DÜNYA KLASİKLERİ

DANIEL DEFOE

Robinson Crusoe

Çeviren: Akşit Göktürk

YKY'de 6. baskı

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

ROBINSON CRUSOE

Daniel Defoe 1660 yılında Londra'da doğdu. Çeşitli güçlükler ve tehlikelerle dolu bir yaşam geçirdi. 1685'te İngiltere kralı II. James'e karşı başlatılan ayaklanmaya katıldı. Yaşamının çeşitli dönemlerinde tüccarlık, fabrikatörlük, devlet memurluğu ve hatta casusluk yaptı. 40 yaşında gazetecilikte karar kıldı, bundan birkaç yıl sonra da roman yazmaya başladı. Yayımladığı siyasal yergi kitapçıklarındaki sert tutumu yüzünden birçok kez hapse girdi. 1731 yılında doğduğu yerde, Londra'da öldü.

Başlıca Yapıtları: *Robinson Crusoe* (1719), *Robinson Crusoe'nun Yeni Serüvenleri* (1719), *Robinson Crusoe'nun Yaşamı ve Olağanüstü Serüvenleri Boyunca Ciddi Düşünceleri* (1720), *A Journal of the Plague Year* (1722; Veba Yılı Günlüğü), *Colonel Jack* (1722; Albay Jack), *Moll Flanders* (1722; Yosma, Moll Flanders), *Roxana* (1724).

Akşit Göktürk (27 Aralık 1934, Van–26 Şubat 1988, İstanbul). Edebiyat eleştirmeni, yazar ve dilbilimci.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1960). 1961'de aynı fakülteye asistan olarak girdi. 1965'te doktorasını verdi; 1972'de doçent, 1978'de profesör oldu. İngiltere'de Nottingham Üniversitesi'nde (1964-65) ve Almanya'da Konstanz Üniversitesi'nde (1970, 1974-76) araştırmacı olarak çalıştı. Uppsala (İsveç) ve Batı Berlin üniversitelerinde çeviri kuramları ve yöntemleri konulu seminerler yönetti. *Robinson Crusoe*'nun Türkçedeki ilk tam çevirisiyle 1969 TDK Çeviri Ödülü'nü kazandı. 1975-83 arasında TDK Yönetim Kurulu üyeliğinde bulundu.

1958'den sonra *Varlık, Yeni Dergi, Türk Dili, Yeni Ufuklar, Çağdaş Eleştiri* gibi dergilerde inceleme yazıları ve çeviriler yayımlayan Göktürk, eleştirilerinde dil çözümlemelerine ve üslup sorunlarına ağırlık verdi.

D.H. Lawrence, T.S. Eliot, E. Kästner, F. Dürrenmatt gibi yazarlardan yaptığı çevirilerle tanınan Göktürk'ün başlıca yapıtları *Edebiyatta Ada* (1973), *Okuma Uğraşı* (1979) ve *Çeviri: Dillerin Dili*'dir (1986; YKY: 1994).

DANIEL DEFOE

Robinson Crusoe

Çeviren
Akşit Göktürk

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 2937
Doğan Kardeş - 110

Robinson Crusoe / Daniel Defoe
Özgün adı: Robinson Crusoe
Çeviren: Akşit Göktürk

Kitap editörü: Bedirhan Toprak

Kapak tasarımı: Arzu Yaraş
Grafik uygulama: Akgül Yıldız

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haramidere / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 12026

1. baskı: Kök Yayınları, 1969 - 2 cilt (Grandville gravürlerle)
2. baskı: Can Yayınları, 1983 - 1 cilt
3. baskı: Görsel Yayınları, 1992 - 1 cilt
(Bu kitap Haziran 1997 tarihinde 17 x 22 cm boyutlarında,
ISBN 978-975-363-687-3 numarasıyla yayımlanmıştır.)
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Temmuz 2009
6. baskı: İstanbul, Mayıs 2016
ISBN 978-975-08-1639-0

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Çevirenin Önsözü • 7
Yazarın Önsözü • 15

BİRİNCİ KİTAP
Yorklu Denizci Robinson Crusoe'nun
Yaşamı ile Olağanüstü Şaşırtıcı Serüvenleri • 19

İKİNCİ KİTAP
Yazarın Önsözü • 337
Robinson Crusoe'nun Yeni Serüvenleri • 339

Çevirenin Önsözü

Daniel Defoe (1660-1731), *Yorklu Denizci Robinson Crusoe'nun Yaşamı ve Olağanüstü Şaşırtıcı Serüvenleri*'ni 1719 yılında, nice çabalardan sonra yayımlatabilmişti Gazetecilikten gelme, altmışına merdiven dayamış bir yazarın, serüven öykücülüğünde ilk deneyiydi *Robinson Crusoe.* Londra'nın o günkü belli başlı yayınevlerinden çoğu, geri çevirmişti Defoe'nun yapıtını. Ama 1719 yılının Nisan'ında yayımlanan *Robinson Crusoe,* Ağustos sonunda dördüncü basıma ulaştı. Bu dört aylık süre içinde satışı da seksen bini buldu. O günlerde hiçbir kitabın kolay kolay ulaşamayacağı bir sayıydı bu. Bundan yüreklenen Defoe, Robinson'un serüvenlerine doyamayan okurların da isteğiyle, aynı yıl içinde ikinci bölüm olarak *Robinson Crusoe'nun Yeni Serüvenleri*'ni, ertesi yıl da *Serious Reflections During the Life and Surprising Adventures of Robinson Crusoe* (Robinson Crusoe'nun Yaşamı ve Olağanüstü Serüvenleri Boyunca Ciddi Düşünceleri) başlıklı bir üçüncü bölüm yayımladı. Anlaşılacağı üzere, bu bölümlerden her biri ayrı bir kitap oluşturuyordu. İkinci kitapta, yolculuk ile serüven tutkusu yeniden tepen Robinson bir kez daha açılır denizlere, adasını görmeye gider. Üçüncü kitap ise ilk iki bölümdeki somut, nesnel, maddesel gerçekçiliğe yeni bir boyut ekleme çabasıyla kahramanın iç dünyasındaki serüvenin akışını, insanoğlu, yazgı, Tanrı gibi konularda derin düşüncelerini yansıtır.

Yayımlandığı günden bu yana hiçbir zaman ilgiyi yitirmeyen *Robinson Crusoe*, yüzyıllar boyunca, dünya yazınının başyapıtlarından biri olma niteliğini kesintisiz sürdüregelmiştir. Nasıl oluyordu da, bir kasabın oğlu olan orta tabakalı bir gazeteci, klasik öğrenimden yoksun bir politik kitapçıklar yazarı böyle birdenbire, bu düzeyde bir yapıt koyabiliyordu ortaya? Nitekim, klasik eğitiminin derinliğiyle ünlü çağdaşı Jonathan Swift, "Şu okumasız yazmasız adam hani, neydi unuttum adını" diye söz ediyordu Defoe'dan. Swift, Robinson'un dünya yazınında kendi Gulliver'ı ile yan yana yaşayarak sonsuz bir ün ile etki kazanacağını düşünmüyordu bile. Gerçekten de bugün Robinson Crusoe, Odysseus, Don Quijote, Faust gibi ölümsüz evrensel kahramanlar arasında yer almıştır.

Öyle durup dururken, hiç yoktan ortaya çıkıvermiş değildi *Robinson Crusoe*. Bir öncesi vardır Defoe'nun yapıtının. *Robinson Crusoe*'nun yazılışını hazırlayan etkenler arasında en önemlisi ise, Alexander Selcraig ya da Selkirk adlı bir İskoçyalı denizcinin başından geçen gerçek bir olaydır. 1703 yılının Mayıs'ında bir İngiliz limanından Atlantik'e açılan doksan altı tonluk, on sekiz toplu, altmış üç adamlı Cinque Ports gemisinde görevlidir Selkirk. Geminin kaptanı Charles Pickering, yardımcısı Thomas Stradling, Selkirk ise gemicibaşıdır. Brezilya'ya varışlarında kaptan ölür, geminin komutasını Stradling alır. Selkirk'in yıldızı barışmaz yeni kaptanla, sürekli kavga ederler. En sonunda 1704 Eylül'ünde kaptandan kendisini Şili açıklarında ıssız Juan Fernandez adasına bırakmasını ister. Orada tek başına dört buçuk yıl yaşar. 1709 yılının Şubat ayında, Kaptan Woodes Rogers Duke adlı gemisiyle Juan Fernandez'de demirlediği zaman Selkirk'i adada bulur. Gemisine ikinci kaptan olarak alır onu, İngiltere'ye getirir. Böylece yurduna döner Selkirk, bir süre sonra gene gemilerde çalışmaya başlar, sonra Krallık Donanması'nda subay olur. Ama bunlardan hiçbiri değil Defoe'nun yapıtı için önemli olan.

Önemli olan, Juan Fernandez adasındaki dört buçuk yıllık yaşamı konusunda Selkirk'in kendisinin hiçbir şey yazmamış, yalnızlık serüvenini uzun uzun Kaptan Woodes Rogers ile aynı gemide görevli subaylardan Kaptan Edward Cooke'a anlatmış olmasıdır. Hem Woodes Rogers hem de Cooke, hemen ertesi yıl, Selkirk'in adadaki dört buçuk yılının öyküsünü ayrı ayrı yayımlarlar. Sonra Selkirk, çağın ünlü deneme yazarı Richard Steele ile tanışır, ona anlatır öyküsünü. Steele de, 1713'te *The Englishman* dergisinde bir denemesinde Selkirk'in serüvenini yazar. Ancak bu bölük pörçük serüven öykülerini anlatı türünün bir ünlü başyapıtına dönüştürmek, Daniel Defoe'nun başarısı olacaktır.

Kaptan Woodes Rogers'ın kısa öyküsünden aktaracağımız birkaç parça, Defoe'nun *Robinson Crusoe*'yu yazarken, yaşanmış olguların ayrıntılarından nasıl yola çıktığını göstermesi bakımından ilginçtir:

> Adaya çıktığında yanında giysileri, yatağı, bir çakmaklı tüfek, biraz barut ile kurşun, bir el baltası, bir bıçak, bir tencere, bir Kutsal Kitap, işine yarayacak birkaç ufak tefek, hesap aletleri, kitaplar varmış. Duruma elden geldiğince yılmadan katlanmaya, yaşaması için gerekli şeyleri sağlamaya çalışmış. Ama ilk sekiz ay karamsarlığa karşı koymakta, böyle ıssız bir yere bırakılmış olmanın yol açtığı ürküyle başetmekte epeyce güçlük çekmiş. Ağaçlardan iki kulübe yapmış kendine, üstlerini uzun otlarla örtmüş, iç duvarlarını da topu topu bir libre olan barutu bitinceye dek dilediğince avlayabildiği keçilerin postlarıyla kaplamış. Barutu tükenince, iki tahta parçasını dizleri üstünde birbirine sürterek ateş yakmış...
>
> Karamsarlığı yendikten sonra, kimileyin ağaçlara bıçakla adını, adaya ne zaman bırakıldığını, kalış süresini yazarak oyalanıyormuş. Bir zamanlar adaya su ya da odun almak

için yanaşan gemilerden kaçmış, sonra da alabildiğine çoğalmış olan kedilerle sıçanlardan başlangıçta çok çekmiş. Uykuda ayaklarını, giysilerini kemiriyormuş sıçanlar. Sonunda kedileri keçi etiyle besleyerek kendine alıştırmak zorunda kalmış. Öyle evcilleşmişler ki kediler, yüzlercesi çevresinde yatmaya başlamış, böylece kurtulmuş sıçanlardan. Keçi yavrularını da evcilleştirmiş böyle. Ara sıra oyalanmak için şarkılar söyleyip keçileriyle, kedileriyle birlikte dans ediyormuş. Yüce Tanrı'nın bağışı, otuz yaşının genç dayanma gücü ile sonunda yalnızlığının bütün sıkıntılarını alt etmiş, iyice alışmış duruma.

Giysileri yıpranınca, keçi postlarını, bıçağıyla gene keçi derisinden kestiği ince sırımlarla birbirine tutturarak bir başlık ile ceket yapmış kendine. İğne yerine bir çiviyi kullanıyormuş ancak. Bıçağı iyice aşınıp yeğnilince, gemilerden kıyıda kalmış çemberleri döve döve inceltip sonra da taşlar üstünde bileyerek, elinden geldiğince, yeni bıçaklar yapmış kendine. Yanında getirmiş olduğu bezden, çiviyle gömlekler dikmiş, iplik olarak da eski çoraplarının sökümlerini kullanmış. Biz kendisini bulduğumuzda, son gömleği vardı sırtında.

İşte bu gerçek olayın ayrıntıları üstüne kurulur Robinson Crusoe'nun düşsel serüveni. Usta gazeteci Defoe, romandaki anlatımına, nesnel ayrıntılarla, yaşamın yakından gözlemlenişine dayanan bir inandırıcılıkla etki kazandırır. Yıllardır sürdürdüğü gazetecilik uğraşından dolayı çağının sorunlarını, kişilerin yaşamını, ilgilerini, ilişkilerini çok iyi bilir Defoe. Kendini değişik kişilerin yerine koyarak yazabilmek, onun yazarlığının en çarpıcı özelliğidir. Her politik yazısı bir olay yaratır. Özgün düşünceleri olan bir yazardır çünkü. 1697 yılında yayımladığı denemelerinde (*Essays and Projects*) o gün için çok ileri sayılabilecek öneriler, gözlemler dile getirmiştir.

Kadınlar için bir öğrenim kurumu önermiştir sözgelişi: "Sık sık düşünmüşümdür... kadınlarımızı bilginin nimetlerinden yoksun bırakmamız, dünyanın en barbarca törelerinden biridir." Ruh hastalarının sağaltımıyla, sigorta yönetimiyle, bankacılık düzeninin, iflas yasalarının geliştirilmesiyle, karayolları yapımıyla ilgili özgün önerileri vardır. Yazarlığı yanı sıra değişik işlere girişmiş, ticaret alanında kendini denemiş, birçok girişimi batırmış, ticarette birkaç kez top atmış, bir ara hükümet adına casusluk bile yapmıştı. İngilizce'de, süreli yayınlarda başyazı geleneğini, çıkardığı *The Review* adlı dergide o başlatmıştır. Yazmadığı konu yoktur, Şeytan'ın Tarihi'ni bile yazmış (*History of the Devil*), korku öykücülüğünün de ilk örneğini o vermiştir. Toplumsal konularda sözünü esirgemez, gözüpek bir yazardır. Bu yüzden başı derde girer, tam üç kez direğe bağlanarak halka gösterilir. O günlerin ağır bir cezasıdır bu. Sonra bir süre hapis yatar. Sakıncalı konulara değinir yazılarında çünkü, her yazısı da büyük yankılar uyandırdığından, karşıtları çıkar, yakasını bırakmazlar.

Böylesine dalgalı, inişli çıkışlı bir yaşam deneyinden geliyordu *Robinson Crusoe*'nun yazarı. Ardında bu deneyimle Defoe, yapıtına gerçek bir yaşamöyküsü görüntüsü vermekte pek güçlük çekmez. Ayrıntıyı kaçırmayan gözlemi, maddesel şeylere ilgisi, insan davranışı konusundaki derin kavrayışı, onun orta tabakalı geçmişine dayanır. *Robinson Crusoe*, on sekizinci yüzyıl başı İngiliz düzyazısının gündelik yalın dile dayalı özelliklerini, açıklayıcı işlevini yansıtan ilk uzun soluklu düşsel anlatıdır. Geniş halk kitlelerine seslenen ilk romandır İngiliz dilinde. Defoe'nun roman türünün babası diye anılmasının başlıca nedeni de budur.

Gazetecilikte yıllar yılı bilenmiş sezgisiyle okur kitlelerini çok iyi tanır Defoe, okurunun beklentilerini iyi bilir. *Robinson Crusoe*'nun başarısındaki temel neden de, bu öykünün *gerçeklik* etkisi, bir dizi görünüşte sudan ayrıntıyı okurda inandı-

rıcılık sağlayacak düzende sunmasıdır. Yaşam da böyle işte, gündelik yaşamımız da böyle bir sürü sudan ayrıntıdan oluşuyor duygusuyla okur kişi *Robinson Crusoe*'yu ister istemez. Yazarın kendisidir o ıssız adaya düşen gemici sanki, yazarın dil kullanımıyla, söylemiyle bir bir bulgulanır yalnızlığının acıları, tartışılmaz bir inandırıcılık etkisiyle. Defoe'nun öbür yapıtlarında da ağır basar bu etki. Sözgelişi, 1665'te Londra'daki büyük veba salgınını anlatan *The Journal of the Plague Year* (Veba Yılının Güncesi, 1722), uzun süre bu yönünden dolayı tarihçilerce göz tanıklığına dayanan bir belge olarak görülmüştür. Yaşanmış gözlemlerin bir aktarılışı izlenimi bırakır bu yapıt okur üzerinde. Oysa Defoe 1665'te bebektir daha, veba salgınının, anlattığı ayrıntılarını anımsayabilmesi olanaksızdır. Bu etki onun, yapmacıksız, nesnel, doğrudan anlatımının, usta işi düzyazısının baş özelliğidir.

Robinson Crusoe'nun böylesine sevilmesinin, yayımlanışından bu yana bunca okur kuşağını büyülemesinin bir ikinci nedeni, bu yapıtın, bireyciliğin ilk haklı yüceltilişi olmasıdır. Bu yönüyle sürükler kişiyi, ıssız adaya düşmüş gemiciyle kendi arasında özdeşlik kurar okur. Rousseau'nun *Robinson Crusoe*'ya duyduğu büyük hayranlığın nedeni bu özelliktir. Bireyin yalnızlığından göğeren yeni bir yaratıcılığın, yeni bir tarih bilincinin, uygarlığın yeniden üretilmesinin, doğanın yeniden alt edilmesinin coşkusundan doğan özelliktir bu. Kuşaklar boyu sayısız okurun, Defoe'nun yapıtının ıssız adayla ilgili ilk bölümünü okumuş olması, ikinci bölümü pek az kişinin tanıması, üçüncü bölümü ise hemen hemen kimsenin tanımaması bu özelliğin etkisinin kanıtıdır. İkinci kitap, Robinson'un tehlikeli deniz yolculuklarını, Çin'de başından geçen garip olayları, bir kervanla Çin Seddi'nden geçişini, Asya'yı boydan boya katederek Rusya üzerinden İngiltere'ye dönüşünü anlatır. Serüvenin sürükleyiciliği, bu bölümde de etkisini hiç yitirmez. Anlatım, sudan ayrıntılar üstüne kurul-

muş o gerçeklik etkisini, inandırıcılığı burada da sürdürür... Ancak ilk bölümdeki coşturucu büyü kalmamıştır artık. İkinci bölümün Robinson'u bir evrensel yalnız değil, öteki kişiler arasında bir kişi, serüvenlerini izlediğimiz becerikli bir tüccardır. Türkçeye çevrilmemiş olan üçüncü bölümde Defoe, Crusoe'nun başından geçenlerle kendi gerçek yaşamı arasında koşutluklar kurar, *Robinson Crusoe*'nun gerçekte kendisinin simgesel bir özyaşamöyküsü olduğunu ileri sürer. Anlatım soyutlaşmış, tutuklaşmış, etkisini yitirmiştir. Gerçekte burada kurulan koşutluk da pek sarmaz okuru, Defoe'nun bununla neyi amaçladığı belirlilik kazanmaz. Bu bakımdan üçüncü kitap, ancak Defoe'nun düşüncesi ile duyarlılığının işleyişi açısından yazın araştırmacıları için ilginç olabilir. Nitekim, bu üçüncü bölümün, ilk iki bölümün okurlarına seslenmediği bile ileri sürülmüştür.

Görüldüğü gibi, özellikle ilk iki bölümüyle *Robinson Crusoe*, anlatı yazınının tarihinde, romantik bir ülkünün, ün ya da onur gibi değerlerin ardında koşmayan, bütün çabasıyla eylemi kendi nesnel güvenliği ile rahatlığını sağlamaya yönelik olan ilk gerçekçi kahramanın dile getirilişidir. Bu alanda Defoe'nun yapıtından önceki örneklerin büyük bir çoğunluğu, zenginlik, ün, mutluluk, adalet gibi soyut ülküler uğruna göze alınmış serüvenlerin öyküleridir. Üstelik bunların çoğu, soylulara, din çevrelerine, kısacası, klasik gelenekle eğitilmiş beğenilere seslenen, yüksek tabakalıların beklentilerini karşılamaya yönelik, alegorik öykülerdir. *Robinson Crusoe* ise herkese seslenir, kahramanı sıradan bir kişidir. Yapmacıksız nesnel anlatımı, sıradan gündelik ayrıntıları konu edinmesi ile her çağda, her bireyin yaşamında anlam geçerliliği kazanır.

Robinson'un umursamaz güçleriyle didişen elleri, taş yontar, odun keser, çömlek yapar, ekin biçerken, bireyin onurlu bağımsız yaratıcılığını, yeni bir varoluş savaşımının coşkusu-

nu kökünden kanıtlar. Bu coşkunun titreşimleri Rousseau'dan geçerek, Fransız Devrimi üzerinden yüzyılımıza uzanacaktır.

Robinson Crusoe değişik dillerde birçok okurun gözünde düpedüz bir çocuk öyküsü olagelmiş, bu yapıtın Türk okurunca alımlanışı da aşağı yukarı aynı çizgiyi izlemiştir. Ancak bu yapıt daha derin anlamını, Aydınlanma Çağı'nda, evrenin karşısına dikilen, geleneksel katılıkları kırmaya, dünyayı usun gücüyle değiştirmeye çalışan sıradan kişinin, "herkes"in destanı olarak verir bize. Onu dünya dillerinde yazılmış en büyük birkaç yapıttan biri durumuna yücelten özellik budur.

Akşit Göktürk

Yazarın Önsözü

Dünyada tek bir adamın serüvenlerinin yayımlanmaya değer bir öyküsü varsa, yayımcıya göre, elinizdeki anlatıdır bu tek öykü.

Bu adamın yaşamındaki olağanüstülükler (yayımcıya göre) gerçekte rastlanabilecek her şeyin ötesindedir; tek bir kişinin yaşamının da daha geniş ölçüde dalgalanmalar geçirmesi olanaksızdır.

Bu öykü alçakgönüllülükle, ağırbaşlılıkla, olayların, bilge kişilerin her zaman gözettikleri dinsel bir yorumuyla, bu örnekten başkalarının ders alabileceği biçimde, ne olursa olsun her değişik olayda da Ulu Tanrı'nın eşsiz bilgeliği doğrulanıp yüceltilerek anlatılmıştır.

Yayımcı bu öykünün düpedüz gerçekleri aktardığı inancındadır. Uydurma izlenimi verecek hiçbir şey yoktur burada: Uydurmadır diyen varsa –böyle şeyler söyleniyor çünkü–, okurun eğlendirilmesi ya da eğitilmesi yönünden, bununla yitirilen hiçbir şey olmayacaktır. Bundan dolayı yayımcı, bu öyküyü yayımlamakla dünyaya büyük bir hizmette bulunduğu kanısındadır.

BİRİNCİ KİTAP

Yorklu Denizci Robinson Crusoe'nun Yaşamı ile Olağanüstü Şaşırtıcı Serüvenleri

1632 yılında, York kentinde, iyi bir ana babadan doğdum. Ailem oralı değildi. Babam, ilkin Hull'da yerleşmiş Bremenli bir yabancıydı. Alım satımla büyük bir kazanç sağlamış, sonra işini bırakarak York'da yerleşmiş, o çevrenin en iyi ailelerinden Robinsonların kızı olan annemle evlenmişti. Bana da Robinson Kreutznaer adını vermişlerdi böylece; ama İngiltere'deki, sözcükleri bozma alışkanlığından dolayı, herkes Crusoe diye anmaya başlamıştı bizi; kendimiz bile adımıza Crusoe diyor, öyle yazıyor, arkadaşlarım da beni bu adla çağırıyorlardı.

İki ağabeyim vardı. Bunlardan biri, Flander'da, önceleri ünlü Albay Lockhart'ın komutasında olan bir piyade alayında yarbayken, İspanyollara karşı Dunkirk savaşında ölmüştü. İkinci kardeşimle ilgili bilgim, hiçbir zaman, babamla annemin sonradan benim başıma gelenler konusundaki bilgisini geçmedi.

Ailenin üçüncü oğlu olduğum, hiçbir iş öğrenemediğim için, kafam erken yaşta ipsiz sapsız düşüncelerle dolup taşmaya başlamıştı. Çok yaşlı olan babam, beni evde elinden geldiğince yetiştirmiş, bölgemizdeki okulların verebileceği ölçü-

de bir bilgiyle donatmış, hukukçu olmamı tasarlamıştı. Ama benim başlıca özlemim denizlerde dolaşmaktı, bu özlem beni babamın isteklerine, daha doğrusu buyruklarına, annemin, öteki arkadaşlarımın yalvarmalarına, öğütlerine öyle büyük bir kesinlikle karşı koymaya itiyordu ki, beni düpedüz ilerde başıma gelecek sıkıntıların içine atan bu özlem, alınyazımdaki bir uğursuzluktu sanki.

Bilgili, ölçülü bir adam olan babam, benim bu tasarımı sezerek çok güzel, ağırbaşlı uyarmalar yaptı. Bir sabah, çekmekte olduğu damla hastalığından dolayı hiç çıkamadığı odasına çağırarak bu konuda candan öğütler verdi. Kolayca iş alanına atılarak daha da varlıklı bir kimse olabilecek, rahat, mutlu bir yaşayışa erişebilecek durumdayken, baba evini, öz yurdumu bırakmamın, başıboş dolaşma isteğinden başka ne gibi bir nedeni olabileceğini sordu. Böyle bir şeyin ya hiçbir çıkar yolu olmayan umutsuz kimselere ya da herkesçe tutulan yol dışında, birtakım işlere girişerek yükselmek, zengin olmak, ün kazanmak için yabancı ülkelerde serüven arayan, alınyazısı ardında sürüklenen kimselere yaraşabileceğini; benim durumumun bambaşka olduğunu, gerçekte bu iki durumun ortasında bulunduğumu; aşağı tabaka yaşayışının en üstünde yer alan bu orta durumun, kendi uzun deneyimlerine göre, insan mutluluğuna en elverişli bütün güçlüklerden, gövdece çekilecek sıkıntılardan, ezici yorgunluktan, yüksek tabakanın kibirinden, tantanasından, açgözlülüğünden uzak bir durum olduğunu, kıskançlık da uyandırmayacağını söyledi. Kralların bile, büyük işler için dünyaya gelmiş olmaktan dolayı çoğunlukla acı acı yakındıklarını; bu iki durumun, Aşağılık ile Büyüklük'ün ortasında bulunmayı özlediklerini; orta durumun herkesin imrendiği bir şey olduğunu düşünürsem, böyle bir yaşayıştaki mutluluğu anlayabileceğimi; yoksulluktan da zenginlikten de korunmak için yakaran bilge kişilerin de bunun şaşmaz bir mutluluk ölçüsü olduğuna inandıklarını söyledi.

Yaşamanın sıkıntılarının da aşağı tabakadakilerle yüksek tabakadakiler arasında bulunduğunu, en az sıkıntıya orta yaşayışta rastlanacağını, orta tabakanın hem aşağıdakiler hem de yukarıdakiler arasında göze çarpan bir sürü kötülükten uzak olduğunu; orta bir yaşayış süren insanların, hem soysuz bir yaşayıştaki tantanadan, aşırılıklardan, hem ezici yorgunluktan, darlıktan hem de güçlüklere yol açan, doğru düzgün ya da yeter ölçüde yiyecek bulma sıkıntısından uzak yaşadıklarını; bütün bunların, bu iki tabakanın sürdüğü yaşayışın doğal bir sonucu olduğunu; orta yaşayışın, her türlü erdemi her türlü sevinci sağlayabilecek bir nitelik taşıdığını; barış ile bolluğun, ılımlılığın, ölçülülüğün, erincin, sağlığın, toplum bağlarının, bütün güzel eğlencelerin, özlenen sevinçlerin orta tabaka yaşayışına bağışlanmış şeyler olduğunu; böyle bir yaşayışla insanın, kafaca ya da gövdece, büyük yükler altında ezilmeden, bir lokma ekmek uğruna köle gibi satılmadan, ruhunu esenlikten gövdesini de rahatlıktan yoksun kılan dolambaçlı olayların ağına düşmeden, dünyadan sessizce, başı bile ağrımadan gelip geçebileceğini; böylece kendini, kıskançlık duygusuyla büyük şeyler elde etmek için, gizli, yakıcı tutkularla yiyip tüketmeyeceğini, tam tersine dünyanın bütün tadlarından payını alarak hiçbir acı duymadan, mutluluk duygusu içinde, her geçen günün yaşantısıyla bu mutluluğu biraz daha anlayarak gül gibi yaşayıp gideceğini, söyledi.

Sonra beni, ağırbaşlı, sevgi dolu bir yolda daha da sıkıştırarak çocukluk etmememi, içinde bulunduğum yaşayışın özelliği ile durumu gereği karşılaşabileceğim sıkıntılara kendimi atmamamı; ekmeğimi aramak zorunda olmadığımı; benim için birçok şey yapabileceğini, az önce öğütlediği yaşayışa uygun bir biçimde başlayabilmem için, elinden geleni esirgemeyeceğini; bütün bunlardan sonra da mutluluğa rahata erişemezsem, bunda ancak alınyazımın ya da kendi yanlış davranışlarının payı olacağını, kendisinin sorumlu sayılama-

yacağını; bana kötülüğü dokunacak şeylere karşı beni uyarmakla görevini yapmış olduğunu; kısacası, sözünü dinler de evde kalırsam, benim için çok iyi şeyler yapacağını, yabancı ülkelere gidiş kararımı olumlu karşılayarak ya da destekleyerek sonradan başıma gelecek uğursuzluktan sorumlu olmak istemediğini söyledi. Son söz olarak da, büyük kardeşimi göz önüne getirmemi, zamanında ona da Felemenk savaşlarına gitmemesi için aynı öğütleri verdiğini, ama bu çılgınca adımı atarsam, Tanrı'nın benden bağış esirgeyeceğini söylemek zorunda olduğunu, ilerde hiç kimsenin bana yardım elini uzatamayacağı bir zamanda, kendisinin bu öğütlerini anımsayarak yakınacağımı söyleyerek sözlerini bitirdi.

Konuşmasının bu son bölümünde geleceği olduğu gibi yansıtan bir nitelik gördüm; ama bunun böyle olduğunu belki kendisi bile bilmiyordu. Bu sözleri söylerken, özellikle ölen ağabeyimden söz ederken, gözlerinden boşanan yaşların yüzünden aşağı süzüldüğünü gördüm. Öğütlerini bir gün anımsayarak yakınacağımı, hiç kimsenin bana yardım elini uzatamayacağını söylerken, öyle duygulandı ki, sözlerini kesmek zorunda kaldı, yüreğinin çok dolu olduğunu, daha fazla konuşmaya gücü kalmadığını söyleyerek sustu.

Bu sözler bana gerçekten dokunmuştu. Kime dokunmazdı ki? Babamın isteklerine uyarak evde kalmaya, dışarılara gitmeyi kafamdan çıkarmaya karar verdim. Ne gezer! Bu karar birkaç günde siliniverdi. Uzun sözün kısası, babamı yeni baştan üzmemek için, birkaç hafta sonra ona haber vermeden kaçmayı kafama koydum. Bununla birlikte, bu kez ilk karar verdiğim zamanki gibi tez davranmaktan kaçındım. Annemi her zaman olduğundan biraz daha yumuşak gördüğüm bir anda ona açıldım, dünyayı gezip görme düşüncesinin kafamı hep kurcaladığını, bu kafayla hiçbir işe kesinlikle kendimi veremeyeceğimi, babamın beni izinsiz gitmek zorunda bırakmaktansa, gitmeme izin vermesinin daha iyi olacağını;

şimdi on sekiz yaşında olduğumu, bir ustaya çırak girme ya da avukat yamaklığına başlama zamanının geçtiğini, böyle bir şeye başlasam bile, gerekli süreyi doldurmadan, ustamın yanından yanından kaçarak denize açılacağımı; tek yolculuk için olsun babamın gönlünü yaparsa, dönüşte bu yolculuktan hoşlanmamışsam bir daha gitmeyeceğimi, bu arada yitirmiş olduğum zamanı kazanmak için iki kat daha fazla çalışacağıma söz verdiğimi söyledim.

Bu sözlerim üzerine annem büyük heyecana kapıldı, bu konuda babamla görüşmenin boşuna olacağını; babamın, benim için neyin hayırlı olacağını çok iyi bildiğinden dolayı bana böylesine zarar getirecek bir işi kabule yanaşmayacağını, babamla olan konuşmamızdan, onun bana söylediğini bildiği bunca tatlı, sevgi dolu sözden sonra, nasıl olup da böyle bir şeyi gene düşünebildiğime çok şaşırdığını; kısacası, kendi kendimi yıkıma sürüklemek istiyorsam, buna bir diyeceği olmadığını, istediğimi yapabilirsem de böyle bir şeye hiçbir zaman evet diyemeyeceklerini, kendi payına yıkımımda parmağının bulunmasını istemediğini, babamın istemediği bir şeyi kendisinin istemesini bekleyemeyeceğimi söyledi.

Annem, sözlerimi babama iletemeyeceğini söylemekle birlikte, sonradan öğrendiğime göre, ona her şeyi anlatmış, babam da büyük bir üzüntü duyarak bir iç çekişle, "Bu çocuk evde kalsaydı, mutlu olabilirdi; ama başını alır giderse, şimdiye dek eşi görülmemiş kurtulmaz bir düşkün olacak, böyle bir şeye nasıl evet diyebilirim?" demiş.

Bu sözler üzerinden daha bir yıl geçmemişti ki, başımı alıp kaçtım, bu süre içinde bir işe girmem için gösterilen bütün çabalara dirençle karşı koydum, içimdeki eğilimin beni yönelttiği bir şeye karşı böylesine kesinlikle direttikleri için babamla anneme büyük bir öfke duyuyordum. Bir gün Hull'a gitmiştim, kaçmak düşüncem falan yoktu o sıralarda. Arkadaşlarımdan biri babasının gemisiyle deniz yolundan Lond-

ra'ya gitmekte olduğunu, her gemicinin kullandığı bir ağızla, yolculuğun hiçbir şeye malolmayacağını belirterek benim de birlikte gitmemi söyledi. Anneme babama danışmadan, haber bile vermeden, nereden duyarlarsa, nasıl duyarlarsa duysunlar dedim, Tanrı'nın ya da babamın bağışını sormaksızın, hiçbir durumu, hiçbir sonucu düşünmeden 1651 yılı eylülünün birinci günü, Tanrı bilir uğursuz bir saatte, Londra'ya gitmekte olan bir gemiye bindim. Sanırım hiçbir genç serüvencinin başına gelen uğursuzluklar, benimki gibi erken başlamamış, benimki gibi uzun sürmemiştir. Daha gemi Humber'dan dışarı çıkar çıkmaz, rüzgâr bütün gücüyle esmeye, dalgalar da korkunç bir görünüşle yükselmeye başladı; daha önce hiç deniz yolculuğu yapmamış olduğum için bütün gövdeme söze sığmaz bir rahatsızlık, kafama da bir korku çöktü. Babamın evini, üstüme düşen ödevleri bırakıp kaçışımın Tanrı'nın gücüne gitmiş olduğunu kara kara düşünmeye başladım; ailemin bütün o güzel öğütleri, babamın gözyaşları, annemin yalvarıp yakarmaları kafamda, daha şimdiki gibi katılaşmamış olan gönlümde, birer birer canlanarak hem Tanrı'ya hem de babama karşı ödevlerini yapmadığım için beni suçlandırıyor, eziyordu.

Bu arada fırtına da gitgide azıyor, daha önce üzerinde hiç yolculuk etmediğim deniz, sonradan birçok kez gördüğüm, hatta hemen birkaç gün sonra karşılaştığım ölçüde değilse de, coşup kabarıyordu. Ama bu bile benim gibi bu işlerden anlamayan toy bir denizciyi altüst etmeye yetiyordu. Kabaran her dalganın bizi yutacağından korkuyor, geminin her alçalışında düştüğümüz deniz yarığından bir daha çıkamayacağımızı sanıyordum. Ölüm korkusuyla dolu bu düşünceler içinde, Tanrı bana acır da bir kez olsun canımı bağışlar, ayağımı karaya basarsam, doğru babamın evine dönüp yaşadığım sürece bir daha hiç gemiye binmeyeceğime; babamın öğütlerini tutarak kendimi böyle tehlikelere atmayacağıma söz veriyor, yemin-

ler ediyordum. Şimdi babamın orta bir yaşayış konusundaki gözlemlerinin doğruluğunu açıkça görüyor; onun ne kolay, ne rahat yaşamış olduğunu, ne denizin fırtınalarıyla ne karanın çetinlikleriyle karşılaşmadığını düşünüyor; ettiğine pişman olan gerçek bir hayırsız oğul gibi babamın yanına dönmeyi tasarlıyordum.

Bu uysal, uslanmış düşünceler, fırtına süresince, gerçekte fırtınadan biraz sonra bile kafamdan çıkmadı. Ertesi gün rüzgâr kesilmiş, deniz yatışmış, ben de yolculuğa biraz alışmaya başlamıştım. Bununla birlikte bütün gün sesim soluğum çıkmadı, daha üzerimde biraz deniz tutkunluğu vardı; geceye doğru hava açıldı, rüzgâr iyice dindi, göz kamaştırıcı güzellikte bir akşam başladı; güneş dupduru bir parıltıyla battı, ertesi sabah da aynı parıltıyla doğdu; rüzgâr çok azalmıştı, belki de hiç yoktu; güneşin dümdüz bir deniz üzerinde yansıması o güne dek rastladığım en güzel görünüştü.

O gece iyi uyudum, artık deniz tutmasından da iz kalmamıştı. Çok sevinçliydim, bir gün önceki azgın, korkunç denizin, kısa bir süre sonra böylesine durgun, böylesine güzel oluşu karşısında şaşırmıştım. Babama dönme tasarım daha kafamda sürmekteyken, beni ayartarak bir bakıma kaçışıma yol açmış olan arkadaşım yanıma geldi: "Ne haber, Bob?" dedi omzumu okşayarak, "nasıl duyuyorsun kendini? Dün geceki bir üfürüklük esintiden korkmuşsundur yüzde yüz" dedi. "Ne esintisi" dedim şaşırarak, "korkunç bir fırtınaydı düpedüz." "Sen fırtına görmemişsin, ona da fırtına mı diyorsun? Bize iyi bir gemi bir de deniz alanı ver, bakalım böyle fırtınalar kılımızı kıpırdatıyor mu? Sen toy bir tatlı su gemicisisin daha Bob. Gel seninle birer bardak punç içelim de unutalım hepsini; bak şimdi hava ne güzel." Serüvenimin bu acıklı bölümünü kısa geçecek olursak, her gemicinin geçtiği eski yoldan ben de geçtim; punç hazırlandı, sarhoş oluncaya dek içirdiler bana; o bir gecelik uğursuz keyif içinde bütün pişmanlıklarımı, geçmişle ilgili

bütün düşüncelerimi, gelecekle ilgili bütün tasarılarımı boğup öldürdüm. Sözün kısası, fırtına dinip de deniz öteki durgunluğuna dönünce, çırpınan düşüncelerim de yatıştı, denizin bizi yutacağı korkusunu unuttum, eski özlemlerim gene uyandı, umutsuzluk içinde vermiş olduğum bütün sözler, ettiğim bütün yeminler kafamdan silindi. Gerçi ağırbaşlı düşünceler ara sıra geri dönerek gene kafama takılıyordu; ama bir hastalıktan kaçınır gibi hepsini silkip atıyordum. Kendimi içkiye, arkadaşlara vererek kısa zamanda böyle bunalımların yeniden baş göstermesini kesinlikle önledim. Bunalım diyordum bu düşüncelere; beş altı gün içinde böyle şeylere üzülmemeye karar vermiş her delikanlının dileyeceği gibi, içimden gelen pişmanlık seslerini bütünüyle yendim. Ama bir sınav vardı önümde; anlaşılan, Tanrı böyle olaylarda her zaman yaptığı gibi, beni hiçbir özür ileri süremeyecek durumda bırakmaya kararlıydı. Bu birinci tehlikeden ders almadığım için, hepimizin karşılaşacağı daha çetin bir uğursuzluk, gerçek tehlikenin de kurtuluşun da ne demek olduğunu gösterecekti bana.

Yolculuğumuzun altıncı günü Yarmouth sularına vardık; rüzgârın karşımızdan esmesi, havanın da durgun oluşu yüzünden fırtınadan beri pek az yol alabilmiştik. Rüzgâr gene karşımızdan, güneybatıdan estiği için orada demirleyerek yedi sekiz gün beklemek zorunda kaldık; burası Thames'e girecek gemilerin rüzgâr beklemek için demirlediği genel bir liman olduğundan, bu arada Newcastle'dan birçok başka gemi de geldi.

Rüzgâr çok olmasaydı, gelgit sırasında suların kabarmasıyla ırınağa girebilir, bunca uzun bir süre beklemezdik; dört beş gün sonra rüzgâr çok güçlü esmeye başladı. Neyse ki demirlediğimiz sularda güven altındaydık, demirimiz iyi, zincirimiz de çok sağlamdı. Gemicilerimiz duruma pek aldırmıyorlar, bir tehlikeyle karşılaşabileceğimizi akıllarının ucuna bile getirmiyorlar, zamanlarını denizcilere özgü bir yolla, dinlenerek, eğle-

nerek geçiriyorlardı; gelgelelim sekizinci günün sabahı rüzgâr azdı, gemi elden geldiğince hafiflesin diye, hepimiz kolları sıvayarak seren eklemesini indirdik, her şeyi sıkıştırdık, sardık sarmaladık. Öğle üzeri deniz alabildiğine kabardı, gemimiz başa doğru yatmaya başladı, birkaç kez de denizle doldu taştı, iki üç kez demir tarar gibi olduk; bunun üzerine kaptan iki büyük ocaklık demirinin de atılması için buyruk verdi, baştaki iki demir üzerinde kaldık, zincirleri de sonuna dek laçka ettik.

Bu gerçekten de korkunç bir fırtınaydı, işte şimdi denizcilerin de yüzünde korku ile şaşkınlık belirtileri görmeye başladım. Kaptan geminin kurtulması için elinden geleni yapmakla birlikte, yanımdan geçerek kamarasına gidip gelirken kendi kendine yavaşça, "Tanrım acı bize, hepimiz yok olacağız" gibi sözler mırıldanıp duruyordu. Bu ilk karmaşa sırasında ben neye uğradığımı şaşırmış, dümen dairesindeki kamaramda kımıltısız yatıyordum; o sıralar neler duyduğumu sözle anlatamam. Göz göre göre çiğnediğim, etkisine karşı kaskatı bir yürek takındığım o ilk pişmanlığı güçlükle göz önüne getirebiliyordum; kendi kendime o acı ölüm korkusunu atlattığımı, gördüğümüz birinci fırtına yanında bunun hiç olduğunu düşünüyordum. Ama az önce belirttiğim gibi, kaptanın yanımdan geçerken hepimizin yok olacağını söylemesi, beni allak bullak etti; kamaramdan çıkarak dışarıya bir göz attım. Böyle korkunç görünüşle daha önce hiç karşılaşmamıştım. Her üç dört dakikada bir, deniz dağlar gibi yükseliyor, dalgalar üzerimizde parçalanıyor; çevremizde tehlikeden, uğursuzluktan başka bir şey görünmüyordu. Yanımızda demirli duran yüklü bir geminin direkleri, bordalarının hemen üstünden kırılmıştı; adamlarımız bir mil ötede demirlemiş olan geminin battığını söyleyerek bağrışıyorlardı. Demir taramış iki başka gemi kırılmış direkleriyle sulara kapılmış, gelişigüzel sürüklenip gidiyordu. Hafif gemiler denizde pek çabalamak zorunda olmadıkları için daha iyi bir durumdaydılar; bununla birlikte,

onlardan da iki üçü yalnız açavele gönderli birer yelkenle rüzgârın önünde yanı başımızdan geçerek sürüklenip gittiler.

Akşama doğru ikinci kaptanla *lostromo**, pruva direğini kesmelerine izin vermesi için kaptana yalvardılar, kaptan böyle bir şeye yanaşmıyordu. Ama lostromonun, direk kesilmezse geminin batacağını söylemesi üzerine boyun eğdi; pruva direği kesilir kesilmez, orta direk gevşeyerek öyle bir sarsmaya başladı ki, onu da keserek güverteyi dümdüz etmek zorunda kaldılar.

Herkes, az önce büyük korku geçiren benim gibi toy bir denizcinin bütün bir süre boyunca ne durumda olduğunu iyi kötü kestirebilir. O zaman kafamdan geçenleri şimdi bunca uzaktan dile getirmem gerekirse, önceki inançlarımdan, o ilk uğursuz kararıma dönmüş olmaktan dolayı düşüncem on kat daha korku doluydu, ölümle karşı karşıyaydım; fırtınanın korkunçluğu da buna eklenince, içine düştüğüm durum sözle kolay anlatılamaz. Ama başımıza geleceğin dahası da varmış; fırtına öyle bir azgınlıkla sürüyordu ki, gemiciler ikide birde gemi kaynıyor diye bağrışıyorlardı. Sorup öğreninceye dek, bu kaynama sözünün ne anlama geldiğini bilmemek benim iyiliğime oldu bir bakıma. Bununla birlikte, fırtına öyle azmıştı ki, sık sık rastlanmayacak bir şeye tanık oluyordum; kaptan, lostromo, ötekilerden daha aklı başında birkaç gemici, Tanrı'ya yakarıyorlar, her an geminin deniz dibini boylamasını bekliyorlardı. Bütün bunların üstüne, gece yarısı geminin ötesini berisini yoklamak için aşağı inen adamlardan biri, gemi su alıyor diye bağırdı, bir başkası da ambarda dört ayak boyu su olduğunu söyledi. Herkes tulumba başına çağrıldı. Bu söz üzerine yüreğim daralıyormuş gibi oldu, üstünde oturduğum yatağımın kıyısına sırtüstü yıkılarak kamaranın ortasına düştüm. Neyse ki gemiciler beni ayılttılar; şimdiye dek hiçbir işe yaramadıysam da, şimdi

* *lostromo:* Baş sayfa.

herkes gibi benim de tulumbayla su çekebileceğimi söylediler; bunun üzerine canlandım, tulumbaya koşarak var gücümle çalışmaya başladım. Bu arada kaptan fırtınada tutunamadıkları için sürüklenerek denize açılmak zorunda kalan, böylece de bize yaklaşmakta olan birkaç küçük kömürcü gemisini görmüş, tehlikede olduğumuzu bildirmek üzere bir top atılması için buyruk vermişti; ben bu gürültüye bir anlam veremediğimden büyük bir şaşkınlığa kapıldım, geminin parçalandığını ya da korkunç bir şeyin olduğunu sandım. Sözün kısası, öyle şaşırdım ki, bayılıp yere düştüm. Herkes kendi canıyla uğraş-

makta olduğu için benim ne olduğumu kimse düşünmedi bile; tulumbanın başına bir başkası geçti, beni öldü sanarak ayağıyla öteye itiverdi; ancak uzun bir süre sonra kendime gelebildim.

Durmadan çabalıyorduk; ama ambardaki su bitecek gibi değildi, geminin batacağı apaçıktı artık; gerçi fırtına biraz dinmişti ama, gemiyi yüzdürerek limana sokmak gene de çok güçtü, onun için kaptan toplarla yardım istemeye devam ediyordu; tam ilerimizden geçen küçük bir gemi sandalını bize yardıma göndermeyi göze alabildi; sandal binbir güçlükle yakınımıza gelebildi; ama bizim sandala girebilmemiz ya da sandalın gemiye iyice yaklaşabilmesi olacak iş değildi. Sandaldaki gemiciler canla başla küreklere asılıyorlar, bizi kurtarmak uğruna kendi canlarını tehlikeye atıyorlardı. Bizimkiler geminin kıçından, ucunda bir şamandıra bağlı bir halat atarak elden geldiğince laçka ettiler; sandaldakiler bir hayli çabaladıktan sonra halatı yakalayabildiler, biz de sandalı çekerek kıçaltına yanaştırdık, hepimiz içine dolduk. O anda kendi gemilerini aramak ne onların ne de bizim düşünebileceğimiz bir şeydi, sandalı başıboş bırakmayarak elden geldiğince karaya sokma düşüncesi herkesçe benimsendi; bizim kaptan, gemicilere sandal parçalanırsa kaptanlarıyla anlaşacağı konusunda söz verdi; yer yer kürek çekerek, yer yer de akıntıya kapılarak kuzeye doğru yan yan, Winterton Ness dolaylarına varıncaya dek gittik.

Biz ayrılalı daha bir çeyrek bile olmamıştı ki, gemimizin battığını gördük; o zaman bir geminin denizde kaynamasının ne demek olduğunu anladım. Gemiciler bana, işte gemi batıyor dediklerinde gözlerimde ona bakabilecek gücün kalmamış olduğunu açıkça söylemeliyim; çünkü sandala bindiğimden, daha doğrusu beni sandala attıklarından beri, yarı heyecandan yarı da ilerde başıma geleceklerin korkusundan baygınlıklar geçiriyordum.

Bu durumda, gemicilerimiz gene var güçleriyle kürek çekerek bizi karaya yanaştırmaya çabalarken, çalkanan dalgalar

üzerinde inip çıkan sandalımızdan, yaklaştığımızda bize yardım etmek için toplanmış bir sürü insanın kıyı boyunca koşuştuğunu görüyorduk. Ama karaya doğru pek yavaş gidiyorduk, Winterton fenerini geçmedikçe de yanaşamayacaktık; kıyı Cromer'in batısında kalıyor, bir çıkıntı yapan kara, rüzgârın gücünü biraz kırıyordu. Neden sonra yanaşarak bin bir güçlükle hepimiz karaya çıktık, oradan yaya olarak Yarmouth'a gittik; kazaya uğramış kimseler olduğumuzdan çok büyük insanlık gösterdiler bize, kasabanın yöneticileri iyi semtlere yerleştirdiler, birtakım tüccarlarla gemi sahipleri, dilediğimiz gibi Londra'ya gidebilmemiz ya da Hull'a dönebilmemiz için yetecek para yardımında bulundular.

O zaman biraz akıllıca davranıp Hull'a, oradan da evime dönseydim, mutlu bir adam olurdum; babam da Ulu Kurtarıcımız İsa'nın deyimiyle semiz danayı bile kurban ederdi benim için; çünkü benim bindiğim geminin Yarmouth açıklarında battığını işitmiş; ama boğulmadığımı ancak uzun bir süre sorup soruşturduktan sonra kesinlikle öğrenebilmiş.

Ama kötü yazgım beni hiçbir şeyin önleyemeyeceği bir güçle gene ilerilere itiyordu; kafam ile daha düzenli olan yargı gücüm eve dönmem için ara sıra beni zorluyor, ama dönmek bir türlü elimden gelmiyordu. Bu duruma ne ad takacağımı bilemiyordum; bunun, bizi kendi yok oluşumuzu kendi elimizle hazırlamaya koşturan, burnumuzun dibindeki tehlikeye bile göz göre göre atılmaya dürten, her şeyin üstünde bir gizli buyruk olduğunu düşünemiyordum. Ama beni ilk serüvenimden aldığım iki büyük derse, sakıngan düşüncelerime, soğukkanlı kararlarıma karşı gelmeye iten şey, bana yıkımlar hazırlayan böyle kaçınılmaz bir gizli güçten başka ne olabilirdi ki?

İlkin beni yüreklendiren, kaptanın oğlu olduğunu söylediğim arkadaşım da şimdi benden daha yürekli gözükmüyordu. Onunla Yarmouth'a gelişimizin ancak ikinci ya da üçün-

cü günü konuşabildim; çünkü hepimizi ayrı ayrı semtlere yerleştirmişlerdi. İlk gördüğümde sesi bozuk, görünüşü çok düşünceliydi; başını sallayarak ne yaptığımı sordu, babasına da kim olduğumu, bu yolculuğa ileride daha uzaklara gitmek üzere bir deneme yolculuğu olarak katıldığımı anlattı. Bunun üzerine babası bana dönerek ağırbaşlı, üzgün bir sesle, "Delikanlı" dedi, "sen bir daha hiç denize çıkmamalısın, bu yolculuğu hiçbir zaman deniz adamı olamayacağına bir belirti saymalısın." "Neden efendim?" dedim, "siz kendiniz bir daha denize çıkmayacak mısınız?" "O başka bir şey" dedi kaptan, "denizcilik benim işim, dolayısıyla da görevim; ama sen bu yolculuğu bir deneme olarak yaptıysan, bir dahasında başına neler gelebileceğini Tanrı sana küçük bir örnekle gösterdi; Tarşuş'un kayığındaki Yunus gibi, bütün bu başımıza gelenler de senin yüzünden oldu belki. Nasıl adamsın sen? Neyin nesisin? Ne diye çıktın deniz yolculuğuna?" Bunun üzerine ona başımdan geçenlerin birazını anlattım; sözlerimi bitirir bitirmez, garip bir öfkeyle parlayıverdi, "Tanrım, ne suç işledim ki, böyle uğursuz bir yaratık gemime girdi?" dedi, "bundan sonra senin bulunduğun bir gemiye bin lira verseler bile adımımı atmam." Adamcağız uğradığı zararın acısıyla gerçekten aklını oynattı, ipin ucunu kaçırdı diye düşündüm. Bununla birlikte, sonradan benimle büyük bir ağırbaşlılıkla konuştu, hemen babamın yanına dönmemi, Tanrı'nın öfkesini üzerime çekerek kendi yıkımıma yol açınamamı öğütledi; Tanrı'nın benden yana olmadığını apaçık görmem gerektiğini söyledi. "Delikanlı" dedi, "şunu bilesin ki, geri dönmezsen babanın sözleri en sonunda gerçekleşecek, gittiğin her yerde uğursuzluktan, umut kırıklığından başka bir şey bulamayacaksın."

Çok geçmeden ayrıldık; sözlerine pek az karşılık verdim, çünkü kendisini bir daha da görmedim; ne oldu, nereye gitti bilmiyorum. Bana gelince, cebimde biraz param olduğu için, karadan Londra'ya gittim; eve mi dönsem yoksa gene denize

mi açılsam, hangi yolu seçsem diye boyuna kendi kendimle çekişip duruyordum.

Eve dönmekten beni alıkoyan başlıca şey, utanç düşüncesiydi; komşulara alay konusu olacağım, yalnız babamla annemden değil, başkalarından da utanmak zorunda kalacağım takılıyordu kafama hemen. O günden beri, insanları, özellikle gençleri böyle durumlarda yöneten birtakım gözlemlerle düşüncelerin ne anlamsız, ne mantıkdışı şeyler olduğunu sık sık görmüşümdür. Sözgelişi bir suçu işlemekten utanmazken, sonra duyulan pişmanlıktan utanmak; insanı sırılsıklam budala gösterecek bir davranışta bulunmaktan sıkılmazken, bilgi gösterecek vazgeçişten sıkılmak gibi.

Gene de o yaşta, nasıl bir yol tutacağım, nasıl bir yaşayış seçeceğim konusunda bir süre çekimser kaldım. Eve dönme düşüncesine karşı önüne geçilmez bir isteksizlik sürüyordu içimde; bir süre sonra da, karşılaşmış olduğum çetin olayın anıları silinmeye başladı; onlarla birlikte eve dönme konusundaki güçsüz isteğim de söndü, sonunda bu tür düşünceleri büsbütün bir yana bırakarak bir yolculuğa çıkmayı kafama koydum.

Beni ilkin babamın evinden uzaklara sürükleyerek çok para kazanmak gibi yırtıcı, kaba bir düşünce ardında koşturan, gözümü kararterak bütün güzel öğütleri, babamın yalvarmalarını, buyruklarını hiçe saydıran o uğursuz etki, şimdi de girişebileceğim en uğursuz şeyi çıkardı karşıma; Afrika'ya giden ya da bizim gemicilerin kabaca deyimiyle Gine yolculuğuna çıkan bir gemiye bindim.

Bütün bu serüvenlerde işlediğim en büyük yanlış, yolculuğa bir gemici olarak katılmayışımdır; gerçi biraz daha fazla çalışmak zorunda kalırdım ama, bu süre içinde bir lostromonun görgüsünü, bilgisini kazanır, zamanla kaptan değilse bile, hiç olmazsa bir ikinci kaptan olabilirdim. Ama hep kötüyü seçmek alınyazımdı benim, burada da öyle oldu; cebimde param, sırtımda iyi bir elbisem olduğu için, zengin bir bay

gibi davranıyordum yolculukta; dolayısıyla gemide ne bir işe elimi sürdüm ne de bir şey yapmayı öğrendim.

Neyse ki Londra'da iyi bir arkadaş çevresine düşmüştüm; bu da benim gibi başıboş, yolunu şaşırmış delikanlılara binde bir rastlayan bir mutluluktu; genel olarak şeytan böylelerini daha başlangıçta pusuya düşürüverir; ama benim için durum başka türlü oldu. Önce Gine kıyılarına bir yolculuk yapmış, orada büyük başarılar elde ettiğinden gene gitmeye karar vermiş bir kaptanla tanışıklık kurdum; adam, yaşım için hiç de saçmasapan sayılmayacak konuşmalarımdan hoşlandı, düşüncemin dünyayı gezmek, görmek olduğunu öğrenince, kendisiyle birlikte yolculuğa çıkarsam, para ödemek zorunda olmayacağımı; kendisine yol arkadaşlığı edeceğimi; istersem yanımda biraz öte beri götürerek alışveriş yapabileceğimi, belki de bir hayli kazanabileceğimi söyledi.

Bu işe kafam yattı; dürüst, açıksözlü bir adam olan bu kaptanla içli dışlı bir arkadaşlığa girişerek onunla birlikte yolculuğa çıktım, yanıma da birtakım şeyler alarak onun gözü tok dürüstlüğü yardımıyla bir hayli kazanç sağladım; kaptanın sözü üzerine kırk liralık oyuncak ile buna benzer ufak tefek almıştım. Bu kırk lirayı, kendileriyle yazışmakta olduğum akrabalarımın yardımıyla biriktirmiştim; sanırım, babamı, hiç değilse annemi kandırarak ilk serüvenime bu kadarcık bir yardımla olsun katılmalarını sağlamışlardı.

Bütün serüvenlerim içinde, başarıyla sonuçlandı diyebileceğim tek yolculuk bu olmuştur; bunu da arkadaşım kaptanın iyiliğine, dürüstlüğüne borçluyum; onun yardımıyla matematik konusunda, gemicilik kuralları konusunda sağlam bir bilgi kazandım, gemi yolunun nasıl hesaplandığını, gözetlemenin nasıl yapıldığını, kısacası, bir denizcinin anlaması gereken birçok şeyi öğrendim. Bana öğretmekten kıvanç duyduğu için, ben de kıvançla öğreniyordum; sözün kısası, bu yolculuk beni hem gemici hem de tüccar yaptı; dönüşte aşağı yukarı iki bu-

çuk kilo altın tozu getirdim, bu da Londra'da hemen hemen üç yüz İngiliz lirası etti; bu kazanç gözümü karartarak içimi, ilerde beni büsbütün yıkacak aşırı bir tutkuyla doldurdu.

Ama bu yolculukta da başıma gene birtakım terslikler gelmişti; sürekli olarak hastaydım, aşırı sıcak iklimin etkisiyle, korkunç bir beyin hummasına tutulmuştum; çünkü bizim başlıca alışverişimizi yaptığımız kıyı, ekvatorun ancak on beş derece kuzeyinde bulunuyordu.

Bir Gine tüccarı olmak yolundaydım artık; ne yazık ki arkadaşım dönüşümüzden hemen sonra öldü; aynı yolculuğu bir daha yapmak kararındaydım, gene aynı gemiye bindim; birinci yolculuğumuzdaki ikinci kaptan şimdi geminin birinci kaptanı olmuştu. Böylesine uğursuz bir yolculuk hiç kimsenin başına gelmemiştir belki; yeni kazandığım paranın yalnız yüz lirasını üzerime almış, öbür iki yüzünü, ölen arkadaşımın bana karşı büyük bir dürüstlükle davranan karısının yanına bırakmıştım. Bu yolculukta, görülmedik işler geldi başıma; birincisi, Kanarya Adaları'na doğru yol alırken, daha doğrusu bu adalarla Afrika kıyısı arasında, Sallee limanından bir Türk korsan gemisinin, sabahın alacakaranlığında arkamıza takılarak bizi tam takım yelkeniyle kovalaması oldu. Biz de kurtulmak için serenlerimizin kaldırabileceği sayıda yelken açtık; ama korsanın gittikçe yol kazandığını, birkaç saat geçmeden bize yetişebileceğini görünce kavgaya hazırlandık. Bizim gemide on iki, korsanlarınkinde de on sekiz top vardı. Öğleden sonra saat üç sularında bize yetişti, gemimize kıçtan bindirmek isterken omuzluk alabandasından saldırdı, biz de toplarımızdan sekizini o yana sıraladık, hepsini birden ateşledik, biraz uzaklaşmak zorunda kaldı, sonra top ateşimize karşılık verdi, ayrıca bordasındaki aşağı yukarı iki yüz kişi de tüfekleriyle üstümüze ateş yağdırıyorlardı. Bununla birlikte, adamlarımızın hepsi siperde olduğu için hiç kimseye bir şey olmadı. Onlar yeniden saldırıya, biz de savunmaya hazır-

landık; bu kez öbür alabandadan gemimize yanaşarak altmış adamı güvertemize indirdiler. Hemen armalarımızı kesmeye, güvertenin orasını burasını parçalamaya başladılar. Biz de onları kurşunla, saçmayla, süngüyle karşıladık, iki kez güvertemizi gövdelerinden temizledik. Serüvenimizin bu acıklı bölümünü kısa geçersek, gemimizin işe yaramaz duruma gelmesi, adamlarımızdan üçünün ölüp sekizinin de yaralanması üzerine boyun eğmek zorunda kaldık, hepimiz tutsak edilerek Mağriplerin bir limanı olan Sallee'ye götürüldük.

Orada karşılaştığım davranış önceden korktuğum gibi çıkmadı, öteki adamlarımız gibi ülkenin içlerine, imparatorun sarayına götürülmedim, hem genç hem de uyanık olduğum için korsan gemisinin kaptanı beni işlerine uygun bularak kendine ayırdı. Tüccarlıktan böyle aşağılık bir köle durumuna düşmekle uğradığım korkunç değişiklik beni iyice altüst etmişti; şimdi babamın, çetin durumlara düşeceğimi, bana hiç kimsenin yardım elini uzatmayacağını, bilinmezi görürcesine belirten sözlerini düşünüyordum; söylediklerinin hepsi fazlasıyla doğru çıkmıştı. İşte şimdi Tanrı'nın öfkesine uğramış, hiçbir kurtuluş umudum olmaksızın son bulmuştum. Ama ne gezer! Anlatacaklarımdan da görüleceği üzere, çektiğim bu acılar ilerde çekeceklerimin yanında bir hiçti ancak.

Yeni efendim ya da sahibim beni kendi evine almıştı. Bir gün gene korsanlığa çıkarken beni de yanına alacağını umuyor, nasıl olsa en sonunda bir İspanyol ya da Portekiz savaş gemisine yakalanır, ben de özgürlüğüme kavuşurum diye avunuyordum. Ama bu umudum çok sürmedi; çünkü denize çıktığı zamanlar beni bahçesine bakmak ya da öbür köleler gibi evin her türlü işlerini görmek üzere karada bırakıyordu; dönüşünde de gemiye bakmam göreviyle gemideki kamarasında yatırıyordu.

Kaçmaktan başka hiçbir şey düşünmüyordum, türlü yollar geliyordu aklıma; ama hiçbirinde en ufak bir yol bulu-

nacak gibi değildi; çünkü böyle bir düşünceyi açabileceğim, benimle birlikte kaçabilecek ne bir İngiliz ne bir İrlandalı ne de bir İskoçyalı dost köle vardı; böylece tam iki yıl, bu kaçış düşüncesiyle oyalandım; ama bu düşünceyi gerçekleştirebilmem için en ufak bir elverişli durum bile bulamadım.

İki yıl sonra, kendiliğinden beliren garip bir fırsat, özgürlüğümü kazanmak için bir şeyler yapma düşüncesini gene kafamda uyandırdı. Efendim, işittiğime göre para darlığı çektiği için, gemisini donatamayarak her zamankinden daha uzun bir süre karada kaldı. Hava güzel olunca, haftada bir iki gün, ara sıra da daha sık, geminin filikasını alarak balığa çıkıyor, benimle genç bir *Moresko*'yu* kürek çekmemiz için birlikte götürüyordu. İkimiz onu çok eğlendiriyorduk; üstelik balık tutmakta da büyük ustalık gösteriyordum; öyle ki, ara sıra beni akrabalarından bir Arap'la, bir de onların deyimiyle Moresko ile birlikte kendisi için balık tutmaya gönderiyordu.

Çok durgun bir sabahta gene balığa çıkmıştık; birdenbire öyle koyu bir sis çöktü ki, yarım mil bile açıkta değilken karayı göremez olduk; nereye, hangi yöne gittiğimizi bilmeden bütün gün, bütün gece durmadan kürek çektik; ama ertesi sabah karaya yaklaşacağımız yerde kıyıdan en az iki mil açıkta olduğumuzu gördük. Bununla birlikte bir hayli çabaladıktan, sabahın erken saatlerinde oldukça sert esen rüzgârdan dolayı karaya dönebildik; hepimiz de epeyce acıkmıştık.

Bu olay, efendimizin gözünü korkuttu, bundan sonra biraz daha dikkatli olmayı gerekli görerek bu iş için bizim İngiliz gemisinden ele geçirmiş olduğu uzun bir sandalı ayırdı, bir daha da pusulasız, azıksız balığa çıkmamaya karar verdi; bunun üzerine geminin İngiliz bir köle olan marangozuna, bu uzun kayığın ortasına, saltanat kayıklarında olduğu gibi

* *Moresko:* Endülüs'ün Araplardan İspanyol yönetimine geçmesi üzerine orada kalarak Hıristiyan olmuş, sonra da İspanya'dan kovulmuş Araplara İspanyolca verilen ad.

küçük bir kamara, kamaranın arkasına dümen tutacak, demir atıp çekecek, önüne de yelken kullanacak bir iki adamın durabileceği birer yer yapması buyruğunu verdi. Kayığa kırlangıç kanadı bir yelken takıldı, bu yelken kamaranın tepesinden kullanılıyordu; kamara da oldukça rahat, basık bir şeydi; içinde kendisi ile bir iki kölesinin yatabileceği yataklar, sevdiği içki şişelerini, özellikle ekmeğini, pirincini, kahvesini koyabileceği gözleri bulunan bir yemek masası vardı.

Bu kayıkla sık sık balığa çıkıyordu, balık tutmakta büyük bir ustalık gösterdiğim için, bensiz hiç çıkmıyordu. Bir gün o yerlerin ileri gelenlerinden iki Mağripli ile birlikte eğlenmek ya da balık avlamak için, denize çıkmayı kararlaştırdı, olağanüstü bir hazırlık yaptırdı; geceden kayığa her zamankinden fazla yiyecek yığdırdı; bana da biraz barutla saçma alarak kayığa götürmemi, çünkü balıkla birlikte kuş da avlamak niyetinde olduklarını söyledi.

Her şeyi istediği gibi hazırladım, kayığın her yanını yıkadım, temizledim, süs bayraklarını, sancağı çektim, konukların rahatı için ne gerekse yaptım; derken gele gele yalnız efendim geldi, konuklarının işi çıktığını, dolayısıyla gitmekten vazgeçtiklerini, her zamanki gibi kayığa Mağripli ile çocuğu alarak biraz balık tutmamı, çünkü konuklarını evde ağırlamak istediğini söyledi; biraz balık tutar tutmaz geri dönerek balıkları evine getirmem buyruğunu verdi; dediklerini yerine getirmeye hazırdım.

Hemen o anda buradan kurtulmak konusundaki düşüncelerim gene kafamda çakıverdi; çünkü şimdi komutam altında küçük bir gemi olacaktı; efendim gider gitmez kendimi balığa çıkmaya değil, bir yolculuğa hazırlamaya başladım; ama nereye gideceğimi bilmiyor, buna önem de vermiyordum; bu yerden kurtulayım da nereye gidersem gideyim diyordum.

İlk işim, bir yolunu bularak Mağripli'nin biraz yiyecek getirmesini sağlamak oldu; kendisine efendimizin ekmeğinden

bizim de yememizin ayıp kaçacağını söyledim. "Doğru" diyerek kayığa üç kocaman sepet dolusu peksimetle, üç testi su getirdi. Efendimin İngiliz gemilerinden yağma ettiği apaçık olan şişe kasalarının da nerede olduğunu biliyordum; Mağripli'nin orada bulunmadığı sırada bu şişeleri de kayığa taşıyarak önceden efendimiz için konmuş gibi yerleştirdim. Ayrıca büyük bir topak balmumu, bir yumak sicim, bir el baltası, bir de çekiç aldım. Bunların hepsi de sonradan çok işimize yaradı, özellikle balmumunu şamdan yapmakta kullandık. Mağripli'ye bir oyun daha oynadım, büyük saflıkla gene kandı. Adı İsmail'di, molla diye çağırırlardı; "Molla" dedim, "efendimizin tüfekleri kayıkta; biraz saçmayla barut getiremez misin? Belki kendimiz için çulluk falan vururuz; çünkü büyük gemide bir hayli cephane olacak, biliyorum". "Peki" dedi, "getireyim"; bir meşin torba içinde aşağı yukarı bir buçuk kilo, belki de daha fazla barut getirdi, kayığa yerleştirdi. Bu arada ben de efendimin gemideki kamarasında biraz barut bulmuştum; nerdeyse boşalmış bir şişenin içindekini bir başka şişeye aktararak barutu şişeye doldurdum; böylece gerekli her şeyi hazırlayarak balığa gitmek üzere limandan çıktık. Limanın ağzındaki kaleden, kim olduğumuzu bildikleri için hiçbir şey söylemediler; limandan bir mil açılır açılmaz, yelkenleri indirerek balık avlamaya başladık. Rüzgâr, amacıma aykırı olarak yıldızdan esiyordu; birazcık güneyden esseydi, İspanya kıyılarını tutabilir, hiç olmazsa Cadiz Koyu'na girebilirdim; ama rüzgâr ne yandan eserse essin kararım, bu iğrenç yerden uzaklaşmak, ötesini şansa bırakmaktı.

Hiçbir şey yakalayamadan bir süre avlandık; çünkü oltama gelen balıkları, onlar görmesin diye yukarıya çekmiyordum; Mağripli'ye, "Bu iş böyle olmaz, efendimiz böyle hizmet sevmez, daha açıkta durmamız gerek" dedim. Bunda bir kötülük görmeyerek kabul etti, kayığın başında bulunduğu için yelkeni açmaya başladı; dümen bende olduğundan,

kayığı aşağı yukarı üç mil daha açtım, sonra balık tutacakmışım gibi orada durdum; dümeni çocuğa vererek Mağripli'nin yanına yaklaştım, bir şeyler arıyormuşçasına arkasında durdum, kolumla belinden yakaladığım gibi küpeşteden denize fırlatıverdim. Bir mantar gibi yüzebildiği için hemen suyun yüzüne çıktı, bana seslenerek kendisini kayığa almam için yalvardı, benimle birlikte dünyanın her yerine gideceğini söyledi. Kayığın ardından öyle hızlı yüzüyordu ki, rüzgâr az olduğundan çabucak yetişebilecekti bize; bunun üzerine kamaraya daldım, av tüfeklerinden birini getirerek kendisine doğrulttum, ardımı bırakırsa hiçbir şey yapmayacağımı, kendisini vurmayacağımı söyledim. "Karaya yetişebilmen için yeterince yüzme biliyorsun, deniz de durgun; kıyının yolunu tutarsan hiçbir zararım dokunmaz sana; ama kayığa yaklaşayım dersen, beynini dağıtırım; çünkü özgürlüğüme kavuşmayı kafama koydum artık" dedim. Bu sözler üzerine geri dönerek karaya doğru yüzmeye başladı, kıyıya sağ salim vardığından da hiç kuşkum yoktur; çok iyi bir yüzücüydü çünkü.

Mağripli'yi yanımda alıkoyarak çocuğu denize atmak benim için daha iyi olabilirdi; ama ona güvenmeyi göze alamadım. O gidince, adı Ksuri olan çocuğa döndüm, "Ksuri" dedim, "bana bağlılık gösterirsen, seni büyük bir adam yaparım; ama yüzünü elinle sıvazlamazsan, seni de denize atmak

zorunda kalacağım." Yüzünü sıvazlaması, Muhammed ile babasının sakalı üzerine yemin etmesi demekti. Çocuk yüzüme bakarak gülümsedi, öyle temiz duygularla konuştu ki, ona güvenmezlik edemedim, bana bağlı kalacağına, benimle birlikte dünyanın her yerine gideceğine yemin etti.

Karaya yüzmekte olan Mağripli'nin bizi görebileceği sürece, kayığı orsalayarak engine açtım; böylece benim boğaza doğru gittiğimi sanacaklardı (gerçekten de aklı başında olan herkesin böyle düşünmesi gerekirdi); güneye doğru, bütün zenci soyunun bizi ufak sandallarıyla çepeçevre yok edecekleri karaya bin bir güçlükle çıksak bile, ya yırtıcı hayvanlara ya da onlardan daha korkunç yırtıcı insanların bizi parçalayacağı, gerçekten vahşi kıyılara doğru yol aldığımızı kim düşünebilirdi?

Ama akşamleyin karanlık basar basmaz, yolu değiştirdim, kıyıyı gözden yitirmemek için yolu biraz gündoğusuna çevirerek dümeni batıya doğru kırdım; güzel serin bir rüzgâr esiyordu, deniz de durgun, oldukça düzgündü; öyle güzel yol aldık ki, ertesi gün öğleden sonra saat üçte karayı ilk gördüğüm zaman Sallee limanının en az yüz elli mil güneyinde bulunuyorduk. Fas İmparatorluğu'nun, daha doğrusu, o çevredeki herhangi bir kralın ülkesinden iyice uzaktık artık; çünkü tek insana bile rastlamamıştık.

Bununla birlikte Mağriplilerden öyle korkuyor, onların eline düşmekten öyle korkunç bir ürperti duyuyordum ki, buralarda ne durdum ne karaya yanaştım ne de demir attım; rüzgâr gene güzel esiyordu, dolayısıyla beş gün daha yol aldım, sonra rüzgâr güneye döndü, benim ardıma düşen bir gemi varsa rüzgârın bu dönüşünden dolayı vazgeçmiştir diye düşündüm, karaya yanaşmayı göze alarak küçük bir ırmağın ağzında demirledim. Burasının nere, nasıl bir iklim, hangi ülke, hangi ulus, ırmağın da hangi ırmak olduğunu bilmiyordum. Ne bir kimse gördüm ne de görmek istiyordum; tek istediğim

şey, içilecek suydu. Bu koya akşam üzeri gelmiştik, niyetimiz karanlık çöker çökmez yüzerek karaya çıkmak, böylece çevreyi öğrenmekti; ama ortalık iyice kararır kararmaz, ne idüğü belirsiz birtakım yaratıkların havlamaları, ulumaları hırlamalarıyla korkunç gürültüler işittik; zavallı çocuk korkudan düşüp ölecekti nerdeyse, sabah olmadan kıyıya çıkmamam için yalvarmaya başladı. "Peki Ksuri" dedim, "gitmeyeceğim; ama gündüz de o aslanlardan daha kötü insanlar çıkacaktır karşımıza belki." "O zaman var onlara tüfek vurmak" dedi Ksuri gülerek, "sonra da hepsini kaçmak yapmak." Ksuri'nin bizim gibi kölelerden öğrendiği İngilizce bu kadardı. Onu böyle keyifli görmek benim de hoşuma gidiyordu, daha da coşturmak için kendisine (efendimin kasasındaki şişelerden) bir yudum içki verdim. Ksuri'nin verdiği öğüt yabana atılacak gibi değildi, ben de dinledim; küçük demirimizi atarak bütün gece sessizce yattık. Sessiz diyorum; çünkü ikimiz de uyumadık; iki üç saat içinde, kocaman yaratıkların (adlarının ne olduğunu bilmiyorduk) kıyıya indiklerini, serinlemek için denize girerek yıkandıklarını, debelendiklerini gördük; öyle çirkin oluyor, öyle homurdanıyorlardı ki, böylesini gerçekten hiç görmemiştim.

Ksuri, çok korkmuştu, ben de korkmuştum doğrusu; ama ikimiz de gerçek korkuyu, bu koca yaratıklardan birinin yüzerek kayığa doğru geldiğini işittiğimiz zaman duyduk. Göremiyorduk; ama solumasından ne kocaman, korkunç, azgın bir hayvan olduğunu anlıyorduk. Ksuri, bir aslan olduğunu söyledi, belki de aslandı, fazlasını ben de bilmiyordum; demiri çekip kürekle uzağa açılalım diye bağırdı. "Hayır Ksuri" dedim, "şamandıra ederek halatımızı salıveririz, sonra da denize açılırız; pek fazla gelemezler ardımızdan." Daha sözümü bitirmeye kalmadan, hayvanın (her ne idiyse) iki kürek boyu ötemizde olduğunu gördüm; şaşkınlıktan donakaldım; bununla birlikte hemen kamaraya koşarak tüfeğimi alıp ateş

ettim; hayvan birden dönerek gene karaya doğru yüzmeye başladı.

Tüfeğin patlaması üzerine hem kıyıdan hem de içerlerden yükselen korkunç gürültü, tüyler ürpertici bağırmayla uluma, sözle anlatılabilecek gibi değildi; anlaşılan, bu yaratıklar daha önce hiç tüfek sesi işitmemişlerdi. Geceleyin buradan karaya çıkamayacağımıza iyice inanmıştım artık; gündüz çıkmayı göze alabilmek de başka bir güçlüktü; vahşilerin eline düşmek, aslanlarla kaplanların pençesine düşmekten de kötüydü; bu iki tehlikenin birbirinden kalır yanı yoktu.

Bununla birlikte, kayıkta hiç suyumuz kalmadığı için ne olursa olsun, karaya çıkarak su aramak zorundaydık; önemli olan, suyu ne zaman, nereden getireceğimizdi. Ksuri, testinin birini alarak kıyıya çıkmasına izin verirsem, su arayabileceğini, bana da biraz getirebileceğini söyledi. "Neden sen gidecekmişsin?" diye sordum, "sen kayıkta beklesen de ben gitsem daha iyi olmaz mı?" Çocuk bana öyle duygulu bir karşılık verdi ki, birdenbire daha çok sevdim onu. "Vahşi adam gelirse, var beni yemek, sen kurtulmak" dedi. "Peki Ksuri" dedim, "birlikte gidelim, vahşiler gelirse öldürürüz, ne seni yiyebilirler ne beni." Ksuri'ye bir parça peksimetle, efendimin daha önce sözünü ettiğim şişelerinden bir içki verdim; daha iyi olacağını düşünerek kayığı da elimizden geldiğince kıyıya çektik, yanımıza tüfeklerle iki su testisinden başka bir şey almayarak kıyıya atladık.

Vahşilerin küçük sandallarıyla ırmaktan aşağı gelebileceklerinden korktuğum için, kayığı gözden yitirmeyi pek istemiyordum; ama çocuk bir mil ötede çukur bir yer görerek oraya doğru gitti, bir süre sonra koşarak geri geldiğini gördüm. Bir vahşinin kendisini kovaladığını ya da yırtıcı bir hayvandan korktuğunu sanarak yardım için koştum; ama yanına yaklaştığımda, omzuna asılı bir şeyin sallanmakta olduğunu gördüm; tüfekle vurduğu bir hayvandı bu, tavşana benziyor-

du ama, rengi bambaşka, ayakları da tavşan ayağından daha uzundu. Ne olursa olsun, çok sevindik buna, eti çok iyi çıktı; ama Ksuri'yi daha çok sevindiren, soluk soluğa bana koşturan şey, içilecek iyi bir su bulması, vahşilere de rastlamamış olmasıydı.

Sonradan, su için hiç de böyle yorulmak zorunda olmadığımızı anladık; çünkü bulunduğumuz koyun biraz ötesinde ırmak suyunun deniz çekildiği zaman çok güzel, tatlı olduğunu gördük; az yukarıda alabildiğine akıyordu; testilerimizi doldurduk, öldürdüğümüz tavşanla da kendimize güzel bir şölen çektik, çevrede hiçbir insan izine rastlamayarak gene yola koyulmaya hazırladık.

Bu kıyılara daha önce de bir yolculuk yapmış olduğum için, Kanarya Adaları ile Yeşilburun Adaları'nın kıyıdan çok uzak olmadığını biliyordum. Ama hangi boylamda bulunduğumuzu gösterecek hiçbir aletimiz bulunmadığından, o adaların da hangi boylamda olduğunu bilmiyor, anımsayamıyordum; adalara varmak için nasıl bir yol tutmamız gerektiğini de kestiremiyordum; yoksa bu adalardan bir ikisini kolayca bulabilirdim. Ama tek umudum kıyıyı izleyerek İngilizlerin alışveriş yaptığı yerlere varmak, her zaman gelip geçtikleri bu yol üzerinde yardımımıza koşacak, bizi kurtaracak bir gemiye rastlamaktı.

Benim hesabıma göre, şimdi bulunduğumuz yer, Fas İmparatoru'nun ülkesiyle zenciler ülkesi arasında, yırtıcı hay-

vanlardan başka hiçbir canlının yaşamadığı çorak, ıssız bölgeydi; zenciler Mağriplilerin korkusuyla buradan çekilmişler, Mağripliler de çoraklığından dolayı yerleşmeye değer görmemişlerdi; gerçekte her iki yan da, buralarda barınan sayısız kaplandan, aslandan, parstan, buna benzer azgın canavarlardan kaçmışlardı; böylece Mağripliler buralara ancak iki üç bin kişilik bir ordu halinde avlanmaya geliyorlardı; gerçekten de aşağı yukarı yüz millik kıyı boyunca gündüzleri ıssız bir bozkırdan başka bir şey görmedik, geceleri de yırtıcı hayvanların ulumasından, havlamasından başka bir şey işitmedik.

Gündüzleyin bir iki kez Kanarya Adaları'ndaki Teneriffe Dağı'nın en yüksek tepesi olan Pico'yu görür gibi oldum, oraya ulaşmak umuduyla kayığı o yana yöneltmek düşüncesine kapıldım; ama bir iki denemeden sonra, rüzgârın aykırı yönden esmesi, dalgaların da küçücük teknem için çok büyük olması yüzünden başaramadım; gene önceden yaptığım gibi kıyıyı izlemeye karar verdim.

Son demirlediğimiz yerden ayrıldıktan sonra, gene su bulmak için, sık sık karaya yanaşmak zorunda kaldık; bir sabah gene denizden oldukça yüksek bir kıyının altında demir atmıştık; suların yükselme zamanı olduğundan, daha içeri gidebilmek için bekliyorduk. Gözleri benimkilerden daha keskin olan Ksuri bana yavaşça seslenerek, kıyıdan uzak durmamızın daha iyi olacağını söyledi; "bak" dedi, "şu öteki tepenin yamacında bir canavar yatmış uyuyor." Gösterdiği yere baktım, gerçekten de kocaman korkunç bir aslan kıyıdaki tepenin ileriye doğru sarkan bir çıkıntısının gölgesine yan gelmiş yatıyordu. "Ksuri" dedim, "haydi bakalım, karaya çık da öldür şunu." Ksuri korkuyla irkildi, "ben öldürmek, o beni bir ağızda var yutmak" dedi, bir lokmada yutar, demek istiyordu. Daha fazla bir şey söylemedim, en büyük tüfeğimizi aldım, bolca barut koyarak iki kurşunla doldurdum, bir yana bıraktım; başka bir tüfeğe iki kurşun, üçüncü tüfeğe de

(üç tüfeğimiz vardı) beş küçük kurşun koydum. Birinci tüfekle, bütün nişancılığımı gösterek hayvanın kafasına nişan aldım; ama burnunu pençesiyle kapamış olarak öyle biçimsiz yatıyordu ki, kurşunlar dizinin yanına rastlayarak ayağını kırdı. İlkin kükreyerek yerinden fırladı; ama ayağı kırılmış olduğundan gene yere düştü, sonra üç ayağı üzerinde doğrularak daha önce hiç işitmediğim çirkin bir kükreyiş kopardı. Başından vuramadığıma biraz şaşırmıştım. Hemen ikinci tüfeğe sarıldım, kımıldanmaya başladıysa da gene ateş ettim, başından vurdum, yere düştüğünü, gürültüsünün azaldığını, ama can çekişmekte olduğunu görerek sevindim. Ksuri, bunun üzerine yüreklenerek kıyıya gitmek istedi. "Peki, git bakalım" dedim; çocuk suya atladı, bir eliyle tüfeğini tutarak, bir eliyle yüzerek karaya çıktı, hayvana yaklaşınca, tüfeğinin namlusunu kulağına koyarak kafasına bir el daha ateş etti, iyice işini bitirdi.

Bu iyi bir av oyunu oldu bizim için; ama yiyemeyeceğimiz, hiçbir işimize yaramacak bir hayvana üç atım barutla kurşun harcadığımıza bir hayli üzüldüm. Ksuri gene de arslandan bir parça koparmak istiyordu. Kayığa gelerek benden el baltasını istedi. "Ne yapacaksın Ksuri?" dedim. "Var kafasını kesmek" dedi. Ama kafasını ayıramadı, yalnız bir ayağını keserek kayığa getirdi, kocaman bir canavar ayağıydı bu.

Belki bir gün işimize yarar düşüncesiyle, becerebilirsem derisini yüzmeye karar verdim. Ksuri ile birlikte işe koyulduk; ama Ksuri'nin eli çok daha yatkındı bu işe; çünkü ben deri yüzmekten hiç anlamıyordum. Bu iş bütün bir günümüzü aldı ama, en sonunda deriyi yüzebildik, kamaranın üzerine serdik, güneş de iki günde iyice kuruttu, sonraları bu post, üzerinde yatmama yaradı.

Bu moladan sonra, daha on iki gün sürekli olarak güneye doğru gittik. Yiyeceğimiz bir hayli azaldığından çok tutumlu yiyor, karaya da ancak su almak zorunda olduğumuz zaman

uğruyorduk. Niyetim, Gambia ya da Senegal ırmaklarına, daha doğrusu Avrupalı gemilere rastlayabileceğim Yeşilburun dolaylarına varmaktı; bunu başaramazsam, adaları aramaktan ya da zenciler arasında yok olup gitmekten başka yolum yoktu. Avrupa'dan Gine'ye, Brezilya'ya, Doğu Hindistan'a giden bütün gemilerin bu burundan ya da adalardan geçtiğini biliyordum; sözün kısası, bütün talihim tek bir noktaya bağlıydı: ya bir gemiye rastlamak ya da yok olmak zorundaydım.

Bu kararla, dediğim gibi, daha bir on gün gittikten sonra, karanın insandan yoksun olmadığını görmeye başladım; yolumuz üzerinde iki üç yerde, kıyıda oturmuş birtakım insanların bize baktıklarını gördüm; bunların kapkara renkte, çırılçıplak olduklarını seçebiliyorduk. Birinde kıyıya onların yanına gitmek istedim; ama benim iyi danışmanım Ksuri, "yok gitmek, yok gitmek" dedi. Bununla birlikte kendileriyle konuşabilmek için kayığı kıyıya yaklaştırdım, kıyı boyunca uzun bir süre ardımızdan koştuklarını gördüm.

Birinin elindeki ince uzun değnekten başka hiçbirinde silah yoktu; Ksuri bunun bir mızrak olduğunu, bu mızrağı çok iyi nişan alarak bir hayli uzağa atabildiklerini söyledi. Ben de uzak durmaya çalışarak, işaretlerle elimden geldiğince konuşmayı denedim, özellikle yiyecek istedim; kayığını durdurmamı, bana yiyecek bir şeyler getireceklerini işaret ettiler. Bunun üzerine yelkeni yarı söndürdüm, bekledim; aralarından iki kişi içerlere gitti, yarım saat geçmeden iki parça kuru et, biraz da buğdayla döndüler. Bölgelerinin ürünü olan bu yiyeceklerin ne olduğunu bilemedik. Gerçi almaya istekliydik ama, nasıl alacağımız yeni bir anlaşmazlık oldu; çünkü ben onlardan çekindiğim için karaya çıkmayı göze alamıyordum, onlar da bizden korkuyorlardı; sonunda her iki yanın da güvenebileceği bir yol buldular. Yiyecekleri getirip kıyıya bırakarak uzaklaşıp, biz alıncaya değin uzakta beklediler, sonra gene yakına geldiler.

El kol işaretleriyle teşekkür ettik; çünkü onlara karşılık olarak verecek bir şeyimiz yoktu. Ama tam o anda onları çok sevindirmemizi sağlayacak bir durum ortaya çıktı. Biz daha kıyıdayken, iki kocaman yaratığın birbirlerini çılgınca kovalayarak dağdan denize doğru indiklerini gördük; erkek dişisini mi kovalıyordu, oynaşıyorlar mıydı, boğuşuyorlar mıydı, anlayamadık. Üstelik böyle bir duruma burada sık sık mı rastlandığını yoksa bunun seyrek görülen bir şey mi olduğunu da bilmiyorduk. Ama öyle sanıyorum ki, seyrek görülen bir şeydi. Neden derseniz, birincisi, bu azgın yaratıklar gecenin dışında pek seyrek ortalığa çıkarlar. İkincisi, oradaki insanların, özellikle de kadınların büyük bir korkuya kapıldıkları görülüyordu. Mızraklı adam kaçmaya davranmadı; ama ötekiler kaçtılar. Bununla birlikte hayvanlar zencilere dokunma niyetinde görünmüyorlardı; doğruca denize atlayarak, kendi kendilerine eğlenmeye gelmişler gibi, yüzmeye koyuldular. Sonunda birisi, bizim kayığa, umduğumdan daha çok yaklaşmaya başladı; ama böyle bir şeye karşı tetikteydim; tüfeğimi çabucak doldurmuş, öbür ikisini de doldurmasını Ksuri'ye söylemiştim. Tüfeğimin menziline girer girmez ateş ettim, tam kafasından vurdum; hemen suya gömüldü, sonra gene çıktı, ölümle boğuşuyormuş gibi battı çıktı, gerçekten de can çekişiyordu; karaya yöneldi; ama aldığı ölümcül yaradan, yuttuğu sudan dolayı tam kıyıya ulaşmak üzereyken öldü.

Zavallı zencilerin, tüfeğimin ateşi ile gürültüsü karşısındaki şaşkınlığı, görülmüş şey değildi; kimisi korkudan öleyazmış, kimisi de ölü gibi yere serilivermişti. Ama hayvanın ölerek suya gömüldüğünü görünce, benim de yaklaşmalarını işaret etmem üzerine, yüreklenerek kıyıya geldiler; ölü yaratığı aramaya başladılar. Suyu bulandıran kanından yerini kestirerek attığım bir ipi hayvana doladım, ipin ucunu da çekmeleri için zencilere verdim. Karaya sürüklediler; bir bakıma hayran bırakıcı güzellikte, garip, benekli bir parstı bu; zenci-

ler onu ne ile öldürdüğümü düşünerek hayranlıktan ellerini havaya kaldırıyorlardı.

Öteki yaratık, tüfekten çıkan ateşle gürültüden ürkerek karaya yüzmüş, ardına bakmadan geldiği dağlara doğru kaçmıştı; uzaktan ne biçim bir hayvan olduğunu bile anlamamıştım. Zencilerin bu yaratığın etini yemeye hazır olduklarını hemen anlayarak, benden bir iyilik olsun diye, kendilerine vermek istedim; alabileceklerini işaret ettiğimde, çok sevindiler. Hemen hayvanın başına üşüştüler; bıçakları yoktu ama, keskin bir ağaç parçasıyla derisini bizim bıçakla yüzebileceğimizden çok daha büyük bir kolaylıkla yüzdüler. Etinden bir parçayı bana vermek istediler, almadım, yalnız deriyi almak istediğimi işaret ettim, seve seve verdiler, kendi yiyeceklerinden bana bir hayli daha getirdiler, ne olduğunu bilmemekle birlikte gene aldım. Sonra, testilerden birini baş aşağı yukarı kaldırarak boş olduğunu, doldurtmak istediğimi belirttim. Hemen arkadaşlarından birkaçına seslendiler, iki kadın geldi. Topraktan yapılmış, sanırım güneşte pişirilmiş büyük bir tekne getirerek deminki gibi kıyıya bıraktılar. Ksuri'yi testilerle gönderdim, üçünü de doldurdu. Kadınlar da erkekler gibi çırılçıplaktı.

Her ne olursa olsun, yiyecek köklerden, buğdaylardan, içecek sudan yana zengindim şimdi; arkadaş canlısı zencilerden ayrılarak, önümde üç dört mil uzakta denize doğru bir hayli uzun bir çıkıntı yapan bir kara parçası görünceye değin tam on bir gün hiç karaya uğramadan yol aldım; sular çok durgun olduğundan, bu çıkıntıyı dolaşmak için denize bir hayli açıldım. Neden sonra burnu dönünce, ardında karadan iki mil uzakta, denizden yana düzce bir kara parçası gördüm; bu burnun Yeşilburun, karşısındaki adaların da, adlarını bu burundan alan Yeşilburun Adaları olduğu sonucuna vardım, gerçekte böyle olduğu da kesindi. Bununla birlikte, ikisi de bir hayli uzaktaydı, hangisine gitmemin daha iyi olacağını bir

türlü kestiremiyordum; çünkü sert bir rüzgâra tutulursam, ne birine ne de ötekine varabilirdim.

Bu çekimserlik içinde bocalayarak kamaraya girdim, oturdum; dümeni Ksuri'ye bırakmıştım. Çocuk birden bağırmaya başladı, "Efendi, efendi, yelkenli bir gemi!" Küçük budala, bunun, efendisinin bizim ardımıza taktığı gemilerden biri olması gerektiğini düşünmüş, korkudan allak bullak olmuştu. Oysa ben, artık onların ulaşabileceği yerlerden iyice uzaklaştığımızı bilmekteydim. Kamaradan dışarı fırladım, yalnız gemiyi görmekle kalmadım, hangi ülkenin gemisi olduğunu da anladım. Bir Portekiz gemisiydi; ilkin, zencilerle alışveriş için Gine kıyılarına gittiğini sandım. Ama tuttuğu yola bakınca başka bir yere gittiğini, kıyıya yaklaşmak niyetinde de olmadığını kesinlikle anladım; bunun üzerine, başarabilirsem onlarla konuşmak düşüncesiyle, alabildiğine denize açıldım.

Yelkenlimin var gücüyle yol alsam bile, gene de onların suyuna çıkamayacağımı, kendilerine bir işaret bile vermeden geçip gideceklerini anladım; sesimin yettiğince bağırdım; tam umutsuzluğa düşmek üzereyken, anlaşılan beni dürbün yardımıyla görmüşler, bir Avrupalı kayık olduğumuzu anlamış, kazaya uğrayan bir geminin sandalı olabileceğimizi sanmışlardı. Yanlarına gidebilmemiz için, yelkenlerinden kimisini söndürdüler. Bundan yüreklendim; efendimizin kayıktaki sancağını direğe çekerek bir tehlike işareti verdim, bir el de ateş ettim, ikisini de gördüler; çünkü sonradan söylediklerine göre, tüfeğin dumanını görmüşler, sesini işitmemişlerdi. Bu işaretler üzerine gemi yelkenlerini faça ederek bekledi; üç saat içinde onlara yetiştim.

Kim olduğumu Portekizce, İspanyolca, Fransızca sordular; ama hiçbir şey anlamadım. En sonunda gemideki bir İskoçyalı benimle konuştu, ben de İngiliz olduğumu, Sallee'deki Mağriplilerin elinden kölelikten kaçtığımı söyledim. Sonra, büyük

bir yakınlık göstererek beni bütün eşyalarımla birlikte gemiye aldılar.

İçinde bulunduğum aşağılık, hemen hemen umutsuz kölelik durumumdan kurtulmakla duyduğum sevincin büyüklüğünü herkes anlayabilir; hemen bütün eşyalarımı, beni kurtarmasına bir karşılık olarak geminin kaptanına sundum. Büyük bir gönlü açıklıkla benden hiçbir şey istemediğini, neyim var neyim yoksa hepsinin Brezilya'ya varışımızda bana eksiksiz olarak verileceğini söyledi. "Çünkü" dedi, "ben senin canını, sırasında kendim de böyle kurtulmak dileğinden başka hiçbir çıkar gözetmeden kurtardım; olur ya, günün birinde aynı duruma ben düşerim bakarsın. Ayrıca şimdi seni kendi yurdundan bunca uzaklara, Brezilya'ya götürürken, varını yoğunu elinden alırsam, oralarda açlıktan ölürsün, bu da kurtardığım canı geri almak olur. Hayır, hayır, Seignior Inglese, hayır Mister Englishman, seni hiçbir karşılık almadan götüreceğim; eşyalarını da orada satar, hem gereklilik duyacağın şeyleri alır hem de yurda dönüş için yol harçlığı yaparsın."

Sözle gösterdiği bu gönlü açıklığı davranışıyla da kılı kılına gerçekleştirdi; benim eşyalarımdan hiçbir şeye dokunulmaması için gemicilere buyruk verdi; sonra, korumak üzere her şeyi kendisi aldı, bana bütün eşyalarının tam bir listesini verdi; bu listede, benim üç toprak testiye varıncaya dek her şey yer almıştı.

Kayığıma gelince, oldukça güzel bir şey olduğunu görerek gemide kullanılmak üzere satın almak istediğini belirtti. Bana her konuda gösterdiği büyük iyilikten dolayı, kayığı parayla satamayacağımı, olduğu gibi kendisine armağan ettiğimi söyledim; bunun üzerine bana Brezilya'da seksen tane sekizlik ödemek üzere bir senet yazacağını, oraya vardığımızda kayığıma daha fazla verecek bir alıcı çıkarsa, bu parayı artıracağını söyledi: Uşağım Ksuri için de altmış tane sekizlik vermek istedi; ama bu parayı almaya hiç de gönlüm yanaşmıyordu.

Onu kaptana bırakmak istemediğimden değildi bu; ama kendi özgürlüğümü kazanmam için bana bunca bağlılıkla yardım eden zavallı çocuğu köle gibi satmaktan nefret ediyordum. Bununla birlikte bu düşüncemi kaptana bildirdiğimde, bana hak vererek bir çözüm yolu ileri sürdü: Hıristiyan olursa, on yıl içinde kendisini özgür bırakacağı konusunda çocuğa söz verdi. Bunun üzerine, Ksuri de onunla kalmak istediğini söyleyince, kendisini kaptana bıraktım.

Brezilya'ya yolculuğumuz çok iyi geçti, yirmi iki gün sonra Todos les Santos ya da Bütün Ermişler Koyu'na vardık. Böylece yaşamanın en acıklı durumundan bir kez daha kurtulmuştum; şimdi ne yapacağım konusunda bir karar vermem gerekiyordu.

Kaptanın bana göstermiş olduğu iyilikleri nice anlatsam gene azdır. Yolculuk için benden hiçbir şey almaya yanaşmadı, kayıktaki pars derisi için yirmi, kaplan derisi için de kırk dört düka verdi, gemideki bütün eşyalarımın bana hiç eksiksiz geri verilmesini sağladı; şişe kasaları, iki tüfek, balmumundan bir parça –geri kalanından şamdan yapmıştım– gibi satmak istediğim ne varsa, hepsini kendisi aldı; kısacası, kayıktaki bütün eşyalarından iki yüz yirmi tane sekizlik kazandım, cebimde bu parayla Brezilya'ya ayak bastım.

Oraya varışımız üzerinden çok geçmeden, kaptan beni bir *ingenio*'su, bizim deyimle şeker kamışı yetiştirilen bir çiftliği olan, kendisi gibi dürüst bir arkadaşına salık verdi; bir süre onunla kalarak şeker kamışının yetiştirilmesi ile şeker yapımını öğrendim; şeker kamışı üreticilerinin nasıl birdenbire zengin olduklarını görerek orada yerleşme izni alabilirsem şeker kamışı yetiştiricisi olmaya karar verdim, Londra'da bırakmış olduğum parayı getirtebilmek için de bir yol aramaya başladım. Bu düşünceyle yurttaşlık belgesi benzeri bir belge elde ederek bütün paramla işlenmemiş toprak aldım, İngiltere'den gelecek parayı göz önünde bulundurarak, ona göre bir

üretim, bir yerleşme tasarısı yaptım.

İngiliz ana babadan doğma, Wells adında Portekizli bir komşum vardı. Tıpkı benim durumumdaydı. Tarlaları benimkine bitişik olduğu, sık sık da görüştüğümüz için, ona komşu diyordum. Benim param da onunki gibi azdı. İki yıl boyunca, ancak kendi ekmeğimizi çıkarabilecek ölçüde bir şeyler dikebildik. Bununla birlikte yavaş yavaş kazancımızı artırdık, topraklarımız da bir düzene girmeye başladı; üçüncü yıl biraz tütün ektik, ertesi yıl şeker kamışı dikmek üzere geniş birer tarla hazırladık. Ama ikimize de yardım gerekiyordu. Ksuri'den ayrılmakla büyük bir yanlış işlediğimi, şimdi her zamankinden daha iyi anlıyordum.

Ne gelirdi elden! Her zaman yanlışlar işlemek, benim için hiç de yadırganacak bir şey değildi. Bu işin dönüşü yoktu artık. Baştan düşünü kurduğum, uğrunda evimi, babamın bütün güzel öğütlerini hiçe saydığım tatlı yaşayışın tam tersine, yeteneklerimle hiç uzlaşmayan bir işe saplanmıştım; işte şimdi bir zamanlar babamın öğütlediği orta yaşayışın tam içine ya da aşağı tabakanın en üstüne düşüvermiştim. Oysa bu yaşayışı baştan benimsemiş olsaydım, hem yurdumda kalabilir hem de dünyanın tanımadığım bucaklarında böylesine yıpranmazdım. Sık sık, yurdumdan böyle bin mil uzak bir bozkırda yabancılarla vahşiler arasında, dünyanın hiçbir köşesine ne yaptığım, ne olduğum konusunda en ufak bir haber bile ulaştıramayacağım bir yerde yaptığım bu işi, İngiltere'de dostlarım arasında da yapabilirdim diyordum kendi kendime.

İçinde bulunduğum duruma baktıkça, kara kara düşünüyordum. Yeni komşumdan başka, ara sıra bir çift söz edecek hiç kimse yoktu; bütün işimi kendi ellerimle yapmak zorundaydım; ıssız bir adaya atılmış, herkesten uzak bir adam gibi yaşadığımı düşünüyordum. Ama hak nasıl da yerini bulmuştu! İnsan, içinde bulunduğu durumu daha kötü durumlarla karşılaştırınca nasıl da Tanrı'dan bir değişiklik diliyor, eski durumunun mutluluğunu acı deneylerle nasıl da anlıyordu. Issız bir adada sürmeyi özlediğim, büyük bir haksızlıkla da, yetinip benimsemiş olsam beni mutluluğa, zenginliğe boğacak o zamanki yaşayışımla karşılaştırdığım gerçek yalnızlık nasıl da karşıma dikilmişti.

Beni gemisine alarak kurtaran değerli dostum kaptanın geri dönüşünden önce, tarlalarımı aşağı yukarı bir düzene sokmuştum; çünkü gemi yük almak, yolculuk için gerekli hazırlıkları yapmak için hemen hemen üç ay orda kalmıştı. Londra'da bırakmış olduğum para için kaptan çok içten, arkadaşça bir öğüt verdi. "Seignior Inglese" dedi –hep böyle çağırırdı beni–, "Bana bir vekillik belgesiyle mektup verir, Londra'da paranızın bulunduğu kimseye de, paranız karşılığında buralarda geçecek birtakım malları, Lizbon'da benim göstereceğim bir adama göndermesini yazarsanız, göndereceklerinin hepsini Tanrı'nın izniyle dönüşte size getiririm. Ama insanın başına binbir türlü umulmadık durumlar, sıkıntılar gelebilir. Dolayısıyla şimdilik, söylediğinize göre, bütün paranızın yarısı olan yüz İngiliz lirasını getirtin, bir deneyelim; sağ salim gelir ulaşırsa, öbür yarısını da istersiniz, bir terslik olur da yiterse, öbür yarısı gene bir destek olarak kalır elinizde."

Bu öyle yerinde, öyle dostça bir öğüttü ki, tutabileceğim en doğru yolun bu olduğuna inanmamak elde değildi; böylece paramı bırakmış olduğum dul hanıma gerekli mektupları yazdım, Portekizli kaptana da dediği gibi, bir vekillik belgesi verdim.

Ölen İngiliz kaptanının dul karısına, bütün serüvenlerimi, köleliğimi, kaçışımı, denizde Portekizli kaptanın beni kurtarışını, gösterdiği insanca yakınlığı, şimdi içinde bulunduğum durumu, paranın gönderilmesiyle ilgili bütün gerekli bilgileri uzun uzun yazdım. Bu dürüst Portekiz kaptan Lizbon'a vardığında, orada bulduğu bazı İngiliz işadamları aracılığıyla Londra'daki bir tüccara yalnız haberimi değil, bütün serüvenimi de ayrıntılı olarak iletmiş, tüccar da her şeyi hiç eksiksiz, kaptanın karısına ulaştırmış. Bunun üzerine kadın, hem parayı hem de Portekizli kaptana, bana gösterdiği iyilik ile yardımdan dolayı, kendi cebinden çok güzel bir armağan göndermiş.

Londra'daki tüccar, bu yüz İngiliz lirasıyla kaptanın ısmarladığı İngiliz mallarını alarak doğrudan doğruya Lizbon'a göndermiş, kaptan da bunların hepsini Brezilya'ya bana getirdi. Gelen eşyalar arasında benim ısmarlamadığım (çünkü işimde, böyle şeyleri düşünemeyecek ölçüde toydum), tarlalar için gerekli her türlü gereç, demir aletler, takımlar vardı; kaptan hepsini beni düşünerek almıştı, çok da işime yaradı bu takımlar.

Bu mallar geldiğinde, artık sırtım yere gelmez diye düşündüm, sevinçten ne yapacağımı şaşırdım; benim iyi arkadaşım kaptan, Londra'daki kadının kendisine bir armağan olarak yolladığı beş İngiliz lirasıyla da altı yıl hizmet etmek üzere bana bir uşak tutmuş, onu da getirmişti. Bütün bunlara karşılık kendi ürünüm olduğu için zorla kabul ettirdiğim, azıcık tütünden başka hiçbir şey almadı.

Bununla da bitmiyordu; getirdiği malların hepsi bu ülkede pek aranan kumaş, elbise, fanila gibi İngiliz yapımı eşyalar olduğu için, bunları büyük bir kazançla satabildim; böylece bu eşyalara yatırdığım paranın dört katını kazanarak tarlalarımın durumunu düzelttim, zavallı komşumu iyice geçtim. İlk işim, kendime zenci bir köle ile Avrupalı bir uşak tutmak oldu; kaptanın Lizbon'dan getirdiği uşaktan başka demek istiyorum.

Ama hor kullanılmış bir mutluluk, çoğunlukla en büyük yıkımlara yol açar. Benim için de durum bu oldu. Ertesi yıl çiftliğimde büyük bir başarı sağladım. Komşulara yardım olsun diye ayırdığımdan başka, elli büyük balya tütün elde ettim. Her biri yüz kilo gelen bu elli balyayı da güzelce hazırlatarak Lizbon'dan gelecek filonun dönüşünü beklemek üzere alıkoydum. İşim ile kazancım arttıkça, kafam da gerçekte çoğunlukla en becerikli işadamlarını bile yıkıma sürekleyecek gücümün ötesinde tasarılarla dolup taşmaya başladı.

İçinde bulunduğum durumu sürdürseydim, babamın rahat, patırtısız bir yaşayış diye gönülden öğütlediği orta yaşayışın bütün mutluluklarını tadabilecektim. Ama benim karşılaştığım şeyler başka oldu, başıma gelecek güçlükleri gene kendi elimle hazırladım. Gelecek üzüntülerimde, kendimde daha çok yanlış bulmamı, kendi davranışlarım üzerine daha çok eğilmemi gerektirecek ne varsa yaptım. Her şey gene başıboşça dolaşmak konusundaki dikbaşlı budalaca eğilime kapılmamla altüst oldu; kolayca birçok iyi şey elde edebilecek durumdayken, Doğa ile Tanrı'nın bana ortak olarak bağışladığı iyi bir yaşayışa hazırlanacak yerde, her şeyi teptim.

Bir zamanlar yurdumu yuvarını bırakıp kaçışım gibi, gene durumumla yetinmeyip doğal akışın gerektirdiğinden daha kısa bir süre içinde yükselmek gibi alçakgönüllülükten uzak, yararsız bir isteğe uydum; yeni çiftliğimde zengin, mutlu bir adam olabilecekken, kendimi insanın düşebileceği ya da dünyadaki insan yaşayışıyla sağlığının katlanabileceği üzüntü uçurumlarının en derinine attım.

Gelelim serüvenimin bu bölümünün daha ince ayrıntılarına. Brezilya'da dört yıla yakın bir süre yaşadıktan, çiftliğimle de bir hayli başarı kazanmaya başladıktan sonra, yalnız oranın dilini öğrenmekle kalmayıp hem çiftçi arkadaşlarımla hem de limanımız olan St. Salvador'daki tüccarlarla tanışıklıklar kurdum. Onlarla konuşmalarım sırasında çoğunlukla Gine kıyılarına yaptığım iki yolculuktan, orada zencilerle nasıl alışveriş edildiğinden, boncuk, oyuncak, bıçak, makas, el baltası, cam parçaları gibi ufak tefek şeylerle, yalnız altın tozu, fildişi, Gine baharatı değil, Brezilya'da çalıştırılmak üzere birçok zenci köle bile alınabileceğinden söz ederdim.

Söylediklerimi, özellikle zenci köleler satın alma konusundaki sözlerimi can kulağıyla dinlerlerdi. O zamanlar zenci alım satımı daha alıp yürümemişti; ancak Portekiz kralı ile İspanya kralının *assiento*'su ya da özel izniyle yapılabildiği için pek az zenci getirilebiliyor, bunlar da çok pahalıya satılıyordu.

Bir gün, çiftçilerle tüccarlardan kurulu bir toplulukta, bu konulardan ateşli ateşli söz etmem üzerine, ertesi sabah içlerinden üçü bana gelerek, anlattığım şeylere büyük bir ilgi duyduklarını, bana bu konuda gizli bir teklifte bulunmak istediklerini belirttiler. Kimseye açmamamı söyledikten sonra, bir gemi hazırlayarak Gine'ye göndermeyi düşündüklerini; kendilerinin de benim gibi çiftçi olduklarını, ırgat yokluğundan çektikleri güçlüğü hiçbir şeyden çekmediklerini; Gine'ye tek bir yolculuk yaparak gizlice zenci getireceklerini, bu zen-

cileri açık açık satamayacaklarına göre kendi çiftliklerine pay edeceklerini anlattılar. Kısacası bu yolculuğa, Gine kıyılarındaki alışverişi yönetmek üzere geminin yük sorumlusu olarak katılıp katılamayacağımı öğrenmek istiyorlardı. Buna karşılık da, hiçbir şey koymadan, gelecek zencilerden tıpkı kendileri gibi pay almamı öneriyorlardı.

Doğrusu ya bu öneri, yerleşmemiş, kendine bir düzen, bir çiftlik kurmamış bir kimsenin iyi bir kazanç sağlayabilmesi, ilerlemesi için eşi bulunmaz bir yoldu. Ama ben düzenimi kurmuş, işlerimi yoluna koymuşum, başladığım gibi üç dört yıl daha çalışmaktan, İngiltere'de kalan öbür paramı getirtmekten başka yapacağım bir şey yoktu; bu yüz İngiliz lirasını da getirtince varlığım üç dört bin lirayı bulacak, bu para daha da artacaktı. Dolayısıyla benim durumumdaki bir kimsenin böyle bir yolculuğa yeltenmesi, yapılabilecek en büyük mantıksızlıktı.

Ama kendi kendimi yıkmak üzere doğmuş olan ben, tıpkı bir zamanlar dünyayı gezip görme özlemime karşı babamın öğütlerini dinlemeyişim gibi, bu öneriye de dayanamadım. Uzun sözün kısası, ben yokken tarlalarıma bakmayı, başıma bir iş gelirse önceden belirteceğim yolda davranmayı üzerlerine alırlarsa, bu yolculuğa bütün gönlümle hazır olduğumu söyledim. Bunu yapacaklarına hepsi söz verdiler; bu konuda senetler, anlaşmalar bile yazdılar. Bir vasiyet belgesi yaptım, ölecek olursam bütün çiftliğimle gelirini, bir zamanlar canımı kurtarmış olan geminin kaptanına bırakıyor, mallarımın yarısını kendisi için almasını, yarısını da İngiltere'ye göndermesini istiyordum.

Kısacası çiftliğimi ayakta tutmak, mallarımı korumak için önceden gereken her şeyi yaptım. Gerçek çıkarlarım konusunda da bu sağduyunun yarısını göstermiş olsaydım; yapmam gereken şeylerle yapmamam gereken şeyleri ayırt edebilseydim; böyle güzel bir işi, çok kazançlı olabilecek kurulu

düzenimi bırakarak deniz yolculuğuna çıkmaz, kendi başıma gelecek sıkıntılar bir yana, denizin bin türlü sakıncasını göze almazdım.

Ama kendimi kaptırmıştım artık, mantığa sırt çevirmiş, düşgücümün buyruklarına körü körüne uymuştum. Gemi hazırlanmış, yükleme bitmiş, yolculukla ilgili her şey anlaşmamız gereği ortaklarımca sağlanmıştı. 1659 yılı Eylül'ünün birinci günü uğursuz bir saatte, sekiz yıl önce babamla annemin isteklerine başkaldırıp kendi çıkarım yönünden de büyük bir budalalık işleyerek Hull'dan denize açılışımın tam yıldönümünde gemiye bindim.

Gemimiz aşağı yukarı yüz yirmi tonluktu, içinde altı top, on dört gemici, kaptan, kaptanın kamarotu, bir de ben vardım. Gemide çok eşya yoktu. Yalnız zencilerle alışverişimizde işe yarayacak boncuk, cam parçaları, sedef, ufak tefek, özellikle küçük aynalar, bıçaklar, makaslar, el baltaları, buna benzer şeyler vardı.

Gemiye bindiğim gün yola çıktık, Afrika kıyılarına yönelmek üzere, kendi bulunduğumuz kıyıdan kuzeye açıldık. Anlaşılan o günlerde Afrika'nın alışılmış yolu 10-12 derece kuzey enlemlerinden geçiyordu. Hava çok güzeldi; ama St. Augustino Burnu'na varıncaya dek bütün Brezilya kıyıları boyunca bunaltıcı bir sıcak vardı. Burundan sonra denize daha çok açılarak kıyıyı gözden yitirdik, Fernando de Noronha Adası'na gidecekmiş gibi bir yol tuttuk, sonra bu adaları doğumuzda bırakarak poyraza yöneldik. Bu yolla on iki gün içinde Ekvator'u geçtik, son gözlemlerimize göre 7 derece 22 dakika kuzey enleminde yol aldığımız bir sırada korkunç bir kasırga ya da fırtınayla neye uğradığımızı şaşırdık. Fırtına ilkin keşişlemeden başladı, sonra karayele, daha sonra da poyraza çevirdi. Öyle azgın esiyordu ki, tam on iki gün rüzgârın oyuncağı olmaktan başka hiçbir şey yapamadık, kendimizi alınyazısıyla fırtınanın istediği yere sürüklenmeye bıraktık;

bu on iki gün boyunca her an batmayı beklediğimizi söylemek gereksiz olur, gerçekte gemide hiç kimse canını kurtarabilmeyi ummuyordu.

Fırtınanın azgınlığının yanı sıra düştüğümüz bu acı umutsuzluktan dolayı gemicilerimizden biri beyin hummasından öldü, başka bir gemiciyle kamarot da bordadan denize uçtu. On ikinci güne doğru fırtına biraz dindi, kaptan bulunduğumuz yeri elden geldiğince kestirmeye çalıştı, 11 derece kuzey enleminde, bununla birlikte St. Augustino Burnu'nun 22 boylam derecesi batısında bulunduğumuz sonucuna vardı. Brezilya'nın kuzey kıyılarına ya da Guiana dolaylarına, Amazon ırmağının ötesinde Kocaırmak diye anılan Orinoko ırmağı yakınlarına düştüğümüzü anladı. Gemimiz bir hayli hırpalanmış, su almaya başlamış olduğu için ne yapmamız gerektiğini bana danışmaya başladı, kendisi doğru Brezilya'ya dönmekten yanaydı.

Ben ise böyle bir düşünceye kesinlikle karşıydım; birlikte Amerika kıyılarının haritalarını inceleyerek Karayip Adaları'na varıncaya değin sığınabileceğimiz yerleşilmiş bir kara parçası bulunmadığı sonucuna vardık, dolayısıyla Meksika koyunun ya da körfezinin ağzına düşmemek için, Barbados'a doğru açılmaya karar verdik. Bu yolu on beş gün içinde kolayca alabilirdik; nasıl olsa, hem kendimizin hem de geminin birtakım eksiklerini gidermeden Afrika kıyılarına yolculuk yapabilmemiz, olacak şey değildi.

Bu düşünceyle yolumuzu değiştirdik, bize yardım edeceklerini umduğumuz İngiliz adalarından birine gitmek için dümeni karayele doğru kırdık; ama yolculuğumuz hiç de umduğumuz gibi olmadı; 12 derece 18 dakika enlemi üzerindeyken, ikinci bir fırtına gelerek bizi aynı azgınlıkla batıya attı, insanların uğrağı olan bütün yolların öyle uzağına sürüklendik ki, denizden sağ çıksak bile vahşilere yem olma, bir daha ülkemize geri dönmeme tehlikesiyle karşı karşıyaydık.

Biz bu korkular içinde çırpınırken, rüzgârın azgınlığı da sürmekteydi. Bir sabah erkenden adamlarımızdan biri "Kara!" diye bağırdı, daha biz dünyanın neresinde bulunduğumuzu görmek üzere kamaradan dışarı fırlamaya kalmadan, gemi bir kum tepesine çarparak hemen durakladı, dalgalar öyle bir azgınlıkla üzerinden aşmaya başladı ki, hepimiz sonumuzun geldiğini, kısa zamanda yok olacağımızı anladık. Denizin azgın köpükleriyle serpintisinden korunmak için her birimiz bir yere sokulduk.

Bu durumu yaşamamış bir kimsenin, böyle anlarda insanların düştüğü bocalamayı anlatması ya da anlaması kolay değildir. Nereye düştüğümüzü, üzerine sürüklendiğimiz yerin kara mı ada mı, insanlı mı insansız mı olduğunu hiç bilmiyorduk; rüzgâr da başladığı zamankinden biraz daha az olmakla birlikte gene azgınlığını sürdürdüğünden, bir mucizeyle rüzgâr birden değişmediği sürece, geminin parçalanmadan uzun boylu yaşayabileceğine pek umudumuz kalmamıştı. Kısacası hepimiz birbirimize bakıyor, her an ölümü bekleyerek başka bir dünyaya hazırlanıyorduk; çünkü artık bu dünyada yapabileceğimiz pek az şey kalmıştı ya da hiçbir şey kalmamıştı. Şimdi tek avuntumuz, duyduğumuz tek iç rahatlığı, korktuğumuzun tersine, geminin daha parçalanmamış olması, kaptanın da rüzgârın dinmeye başladığını söylemesiydi.

Gerçi rüzgâr biraz dinmişti; ama kuma sertçe çarparak saplanmış olan gemimizi yerinden kımıldatıp kurtarmak, üstesinden gelebileceğimiz bir iş değildi; gerçekten de korkunç bir durumdaydık, elimizden gelirse canımızı kurtarmaktan başka yapacak hiçbir şeyimiz kalmamıştı. Fırtınadan önce geminin kıçında bir sandal vardı; ama dümene çarpa çarpa kırılmış, yerinden koparak ya batmış ya da sürüklenip gitmişti, dolayısıyla ondan bir umut yoktu. Güvertede başka bir sandalımız vardı, onu da denize indirebilmek pek şüpheli bir işti. Ama tartışacak zaman yoktu; çünkü geminin her an par-

çalanabileceğinden korkuyorduk, kimisi parçalandığını bile ileri sürüyordu. Bu şaşkınlık içinde, gemimizin ikinci kaptanı sandala yapıştı, öteki gemicilerin yardımıyla sandalı geminin bordasından denize attı; on bir kişi sandala dolarak kendimizi Tanrı ile azgın denizin eline bıraktık. Rüzgâr bir hayli kırılmışsa da, deniz gene korkunç bir azgınlıkla karayı dövmekteydi, Hollandalıların azgın denize verdikleri adla *den wild zee* diye anılabilirdi.

Durumumuz gerçekten de içler acısıydı; çünkü sandalın bu yüksek dalgalara dayanamayacağını, eninde sonunda batacağımızı açıkça görüyorduk. Yelken açalım desek, yelkenimiz yoktu, olsa da neye yarardı? Küreklerle karaya doğru gitmeye çabalıyorduk; ama yüreklerimiz ölüme giden adamlarınki gibi dopdoluydu, sandalın karaya yaklaşır yaklaşmaz bir dalgayla bin parça olacağını hepimiz biliyorduk. Bununla birlikte canımızı Tanrı'ya ısmarlayarak, rüzgârın da bizi kıyıya sürüklemesiyle karaya doğru var gücümüzle kürek çekiyor, sonumuzu kendi elimizle hızlandırıyorduk.

Kıyının kayalık mı kumluk mu, sığ mı derin mi, neyin nesi bir yer olduğunu bilmiyorduk; bize mantığa uygun en küçük bir umut ışığı sağlayabilecek tek düşünce, bir koya ya da körfeze, herhangi bir ırmağın ağzına girerek rüzgârdan kurtulmak, belki de durgun bir suda yol alabilmekti. Ama işler umduğumuz gibi çıkmadı; kıyıya yaklaştıkça kara, denizden daha korkunç gözüküyordu.

Kürek çekerek, daha doğrusu sürüklenerek aşağı yukarı bir buçuk mil gitmiştik, kudurmuş bir dalga dağ gibi gelerek arkamızdan bindirdi, artık sonumuz gelmişti. Kısacası bize öyle bir hızla çarptı ki, sandalımız hemen devrildi, hepimiz çil yavrusu gibi dağıldık, "Tanrım!" demeye kalmadan koca dalga hepimizi bir anda yutuverdi.

Denizin dibine giderken kafamda duyduğum bocalamayı ne yapsam anlatamam; çok iyi yüzme bilmekle birlikte,

dalgalardan göz açıp da soluk bile alamadım; en sonunda, beni kıyıya doğru bir hayli uzağa sürükleyen, daha doğrusu taşıyan dalga kırılarak geri çekildiğinde, kendimi hemen hemen kupkuru, ama yuttuğum sulardan dolayı yarı ölü bir durumda kumsalda buldum. O anda kıyıya umduğumdan daha yakın olduğumu görüp yeni bir dalga beni geriye sürüklemesin diye ayağa kalkarak kıyıya doğru alabildiğine koşmayı akıl edebilecek güç ile soluğu kendimde ancak bulabildim. Ama dalgalardan kurtulamayacağımı hemen anladım; çünkü dağ gibi yüksek, bir düşman gibi kudurmuş bir dalganın ardımdan yetişmek üzere olduğunu gördüm. Karşı koymak için ne gücüm ne de bir dayanağım vardı. Yapabileceğim tek şey soluğumu tutmak, elimden gelirse kendimi suyun üstüne öylece bırakıvermek, sonra soluk kazanıp başarabilirsem yüzerek kendimi karaya doğru yöneltmekti. En büyük dileğim, beni karaya doğru bir hayli uzağa götüren dalganın, geri dönüşü sırasında gene denize çekmesiydi.

Gene ardımdan yetişen dalga beni bir anda kendi içinde yirmi otuz ayak boyu derine yuvarladı, çok büyük bir güçle karaya doğru hızla alabildiğine sürüklendiğimi duydum; ama soluğumu tuttum, var gücümle daha da ileri yüzmeye çalıştım. Tam soluğum tükeneceği sırada yukarıya doğru yükseldiğimi duydum, kafamla ellerimin suyun yüzüne çıktığını görerek birden rahatladım; bu durumda iki saniye bile kalamadım ama, yeni bir güç, bir soluk kazanarak epeyce canlandım. Bir süre yeni bir dalganın altında kaldım; ama bunu da atlattım; dalganın kırılarak geri çekilmeye başladığını görünce, ileriye doğru fırladım, ayağımın yere bastığını duydum. Soluk almak için kısa bir süre olduğum yerde kaldım, sular üzerimden süzülünce bütün gücümle karaya doğru koymaya başladım. Ama bu çabam da beni denizin azgınlığından kurtaramadı, dalgalar gene ardımdan yetişerek, kıyı dümdüz olduğu için beni önceki gibi iki kez daha ileriye taşıdılar.

Bu son iki dalga nerdeyse işimi bitirecekti; çünkü deniz beni önceki gibi ileriye sürükledikten sonra karaya bırakmış, daha doğrusu bir kayaya öyle bir hızla çarpmıştı ki bayılmış, hiç kımıldayamayacak bir durumda kalmıştım. Bu çarpma göğsümle boş böğrüme rastladığı için, soluğum tıkanıvermişti. Az bir süre daha soluk alamasaydım, suyun altında boğulacaktım. Dalgaların gene gelişinden az önce biraz kendimi toparladım, yeniden su altında kalacağını görünce bir kaya parçasına sıkıca yapışmaya, dalga geri dönünceye dek soluk almamaya karar verdim. Kıyı yakın olduğu için dalga öncekiler gibi büyük gelmiyordu. Dalga geri çekilinceye dek tuttuğum kayayı bırakmadım, sonra karaya doğru hızla bir daha koştum, ikinci bir dalga yetişerek üstümden aştıysa da, öncekiler gibi beni yutup ileriye sürükleyemedi. Böylece bir daha koşarak kendimi karaya attım, kıyıdaki kayalara tırmandım, dalgaların hiç yetişemeyeceği bir yerde, çimenlere oturarak tehlikeden uzak, geniş bir soluk aldım.

Sağ olarak karaya ayak basabilmiştim; gözlerimi yukarıya kaldırarak daha birkaç dakika önce hiçbir umut bile yokken, şimdi kurtulmuş olmamdan dolayı Tanrı'ya şükrettim. Böyle, mezarın eşiğinden dönercesine kurtulan bir ruhun yaşayacağı coşkunluklarla sevinçleri gerçeğe uygun olarak anlatmak başarılabilecek bir şey değildir sanırım; boynuna ip geçirilmiş de tam asılmak üzere olan bir caniye suçunun bağışlandığı bildirilecek olursa, şaşkınlıktan kendini yitirip yüreği durmasın diye, gerektiğinde kan alacak bir cerrahın o anda hazır bulundurulması yasasına hiç şaşmıyorum artık:

Apansız gelen sevinçler, acılar gibi, sarsar ilkin.

Kurtulmaktan dolayı duyduğum şaşkınlıkla ellerimi, daha doğrusu bütün varlığımı göğe kaldırarak şimdi tanımlayamayacağım bin bir türlü eylemle işaretler yapıyor, kıyı boyunca dolaşıyor, boğulan bütün arkadaşlarımı, benden başka tek canın kurtulmadığını düşünüyordum. Çünkü bir daha hiçbirini

görmedim; üç şapka, bir kasket, tekeş iki ayakkabıdan başka hiçbir izlerine rastlamadım.

Gözlerimi batık gemiye çevirdim, denizin serpintisi ile köpüğü öyle çoktu ki, gemiyi güçlükle görebiliyordum. Çok uzaktaydı. Tanrım! Nasıl olmuş da karaya ulaşabilmiştim ben? diye şaşkınlıkla düşünmeye başladım.

İçinde bulunduğum durumun iyi yanlarıyla biraz avuntu bularak ne biçim bir yerde olduğumu, ne yapabileceğimi görmek için çevreme bir göz attığımda, bu avuntudan iz kalmadı; çünkü tek sözle, benim için korkunç bir kurtuluştu bu; ıslanmıştım, ne değişecek üst başım ne de birazcık güç kazanmak için yiyecek ya da içecek bir şeyim vardı; ya açlıktan ölmek ya da yırtıcı hayvanlara yem olmak zorundaydım. Beni en çok tasalandıran şey, etini yemek için bir hayvan avlayabilecek ya da beni yemeğe gelecek bir hayvana karşı kendimi savunabilecek bir silahımın olmamasıydı. Üzerimde bir çakı, bir pipo, bir kutudaki biraz tütünden başka hiçbir şey yoktu. Varım yoğum buydu. Bunu düşündükçe aklım başımdan gidecekmiş gibi oluyordum, böylece bir süre deli gibi oraya buraya koştum. Ortalık kararmaya başlayınca, burada geceleyin avlanmaya çıkan yırtıcı canavarlar varsa halim nice olur diye bir kaygıdır aldı beni.

Kafamda beliren tek çıkar yol, yakınımda bulunan, dikenli, sık çalılı, çama benzer bir ağaca tırmanmak, geceyi orada otururak geçirmek oldu. Hangi ölümle öleceğimi ertesi gün düşünürüm diyordum, yaşama umudum kalmamıştı çünkü. Biraz içecek su bulabilir miyim diye kıyıdan aşağı yukarı çeyrek mil içerlere yürüdüm. Su bulabildim, benim için büyük bir sevinç oldu bu. Su içtikten sonra, açlığımı gidersin diye ağzıma biraz tütün koydum, ağaca doğru gittim. Tırmandım, uyursam düşmeyeyim diye güzelce yerleşmeye çalıştım. Gerekirse kendimi korumak için sopa gibi kısa bir değnek keserek yanıma aldım, evciğime çekildim; çok fazla yorgun olduğum için hemen uyku-

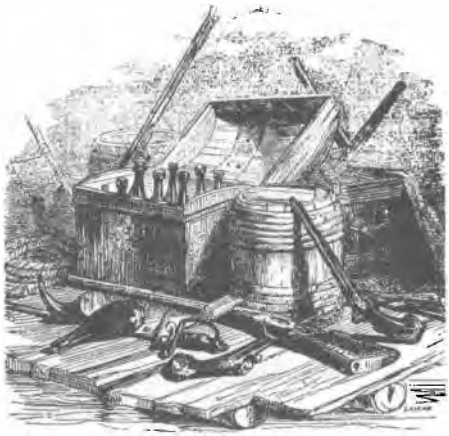
ya dalmışım. Bu durumda böylesine rahat bir uyku çekecek pek az kimse vardır sanırım. Sabahleyin iyice dinlenmiş duydum kendimi, böyle bir durumda bunca rahat edebildiğimi hiç hatırlamıyorum.

Uyandığımda gün hayli ilerlemişti, hava açmış, fırtına dinmiş, deniz de önceki hırçınlığını, azgınlığını yitirmişti. Ama beni en çok şaşırtan şey, kabaran suların gece gemiyi oturduğu kumdan sürükleyerek daha önce sözünü ettiğim, üzerine çarpıp ezildiğim kayanın yanına getirmiş olmasıydı. Şimdi gemi, bulunduğum kıyıdan ancak bir mil açıkta, sağlam bir durumda görünüyordu. Hiç olmazsa kendime gerekli birkaç şey daha alabilirim diye gemiye gitmek geçti içimden.

Ağaçtaki evciğimden aşağı indiğimde, gene çevreme bir göz attım; ilk gördüğüm şey, aşağı yukarı iki mil sağımda, rüzgârla dalgaların karaya atmış olduğu kayıktı. Oraya gidebilmek için kıyı boyunca bir hayli yürüdüm; ama karşıma kayık ile aramızda uzanan yarım mil genişliğinde bir küçük körfez çıktı; şimdilik kayığa gitmekten vazgeçerek şu anda daha çok işime yarayabilecek şeyler bulmayı umduğum için gemiye gitmek niyetiyle geri döndüm.

Öğleden biraz sonra denizin çok durgun olduğunu gördüm, sular da gemiye bir çeyrek mil sokulmama elverecek ölçüde çekilmişti; üzüntüm birdenbire yenilendi; çünkü gemide kaysaydık, hepimizin kurtulabileceğini, daha doğrusu şimdiki gibi arkadaştan, avuntudan böyle büsbütün yoksun kalmayacağımı açıkça görüyordum. Bu düşünce gözlerimi yaşarttı; ama olan olmuştu artık. Elimden gelirse gemiye gitmeye karar verdim; böylece hava çekilmez derecede sıcak olduğu için üstümü çıkardım, sonra suya daldım. Ama geminin yanına vardığımda, güçlüğüm daha da arttı, gemi tırmanılabilecek gibi değildi; çünkü sığa oturmuş, küpeşteleri çok yüksekte kalmıştı, yakalayıp da tırmanabileceğim hiçbir şey yoktu. Yüzerek geminin çevresini iki kez dolaştım. İkincisinde çarmıhtan aşağı doğru sarkan kü-

çük bir halat gözüme çarptı. Halatı daha önce göremediğime şaşırdım, denize bir hayli yakın olmasıyla birlikte, gene de binbir güçlükle yakalayabildim, sonra tırmanarak geminin baş kasarasına çıktım. Geminin kırılmış, ambarının da bir hayli su almış olduğunu gördüm. Ama sert bir kum topuğunun yanına, daha doğrusu toprağa oturmuş olduğu için, başı hemen hemen denize gömülmüş, kıçı da sudan epeyce yukarı kalkmıştı. Dolayısıyla kıç yanına hiç su dokunmamış, orda bulunan her şey kupkuru kalmıştı; çünkü anlayacağınız gibi, ilk işim nelerin bozulmuş, nelerin bozulmamış olduğunu araştırmak oldu. İlkin gemideki bütün yiyeceklerin kuru, hiç ıslanmamış olduğunu gördüm; ceplerimi peksimetle doldurdum, boşa geçirecek zamanım olmadığı için, bir yandan yemeye, bir yandan da öteki eşyaları yoklamaya koyuldum. Büyük kamarada biraz rom buldum, birkaç yudum çektim; önümdeki işler için biraz şenlenip güçlenmem gerekiyordu. Şimdi, bana çok gerekli olan şeyleri taşıyabilmem için tek istediğim şey bir kayıktı.

Olmayacak şeyi isteyerek boş oturmak zamanı değildi, iş başa düşünce kolları sıvadım. Gemide birçok tahta, iki üç büyük direk, bir ya da iki yedek gemi direği vardı. Bunlardan taşıyabileceğim ağırlıkta olanları geminin bordasından aşağı atmaya, dağılmasınlar diye de bir halatla bağlamaya karar verdim. Bunu yaptıktan sonra geminin yanına indim, direkleri kendime doğru çekerek dördünü bir sal biçiminde bir araya getirdim, iki uçtan da sıkıca bağladım; üstlerine çaprazlamasına iki üç kısa tahta da uzatınca, üzerlerinde iyice yürüyebi-

liyordum; ama bu ağaç parçaları biraz hafif olduklarından, ağır bir yük taşıyabilecek durumda değildi. İşe girişerek bir serenlik direğini testereyle üçe ayırdım, bir hayli çabaladıktan sonra bunları da salıma ekledim; kendime gerekli olan şeyleri elde etmek isteği, beni her zamankinden daha çok şey yapmaya itiyordu.

Artık sal küçümsenemeyecek her yükü çekebilecek güçteydi. Şimdiki düşüncem, ona neler yükleyebileceğim, onu denizden, dalgalardan nasıl koruyabileceğim konusuydu; ama bu düşüncem çok uzun sürmedi. İlkin taşıyabileceğim bütün kerestelerle tahtaları salın üzerine attım. En gerekli şeyler hangileri olabilir diye iyice düşünüp taşındıktan sonra denizcilerin sandıklarından üç tane buldum, kırarak açtım, içlerini boşaltarak salın üzerine indirdim. Birisini, ekmek, pirinç, üç kelle Hollanda peyniri, gemide çok yediğimiz kurutulmuş beş parça keçi eti, gemiye almış olduğumuz, sonradan kesilen tavuklardan kalma Avrupa buğdayı gibi yiyeceklerle doldurdum. Karışık biraz arpayla buğday vardı; ama ne yazık ki farelerin hepsini yemiş ya da bozmuş olduğunu gördüm. İçkilere gelince, bizim kaptandan kalma birçok şişe kasası buldum. Bunların kimisinde rom, beş damacana da rakı vardı. Gereklik duymadığım, yer de olmadığı için bunları sandıklara koymadım. Ben bu işlerle uğraşırken, deniz durgun olmakla birlikte, suların yavaş yavaş yükselmeye başladığını gördüm. Kıyıda kumun üzerinde bıraktığım gömleğimin, ceketimin, yeleleğimin su üstünde yüzdüğünü görünce büyük bir umut kırıklığına kapıldım. Neyse ki dizden boğma keten pantolonumla çoraplarımı çıkarmamıştım. Bu durumda, gemide elbise aramak zorunda kaldım, yeterince de buldum; ama şimdi kullanacağımdan fazlasını almadım; çünkü gözüm karada ilk işime yarayacak belli başlı aletlerle takımlardaydı; bir hayli aradıktan sonra, içinde bulunduğum durumda benim için altın yüklü bir gemiden bile daha değerli olan, çok işime ya-

rayacak marangoz sandığını buldum. İçinde neler olduğunu aşağı yukarı bildiğimden, kapağını bile açmadan, olduğu gibi sala indirdim.

İkinci düşündüğüm şey, biraz cephane ile silahtı; büyük kamarada çok iyi iki av tüfeği ile iki tabanca vardı. İlkin bunları, boynuzdan birkaç barutluk, küçük bir torba saçma, iki eski paslı kılıç ile birlikte bir köşeye koydum. Gemide üç fıçı barut olduğunu biliyordum; ama bizim topçunun fıçıları nereye sakladığını bilmiyordum. Bir hayli aradıktan sonra bulabildim, fıçılardan ikisi kuru, biri ise su almıştı. Bu iki fıçıyı silahlarla birlikte sala götürdüm. İyice yükümü almıştım artık, şimdi bu yükü yelkensiz, küreksiz, dümensiz nasıl karaya götürebileceğimi düşünüyordum; rüzgârın küçük bir üfürüğü bile her şeyi altüst edebilirdi.

Beni yüreklendiren üç şey vardı: 1. Ayna gibi durgun bir deniz. 2. Suların yükselmesiyle akıntının karaya doğru oluşu. 3. Esmekte olan hafif bir rüzgârın beni karaya doğru atacağı. Böylece sandalın iki üç kırık küreğiyle, sandıktaki aletlerden başka bulduğum iki testere, bir balta, bir de çekici alarak bu yükle salı denize açtım. Aşağı yukarı bir iki mil, sal çok iyi gitti; ancak akıntının, beni önce çıktığım yerden biraz daha öteye attığını gördüm, önümde karaya doğru giren bir birikinti vardı, bunun küçük bir koy ya da akarsu ağzı olduğu sonucuna vararak, kıyıya yanaşmamda, yükümü indirmemde bana limanlık edebileceğini düşündüm.

Düşüncem doğru çıktı. Önümde bir su girintisi vardı, deniz de o yana doğru hızlı bir akıntı yapıyordu. Salı elimden geldiğince akıntının ortasında tutmaya çalışarak ilerledim. Burada ikinci bir kazaya uğruyordum nerdeyse. Başıma bu da gelseydi, üzüntüm gerçekten çok büyük olacaktı. Kıyıları tanımadığım için salın bir ucu kuma oturuverdi, az kalsın bütün yükler havada kalan öbür uca kayarak denize dökülecekti. Sırtımı sandıklara yaslayarak, onları yerlerinde tuta-

bilmek için var gücümle dayandım; ama bu durumda ne salı ileriye doğru kımıldatabiliyor; ne de sırtımı sandıklardan ayırabiliyordum. Öylece yarım saat bekledim. Bu arada suların yükselmesiyle sal biraz kalktı; az sonra sular daha da yükselince gene yüzmeye başladı, elimdeki kürekle salı su girintisine doğru yönelttim, ilerleyerek sonunda kendimi küçük bir derenin ağzında buldum, iki yanımda kara uzanıyor, gelgitle kabaran sular karaya doğru hızla akıyordu. İki yakaya da bakarak yanaşabilecek bir yer arıyordum; çünkü denizde bir gemi görebileceğimi umarak, derenin yukarlarına sürüklenip kıyıdan pek uzaklaşmak istemiyordum. Böylece kıyıya elimden geldiğince yakın kalmaya karar verdim.

En sonunda, sağ yakada küçük bir koy çarptı gözüme, salı bin bir güçlükle oraya yönelttim, kıyıya öyle yaklaşmıştım ki, küreğimi dibe daldırarak kaktıra kaktıra doğruca koyun içine girebilecektim; ama burada da gene bütün yükümü denize dökmek tehlikesiyle karşılaşabilirdim. Kıyı bir hayli dik, daha doğrusu eğimli olduğu için salın bir ucu karaya oturacak, deminki gibi karaya gelen uç yukarı kalkacak, öteki uç alçalacak, böylece bütün yüküm tehlikeye girecekti. Yapabileceğim tek şey, suların iyice yükselmesini beklemek, küreği demir gibi kullanarak salı, kabaran suların kaplayacağını umduğum düz bir kıyı parçası yakınında sıkıca durdurmaktı. Öyle yaptım. Sular bir ayak boyu daha yükselerek yüzülebilecek duruma gelince, salı düzlüğe getirdim, iki kırık küreği toprağa sokarak salı bağladım ya da demirledim; küreklerinden birini salın bir yanına, ötekini de öbür yanına çaktım; böylece suların çekilmesini bekledim. Sular çekilince hem sal hem de bütün eşyalar olduğu gibi karada kaldı.

Sonra ilk işim çevreyi dolaşarak barınabileceğim, herhangi bir duruma karşı eşyalarımı güvenle saklayabileceğim bir yer aramak oldu. Nerede olduğumu daha bilmiyordum, bir kara parçasında mı bir adada mıydım? Buralarda insan var

mıydı yok muydu? Yırtıcı hayvan tehlikesi var mıydı? Bilmiyordum. Bir mil ötede bir tepe vardı. Oldukça dik, bir hayli yüksekti, kuzeye doğru sıralanan dağlar içindeki birkaç tepenin en yükseği gibi gözüküyordu. Bir av tüfeği, bir tabanca, bir de boynuzdan barutluk aldım; böylece silahlanarak çevreyi tanımak için tepeye doğru gezintiye çıktım. Tepeye bir hayli güçlükten sonra tırmanabildim, oradan dört bir yana bir göz atınca, alınyazımın karanlığını içim burkularak gördüm. Denizin çepeçevre kuşattığı bir adada bulunuyordum, görünürlerde kara falan yoktu, çok uzaklarda kayalıklar, dokuz mil batıda da bundan daha küçük iki ada göze çarpıyordu.

Ayrıca üzerinde bulunduğum adanın çorak, pek doğal olarak düşündüğüm gibi insansız, daha hiç rastlamadıysam da yırtıcı hayvanlarla dolu bir yer olduğunu anladım. Ama ortalıkta bir sürü kuş vardı, ne kuşu olduklarını bilmediğim gibi, öldürsem etlerinin yenip yenmeyeceğini de bilmiyordum. Dönüşte, büyük bir ormanın kıyısında bir ağaçta duran kocaman bir kuşa ateş ettim. Öyle sanıyorum, dünyanın yaradılışından beri burada atılan ilk tüfek buydu. Çünkü daha ateş eder etmez korunun dört bir bucağından birçok türden sayısız kuş havalandı, her biri kendi havasıyla öterek bir yaygaradır kopardılar; ama içlerinden bir tekini olsun tanımıyordum. Vurduğum yaratığa gelince, bir tür şahin olduğu sonucuna vardım, rengiyle gagası şahini andırıyordu; ama pençeleriyle tırnaklarının basbayağı bir kuşunkinden ayrı bir yanı yoktu, eti de leş kokulu, hiçbir işe yaramaz bir şeydi.

Bununla yetinerek salın olduğu yere döndüm, eşyamı karaya çıkarmak için işe koyuldum, bu iş bütün günümü aldı; geceleyin ne yapacağımı, nerde yatacağımı da bilmiyordum; yırtıcı hayvanların beni parçalayacağından korkarak yerde yatmaya çekiniyordum. Ama böyle korkulara hiç de yer olmadığını sonradan anlamıştım. Gemiden getirdiğim sandıklarla tahtaları çevreme dizerek o gece için kendime kulübemsi

bir barınak yaptım; yiyecek işine gelince, ne yoldan, nasıl çözebileceğimi bilemiyordum; ancak kuşu vurduğum koruda tavşana benzer iki üç yaratığın koştuğunu görmüştüm.

Gemiden işime yarayabilecek daha birçok şeyi, özellikle ip, yelken gibi karaya taşınabilecek eşyaları getirmeyi düşünmeye başladım. Başarabilirsem gemiye bir daha gitmeye karar verdim. Geminin çıkacak ilk fırtınada parça parça olacağını bildiğim için, getirebileceğim her şeyi karaya taşıyıncaya değin başka hiçbir işe girişmemeye karar verdim. Sonra, salı gene kullanabilir miyim diye bir araştırdım, daha doğrusu kendi kendime düşündüm; ama kullanılabilecek gibi görünmüyordu; böylece gemiye gene suların alçaldığı zaman gitmeyi kararlaştırdım; öyle de yaptım, yalnız bu kez denize girmeden önce kulübemde soyundum, üzerimde kareli bir gömlekle keten bir pantolondan, ayağımda da bir çift ayakkabıdan başka hiçbir şey bırakmadım.

Gene önceki gibi gemiye gittim, ikinci bir sal hazırladım, birinciden edindiğim deneylerle yeni salı ne öyle çok ağır yaptım ne de fazla yükledim; ama gene de kendime gerekli birçok şeyi taşıyabildim. İlk olarak marangozun eşyaları içinde iki üç çuval dolusu çivi ile mıh, büyük bir burgu, bir iki düzine el baltası, en önemlisi de biley taşı denen o en yararlı şeyi

buldum. Bütün bunları geminin topçusundan kalma birçok şeyle, özellikle üç demir küskü, iki fıçı saçma, yedi misket, bir başka av tüfeği, biraz daha barut, büyük bir top yaprak kurşunu ile birlikte bir yana ayırdım. Ama bu sonuncusu öyle ağırdı ki, bir türlü kaldırıp da geminin küpeştesine taşıyamadım. Bunlardan başka, bulabildiğim bütün giyecek eşyasını, yedek bir yelken bezini, bir hamağı, yatak takımlarını aldım; bunları ikinci sala yükleyerek büyük bir kolaylıkla sağ salim karaya çıkardım.

Karadan uzak kaldığım sürece türlü türlü şeyler geliyordu aklıma, en azından bıraktığım yiyeceklerin yenmiş olabileceğini düşünüyordum; ama geri döndüğümde hiçbir konuk izine rastlamadım, yalnız yaban kedisi gibi bir yaratık sandıklardan biri üzerine oturmuştu. Yanına yaklaştığım zaman az öteye kaçtı, kımıldamadan durdu. Oturdu, kılını bile kıpırdatmadan öylece yüzüme bakmaya başladı, sanki benimle tanışmak istiyordu. Tüfeğimi gösterdim, anlamadığı gibi hiç oralı da olmadı, kaçmaya falan kalkışmadı. Bunun üzerine, yiyeceğim sınırlı olduğu için fazla eli açıklık edecek durumda olmamakla birlikte, bir parça peksimete kıyarak kendisine attım. Yaklaştı, kokladı, yedi, daha yok mu der gibi yüzüme baktı, hoşlanmıştı. Sevindim; ama daha fazla veremedim, o da çekti gitti.

İkinci salı da yüküyle birlikte karaya çıkardıktan sonra, barut fıçıları çok ağır olduğu için barutu parça parça taşımak zorunda kaldımsa da, yelken beziyle özel olarak kestiğim direklerden kendime küçük bir çadır kurdum; güneşten ya da yağmurdan bozulabilecek her şeyi bu çadıra yerleştirdim; boş sandıklarla fıçıları da çadırın dört bir yanına çepeçevre sıralayarak hayvanlardan ya da insanlardan ansızın gelebilecek saldırılara karşı hazırlık yaptım.

Bunu yaptıktan sonra, çadırın kapısını içerden tahtalar, dışardan da dikine bir sandık dayayarak sıkıca kapadım. Yataklardan birini yere yaydım, iki tabancamı başucuma, tüfeğimi

de yanı başıma aldım, ilk olarak, yatağa girip bütün gece deliksiz bir uyku çektim; çünkü çok bitkin, çok yorgundum; bir önceki gece çok az uyumuştum, bütün gün boyunca da hem eşyaları gemiden almak hem de karaya çıkarmak için bir hayli yorulmuştum.

Şimdi her türlü eşyayla dolu bir ambarım vardı; tek kişi için böyle bir yığınak hiçbir zaman görülmemiştir sanırım; ama gene de gözüm doymamıştı, gemi ayakta kaldığı sürece getirebileceğim her şeyi getirmek zorunda duyuyordum kendimi. Dolayısıyla her gün sular alçalınca gemiye gidiyor, bir şeyler getiriyordum; özellikle üçüncü gidişimde, bulabildiğimce küçük halat, ip, sicim, yelken onarımında kullanılan bir parça bez, bir de ıslak barut fıçısını getirmiştim; kısacası bulabildiğim bütün yelken bezlerini taşıdım, yalnız bunları keserek parça parça getirmek zorunda kaldım; çünkü bunları yelken olarak değil, bayağı bez niyetine kullanacaktım artık.

Ama beni daha da sevindiren şey, gemiye beş altı kez gidip geldikten sonra, artık alabileceğim hiçbir şeyin kalmadığını düşündüğüm bir anda, kocaman bir fıçı ekmek, üç küçük fıçı rom ya da ispirto, bir sandık şeker, bir fıçı da iyi un bulmam oldu; şaşırmıştım; çünkü gemide artık sudan bozulanlar dışında yiyecek bir şey bulabileceğimi ummuyordum. Ekmek fıçısını hemen boşaltarak ekmekleri daha önce kesmiş olduğum yelken bezleriyle ayrı ayrı çıkın yaptım, bunları da eksiksiz karaya çıkardım.

Ertesi gün gemiye bir yolculuk daha yaptım. Gemide ele geçirebildiğim taşınmaya elverişli her şeyi yağma etmiş olduğumdan, şimdi de halatlara başladım; büyük halatı taşınabilecek parçalara ayırdıktan sonra, iki küçük halatla palamarı, ele geçirdiğim bütün demirleriyle birlikte bir araya topladım; mizana ile küçük sereni, işe yarayabilecek her şeyi keserek büyük bir sal yaptım, bütün bu ağır şeyleri yükleyerek gemiden ayrıldım. Ama talih benden gene yüz çevirmişti; çok hantal,

çok fazla yüklü olan bu yeni salı, önceleri eşyalarımı çıkardığım o küçük koya girdiğimde, öteki sallar gibi kolaylıkla yönetemedim. Sal devrildi, bütün yükle birlikte ben de suya düştüm. Kıyıya yakın olduğum için bana pek bir şey olmadı; ama eşyaların çoğu gitti, hele çok işime yarayacağını umduğum demirlerden hiçbir şey kalmadı. Bununla birlikte sular çekildiğinde çok büyük bir güçlükle de olsa halatlardan birçoğu ile birtakım demirleri gene kurtarabildim; bu işi yaparken suya dalmak zorunda kaldım, bu da beni bir hayli yordu. Bundan sonra her gün gemiye gittim, elime ne geçtiyse getirdim.

Şimdi buraya düşeli on üç gün olmuştu, bu süre içinde gemiye on bir yolculuk yapmış, bir çift elin tek başına getirebileceği her şeyi kıyıya taşımıştım. Öyle sanıyorum ki, hava iyi gitseydi, bütün gemiyi parça parça taşıyacaktım. Ama gemiye on ikinci yolculuğumu yapmaya hazırlanırken, rüzgâr da kabarmaya başladı. Bununla birlikte gelgitte sular çekildiğinde, gene gemiye gittim; kamarayı iyice arayıp taradığımı, artık hiçbir şey bulamayacağımı sanırken, gözüme çekmeceli bir dolap ilişti; çekmecelerden birinde iki üç ustura, bir büyük makas, on on iki iyi çatal bıçak, bir başkasında da otuz altı İngiliz lirasıyla Avrupa, Brezilya paraları, birkaç sekizlik, birkaç altın, biraz da gümüş buldum.

Bu paralara bakınca kendi kendime gülümsedim, "Ah gözü körolası!" dedim yüksek sesle, "şimdi neye yararsın?

Benim için hiçbir değerin kalmadı, yere eğilip almaya bile değmezsin; şu bıçaklardan biri senin tomarından daha değerlidir. Hiçbir işime yaramazsın, olduğun yerde kal, kurtarılmaya değmez bir yaratık gibi denizin dibini boyla." Ama ne olur ne olmaz diye gene de aldım; bütün bu bulduklarımı bir beze çıkın yaparak yeni bir sal yapmayı düşünmeye koyuldum; tam bu işe hazırlanırken hava kararmaya, rüzgâr kalkmaya, on beş dakika sonra da kıyıdan sert bir meltem esmeye başladı. Rüzgâr böyle kıyıdan estikçe yeni bir sal yapmanın boşuna olacağını düşündüm, sular yükselmeye başlamadan karaya varmak zorundaydım, yoksa hiç varamazdım. Böylece kendimi denize attım, gemi ile kumsal arasındaki açıklığı yüzerek geçtim, biraz yanıma aldığım eşyaların ağırlığından, biraz da dalgalardan dolayı bir hayli güçlük çektim; çünkü rüzgâr oldukça sert esiyordu, daha sular iyice yükselmeden azgın bir fırtınaya dönüştü.

Ama bu arada ben, bütün eşyalarımın ortasında güvenle oturabileceğim çadırıma ulaşmıştım. Fırtına bütün gece esti; sabahleyin denize göz attığımda, artık gemi görünmüyordu. Biraz üzüldüm; ama zaman yitirmeden, yılgınlık göstermeden bana yarayabilecek her şeyi karaya taşıdığımı, gerçekte hava iyi gitseydi bile, gemiden alabileceğim pek az şey kaldığını düşünerek avunuyordum.

Şimdi artık gemiyi düşünmüyordum; ancak dalgalar gemiden birtakım kalıntıları kıyıya atabilirdi, nitekim birçok parçasını da attı, ama bunlar çok az işime yaradı.

Şimdi tek düşündüğüm şey, karşılaşabileceğim vahşilerden ya da adada bulunabilecek yırtıcı hayvanlardan korunabilmek için bir şeyler yapmaktı; ne yapabileceğim konusunda birçok düşünce beliriyordu kafamda, bir mağara mı kazmam gerekirdi, yoksa toprak üstünde bir çadır mı kurmalıydım? Düşündüm taşındım, ikisini de yapmaya karar verdim, nasıl yaptığım konusunda bilgi vermenin de yersiz olmayacağını sanıyorum.

Önce, şimdi bulunduğum yerin denize yakın, bataklık bir bölgede olduğunu görerek buraya yerleşmenin sağlığa aykırı düşeceğini anladım; üstelik yakınında içecek su da yoktu. Daha sağlıklı, daha uygun bir yer bulmaya karar verdim.

Bu konuda birçok şeyi göz önünde tutmam gerekiyordu. Birincisi, az önce söylediğim gibi sağlık durumu ile su. İkincisi, güneşin sıcağından uzaklık. Üçüncüsü, insan olsun hayvan olsun, yırtıcı yaratıkların saldırılarına karşı güven altında olmak. Dördüncüsü, Tanrı buralara bir gemi gönderirse, kurtulma şansımı yitirmemek için, denizi görebilmek. Büsbütün umut kesmek istemiyordum çünkü.

Bu niteliklere uygun bir yer aradım, yüksek bir tepenin eteğinde, yani tepeden hiçbir şeyin inmesine elvermeyecek biçimde ev duvarını andıran dik bir kayayla çevrili bir düzlük buldum; bu kayanın eteğinde biraz içerlek, mağara ağzını andıran bir oyuntu vardı; ama gerçekte mağara ya da kayanın içine bir geçit falan yoktu.

Bu oyuğun önündeki yeşil düzlükte çadırımı kurmaya karar verdim. Bu düzlük, yüz yarda genişliğinde, iki yüz yarda uzunluğunda vardı; kapımın önünde yeşil bir çimenlik gibi uzanıyor, bittiği yerde her yandan dik yarlarla deniz kıyısındaki düzlüğe iniyordu. Tepenin kuzeybatısına düşüyordu, bu bakımdan her gün, güneş aşağı yukarı güneybatıya dönünceye dek, kızgın sıcaktan korunabilecektim; buralarda güneş güneybatıya yaklaşınca da çok geçmeden batıyordu.

Çadırımı kurmadan önce, oyuğun önüne yarıçapı kayadan on yarda, başlangıcı ile bitimi arasındaki uzaklık da yirmi yarda olan bir yarımdaire çizdim. Bu yarımdairenin çevresine iki sıra sağlam direk diktim, direkleri yere iyice çaktım; toprağın dışında kalan parçalarının boyu beş buçuk ayak yüksekliğindeydi, uçlarını da sivrilttim. İki sıra arasındaki uzaklık da altı parmağı geçmiyordu. Gemide kestiğim halat parçalarını iki sıra direk arasına üst üste dizdim,

içten de direklere iki buçuk ayak yüksekliğinde kazıklar dayadım; artık bu çiti insan da hayvan da aşamaz, geçemezdi. Bu iş, hele direkleri kesmek, taşımak, yere çakmak, bana uzun bir zamana, bir hayli çabaya maloldu.

Bu yere bir giriş kapısı yapmadım, küçük bir merdivenle tepeden girip çıkıyor, içerde olduğum zamanlar merdiveni kaldırıyordum. Böylelikle çepeçevre berkitilmiş bu korunakta bütün dünyaya karşı güven içinde olduğumu düşünüyor, geceleri gönül rahatlığıyla uyuyabiliyordum, yoksa gözüme uyku gireceği yoktu; bununla birlikte sonraları, tehlikeli düşmanlardan korunmak için gösterdiğim çabaların bütünüyle yersiz bir kuruntu sonucu olduğunu anladım.

Bu korunağın içine, büyük emeklerle, yukarda sözünü ettiğim bütün eşyalarımı, yiyeceğimi, cephanemi, yığınaklarımı taşıdım; buralarda yılın bir mevsiminde düşen aralıksız sağanak yağışlardan korunmak için kocaman bir çadır kurdum, içine bir küçük çadır daha kurarak çift kat yaptım, üstteki çadırı geminin yelkenlerinden kalan katranlı bir muşambayla örttüm. Şimdi bir süredir gemiden getirdiğim yatakta da yatmıyordum artık, geminin ikinci kaptanının hamağında yatıyordum, gerçekten de çok güzeldi bu hamak.

Bu çadırın içine bütün yiyeceğimi, ıslanınca bozulabilecek bütün eşyaları taşıdım; hepsini güzelce yerleştirdikten sonra şimdiye değin açık bulundurduğum giriş kapısını iyice kapadım, dediğim gibi, kısa bir merdivenle girip çıkmaya başladım.

Bu işleri yaptıktan sonra kayanın içine doğru bir oyuk açmaya giriştim; çıkardığım taşı toprağı da çadırımın içinden direklerle çevrili korunağa taşıyarak bir taraça gibi yığdım, böylece korunağın tabanı yerden aşağı yukarı bir buçuk ayak boyu yükseldi; çadırımın tam arkasında bir mağaram olmuştu şimdi, evime kilerlik edecekti bu mağara.

Bütün bu işleri bitirmek için günlerce emek çektim, do-

layısıyla bu süre içinde düşüncemi oyalayan birtakım şeylere dönmek zorundayım. Daha çadırımla korunağı, sonra da mağarayı yapmayı tasarladığım sıralarda bir gün kara bir buluttan korkunç bir sağanak inmeye başladı, ansızın bir şimşek çaktı, şimşeğin doğal sonucu olarak da büyük bir gök gürültüsü işitildi. Şimşekten pek korktuğum yoktu, gerçekte kafamda şimşek gibi çakan bir düşünce beni daha çok korkuttu. "Aman barutum!" dedim. Yalnız savunmamda değil, karnımı doyuracak bir şeyler bulmamda da başlıca dayanağın olan barutun bir anda parlayıp yanıvereceğini düşününce yüreğim buza kesti. Kendimi düşündüğüm yoktu, oysa barut bir ateş alsa neye uğradığımı bile anlayamazdım.

Bu düşünce içimde öyle bir korku uyandırdı ki, fırtına geçtikten sonra, bütün öbür işlerimi, yapıyı, korunma çalışmalarımı bir yana bırakarak bir daha böyle bir şey olursa hepsi birden ateş almasın diye barutu azar azar çuvallara, ayrı kutulara böldüm; böylece hepsi bir arada bulunmayacak, bir parçası ateş alsa bile ötekiler kurtulacaktı. Bu işi aşağı yukarı on beş günde bitirdim; hepsi şöyle böyle 120 kg. olan barutumu, en az yüz parçaya ayırmıştım. Islak barut fıçısından bir tehlike görmediğim için onu sözde mutfağım olan yeni mağaraya yerleştirdim. Ötekileri ıslanmayacak biçimde kayanın kovuklarına sakladım, sakladığım her yere de özenle bir nişan bıraktım.

Bu işleri gördüğüm sırada, her gün en azından bir gezinti yaparak hem yiyecek bir şeyler vurabilmek hem de adada neler yetiştiğini görmek için tüfekle dolaşıyordum. İlk çıkışımda adada keçiler bulunduğunu görerek çok sevindim; ama bu keçilerin çok ürkek, çevik, tez ayaklı olduğunu, yanlarına yaklaşınanın büyük güçlüğünü anlayınca sevincim yarıda kaldı. Ama umutsuzluğa da kapılmadım. Nasıl olsa birkaçını vurabileceğimden hiç kuşkum yoktu. Nitekim öyle de oldu. Toplu dolaştıkları yerleri öğrendikten sonra, bir süre bekle-

yerek gözetledim. Kayaların üzerinde oldukları zaman dere içinden geldiğimi görünce büyük bir korkuya kapılarak kaçıyorlar, ama dere içinde otlarlarken ben kayaların üzerinde olursam hiç aldırmıyorlardı. Bundan, gözlerinin yaradılışından dolayı hep aşağıdaki şeyleri görebildikleri, yukarılarındaki nesneleri kolay kolay seçemedikleri sonucuna vardım. Bu durumu anlayınca şöyle bir yol tuttum; her zaman onlardan daha önce kayaların tepesine çıkıyor, ordan hepsini iyice gözetleyebiliyordum. Bunların içinde ilk vurduğum, memede bir yavrusu olan, bu yüzden de acısı yüreğime işleyen bir dişi keçi oldu; anası yere düşünce zavallı yavru hiç kımıldamadan gene orda kaldı, ben anasını almaya gittiğimde bile kaçmadı, üstelik anasını omuzlayıp götürdüğüm zaman o da arkamdan ta evime geldi. Bunun üzerine avımı yere bıraktım, yavruyu kollarıma alarak belki alıştırırım diye içeriye aldım; ama hiçbir şey yemeye yanaşmadı, böylece ben onu yemek zorunda kaldım. Bu iki keçinin eti bana uzun bir süre yetti; çünkü yiyeceklerimi, özellikle ekmeğimi, elimden geldiğince kısarak büyük bir tutumlulukla kullanıyordum.

Evimi böylece kurup yerleştirdikten sonra ateş yakabilmek için bir ocak yapmak, biraz yakacak bulmak zorunluluğunu duydum. Bu konuda ne yaptığımı, sonra mağaramı nasıl genişlettiğimi, ne gibi kolaylıklar yarattığımı, yeri geldikçe uzun uzun anlatacağım. Ama ilkin size kısaca kendimden, yaşayışımla ilgili düşüncelerimden söz etmem gerekir; bu düşüncelerimin de pek az sayıda olmadığını anlamışsınızdır sanırım.

Durumumu pek karanlık görüyordum; çünkü bu adaya, korkunç bir fırtınayla, gitmek istediğimiz yolun büsbütün dışına, insanların ticaret için gelip geçtikleri suların yüzlerce mil uzağına sürüklenerek düşüşümü, böyle ıssız bir yerde yapayalnız bir yaşayış sürerek ölmemi uygun gören Tanrı'nın istemine bağlamam için yeterince nedenim vardı. Bu düşüncelere

daldığımda gözlerimden yaşlar boşanıyor, ara sıra kendi kendime, Tanrı kendi yaratıklarını neden böylesine yerden yere çalıyor, böyle hiçbir yardım elinin uzanamayacağı korkunç, umutsuz, yürekler acısı bir durumun içine atıyor, sonra da hırpaladığı yaratıkların böyle bir yaşayış için kendisine şükredebilmesini büsbütün mantıkdışı kılıyor diye soruyordum.

Ama içimden gelen bir ses hemen beni azarlıyor, düşüncelerimi tartmamı söylüyordu; bir gün tüfeğim elimde, düştüğüm bu durumu kara kara düşünerek deniz kıyısında dolaşırken kafamda apayrı sorular belirdi: "Evet yürekler acısı bir durumda bulunduğum doğru, ama ne olursun bir an düşünüver, nerde ötekilerin hepsi? Kayıkta on bir kişi değil miydiniz? Nerde o öteki on kişi? Neden onlar kurtulmadı da sen kurtuldun? Neden yalnız sen seçildin içlerinden? Burda mı olmak daha iyi, orda mı?" O zaman denize doğru döndüm. Her kötülük, iyi yönüyle, birlikte getirdiği daha kötü durumlarla ölçülmelidir.

Sonra yaşayabilmem için gerekli şeylerden hiç de yoksun olmadığını düşündüm, kendi kendime, eğer gemi yüz binde bir görülen bir biçimde, ilk oturduğu yerden sürüklenerek içindeki bütün eşyaları boşaltabileceğim ölçüde kıyıya yaklaşmamış olsaydı ne yapardım diye sordum. Karaya ilk çıktığım zamanki gibi yaşamak için gerekli şeylerden ya da bunları elde etmeme yarayacak araçlardan yoksun olsaydım

ne yapardım? "Hele" dedim yüksek sesle (kendi kendime), "tüfeksiz, yiyeceksiz, yataksız, çadırsız, örtüsüz kalsaydım ne yapabilirdim." Şimdi bunların hepsi de yetecek ölçüde vardı. Cephanem bitse, tüfeksiz yaşamak zorunda kalsam bile kendi kendimi geçindirebilecek durumdaydım. Böylece, yaşadığım sürece hiçbir şeyin yokluğunu çekmeden geçinebileceğime az çok inanıyordum. Daha başlangıçta başıma gelebilecek kazalara karşı neler yapabileceğimi düşünmüş, yalnız barutumun biteceği değil, sağlığımın bozulacağı, gücümün kesileceği günleri de göz önünde bulundurmuştum.

Bununla birlikte barutumun bir anda yok oluvermesi, daha doğrusu yıldırımla birden ateş alması düşüncesine hiç de katlanamadığımı açıkça söylemeliyim; onun için gök gürlediği, şimşek çaktığı zamanlar böyle bir şeyden korkarak irkiliyordum.

Şimdi, daha önce belki de hiç eşi görülmemiş sessiz bir yaşayışın acıklı bir dönemine girdiğim için baştan başlayarak her şeyi sırayla anlatacağım. Bu uğursuz adaya, hesaplarıma göre 30 Eylül'de, yukarda anlattığım biçimde ayak bastım; o zaman güzdönümünde olan güneş, aşağı yukarı tam tepemdeydi, bundan çıkardığıma göre, 9 derece 22 dakika kuzey enlemi üzerinde bulunuyordum.

Gelişimin on, on ikinci günü, defter, kalem, mürekkep yokluğu yüzünden günlerimin sayısını şaşıracağımı, belki pazar günlerini de çalışma günleriyle karıştırabileceğimi düşündüm; bunu önlemek için, kocaman bir tahtanın üzerine bıçakla, büyük harflerle "Buraya 30 Eylül 1659'da ayak bastım" diye yazdım, bunu bir direğe çakarak karaya ilk çıktığım yere bir haç gibi diktim. Bu dört köşe tahtanın üzerine her gün bıçağımla bir çizik çekiyor, her yedinci çiziği ötekilerden uzun, her ayın ilk gününü de ötekilerden daha uzun yapıyordum; böylece, günleri, haftaları, ayları, yılları saymama yarayacak bir takvim yaptım kendime.

Gemiye yukarda da anlattığım gidiş gelişlerimde getirdiğim birçok eşya arasında değeri büyük olmamakla birlikte çok işime yarayacak şeyler de vardı. Daha önce sözünü etmediğim bu şeyler arasında, kalemler, mürekkep, kâğıt, kaptanla ikinci kaptanın, topçunun, marangozun kamaralarından aldığım birçok paket, iki üç pusula, birtakım matematik araçları, dürbün, haritalar, gemicilik kitapları vardı. İşime yarar mı yaramaz mı demeyip hepsini üstünkörü alıvermiştim. Ayrıca İngiltere'den eşyalarımla birlikte gelen, yanıma aldığım çok güzel üç Kutsal Kitap, aralarında iki üç Katolik dua kitabı, birkaç başka kitap bulunan birtakım Portekizce kitaplar da vardı; hepsini özenle saklamıştım. Gemide bir köpeğimizle iki kedimizin de olduğunu unutmamalıyım, yeri geldikçe onlardan da söz edeceğim; çünkü iki kediyi de birlikte karaya çıkarmıştım; köpeğe gelince, karaya ilk eşya taşıdığımın ertesi günü, kendiliğinden denize atlayarak yüze yüze yanıma geldi, sonra bana yıllarca büyük bir bağlılıkla hizmet etti. Ondan tek istediğim, bana şunu bunu kapıp getirmesi, eşlik etmesi değil, benimle söyleşebilmesiydi; ama bunu beceremiyordu. Az önce de dediğim gibi kalem, mürekkep, kâğıt bulmuştum; bunları büyük bir tutumlulukla kullanıyordum. Mürekkebim olduğu sürece, her şeyi hiç eksiksiz yazdığımı göreceksiniz; ama mürekkep bitince, iş değişti; çünkü düşünebildiğim yollardan hiçbiriyle mürekkep yapmayı başaramadım.

Bundan da, toplayıp getirdiğim birçok şeyle birlikte, daha bir hayli eksiğim olduğunu anladım; bu eksiklerden biri mürekkepti; sonra toprağı kazmak için kürek, kazma, bel gerekiyordu; iğne ipliğim de yoktu; beze kumaşa gelince, bunlardan kolayca vazgeçmeyi kısa zamanda öğrenmiştim.

Bu alet yokluğu, girişiğim her işin çok yavaş ilerlemesine yol açıyordu; çevresi kapalı küçücük barınağını tam bitirebilmem, hemen hemen bir yıllık zaman aldı. Kolay kolay kaldıramayacağım ağırlıktaki kazıklarla direklerin koruda

kesilip hazırlanması, hele bir de eve taşınması uzun süreyi gerektiriyordu; zaman zaman yalnız bir direğin kesilip getirilmesi iki gün, yere çakılması da bir gün istiyordu. Kazıkları çakmakta ilkin ağır bir odun parçası kullanıyordum, sonra demir küskülerden birini kullanmayı düşündümse de bu işin güçlüğünden, yoruculuğundan gene de kurtulamadım.

Ama yapmak zorunda olduğum bir şeyin yoruculuğunu düşünecek durumda değildim, nasıl olsa yeterince zamanım vardı. Yapacak başka işim de yoktu; çok çok yiyecek bulmak için adada gezip dolaşıyordum ancak, bu da hemen hemen her gün yaptığım bir şeydi.

İçinde bulunduğum durumu, düştüğüm çıkınazı enine boyuna düşünmeye başladım; durumumu, başımdan geçenleri yazdım; niyetim, bunları benden sonra geleceklere bırakmak değildi; çünkü hemen hemen hiç kalıtçım yok gibiydi, düşüncelerimi onlara günü gününe aktarmaya çalışmak, böyle bir şeye kafa yormak boşunaydı. Kafam da kötümserliğimi dizginlemeye başladığından, elimden geldiğince kendimi avutmaya, durumumu daha kötü durumlardan ayırt edebilmek için iyi ile kötüyü karşılaştırmaya yöneldim; tattığım rahatlıklarla çektiğim acıları, hiç yan tutmaksızın, bir alacak verecek defteri işler gibi böylece sıraladım:

Bütün olarak bakılırsa, böylesine kötü bir durumun bir eşine daha pek seyrek rastlanacağı apaçık bir şeydi; ama bu durumun olumsuz yönleri yanı sıra gene de şükredilecek olumlu yönleri de vardı; bu dünyadaki en kötü durumlardan edindiğimiz yaşantılara dayanarak şu kuralı benimsemeliyiz; insan, her kötü durumda, avunacak, iyi yönlerle kötü yönler hesabında defterin alacak bölümüne yazacak olumlu noktalar bulabilir.

Durumuma biraz alışmaya, belki bir gemi görürüm diye hep denize bakmaktan yavaş yavaş vazgeçmeye başladım; daha doğrusu, kendimi bir yaşama düzeni kurmaya, işleri elimden geldiğince kolaylaştırmaya verdim.

Kötü	İyi
Her türlü kurtuluş umudundan yoksun olarak korkunç, ıssız bir adaya düştüm.	Ama yaşıyorum, öbür gemi arkadaşlarım gibi boğulmadım.
Bütün dünya içinden, böyle sürünmek üzere seçilip ayırt edildim.	Ama bütün arkadaşlarım içinden, kurtulmak üzere seçilip ayırt edilen de gene benim; beni bir mucizeyle ölümden kurtaran, düştüğüm bu durumdan da kurtarabilir.
İnsanlıktan ayrılmış, insan toplumundan kovulmuş bir yalnızım ben.	Ama çorak bir yerde yiyecek içecekten yoksun kalarak açlıktan ölmüş, yok olmuş değilim.
Üstüme giyecek bir şeyim yok.	Ama sıcak bir yerdeyim, giyecek bir şeyim olsaydı bile, taşıması güç olacaktı.
İnsanlardan ya da hayvanlardan gelecek bir saldırıya karşı ne bir savunmam ne de aracım var.	Ama düştüğüm adada, Afrika kıyılarında gördüğüm yırtıcı hayvanlardan hiçbiri yok; ya o kıyılara düşmüş olsaydım?
Benimle söyleşecek, beni avutacak hiç kimsem yok.	Ama gemiyi olağanüstü bir biçimde iyice kıyıya sokarak kendime gereken bunca eşyayı almamı sağlayan Tanrı, yaşadığım sürece gene geçimimi sağlayacak ya da bana kendi geçimimi sağlayabilme yeterliliğini verecektir.

Bir kayanın yamacında çevresi sağlam kazıklarla kuşatılmış bir çadır olan barınağımdan daha önce söz etmiştim. Kazıklardan yapılma bu çite şimdi duvar adını vermem daha yerinde olurdu; çünkü dışına çim kesekleriyle iki ayak kalınlığında bir duvar örmüştüm. Bir süre –sanıyorum bir buçuk yıl– sonra bu duvardan kayaya doğru direkler dizdim, direklerin üzerini ağaç dallarıyla, yılın belli mevsimlerinde pek fazla yağan yağmurun geçmesini önleyecek birtakım şeylerle örttüm.

Bütün eşyamı bu çadıra, arkada yaptığım mağaraya nasıl taşıdığımı anlatmıştım. Ama başlangıçta eşyaların darmadağınık bir durumda olduğunu, dolayısıyla bir hayli yer tuttuğunu da söylemeliyim; bana kımıldayacak yer kalmamıştı. Böylece kayayı daha çok oyarak mağaramı genişletmeye başladım; kaya gevşek, kumlu bir taştı, kolayca işlenebiliyordu. Yırtıcı hayvanların saldırılarından korunabilecek durumda olduğuma iyice güven getirdikten sonra kayayı sağa doğru bir hayli oydum; sonra gene sağa dönerek dışarı varıncaya dek bir daha oydum, böylece çadırdan doğrudan doğruya duvarların dışına çıkabileceğim bir kapı yaptım. Bu bana yalnız bir giriş çıkış yolu olmakla kalmadı, çadırımla yığınağımın arkasında eşyalarımı yerleştirecek bir yer de sağladı.

Şimdi, en başta bir masayla sandalye olmak üzere kendime çok gerekli şeyleri yapmaya koyuldum; çünkü bunlarsız, dünyada payıma düşen pek sınırlı rahatlıktan bile yararlanamıyordum. Masam olmadan ne doğru düzgün yemek yiyebiliyor ne yazı yazabiliyor ne de kıvançla yapabileceğim birçok başka işi görebiliyordum.

Böylece işe başladım; burada şunu belirtmeliyim ki, insan aklı matematiğin özü ile temeli olduğundan, her şeyi aklın ölçülerine vurarak, nesneleri aklın aydınlığında iyice kavrayarak her insan zamanla her türden el işinde ustalık kazanabilir. Ben daha önce elime tek alet bile almamıştım; ama gerekince, yılgınlığa düşmeden çalışmakla, emekle, biraz beceriklilikle,

hele aletli olduğu zaman, her şeyi yapabileceğimi gördüm. Bununla birlikte aletsiz olarak bile birçok şey yaptım; bunlardan çoğunu, belki de şimdiye dek hiç görülmemiş bir yolla, yalnız bir keser, bir balta, bir de sonsuz emek yardımıyla başardım. Sözgelişi tahta gerekince, kestiğim koca bir ağacı önüme yatırarak bir tahta gibi inceltinceye değin iki yanını baltayla yontmaktan, sonra da üstünü keserle düzeltmekten başka çıkar yolum yoktu. Gerçi bu yöntemle koca bir ağaçtan tek bir tahta çıkarabiliyordum; ama zamanımla emeğimin değersizliğinden dolayı buna sabırla katlanmaktan başka elimden gelen bir şey yoktu. Zamanımı ya da emeğimi şu işe ya da bu işe harcamam, bir değişiklik yaratmıyordu.

Bununla birlikte gemiden salın üstüne atarak getirdiğim kısa tahtalardan, yukarıda da belirttiğim gibi, ilkin kendime bir masayla sandalye yaptım. Ama dediğim gibi, tahta yapmaya başlayınca bir buçuk ayak genişliğinde tahtaları üst üste sıralayarak mağaramın bütün duvarlarına raflar yaptım, aletlerimi, çivileri, demir takımları bu raflara yerleştirdim. Kısacası her şeyi, kolayca bulabileceğim bir biçimde, ayrı ayrı yerlere düzenli olarak koydum. Tüfekleri, asılabilecek bütün öbür şeyleri asmak için duvarlara çiviler çaktım. Mağaram böylece bütün gerekli şeylerin bir yığınağı durumuna geldi. Her şey öyle yerli yerindeydi ki, eşyamı böyle bir düzen için-

de görmek, özellikle bunca çok şeye sahip olduğumu bilmek, bana büyük kıvanç veriyordu.

Şimdi artık her günkü uğraşmamla ilgili bir günlük tutmaya sıra gelmişti; çünkü ilk zamanlar pek çok işim vardı, hem işim başımdan aşkın hem de kafam allak bullaktı; o zaman günlük tutmaya kalksam, bir sürü can sıkıcı şeyden söz etmek zorunda kalacaktım. Şöyle bir şeyler yazacaktım sözgelişi: *30 Eylül* – boğulmaktan kurtularak karaya çıktığımda, Tanrı'ya şükredecek yerde, yuttuğum bir hayli tuzlu suyu kusarak biraz kendime geldikten sonra ellerimi oğuşturup başımı, yüzümü yumruklayarak yorgunluktan bitkin düşüp bayılıncaya dek "bittim, bittim artık" diye bağırdım, yere yığılıp kaldım; ama parçalanmak korkusundan uyuyamadım.

Bundan birkaç gün, daha doğrusu gemiye gidip bütün eşyaları getirdikten sonra, her gün küçük bir tepeye çıkarak belki bir gemi görürüm umuduyla hep denize bakmaktan kendimi alamıyordum; sonra çok uzaklarda bir yelken görür gibi oluyor, o noktaya gözlerim kararıncaya dek bakıyor, yanıldığımı anlayınca oturup bir çocuk gibi ağlayarak acılarımı çılgınlığımla arttırıyordum.

Ama bu çocukça davranışları belli bir ölçüde yendikten, evimi, eşyalarımı güzelce düzene soktuktan, kendime bir masayla sandalye yaptıktan sonra, burada bir örneğini de size vereceğim (belki önceden anlattıklarıma gene yer veren) şu günlüğü tutmaya başladım. Mürekkebim olduğu sürece günlüğümü aksatmadan yazdım; ama mürekkep bitince bırakmak zorunda kaldım.

Günlük

30 Eylül 1659 - Ben, zavallı Robinson Crusoe, açık denizde korkunç bir fırtına sırasında kazaya uğrayarak bu sıkıntılı uğursuz adaya sürüklendim, öbür gemi arkadaşlarımın hepsi öldü, ben de ölümün eşiğinden döndüm.

Günün geri kalan saatlerini düştüğüm bu korkunç durumdan dolayı sızlanıp dövünmekle geçirdim, ne yiyeceğim ne evim ne giyeceğim ne silahım ne de kaçmak zorunda kalınca sığınabilecek bir yerim vardı; bu umutsuz durumda önümde ölümden başka bir şey görmüyordum; ya yırtıcı hayvanlara yem olacak ya vahşilerce öldürülecek ya da açlıktan ölüp gidecektim. Gece yaklaşınca yırtıcı yaratıkların korkusuyla bir ağaca çıktım, bütün gece yağmur yağdı; ama gene de derin bir uyku çektim.

1 Ekim - Sabahleyin, geminin kabaran sularla kıyıya doğru sürüklenerek adaya çok yaklaştığını şaşırarak gördüm: bir bakıma sevindim buna; çünkü gemi dik duruyordu, üstelik parçalanmamıştı da. Rüzgâr kesilirse, gemiye giderek biraz yiyecekle, işime yarayacak birtakım eşyalar getirebilecektim. Öte yandan gemide kalmış olsaydık, belki de gemiyi kurtarabileceğimizi, hiç olmazsa arkadaşlarımın böyle boğulup gitmeyeceğini düşününce, üzüntüm yenilendi; adamlar kurtulsaydı, belki geminin kalıntılarından, bizi dünyanın başka bir köşesine taşıyacak bir tekne yapabilirdik. Bugünü çoğunlukla böyle düşüncelerle geçirdim; ama gemiyi böyle denizin üstünde, hemen hemen kupkuru görünce, sığlıktan yürüyerek gidebildiğimce yakınına sokuldum, sonra da yüzerek gemiye gittim; bugün hiç rüzgâr yoktu; ama gene durmadan yağmur yağdı.

1 Ekim'den *24 Ekim*'e - Bütün bu günlerde gemiye birçok yolculuk yaptım, alabildiğim her şeyi alarak suların her yükselişinde sallarla karaya taşıdım. Bu günlerde, hava arada bir açınakla birlikte gene hep yağmur yağdı; anlaşılan şimdi yağmur mevsimi.

20 Ekim - Sal ile üzerindeki eşyaların topunu birden devirdim; ama su sığ, eşyalar da çoğunlukla ağır olduğu için sular çekilince birçoğunu kurtarabildim.

25 Ekim - Bütün gün bütün gece, arada bir esen rüzgârla karışık yağmur yağdı, rüzgâr daha da artınca gemi parçalan-

dı, sular çekildiğinde göze çarpan birkaç kalıntısı dışında, artık hiç görünmez oldu. Bugünü gemiden kurtardığım eşyaları yağmurdan korumak için örtmekle, yerleştirmekle geçirdim.

26 Ekim - Bugün hemen hemen bütün kıyıyı dolaşarak kendime geceleri yırtıcı hayvanlarla vahşilerden gelebilecek bir saldırıya karşı güven altında olabileceğim bir yerleşme yeri aradım. Akşama doğru bir kayanın dibinde uygun bir yer buldum, bu yerin çevresini, çizdiğim bir yarım daire ile belirleyerek bir duvarla ya da dışı çim keseklerle berkiltilmiş, araları halatlarla doldurulma iki sıra kazıkla kuşatmaya karar verdim.

26 Ekim'den *30 Ekim*'e - Zaman zaman bardaktan boşanırcasına yağan yağmura aldırmadan, bütün eşyalarımı yeni yerime taşımak için var gücümle çalıştım.

31 Ekim - Sabahleyin biraz yiyecek bulabilmek, çevreyi öğrenmek için elimde tüfekle adanın içlerine doğru yürüdüm; bir dişi yaban keçisi vurdum, yavrusu ardıma takıldı geldi, hiçbir şey yemeğe yanaşmadığı için, sonra yavruyu da kestim.

1 Kasım - Çadırımı bir kayanın dibine kurdum, orada ilk gece olarak yattım, çadırı alabildiğine büyük yaptım, içine de direkler dikerek hamağımı kurdum.

2 Kasım - Duvar yapmak için önceden çizdiğim yarım dairenin biraz içine bütün sandıklarımı, tahtalarımı, sallarımda kullandığım kereste parçalarını sıralayarak çepeçevre bir parmaklık yaptım.

3 Kasım - Tüfeğimle dolaşmaya çıktım, ördeğe benzer iki kuş vurdum, etleri çok güzeldi. Öğleden sonra kendime bir masa yapmakla uğraştım.

4 Kasım - Bu sabah çalışma, tüfeğimle dolaşma, uyuma, dinlenme saatlerimi bir düzene sokmaya başladım. Her sabah, yağmur yağmıyorsa, tüfeğim elimde iki üç saat dolaşıyordum; sonra saat on bire dek çalışıyor, sonra da ne bulmuşsam

karnımı doyuruyor, saat on ikiyle iki arası bunaltıcı bir sıcak olduğu için uyuyor; akşamleyin gene çalışmaya başlıyordum. Hem bugünkü hem ertesi günkü çalışmam hep masamı yapmakla geçti; çünkü daha pek zavallı bir işçiydim. Ama zaman ile zorunluluk, aynı durumdaki herkesi yapabileceği gibi, beni de kısa bir süre içinde tam bir usta yaptı.

5 Kasım - Bugün köpeğimi de alarak tüfekle dolaşmaya çıktım, bir yaban kedisi öldürdüm; derisi çok yumuşak, etiyse işe yaramaz bir şeydi. Öldürdüğüm her yaratığın derisini yüzerek saklıyordum. Deniz kıyısına dönüşümde ne olduğunu anlayamadığım bir sürü deniz kuşu gördüm; ama ne olduklarını bilemediğim için şaşkın şaşkın baktığım sırada denize dalarak kaçıveren iki üç ayı balığı beni çok şaşırttı, neredeyse korkuttu.

6 Kasım - Sabah gezintimden sonra gene masamı yapmakla uğraştım; bitirdim; ama çok beğenmedim, bununla birlikte çok geçmeden, masayı istediğim gibi düzeltmeyi de öğrendim.

7 Kasım - Havalar güzelleşmeye başladı. 7, 8, 9, 10uncu günlerle 12nci günün çoğunu (11'i pazardı) kendime bir sandalye yapmakla geçirdim. Bir hayli uğraşarak az çok bir biçime soktumsa da, bir türlü istediğim gibi olmadı; üst üste birkaç kez söktüm, gene yaptım.

Not: Çok geçmeden pazar günlerini ötekilerden ayırt etmez oldum; çünkü takvim direğime gün adlarını işaret etmeyi unuttuğumdan, hangi günün hangisi olduğunu iyice karıştırdım.

13 Kasım - Bugün yağan yağmur hem beni hem de toprağı bir hayli serinletti; ama bu arada şimşekler çaktı, gümbür gümbür gök gürledi, barutum tutuşacak diye korkudan ödüm koptu. Yağmur diner dinmez, barutumu azar azar parçalara ayırarak gelecek herhangi bir tehlikeyi önlemeye karar verdim.

14, 15, 16 Kasım - Bu üç günü her biri bir ya da iki libre barut alabilecek küçük sandıklar, kutular yapmakla geçirdim. Barutu bu kutulara böldüm, hepsini elimden geldiğince birbirinden uzak yerlere sakladım. Bu üç günün birinde, eti çok güzel olan kocaman bir kuş vurdum; ama adını bilmiyorum.

17 Kasım - Bugün, ilerde rahat edeyim diye yerimi genişletebilmek için, çadırımın arkasından kayayı oymaya başladım.

Not: Bu iş için üç şey çok gerekliydi. Bir kazma, bir kürek, bir de el arabası ya da küfe. İşi bir yana bırakarak bunların yerine ne kullanacağımı ya da bu aletleri nasıl yapabileceğimi düşünmeye başladım. Kazma yerine demir küskü kullandım, ağır olmakla birlikte gene de işimi gördü; bundan sonra kürek ya da bel geliyordu. Bunlar öyle çok gerekliydi ki, gerçekte bunlarsız doğru dürüst çalışabilecek durumda değildim; ama bunların yerine ne kullanacağımı da bilmiyordum.

18 Kasım - Ertesi gün ormanda aranırken, Brezilya'da sertliğinden dolayı demir ağacı denilen ya da ona benzer bir ağaç buldum. Büyük bir çabayla, nerdeyse baltamın ağzını bozarcasına bu ağaçtan bir parça keserek eve getirdim. Çok ağır olduğu için taşınması da güçtü.

Bu ağacın işlenmesi, sertliğinden, bir yandan da aletsizlikten dolayı bir hayli zaman aldı; çünkü ona bin bir güçlükle yavaş yavaş bir kürek ya da bel biçimi vermeye çalıştım; sapı tıpkı bizim İngiltere'dekiler gibi yontulmuştu, yalnız geniş ucu demirden olmadığı için pek fazla dayanacağa benzemiyordu. Gene de epeyce işime yaradı. Ama hiçbir gün, küreğin bu biçimde, böylesine uzun süren bir çalışmayla yapıldığını sanmıyordum.

Ama gene eksiğim vardı; çünkü bir el arabası ya da küfe gerekliydi. Sepet yapmak için bükülmeye, örülmeye elverişli dal ya da benzeri şeyler yoktu, varsa da daha bulamamıştım.

El arabasına gelince, tekerlekten başka her şeyini yapabileceğimi sanıyordum; ama tekerleğin nasıl yapıldığını bilmediğim için, nasıl yapılabileceğini de kestiremiyordum; üstelik dingilin demir millerini yapabilecek bir aletim de yoktu, bu yüzden vazgeçtim. Böylece mağaradan kazdığım toprağı dışarı taşımak için ırgatların yapılarda duvarcılara harç taşımakta kullandıkları tekne gibi bir şey yaptım.

Bunu yapmak, benim için kürek yapmak gibi güç olmadı. Ama bu tekne, kürek, bir de yapmayı boşuna denediğim el arabası en az dört günümü aldı. Dört gün derken, hiç aksatmadığım, hepsinden de yemeye elverişli bir şeyle geri döndüğüm tüfekli sabah gezintilerimi çalışma saatlerimi dışında tutuyordum.

23 Kasım - Bu aletleri yapmak için ara verdiğim öteki işe aletler bittikten sonra gene dönerek gücümle zamanımın elverdiği ölçüde her gün çalıştım, mağarayı bütün eşyalarımı rahatça alabilecek bir biçimde hem derinliğine hem genişliğine büyütmek için tam on sekiz gün uğraştım.

Bütün bu süre içinde mağarayı hem ambar hem mutfak, hem kiler hem de yemek odası olarak kullanabileceğim ölçüde genişletmeye çalıştım. Kendi oturma yerim olarak çadırı seçtim; ancak yılın çok yağmurlu mevsiminde ıslanmaktan kurtulamadığım için, çadırdan kayaya doğru direkler dayadım, bu direklerin üstünü saz damı gibi, geniş yapraklı ağaç dallarıyla, otlarla örttüm.

10 Aralık - Mağaramı ya da kilerimi bitmiş sayıyordum artık. Ama bir gün ansızın (anlaşılan fazlaca geniş yapmışım) tavandan koca bir toprak yığını aşağı iniverdi, çok korktum. korkmakta da haksız değildim. Çünkü altında kalsaydım, mezarcı falan gerekmezdi hani. Bu terslik üzerine gene bir hayli çalışmak zorunda kaldım. Çöken toprağı dışarıya taşımak zorundaydım, daha da önemlisi, bir daha çökmesin diye tavanı desteklerle sağlamlaştırmam gerekiyordu.

11 Aralık - Bugün mağaranın tavanıyla uğraştım, iki direk dikerek her direğin üstüne birer tahta koydum. Bu iş ertesi gün bitti; bir hafta boyunca başka direkler dikerek üzerlerine koyduğum tahtalarla tavanı iyice sağlamlaştırdım; sırayla diktiğim direkler, mağaramı bölmelere ayırmama da yaradı.

17 Aralık - Bugünden ayın yirmisine dek raflar yaptım, asılabilecek her şeyi asmak için direklere çiviler çaktım; şimdi evimin içi biraz düzene girmişti artık.

20 Aralık - Her şeyimi mağaraya taşıdım, evimi de biraz döşemeye başladım, tahtaları raflı bir dolap gibi dizdim, üzerlerine yiyeceklerimi yerleştirdim; ama tahtam iyice azaldı artık. Kendime bir masa daha yaptım.

24 Aralık - Bütün gün bütün gece bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı; dışarıya çıkmadım.

25 Aralık - Bütün gün yağmur yağdı.

26 Aralık - Yağmur dindi, ortalık öncekinden çok daha serin şimdi, çok da güzel.

27 Aralık - Körpe bir keçi vurdum, bir başkasını da bacağından yaraladım, boynuna bir ip takarak eve getirdim. Eve gelince, kırılmış olan bacağını tahta parçalarıyla sardım.

Not: Ona çok iyi baktım, yaşadı; bacağı da iyileşti, hiçbir şeyi kalmadı; kendisine bunca uzun süre baktığım için bana alıştı, kapımın önündeki çimenlikte yayılıyor, hiçbir yere gitmiyordu. Bunun üzerine ilk olarak, barutumla saçınam bittiği zaman yiyecek bir şeyler bulabilmek için birtakım hayvanları evcilleştirip beslemeyi düşündüm.

28, 29, 30 Aralık - Bunaltıcı bir sıcak, hiç rüzgâr yok. Akşamları yiyecek aramaya gidişim bir yana, hiç dışarıya çıkmadım. Bu süreyi evimin içini yerleştirmekle geçirdim.

1 Ocak - Gene çok sıcak var; ama sabah erkenden bir de akşamüstü tüfeğimle dışarı çıktım, gündüz uzanarak dinlendim. Akşam üzeri adanın ortasındaki derelere doğru gittiğimde, orada birçok keçi gördüm; ama hepsi de çok ürkek,

yanlarına sokulmak çok güçtü. Belki hepsini önüne katar da aşağı doğru sürer getirir diye köpeğimle birlikte gelmeye karar verdim.

2 Ocak - Bu karar üzerine ertesi gün köpeğimle birlikte gittim, köpeği keçilerin üzerine saldım; ama yanılmışım, bütün keçiler köpeğe doğru dönüverdiler; köpek de tehlikeyi çok iyi gördüğü için, yanlarına yaklaşınayı bile göze alamadı.

3 Ocak - Duvarımı ya da çiti yapmaya başladım; daha içimde hep bir saldırıya uğrama korkusu bulunduğu için, duvarı çok kalın, çok sağlam yapmaya karar verdim.

Not: Bu duvar daha önce anlatıldığı için, bu konuda söylenenleri günlüğüme almıyorum. Yalnız, uzunluğu yirmi dört yardayı geçmeyen, kayanın bir yanından başlayarak mağaranın kapısı merkez olmak üzere bir yarım daire yaptıktan sonra sekiz yarda ötede kayanın başka bir yeriyle birleşen bu duvarın yapılması, bitirilmesi, düzeltilmesi için 3 Ocak'tan 14 Eylül'e, uzun bir süre uğraştığımı söylemekle yetineceğim.

Bütün bu süre içinde çok çalıştım, arada yağmur günlerce, daha doğrusu haftalarca bir iş yapabilmemi engelledi; ama bu duvar bitmeden hiçbir zaman güven altında olamayacağımı da biliyordum. Bütün bunların ne büyük bir emekle yapıldığını söylesem kolay kolay inanılamaz; hele ormandan ağaçları getirmek, yere çakmak her şeyden daha güçtü; çünkü direkleri gereğinden de büyük yapmıştım.

Duvarı bitirip de dışını çim kesekleriyle kapladığımda, kıyıdan gelecek herhangi bir kimsenin burada eve benzer bir şeyin bulunduğunu anlayamayacağına kesinlikle inandım; duvarı böyle yapmakla da çok iyi ettiğim, burada geçecek çok ilgi çekici bir olay üzerine daha iyi anlaşılacaktır.

Bu süre boyunca yağmurlar elverdikçe, her gün avlanmak için koruda dolaşmaya gidiyor, bu dolaşmalarım sırasında, bana yararı dokunabilecek birçok şey de buluyordum; hele rastladığım bir tür yaban güvercini, yuvasını koru güvercini gibi ağaçlara değil de, ev güvercini gibi kaya koğuklarına yapıyordu. Yavrularından birkaçını evcilleştirmeyi denedim; ama büyüdükleri zaman hepsi kaçtı; belki de yem aramak için kaçmışlardı; çünkü kendilerine verecek hiçbir şeyim yoktu. Bununla birlikte sık sık yuvalarını buluyor, palazlarını yakalıyordum; etleri çok iyi oluyordu.

Şimdi ev işlerimle uğraşırken birçok eksiğim bulunduğunu, bunlardan kimisini hiçbir zaman yapamayacağımı görüyordum. Sözgelişi bir fıçının çemberlenmesini hiç beceremiyordum. Daha önce de belirttiğim gibi, bir iki küçük fıçım vardı; ama haftalarca uğraştımsa da, onlara benzer bir şeyler yapabilecek yeterliğe bir türlü ulaşamadım. Ne dibini tutturabiliyordum ne de tahtaları suyu tutabilecek biçimde sımsıkı birbirine yapıştırabiliyordum; böylece bundan da vazgeçtim.

Ayrıca mumsuzluktan çok sıkıntı çekiyordum, karanlık çöker çökmez –çoğunlukla saat yedide çöküyordu– yatağa girmek zorundaydım. Afrika'da bulunduğum zaman şamdan için kullandığım kocaman balmumu topağını hatırladım, şimdi böyle bir şeyim yoktu. Bulduğum tek çıkar yol, vurduğum bir keçinin içyağını ayırmak, çamurdan yapıp güneşte kuruttuğum küçük bir çanağa koyarak üstüpüden yapılma bir de fitille kendime iyi kötü bir lâmba uydurmak oldu; gerçi bu lâmbanın ışığı mum ışığı gibi düzgün değildi, ama gene de bana biraz aydınlık veriyordu.

Bütün bu işlerle uğraştığım sırada bir gün, eşyalarımı karıştırırken, daha önce de belirtmiş olduğum gibi, gemideki tavukları beslemek üzere bu yolculukta değil de, öyle sanıyorum geminin Lizbon'dan gelişinde buğdayla doldurulmuş bir çuval buldum. Çuvalın içinde kalan birazcık buğdayı hep fareler yemiş, geriye yalnız tozla kepek kalmıştı; çuvalı başka bir işte, sanıyorum yıldırım korkusuyla barutumu böldüğüm zaman barut koymakta ya da buna benzer bir işte kullanmak istediğim için, buğday kalıntılarını duvarın bir yanına, kayanın dibinde bir yere silkeleyiverdim. Bu iş şimdi anlattığım büyük yağmurlardan hemen önce olmuştu, çuvalı silkelerken hiçbir şeye dikkat etmediğim gibi, nereye silkelediğimi de unutmuştum; bir ay sonra orada bir şeylerin göğerdiğini görünce, tanımadığım bir ot sandım; ama bir süre sonra tıpkı Avrupa türünden, daha doğrusu bizim İngiliz arpası türünden, yemyeşil on on iki arpa başağı görünce şaşakaldım.

Bu olay karşısında duyduğum şaşkınlığı, bocalamayı ne desem anlatamam. Ben bugüne dek hiçbir zaman din ilkelerine göre davranmamıştım; gerçekte kafamda dinle ilgili pek az bilgi vardı, başıma gelen her şeyi talihe bağlar ya da düşüncesizce söylediğimiz gibi, Tanrı böylesinden hoşlanıyormuş derdim; büyük Tanrı'nın bu işlerden amacını, dünya işlerini yöneten buyruğunu hiç düşünmezdim. Ama tahıl yetiştirmeye elverişli olmadığını bildiğim bir iklimde oraya nasıl geldiğini bile anlamadığım bu arpanın yetiştiğini görünce şaşkınlıktan ürperdim. Tanrı'nın bu başakları, tohum falan ekmeksizin, bir mucizeyle, ancak bu uğursuz yerde beslenebilmem için göğerttiğini düşünmeye başladım.

Bu durum beni biraz duygulandırarak gözlerimi yaşarttı; böyle olağanüstü bir şeyin benim uğruma gerçekleşmesinden dolayı kendi kendimi kutsamaya başladım; beni daha da şaşırtan şey, aynı yerin yakınında, kayaların dibinde çepeçevre, sonradan pirinç olduğunu anladığım başka şeylerin de çıkma-

ya başladığını görmekti. Pirinci tanıyordum, Afrika'dayken nasıl yetiştiğini görmüştüm.

Bunların benim geçimim için Tanrıca gönderilmiş şeyler olduğunu düşünmekle kalmadım, çevrede başka yerlerde de bulunabileceklerine kesinlikle inandım, adanın önceden tanıdığım her yerini, her bucağı, her kayanın dibini araştırarak adım adım dolaştım; ama bir şey bulamadım. Neden sonra, buraya içinde tavuk yemi bulunan bir çuvalı silkelemiş olduğumu hatırlayınca, şaşkınlığım geçmeye başladı; bunun hiç de olağanüstü bir şey olmadığını anlayınca, Tanrı'nın bağışına karşı duyduğum dinsel borçluluk duygusu da azalmaya başladı; ama gerçekten böylesine garip, eşi görülmedik bir bağış karşısında, bir mucize karşısındaymışım gibi şükretmem gerekirdi; çünkü bu on on iki arpa tanesinin bozulmamış olması bile (geri kalanının hepsini fareler yemişti) gökten inme bir şeydi benim için; hele tohumları o zaman rahatça göğerecekleri gölgelik kaya dibine değil de, başka bir yere atmış olsaydım, sıcaktan kavrulup gitmeleri işten bile değildi.

Bu başakları haziran sonuna doğru tam zamanında, inanın ki büyük bir özenle topladım. Bir gün gelir ekmeğime yetecek ölçüde çoğalır diye bütün tohumları yeniden ektim. Ama kendime çok az bir şey ayırabilmem için bile dört yıl beklemem gerekti; bu ayırdığımı da ne büyük bir tutumlulukla yediğimi sırası gelince anlatacağım. Çünkü ilk ektiğimde mevsime pek dikkat etmediğim için bütün tohumlarım boşa gitti; kurak mevsimden hemen önce ekmişim, hiç göğermedi bile, hiç değilse umduğum gibi göğermedi; yeri gelince anlatacağım.

Bu arpadan başka yukarıda sözünü ettiğim yirmi otuz pirinç sapı vardı; onları da aynı özenle, ekmek yapmak ya da yemek yapmak için aynı düşünceyle korudum; çünkü ocaksız yemek pişirme yolunu bulmuştum, bununla birlikte sonraları ocak da yaptım. Ama şimdi günlüğüme dönelim.

Bu üç dört ay, duvarımı bitirmek için var gücümle çalıştım; nisanın 14'ünde kapadım, burasının evim olduğu dışardan anlaşılmasın diye içerisine kapıyla değil, bir merdivenle duvardan aşarak girmeyi düşünüyordum.

16 Nisan - Merdiveni bitirdim, duvarın tepesinden aşarak merdiveni de içeri aldım. Burası bana tam bir sığınak oldu; içerde yeterince yerim vardı, dışardan da duvarı aşmadan hiç kimse eve giremezdi.

Duvarı bitirdiğimin hemen ertesi günü az kalsın bütün emeklerim bir anda boşa gidecek, kendim de ölecektim. Olay şuydu: çadırımın arkasındaki mağaranın hemen ağzında bir işle uğraşırken, birdenbire çok şaşırtıcı bir gürültüyle büyük bir korkuya kapıldım; mağaramın tavanıyla tepenin kıyısından toprak ansızın tepeme doğru inmeye başladı, mağaraya dikmiş olduğum direklerden ikisi de korkunç bir sesle çatırdadı. Korkudan yüreğim ağzıma gelmişti, ama bu işin gerçek nedenini anlayamadım, ancak gene geçen günkü gibi mağaranın tavanı çöküyor sandım; toprak altında kalacağım korkusuyla merdivene doğru koştum; kendimi orada da güvence altında duymayarak tepeden üzerime taş toprak yuvarlanabilir diye duvardan dışarı tırmandım. Ayağım yere basar basmaz, bunun korkunç bir deprem olduğunu anladım; bastığım yer sekiz dakika içinde üç kez üst üste öyle sarsıldı ki, yeryüzünde en sağlam bilinen yapı bile bu sarsıntıyla altüst olabilirdi; benden yarım mil uzakta denize yakın bir kayanın tepesinden kopan kocaman bir kaya, bu yaşa değin hiç işitmediğim korkunç bir gürültüyle yuvarlanıverdi. Denizin de korkunç bir çalkantı içinde olduğunu gördüm; öyle sanıyorum, deniz dibindeki sarsıntı adadakinden çok daha fazlaydı.

Böyle bir şeyi daha önce hiç görmediğim, gören bir kimseye de rastlamadığım için, ölü gibi donakalmış, alıklaşmıştım; yerin sallanması, gemide yalpaya tutulmuşum gibi midemi bulandırmıştı. Ama yuvarlanan kayanın gürültüsü beni

uyandırarak aklımı başıma getirdi; büyük bir korkuya kapıldım, tepenin çadırının üstüne yıkılarak her şeyimi bir anda yok edivereceğini düşündüm; bu da gene yüreğimi hoplattı.

Üçüncü sarsıntı da geçtikten sonra bir süre hiçbir şey duymayınca, biraz yüreklenmeye başladım; bununla birlikte diri diri toprak altında kalmaktan korktuğum için duvardan içeri inmeyi gene de göze alamadım, büyük bir bitkinlikle üzüntü içinde, ne yapacağımı bilmeyerek olduğum yere oturdum. Bütün bu olay sırasında dinle ilgili bir düşünce aklımın kıyısından bile geçmedi, yalnız alışkanlıkla "Tanrım bana acı" diye bağırdım; ama deprem sona erince, bu da aklımdan çıktı gitti.

Böyle otururken, havanın bozulmaya, bulutlanmaya başladığını gördüm, yağmur yağacak gibiydi. Hemen sonra rüzgâr yavaş yavaş çoğaldı, yarım saat bile geçmeden korkunç bir kasırga koptu. Denizin üstü bir anda köpüklerle, dalgalarla doldu; kıyıyı sular kapladı; ağaçlar köklerinden uğradı; bu korkunç fırtına aşağı yukarı üç saat sürdü, sonra dinmeye başladı; iki saat sonra ortalık iyice durgunlaşmış, bardaktan boşanırcasına bir yağmur başlamıştı.

Bütün bunlar olup biterken ben, büyük bir korku, üzüntü içinde oturduğum yerde öylece kalakalmıştım; birden bu rüzgârla yağmurun depremin bir sonucu olduğunu, depremin kendisinin artık iyice sona erdiğini düşünerek mağarama dönebilirim dedim. Bu düşünceyle biraz kendimi toparlamaya

başladım; yağmur da her şeyin bittiği inancını desteklediği için çadırıma giderek oturdum. Ama yağmur öyle azgındı ki, çadır devrilecek gibi oluyordu; bunun üzerine başıma yıkılacağından korka korka mağarama geçmek zorunda kaldım.

Bu azgın yağmur başıma yeni bir iş çıkararak beni, nerdeyse mağaramı basacak suların dışarı akması için yeni duvarıma bir delik açmak zorunda bıraktı. Bir süre mağarada kalarak depremin bittiğine, artık yeni bir sarsıntının daha gelmeyeceğine iyice güvence getirdikten sonra, yüreğim biraz yatışmaya başladı. İçime biraz güç gelsin diye, küçük kilerime giderek bir yudum rom içtim (gerçekten de çok gerekliydi bu bana şimdi); ama biterse bir daha bulamayacağımı bildiğim için büyük bir tutumlulukla hep böyle yudum yudum içiyordum.

Yağmur bütün gece, ertesi gün de uzun bir süre aralıksız yağdı, böylece hiç dışarıya çıkamadım; biraz kendime gelmiştim, adada böyle sık sık deprem oluyorsa bir şeyler yapmam gerektiğini, mağarada yaşayacağıma, kendime açık bir yerde, yırtıcı hayvanlarla insanlardan korunmak için çevresini şimdiki gibi bir duvarla kapatacağım küçük bir kulübe yapmayı düşünmeye başladım; mağarada kalacak olursam, günün birinde diri diri gömüleceğim kesin bir şeydi artık.

Bu düşüncelerle, şimdi tepenin ikinci bir depremde tam üzerime yuvarlanacak bir çıkıntısı altındaki çadırımı başka bir yere kurmaya karar verdim; ertesi günü, nisanın on dokuzuyla yirmisini, nereye taşınacağımı düşünmekle geçirdim. Diri diri gömülmek korkusundan gözüme uyku girmiyordu; ama açıkta, hiç savunmasız yatmanın da bundan kalır yanı yoktu. Çevreme bir göz attığımda, burada her şeyimi nasıl yerli yerinde düzenlediğimi, ne güzel gizlenmiş olduğumu, bir saldırı tehlikesine karşı nasıl güven altında bulunduğumu görerek başka yere taşınma düşüncesinden iyice soğudum.

Bir yandan da böyle bir değişikliğin çok uzun bir zamanı gerektireceğini görerek, kendime sağlam, korunaklı bir yer ya-

pıp taşınıncaya dek tehlikeyi göze alarak burada kalmak zorunda olduğumu düşündüm. Bu düşünceyle bir süre oyalandım, sonra en kısa zaman içinde, önceki gibi direklerle halatlardan çember biçiminde bir duvar yaparak çadırımı bu duvarın içine kurmaya, ama orası bitip de taşınıncaya değin olduğum yerde kalmayı göze almaya karar verdim. Bu, ayın yirmi birindeydi.

22 Nisan - Ertesi sabah bu kararımı gerçekleştirmenin yollarını araştırmaya başladım; ama alet yönünden eksiğim çoktu. Üç büyük baltam ile birçok el baltam (bunları Kızılderililerle değiş tokuş için götürüyorduk) vardı; ama budaklı sert ağaçları kesmekten hepsinin ağzı bozulmuş, körelmişti; bir bileğitaşım vardı gerçi ama, çeviremediğim için kullanamıyordum. Bu konu beni bir devlet adamının çok önemli bir politik noktayı, bir yargıcın bir adamın ölüm kalımıyla ilgili bir kararı düşündüğü ölçüde uğraştırdı. En sonunda bir tekerlek yaparak çevresine ip geçirdim; tekerleği ayağımla çevirebiliyordum, böylece ellerim serbest kalıyordu.

Not: Daha önce böyle bir şeyi İngiltere'de hiç görmemiştim ya da hiç değilse nasıl yapıldığına dikkat etmemiştim; ama sonradan bunun orada da çok yaygın olduğunu gördüm; üstelik benim bileğitaşım hem çok büyük hem de ağırdı. Bu çarkı yapıp ortaya çıkarmak tam bir haftamı aldı.

28, 29 Nisan - Bu iki günü yalnız aletlerimi bilemekle geçirdim, bileğitaşımı döndürmek için yaptığım çark çok güzel işliyordu.

30 Nisan - Bir süreden beri ekmeğimin azalmakta olduğunu görüyordum, bugün yokladım, azığımı günde bir peksimete indirdim; ama buna bir hayli canım sıkıldı.

1 Mayıs - Sabahleyin denize doğru bakarken, sular alçak olduğu için, kıyıda büyücek bir şey ilişti gözüme, bir fıçıya benziyordu. Yanına vardığımda bunun son kasırganın kıyıya attığı gemiden kopma birkaç tahta parçasıyla bir fıçı olduğunu gördüm; geminin kendisine baktığımda, suyun üzerine her

zamankinden daha çok çıkmış gibi geldi bana. Kıyıya vuran fıçıyı inceleyince, hemen bunun bir barut fıçısı olduğunu anladım; ama içerisi su almış, barut da taş gibi kaskatı kesilmişti. Gene de şimdilik kıyıdan uzak bir yere yuvarladım, daha başka bir şeyler bulabilmek için kumsaldan geminin elimden geldiğince yakınına sokuldum.

Gemiye yaklaştığımda durumunun değişmiş olduğunu görerek şaşırdım. Önceleri kumda gömülü olan burnu en azından altı ayak yüksekteydi. Son gidişimden hemen sonra denizin azgınlığıyla darmadağın olarak öteki parçalardan ayrılan kıçı şimdi yana yatmış, çevresine de kum yığılmıştı. Şimdi suların çekildiği zamanlar gemiye hiç yüzmeden yürüyerek gidebiliyordum; oysa eskiden orası öyle derindi ki, yüzmeden geminin bir çeyrek mil yakınına bile sokulamıyordum. İlkin bu işe çok şaşırdım, ama az sonra bunun depremden dolayı böyle olduğu sonucuna vardım. Depremin etkisiyle gemi eskisinden daha çok dağılmıştı; böylece denizin kopardığı birçok parçayı her gün rüzgârla dalgalar yavaş yavaş kıyıya atıyordu.

Bu durum evimi değiştirme tasarısını bana iyice unutturdu; o gün hep gemiye girebilmek için bir yol aramakla uğraştım. Ama umutsuz bir çabaydı bu; çünkü geminin içi tıka basa kumla dolmuştu. Bununla birlikte hiçbir şeyden umut kesmemeyi artık öğrendiğim için, getirebileceğim her şeyin bir işime yarayacağını düşünerek gemiyi gücümün yettiğince parçalamaya karar verdim.

3 Mayıs - Testeremle, kıç güvertesinin üst parçalarından birini tutan bir direği kesmeye başladım; bunu kestikten sonra, en yüksekte olan yandan gemideki kumu elimden geldiğince açtım; ama sular kabarınca, bugünlük işi bırakmak zorunda kaldım.

4 Mayıs - Balık avlamaya gittim; ama yiyebileceğim tek balık bile tutamadım, bıkmıştım bu eğlenceden; tam vazgeç-

mek üzereyken, yavru bir yunus tuttum. Kendime uzun bir balık sicimi yapmıştım; ama oltam yoktu, gene de çoğunlukla bana yetecek sayıda balık tutabiliyordum; tuttuğum balıkları güneşte kurutuyor, kuru kuru yiyordum.

5 Mayıs - Gemide çalıştım, bir kemer direği kestim, güverteden de üç büyük köknar tahtası sökerek hepsini birbirine bağladım, sular yükselmeye başlayınca kıyıya doğru yüzdürdüm.

6 Mayıs - Gemide çalıştım, birçok civata, başka demir parçaları söktüm; çok çalışmıştım, eve adamakıllı yorgun döndüm, artık bu işten vazgeçmeyi düşünüyordum.

7 Mayıs - Gene gemiye gittim; ama çalışmamak niyetindeydim; bununla birlikte güverte kemerleri kesildiğinden geminin kendiliğinden parçalanmış olduğunu gördüm. Birçok parçaya dağılmış durumdaydı, ambar da öylesine açılmıştı ki, hemen içerisini görebiliyordum; ama içi suyla, kumla dolmuştu.

8 Mayıs - Gemiye gittim, su ile kumdan kurtulmuş olan güverteyi sökmek için bir de demir küskü götürdüm. İki tahtayı sökerek onları akıntıyla karaya çıkardım. Küsküyü ertesi günkü iş için gemide bıraktım.

9 Mayıs - Gene gemiye gittim, küskü ile yol açarak içine girdim; içerde birçok fıçı vardı, kimisini küsküyle yerinden oynattım; ama kıramadım. İngiliz kurşunu tomarına da bir dokundum, çok ağır olduğu için kımıldatamadım bile.

10, 11, 12, 13, 14 Mayıs - Her gün gemiye gittim, birçok kereste, tahta, ağaç, bir hayli de demir getirdim.

15 Mayıs - Gemiye iki el baltasıyla gittim; birinin ağzını kurşun tomarına dayayıp ötekiyle de onun üzerine vurarak kesmeyi deneyecektim; ama tomar suyun aşağı yukarı bir buçuk ayak altında olduğundan, baltayı hızla indiremiyordum.

16 Mayıs - Gece sert bir rüzgâr esti, gemi dalgaların zoruyla daha çok parçalanmış gözüküyordu; ama güvercin yakalamak için koruda öyle uzun süre oyalandım ki, dönüşte suların yükselmesi beni o gün gemiye gitmekten alıkoydu.

17 Mayıs - Geminin kalıntılarından birtakım parçaların çok uzakta, aşağı yukarı iki mil ötede karaya vurduğunu gördüm, ne olduklarını anlamak için gidip baktım, geminin başıymış. Ama çok ağır olduğundan taşıyamadım.

24 Mayıs - Bugünlerde hep gemide çalıştım, bir hayli çabalayarak küsküyle birtakım şeyleri öyle gevşettim ki, suların ilk yükselişinde birçok fıçıyla iki gemici sandığı yüzerek ortaya çıktı. Ama rüzgâr kıyıdan denize estiği için, karaya tahta parçalarıyla içinde Brezilya domuzu tuzlaması bulunan bir fıçıdan başka bir şey çıkmadı; o da tuzlu suyla kumdan bozulmuştu.

Bu işte, suların çekiliş saatlerinde gemiye gidebilmem için şimdi hep denizin kabardığı zamana rastlattığım yiyecek arama saatlerim dışında, 15 Temmuza dek tanrının günü çalıştım. Bu süre içinde, iyi bir kayık yapmak için bol bol yetecek tahta, kereste, demir vardı; ama kayık yapmasını bilmiyordum; ayrıca, birçok gidişimde parça parça epeyce kurşun yaprağı da getirdim.

16 Haziran - Kıyıya doğru inerken kocaman bir deniz kaplumbağası buldum. Gördüğüm ilk kaplumbağaydı bu; ama şimdiye dek hiç rastlamayışım, bunların burada çok az bulunuşundan değil de, benim talihsizliğimdendi anlaşılan; çünkü adanın öteki yanında olsaydım, bunlardan günde yüzlerce tutabileceğimi sonradan anladım; ama bir hayli pahalıya oturdu bu iş bana.

17 Haziran - Zamanımı kaplumbağayı pişirmekle geçirdim. Karnında altmış yumurta buldum; bu pis adaya düştüm düşeli keçi etiyle kuş etinden başka et yemediğim için, kaplumbağanın eti bana şimdiye dek tattığım etlerin en güzeli, en tadımlısı gibi geldi.

18 Haziran - Bütün gün yağmur yağdı, dışarıya çıkmadım. Yağmurla ortalığın soğumakta olduğunu anladım, biraz ürperdiğimi duyuyorum; oysa bu iklimde böyle bir şeyin pek olamayacağını biliyorum.

19 Haziran - Çok hastaydım, sanki hava soğumuş gibi üşüyorum.

20 Haziran - Bütün gece rahatsızdım; kafamda korkunç bir ağrı var, ateşler içindeyim.

21 Haziran - Çok hastayım, bu kimsesizlik içinde hastalanmak gibi acıklı bir durumu düşündükçe, nerdeyse ölüm korkuları geçiriyorum. Hull'daki fırtınadan bu yana ilk olarak Tanrı'ya yakardım; ama kafam allak bullak olduğu için ne dediğimi, niçin dediğimi de pek bilmiyordum.

22 Haziran - Biraz daha iyiceyim; ama bu hastalıktan çok korkuyorum.

23 Haziran - Durumum gene kötüleşti. Titremeler geçiriyorum, başım çatlayacak gibi ağrıyor.

24 Haziran - Çok daha iyiyim.

25 Haziran - Çok korkunç bir sıtma; yedi saat nöbet yaptı; bir üşüyorum, bir yanıyorum, ardından buz gibi bir ter basıyor.

26 Haziran - Daha iyiyim. Yiyecek hiçbir şeyim olmadığı için, tüfeğimi alarak çıktım; ama pek güçsüzdüm. Gene de bir dişi keçi vurdum, bin bir güçlükle eve getirdim. Birazını kızartıp yedim. Haşlayıp biraz et suyu yapmak istiyordum; ama tencerem yoktu.

27 Haziran - Sıtma gene öyle bir tuttu ki, bütün gün bitkin olarak yatakta kaldım, ne yedim ne de içtim. Susuzluktan ölecek gibiydim; ama öyle bitkindim ki, yataktan kalkıp da içecek bir yudum su aramaya gücüm yoktu. Gene Tanrı'ya yakardım; ama aklım başımda değildi; başımda olduğu zaman da bu konudaki bilgisizliğimden dolayı ne diyeceğimi şaşırıyor, ancak yattığım yerden: "Tanrım, gör durumumu! Tanrım acı bana! Tanrım yardımını esirgeme benden!" diye bağırıp duruyordum. Ateşim düşüp de uykuya dalıncaya dek hep böyle söylendim durdum, uyandığımda gece hayli ilerlemişti. Bu uykuyla çok dinlenmiş buldum kendimi; ama oldukça bitkin

durumdaydım, adamakıllı da susamıştım. Evimde hiç su olmadığı için, sabahı beklemek zorundaydım, böylece yeniden uyudum. Bu ikinci uykuda şu korkunç düşü gördüm:

Duvarların dışında depremden sonraki fırtına sırasında oturduğum yerde, toprağın üstüne oturmuştum, kocaman kapkara bir buluttan şavkı yere vuran parlak bir alev içinde bir adamın indiğini gördüm. Tepeden tırnağa alev gibi parlıyor, gözlerim kamaştığı için kendisine güçlükle bakabiliyordum. Yüzü kolay kolay anlatılamaz, hiçbir söze sığmaz korkunçluktaydı. Ayağını yere bastığı zaman yerler tıpkı depremdeki gibi sarsılıyor sandım, bütün havayı da ateşli şimşekler dolduruyordu sanki.

Yere iner inmez, elindeki uzun mızrak ya da buna benzer silahla beni öldürmek için üzerime doğru gelmeye başladı; biraz ötede bir tümseğe vardığı zaman bana bir şeyler söyledi, işittiğim o sesin korkunçluğunu ne desem anlatamam. Anladım diyebileceğim sözlerin hepsi şuydu: "Başından geçen bunca şey sende gene de pişmanlık uyandırmadı, artık öleceksin"; bu sözler üzerine mızrağını beni öldürmek için havaya kaldırdı.

Bu satırları okuyan hiç kimse, bu yıldırıcı düşün içimde yarattığı korkuları sözle anlatabileceğimi ummaz sanırım; bu bir düş bile olsa, ben bu korkuları düşümde olsun yaşadım; uyanıp da bütün bunların düş olduğunu anladığım zaman bile, kafamda bıraktığı izlenimleri dile getirebilmek de gücümün ötesindedir.

Ne yazık ki, Tanrı'nın işleri konusunda bir bilgim yoktu; babamın verdiği o iyi eğitimden kazandığım şeyler, sekiz yıldır ardı arkası kesilmeyen deniz haylazlıklarından, kendim gibi son derece aşağılık, bayağı kimselerle sürekli olarak düşüp kalkmaktan dolayı kökten silinmişti. Bu süre içinde bir kez olsun gözlerimi yukarı kaldırıp Tanrı'ya yöneldiğini ya da içime bakarak davranışlarımın doğruluğunu yanlışlığını

araştırdığımı hatırlamıyorum; iyilik isteğinden, kötülük bilincinden yoksun bir ruh körelmesi bütün varlığımı sarmıştı; bizim gemiciler arasındaki, akla gelebilecek en dikbaşlı, en düşüncesiz, en bayağı yaratık olup çıkmıştım; ne tehlike anlarında en ufak bir Tanrı korkusu duyuyordum ne de kurtuluşlarda şükretmek aklımın kıyısından geçiyordu.

Şimdiye dek anlattığım serüvenlerde başıma gelen bütün acı olayların Tanrı'nın bir buyruğu, işlediğim günahın sonucu, babamın isteklerine başkaldırmanın, sayısı pek çok olan şimdiki günahlarımın ya da bütün yaşayışımla tuttuğum yanlış yolun cezası olduğunu hiçbir zaman düşünmediğimi söylersem, Tanrı karşısındaki bu saygısızlığım daha kolay anlaşılabilir. Afrika'nın ıssız kıyılarında yaptığım o umutsuz yolculukta, başıma ne geleceğini düşünmediğim gibi, gideceğim yere sağ salim gitmek, çevremi apaçık kuşatan tehlikelerden, yırtıcı canavarların, gözü kararmış vahşilerin pençesinden korunmak için bir kez olsun Tanrı'dan dilekte bulunmadım. Tanrı diye, Yaratıcı diye bir şeyi kafamdan bile geçirmiyordum; bir hayvan gibi yalnız doğal yasalarla, içgüdünün buyruklarıyla yaşıyordum, gerçekte daha da aşağıydım belki.

Portekizli kaptan beni denizden kurtararak gemisine alıp insanca, dürüst, cana yakın bir davranış gösterdiği zaman, gönlümde Tanrı'ya karşı en ufak bir borçluluk bile belirmemişti. Sonra gene kazaya uğrayarak boğulma tehlikesini atlatıp bu adaya çıktığımda, davranışlarımdan dolayı bir iç ezikliği duymaktan ya da bunu Tanrı'nın bir cezası olarak görmekten çok uzaktım; yalnız, durmadan kendi kendime talihsiz köpeğin biri olduğumu, her zaman sürünmek üzere doğduğumu söyleyip duruyordum.

Evet, bu adaya ilk çıktığımda, bütün gemi arkadaşlarımın boğulup da yalnız kendimin kurtulduğunu görünce, şaşkınlıkla öyle bir kendimden geçmiştim ki, Tanrı'nın bağışı erişseydi, bu duygum gerçek bir borçluluğa, boyun eğişe dönüşe-

bilirdi; ama bütün ötekiler boğulurken beni kurtaran, hepsinin içinden korunmak üzere beni seçen elin, bana karşı neden böyle iyi davrandığını, Tanrı'nın neden beni koruduğunu düşünmeden; tıpkı bir kazadan kurtulup sağ salim karaya çıktıklarında, bu kurtuluş sevincini ilk punç bardağıyla ıslatarak her şeyi bir anda unutuveren gemicilerinkine benzer, sıradan bir kıvançla, duygularım başladığı yerde bitti; sonraki yaşamımda da bu hep böyle oldu.

Sonraları insanlardan, bütün kurtuluş umutlarından uzak bu korkunç yere nasıl sürüklendiğimi düşünerek bu durumdan dolayı duygulanırken, bir yaşama umudu görüp de açlıktan ölmeyeceğimi anlar anlamaz, bütün üzüntüm geçiverdi, içim rahata kavuşmaya başladı; kendimi yaşamamla, korunmamla ilgili işlere verdim; durumumu Tanrı'nın bir cezası, bana yönelen öfkesinin sonucu olarak görmekten çok uzaktım; böyle düşünceler kafama bile uğramıyordu.

Günlüğümde de belirtildiği gibi, arpanın göğermesi ilkin beni biraz olsun etkilemiş, bunun bir mucize olduğunu düşündüğüm sürece önemli ölçüde duygulandırmıştı; ama önceden de söylediğim gibi, bu mucize düşüncesi silinir silinmez, bu düşüncenin uyandırmış olduğu bütün o izlenimlerden de hiçbir şey kalmadı.

Daha korkunç nitelikte, bir eşi daha bulunmayan böyle şeyleri yöneten görünmez Güç'ün varlığını hemen kavratabilecek olan deprem bile, o ilk korku silindikten sonra, gelip geçici bir şey oldu benim için. Sanki içinde bulunduğum durumdan çok daha iyi bir durumdaymışım gibi, ne Tanrı'yı ne de başıma gelen şeylerin onun buyruğu olduğunu düşündüm.

Ama şimdi hastalanmaya başlayıp da ölümün acıları şöyle bir gözümün önüne gelince, ruhum ağır bir hastalığın yükü altında ezilmeye, gövdem de sıtmanın ateşiyle erimeye başlayınca, uzun süredir uyumakta olan bilincim yavaş yavaş uyandı, beni eşi görülmedik bir biçimde yerden yere vuran,

böyle öç alırcasına davranan Tanrı'nın cezalarını göz göre göre üzerime çekmekle eşi görülmedik bir kötülük işlediğim geçmiş yıllarıından dolayı kendimi suçlamaya başladım.

Bu düşünceler hastalığımın ikinci ya da üçüncü gününde beni ezmeye başladı; içimden gelen korkunç suçlamaların baskısı ile ateşi altında, umutla istekle karışık, ağzımdan Tanrı'ya yakarış diyemeyeceğim, yakarışa benzer sözler çıktı; bu sözler daha çok korkuyla umutsuzluğun dile gelişiydi belki. Düşüncelerim karmakarışık olmuş, suçlamaların, böyle düşkün bir durumda ölüp gitmek düşüncesinin etkisi altında kafam kaygularla dumanlanmıştı; ruhumun bu çırpınışı içinde dilimin ne söyleyeceğini bilemiyordum; ama ağzımdan çıkan şöyle bir çığlıktı daha çok: "Tanrım! Ne aşağılık bir yaratığım ben! Bir hasta olursam, bakımsızlıktan yüzde yüz öleceğim; ne olacak durumum böyle?" Sonra gözlerimden yaşlar boşandı, bir süre başka hiçbir söz söyleyemedim.

Bu sırada, babamın bu serüvenin başında anlattığım güzel öğütleri, bu çılgınca adımı atacak olursam Tanrı'nın benden yüz çevireceğini, ilerde de öğütlerini hatırlayacağım durumlarla karşılaşacağımı, ama o zaman iş işten geçmiş olacağını, beni hiç kimsenin kurtaramayacağını çok önceden belirten sözleri aklıma geldi. "İşte" dedim yüksek sesle, "babacığımın dedikleri doğru çıktı; Tanrı'nın cezasına uğradım, ne sesimi işitecek ne de yardımıma gelecek bir kimse var. Beni gözeten, mutlu olabileceğim kolay bir yaşam düzeni içine koyan Tanrı'nın buyruğunu dinlemedim; bu yaşamın değerini ne kendim gördüm ne de anamın babamın sözlerinden öğrendim. Çılgınlığımla onları gözyaşları içinde bıraktım, şimdi de bu çılgınlığın sonuçlarından dolayı kendim gözyaşı dökü yorum. Onların beni kolayca yükseltecek, mutlu kılacak yardımlarını, desteklerini teptim; şimdi ise Doğa'nın kendisinin bile kolay kolay baş edemediği güçlüklerle savaşmak zorundayım, ne bir yardım var ne destek, ne rahatlık ne öğüt

artık." Sonra "Sen yardımcım ol Tanrım, büyük sıkıntıdayım" diye bağırdım.

Bunca yıldır Tanrı'ya ilk yakarışımdı bu, yakarış denebilirse buna tabii. Ama şimdi gene günlüğüme dönüyorum.

28 Haziran - Uyuduğum uykuyla iyice dinlenmiştim, sıtma nöbeti de iyice geçmiş olduğu için, ayağa kalktım; gördüğüm düşün uyandırdığı yılgınlık ile korku çok büyüktü; ama sıtmanın ertesi gün gelebileceğini, hastalığımda içimi serinletecek, beni biraz güçlendirecek birkaç şey bulmanın tam sırası olduğunu düşündüm. İlk yaptığım şey, dört köşe bir şişeye su doldurarak yatağının yanı başındaki masanın üzerine koymak oldu; suyun soğukluğunu gidermek, sıtmasını kırmak için içine biraz da rom koyarak karıştırdım. Sonra bir parça keçi etini kömürde pişirdim; ama pek az yiyebildim. Biraz dolaştım; ama hem çok güçsüzdüm hem de ertesi gün sıtmanın geleceği korkusuyla çok üzgündüm. Akşama kaplumbağa yumurtalarından üçünü külde pişirdim, bizim deyimle rafadan yaptım, yedim. Yanılmıyorsam bütün yaşamımda, bitirince Tanrı'ya şükrettiğim ilk yemek budur.

Yemeğimi yedikten sonra biraz gezmek istedim; ama pek güçsüzdüm, tüfeği bile (çünkü hiçbir zaman tüfeksiz çıkmazdım) güçlükle taşıyordum; biraz gittikten sonra oturdum, önümde çarşaf gibi uzanan durgun denize baktım. Orada otururken kafamdan şunlar geçti:

Gördüğüm şu deniz, şu kara neyin nesidir? Nereden doğmuşlar? Ben neyim; evcil yırtıcı, iyi kötü, insan havyan bütün öbür yaratıklar nerden gelmişiz? Şüphesiz gizli bir Güç var bizi yapan, yeri, göğü, denizi, havayı yaratan. Kimdir o güç?

Sonra büyük bir doğallıkla düşündüm: Tanrı'dır bunların hepsini yapan. Bunları, bunlarla ilgili her şeyi o yönetir; çünkü bütün bu şeyleri yaratan Güç'te, bunları yönetebilecek yetenek de vardır.

Öyleyse yarattığı şeylerin büyük evreninde hiçbir şey O'nun buyruğu, O'nun bilgisi dışında olamaz. Hiçbir şey O'nun bilgisi dışında değilse, benim burada olduğumu, içinde bulunduğum korkunç durumu o da bilmektedir. Hiçbir şey O'nun buyruğu dışında olmuyorsa, bütün bunların başıma gelmesi de O'nun buyruğudur.

Aklıma, vardığım bu sonuçlarla çelişecek tek düşünce gelmiyordu; yalnız beni değil, bu dünyada olup biten her şeyi yöneten O'nun gücüdür, öyleyse bütün başıma gelen bu sıkıntılar, çektiğim acılar O'nun buyruğuyla olmuştur düşüncesi kafamda iyice yer etti. Sonra hemen kendi kendime sordum: Tanrı neden böyle yaptı bana? Böyle yapmasını gerektirecek ne suç işledim?

Bu soruyu sormakla sanki sövmüşüm gibi, içimden gelen bir ses hemen beni uyardı, bu ses sanki: "Aşağılık adam, bir de ne yaptığını mı soruyorsun? Geriye dön de kötü yollarda geçmiş yıllarına bak, neler yapmadığını bir sor kendi kendine. Niçin çok önce yok olmadığını sor. Yarmouth sularında niçin boğulmadığını, geminiz Sallee korsanlarının eline geçtiğinde kavga sırasında niçin ölmediğini, Afrika kıyılarında niçin yırtıcı hayvanlara yem olmadığını, burada gemideki bütün adamlar boğulurken senin niçin kurtulduğunu sor? Hangi yüzle ben ne yaptım diye soruyorsun?" diyordu.

Bu düşünceler beni şaşkınlığa düşürmüş, iyice bocalatmıştı. Söylenecek sözüm, kendi kendime verebileceğim bir karşılık yoktu; üzgün, düşünceli ayağa kalktım, yerime döndüm, yatmaya gidiyormuşum gibi duvarın üzerinden içeri girdim. Ama üzüntüyle kafam iyice karışmıştı, uykum da yoktu; iskemleye oturdum, karanlık çökmeye başladığı için de lambamı yaktım. Hastalığının geri gelme düşüncesi beni çok korkuttuğundan, Brezilyalıların hemen hemen bütün hastalıklarda hiç ilaç kullanmadıkları, yalnız tütün çiğnedikleri aklıma geldi. Sandıklardan birinde bir parça işlen-

miş tütün, biraz da daha yeşil olan, tam işlenmemiş tütün vardı.

Beni oraya Tanrı göndermiş olacak; çünkü bu sandıkta hem ruh hem de gövde için ilaç buldum. Sandığı açtım, aradığım tütünü de buldum; gemiden kurtardığım birkaç kitap da oradaymış; daha önce sözünü ettiğim, bugüne dek göz atmaya hem zaman bulamadığım hem de istek duymadığım Kutsal Kitap'lardan birini çıkardım. Kitabı da tütünü de getirip masanın üzerine bıraktım.

Tütünü ilaç olarak nasıl kullanacağımı, hastalığıma iyi gelip gelmeyeceğini bilmiyordum; ama bir türlüsü yaramazsa, öteki türlüsü yarar diye değişik yollar sınamaya karar verdim. İlkin ağzıma bir parça yaprak alarak çiğnedim; tütün hem yeşil hem sert olduğundan, böyle bir şeye daha önceden alışık bulunmayışımdan dolayı neredeyse beynimi uyuşturdu. Sonra yatarken içmek üzere biraz tütünü bir iki saat romla kaynattım. En sonunda birazını da kömür ateşinde yakarak hem sıcağa hem de dumana dayanabildiğim ölçüde, boğulacak gibi olana dek burnumu üzerine tuttum.

Bu işleri yaparken bir ara Kutsal Kitap'ı alarak okumaya başladım; ama tütünle kafam öyle allak bullak olmuştu ki, hiç değilse o an için okuyacak durumda değildim; yalnız kitabı rastgele açınca ilk gözüme çarpan şu sözler oldu: "Sıkıntılı günlerinde Bana sığın, Ben seni kurtarırım, sen de şükedersin."

Bunlar tam benim durumuma uygun sözlerdi, okuduğum anda bir hayli etkilendim, bununla birlikte bu etkinin gücü sonradan azaldı; çünkü kurtarılma sözü, içinde bulunduğum durum için öyle anlamsız, gerçekleşebilmekten öyle uzaktı ki, İsrailoğullarının kendilerine yiyecek et sözü verildiği zaman "Tanrı çölün ortasında bir sofra kurabilir mi?" diye sordukları gibi, ben de "Tanrı beni bu yerden kurtarabilir mi?" demeye başladım. Yıllarca bu konuda hiçbir umudun belirmemesi de

bu düşüncenin kafamda iyice yer etmesine yol açtı. Ama gene de, beni bir hayli etkileyen bu sözleri sık sık düşünüyordum.

Epeyce geç olmuştu, tütün de dediğim gibi kafamı öyle uyuşturmuştu ki, uykum gelmişti; belki gece bir şey gerekir diye lambayı mağarada yanar bırakarak yatağa girdim. Ama yatmazdan önce şimdiye dek hiç yapmadığım bir şeyi yaptım. Yere diz çöktüm, sıkıntılı günlerimde beni kurtaracağına söz veren Tanrı'ya bu sözünü gerçekleştirmesi için yakardım. Bu kırık dökük yakarış sona erdikten sonra, içine tütün koyup kaynattığım romu içtim; tütünle öyle ağırlaşmış, öyle acılaşmıştı ki, boğazımdan güçlükle indi. Sonra hemen yatağa girdim. Bu ilaç iyice başıma vurdu, derin bir uykuya dalarak ertesi gün, güneşten anladığıma göre ancak öğleden sonra saat üçte uyandım. Ama şimdi, o geceden başka bir gün bir gece daha uyumuş olduğumu, ancak öbür gün üçte uyandığımı sanıyorum; yoksa birkaç yıl sonra öğrendiğim üzere, haftanın günlerini sayarken bir günü kaçırmış olmamı başka neyle açıklayabilirim? Çünkü direğe yonttuğum çentikleri unutmuş olsaydım, bir gün değil, birkaç gün kaçırırdım. Ama yalnız bir gün kaçırmıştım, nasıl kaçırdığımı da bir türlü kesinlikle anlayamıyordum.

Her ne olursa olsun, uyandığımda kendimi son derece dinlenmiş, dinç, iyi buldum. Ayağa kalktığımda bir gün öncekinden çok daha güçlü duydum kendimi, midem de daha iyiydi; çünkü acıkmıştım; sözün kısası, ertesi gün de sıtma geldi ama, çok daha hafiflemiş olarak sürdü. Ayın yirmi dokuzuydu.

Otuzunda iyileşmiştim, tüfeğimi alarak dolaşmaya çıktım; ama çok uzağa gitmedim. Yabankazına benzer bir iki deniz kuşu vurdum, eve getirdim; ama yemeyi pek göze alamadım; gene kaplumbağa yumurtalarından yedim, çok güzeldi. Akşamleyin, bana iyi geldiğini düşündüğüm ilacı, rom içinde kaynamış tütünü gene yaptım; yalnız bu kez daha az hazırladım, yanı sıra da ne tütün çiğnedim ne de kafamı tütün dumanıyla tütsüledim. Bununla birlikte temmuzun ilk günü olan ertesi gün, kendimi umduğum ölçüde iyi bulmadım; çünkü gene hafif bir üşüme geldi; ama pek uzun sürmedi.

2 Temmuz - İlacın üç türlüsünü de yaptım; tütünlü romu da iki kata çıkardım.

3 Temmuz - Sıtmanın iyice üstesinden geldim; ama gücümü toplayabilmem gene birkaç hafta sürdü. Bir yandan böyle yavaş yavaş toparlanırken, bir yandan da kafam sık sık, gerçekleşmesi yolunda hiçbir umut göremediğim "Seni kurtaracağım" sözüne takılıyordu. Ama böyle düşüncelerle umudumu yitirirken, başlıca kaygumun bu büyük yıkımdan kurtulmak oluşundan dolayı daha önceki kurtuluşlarımı unutmakta olduğumu anladım. Kendi kendime şöyle birtakım sorular sordum: O en acı durumlardan biri olan, beni de çok korkutan hastalığı olağanüstü bir kurtuluşla yenmedim mi? Hiç önem verdim mi buna? Bana düşen ödevi yaptım mı? Tanrı beni kurtardı; ama ben ona şükretmedim; başka deyimle bunun bir kurtuluş olduğunu ne benimsedim ne de karşılığında Tanrı'ya bir borçluluk duydum; şimdi daha büyük bir kurtuluşu nasıl bekleyebilirim?

Bu düşünceler gönlüme dokundu; hemen yere diz çökerek iyileşmemden dolayı Tanrı'ya şükrettim.

4 Temmuz - Sabahleyin Kutsal Kitap'ı elime aldım; İncil'den başlayarak ağırbaşlılıkla okudum, bundan böyle her sabah her gece, bölümlerin sayısına bağlı olmadan, kafamın

dayanabildiği sürece okumayı zorunlu bir ödev olarak benimsedim. Bu işe başlayışımdan kısa bir süre sonra, geçmiş yıllarımdaki kötülüğümden dolayı gönlümde derin, içten bir eziklik duymaya başladım. Gördüğüm düşün etkisi yenilendi, "Bütün bunlar sende pişmanlık uyandırmadı" sözü kafamda yankılanmaya başladı. Tanrı'dan beni doğru yola çevirmesini bütün gönlümle dilerken, hemen o gün, Kutsal Kitap'ı okuduğum sırada, "O, doğru yola çeviren, bağışlayan yüce bir Kurtarıcıdır" sözlerine rastladım. Kitabı yere fırlattım, hem ellerimi hem de gönlümü göğe kaldırarak kendimden geçercesine bir sevinç içinde, sesimin yettiğince, "Ey İsa, Sen Davud'un oğlu! İsa, sen doğru yola çeviren, bağışlayan yüce Kurtarıcı, bana pişmanlık bağışla!" diye bağırdım.

Bütün yaşayışım boyunca, Tanrı'ya gerçek anlamıyla ilk yakarışım budur; çünkü şimdi Kutsal Kitap'ın gösterdiği yolda Tanrı sözünün verdiği yürekliliğe dayanan bir umutla, içinde bulunduğum durumu da bilerek yakarıyordum; diyebilirim ki, ancak bundan sonra, Tanrı'nın beni işiteceğini umut etmeye başladım.

Yukarda geçen "Bana sığın, Ben seni kurtarırım" sözüne eskisinden bambaşka bir anlam vermeye başladım; çünkü önceleri, içinde bulunduğum tutsaklıktan kurtulmaktan başka hiçbir şeyin kurtuluş diye adlandırılabileceğini sanmıyordum; bulunduğum yerde özgürsem de, bu ada benim için, en kötü anlamıyla bir hapishaneydi. Ama şimdi duruma başka bir anlam vermeyi öğrenmiştim; artık geriye, geçmiş yıllarıma öyle bir irkilerek bakıyordum, günahlarım bana öyle korkunç görünüyordu ki, gönlüm Tanrı'nın beni bütün rahatımı dirliğimi kaçıran bu suçların ağır yükünden kurtarmasından başka hiçbir şey dilemiyordu. Çektiğim yalnızlığa gelince, o hiçbir şey değildi; bu yalnızlıktan kurtulmak için pek fazla yakarmıyor, bunu pek düşünmüyordum; çünkü günahlarımın yanında bu hiç kalırdı. Bunları, durumla-

rın gerçek anlamını kavrayanların günahlardan kurtulmayı, üzüntüden kurtulmaktan çok daha büyük bir mutluluk olarak göreceklerini, bu satırları okuyan kimselere belirtmek üzere anlattım.

Şimdi işin bu yanını bırakarak gene günlüğüme dönüyorum.

Durumum, yaşayışımdaki çetinlik yönünden pek değişmemişse de, içim biraz daha rahat etmeye başlamıştı; sürekli olarak Kutsal Kitap'ı okumakla, Tanrı'ya yakarmakla düşüncelerim daha yüce nitelikteki şeylere yönelmiş, gönlümü daha önce hiç tatmadığım bir esenlik doldurmuştu. Öte yandan gücümü, sağlığımı yeniden kazandığımdan, gerekli gördüğüm her şeyi kendi kendime edinmeye, yaşayışıma elimden geldiğince çeki-düzen vermeye uğraşıyordum.

4 Temmuz'la 14 Temmuz arası, elimde tüfeğimle, hastalıktan sonra yavaş yavaş güç toplayan bir adam gibi, her gün süreyi biraz daha arttırarak çevrede dolaşmakla uğraştım; çünkü sağlık yönünden nasıl düştüğümü, ne güçsüz bir duruma geldiğimi tasarlayabilmek bile güçtür. Kullandığım ilaç her bakımdan yeni, belki de daha önce hiçbir sıtmalının iyileştirilmesinde uygulanmamış bir ilaçtı; bununla birlikte hiç kimseye denemesini öğütlemem; gerçi sıtmanın geçmesini sağladı ama, benim güçsüz düşmeme de oldukça yardım etti; çünkü uzun bir süre sinirlerimde, gövdemde sık sık sarsıntılar oldu.

Bundan, yağmurlu mevsimde dışarı çıkmanın sağlığım için en tehlikeli şey olduğunu, özellikle fırtınalarla kasırgayla karışık yağmurlardan kaçınmam gerektiğini iyice öğrendim; çünkü kurak mevsimden sonra gelen yağmurlar, eylül, ekim aylarında düşen yağmurlardan çok daha tehlikeli oluyordu.

Bu uğursuz adaya geldiğimden bu yana on aydan fazla oluyordu; bu durumdan kurtulabilmem için hiçbir yol gözükmüyordu; bu adaya insan ayağının basmadığına da kesinlikle

inanıyordum. Evimi istediğim gibi korunaklı bir biçime soktuktan sonra, adayı iyiden iyiye öğrenmeyi, şimdiye dek tanımadığım başka ne gibi ürünler bulabileceğimi düşünmeye başladım.

15 Temmuz'da adayı daha dikkatli incelemeye başladım. İlkin, yukarıda söylediğim üzere salları karaya yanaştırdığım koya gittim. Koyun ağzından yukarı doğru şöyle böyle iki mil çıktığımda, kabaran deniz sularının buralara yetişmediğini, koyun da tatlı bir akarsuyun ağzından başka bir şey olmadığını anladım; mevsim kurak olduğundan, yer yer derenin yatağında hiç su yoktu ya da derenin aktığını belli etmeyecek ölçüde az su vardı.

Derenin iki yakasında çimenlerle kaplı birçok güzel, dümdüz, geniş çayır vardı; bu çayırların yüksek kesimlerinde, bayırlara doğru suyun hiç basmadığı yerlerde büyük kalın saplı birçok yeşil tütün fidanı gördüm. Benim bilmediğim, tanımadığım, belki anlayamadığım birtakım özellikleri olan başka bitkiler de vardı.

Bütün bu iklimdeki Kızılderililerin kökünden ekmek yaptıkları özel bitkiyi aradım ama bulamadım. Kocaman sarısabır bitkileri gördüm; ama o zaman bu bitkiyi tanımıyordum. Birçok şekerkamışı gördüm, yabanıl, bakımsız oldukları için işe yarayacak durumda değildiler. Şimdilik bu incelemelerle yetindim, bulduğum bitkilerin ya da yemişlerin iyiliklerini, neye yarayacaklarını anlamak için nasıl bir yol tutmam gerektiğini düşünerek geri döndüm ama bir sonuca varamadım; kısacası, Brezilya'da bulunduğum zaman bitkilerle öyle az ilgilenmiştim ki, kır otlarını pek az tanıyordum; tanıdığım birkaç bitki de şimdi bu sıkıntıda işime yarayabilecek gibi değildi.

Ertesi gün ayın on altısında gene aynı yere gittim; bir gün önce gittiğim yerden biraz daha ötelere uzanınca, dere ile çayırın bittiğini; buraların önceki yerden daha çok ağaçlıklı

olduğunu gördüm. Buralarda türlü yemişler gördüm; özellikle yerlerde birçok kavun, ağaçlarda da üzüm vardı. Asmalar gerçekten de ağaçlara tırmanmıştı, üzüm salkımları şimdi tam olgun bir durumda, iyice olgun, tatlıydı. Bu benim için şaşılacak bir buluştu, beni çok sevindirdi; ama bunları sakınarak yemenin gerektiğini deneyle biliyordum, çünkü Berberistan kıyılarındayken orada köle olarak bulunan bizim İngilizlerin birçoğunun üzüm yiyerek sıtma ile ishalden öldüklerini biliyordum. Ama ben bu üzümlerden yararlanmak için çok iyi bir yol buldum; bu da onları güneşte kurutarak kuru üzüm olarak saklamak, taze üzüm bittiğinde, güzelce ağız tadıyla yemekti; gerçekten de öyle oldu.

Bütün akşamı orada geçirerek gece eve dönmedim; evimden başka bir yerde yattığım ilk geceydi bu. Gene ilk günkü gibi yaptım, bir ağaca çıkarak güzelce uyudum. Ertesi gün araştırmalarımı sürdürdüm, derenin uzunluğundan kestirebildiğime göre şöyle böyle dört mil, doğruca kuzeye gittim, güneyimle kuzeyimde dağ sırtları vardı.

Bu yürüyüşün sonunda batıya doğru eğilimli bir ovaya geldim. Tepenin benim bulunduğum yanında küçük bir tatlı su kaynağı öteki yana, doğuya akıyordu; burada çevre öyle taptaze, öyle yeşil, her şey öyle sürekli bir bahar yeşilliği içindeydi ki, işlenmiş bir bahçe gibi görünüyordu.

Bu güzel derenin kıyısına doğru biraz indim; bütün bu yerlerin kendi malım sayıldığını, buraların kralı, tek efendisi olduğumu, her şeyi gönlümün istediğince kullanabileceğimi, tıpkı İngiltere'de bir lordun yurtluğunda olduğu gibi, belki ileride bu toprakları yakınlarıma bırakabileceğimi düşünerek, üzüntüyle karışık olmakla birlikte gizli bir sevinç duyarak dört bir yana bakıyordum. Burada birçok kakao, ağaçkavunu, portakal ağacı vardı; ama hepsi yabanıl, pek az yemiş veren ya da o mevsimde hiç yemişi kalmamış ağaçlardı. Bununla birlikte topladığım yeşil misket-limonlarının hem yemesi çok

güzel hem de sağlığa yararı büyüktü; sonradan bu limonları sıkarak suyla karıştırdım; böylece su soğuyor, iç serinletici bir özellik kazanıyordu.

Şimdi bana bir hayli iş çıkmıştı; bunları toplayıp eve götürecektim. Yaklaştığını bildiğim yağmur mevsimi için kendime üzümden, misket-limondan, limondan biraz toplayıp saklamaya karar verdim.

Böylece biri büyük öteki küçük iki üzüm yığını yaptım, başka bir yere de limon ile misket-limonu yığdım; her birinden yanıma biraz alarak eve döndüm; geri kalanını taşımak için de bir çuval, bir torba, ne bulursam getirmek üzere buraya gene gelmeye karar verdim.

Üç gün süren bu dolaşmadan sonra eve döndüm (çadırımla mağarama evim diyeceğim artık); ama daha eve varmadan üzümler bozuldu; tanelerin dolgun, sulu oluşu yüzünden üzümler ezilmiş, nerdeyse yenmeyecek bir duruma gelmişti. Misket limonları iyiydi; ama onlardan da pek az getirmiştim.

Ertesi gün ayın on dokuzuydu, ürünlerimi eve getirmek için iki küçük çuval yaparak gene oraya gittim; ama üzüm yığınlarının yanına yaklaşınca, topladığım zaman öylesine dolgun, sulu, güzel olan üzümlerin çiğnenmiş, dağıtılmış, öteye beriye saçılmış, çoğunun da yenmiş olduğunu görerek şaşırdım. O zaman, buralarda birtakım yaban hayvanları bulunduğu, bu işi onların yapmış olabileceği sonucuna vardım; ama ne tür hayvan olduklarını kestiremedim.

Bununla birlikte üzümleri orada yığın olarak bırakamayacağımı, çuvalla da taşıyamayacağımı anladım; çünkü birinci durumda yok olacaklar, ikinci durumda da kendi ağırlıklarıyla ezileceklerdi. Başka bir yol tuttum. Bir hayli üzüm topladım, güneşte kurumaları için ağaçların uç dallarına astım; limonlarla misket-limonlarına gelince, taşıyabildiğim kadar doldurup eve götürdüm.

Bu yolculuktan eve döndüğüm zaman, derenin verimliliğini, oraların fırtınadan saklı oluşunu, sulaklığını, ağaçlığını kıvançla düşündüm, yerleşmek için adanın en kötü yerini seçmiş olduğumu anladım. Sonunda, yerimi değiştirmeyi düşünmeye, adanın bu verimli kesiminde, şimdi bulunduğum yer gibi korunaklı bir yer aramaya başladım.

Bu düşünce kafamda uzun süre dolaştı; bir süre iyice kararlıydım, o yerin güzelliği beni büyülemişti; ama konuyu daha yakından inceleyince, şimdiki yerimin deniz kıyısında olduğunu, buradayken benim yararıma bir olayın belirebileceğini, beni buraya atan karayazgının belki başka mutsuzları da bu adaya sürükleyebileceğini; böyle bir olasılığın gerçekten çok uzak bulunmakla birlikte, adanın ortasında dağlarla ormanlar arasına kapanmanın, yalnız tutsaklığımı iyice benimsemek değil, böyle bir olayın gerçekleşmesi umudunu da kesinlikle yok etmek olacağını düşünerek ne olursa olsun şimdiki yerimi değiştirmemek zorunda bulunduğum sonucuna vardım.

Bununla birlikte orayı öyle sevmiştim ki, temmuz ayının geri kalan günlerinde zamanımın çoğunu orada geçirdim; evimi değiştirmeme konusunda verdiğim son kararla birlikte kendime orada küçük, çardak gibi bir şeyler yaptım; çevresini de boyum yüksekliğinde, sağlam, iki kat çitle çevirdim. İki kat çitin arasını tıka basa çalılarla doldurdum. Bu çitin üzerinden de gene merdivenle işliyor, ara sıra burada iki üç gece üst üste rahatça uyuyabiliyordum. Şimdi kendimi hem bir yalım hem de kır evim varmış gibi duyuyordum; bu iş beni ağustos başlarına dek uğraştırdı.

Daha çiti yeni bitirmiş, verdiğim emeklerin sonucundan yararlanmaya başlamıştım, yağmurlar öyle bir bastırdı ki, uzun süre ilk kez evime kapanmak zorunda kaldım; gerçi bir yelken parçasını iyice gererek kendime tıpkı öteki gibi güzel bir çadır kurmuştum ama, burada ne beni fırtınalardan koru-

yacak bir dağ eteği ne de yağmurlar çok fazlalaştığında sığınabileceğim bir mağara vardı.

Ağustosun sonlarına doğru, dediğim gibi çardağı bitirmiş, sevinçle kullanmaya başlamıştım. Ağustosun üçünde, astığım üzümlerin kurumuş olduğunu gördüm, güneşte çok güzel olmuşlardı. Hepsini ağaçlardan indirmeye başladım. Böyle yaptığım da iyi olmuş, yoksa gelen yağmurlar hepsini bozmuş olacak, kışlık yiyeceğimin bu en güzel parçasını yitirecektim; çünkü hepsi iki yüz büyük salkımı geçiyordu. Üzümleri toplayıp çoğunu mağarama taşıdıktan hemen sonra yağmurlar da bastırdı. Ağustosun yirmi birinden ekim ortalarına dek aşağı yukarı her gün yağdı, zaman zaman da öyle hızlandı ki, günlerce mağaramdan dışarı çıkamadım.

Bu mevsimde, ailemin sayıca artması çok şaşırtıcı bir şey oldu benim için. Kedilerimden biri beni bırakıp gitmiş, bir hayli üzülmüştüm, öldüğünü sanıyordum, ne sesi kalmıştı ortalıkta ne de izi. Ağustosun sonuna doğru ardında üç yavruyla çıkageldiğini görünce şaşırdım kaldım. Yavruları görünce şaşkınlığım daha da arttı; gerçi yaban kedisi dediğim bir kediyi vurmuştum ama, onun bizim Avrupa kedilerinden çok daha başka bir türden olduğunu sanıyordum; oysa yavrular tıpkı anaları gibi ev kedisiydi; kedilerimin ikisi de dişi olduğundan bu yavruların ortaya çıkışı beni çok şaşırttı. Ama bu üç kedi öyle hızla çoğaldı ki, artık rahatsız olmaya başladım, sonradan onları böcek ya da zararlı hayvan gibi öldürmek, elimden geldiğince evden uzaklaştırmak zorunda kaldım.

Ağustos'un on dördüyle yirmi altısı arası hiç durmadan yağmur yağdı; öyle ki, evimden dışarı adım atamadım; çünkü şimdi ıslanmaktan çok korkuyordum. Bu eve kapanışım sırasında yiyecek bakımından da sıkılmaya başlamıştım; iki kez dışarı çıkmayı göze alarak, birincide bir keçi vurdum, ayın yirmi altısına rastlayan ikinci çıkışımda da çok büyük bir kaplumbağa yakaladım; bu benim için eşi bulunmaz bir

şey oldu, böylece yiyecek işim de düzene girdi: Sabahları kahvaltıda bir salkım üzüm, öğle yemeğinde keçi ya da kaplumbağa kebabı –çünkü kaynatacak bir kabım yoktu–, akşama da iki üç kaplumbağa yumurtası yiyordum.

Kendi kabuğuma çekildiğim bu süre boyunca, günde iki üç saat mağaramı genişletmeye çalışıyordum; mağarayı bir yana doğru tepenin dışına varıncaya dek kazdım, duvarının ötesinde açılan bir kapı ya da çıkış yolu yaptım; bu kapıdan işlemeye başladım. Ama böyle apaçık kalmaktan dolayı biraz rahatsızlık duydum; çünkü daha önce çepeçevre korunaklı, güven altındaydım; şimdi ise dışardan gelecek herhangi bir saldırıyla hemen karşı karşıyaydım; ama korkulacak bir şey olduğunu da sanmıyordum; çünkü adada bugüne dek gördüğüm yaratıkların en büyüğü keçiydi.

30 Eylül - Bu adaya ayak basışımın mutsuz yıldönümü. Direkteki çentikleri saydım, buraya çıkalı tam üç yüz altmış beş gün olmuş. Bugünü öteki dinsel günlerden ayrı olarak bir yortu günü saydım, bütün gönlümle küçülüp yere kapanarak Tanrı'ya günahlarımı açıkça sayıp döktüm, benimle ilgili yargılarının doğruluğunu benimsedim, beni yüce İsa aracılığıyla bağışlaması için yalvardım. Günbatımına dek on iki saat ağzıma hiçbir şey koymadım, sonra bir peksimetle bir salkım üzüm yedim, günümü başladığım gibi bitirerek yatağa girdim.

Bütün bu süre boyunca pazar günlerini öteki günlerden hiç ayırt etmemiştim; çünkü ilkin, kafamda dinle ilgili hiçbir düşünce yoktu; bir süre sonra da haftaları birbirinden ayır-

mak için pazar günü çentiklerini ötekilerden daha uzun kesmeyi unutmuştum, bu yüzden gerçekte hangi günün ne olduğunu da bilmiyordum. Ama şimdi çentikleri sayıp toplayarak buraya geleli tam üç yüz altmış beş gün olduğunu gördükten sonra, günleri haftalara böldüm, en sonunda çentiklerin beni bir iki gün yanılttığını anlamakla birlikte her yedinci günü pazar olarak ayırdım.

Bundan biraz sonra mürekkebim azalmaya başladı, bunun üzerine her şeyi günü gününe yazmaktan vazgeçerek mürekkebimi daha tutumlu kullanmaya, ancak yaşayışımdaki önemli olayları yazmaya karar verdim.

Yağmur mevsimiyle kurak mevsimi birbirinden düzenli olarak ayırt edebiliyordum artık, kendimi buna göre hazırlamayı da öğrenmiştim. Ama bunu ancak bana pahalıya malolan deneylerden sonra öğrenebilmiştim; şimdi anlatacağım, bu deneylerimin en acısıdır. Kendi kendine yetiştiğini sanarak aşağı yukarı otuz pirinç, yirmi arpa sapını nasıl sakladığımı yukarıda anlatmıştım; yağmurlardan sonra güneşin de güney burcuna girmesiyle, bunları ekmenin zamanıdır diye düşündüm.

Bir parça toprağı ağaç küreğimle elimden geldiğince belledim, sonra bu yeri ikiye ayırarak tohumları saçtım; neyse ki ekerken bir ara, ekilme zamanını tam bilmediğimi, tohumun hepsini ekmenin doğru olmayacağını düşündüm de, her birinden bir avuç alıkoyarak, tohumun yalnız üçte ikisini saçtım.

Böyle yapmakla çok iyi etmiş olduğumu sonradan gördüm, çünkü bu ilk ektiğim tohumlardan hiçbiri göğermedi. Tohumlar ekildikten hemen sonra kurak aylar başladı, hiç yağmur düşmediği için toprak, tohumların göğermesini sağlayacak nemlilikten yoksun kaldı. Yağmur mevsimi yeniden başlayıncaya dek hiçbir şey göğermedi, sonra yağmurlarla daha yeni ekilmiş gibi çıkmaya başladı.

İlk ektiğim tohumların göğermediğini görünce, bunun kuraklıktan ileri geldiğini anladım, yeni bir deneme için daha nemli bir yer aradım; yeni çardağımın yanında küçük bir yeri belleyerek kalan tohumu şubatta, bahar görünümünden hemen az önce oraya ektim. Bu tohumlar mart ile nisan aylarının yağmurlarıyla sulandığı için çok güzel göğerdi, iyi de ürün verdi; ama tohumun hepsini birden ekmeyi göze alamayarak ancak birazını ektiğim için, aldığım bütün ürün, her iki türden de yarımşar ölçeği geçmiyordu. Ama bu denemeyle artık işimin ustası olmuş, tohum ekmenin tam zamanını öğrenmiş, yılda iki ekim, iki de harman yapabileceğimi anlamıştım.

Bu tohumların göğerdiği sırada sonradan işime yarayan küçük bir buluş yaptım. Yağmurlar sona erip de hava düzelmeye başlar başlamaz, kasım ayı sıralarında çardağıma doğru bir gezinti yaptım; birkaç aydır uğramamakla birlikte her şeyi tam bıraktığım gibi buldum. İki katlı çiti yalnız sağlam, eksiksiz bulmakla kalmadım, üstelik çevredeki birtakım ağaçlardan kestiğim kazıkların, genel olarak dikildiği yıl sürgün veren söğüt ağaçları gibi dallanıp budaklandıklarını da gördüm: Bu kazıkları kestiğim ağaçların ne ağacı olduğunu bilemiyordum. Bu genç fidanların böyle sürgün vermesine hem çok şaşırdım hem de sevindim; hepsini budayarak düzelttim, birbirlerine benzer bir biçimde büyümeleri için elimden geleni yaptım. Bunların üç yıl içinde nasıl güzelleştikleri, inanılacak şey değildi; yuvarlak çitin çapı yirmi beş yarda olmakla birlikte ağaçlar –çünkü şimdi ağaç diyebilirdim bunlara– çitin üstünü kısa zamanda örtmüş, burası bütün kurak mevsimin geçirilebileceği tatlı bir gölgelik olmuştu.

Bu durum beni daha başka kazıklar keserek duvarımın çevresine (ilk evimin duvarı demek istiyorum) bir yarımdaire boyunca, tıpkı bunun gibi bir çit yapmaya yöneltti; yaptım. Fidanları ya da kazıkları duvarımdan sekiz yarda öteye iki sıra olarak diktim, hepsi de tuttu. İlkin evime güzel bir gölge-

lik oldular, sonra da sırası gelince söyleyeceğim üzere, savunmamda işe yaradılar.

Yılın mevsimlerinin Avrupa'daki gibi yaz ile kış değil, yağmurlu mevsim kurak mevsim olarak ayrılabileceğini anlamıştım. Buna göre mevsimler genellikle şöyleydi:

Şubat'ın yarısı *Mart* *Nisan'ın yarısı*	Yağmurlu. Güneş gündönümünde ya da gündönümüne yakın.
Nisan'ın yarısı *Mayıs* *Haziran* *Temmuz* *Ağustos'un yarısı*	Kurak. Güneş kuzey burcunda.
Ağustos'un yarısı *Eylül* *Ekim'in yarısı*	Yağmurlu. Güneşin geri gelişi.
Ekim'in yarısı *Kasım* *Aralık* *Ocak* *Şubat'ın yarısı*	Kurak. Güneş güney burcunda.

Yağmur mevsimi rüzgârın esişine göre daha uzun ya da daha kısa olabiliyordu; ama bu benim kendi gözlemlerimin bir sonucuydu. Yağmur yağarken dışarda bulunmanın acı sonuçlarını deneyle anladıktan sonra, yağmurlu havalarda dışarı

çıkmak zorunda kalmayayım diye yiyeceğimi önceden hazırlıyor, yağmur aylarında elimden geldiğince evde kalıyordum.

Bu süre içinde birçok iş yapıyor, zamanım da elverişli olduğundan, ancak güçlükle, uzun çalışmayla edinebileceğim şeyleri yapmak için fırsat buluyordum; sözgelişi bir sepet örebilmek için birçok yol denedim; ama bu iş için bulabildiğim dalların hepsi de çok sert, gevrek olduğundan bir türlü başaramıyordum. Çocukken oturduğumuz kasabadaki bir sepetçi dükkânının önünde durarak sepet örenleri büyük bir ilgiyle seyretmiş olmam şimdi çok işime yaradı; o zaman her çocuk gibi yardım etmeye çok istekli olduğumdan, bu işin nasıl yapıldığını canla başla izler, arada bir yardım ederdim; böylece sepet örmeyi iyice öğrenmiştim, şimdi istediğim tek şey, kullanacağım gereci bulmaktı; sürgün veren kazıklar kestiğim ağacın dallarının İngiltere'deki söğüt dalları ya da kamışlar gibi dayanıklı olabileceğini düşünerek bir denemeye karar verdim.

Ertesi gün, kır evim dediğim çardağa gittim; küçük dallardan biraz keserek bunların istediğim iş için tam elverişli olduğunu gördüm; bunun üzerine ertesi gidişimde daha çok kesmek için bir el baltası götürdüm; dallardan yeterince buldum; çünkü çok vardı. Bunları korumak üzere yuvarlak çitin ortasına serdim, kullanılabilecek duruma geldikleri zaman mağarama taşıdım; ertesi mevsim bunlarla uğraşarak hem toprak ya da başka bir şey taşımama hem de gerektiği zaman bir şey koymama yarayacak birçok sepet yaptım. Gerçi dış görünüşleri pek güzel olmadı; ama işimi yeterince görebilecek durumdaydılar. Bundan sonra da hiç sepetsiz kalmamaya dikkat ettim, eskidikçe yenilerini yapıyordum; elde ettiğim ürünün bir gün çoğalacağını düşünerek arpa koymak üzere çuval yerine büyük derin küfeler de yaptım.

Bu güçlüğü, dünyanın zamanını harcayarak yendikten sonra, iki eksiğimi giderebilmek için uğraşmaya başladım.

Hemen hemen ağızlarına dek romla dolu iki fıçı, orta büyüklükte birkaç şişe, içlerinde su, ispirto, vb. bulunan dört köşe şişeler dışında sıvı şeyler koyacak hiçbir kabım yoktu. Gemiden çıkardığım, bir parça et haşlamak ya da buğulamak için çok büyük gelen bir kazandan başka yemek pişirmemde işe yarayacak bir tencerem de yoktu. Çok istediğim ikinci bir şey de bir pipoydu; ama pipo yapabileceğimi hiç sanmıyordum. Bununla birlikte en sonunda bunun da bir yolunu buldum.

Başka bir iş çıkıp da beni oyalamadığı sürece bütün bir yaz, ikinci sıra kazıkları dikmekle, bir de sepet örmekle uğraştım.

Adanın her yanını görmeye büyük bir istek duyduğumu, derenin yukarılarına değin çıktığımı, orada kendime bir çardak yaptığımı, o yerlerden adanın öteki yanı ile denizi çepeçevre görebildiğimi daha önce anlatmıştım. Şimdi doğruca adanın o yanındaki kıyılarına inmek istiyordum; yanıma bir tüfek, bir el baltası, köpeğimi, bir de her zamankinden daha fazla barutla saçma aldım, azık torbama da iki peksimetle kocaman bir salkım üzüm koyarak yola çıktım. Çardağımın olduğu dereyi geçer geçmez, önceki gibi, batıdan denizi görmeye başladım; dupduru bir gün olduğu için uzakta bir kara gördüm; ada mıydı büyük bir kara parçası mıydı bilmiyorum; çok uzakta, bir hayli yüksek görünüyor, batıdan güneybatıya doğru uzanıyordu; bence uzaklığı şöyle böyle altmış yetmiş mil vardı.

Gördüğüm bu yerin dünyanın neresi olduğunu bir türlü kestiremedim; ama ancak Amerika'nın İspanyol sömürgelerine yakın, belki de vahşilerle dolu bir kara parçası olabileceğini düşündüm; oralara düşmüş olsaydım, şimdikinden çok daha kötü bir duruma sürüklenebilirdim, dedim kendi kendime. Tanrı'nın neylerse güzel eylediği inancını bir daha benimseyerek boyun eğmeyi ödev saydım. Bununla avuntu bularak orada olmayı düşünmekle boşu boşuna üzülmekten vazgeçtim.

Biraz daha düşündükten sonra, eğer dedim orası İspanyolların olsaydı, bir gün nasıl olsa oraya gelen ya da giden bir gemi görürdüm; görmediğime bakılırsa, buralar en azından vahşilerin yurdu olan, İspanyol sömürgeleriyle Brezilya toprakları arasındaki kıyılardı; buralardaki vahşiler, yamyam ya da insan-yiyici türden olduklarından, ellerine düşen her insanı parçalayıp yemekten geri kalmazlardı.

Bunları düşünerek ağır ağır ilerliyordum. Adanın bu yanının, çimenlerle, öbek öbek çiçekli göz alıcı çayırlarla, şirin korularla, benim oturduğum yerden çok daha güzel olduğunu gördüm.

Sürüyle papağan gördüm; içlerinden birini tutup alıştırmayı, birkaç çift söz öğretmeyi istiyordum. Epeyce çabaladıktan sonra bir yavru papağan tuttum; ilkin değnekle vurarak yere düşürdüm, sonra alıp eve getirdim; ama ona konuşmayı öğretebilmem birkaç yıl sürdü. En sonunda beni adımla çağırınayı öğrendi. Ama bu yüzden başıma açtığı bir olay, önemsiz olmakla birlikte, sırası gelince anlatacağım üzere, bir hayli eğlencelidir.

Bu gezintiden sonsuz derecede hoşlanmıştım. Aşağı ovalarda tavşana benzer hayvanlarla tilkiler gördüm; şimdiye dek gördüğüm türlere hiç benzemiyorlardı, içlerinden birkaçını vurdumsa da, yemeyi bir türlü göze alamadım. Bilmediğim şeyleri yiyerek durup dururken başıma iş açmanın anlamı yoktu; şimdilik yiyecek bakımından sıkıntı da çekmiyordum; çünkü yiyeceğim vardı, hem de çok güzel şeyler. Hele keçi, güvercin, kaplumbağa etine bir de üzüm eklenince, tek kişilik bir sofrayı Leadenhall Pazarı bile benden daha iyi donatamazdı. Durumum kötü olmakla birlikte, gene de şükredeceğim birçok yön vardı; sözgelişi yiyecek bakımından hiç sıkıntı çekmiyordum; en pahalı çerezlere varıncaya dek büyük bir bolluk içindeydim.

Bu gezi sırasında hiçbir zaman bir günde iki milden fazla gitmiyordum; ama yeni bir şeyler bulabilir miyim diye

bir hayli dönüp dolaşıyor, gecelemek üzere seçtiğim yere oldukça yorgun geliyordum; sonra ya bir ağaçta yatıyor ya da yırtıcı hayvanlar gelirse uyanayım diye bir ağaçtan ötekine kazıklar çakarak dört bir yanımı çevirip ortada uyuyordum.

Deniz kıyısına gelince, adanın en kötü kesimine yerleşmiş olduğumu görerek şaşırdım; çünkü bu kıyı sayısız kaplumbağayla doluydu; oysa benim orada bir buçuk yıl içinde ancak üç kaplumbağa yakalayabilmiştim. Burada türlü türlü birçok kuş da vardı; bu kuşlardan kimisini tanıyordum; ama kimisini daha önce hiç görmemiştim; çoğunun da eti iyiydi; penguenlerden başka hiçbirinin adını bile bilmiyordum.

Bu kuşlardan canımın istediği sayıda vurabilirdim; ama barutla saçmaya kıyamadım; çünkü yenmesi daha güzel bir keçi vurmak, benim için bunları vurmaktan yeğdi. Burada benim oradakinden daha çok keçi vardı; ama çevre dümdüz ova olduğundan yanlarına yaklaşmam daha güç oluyor, beni tepeden yaklaştığım zamankinden çok daha çabuk görüyorlardı.

Adanın bu yanlarının benim oturduğum yerden çok daha güzel olduğunu da söylemeliyim; gene de buralara taşınmak için en küçük bir istek bile duymadım; çünkü yerleştiğim yere iyice alışmış, evimi benimsemiştim artık; bütün bu gezi sırasında kendimi, evden ayrılmış da bir yolculuğa çıkmış gibi duyuyordum. Bununla birlikte kıyı boyunca doğuya doğru

şöyle on iki mil ilerledim, bir işaret olmak üzere kumsala kocaman bir direk diktikten sonra, eve dönmeye karar verdim; gelecek yolculuğumda da evimden doğuya yürüyerek öbür yandan dolanacak, bu direğe vardığım zaman adanın çevresini dolaşmış olacaktım. Bunu sırası gelince anlatacağım.

Adanın her yanını aşağı yukarı tanıdığımı, geçtiğim yerlere baka baka evimi kolayca bulabileceğimi düşünerek dönüşte başka bir yolu denedim. Ama yanılmışım; iki üç mil gittikten sonra kendimi tepelerle çevrili bir derenin içinde buldum; tepeler de ormanla kaplıydı. Yönümü bulabilmek için güneşten başka yararlanabileceğim hiçbir şey yoktu. Günün bu saatinde güneşin hangi noktada olacağını bilmediğimden, güneşle de doğru düzgün yol bulamıyordum.

Bu yetmiyormuş gibi, benim bu dere içinde bulunduğum süre boyunca, hava da üç dört gün sis yaptı. Artık güneşi de göremeyince, canım sıkılarak biraz dolaştım, sonra deniz kıyısına giderek diktiğim direği bulmak, gene geldiğim yoldan eve dönmek zorunda kaldım; hava aşırı sıcak, tüfek, cephane, balta, üzerimdeki öbür şeyler çok ağır olduğundan, sık sık mola vererek yavaş yavaş eve doğru yol aldım.

Bu yolculukta köpeğim bir keçi yavrusu yakaladı; koştum, köpeği tutup yavruyu sağ olarak kurtardım. Bu keçi yavrusunu eve götürmek istiyordum; çünkü böyle bir iki yavru tutarak ilerde barutum bittiği zaman beslenmeme yarayacak bir evcil keçi türü yetiştirebilir miyim diye öteden beri düşünüp duruyordum. Bu küçük yaratığa bir tasma yaptım, bir halattan çıkarmış olduğum, her zaman üzerimde taşıdığım bir sicimi de boynuna takarak güçlükle de olsa çardağa varıncaya dek arkamdan getirdim, içeriye kapadım. Çünkü evimden ayrılalı bir aydan fazla olmuştu, dönmek için çok sabırsızlanıyordum.

Eve varıp da hamağıma şöyle bir uzandığım zaman ne büyük bir kıvanç duyduğumu anlatamam. Bu yersiz yurtsuz

dolaşmadan öyle sıkılmıştım ki, kendi evim bana eşsiz bir yer gibi geliyordu; buradaki her şeyden öyle bir rahatlık duyuyordum ki, alınyazımın beni bu adada bıraktığı sürece, bir daha evimden böylesine uzaklaşmamaya karar verdim.

Bu uzun yolculuğun yorgunluğunu çıkarmak, biraz da kendimi beslemek için bir hafta evde dinlendim; bu sürenin çoğunu, artık eve alışmaya, benimle de iyice tanışıklık kurmaya başlayan papağanım Poll'a bir kafes yapmak gibi önemli bir işle geçirdim. Sonra çitin içine kapattığım zavallı keçi yavrusu aklıma geldi; gidip onu getirmeye ya da biraz yiyecek vermeye karar verdim. Gittiğimde keçiyi bıraktığım yerde buldum, gerçekte başka yere de gidemezdi; ama açlıktan ölecek duruma gelmişti. Ağaç dallarından, yumuşak fundalardan elime ne geçerse kestim, önüne attım. Yedirdikten sonra gene boynuna ip takarak çektim; açlık onu öyle uysallaştırmıştı ki, bağlamasam bile, köpek gibi ardımdan gelecekti. Sonra bu yavruyu sürekli olarak besledim; öylesine sevimli, uysal, bağlı bir yaratık oldu ki, zamanla evcil hayvanlarımın arasına katılarak bir daha benden hiç ayrılmadı.

Güzdönümünün yağmurlu mevsimi gene gelmişti; 30 Eylül'de, adaya çıkışımı geçen yılki gibi büyük bir ağırbaşlılıkla andım. Şimdi tam iki yıldır burada bulunuyordum, kurtulma umudum da ilk gündekinden daha fazla değildi. Bütün bu günümü, çektiğim yalnızlığın yanı sıra bana bağışlanan birçok olağanüstü şey için Tanrı'ya büyük alçakgönüllülükle şükrederek geçirdim; bu bağışlar olmasaydı, sonsuz güçlük çekerdim. Yüce Tanrı'nın bu yalnız durumumda, insanlar arasında özgürken bile tadamayacağım birçok mutluluğu bağışlayarak beni gözetmesinden; varlığıyla bana yoldaş olarak insanlara duyduğum özlemi, çektiğim bütün yoksullukları gidermesinden; ruhuma bağışladığı esenliklerle bu dünyada büyüklüğüne, öteki dünyada da sonsuz varlığına sığınınam için beni avutarak yüreklendirmesinden dolayı bütün gönlümle teşekkürde bulundum.

Şimdi artık bütün düşkünlüğümle birlikte buradaki yaşayışımın geçmiş günlerimdeki o aşağılık, bayağı, iğrenç yaşayışımdan bin kat daha mutlu olduğunu açıkça duymaya başlamıştım. Artık üzüntülerim de sevinçlerim de değişmişti; isteklerim başkalaşmış, duygularım ilk geldiğim günkü, daha doğrusu iki yıl önceki duygulardan ayrılmış, bütünüyle yenilenmişti.

Önceleri, avlanırken ya da adada dolaşırken, içinde bulunduğum bu durumdan dolayı gönlüme birdenbire bir karartı çöker, çevremdeki ormanlara, dağlara, bozkırlara baktıkça, okyanusun dört bir yanına kilitler, sürgüler vurmuş olduğu bu ıssız çölde hiçbir kurtuluş umudum olmadan tutsak bulunduğumu düşünür, bayılacak gibi olurdum. Kafamın en rahat olduğu anlarda bile bu duygular bir fırtına gibi birden patlak verir, o zaman ellerimi oğuşturur, bir çocuk gibi ağlamaya başlardım. Ara sıra da bu durum tam işimin ortasında üzerime çöküverir, o zaman hemen bir ah çekerek oturur, saatlerce yere bakar dururdum; bu benim için daha da kötüydü; çünkü ağlayabilsem ya da sözle içimi dökebilsem, biraz açılırdım; boşandıkça üzüntüm de yavaş yavaş dinerdi.

Ama şimdi kendimi başka düşüncelerle oyalamaya başlamıştım. Her gün Tanrı Sözü'nü okuyor, onun verdiği bütün avuntuları, içinde bulunduğum duruma uyduruyordum. Bir sabah, gönlümde büyük bir üzüntüyle Kutsal Kitap'ı açtığımda şu sözlerle karşılaştım: "Seni hiçbir zaman bırakmayacağım, unutmayacağım da." Hemen bu sözlerin benim için söylenmiş olduğunu düşündüm, yoksa tam Tanrı'nın unuttuğu ya da bıraktığı bir kimse gibi, durumuma ağıt tuttuğum bir anda bu sözler böyle karşıma çıkar mıydı? "Peki öyleyse" dedim, "Tanrı beni unutmadıktan sonra, bütün dünya unutsa ne çıkar? Dünyayı kazanıp da, öte yandan Tanrı'nın esirgeyişini, bağışını yitirmek, şimdiki durumumla oranlanamayacak ölçüde büyük bir zarar olmaz mıydı?"

Bunu düşündüğüm andan sonra, şu unutulmuş yalnız durumumda bile, dünyada bulunabileceğim herhangi bir başka durumdakinden daha mutlu olabileceğim sonucuna vardım, böylece Tanrı'ya beni bu yere getirdiği için şükretmeye hazırlandım.

Ne olduğunu bilmiyorum ama, tam o anda bir şey düşüncemi sarıverdi, ağzımı açmayı bile göze alamadım. "Nasıl böyle iki yüzlü olabiliyorsun?" dedim. Hem de işitebilecek bir sesle söyledim bunu. "Ne denli hoşnut olsan da, gene de kurtulmak için bütün gönlünle yakaracağın bir durumdan dolayı şükretmeye nasıl yelteniyorsun?" Bunun üzerine durdum; ama burada bulunuşumdan dolayı Tanrı'ya şükrettiğimi söyleyemezsem de, acı olaylarla da olsa gözümü açarak eski yaşayışımın durumunu, işlemiş olduğum günahları göstermekle bende üzüntü, pişmanlık yarattığı için O'na teşekkürde bulundum. Eskiden Kutsal Kitap'ı ne açardım ne okurdum; şimdi ise İngiltere'deki arkadaşımı, ben kendisine bu konuda hiçbir şey söylemeden eşyalarım arasına bir Kutsal Kitap koymaya yönelten, sonra da onu gemiden kurtarmama yardım eden Yüce Tanrı'yı bütün gönlümle kutsamaktaydım.

Böylece bu düşünceler içinde üçüncü yılıma başladım; bu yıl yaptığım işleri, ilk yıldaki gibi teker teker anlatarak okuru yormak istemedimse de, genel olarak hiç de tembellik etmediğim, zamanımı yapacağım günlük işlere göre düzenli olarak şöyle böldüğüm görülecektir: birincisi, Tanrı'ya karşı ödevim, Kutsal Kitap'ı okumak; bu iş için her gün üç ayrı zaman ayırmıştım. İkincisi, yiyecek bulmak için tüfekle dolaşmak: bu işe de yağmur yağmadığı günler genel olarak üç saatimi ayırıyordum. Üçüncüsü yemek, vurduğum ya da yakaladığım şeyi temizlemek, düzenlemek, hazırlamak, pişirmek, kotarmak; bu işler de günün önemli bir kesimini dolduruyordu. Ayrıca öğleyin güneş tam tepemde olduğu zamanlar, dışarı çıkılamayacak ölçüde aşırı bir sıcağın çalışmamı engellediği de göz

önünde bulundurulmalıdır. Bu durumda ancak akşama doğru dört saat çalışabiliyor, ara sıra da çalışma saatlerimle avlanma saatlerimi değiştirerek sabahleyin çalışıyor, öğleden sonra da tüfeğimle dolaşmaya çıkıyordum.

Çalışmaya ayırdığım zamanın kısalığına, işlerimin aşırı güçlüğü ile aletsizlik, arkadaşsızlık, beceriksizlik yüzünden yaptığım her işin gereğinden fazla uzadığını da eklemek isterim. Sözgelişi mağaramın içine istediğim bir rafı yapmak için tam kırk iki gün çalıştım; oysa aletleri avadanlıklarıyla iki bıçkı aynı ağaçtan böyle altı rafı yarım günde biçerdi.

Benim için durum başkaydı: kesilecek ağacın büyük olması gerekiyordu; çünkü raf için geniş bir tahta istiyordum. Bu ağacı üç günde devirdim, iki günde dallarından temizledim, bir tomruk durumuna getirdim. Bir hayli kestikten, yonttuktan sonra iki yanını yongaya dönüştürerek yerinden oynatabilecek hafifliğe getirdim; sonra çevirerek bir yüzünü boydan boya tahta gibi dümdüz yaptım, öteki yüzünü de düzelttim, böylece koca ağaç iki buçuk parmak kalınlığında, iki yüzü de dümdüz bir tahta durumuna geldi. Böyle bir işte ellerimin verdiği emeği herkes kestirebilir; ama birçok başka işte olduğu gibi, emekle sabır, bu işin de üstesinden gelmemi sağladı. Bu örneği vermekten amacım, az bir iş için neden bunca çok zaman harcadığımı, aletlerin yardımıyla kolayca yapılabilecek bir şeyin elle yapılmasının sonsuz zamanı gerektirdiğini göstermektir. Ama gene de sabırlı çalışmayla birçok şeyle başa çıkabiliyor, aşağıda da görüleceği üzere du-

rumun gerektirdiği her şeyi yapabiliyordum.

Şimdi, kasım, aralık aylarında arpa ile pirinç ürününü bekliyordum. Bunlar için kazdığım, gübrelediğim yer pek geniş değildi; çünkü dediğim gibi her birinin tohumu yarım ölçeği geçmiyordu; daha önce, kurak zamanda ektiğim için mevsimlik ürün boşa gitmişti. Ama şimdi ekinim çok iyi görünüyordu. Ne var ki, türlü düşmanlar yüzünden bütün ürünümü gene yitirmek tehlikesinde olduğumu gördüm; en başta keçilerle yaban tavşanı dediğim yaratıklar geliyordu. Ekinin tadını almışlar, gece gündüz içinde yatıyorlar, yaprakları göğerir göğermez ta kökünden öyle bir kemiriyorlardı ki, sap vermesine zaman bile bırakmıyorlardı. Buna karşı tarlamın çevresine çit çekmekten başka çıkar yol bulamadım; bu çit beni bir hayli uğraştırdı; çünkü hemen yapmam gerekiyordu. Bununla birlikte tarlam da ekinim gibi küçük olduğundan üç hafta içinde bütün çevresini iyice kapadım; gündüzleyin yaratıklardan kimisini vuruyor, gece de beklesin diye köpeğimi çit kapısının önüne bağlıyordum. Köpek bütün gece orada durup havlıyordu. Böylece kısa zamanda düşmanların ayağı kesildi, ekin de yetişerek hızla olgunlaştı.

Ekinin göğerdiği sıralarda hayvanların bana verdiği zararı, şimdi de başaklar dolmaya başlarken kuşlar veriyordu; çünkü ekinin nasıl olduğunu görmeye gittiğim zaman bilmem kaç türlü kuşun ortalıkta uçuşarak benim uzaklaşmamı

beklediğini gördüm. Yanımdan hiç eksik etmediğim tüfeğimle üzerlerine ateş ettim. Ateş eder etmez, ekinin arasından, önceden görmediğim bir kuş bulutu daha havalandı.

Bu durum bana çok dokundu; çünkü bunların birkaç gün içinde bütün umutlarımı silip süpüreceklerini, hiçbir zaman ürün elde edemeyeceğimi anlamıştım; ne yapacağımı da bilemiyordum. Ama gece gündüz bekleme pahasına bile olsa, ne yapıp yapıp ekinimi kurtarmaya karar verdim. İlkin, şimdiye dek verilen zararları anlamak için ekinin arasında dolaştım, önemli bir kesiminin bozulduğunu gördüm; ama ekin daha epeyce yeşil olduğundan, zararı pek de büyük sayılmazdı; kurtarılabilirse, geri kalanından çok iyi bir ürün alınabilirdi.

Tüfeğimi doldurmak için orada durdum; sonra yaklaştığımda bütün hırsızların, sanki benim gitmemi bekliyorlarmış gibi çevredeki bütün ağaçlarda olduklarını gördüm. Sonraki olay bunun böyle olduğunu gösterdi; çünkü oradan gidiyormuş gibi yaparak biraz uzaklaşınca, ben daha gözlerinden yiter yitmez teker teker ağaçlardan ekine indiler. Buna iyice öfkelendim; yedikleri her tanenin bir bakıma ekmeğimden bir parça olduğunu bildiğim için, daha fazlasının inmesine bile sabrım kalmadı; çite yaklaşarak gene ateş ettim, üçünü vurdum. Benim istediğim de buydu; vurulanları topladım, İngiltere'de azılı hırsızlara yapılanı ben de onlara yaptım; ötekilere gözdağı olsun diye, öldürdüklerimi sırıklara astım. Bunun ne büyük bir etki yaptığını anlatamam; çünkü kuşlar yalnız ekinden uzaklaşmakla kalmadılar, adanın bu yanına bir daha hiç uğramaz oldular. Korkuluk asılı kaldığı sürece oralarda tek kuş bile görmedim.

Bu işe nasıl sevindiğimi anlayabilirsiniz; yılın ikinci harman zamanı olan aralığın sonuna doğru ekinimi kaldırdım.

Ekini biçmek için bir orak ya da tırpan yokluğu çekiyordum, tek yapabildiğim şey gemiden kurtardığım silahlardan büyük bir kılıcı tırpan yerine kullanmak oldu. Ama

ilk ürünüm az olduğu için, biçmekte pek güçlük çekmedim. Bambaşka, kendime göre bir yoldan yalnız başakları kestim, yaptığım büyük bir küfeyle taşıdım, ellerimle de ovalayarak taneleri çıkardım; harman sonunda, yarım ölçek tohumdan iki kile pirinçle iki buçuk kileden fazla arpa elde ettiğimi gördüm. Bunu göz kararıyla söylüyorum; çünkü o zaman ölçü kabım falan yoktu.

Ne olursa olsun, bu beni oldukça yüreklendiren bir şeydi, Tanrı'nın yardımıyla bir gün ekmek de yiyebileceğini aklım kesti. Ama gene şaşırmış kalmıştım; çünkü ne ürünümü nasıl temizleyip ayıracağımı, nasıl öğüteceğimi, nasıl un yapacağımı, ne de un yapsam nasıl ekmek yapacağımı, ekmek yapsam bile, nasıl pişireceğimi biliyordum. Çok ürün elde etmek, yiyeceğimi sürekli olarak güvenceye bağlamak düşüncelerine bu güçlük de eklenince, bu kez kaldırdığım ürünü hiç elimi bile sürmeden gelecek mevsim için tohumluk olarak ayırmaya, bu arada var gücümle, ekmek edinmek gibi büyük bir işi gerçekleştirmek için çalışmaya karar verdim.

Şimdi artık gerçekten ekmeğini kazanmak için çalıştığım söylenebilirdi. Bir parça ekmeği hazırlamak, temizlemek, ayırmak, biçime sokmak, yapmak, bitirmek için gerekli birtakım garip, ufak tefek noktalara pek az kimsenin kafa yormuş olması biraz olağanüstü bir şeydir. En ilkel bir duruma indirgenmiş olan yaşayışımla ben, bu ufak tefek noktalardaki bilgisizliğimi her gün biraz daha duyuyor, yukarıda söylediğim üzere, hiç beklemediğim bir zamanda, gerçekte şaşılacak bir yoldan bir avuç tohum elde ettiğim günden beri bunun önemini her saat biraz daha anlıyordum.

Birincisi, ne toprağı sürecek sabanım ne de belleyecek bel ya da küreğim vardı. Evet, önceden de belirttiğim gibi, bu güçlüğü ağaç bir kürek yapmakla yenmiştim; ama ağaç kürek, demirli olması yüzünden, çabucak aşınmakla

kalmıyor, üstelik hem işimi güçleştiriyor hem de pek iyi sonuç vermiyordu.

Ama bununla da yetiniyor, sonucun kötülüğüne katlanarak sabırla çalışıyordum. Tohumu ektikten sonra toprağı düzeltecek tırmığım da yoktu; kocaman ağır bir dalı toprağın üzerinden sürdüm, bu da tarlayı tırmıklamaktan, sürgülemekten daha çok tırmalamak oldu. Ekin çıkarken de çıktıktan sonra da, çevresini kapamak, korumak, biçmek, kaldırmak, ayıklamak, eve taşımak, döğmek, savurmak, samandan ayırmak, ambara koymak için, dediğim gibi, birçok şey yapmam gerekti. Öğütecek bir değirmenim, eleyecek eleğim, ekmek için tuz ile maya, ekmeği pişireceğim bir fırın yoktu; ama aşağıda belirtileceği üzere, bütün bunlar olmadan da ben gene işimi gördüm; aldığım ürün son derece işime yaradı. Aletsizlik yüzünden, önceden de söylediğim gibi, her şey daha güç, daha yorucu oluyordu; ama başka çıkar yolum yoktu. Çok zaman da yitirmiş olmuyordum; çünkü zamanımı bölmüş, her gün birkaç saatimi bu işlere ayırmıştım; daha çok ürün elde edinceye dek ekmek yapmamaya karar verdiğim için önümdeki altı ay içinde kendimi var gücümle, ürünümden tam yararlanabilmem için gerekecek takımları hazırlamaya, bulup buluşturmaya verdim.

İlkin, daha büyük bir yer hazırlamam gerekiyordu; çünkü şimdi bir dönümden daha fazla toprağı ekebilecek tohum vardı. Bu işe girişmeden önce en azından bir hafta uğraşarak kendime bir kürek yaptım; ama çok ağır, zavallı bir kürek oldu; bununla çalışmak iki kat daha yorucu oluyordu. Ama işimi gördü; evimin yakınında uygun gördüğüm iki geniş düzlüğe tohumları ekerek dört yanını güzelce çitle çevirdim; bu çitin kazıklarını daha önce diktiğim ağaçlardan kestim; böylece bir yıl içinde çabuk büyüyen yeşil bir çit olacağını, pek az onarım gerektireceğini biliyordum. Bu iş benim üç ayımı aldı; çünkü bu sürenin çoğu yağmur mevsimine rastladığından dışarı çıkamıyordum.

Yağmurlu havalarda dışarı çıkamayarak evde kaldığım süre içinde, aşağıda sözünü edeceğim işlerle uğraştım. Çalışırken bir yandan da papağanımla konuşarak eğleniyor, ona birtakım sözler öğretiyordum; kısa zamanda kendi adını oldukça yüksek sesle söylemesini öğrendi; bu "Poll" sözü, adada kendiminkinden başka bir ağızdan işittiğim ilk söz oldu. Gerçi papağana konuşmayı öğretmek benim için bir iş sayılmazdı ama, işime yardımcı olan bir eğlenceydi; çünkü şimdi, dediğim gibi, elimde bir sürü iş vardı; sözgelişi kendime, çok yokluğunu duyduğum toprak çanaklar yapmayı öteden beri düşünüyordum; ama bu işi nasıl becereceğimi bir türlü bilemiyordum. Ama iklimin sıcaklığına bakarak bu işe elverişli killi toprağı bulabilirsem, güneşte kurutularak kullanılmaya, kuru saklanması gereken şeyleri koymaya yarayacak dayanıklı, sert kaplar yapabileceğimden hiç kuşku duymuyordum. Arpa, pirinç, un, vb. gibi kafamı oyalayan şeylerin saklanmasında kullanılmak üzere yapacağım kapların, elden geldiğince büyük, küp gibi ayakta duracak, içine konulan şeyin ağırlığına dayanacak kaplar olmasına karar verdim.

Çamura bir biçim vermek için düştüğüm beceriksizlikleri anlatsam, okurları kendime acındırmış, daha doğrusu güldürmüş olurum; ne garip, çarpık çurpuk, çirkin şeyler yapmıştım; çamur kendi kendini tutacak güçte olmadığı için birçoğu yıkıldı, birçoğu devrildi, birçoğu kıvamına gelmeden güneşe konduğu için sıcağın fazla gelmesiyle çatladı; çoğu da kuru-

madan önce ya da sonra azıcık bir kımıldatmayla parçalandı gitti. Uzun sözün kısası, killi toprak bulmak, kazıp çıkarmak, kıvamına getirmek, eve taşımak, işlemek için bir hayli çalışıp çabaladıktan sonra, iki ayda ancak iki büyük çirkin şey (küp demeye dilim varmıyor) yapabildim. Bununla birlikte kızgın güneş bu iki kabı iyice pişirmiş, kupkuru etmişti. Bunları yavaşça kaldırarak kırılmamaları için özel olarak yaptığım sepetlerin içine yerleştirdim, sepetle küp arasında kalan boşluğu da arpa, pirinç saplarıyla sıkı sıkı doldurdum. Bu küpler her zaman kuru kalacağından içlerine arpa, arpayı öğütürsem, belki de un koymayı düşünüyordum.

Büyük küpler yapma tasarımı gerçekleştiremedimse de, küçük yuvarlak çömlekler, düz tabaklar, testiler, güveçler gibi ufak tefek şeyleri elimin döndüğünce yapmayı başardım; güneş de bu yaptıklarımı oldukça sert pişiriyordu. Ama benim amacım bunlar değil, içinde sıvı şeylerin durabileceği, ateşe dayanıklı kaplar yapmaktı; bu yaptıklarımın hiçbiri bu işi görmezdi. Bir süre sonra bir gün, et pişirmek için büyük bir ateş yakmıştım; işim bitince ateşi söndüreceğim sırada, yaptığım toprak çanaklardan kopma kırık bir parçanın, ateşte pişerek taş gibi sertleşmiş, kiremit gibi kızarmış olduğunu gördüm. Bu iş hoşuma gitti; kendi kendime, bu kırık parça piştikten sonra, yaptığım kaplar bütün olarak da pişebilir dedim.

Çanak çömlek pişirmek için ne biçim bir ateş hazırlasam diye düşünüp taşınmaya başladım. Çömlekçilerin, içinde çömlek pişirdikleri fırınların nasıl yapıldığı konusunda, biraz kurşunum olmakla birlikte, çanakların kurşunla nasıl sırlandığı konusunda en ufak bir bilgim bile yoktu; üç güveçle öteki çanakların birkaçını üst üste dizdim, çevrelerine odun, altlarına da kızgın kor yığdım. İçerdeki çanaklar kıpkızıl kesilinceye dek ateşi hem yanlardan hem de ortadan çalı çırpı, odun ile besledim. Bu kapları kor kırmızısı oluncaya, içlerinden birinin eriyip aktığını görünceye dek beş altı saat o ısıda tuttum;

çünkü kille karışık olan kum yüksek ısının etkisiyle eriyip akmaya başlamıştı, daha fazla ısıtsaydım belki de cam olacaktı; çanakların kızıl rengi açıldıkça, yavaş yavaş ateşi azalttım. Olur da ateş birden sönüverir diye bütün gece başında bekledim; sabahleyin, istenildiği gibi pişmiş, adamakıllı sertleşmiş, güzel denemezse de çok iyi üç güveçle, iki başka toprak çanak elde etmiştim; içlerinden biri de eriyip akan kumla iyice sırlanmıştı.

Bu deneyden sonra toprak kap yönünden hiçbir eksiğim kalmadığını söylemem gerekir mi bilmem; ama biçimlerine gelince, herkesin de anlayabileceği gibi, bu yaptıklarımın pek bayağı olduğunu, çocukların kirli çamur oyunlarından, hiç hamur işi bilmeyen bir kadının yaptığı çöreklerden geri kalmadığını açıkça söylemeliyim.

Önemsiz, sıradan bir şey hiçbir zaman, ateşe karşı dayanıklı bir kap yaptığımda duyduğum sevincin bir eşini daha uyandırmamıştır. İçine su doldurarak ateşe oturtup biraz et kaynatmak için kabın soğumasını güçlükle bekleyebildim; kap da bu işimi eksiksiz gördü; bir parça oğlak etinden kendime bir etsuyu çıkardım, gerçi tam istediğim gibi olması için yulaf ezmesi, birtakım başka şeyler gerekiyordu ama, gene de çok güzeldi.

Bundan sonraki işim, içinde bir şeyler dövebileceğim, ezebileceğim bir dibek uydurmak oldu; değirmene gelince, yalnız bir çift elle bu derece incelikli bir şeye ulaşacağımı düşünmüyordum bile. Dibeği sağlama işi bile beni bir hayli bocalatmıştı; çünkü dünyanın bütün işlerinden elimin en az yatkın olduğu iş taşçılıktı; bu işi yapmak için aletim de yoktu. İçini oyarak dibek yapabileceğim büyük bir taş bulmak için günlerce arandım, kesip çıkarmayı ya da oymayı aklımdan bile geçiremeyeceğim büyük kayadan başkasını bulamadım. Adadaki kayalar da yeterince sert değildi, hepsi kumlu, gevşek taşlardı; ne ağır bir tokmağın vuruşuna dayanabilir ne de

içlerinde kumlanmadan bir şey dövülebilirdi. Bu işe uygun bir taş bulmak için uzun süre çabaladıktan sonra, umudumu keserek aramaktan vazgeçtim, sert bir ağaç kütüğü bulmaya karar verdim, gerçekten kolayca da buldum; yerinden zorla kımıldatabileceğim büyüklükte bir kütüğü seçtim; baltayla, keserle dışını güzelce düzelttim, yuvarlattım, sonra Brezilya'daki Kızılderililerin kayıklarını yaptıkları gibi ateşle, bin bir güçlük çekerek içini oydum. Bundan sonra, demir ağacı denilen ağaçtan bir dibek eli ya da tokmak yaptım; bütün bunları, önümüzdeki mevsim alacağım ürünü döverek ya da öğüterek önce un, sonra da ekmek yapmak üzere hazırladım, bir yana bıraktım.

Başka bir güçlüğüm de unu kepeğinden, kabuklarından temizleyecek bir elek yapmak oldu; bunsuz ekmek hiç yapılamazdı. Bu da öyle güç bir işti ki, düşünmek bile canımı sıkıyordu; çünkü elimde elek yapmak için kullanılabilecek hiçbir gereç yoktu; unu geçirebilecek ince bir bez ya da kumaş bulamıyordum. Aylarca öyle durdum kaldım, gerçekte ne yapacağımı da bilmiyordum; bende kumaş diye bir şey kalmamıştı artık, kalanlar bayağı paçavralardı; gerçi keçi kılı vardı ama, bunun nasıl iğrildiğini, nasıl büküldüğünü hiç bilmiyordum, bilsem bile bu iş için gerekli aletim yoktu. Sonunda bulabildiğim tek çıkar yol, gemiden çıkardığım denizci elbiseleri arasında pamuklu bezden ya da tülbentten boyun atkıları bulunduğunu hatırlamak oldu; bunların birkaçından oldukça işime yarayabilecek üç küçük elek yaptım; birkaç yıl bunları kullanarak işimi gördüm, sonraları nasıl yaptığımı sırası gelince anlatacağım.

Bundan sonra düşünülmesi gereken şey, yeterince ürün aldığım zaman nasıl ekmek yapabileceğimdi. Birincisi, maya yoktu. Bu eksiği giderebilmek için hiçbir yol bulunamayacağından, buna pek kafa yormadım; ama fırınımın olmaması gerçekten bir üzüntüydü. Sonunda bunun için de bir deneye

giriştim; çok geniş birkaç yayvan tabak yaptım, bunların genişliği iki ayak, derinliği ise ancak dokuz inçti; öteki toprak çanaklar gibi bunları da ateşte pişirerek bir yana koydum; ekmek pişirmek istediğim zaman, kendi yaptığım dört köşe tuğlalarla –tam da dört köşe sayılmazdı ya– döşeli ocağımda büyük bir ateş yakıyordum.

Odunlar yanarak kızgın kor ya da köz durumuna gelince, ateşi, her yanını kaplayacak biçimde bu ocağın içine yayıyor, ocak iyi kızıncaya dek orada bekletiyordum; sonra közleri dışarıya süpürüyor, pişecek ekmeği ya da ekmekleri ocağın içine yerleştirerek üzerlerine, yaptığım yayvan tabağı kapatıyordum. Tabağın çevresini de ateşin külleriyle örtüyordum. Böylece arpa ekmeğimi dünyanın en iyi fırınını bile aratmayacak bir başarıyla pişirdim, üstelik kısa zamanda bu ocakta başka şeyler de yapmaya başladım; kendime pirinçten türlü türlü çörekler, pudingler yapıyordum; börek gibi şeyler yapamıyordum, yapsam da keçi etiyle kuş etinden başka içine koyacak bir şeyim yoktu.

Bütün bu işlerin, buradaki üçüncü yılımı hemen hemen bütünüyle doldurduğuna şaşılmamalıdır. Bu işler arasında yeni ürünümü kaldırdığımı, tarlamla uğraştığımı da gözden kaçırmamak gerekir; ekinimi mevsiminde biçtim, gücümün yettiğince eve taşıdım, başakları elimle ovmaya zaman buluncaya değin kocaman sepetlerde sakladım; çünkü harman dövmek için ne bir yerim ne de aletim vardı.

Şimdi ürünüm gitgide arttığı için daha büyük ambarlar yapmam gerekiyordu. Yeni harmandan şöyle böyle yirmi kile arpa, gene yirmi kile, belki de daha fazla pirinç kaldırmıştım; artık şimdi bolca kullanabilirdim. Ekmeğim biteli bir hayli zaman oluyordu; ayrıca bana bir yılda gerekli olan yiyeceği öğrenmeye, yılda bir kez ekin ekmeye karar vermiştim.

Bir yılda kırk kile arpa ile pirincin benim tüketebileceğimden çok daha fazla olduğunu anladım. Ekmeğime bol bol

yeter umuduyla artık her yıl, son ektiğim kadar tohum atmaya karar verdim.

Bütün bu işleri yaparken, düşüncemin adanın sık sık öbür yanından gördüğüm kara parçasında dolaştığına kesinlikle inanabilirsiniz; orasının yerleşilmiş bir kara parçası olduğunu düşünerek nasıl olsa oradan daha ileri gitmek için bir yol, belki en sonunda kurtuluş fırsatı bulurum diye oraya gitmek için gönlümde gizli bir istek duyuyordum.

Ama bu isteği duyarken böyle bir şeyin tehlikelerini aklıma bile getirmiyor, Afrika'nın aslanlarıyla kaplanlarından çok daha kötü olduklarını sanmakta haklı olduğum vahşilerin eline düşebileceğimi, bir ellerine düşersem yüzde bin kesinlikle öldürüleceğimi, belki de diri diri yeneceğimi hiç düşünmüyordum. Çünkü Karayipler denizi kıyısında yaşayanların yamyam ya da insan yiyici olduklarını işitmiştim, bulunduğum iklim kuşağına bakılırsa, oralardan pek de uzak değildim. Yamyam olmadıkları düşünülse bile, ellerine düşen birçok Avrupalı'ya on on beş kişi oldukları zamanlarda da yaptıkları gibi, tek başıma beni haydi haydi öldürürlerdi; on beş kişi kendilerini savunamadıktan sonra ben hiç savunamazdım. Önceden iyiden iyiye düşünmem gerekirken, ancak sonradan aklıma gelen bu şeyler bile beni bir gün o kıyılara gitmek gibi güçlü bir özlemden alıkoyamadı.

Şimdi uşağım Ksuri'yi, Afrika kıyısında bin milden fazla yolculuk yaptığım kırlangıç kuyruklu uzun kayığı öyle arıyordum ki. Ama bu boş bir şeydi. O sırada gidip bizim geminin, ilk karaya oturduğumuz zaman fırtınanın kıyıya doğru hayli uzaklara atmış olduğunu söylediğim sandalına bakmayı düşündüm. Sandal olduğu yerde duruyordu; ama sağlam değildi; rüzgârla dalgaların zorundan, yüksek bir kum yığınının üstünde tepetaklak dönmüş yatıyordu; çevresi de önceki gibi su dolu değildi.

Sandalı onaracak, suya indirecek bir yardımcım olsaydı,

iyice düzeltebilir, onunla kolayca Brezilya'ya dönebilirdim; ama sandalı altını üstüne getirerek düz çevirmek, adayı yerinden oynatmak gibi güçtü benim için. Bununla birlikte gene koruya gittim, birtakım direkler, yuvarlak ağaçlar kestim, kayığa getirdim; ne yapabileceğimi bir denemeye karar vermiştim; bir çevirebilsem, kırılan yerlerini kolayca onarabileceğime, çok iyi bir kayık olacağına, onunla kolayca denize açılabileceğime inanıyordum.

Bu boş işten hiçbir çabayı esirgemeden, sanıyorum üç dört hafta uğraştım. En sonunda bu küçük gücümle onu hiçbir zaman kaldıramayacağımı anlayınca, altındaki kumları kazarak düşünce doğrulması için altına ağaç parçaları sıralayarak kaydırmaya çalıştım. Ama bütün bu işleri yaptımsa da, kayığı iterek denize indirmek şöyle dursun, yerinden oynatmayı, altına girmeyi bile başaramadım; vazgeçmek zorunda kaldım. Kayık umudundan vazgeçtimse de, karşıdaki karaya gitmek için duyduğum istek, gidişin olanaksızlığı oranında, azalacak yerde arttı.

En sonunda, bu iklimdeki yerliler gibi, büyük bir ağaç tomruğundan, alete, yardıma bile gereklilik duymadan bir ilkel kayık ya da *perigua** yapıp yapamayacağımı düşünmeye başladım. Bunun yalnızca yapılabilecek bir şey değil, çok da kolay bir şey olduğuna inanıyor, bir kayık yapma düşüncesinden son derece hoşlanıyordum; çünkü elimdeki kolaylıklar bakımından buna bir Kızılderili'den ya da zenciden çok daha yeterliydim; ama beni Kızılderililerden de geri bırakan noktaları, sözgelişi kayık bittiği zaman denize indirmek için duyacağım yardımcı yokluğunu aklımdan bile geçirmiyordum; oysa benim karşılaşacağım bu güçlük, vahşilerin aletsizlik yüzünden karşılaşacağı bütün güçlüklerden daha çetindi. Gerçekten de yapacağım kayığı denize indirmeye gücüm yet-

* *Perigua:* Ağaç gövdesinden oyulmuş kayık.

meyip olduğu yerde bırakacaksam, ormanda kocaman bir ağaç arayıp bulmak, ağacı bin bir güçlükle kesmek, aletlerimle ağacın dışını kayık biçiminde yontmak, düzeltmek, içini de yakarak ya da yontarak oymak gibi bir sürü çaba neye yarardı?

Bu kayığı yapışım sırasında, onu nasıl denize indireceğimden başka hiçbir şey düşünmemem gerektiği sanılır; ama kayıkla denize açılmak düşüncesi kafamı öylesine oyalıyordu ki, onu karadan denize nasıl indirebileceğimi bir an olsun düşünmedim; oysa gerçekte benim için kayığı denizde kırk beş mil götürmek, şimdi bulunduğu yerden denize kırk beş kulaç götürmekten çok daha kolay bir işti.

Bu kayığı yaparken duyuları uyanık bir adamdan daha çok bir deli gibi işe sarıldım. Altından kalkıp kalkamayacağımı aklıma bile getirmediğim bu işi yalnızca tasarlamak bile hoşuma gidiyordu. Kayığı denize indirmekte karşılaşacağım güçlük kafama takılmıyor değildi; ama kendime verdiğim şu budalaca karşılıkla bu düşünceyi susturuyordum: "Hele önce bir yapayım; yapılıp ortaya çıkınca nasıl olsa bir yolunu bulurum."

Bu çok mantıksızca bir düşünceydi; ama içimdeki istek ağır bastı, işe başladım. Bir sedir ağacı devirdim: Süleyman'ın Kudüs'teki tapınağını yaptırırken bile böylesine kocaman bir ağaç bulabildiğini sanmıyorum. Kökten ayırdığım yerde dibinin çapı beş ayak on iki inç, yerden yirmi iki ayak uzunluktan sonra da dört ayak on bir inçti; sonra biraz inceliyor, dallara

ayrılıyordu. Bu ağacı devirmek hiç de öyle kolay olmadı. Tam yirmi gün kazmayla, baltayla dibini açmak, yontmak için; on dört gün de bir hayli ter dökerek baltayla, nacakla dallarını budaklarını keserek kocaman yayvan tepesini gövdesinden ayırmak için uğraştım. Sonra bu kütüğü yontarak belli bir biçime sokmak, suyun üstünde dik durabilmesi için dibini bir yığınınkine benzetmek bir ayımı aldı. İçini oyarak tam bir kayık biçimine sokmak için de şöyle böyle üç ay uğraştım. Bu işi ateş falan kullanmadan bir keski kalemi bir de tokmakla, bir hayli el emeği vererek yaptım; en sonunda yirmi altı kişiyi, daha doğrusu hem beni hem de bütün eşyalarımı rahatça taşıyabilecek büyüklükte çok güzel bir *perigua* kayığı ortaya çıktı.

Bu işi bitirdiğimde sonsuz kıvanç duydum. Yaptığım kayık daha önce gördüğüm tek ağaçtan yapılma ilkel kayıkların hepsinden büyüktü. Bu işin bana büyük bir çabaya malolduğuna kesinlikle inanabilirsiniz; artık kayığın denize indirilmekten başka işi kalmamıştı; bir denize indirebilsem, gelmiş geçmiş yolculukların en çılgıncasına başlayacağıma hiç kuşku yoktu.

Ama kayığı denize indirmek için gösterdiğim sonsuz çabanın hepsi boşa gitti. Sudan çok değil, yüz ayak uzaktaydı; ama birinci güçlük, körfezle arasında bir yokuşun bulunmasıydı. Bu güçlüğü ortadan kaldırmak için, toprağı kazarak denize doğru bir iniş yapmaya karar verdim. Giriştiğim bu iş çok ağır bir çabayı gerektirdi; kurtuluş için çalışan bir kimse, işin ağırlığını falan düşünür mü? Ama bu işi bitirip bu güçlüğü de yendikten sonra, çok büyük bir güçlük daha kalmıştı; çünkü yaptığım bu kayığı geminin sandalından fazla kımıldatamıyordum.

Sandalı suya götüremeyeceğimi anlayınca, suyu sandala getirmek için bir havuz ya da kanal gibi bir şey açmaya karar verdim, aradaki uzaklığı ölçtüm. İşe başladım; işe giriştiğim zaman yerin hangi derinlikte, hangi genişlikte kazılacağını, dı-

şarı atılması gereken toprağı hesapladım; her iş yalnız benim ellerime baktığına, başka yardımcım olmadığına göre, bunu ancak on iki yılda bitirebileceğimi anladım; çünkü kıyı yüksekte kalıyordu, bu durumda kazacağım kanalın ya da havuzun yukarı ucunun en az yirmi ayak derinliğinde olması gerekiyordu; en sonunda, istemeye istemeye bu işten de vazgeçtim.

Buna çok üzülmüştüm; kendi gücümüzü ölçmeden, neye malolacağını kestirmeksizin bir işe başlayıp bitirmeye çalışmanın delilik olduğunu çok geç de olsa anlamıştım.

Bu işler arasında buradaki dördüncü yılımı da bitirdim; bu yıldönümünü de öncekiler gibi Tanrı'ya büyük bir bağlılıkla, büyük bir iç rahatlığıyla geçirdim; çünkü Tanrı Sözü'nü sürekli olarak okumakla, ağırbaşlılık içinde uygulamakla, Tanrı'nın da bağışıyla, önceki bildiklerimden çok daha başka bilgiler edinmiştim. Olup biten şeyleri başka gözle görüyordum. Şimdi dünyaya benden uzak, hiçbir şey beklemediğim, kendisiyle hiçbir alışverişim kalmamış bir şey gözüyle bakıyor, dünya işleriyle ilgili hiçbir istek beslemiyordum. Kısacası, ne onunla yapılacak bir işim kalmıştı ne de bir şeyini istiyordum; bence bu durumda dünya, belki öbür dünyadan baktığımızda gözükeceği gibi, bir zamanlar yaşayıp da şimdi ayrıldığım bir yer gibi geliyordu bana; tıpkı İbrahim'in zengin adama dediği gibi, "Seninle aramızda büyük bir uçurum var" diyebilirdim.

En başta, burada dünyanın bütün bayağılıklarından uzak bulunuyordum. Ne ten tutkusu duyuyordum ne göz tutkusu; yaşayışımla kibirlenecek durumum da yoktu. İstek duyabileceğim hiçbir şey yoktu; çünkü şu durumumda beni hoşnut edebilecek her şeyim vardı. Kocaman bir yerim yurdum vardı; gönlüm dilese kendime sahibi olduğum bütün bu yerlerin kralı ya da imparatoru diyebilirdim. Karşımda benimle boy ölçüşmeye yeltenecek hiç kimse yoktu; ne bir karşıtım ne de saltanatıma burnunu sokacak ya da buyruklarıma karışa-

cak biri vardı. Canım istese gemiler dolusu ürün yetiştirebilirdim; ama kullanacak yerim olmadığı için yalnız kendime yetecek ölçüde yetiştiriyordum. Yeter sayıda kaplumbağam vardı; ama şimdi bir tanesi bile bana fazlasıyla yetiyordu. Bir donanma yapmama yetecek kerestem vardı. Şarap yapacak, kurutacak, bir donanma yapılsa bütün gemilerini yüklemeye yetecek üzümüm vardı.

Ama bütün bunlardan ancak bana gerekli olduğu ölçüde yararlanıyordum. Yiyeceğimin, isteklerime yetecek kadarından fazlası ne işime yarardı? Kendi yiyebileceğimden fazla et kessem, çok çok köpeğe ya da zararlı böceklere yarayacaktı. Yiyebileceğimden fazla ekin eksem, çürüyecekti. Devirdiğim ağaçlar yere yatmış çürüyordu; bunları ancak yakacak olarak kullanabilirdim, yakacağa da yalnız yemeğimi pişirmek için gereklilik duyuyordum.

Sözün kısası, her şeyin özünü deneylerle öğrenmek, bana kesin bir doğrulukla dünyadaki bütün güzel şeylerin, bize gerekli olanından fazlasının hiçbir işimize yaramayacağını anlatmıştı; bu güzel şeylerden, gerçekte gene başkalarına bırakmak üzere, nice çok yığarsak yığalım, bizim yararlanabileceğimiz, ancak kendi kullanabileceğimizdir, fazlası değil. Benim yerimde dünyanın en açgözlü, en doymak bilmez adamı bile olsa, bu hastalığından kurtulurdu; çünkü bana gerekenden kat kat daha fazla şeye sahiptim. Çok işime yarayacak şeyler olmakla birlikte, birkaç ufak tefek eksik dışında, hiçbir şeyin yokluğunu çekmiyordum. Önceden de söylediğim gibi, hem altın hem de gümüş olmak üzere, otuz altı İngiliz lirası tutarında bir çıkın param vardı. Neye yarar? Pis, üzgün, işe yaramaz bir çıkın olarak köşede duruyordu; bu parayı hangi işte kullanacaktım? Zaman zaman bir düzine pipo ya da arpamı öğütecek bir el değirmeni için bundan bir avuç dolusu verebiliyordum; üstelik İngiltere'de birkaç para değeri olan bir tutam havuç, şalgam tohumu ya da bir avuç bezelye ile

fasulye, bir şişe mürekkep için bu paranın hepsini seve seve verirdim. Öyle durdukça o paranın bana bir yararı, sağladığı hiçbir çıkar yoktu; ama çekmecede bekliyordu işte, yağmur mevsiminin mağaraya verdiği nemlilik içinde küfleniyordu; bu çekmece pırlanta ile dolu olsaydı bile durum aynı olacak, işime yaramadığı için pırlanta da gözümde hiçbir değer taşımayacaktı.

Şimdi artık yaşayışımı ilk zamankinden çok daha kolay bir duruma getirmiştim; hem kafaca hem de gövdece çok daha kolay yaşıyordum. Sık sık bin şükürle soframa oturuyor, bu ıssız yerde bana bunca nimeti veren Tanrı'nın bağış gücüne hayran kalıyordum. Durumumun karanlık yanlarından daha çok iyi yanlarına bakmayı, eksiklerimi düşünmektense eldekilerle kıvanç duymayı öğrenmiştim. Bu bana zaman zaman öyle gizli avuntular veriyordu ki, anlatamam; bunu, yalnız Tanrı'nın kendilerine vermediği şeyleri düşünerek verdiği şeylerden yararlanmasını bilmeyen yetinmek bilmez kimseler için söylüyorum. Eksikliğini duyduğumuz şeyler yüzünden bizde beliren hoşnutsuzluk, elimizdeki şeylerle yetinmezlikten ileri geliyordu bence.

Bana çok yararı dokunan, benim durumuma düşecek herhangi bir kimseye de aynı yararı sağlayacak başka bir düşünce, şimdiki durumumu, buraya ilk geldiğim zaman başıma gelmesinden korktuğum durumla karşılaştırmaktı; eğer Tanrı geminin olağanüstü bir sürüklenişle karaya bunca yaklaşmasını buyurmamış olsaydı, yalnız buraya çıkmamakla kalmaz, bana burda bolluk ile rahatlık sağlayan birçok şeyi de gemiden çıkaramazdım; bunları çıkaramayınca da işleyecek aletten, kendimi savunacak silahtan, yiyeceğimi elde etmem için gerekli barutla saçmadan yoksun kalırdım. İşte o zaman her şey çok daha kötü olabilirdi.

Gemiden hiçbir şey çıkarmamış olsaydım ne yapmak zorunda kalacağımı her yönüyle, en renkli bir biçimde kafamda

canlandırmaya çalışarak saatler, diyebilirim ki günler geçirdim. O zaman kaplumbağayla balıktan başka yiyecek hiçbir şey bulamayacaktım; bunları bulmam için de uzun bir süre gerekeceğinden, açlıktan ölecektim; herhangi bir yöntemle bir keçi ya da kuş öldürseydim, karnını yaramayacak, derisini yüzemeyecek, bağırsaklarını çıkaramayacak, etini kesip ayıramayacak, bir hayvan gibi onu dişlerimle kemirmek, tırnaklarımla paralamak zorunda kalacaktım.

Bu düşünceler beni Tanrı'nın bana gösterdiği yardıma karşı borçluluk duygusuyla dolduruyor, bütün güçlükleri sıkıntılarıyla birlikte şimdiki durumuma şükrediyordum. Bu noktayı da, başları sıkıştığı zaman, "Benim sıkıntım gibi bir sıkıntı daha var mıdır?" diyenlerin düşüncesine sunarım. Bu gibiler, birçok kimsenin kendilerinden daha kötü durumda bulunduğunu, Tanrı isteseydi kendi durumlarının da çok daha kötü olabileceğini düşünmelidirler.

Bana destek olan, içimi umutla rahatlatan başka bir düşünce de, benim gerçekte hak ettiğim çok daha kötü durumla Tanrı'nın bir bağışı sayılan şimdiki durumumu karşılaştırmaktı. Önceleri Tanrı korkusu duymadan, Tanrı'yı hiç tanımadan korkunç bir yaşayış sürmüştüm. Babamla annem bana iyi bir eğitim vermişler, dini, Tanrı korkusunu, sorumluluk duygusunu, yaradılışımdaki, varlığımdaki amacının gerektirdiği şeyleri kafama yerleştirmek için ellerinden geleni esirgememişlerdi. Ama ne yazık ki, erken yaşta, Tanrı'nın her türlü tehlikesiyle karşı karşıya bulunmakla birlikte gene de Tanrı korkusundan en uzak bir yaşayış süren gemicilerin arasına katılmıştım; dediğim gibi, pek erken yaşta gemici yaşayışına, gemiciler arasına düşmekle; arkadaşlarım gibi tehlikeyi de ölümü de kaskatı bir yürekle karşılamaya alışmakla; kendim gibilerden başkasıyla görüşme olanaklarından yoksun kalmakla; iyilikle ilgili hiçbir şey işitememekle arkadaşlarıma alay konusu olan bendeki yarım yamalak din duygusu da silinip gitmişti.

İyi olan her şeyden, ne olduğundan, ne olacağından öylesine habersizdim ki, Sallee limanından kaçışım, Portekizli kaptanın beni gemisine alışı, Brezilya'da güzelce yerleşmem, İngiltere'deki eşyalarımın gelişi gibi en sevinçli kurtuluş zamanlarımda bile ne dilimden ne gönlümden "Tanrı'ya şükür" sözü çıkmadığı gibi, ne düştüğüm büyük sıkıntılarda Tanrı'ya yalvarmak aklıma geldi ne de "Tanrım, acı bana" dedim; Tanrı'nın adını yalnız yemin ederken, bir de söverken ağzıma alıyordum.

Daha önce de söylediğim gibi, eskiden sürdüğüm o aşağılık, günah dolu yaşam konusunda kafam aylarca korkunç düşüncelerle doldu taştı; çevreme baktıkça, buraya geldiğimden beri ermiş olduğum bağışları, Tanrı'nın bana ne büyük bir cömertlikle davrandığını, hak etmiş olduğum cezayı vermemekle kalmayarak beni bolluk içinde yaşattığını görüyor; Tanrı'nın kötülüklerimi bağışladığını, beni gene esirgeyeceğini yürekten umuyordum.

Bu düşünceler sonunda, şimdiki durumumda Tanrı'nın her buyruğuna boyun eğmeyi, ayrıca da bu duruma gönülden şükretmeyi; işlediğim günahlar karşılığında hak etmiş olduğum cezayı görmediğim için, yaşadığım sürece hiçbir şeyden yakınmaya hakkım olmadığını; burada, hiç de hak etmediğim birçok bağıştan yararlandığımı; durumumdan yakınmam değil, tam tersine kıvanç duymam, mucizeden başka hiçbir şeyin sağlayamayacağı günlük ekmeğim için yatıp kalkıp Tanrı'ya şükretmem gerektiğini; böyle art arda gelen bitmez tükenmez mucizelerle beslenmemin İlyas'ı kargaların beslemesinden daha büyük bir şey olduğunu; dünyanın hiçbir ıssız köşesine atılmanın benim için buraya atılmaktan daha hayırlı olamayacağını; burada insan yokluğundan sıkılıyorsam da, yaşamamı tehlikeye sokacak kurtların, kaplanların, yırtıcı yaratıkların, beni ısıracak ağulu hayvanların, parçalayıp yiyecek vahşilerin bulunmadığını düşünerek durumla yetinmeyi iyice kafama yerleştirdim.

Sözün kısası, yaşamım bir bakıma üzücü olmakla birlikte, Tanrı'nın bağışını kazanmış bir yaşamdı; rahatça yaşayabilmek için hiçbir şeyim eksik değildi; bana düşen tek şey, bu durumda Tanrı'nın yardımlarını anlamak, O'nun beni esirgediğini görerek avunmaktı; bunu da iyiden iyiye kavradıktan sonra, öylece yaşadım; bir daha da hiç tasalanmadım.

Buraya geleli uzun bir süre olduğu için, karaya çıkardığım işime yarar şeylerin bir çoğu ya bitmiş ya yıpranmış ya da bitmek üzereydi. Dediğim gibi mürekkebim çoktandır bitmiş, pek az kalmıştı; sulandıra sulandıra öyle renksiz bir duruma gelmişti ki, kâğıt üzerinde bıraktığı siyahlık güç görülüyordu. Tükenmediği sürece, her ay, başımdan önemli bir şeyin geçtiği günleri kaydetmek için bu mürekkebi kullandım. Geçmiş günleri gözden geçirirken, ilk olarak, başımdan önemli olayların geçtiği günler arasında garip bir ilişki olduğunu gördüm; günler için uğurlu uğursuz diye körü körüne bir ayrım yapsaydım, bu ilişkiyi büyük bir şaşkınlıkla inceleyebilirdim.

Birincisi, denize açılmak için babamdan, anamdan, yakınlarımdan kaçarak Hull'a geldiğim günle aynı günde Sallee'li korsanların eline düşerek tutsak edildim.

Yarmouth Körfezi'nde batan gemiden kaçıp kurtuluşumuzun bir yıldönümünde, aynı günde Sallee'den kaçtım.

Doğduğum günle aynı günde, tam yirmi altı yıl sonra 30 Eylül'de bu kıyılara düştüm, mucizeyle kurtuldum; böylece hem günah dolu yaşamım hem de yalnızlık yaşamım aynı günde başlamış oldu.

Mürekkebimden sonra ilk biten şey ekmeğim, daha doğrusu gemiden çıkardığım peksimetler oldu. Bir yıldan daha fazla bir süre, kendime günde ancak bir peksimet ayırarak bunu son derece tutumlu kullanmıştım; bununla birlikte kendi ürünüm yetişinceye değin hemen hemen bir yıl hiç ekmeksiz kaldım; ekmeğe kavuşmamdan dolayı şükretmemi gerektiren en büyük neden, daha önce de söylediğim gibi, onu hiç

ummadığım bir anda, nerdeyse mucizeyle elde etmiş olmamdır.

Üstüm başım adamakıllı eskimeye başlamıştı. Çamaşıra gelince, uzun bir süre, öbür gemicilerin sandıklarında bulduğum, çoğunlukla gömlekten başka, saklayıp kullandığım damalı gömleklerden başka çamaşırım olmadı; gemicilerin giyecekleri arasında kırka yakın gömleğin bulunuşu çok işime yaradı; gemicilerin kalın kaputları da vardı; ama burası böyle şeyler giymek için çok sıcaktı; bu bunaltıcı sıcaklarda elbisenin hiç de gerekli olmadığı bir gerçekse de, bir türlü çırılçıplak dolaşamıyordum; çıplak gezmeyi düşünmedim değil, ama yapamıyordum; burada yapayalnız olmakla birlikte, çıplak dolaşmaya gönlüm bir türlü yanaşmıyordu.

Çırılçıplak dolaşamayışımın nedeni, çıplakken güneşin sıcaklığına, elbiseli olduğum zamanki gibi katlanamamamdı; sıcaktan derim su topluyordu; gömlek giydiğimde ise, hava gömleğin arasına girerek esiyor, kendimi gömleksiz olduğum zamankinden iki kat daha serin duyuyordum. Güneşin altında şapkasız ya da kasketsiz gezmeye de bir türlü alışamadım. Bu yerlerde güneşin sıcağı öyle keskin geliyordu ki, şapkam ya da kasketim olmayınca, doğrudan doğruya tepeme vurduğu için hemen başıma ağrılar giriyordu; şapkamı giyince ağrı falan kalmıyordu.

Bu düşünceler üzerine elimde bulunan, çamaşır adını verdiğim eski püskü paçavraları bir düzene sokmayı düşünmeye başladım. Bütün yeleklerimi eskitmiştim; şimdi işim,

elimdeki büyük kaputlarla başka şeylerden ceket yapıp yapamayacağımı denemeye kalmıştı; böylece terziliğe, daha doğrusu yamacılığa başladım; çünkü bu işi pek acınacak bir halde yapıyordum. Bununla birlikte bu kaputları bozarak bana uzun süre dayanacağını umduğum iki üç yeni yelek yaptım. Pantalona gelince, bunu yapmayı uzun bir süre doğru dürüst beceremedim.

Öldürdüğüm bütün hayvanların –dört ayaklı hayvanların demek istiyorum– derilerini sakladığımı söylemiştim; bunları sırıklara gererek güneşe asıyordum; kimisi çok kuru, sert oluyor işe yaramıyor, kimisi de çok işe yarayabilecek gibi görünüyordu. Bunları ilk kullandığım yer, üzerinden yağmur süzülsün diye tüyleri dışa gelmek üzere yaptığım büyük şapkadır; bu şapka öyle iyi oldu ki, bu derilerden kendime bir kat elbise yapmaya karar verdim; diz boyu bir pantalon, bir de yelek yaptım; ikisini de bol yapmıştım; çünkü bunların beni sıcak tutmaktan daha çok serin tutması gerekiyordu. Ama biçimlerinin çok kötü olduğunu da eklemeyi unutmamalıyım; marangozluğum kötüydü ya, terziliğim daha da kötüydü. Bununla birlikte bu işi iyi kötü gene de becermiştim; dışarda olduğum zamanlar yağmur yağarsa, yeleğimle şapkamın tüyleri yağmuru dışa akıtıyor, ben de kupkuru kalıyordum.

Bundan sonra kendime bir şemsiye yapmak için uzun süre uğraştım. Bir şemsiyeye gerçekten de çok gereklilik duyuyor, yapmayı da çok istiyordum. Brezilya'da sıcaklarda çok işe yarayan şemsiyenin nasıl yapıldığını görmüştüm; burada da aynı sıcaklığı duyuyordum; burası ekvatora yakın olduğu için, belki daha bile sıcaktı. Üstelik de sık sık dışarıda dolaşmak zorunda olduğum için, bir şemsiyenin bana hem yağmurda hem de sıcakta büyük yararı olacaktı. Şemsiyeye benzer elle tutulabilecek bir şeyi yapmak için dünyanın zamanını, çabasını harcadım; yapmayı başardığımı düşündükten sonra bile gönlüme göre bir şey yapıncaya dek iki üç tane bozdum; ama

en sonunda iyi kötü bir şey yapabildim. Karşılaştığım başlıca güçlük, şemsiyeyi kapayabilmekti. Açmasına açıyordum ama kapanacak, toplanacak gibi yapılmazsa taşıyabileceğim bir şey olmaz, ancak tepemde açık tutar gezerdim; bu da olacak şey değildi. Bununla birlikte dediğim gibi, en sonunda istediğim gibi bir tane yaptım, tüyler dışarı gelmek üzere üstünü deriyle kapladım; böylece bu deri bir sundurma gibi yağmur sularını dışarı akıtıyor, beni güneşten de öyle güzel koruyordu ki, en sıcak havalarda bile serin havalardakinden daha rahat dolaşabiliyordum; kullanmadığım zamanlar da kapatıyor, koltuğumun altında taşıyordum.

Böylece kendimi bütünüyle Tanrı'nın isteğine bıraktıktan, O'nun her buyruğuna boyun eğmeyi iyice kafama yerleştirdikten sonra büyük bir rahatlık içinde yaşayıp gidiyordum. Bu durum, yaşayışımı toplum yaşamından daha iyi bir biçime sokmuştu; konuşamamaktan dolayı sıkıldığım zamanlar, kendi kendime düşünmeyi, yakarmalar yoluyla Tanrı'nın kendisiyle söyleşmeyi, dünyada insanlarla görüşmenin verebileceği en yüksek kıvançtan bile daha büyük bir kıvanç sayıyordum.

Bundan sonraki beş yıl içinde başımdan olağanüstü bir şeyin geçtiğini pek söyleyemem; tıpkı eskisi gibi aynı koşullar altında, aynı biçimde, aynı yerde yaşadım. Arpa ile pirinç ekmek, üzümlerimi kurutmak gibi ancak bir yıl için gerekli yiyeceğimi önceden hazırlamak, bu yıllık işimin yanı sıra her gün tüfekle ava gitmek dışında gördüğüm tek iş kendime bir kayık yapmak olmuştu; sonunda onu da bitirdim. Altı ayak genişliğinde, dört ayak derinliğinde bir kanal açarak hemen hemen yarım millik yerden getirip denize indirdim. İlk yaptığım kayık, nasıl denize indireceğimi önceden gerektiği gibi düşünmediğim için çok büyük olmuştu. Ne onu denize götürmeyi ne de denizi ona getirmeyi başaramayınca, bundan sonra daha düşünceli iş yapmam için bana ders olsun diye, olduğu yerde bırakmak zorunda kaldım. Gerçekte sonra-

dan, dediğim gibi, denize yarım milden daha yakın bir yerde amacıma uygun bir ağaç bulamadımsa da, bu işin üstesinden gelebileceğimi anladığım için, kayık yapma düşüncesinden hiçbir zaman vazgeçmedim; iki yıla yakın bir süre uğraşmakla birlikte, eninde sonunda denize açılabileceğim bir kayığa kavuşmak umuduyla, hiçbir zaman işten yılmadım.

Yeni yaptığım küçük sandal bitmişse de, ilk sandalı yaparken kurduğum tasarıları gerçekleştirebilecek büyüklükte değildi; demek istediğim, bununla şöyle böyle kırk mil uzaktaki o kara parçasına gitmeyi göze alamazdım. Kayığımın küçüklüğünden dolayı o tasarıyı unutmak zorunda kaldım, bir daha da aklımdan geçirmedim. Ama artık bir kayığım olduğu için, adanın çevresini dolaşmaya karar verdim; çünkü önceden anlattığım gibi, karadan adanın öbür yanına gitmiştim; bu küçük yolculukta gördüğüm şeyler, içimde adanın öbür kıyılarını da görmeye büyük bir istek uyandırmıştı; şimdi artık bir kayık sahibi olunca, adanın çevresini dolaşmaktan başka hiçbir şey düşünmüyordum.

Bu amaçla her şeyi enine boyuna düşünerek hazırlık yaptım; kayığıma küçük bir direk, elimde fazlasıyla bulunan, gemiden kalma yelken bezlerinden de bir yelken uydurdum.

Direkle yelkeni taktıktan, kayığın da denemesini yaptıktan sonra, hiç çekinmeden denize çıkabileceğimi anladım. Sonra azığımı, cephanemi, buna benzer gerekli şeyleri hem yağmurdan hem de denizin serpintisinden koruyabilmek için sandalın iki ucuna birer dolap ya da sandık yaptım; içine de uzun bir yer oydum; buraya tüfeğimi koyuyordum, ıslanmasın diye üzerine bir de kapak yapmıştım.

Şemsiyemi de kıçtaki bir basamağın üstüne diktim, böylece bir tente gibi kafamı güneşten koruyordu; şimdi sık sık denize çıkıyordum; ama hiçbir zaman fazla açılmıyor, koydan uzaklaşmıyordum. Ama küçük krallığımın çevresini görmeye can attığımdan, adayı dolaşmaya karar verdim; yanıma

iki düzine arpa ekmeği (bunlara çörek desem daha doğru olur), bir çömlek dolusu kavrulmuş pirinç –bu çok yediğim bir şeydi– küçük bir şişe rom, yüzülmüş bir keçinin yarısını, gerekirse gene keçi vurabilmek için yeterince barutla saçma, gemicilerin sandığında bulduğumu önceden söylediğim büyük kaputlardan ikisini alarak kayığımı bu yolculuk için donattım; bu kaputlardan birini yatarken altıma sermek, ötekini de geceleri üstüme örtmek için almıştım.

Krallığımın, siz isterseniz tutsaklığımın deyin, altıncı yılı kasım ayının altıncı günü bu yolculuğa çıktım, yolculuk umduğumdan da uzun sürdü; çünkü adanın kendisi pek büyük değilse bile, doğusuna geldiğimde denize doğru aşağı yukarı iki mil uzayan, kimisi suyun altında, kimisi üstünde birtakım kayalar, kayaların bittiği yerde de yarım mil süren sığ bir kumluk bulunduğunu gördüm; bu çıkıntıyı dolaşmak için denize bir hayli açılmak zorunda kaldım.

Bu kayaları ilk gördüğümde, beni denize ne kadar açılmak zorunda bırakacaklarını iyice kestiremediğim gibi geriye dönebileceğimden de kuşku duyduğum için yolculuktan vazgeçmeyi düşünerek demir attım; çünkü gemiden çıkardığım küçük bir kancadan kendime demire benzer bir şey yapmıştım.

Kayığı bağladıktan sonra tüfeğimi alarak karaya çıktım, burnu kuşbakışı gören bir tepeye tırmanarak kayalarla kumsalın uzunluğunu kendi gözümle gördüm; bunun üzerine burnu dolaşmaya karar verdim.

Bulunduğum tepeden denize bakarken, büyük, üstelik oldukça azgın bir akıntının doğuya doğru aktığını, burnun da çok yakınına sokulduğunu gördüm; bu akıntıyı iyice inceledim; çünkü benim için tehlikeli olabileceğini, beni aldığı gibi açıklara sürükleyebileceğini, sonra belki bir daha adaya dönemeyeceğimi düşünüyordum. Gerçekten de ilkin bu tepeye çıkmamış olsaydım, sonuç böyle olacaktı sanırım; çünkü aynı

akıntı adanın öteki yanında da vardı; ama orada daha açıktan geçiyordu; kıyının yakınında büyük bir anafor olduğunu da gördüm; bu durumda ilk akıntıdan kurtulmak için anafora girmekten başka yol yoktu. Bununla birlikte gündoğusundan oldukça sert esmekte olan, doğrudan doğruya akıntıya karşı estiği için, denizin kıyıyı azgınca dövmesine yol açan rüzgâr yüzünden burada iki gün demirlemek zorunda kaldım; dalga olduğu için kıyıya fazla sokulmak, akıntı olduğu için de fazla açılmak sağlam bir iş değildi.

Üçüncü gün sabahleyin rüzgâr geceden dinmiş, deniz de yatışmış olduğundan, yola çıkmayı göze aldım. Ama bu davranışımla bütün atılgan, bilgisiz gemicilere de örnek oldum; çünkü burna gelir gelmez, daha burundan bir sandal boyu açılmaya kalmadan, kendimi derin bir suda, değirmen savağından boşanır gibi hızlı bir akıntının ortasında buldum. Akıntı kayığı öyle bir hızla sürüklüyordu ki, ne yaptımsa akıntının dışına çıkmayı başaramadım; solumda kalan anafordan gitgide daha fazla uzaklaşıyordum. Bana yardımcı olabilecek bir rüzgâr esmiyordu, küreklerle görebildiğim iş ise hiç de önemli sayılmazdı. Artık kendime yitmiş gözüyle bakıyordum; çünkü akıntı adanın her iki yanında da olduğu için, iki ucun birkaç mil ötede birleşeceğini biliyordum; oraya bir düşersem işim bitikti. Bundan kurtulmak için hiçbir yol da göremiyordum; artık önümde ölümden başka hiçbir şey yoktu; korkum denizden değildi; çünkü deniz yeterince durgundu; ama açlıktan ölmek kesin gibi bir şeydi. Gerçekte kıyıda ancak taşıyabileceğim büyüklükte bir kaplumbağa bulmuş, kayığa atmıştım; kocaman bir testi, daha doğrusu, yapmış olduğum toprak kaplardan bir kap dolusu içme suyum vardı; ama en az bin mil gitmedikçe ne bir kıyıya ne karaya ne de bir adaya rastlanılabilecek koca okyanusa sürüklenecek olursam bunların ne önemi olabilirdi?

Tanrı'nın gücü için, insanları en büyük bir sıkıntıdan daha büyüğüne atmanın ne kolay bir şey olduğunu şimdi anlıyo-

rum. Issız, herkesten uzak adamı şimdi dünyanın en güzel yeri gibi görüyordum; gönlümün dileyebileceği tek mutluluk oraya gene dönebilmekti. Büyük bir özlemle ellerimi uzattım. "Ey mutlu bozkır!" dedim, "artık seni hiç göremeyeceğim!" Kendi kendime de, "Ey düşkün yaratık, nereye bu gidiş böyle?" diye söylendim. Yetinmek bilmez huyumdan dolayı kendime kızıyor, orada nasıl yalnızlıktan yakındığımı, şimdi de oraya dönmek için neler verebileceğimi düşünerek kendimi suçluyordum. Biz böyleyiz işte. Tam tersi bir durumla karşılaşmadıkça, içinde bulunduğumuz durumun değerini hiçbir zaman anlayamayız; durumumuzun bize sağladığı yararları da ancak bunları yitirince görürüz. Sevgili adamdan (şimdi orası artık bana böyle görünüyordu) engin okyanusa şöyle böyle iki mil açılmaktan, artık oraya bir daha hiç varamamaktan duyduğum büyük korkuyu ne yapsam anlatamam. Gene de var gücümle, bitkin düşünceye dek sandalı elimden geldiğince akıntının kuzeyine, anaforun bulunduğu yana doğru götürmeye çalıştım; öğleye doğru gün dönmeye başladıktan sonra, batıdan gelen hafif bir esintiyi yüzümde duyar gibi oldum. Biraz sonra tatlı bir batı yeline dönüşen bu rüzgâr gönlüme biraz su serpti. Bu sırada, adadan korkunç bir uzaklıkta bulunuyordum; hava biraz bulutlansa ya da sislenseydi, yolumu yitirerek gene yok olacaktım; çünkü sandalımda pusula yoktu, adayı bir gözden yitirecek olursam, o yana doğru nasıl yol alabileceğimi bilmiyordum. Neyse ki hava açık kaldı, direği kaldırdım, yelkenimi de açarak akıntıdan kurtulmak için elimden geldiğince kuzeye doğru yol almaya çalıştım.

Tam direği kaldırdığım, sandalın yol almaya başladığı sırada, suların duruluğundan akıntının değişmek üzere olduğunu anladım; çünkü akıntının olduğu yerlerde sular bulanıktı. Suların duruluğunu görünce akıntının da kesildiğini anladım; ayrıca şöyle böyle yarım mil ötede denizin birtakım kayaları dövdüğünü, bu kayaların akıntıyı ikiye ayırdığını

gördüm; akıntının ana kolu, kayaları kuzeydoğuda bırakarak güneye akıyor, öteki kolu da kayaların karşı koymasıyla hızlı bir anafor yaparak çok güçlü bir akışla gene kuzeybatıya dönüyordu.

Darağacına çıkmak üzereyken asılmaktan kurtulmanın ya da tam öldürüleceği sırada haydutların elinden kaçmanın, ne demek olduğunu bilenler ya da buna benzer ölüm kalım anlarını yaşamış olanlar, yelkenimi açarak altımda hızlı bir akıntıyla oldukça sert esen rüzgârın önüne düştüğüm, sandalımı anaforun akıntısına bıraktığım zaman, ne büyük bir sevinç, bir şaşkınlık duyduğumu anlayabilirler.

Bu anafor beni adaya doğru şöyle böyle iki mil geri götürdü; ama ilk akıntının beni sürüklediği yerden de iki mil kuzeye attı; adanın yakınına geldiğimde kendimi kuzey kıyıda, başka deyimle yola çıktığım yerin tam karşısına düşen öbür uçta buldum.

Bu akıntı ya da anaforun yardımıyla bir milden biraz daha fazla yol aldıktan sonra, akıntının etkisinin kesildiğini, artık bana yardımı dokunmayacağını gördüm. Ama iki büyük akıntının arasında, daha doğrusu beni hızla açıklara sürükleyen güney akıntıyla, bir mil ötedeki kuzey akıntı arasında adanın eteğinde denizi çok durgun buldum; bununla birlikte rüzgâr gene güzel esmekte olduğundan, dümeni dosdoğru adaya tuttum; ama önceki gibi hızlı yol alamıyordum.

Akşam saat dört sularında, adadan daha bir mil uzaktayken, başıma bütün bu işleri açan kayaların, önceden de söylediğim gibi, akıntıyı güneye atarak kuzeyde başka bir anafor yaptığını, bu akıntının daha hızlı olduğunu gördüm. Neyse ki yolumun üstüne düşmüyor, iyice kuzeyde kalıyordu; ben ise batıya yönelmiştim. Bununla birlikte rüzgâr güzel estiğinden, kuzeybatıya doğru kayarak anaforun ortasından geçtim; bir saat içinde kıyının bir mil yakınına sokuldum, burada sular durgun olduğu için çok geçmeden karaya yanaştım.

Karaya ayak basar basmaz diz çöktüm, bu sandalla buradan kurtulmak düşüncesini iyice kafamdan silmeye karar vererek tehlikeyi atlattığım için Tanrı'ya şükrettim; yanımdaki yiyecek içeceklerle biraz gücümü yeniledikten sonra, sandalı kıyıda ağaçların altında gizlenmiş gibi gözüken küçük bir koya çektim; kendim de yol yorgunluğundan, çabalamaktan bitkin bir durumda, uyumak üzere yere uzandım.

Kayığımla eve nasıl döneceğim diye kara kara düşünmeye başladım. Geldiğim yoldan geri dönmeyi göze almama geçirdiğim tehlikeler engel oluyordu; o yolu iyice tanıyordum artık. Öteki yanda –adanın batısında demek istiyorum– ne olduğunu da bilmiyordum; yeni serüvenlere girişmeye niyetim yoktu. Ancak ertesi sabah, kayığımı sonra gerektiği zaman gene almak üzere şimdilik güvenle bağlayabileceğim bir koy bulur muyum bulamaz mıyım diye kıyı boyunca batıya doğru yürümeye karar verdim. Deniz kıyısında iki milden biraz fazla ilerleyince, gitgide daralarak küçük bir çay ya da dereyle son bulan bir mil derinliğinde çok güzel bir koya rastgeldim; kayığım, sanki kendisi için özel olarak yapılmış bir havuzu andıran bu koyda rahatça kalabilirdi. Kayığı buraya bağlayıp güven altına aldıktan sonra, çevremi görmek, nerede olduğumu anlamak için karaya çıktım.

Çok geçmeden, eskiden yaya olarak geldiğim yerin biraz daha ötesinde bulunduğumu anladım; çok sıcak olduğu için sandaldan tüfeğimle şemsiyemden başka hiçbir şeyi almayarak yürümeye başladım. Yaptığım yorucu deniz yolculuğundan sonra bu yol çok rahat geldi, akşamüzeri yazlık çardağıma yetiştim; her şey bıraktığım gibi duruyordu. Burası benim kır evim olduğu için her zaman düzenli, derli toplu tutuyordum.

Çitin üzerinden atladım, dinlenmek için gölgeye uzandım; çok yorgun olduğumdan, hemen uyumuşum. Ama uykudan beni hiç durmadan "Robin, Robin, Robin Crusoe, zavallı Robin Crusoe! Nerdesin? Neredeydin?" diye çağıran bir

sesle uyandığım zaman ne büyük bir şaşkınlık geçirdiğimi, bu serüveni okuyanlar, anlayabilirseniz anlayınız.

Günün çoğunu kürek çekmekle, kalanını da yürümekle geçirdiğim için öyle yorgundum ki, bu sesi ilk duyduğumda bir türlü tam uyanamadım; uyku ile uyanıklık arasında bocalıyordum; ama düşümde birisinin bana seslendiğini duyar gibiydim. Bu ses hiç aralıksız "Robin Crusoe, Robin Crusoe" diye sürüp gidince, en sonunda adamakıllı uyanmaya başladım, ilkin büyük bir korkuyla irkilerek yerimden fırladım. Gözlerimi açar açmaz Poll'un çitin tepesinde durduğunu görünce, bana seslenenin o olduğunu hemen anladım; çünkü onunla böyle acıklı şeyler konuşmak, ona böyle şeyler öğretmek benim huyumdu; bunu öyle iyi öğrenmişti ki, parmağıma konar, gagasını yüzüme yaklaştırır, "Zavallı Robin Crusoe! Nerdesin! Neredeydin? Buralara nasıl düştün?" diye bağırarak kendisine öğrettiğim bu gibi şeyleri söyler dururdu.

Bana seslenenin papağan olduğunu, gerçekte başka bir kimse olamayacağını bildimse de, kendime gelebilmem için gene hayli zaman geçti. En başta, bu hayvanın nasıl olup da burada bulunduğuna, başka bir yere gitmeyip de doğruca buraya geldiğine şaşmıştım. Her neyse, konuşanın bizim dürüst Poll olduğuna kesinlikle inanınca şaşkınlığım da geçti; elimi uzatarak Poll diye çağırdım; sokulgan yaratık geldi, gene her zamanki gibi başparmağıma konarak beni gördüğüne sevinmişçesine, "Zavallı Robin Crusoe! Buraya nasıl geldin? Nerdeydin?" diye konuşmaya başladı; onu da alarak birlikte eve götürdüm.

Bu deniz yolculuğu artık bana uzun bir süre yeterdi, birkaç gün hiçbir iş yapmadan oturup atlattığım tehlikeyi düşünsem bile yeriydi. Kayığım adanın benim bulunduğum kesiminde olsaydı, çok iyi olacaktı; ama onu bu yana getirmek için hiçbir yol göremiyordum. Adanın, dolaşmış olduğum doğu kıyılarını bir daha oralara gitmeyi göze alamayacak ölçüde iyi

tanıyordum; bunu düşünmek bile yüreğimi irkiltiyor, kanımı donduruyordu.

Adanın batı kıyısına gelince, oraların ne biçim yerler olduğunu bilmiyordum; ama akıntı orada da öbür yandaki hızıyla akıyorsa, gene sürüklenerek adadan açılmak tehlikesine düşebilirdim. Bu düşüncelerle yapılması aylarca süren, denize indirilmesi de gene beni aylarca uğraştıran kayığımdan vazgeçmeye boyun eğdim.

Böyle düşüncelerle, sizin de kestirebileceğiniz gibi, bir yıla yakın bir zaman hayli rahat, uslu bir yaşayış sürdüm; düşüncelerim bütünüyle içinde bulunduğum duruma yönelmiş, kendim de Tanrı'nın buyruklarına boyun eğmiş olarak insansızlık bir yana, büyük bir iç rahatlığıyla, her bakımdan büyük bir mutlulukla yaşadığımı sanıyordum.

Bu süre içinde de yoklukların beni yönelttiği birçok el ustalığını geliştirmeye çalıştım; aletlerimin azlığını göz önünde bulundurarak gerekirse sırasında çok iyi bir marangoz olabileceğimi düşünüyordum. Bunun yanı sıra çömlekçilikte de hiç umulmadık bir ustalığa ulaştım; artık çömlekleri çarkla yapıyordum, böylesi hem daha kolay hem de daha iyi oluyordu; eskiden yaptıklarım yüzüne bakılmayacak derecede kötüyken, şimdikiler biçimli, yuvarlak şeyler oluyordu. Ama bir pipo yapmayı başardığım zaman duyduğum gururla sevinci

daha önceki hiçbir başarımdan, yaptığım hiçbir buluştan duymamıştım. Pipom epeyce çirkin, çarpık, öbür çömlekler gibi kırmızı olmakla birlikte oldukça dayanıklı, sağlam bir şeydi, dumanı da çok iyi çekiyordu; çok hoşuma gitmişti. Çünkü tütüne öteden beri alışkındım, gemide bir çok pipo vardı ama, ilkin adada tütün bulunduğunu bilmediğim için onları almayı unutmuş, sonra gene aradığım zaman gemide bir tanesini olsun bulamamıştım.

Sepetçilikte de bir hayli ilerleyerek canımın istediği değişik biçimlerde, işe yarar birçok sepet yaptım; çok güzel değillerdi ama, içine bir şey koymakta, eve birtakım şeyler taşımakta çok kullanışlıydılar. Sözgelişi kırda bir keçi vuracak olsam, bir ağaca asıyor, yüzüyor, içini temizliyor, parçalayarak eve getiriyordum; kaplumbağaları da böyle yapıyordum; önce parçalıyor, yumurtalarını çıkarıyor, bana yetecek bir iki parçasını ayırarak sepetle eve taşıyor, kalanını orda bırakıyordum. Her zaman ekin kurur kurumaz döverek, savurup büyük küfelerde sakladığım arpa ile pirinç için de geniş, derin küfeler yapmıştım.

Barutumun gitgide göze çarpar ölçüde azaldığını görüyordum; barut benim için eksikliği giderilemeyecek bir şeydi; barutum olmazsa ne yapacağımı, daha doğrusu keçileri nasıl vuracağımı kara kara düşünmeye başladım. Gerçi önceden de söylediğim gibi buraya gelişimin üçüncü yılı körpe bir keçi tutmuş alıştırmıştım; bir gün bir erkek keçi de elde edebilmek umudundaydım. Ama yavru keçi büyüyüp kocadı, ben gene de bir türlü bir erkek keçi ele geçiremedim; keçimi kesmeye gönlüm yanaşmadı, en sonunda yaşlanarak kendiliğinden öldü.

Buraya geleli on bir yıl olmuştu; dediğim gibi cephanem de gitgide tükendiğinden, keçilerin birkaçını canlı yakalayabilmek için bir tuzak ya da kapan kurmanın yollarını araştırmaya başladım; özellikle yavrulu büyük bir dişi keçi istiyordum.

Böylece keçi tutabilmek için birçok tuzak kurdum; sanıyorum, birden fazla keçi de bu tuzaklara düştü; ama ağlarım sağlam değildi, tel de yoktu; ağları hep koparılmış, koyduğum yemleri de yenmiş buluyordum. Sonunda bir de çukur tuzağı denemeye karar verdim. Keçileri otlarken görmüş olduğum yerlere birçok geniş çukur kazdım, bu çukurların üzerini kendi yaptığım çitlerle örttüm, üstlerine de büyük ağırlıklar yerleştirdim; kapanı kurmadan önce birçok kez arpa başaklarıyla kuru pirinç koydum, keçilerin gelerek yemi yiyip gittiklerini ayaklarının izlerinden anladım. Sonra bir gece üç tuzak birden kurdum, ertesi sabah gittiğimde tuzakları gene kurulu, yemleri de yenmiş buldum; bu çok umut kırıcı bir şeydi. Bununla birlikte kapanları değiştirdim; uzun sözle başınızı ağrıtmayayım, bir sabah bakmaya gittiğimde, çukurların birinde kocaman bir teke, bir başkasında da biri oğlak, ikisi dişi üç yavru buldum.

Bu koca tekeyle ne yapacağımı bilemedim, öyle azgındı ki, bulunduğu çukura inmeyi bile göze alamadım; daha doğrusu, çok istemekle birlikte canlı olarak ele geçiremedim. Onu öldürebilirdim; ama bu benim işim değildi, amacıma da uymazdı; salıverdim, korkusundan çıldırmış gibi kaçtı. Ama açlığın bir aslanı bile yola getirebileceğini düşünmemiş, sonradan öğrenmiştim. O tekeyi orada birkaç gün susuz bırakıp da sonra biraz yem ile su götürseydim, yavrular gibi uysallaşır, alışırdı; çünkü iyilik görünce çok kurnaz, sokulgan yaratıklar oluyorlardı.

Bununla birlikte o zaman bu işleri pek iyi bilmediğim için, onu salıvermiştim. Sonra üç yavrunun yanına gittim, birer birer çukurdan çıkardım, iple hepsini bir araya bağlayarak oldukça güçlükle eve getirdim.

Bir süre hiçbir şeye ağızlarını sürmediler; ama önlerine tatlı yemler koyunca kendilerini tutamayarak alışmaya başladılar. Şimdi artık barutumla saçmam tükendiği zaman da keçi eti yemek istiyorsam bunları üretip evcilleştirmekten

başka çıkar yolum olmadığını biliyordum; belki evimin yakınında bunlardan bir sürü bile besleyebilirdim.

Ama hemen sonra, evcilleştirdiğim keçileri yaban keçilerinden uzak tutmam gerektiğini, yoksa büyüdükleri zaman gene kaçıp gideceklerini düşündüm; bunun için de tek çıkar yol, dışardakilerin içeriye giremeyeceği, içindekilerin de dışarıya çıkamayacağı iyi bir duvar ya da çitle çevrili bir yer yapmaktı.

Bu, bir çift el için büyük bir işti; ama bu işi yapmanın kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu görünce, ilk işim, keçilere yiyecekleri otu, içecekleri suyu sağlayabilecek gölgelik bir yer aramak oldu.

Bu iş için, iki üç küçük pınarı bulunan, bir yanı oldukça ağaçlıklı geniş bir çayırlığı ya da savanayı (bizim batı sömürgelerinde çayırlara verilen ad) seçmekle işlediğim yanlışı, buna benzer ağıl işlerini bilenler anlarlar; bu yerin çevresini kapamak için en az iki mil uzunluğunda olması gereken bir çiti yapmaya başladığımı söylersem, buluşuma gülerler. Bu işteki deliliğim, seçtiğim yerin büyük oluşundan değildi; çünkü çevresine çekeceğim çit on mil de olsa, yapmaya yetecek zamanım vardı. Ama böylesine geniş bir ağıl içinde keçilerimin, bütün adada başıboş kalmış gibi gene yabanıl olacaklarını, bu kocaman yerde onları yakalayabilmenin güçlüğünü hiç düşünmemiştim. Bu düşünce kafamda belirdiği zaman çite başlamış, sanıyorum şöyle böyle elli yardasını da yapmış durumdaydım; bunun üzerine kısa kestim, başlangıç olmak üzere ilkin yalnız yüz elli yarda uzunluğunda, yüz yarda genişliğinde bir yer çevirmeye karar verdim; böylece bu yer şimdilik uzun bir süre keçilerime rahatça yeter, sürü büyüdükçe ağıla yeni yerler de ekleyebilirdim.

Şimdi bu iş daha ölçülü bir çaba sayılırdı; var gücümle gene çalışmaya başladım. Bu ağılı ilk üç ayda çitledim, işim bitinceye dek keçi yavrularını çayırın en güzel yerine bağlayarak

alıştırmak için elimden geldiğince yakınımda besledim; çoğunlukla onlara biraz arpa başağı ya da bir avuç pirinç götürüyor, elimle yediriyordum. Çiti bitirip onları salıverdikten sonra bile, bir avuç yem için arkamdan meleyerek o yana bu yana koşuşup durdular.

Bu ağıl işimi gördü, bir buçuk yıl içinde yavrularla birlikte on iki keçilik bir sürüm oldu; iki yıl daha geçince, yemek için kestiklerimden başka kırk üç keçim vardı. Sonra keçileri yerleştirmek için beş ağıl daha yaptım; ağılların içine keçileri istediğim gibi tutabilmeme yarayacak küçük bölmeler, bir ağıldan ötekine kapılar yaptım.

Hepsi bununla kalmadı; çünkü şimdi yalnız canımın istediği zaman keçi eti yemekle kalmıyor, süt de içiyordum; gerçekte ilkin bunu hiç düşünmemiştim, sonradan aklıma gelince pek sevindim. Bir sağım yeri yaptım, ara sıra günde bir iki galon süt aldığım oluyordu; her yaratığa yiyeceğini veren doğa, o yiyecekten nasıl yararlanılacağını da doğal bir yolla öğretiyor; böylece daha önce hiç inek ya da keçi sağmamış, yağla peynirin nasıl yapıldığını hiç görmemiş olmakla birlikte ben de birçok deneyden, başarısızlıktan sonra hem yağ hem de peynir yaptım, bir daha da bunların hiç yokluğunu çekmedim.

Bizim o büyük Yaradan'ımız kullarına böyle yıkılıp bittiklerini sandıkları durumlarda bile nasıl da acıyor, yardım ediyor! En acı lokmaları bile nasıl tatlandırıyor, zindanları, hapishaneleri bile kendisinin övülmesine bir neden yapabiliyor; başlangıçta aç ölmekten başka bir şey beklemediğim bu bozkırda bana nasıl da sofralar bağışlanıyor!

Küçücük ailemle birlikte sofraya oturuşumuzu bir gören olsa gülmekten kendini alamazdı. Başköşede bütün adanın sahibi, yüce efendisi zatı şahanelerim yer alıyordu; bütün uyruklarımın yaşaması kesinlikle benim buyruğuma bağlıydı. Astığım astık, kestiğim kestikti; istediğime özgürlük verir, istediğimi sürer, istediğimi de köle edebilirdim; uyruklarım arasında hiç başkaldıran yoktu.

Dört bir yanımda sıralanan hizmetçilerimle krallar gibi yemek yiyişim görülmeye değer bir şeydi. Gözdem olduğu için yalnız Poll benimle konuşmaya yetkiliydi. Şimdi iyice kocamış, bunamış bir durumda olan, üremek için kendine bir eş bulamayan köpeğim her zaman sağımda yer alıyor, iki kedimden biri masanın bir yanında, öteki de öbür yanında oturarak özel bir yakınlık belirtisi olmak üzere kendilerine ara sıra bir lokma yiyecek atan elime bakıyorlardı.

Bu kediler gemiden çıkardıklarım değildi; onların ikisi de çoktan ölmüş, evimin yakınına kendi elimle gömülmüştü. Ama bir tanesi bilmem hangi yaratıkla çiftleşerek yavrulamış, o yavrulardan bu ikisini alıkoyarak evcilleştirmiştim. Ötekiler ormana kaçıp yabanlaşarak sonradan başıma belâ kesilmişlerdi; çünkü her zaman evime girerek her şeyimi çalıp çırpıyorlardı; en sonunda onları vurmak zorunda kaldım, birçoğunu da öldürdüm; bir daha uğramaz oldular. İşte böyle bolluk içinde yaşayıp gidiyordum; diyebilirim ki insansızlıktan başka hiçbir eksiğim yoktu; ama bir süre sonra çevrem istediğimden de fazla insanla dolacaktı.

Yeni tehlikelere atılmaktan çok çekinmekle birlikte kayığımdan yararlanmak için bir bakıma sabırsızlanıyordum; bunun için ara sıra onu adanın çevresinden dolaştırarak bu yana getirmenin yolunu araştırıyor, ara sıra da ondan büsbütün vazgeçmek düşüncesini benimsiyordum. Ama adanın, son yolculuğunda kıyıların, akıntının durumunu görmek, ne yapacağımı kararlaştırmak için tırmandığım tepesine gitme-

ye içimde sürekli bir istek vardı. Bu istek her gün biraz daha artıyordu; en sonumda deniz kıyısından yürüyerek oraya gitmeye karar verdim. Gittim; ama İngiltere'de bir kimse benim gibi bir adama rastlasaydı, ya korkar ya da gülmekten katılırdı; ben bile ikide bir durarak kendime bakıyor, bu kılıkla, üzerimdeki bu donanımla Yorkshire'da dolaştığımı göz önüne getirince gülümsemekten kendimi alamıyordum. Görünüşümü çizeyim de biraz gülün.

Başımda, beni hem güneşten korumak hem de enseme yağmurun girmesini önlemek üzere arkasından kocaman bir parça sarkan, keçi derisinden yapılma, yüksek, partal bir şapka vardı; buralarda yağmurun elbiseden geçerek teninize sızmasından daha zararlı hiçbir şey yoktu.

Sırtımda etekleri aşağı yukarı kalçalarımın yarısına inen keçi derisinden bir kısa ceket vardı; dizlerimin boyunda bir de pantalon giyiyordum. Kart bir teke postundan yapılmış olan bu pantalonun kılları öyle uzundu ki, şalvar gibi bacaklarımın yarısına varıyordu. Çorabımla ayakkabım yoktu; kendime, ne ad vereceğimi bilmediğim, yanlardan bağlanan, çarık gibi bir şeyler yapmıştım; ama bu da öbür giyeceklerim gibi kaba saba bir şeydi.

Belimde kurutulmuş keçi derisinden, toka yerine iki parça sırımla bağlanan bir kemer vardı; kemerin iki yanına kılıçla kama yerine bir testereyle bir el baltası takmıştım. Daha dar olan, gene sırımla bağlanan bir başka kemeri de omzumdan geçirmiştim; bu kemerin sol kolumun altına gelen ucunda gene keçi derisinden yapılma iki kese asılıydı; bunlardan birinde barutum, birinde de saçmam vardı. Sırtımda bir sepet, omzumda tüfeğimi, tepemde de keçi derisinden yapılmış o kocaman, çirkin şemsiyeyi taşıyordum; bu şemsiye gene de üzerimde taşıdığım şeylerin tüfekten sonra en gerekli olanıydı. Yüzüme gelince, ekvatorun on dokuz derece yakınında yaşayan, kendine de pek dikkat etmeyen bir kimseden beklenebileceği ölçüde

kararmış, bir zenci melezi görünüşünü almıştı. Sakalımı bir ara aşağı yukarı çeyrek yarda uzatmıştım; ama yeter sayıda makasım, usturam olduğu için sonradan oldukça kısaltmış, yalnız üst dudağımda çıkan kıllara dokunmamış, onları Sallee'de kimi Türklerde gördüğüm gibi kocaman müslüman bıyığı biçimine sokmuştum; çünkü Mağripliler Türkler gibi bıyık bırakmıyordu. Gerçi bıyığımın, uçlarıma şapkamı asabileceğim uzunlukta olduğunu söyleyemeyeceğim ama, gerek uzunluk gerek biçim bakımından İngiltere'de korkunç sayılacak derecedeydi.

Bütün bunları sırası geldi diye söylüyorum; çünkü çevremde görünüşüme bakacak kimse bulunmadığı için, bunun hiçbir önemi de yoktu; onun için bundan bir daha söz etmeyeceğim. İşte böyle bir kılıkla yeni yolculuğuma çıkarak beş altı gün dışarda kaldım. Önce deniz kıyısından yürüyerek kayalara çıkmak için, doğruca sandalı demirlediğim yere gittim. Şimdi beni uğraştıracak sandal falan olmadığı için, karadan kestirme olarak daha önce tırmandığım o tepeye çıktım; oradan, kayıkla dolaştığımı söylediğim o kayaların ucundaki burna bakınca, denizin cam gibi durgun olduğunu, hiçbir yanda ne çalkantı ne bir kaynaşma ne de akıntı bulunduğunu görerek çok şaşırdım.

Bu duruma bir türlü akıl erdiremedim, bunun gelgitin sonucu olup olmadığını anlamak için bulunduğum yerden bir süre aşağıları gözlemeye karar verdim. Çok geçmeden de her şeyi anladım; anlaşılan, deniz batıdan alçalmaya başlarken kıyıda büyük bir ırmağın sularıyla birleşerek bu akıntıyı yapıyordu; rüzgârın batıdan ya da doğudan daha sert esişine göre, bu akıntı da kıyının yakınından ya da uzağından geçiyordu; akşama dek oralarda oyalanarak akşam gene kayalara tırmandım; deniz alçalmaya başlayınca akıntının da yeniden başladığını açıkça gördüm; yalnız şimdi kıyının aşağı yukarı bir mil açığından geçiyordu; oysa geçenlerde çok yakından geçtiği için, beni de sandalımı da sürükleyerek uzaklara at-

mıştı. Başka zamanlar hiç de böyle bir şey olmayabilirdi.

Bunu görünce, denizin alçalışı ile yükselişini kollayarak sandalı adanın çevresinden kolaylıkla dolaştırabileceğime kesinlikle inandım. Ama bu işi gerçekleştirmeyi düşünmeye başlayınca, daha önce geçirdiğim tehlikeleri hatırlayarak öyle bir korkuya kapıldım ki, ne olursa olsun bir daha bu işe girişemeyeceğimi anladım; tam tersine, daha çetin ama daha sağlam bir yol düşündüm; bu da kendime yeni bir sandal, bir periagua yapmak, daha doğrusu oymak, böylece adanın bu yanı için bir, öteki yanı için de başka bir sandal edinmekti.

Şimdi adada, çiftlik demek doğru olursa, iki çiftliğim olduğunu siz de biliyorsunuz; birincisi, kayanın dibindeki, arkasında mağara ile çevresi duvarlı korunağım ya da çadırımdı; bu arada mağarayı iç içe birtakım yeni bölmelerle genişletmiştim. Bu bölmelerden, çok kuru olan, duvarın dışında kaya ile duvarın birleştiği yerin ötesine bir kapıyla açılan bir tanesi, içlerine eşyalarımı, yiyeceğimi, sapından kısaca koparılmış başaklarla birlikte elle ovalanmış arpamı, pirincimi koyduğum, daha önce de sözü edilen büyük toprak kaplarla, her biri beşer altışar kilelik on dört on beş küfeyle doluydu.

Duvarımı yaparken çaktığım kazıklarla direklerin hepsi tutmuş, şimdi ev boyunu aşan öyle büyük birer ağaç olmuştu ki, bunların ardında bir ev bulunduğunu gösterecek en ufak bir belirti bile kalmamıştı.

Evimin yanında, adanın biraz daha içerlerinde, bir ova üzerinde, düzenli olarak sürüp ektiğim, mevsimi gelince de ürününü kaldırdığım iki parça tarlam vardı; daha fazla ürüne gereksinme duyacağım bir durum ortaya çıkarsa, bu tarlalara eklenmeye elverişli bir toprak daha vardı.

Bundan başka bir de yazlık kır evine sahiptim; şimdi artık orası da bir çiftlik olmuştu; ilkin, çardak adını verdiğim, her zaman onardığım yer vardı; demek istediğim, çevresindeki çiti her zaman aynı yükseklikte tutuyor, merdiveni hep içerde bırakıyordum. Önceleri birer kazıktan başka bir şey olmayan, sonra iyice büyüyüp gelişen ağaçları her zaman, yaygın, sık, yabanıl bir gölgelik yapabilecek bir biçimde budu yordum; onlar da tam istediğim gibi yetişiyordu. Bunların ortasında da her zaman kurulu duran, dört direğe gerilmiş bir yelken parçası olduğu için hiçbir zaman yenilenmeyi, onarımı gerektirmeyen çadırım vardı; çadırın altına, vurduğum hayvanların derilerinden başka yumuşak şeylerden bir sedir ya da yatak yapmış, üzerine bizim gemici yataklarında kullandığımız, gemiden çıkardığım battaniyelerden birini yaymıştım; üstümü örtmek için de büyük bir gemici kaputu vardı; büyük konağımdan ayrılmak istediğim zamanlar, işte burada yazlığa çıkıyordum.

Bunun bitişiğinde hayvanlarımın, daha doğrusu keçilerimin ağılları vardı. Bu ağılın çevresini kapamak için sonsuz emek vermiş, keçiler kaçabilir diye sonra gene içim rahat etmemiş, bin bir çabayla çitin dışını küçük kazıklarla çevirmiştim. Bu kazıklar birbirine öyle yakındı ki, yaptığım şey çitten çok bir tahta perdeyi andırıyordu; kazıklar arasında el geçecek kadar bile aralık yoktu; bu kazıklar ertesi yağmur mevsiminden sonra yeşerince çit, bir duvar gibi sağlam, gerçekte duvardan da sağlam bir duruma geldi.

Bütün bunlar tembel olmadığımı, rahat yaşamam için gerekli her şeyi yapmakta hiçbir çabadan kaçınmadığımı gös-

termeye yeter; çünkü bu sürüyü, burada yaşadığım sürece, kırk yıl bile olsa, elimin altında hazır, canlı bir et, süt, yağ, peynir yığınağı bulunsun diye besliyordum; bunun yetiştirilmesi de ağılın, keçilerin bir arada tutulabileceği bir biçimde sağlamca kapatılmasına dayanıyordu; bu yöntemle, istediğimi öylesine gerçekleştirdim ki, sık sık diktiğim kazıklar göğermeye başlayınca aralarından birçoğunu söküp atmak zorunda kaldım.

Burada, kışlık üzümümü elde ettiğim, yiyeceklerim arasında üzüm en iyi, en güzel şey olduğu için, özenle korumaktan, bakmaktan hiç geri kalmadığım üzüm bağım da vardı. Gerçekten de üzüm yalnız hoş bir yemiş değil, aynı zamanda da son derece yararlı, güçlendirici, besleyici, serinletici bir besindi.

Burası öteki evimle sandalı bıraktığım yer arasında tam yarı yolda olduğundan, bir yandan öteki yana gider gelirken çoğunlukla burada yatardım; çünkü sandalımı sık sık görmeye gidiyor, hem sandalı hem de onunla ilgili şeyleri çok düzenli bir durumda tutuyordum. Ara sıra eğlenmek için sandalımla gezmeye de çıkıyordum ama, akıntıdan, rüzgârdan ya da herhangi başka bir kazadan gözüm yıldığı için kıyıdan bir taş atımı uzağa ancak açılıyordum. Ama şimdi yaşamının yeni bir dönemecine geçiyorum.

Bir öğle üzeri kayığının olduğu yere doğru giderken, kıyıda, kum üzerinde seçiklikle görülen çıplak bir insan ayağı izine rastlayınca büyük bir şaşkınlığa düştüm. Yıldırımla vurulmuş ya da bir hayalet görmüş gibi olduğum yerde donakaldım. Çevreme bakındım, kulak verdim, ne bir şey görebildim ne de işitebildim. Daha uzaklara bakabilmek için yüksek bir yere çıktım. Kıyıda bir o yana bir bu yana yürüdüm, tek ayak izinden başka hiçbir belirti görmedim; bir tek ayak izi. Daha başka izler var mı, yoksa bir düş mü gördüm diye gidip bir daha baktım; ama kuşkuya hiç yer yoktu, bu tam bir ayak

iziydi –parmakları, topuğu, her şeyiyle bir insan ayağı. Bunun buraya nasıl geldiğini ne biliyor ne de düşünebiliyordum. Darmadağın düşüncelerle şaşkınlıktan kendini yitirmiş bir adam gibi, bizim deyimle bastığım yeri bile bilmeden, son derece korku içinde, her ağacı her çalıyı, gördüğüm her ağaç kütüğünü insan sanarak her üç adımda bir dönüp ardıma baka baka evime, güvenilir barınağıma geldim; yolda giderken korkuyla düşüncemin gördüğüm her nesneye ne türlü biçimler yakıştırdığını, her an ne çılgınca kuruntulara kapıldığımı, kafamda ne garip, ipe sapa gelmez düşünceler belirdiğini ne yapsam anlatamam.

Bundan sonra şato diye anlatmaya başladığım evime vardığım zaman, ardımdan kovalıyorlarmış gibi, kendimi içeriye zor attım. İçeriye ilk anda düşündüğüm gibi merdivenden mi yoksa kayadaki kapı dediğim delikten mi girdim, hiç anımsamıyordum; ertesi sabah da anımsayamadım; çünkü hiçbir tavşan, hiçlir tilki, yer altındaki kovuğuna kaçarken benim buraya girişte kapıldığım korkuya düşmemiştir.

O gece gözüme uyku girmedi. Korkuma yol açan olaydan uzaklaştıkça, kuşkularım da çoğalıyordu; oysa bu durumum böyle olayların niteliğine, özellikle korkuya kapılan bütün yaratıkların alışılmış duygularına aykırı bir şeydi. Ama kendi korkunç kuruntularımla öyle büyük bir şaşkınlığa sürüklenmiştim ki, olay hayli geride kalmış olmakla birlikte gene de kötü şeylerden başkasını düşünemiyordum. Zaman zaman bunun şeytan olması gerektiğini kuruyordum, aklım da bu kuruntumu destekliyordu; yoksa insan kılığındaki herhangi başka bir varlık buraya nasıl gelebilirdi? Hangi tekneyle gelmişlerdi? Öbür ayak izleri nerdeydi? Hele bir insan buraya nasıl gelmiş olabilirdi? Sonra şeytanın, ortada hiçbir şey yokken, ardında yalnız bir ayak izi bırakmak için insan kılığına büründüğünü, bu izi görüp göremeyeceğimi kestiremediğinden, bunda herhangi bir niyet gütmüş olamayacağını düşün-

düm; bu bana bir yandan da eğlence oluyordu. Şeytanın beni korkutmak için bir tek ayak izinden başka türlü yollar bulabileceğini, çoğunlukla adanın bu yanında bulunduğum için, ancak on binde bir olasılıkla görebileceğim bir yerde, hem de sert bir rüzgârla denizin ilk dalgada silivereceği bir biçimde kumun üstüne iz bırakacak budalalığı hiçbir zaman göstermeyeceğini düşündüm. Bütün bunlar hem olayın kendisine hem de şeytanın kurnazlığı konusundaki bilgilerimize aykırı görünüyordu.

Buna benzer birçok düşünce, bunun şeytanın işi olmadığına inanmamı sağladı; sonra izi bırakanın şeytandan daha tehlikeli bir yaratık olabileceğini, sözgelişi o karşıda gördüğüm kara parçasından birtakım vahşilerin ilkel kayıklarıyla denize çıkarak ya da akıntıyla ya da ters bir rüzgârla buraya gelmiş olmaları, benim onları görmekten irkileceğim gibi, onların da bu ıssız adada kalmaktan irkilerek geri dönmüş olabileceklerini düşündüm.

Kafam bu gibi düşüncelerle doluyken, onların geldiği sırada orada bulunmadığıma, sandalımı görmemiş olmalarına yürekten seviniyorum; çünkü sandalı görselerdi, burada birisinin yaşadığını anlar, belki de ardıma düşerlerdi. Sonra, sandalımı görmüş, burada insan bulunduğunu anlamış olabileceklerini, dolayısıyla da buraya daha kalabalık olarak gene gelip beni yiyebileceklerini, beni bulamasalar bile ağılımı göreceklerini, bütün ekinimi yakıp yıkacaklarını, evcil keçileri-

mi sürüsüyle alıp götüreceklerini, sonunda yokluk çekerek açlıktan öleceğimi düşünerek korkular içinde kıvranıyordum.

Böylece duyduğum korku dinle ilgili bütün umutlarımı da yok etti. Daha önce Tanrı'ya beslediğim, bunca olağanüstü deneylere dayanan inanç, sanki bugüne dek beni aç bırakmayan Tanrı bana bağışladığı şeyleri korumaya yeterli değilmiş gibi, şimdi kökten silindi. Ertesi mevsim için toprağa bana gerekli olandan daha fazla tohum atmadığımdan kendi kendine kızıyordum; sanki atmış olsam, ekinimi kaldırmamı engelleyecek hiçbir kaza ortaya çıkamazmış gibi. Bu durumdan ders alarak bundan sonra iki üç yıllık yiyeceğimi önceden hazır bulundurmam gerektiğine karar verdim; böylece ne olursa olsun, hiç değilse ekmeksizlikten ölmeyecektim.

İnsan yaşayışı Tanrı'nın ne garip bir cilvesidir! İnsan duyguları değişen olaylarla nasıl gizli, bambaşka bir akış kazanıyor! Bugün sevdiğimizden yarın tiksiniyoruz; bugün aradığımızdan yarın kaçıyoruz; bugün istediğimizden yarın korkuyoruz; korkudan titriyoruz üstelik. İşte ben bu durumların en canlı bir örneği olmuştum; çünkü daha önce başlıca üzüntüm, insan toplumundan uzak, yapayalnız, sonsuz denizlerle çevrili sessiz bir yaşayışa yargılı olmak, Tanrı'nın yaşayan kulları ya da öbür yaratıkları arasına katılabilecek değerde görmediği bir kimse olmaktı; insan soydaşlarımdan birini görmenin, benim için ölümden dirilmek gibi bir şey olacağını, bunun Tanrı'nın sonsuz bağışıyla kurtuluşa ermekten sonra en büyük kutsama sayılacağını düşünüyordum; şimdi ise bunların tam tersine, bir insan görmek korkusuyla titremeler geçiriyordum; bir insanın gölgesi ya da sessiz görüntüsü adaya ayak bastı diye korkudan nerdeyse yerin altına gizlenecektim!

İnsan yaşayışının hep değişen özelliği böyledir işte; bu durum beni, o ilk şaşkınlığım geçtikten sonra birçok garip düşünceye yöneltti. Sonsuz bilgeliği su götürmez Tanrı'nın bana uygun gördüğü yaşayışın bu olduğunu; tanrısal bilge-

liğin bütün bunlardan amacını anlayamayacağım için O'nun egemenliği konusunda hiçbir soru sormaya yeltenmemem gerektiğini; O'nun bir kulu olduğum için beni gönlünün istediği gibi, nasıl uygun görürse öyle yönetmeye tartışma götürmez bir hakkı bulunduğunu; ben O'nu gücendirmiş bir yaratık olduğumdan, şimdi bana istediği cezayı vermeye, beni yargılamaya yetkili bulunduğunu; Tanrı'ya karşı suç işlemiş bir kul olarak bana düşen tek şeyin, O'nun öfkesine boyun eğmek olacağını düşündüm.

Sonra Tanrı'nın yalnız doğrudan yana değil, aynı zamanda her şeye yeterli olduğunu, bana böyle ceza vermeyi uygun gördüğü gibi kurtuluşumu da sağlayabileceğini; beni kurtarmayı uygun görmemişse, kendimi bütünüyle O'nun buyruklarına bırakmanın benim için tartışılmaz bir ödev olduğunu; öte yandan Tanrı'dan umut kesmememin, O'ndan gelen her şeye, her buyruğa boyun eğmenin de bir ödev sayılacağını düşündüm.

Bu düşüncelerim saatlerce, günlerce, hayır hayır, haftalarca aylarca sürdü gitti; bu olayla ilgili düşüncelerin ortaya çıkardığı garip bir sonucu anlatmadan geçemeyeceğim. Bir sabah erkenden yatağımda yatıyor, vahşilerin görünmesiyle başıma gelebilecek tehlikeleri düşünüyordum; öyle bir şeyi düşünmek beni altüst ediyordu. O arada Kutsal Kitap'taki "sıkıntılı günlerinde Bana sığın, Ben seni kurtarırım, sen de Beni yüceltirsin" sözü aklıma geldi.

Bunun üzerine sevinçle yataktan fırladığımda, yalnız gönlüm rahatlığa kavuşmakla kalmamış, kurtuluşum için Tanrı'ya yalvarmaya yüreklenmiştim. Yalvardıktan sonra Kutsal Kitap'ı aldım, okumak için açtığımda ilk karşılaştığım sözler şu oldu: "Tanrı'ya kulluk et, şen kal, Tanrı senin yüreğine güç verecektir; Tanrı'ya kulluk et derim sana." Bu sözlerin yüreğime nasıl su serptiğini anlatamam. Kitabı kıvançla bıraktım, artık tasadan kurtulmuştum, hiç olmazsa bu olaydan sonra tasalanmıyordum.

Bu bocalamaların ortasında bir gün, bütün bunların boş bir kuruntu olabileceğini düşündüm; belki bu iz sandaldan karaya çıkışım sırasında benim ayağımdan kalmıştır dedim kendi kendime. Bu içimi biraz rahatlattı; her şeyin bir kuruntu olduğuna, bunun kendi ayağımın izinden başka bir şey olmayacağına kanmaya başladım. Sandala o yoldan gidiyordum, gene o yoldan gelmiş olamaz mıydım? Sandala giderken nelere bastığımı, nelere basmadığımı kesinlikle söyleyebilecek durumda değildim; bu iz en sonunda kendi ayağımın izi ise, tıpkı hayaletler, hortlaklar gördüklerini uydurup da, sonra bundan herkesten daha çok korkan budalalara benzemişim demekti.

Yavaş yavaş yüreklenmeye, kaçamak gözle gene dışarıya bakmaya da başlamıştım; çünkü üç gün üç gecedir evimden dışarıya adım atmamıştım, neredeyse yemeksizlikten ölecektim; evde birkaç arpa ekmeğiyle sudan başka hiçbir şey yoktu ya da pek az şey vardı. Sonra keçilerimin de sağılması gerektiğini biliyordum; bu benim her akşamki eğlencemdi; zavallı hayvanlar sağılmadıkları için çok acı çekmiş, rahatsız olmuşlardı. Gerçekten de kimisi bir hayli kötülemiş, kimisinin de sütü kaçmıştı.

Böylece bunun kendi ayak izimden başka bir şey olamayacağı inancıyla kendi kendimi yüreklendirerek, gerçekten de kendi gölgesinden korkan bir adam sayılacağını düşünerek gene dışarıya çıkmaya başladım, sürüyü sağmak için yazlık çardağıma gittim. Ama nasıl korka korka ilerlediğimi, ikide bir dönüp arkama baktığımı, her an sepetimi yere bırakarak canımı kurtarmak için kaçmaya hazır olduğumu gören birisi, kötü bir suç işlemiş ya da az önce büyük bir korku geçirmiş bir adam olduğumu sanırdı; gerçekten de böyleydim ya.

İki üç gün böyle gidip geldikten sonra hiçbir şey görmeyince biraz yüreklenmeye, bütün olayın kendi kuruntumdan başka bir şey olmadığına inanmaya başladım. Ama gene deniz

kıyısına giderek o tek ayak izini kendi ayağımla ölçüp, aynı büyüklükte olup olmadığını görmedikçe, izin benden kalmış olabileceğine inanamıyordum. Oraya gittiğimde, sandalımı bıraktığım zaman bu izin bulunduğu yere adımımı bile atmış olamayacağımı kesinlikle gördüm; ikincisi, izi ayağımla ölçtüğümde, ayağımdan çok daha büyük çıktı. Bu iki şey kafamı yeni kaygularla doldurdu, son derece canım sıkıldı; sıtma tutmuş gibi titremeler geçirdim, ürperdim; bir insanın ya da insanların kıyıya çıkmış olduğuna iyice inanmıştım; kısacası adada insan vardı, bir gün bunu öğrenmek için çok geç kalmış olabilirdim. Güven altında olmak için ne yapmam gerektiğini bilemiyordum.

Korku içinde bulunan insanlar ne gülünç kararlar veriyor! Korku, onları kurtuluş için aklın gösterdiği yollardan yararlanmaktan alıkoyuyor. Kendi kendime ilk düşündüğüm şey, düşman bulup da yağmaya dadanmasın diye ağılımı bozarak bütün evcil keçilerimi ormana salıvermek oldu; sonra, ekinimi görerek sık sık gelmemeleri için iki tarlamı da bozmayı düşündüm; burada bir ev olduğunu görüp bu evde yaşayanı aramaya kalkışmasınlar diye çadırımı da bozacaktım.

Bu düşünceler, eve döndüğüm ilk gecenin kuruntularıydı; o zaman içimi kaplayan korku daha yepyeni, kafam da dediğim gibi allak bullaktı. Bir tehlikeyle karşılaşmak korkusu, göz önünde bulunan bir tehlikenin kendisinden bin kat daha yıldırıcı bir şeydi; bir kötülükten duyulan kuşkunun sıkıntısı, o kuşkuyu uyandıran kötülükten daha korkunç oluyordu;

daha da kötüsü, bu sıkıntı içinde bana güç ile avuntu verebilecek boyun eğişten de yoksundum. Yalnız Filistinlilerin kendisine karşı gelmesinden değil, Tanrı'nın da kendisinden yüz çevirdiğinden yakınan Saul gibi duyuyordum kendimi; çünkü bu kez, önceleri yaptığım gibi beni kurtarması, koruması için Tanrı adını anmamış, O'nun bağışına sığınmamış, içimi rahatlatacak yolu tutmamıştım; oysa bunu yapmış olsaydım, hiç olmazsa bu yeni korkuyu daha bir yüreklilikle karşılar, belki rahatça üstesinden gelirdim.

Kafamdaki bu düşünceler bütün gece beni uyutmadı; ama sabaha karşı uyuyakalmışım; kafam bir hayli yorgun, düşüncem de bitkin olduğundan deliksiz bir uyku çektim, sabahleyin de her zamankinden daha dinlenmiş olarak uyandım. Şimdi daha derli toplu düşünmeye başladım, kendi kendimle uzun uzadıya tartıştıktan sonra, karadan pek uzak bulunmayan bu son derece verimli, güzel adanın, benim sandığım gibi büsbütün ıssız olamayacağı; burada sürekli yaşayan insanlar olmasa da, ara sıra isteyerek ya da ters rüzgârlara kapılıp belki de istemeyerek başka yerlerden bu kıyılara sandallar gelebileceği; bu adada on beş yıldır yaşamakla birlikte hiçbir insanın ne kendisine ne de gölgesine rastladığımı; bu süre içinde buraya gelmişlerse bile burasını yerleşmeye hiç de elverişli görmeyerek geri dönmüş olabilecekleri; düşünülebilecek en büyük tehlikenin, uzakta gördüğüm kara parçasından denizde yolunu yitirmiş kimselerin, anlaşılan zaman zaman buraya ters rüzgârlar ya da akıntı yüzünden istemeyerek yanaşmak zorunda olduğu; sabahın aydınlığını ya da akıntının dönmesini beklemek için burada çok çok bir gece kaldıkları, ertesi gün de ellerinden geldiğince çabucak geri döndükleri; bu bakımdan vahşilerin buraya çıkmasına karşı yapacağım tek şeyin kendime güvenli bir gizlenme yeri bulmak olduğu sonucuna vardım.

Mağarayı çok büyüttüğüme, dışarıya duvarla kayanın birleştiği yere açıldığını söylediğim kapıyı oyduğuma iyice piş-

man olmaya başlamıştım. Bu işi enine boyuna düşündükten sonra duvarın biraz ilerisine, yukarıda söylediğim üzere bundan on on iki yıl önce iki sıra ağaç diktiğim yere, gene yarım daire biçiminde ikinci bir korunak yapmaya karar verdim. Bu ağaçlar zamanında çok sık dikilmiş olduğundan korunağımın daha sağlam, daha dayanıklı olması için aralarına birkaç direk koymam yetecek, böylece bu iş çabucak bitecekti.

Şimdi artık iki katlı bir duvarım vardı; dıştaki duvarı tahtalarla, eski halatlarla, sağlamlaştıracağını düşündüğüm her şeyle iyice berkitmiş, ancak kolumun girebileceği yedi küçük delik açmıştım. Mağaradan çıkardığım toprakları oraya doldurup üzerini de çiğneyerek duvarı on ayaktan daha fazla kalınlaştırdım; deliklere de gemiden çıkarmış olduğum yedi misket tüfeğini yerleştirdim. Bunları top arabasını andıran birtakım ayaklara oturtarak top gibi dizdim; iki dakikalık bir süre içinde bütün toplarımı ateşleyebilecek durumdaydım. Bu duvarın bitmesi için aylarca emek verdim; bununla birlikte kendimi gene güvende duyamıyordum.

Duvarı bitirdikten sonra dışarısında çepeçevre geniş bir alana, çok çabuk tuttuğunu, kısa zamanda yetiştiğini gördüğüm söğüde benzer ağaçlardan diktim; düşman, fundalıklar arasına saklanarak dış duvara sokulmaya yeltenirse kolayca görebileyim diye bu fidanlarla duvar arasında oldukça geniş bir açıklık bıraktım.

Böylece iki yıl içinde evimin önünde sık bir fundalık, beş altı yıl içinde de kolay kolay aşılamayacak bir koru yetişti; ne türden olursa olsun hiçbir kimse bu ağaçlığın içinde bir şey bulunduğunu, hele bir ev bulunduğunu taş çatlasa anlayamazdı. Ağaçların arasından bir yol bırakmadığım için iki merdivenle girip çıkıyor, birinci merdivenle kayanın düz olan yerine tırmandıktan sonra onu kaldırıyor, sonra oraya ikinci merdiveni yerleştiriyordum. Böylece merdivenlerin ikisi de kaldırıldığı zaman hiç kimse bir kazaya uğramadan benim

yanıma inemezdi; inmeyi başarsa bile gene de ancak birinci duvarın dışına gelmiş olurdu.

Kendimi korumak için insan aklının gösterebileceği bütün hazırlıkları yaptım; sonunda bütün çabalarımın pek de boşuna olmadığı görülecektir; bununla birlikte o sıralarda korktuğum şeyden ötesini hiç düşünmemiştim.

Bütün bunları yaparken öbür işlerimi de yüzüstü bırakmadım; çünkü küçük keçi sürümün durumu da hep kafamı kurcalıyordu. Şimdi keçilerim benim yalnız birkaç yoldan beslenmemi sağlamakla kalmıyor, beni barutla saçma harcamaktan, yaban hayvanları ardında koşmanın yorgunluğundan da kurtarıyordu; bunlardan yoksun kalarak yenilerini yetiştirmek zorunluluğuna düşmekten son derece korkuyordum.

Bir hayli düşündükten sonra keçilerimi korumak için iki yol bulabildim. Birincisi, toprak altında bir mağara kazabileceğim başka bir yer bulmak, onları her gece bu mağarada yatırmaktı; ikincisi de birbirinden uzak iki üç gözden ırak yeri çitle çevirmek, bu yerlerden her birinde beş altı genç keçi beslemekti; böylece büyük sürünün başına bir iş gelirse, hiç sıkıntı çekmeden kısa bir süre içinde yenisini yetiştirebilecektim. Büyük bir çaba ile zaman gerektirmekle birlikte bu ikinci yola kafam daha çok yattı.

Bir süre adanın en ıssız yerlerini aramakla uğraştım; sonunda tam gönlüme göre, ıssız, gözden ırak bir yer buldum. Burası, adanın doğu yanından eve dönmeye çalışırken nerdeyse yolumu yitirdiğim o sık ormanın ortasında sulak bir yerdi. Burada, hemen hemen doğal bir çitle kuşatılmış gibi korularla çevrili üç dönüme yakın ağaçsız bir düzlük buldum; hiç olmazsa, çevresinin kapatılması için öbür ağıllardaki gibi uzun boylu uğraşmayacaktım.

Bu yeri hemen düzeltmeye başladım; bir aydan daha kısa bir süre içinde çevresini öyle güzel kapadım ki, artık eskisi gibi yaban olmayan bizim keçi sürüsü burada tam bir güven altın-

da kalacaktı. Daha fazla gecikmeden on dişi yavruyla iki oğlağı getirip buraya yerleştirdim. Sonra gene buranın çevresini de öteki ağıllarınki gibi sağlamlaştırıncaya değin çalıştım; ama ancak boş zamanlarımda yaptığım için bu iş hayli uzadı.

Bütün bu çabalar, gördüğüm tek bir ayak izinin uyandırdığı korku yüzündendi; önce adaya hiç kimsenin yaklaştığını görmemiştim. Şimdi ise iki yıldır, hep kuşku duyarak yaşamanın ne demek olduğunu bilenlerin çok iyi anlayabileceği bir tedirginlik içindeydim. Şunu da üzülerek söylemek zorundayım ki, kafamdaki tedirginlik dinsel düşüncelerimi de büyük ölçüde etkiledi; çünkü vahşilerin, yamyamların eline düşme korkusu ile yılgısı kafamda öyle yer etmişti ki, Yaratıcı'ma karşı kulluk etmek için kendimde pek az istek duyuyordum; hiç değilse, istediğim gibi gönül rahatlığıyla, ruh yönelişiyle kulluk edemiyordum. Tanrı'ya daha çok her gece sabaha sağ çıkmamak, vahşilere yem olmak tehlikesini duymanın tedirginliği altında yalvarıyordum; oysa sevgi, barış, esenlik, dinginlik dolu bir gönlün Tanrı'ya yakarmaya çok daha elverişli olduğunu deneylerimle kanıtlayabilirdim; bir tehlike korkusuyla karşı karşıya olan insanın Tanrı'ya gönül rahatlığıyla yakararak kulluk görevini yerine getirmesi, hasta yatağında pişmanlık dilemesinden daha kolay değildir. Çünkü hastalığın gövdeyi etkilemesi gibi bu tedirginlik de ruhu etkiliyor; ruhun tedirginliği ise gövdeninkinden geri ka-

lan bir şey olmasa gerek; Tanrı'ya yakarış gövdeden çok ruhu ilgilendiren bir iş olduğundan, ruhun tedirginliği gövdeninkinden çok daha büyük bir yıkımdır belki.

Neyse, biz konumuza dönelim. Canlı besin yığınağımın birazını böyle güven altına aldıktan sonra, adanın her yanını dolaşarak böyle gözden ırak bir yer daha aradım; batıya doğru, adanın şimdiye dek görmüş olduğum yerlerinden daha ilerilere giderken, denize baktığımda çok uzaklarda bir kayık görür gibi oldum. Gemiden çıkardığım gemici sandıklarından birinde bir iki dürbün bulmuştum ama, şimdi üzerimde değildi; gördüğüm şey de öyle uzaktı ki, gözlerim görmeyecek bir duruma gelinceye değin uzun süre baktımsa da, hiçbir şeye benzetemedim. Kayık mıydı, başka bir şey miydi anlayamadım; ama tepeden indiğim sırada iyice gözden yitmişti; ben de daha fazla ilgilenmedim. Bir daha cebime bir dürbün koymadan evden çıkmamaya karar verdim.

Tepeden aşağı inip de adanın daha önce hiç gelmediğim ucuna vardığımda, adada insan ayağı izi görmenin hiç de önceleri sandığım gibi şaşılacak bir şey olmadığını hemen anlayarak adanın, vahşilerin uğramadığı bir yerine düşmenin benim için bir Tanrı bağışı olduğunu gördüm. Bu yana düşmüş olsaydım, birtakım vahşilerin karşısındaki kara parçasından sandallarla sık sık adanın bu kıyılarına sığındıklarını, çoğunlukla birbirlerine rastladıkları için de kavgaya tutuştuklarını; kavgada üstün gelenlerin, ele geçirdikleri tutsakları buraya çıkararak hepsi de yamyam olduklarından korkunç töreleri uyarınca bunları öldürüp yediklerini anlamakta gecikmeyecektim; bütün bunlardan şimdi söz edeceğim.

Yukarıda söylediğim gibi, tepeden deniz kıyısına, adanın güneybatı noktasına gelince şaşkınlıktan donakaldım; hele kumsalda saçılmış kafataslarını, elleri, ayakları, insan gövdesinin öbür kemiklerini görünce duyduğum korkuyu ne desem anlatamam; kumda gözüme, ateş yaktıkları bir yerle

çepeçevre kazılmış, horoz döğüşü çukurunu andıran bir yuvarlak çarptı; anlaşılan burası iğrenç vahşilerin, soydaşlarının etiyle kendilerine şölen çekerken oturdukları yerdi.

Gördüğüm bu şeyler karşısında öyle şaşırmıştım ki, uzun bir süre, kendime gelecek hiçbir tehlikeyi düşünemedim. Bütün korkularım, insan yaradılışının böyle cehenneme yaraşır bir gözü kararmışlıkla girişebileceği alçaklık, daha önce sık sık işitmekle birlikte hiçbir zaman böylesine yakından görmediğim bu bayağılık karşısında silinip gitmişti. Kısacası, yüzümü, gördüğüm bu korkunç şeylerden öteye çevirdim. Midem bulanmaya başladı. Doğa'nın midemdeki bozukluğu dışarı attığı sırada nerdeyse bayılacak durumdaydım. Hiç görülmedik bir hızla kusarak biraz kendime geldim; ama orada bir an bile daha fazla kalamadım; böylece var gücümle gene tepeye tırmanarak evime doğru yollandım.

Adanın o kesiminden biraz uzaklaşınca, bir an yolumu şaşırmış gibi durakladım; biraz kendimi toparladıktan sonra, ruhumun bütün bağlılığıyla başımı kaldırıp yukarıya baktım; gözlerimden yaşlar boşanarak beni böyle korkunç yaratıklar arasında dünyaya getirmediği; şimdiki durumumu çok sıkıntılı buluyorsam da, bana yakınmamdan daha çok şükretmemi gerektirecek birçok rahatlık bağışladığı; hepsinden önemlisi, bu düşkün durumumda bile O'nun varlığını bilmekle, O'nun bağışını kazanmak umuduyla avunabildiğim; bunun, burada çektiğim çekeceğim bütün sıkıntıları yeterince karşılayabilecek bir mutluluk olduğunu bildiğim için, Tanrı'ya şükrettim.

Bu düşüncelerle şatoma dönerek durumumun güvenliği bakımından kendimi eskisinden çok daha rahat duymaya başladım; çünkü bu iğrenç alçakların bu adaya hiçbir şey ele geçirmek için gelmediklerini anlamıştım; belki de hiçbir şey aramıyorlar, bir şey beklemiyorlar, bir şey istemiyorlardı; hiç şüphesiz birçok kez adanın ormanlık yerlerine de dalmışlar, işlerine yarayacak bir şey bulamamışlardı. Aşağı yukarı on sekiz yıldır buradaydım, oralarda hiçbir insan izine rastlamamıştım; kendimi o vahşilere göstermezsem, şimdiki gibi böyle tam gizli olarak on sekiz yıl daha yaşayabilirdim; kendimi göstermem için de hiçbir neden yoktu; şimdilik tek yapacağım şey, bu yamyamlardan daha iyi yaratıklara rastlayıncaya dek şimdi bulunduğum yerde, bütünüyle gizli kalmaktı.

Sözünü ettiğim bu alçak vahşilerin birbirlerini parçalayarak yemek gibi insanlıkla bağdaşmayan törelerinden öyle tiksinmiştim ki, aradan aşağı yukarı iki yıl geçmiş olmakla birlikte gene de üzüntümü yenemiyor, kendi yaşadığım çevreden pek uzaklaşmıyordum. Kendi yaşadığım çevre derken üç ayrı yerimi, daha doğrusu şatomu, çardak dediğim yazlık evimi, ormandaki ağılımı anlatmak istiyorum. Ormandaki yerden yalnız keçi ağılı olarak yararlanıyor, başka bir şey beklemiyordum; bu cehennem yaratıkları, içimde öyle bir nefret uyandırmıştı ki, onları görmekten şeytandan kaçarcasına kaçıyordum. Bu süre içinde sandalımı görmeye gitmek bile istemedim; kendime yeni bir sandal yapmayı düşünmeye başladım; sandalı adanın çevresinden dolaştırarak buraya getirmek düşüncesini de kafamdan silmek istiyordum; çünkü oralarda bu vahşi yaratıklara rastlar da ellerine düşecek olursam, başıma geleceği çok iyi biliyordum.

Bununla birlikte aradan geçen zamanla, vahşilere görünme tehlikesinden iyice uzak olduğum inancının kafamda yer etmesi, bendeki korkuyu yavaş yavaş yok etti; gene eskisi gibi gönül rahatlığıyla yaşamaya başladım; yalnız şimdi eskisin-

den daha sakıngan davranıyor, içlerinden biri beni görebilir diye dört bir yanımı daha iyi gözlüyordum; özellikle, olur da onlardan biri adada bulunur, işitebilir diye tüfeğimle ateş etmekten elimden geldiğince kaçınıyordum. Bu bakımdan kendimi geçindirecek bir sürü yetiştirmek, böylece ormanda avlanmak, ateş etmek zorunda kalmamak benim için çok iyi bir şey olmuştu. Şimdi ara sıra yaban keçileri yakalasam bile, önceden yaptığım gibi, tuzaklarla yakalıyordum; böylece bu iki yıl içinde hiç tüfeksiz dolaşmamakla birlikte bir kez olsun ateş ettiğimi sanmıyorum; dahası da, gemiden çıkardığım üç tabancanın hiç olmazsa ikisini keçi derisinden kemerime sokarak her zaman yanımda taşıyordum. Bundan başka, gemide bulduğum büyük kılıçlardan birini sildim, onu da asmak için belime bir kemer daha taktım; daha önce anlattığım kılığıma iki tabancayla belimdeki kemere takılı, yanımda sallanan kınsız büyük bir kılıcı da eklerseniz, dışarıda dolaştığım zamanlar ne korkunç bir görünüş kazandığım ortaya çıkar.

İşler dediğim gibi böyle sürüp giderken, bu korunma hazırlıkları bir yana, ilk zamanlardaki patırtısız, rahat yaşayışıma döner gibi oldum. Bütün bunlar, benim durumumun, başka birçok kimseninkiyle karşılaştırılınca kötü bir durum olmaktan ne denli uzak bulunduğunu, Tanrı'nın bana vermesini dilediğim birçok rahatlığı bile aratmayacağını gitgide daha iyi gösteriyordu. Bunun üzerine, durumlarını hep kendininkilerden daha iyi durumlarla karşılaştırarak sızlanıp yakınan kimseler, kendilerinkinden daha kötü durumda olanlara bakıp Tanrı'ya şükredecek olsalardı, insanların pek az üzüntüsü kalırdı diye düşündüm.

Şimdiki durumda yokluğunu çektiğim pek fazla bir şey bulunmamakla birlikte gerçekte bu aşağılık vahşilerden duyduğum korku, onlardan kendimi koruma kaygusu, kendi rahatımla ilgili buluşlarıma set çekmişti. Böylece bir ara çok üzerinde durduğum bir tasarıyı da bir yana itmiştim; bu ta-

sarı, biraz arpa kaynatıp mayalayarak kendime bira yapıp yapamayacağımı denemekti. Gerçi bu çok saçma bir düşünceydi, bu budalalığımdan dolayı sık sık kendime kızıyordum; çünkü bira yapabilmek için benim hiçbir zaman bulamayacağım birçok şey gerekiyordu. İlkin, birayı koymak için fıçı gerekliydi; bu da, daha önce söylediğim gibi günlerce değil, haftalarca, aylarca uğraşmakla birlikte gene de yapmayı beceremediğim bir şeydi. İkincisi, ne arpayı kaynatacak bir tencerem ya da kazanım ne de arpa suyunu oluşturacak bira mayası vardı; gene de bütün bu güçlüklerle birlikte beni bu işe girişmekten alıkoyan, üstelik vazgeçiren şey başkaydı; vahşilerin bende uyandırdığı korkuyla yılgınlık araya girmeseydi, ne yapar yapar bu işin de üstesinden gelirdim; çünkü bir işi yapmayı kafama koyup da sona erdirmediğim pek seyrekti.

Ama kafamı şimdi bambaşka bir şey kurcalıyordu; gece gündüz düşündüğüm tek şey, bu vahşilerden birkaçını tam o azgın, kanlı eğlentileri sırasında kıstırarak öldürebilmek, elimden gelirse, yemek için getirdikleri kurbanı da kurtarabilmekti. Bu yaratıkları yok etmek ya da hiç olmazsa bir daha buraya gelemeyecekleri biçimde ürkütmek için kurduğum düzenleri, tasarıları, daha doğrusu düşündüğüm şeyleri bir bir yazmaya kalksam, bu kitaptan daha büyük bir kitap ortaya çıkar. Ancak hepsi boşunaydı; kendim oraya gitmedikçe, etkili hiçbir şey yapılamayacaktı. Ama belki de yirmisi otuzu bir arada gelen, oklarıyla, mızraklarıyla attıkları her noktayı benim tüfekle vurduğumdan daha iyi vuran bu vahşiler arasında tek adam ne yapabilirdi?

Kimileyin, ateşlerini yaktıkları zaman parlasın da yakınındaki her şeyi havaya uçursun diye o ateş yaktıkları yerin altına bir çukur kazarak içine iki üç kilo barut koymayı düşündüm. Ama ilkin, topu topu bir fıçı barutum kalmış olduğu için bunca çok barutu harcamaya kıyamıyordum; ayrıca, barutun onları sarsmak için tam zamanında ateş alacağına da güvenemiyor-

dum; alsa bile çok çok kulaklarının yakınında patlayarak hepsini biraz korkutacak, adadan ayaklarını kesmeye yetmeyecekti. Sonra tüfeklerimin üçünü de iki katlı sıkılayarak bir yerde pusu kurmayı; her atışta iki üçünü öldüreceğime ya da yaralayacağıma güvendiğim an, kanlı törenlerinin tam ortasında üzerlerine ateş açmayı; ardından kılıcımla, üç tabancamla üzerlerine saldırarak yirmi kişi bile olsalar hepsini de rahatça gebertebileceğimi düşündüm. Birkaç hafta hep bu düşüncelerle oyalandım; kafam öyle doluydu ki, bu iş, geceleri sık sık düşüme girmeye başladı, ara sıra düşümde üstlerine saldırmak üzere olduğumu görüyordum.

Bu işe kafam öyle yattı ki, günlerce, onları gözetleyebilmeme elverişli pusu yerleri aradım; sık sık, artık bana yabancı gelmeyen, o insan kemiklerini gördüğüm yere gittim; düşüncem öç duygusuyla, onların yirmisini otuzunu birden kılıçtan geçirmek özlemiyle dolu olduğundan, bu yerden, azgın vahşilerin birbirlerini yediklerini gösteren belirtilerden duyduğum korku azalmıştı.

En sonunda tepenin yamacında, kayıklarının gelişini istediğim gibi gözetleyebileceğime inandığım bir yer buldum; onlar karaya yaklaşırken bile, sık çalıların arasında, orada içi beni alacak büyüklükte oyuk olan bir ağaç kovuğunda hiç kimseye gözükmeden kalabilecektim; oturduğum yerden, onların kanlı işlemlerini gözetlerken, birbirlerine iyice yakın oldukları bir sırada tam kafalarına nişan alacak, attığım gibi ilk elde en azından üçünü dördünü yaralayacaktım.

Böylece tasarladıklarımı bu yerden uygulamaya karar verdim; buna göre, iki misket tüfeğiyle av tüfeğimi hazırladım. İki misketten her birini birer avuç kurşun kesmesi, tabanca kurşunu çapında dört beş de kurşunla doldurdum. Av tüfeğini aşağı yukarı bir avuç kalın domuz saçması, tabancalarımı da dörder kurşunla sıkıladım; yanıma ikinci üçüncü atım için de yeter cephaneyi alarak işe girişmeye hazırlandım.

Her şeyi tasarlayıp böylece düzenledikten, kafamda da eyleme döktükten sonra, her sabah şatomdan şöyle böyle üç mil ya da daha uzak olan tepeye çıkarak adaya gelen ya da gelmiş bir kayık olup olmadığına bakıyordum. Ama iki üç aylık sürekli gözetleme sırasında, yalnız kıyıda değil, gözlerimle dürbünümün görebildiği yerlere dek bütün okyanusta tek bir kayık göremedim, hep eli boş döndüğüm için bu çetin görevden bıkmaya başladım.

Çevreyi gözetlemek için her gün tepeye gidip geldiğim süre boyunca tasarılarımdaki sertlik sürüyor, kafamda tartışmasını bile yapmadığım bir suçtan dolayı yirmi otuz çıplak vahşiyi öldürmek gibi aşırı bir eyleme ruhum bütünüyle elverişli görünüyordu; kendi çirkin iğrenç tutkularından başka hiçbir kılavuzları olmayan, belki de yüzyıllardır böyle korkunç işler yapagelen, korkunç töreler edinmiş, Tanrıca büsbütün kendi başına bırakılan doğanın böyle korkunç alışkanlıklara, cehennem soysuzluklarına yöneltmiş olduğu bu ülke insanlarındaki görülmedik davranışların, bütün evrenin düzenini kuran Tanrıca hoşgörülebileceğini düşünmemiştim. Bununla birlikte dediğim gibi her sabah tepeye boşuna gidip gelmekten bıkmaya başlayınca, vahşileri öldürme konusundaki düşüncelerim de değişmeye başladı; yapacağım işi daha serinkanlılıkla düşünmeye yöneldim. Tanrı'nın çağlar boyunca hoşgörerek böyle cezasız bıraktığı, verdiği yargıları birbirleri üzerinde uygulamalarına göz yumduğu bu adamları birer suçlu olarak görmeye, öldürerek cezalandırmaya benim hak-

kım, yetkim var mıydı? Bu adamlar bana bir zarar vermekten çok uzaktı, yerli ya da yersiz birbirlerinin kanına girdikleri için benim gidip de bunlarla kavga aramaya ne hakkım vardı? Bu konuyu kendi kendime sık sık şöyle tartışıyordum: bu durumda Tanrı'nın düşüncesinin ne olduğunu biliyor muydum? Bu insanların böyle bir şeyi şuç olarak görmedikleri, bu konuda hiçbir iç ezikliği duymadıkları, bilgilerinin de kendilerini bu işten alıkoyacak yeterlikte olmadığı apaçık bir şeydi. Bu adamlar yaptıkları şeyin bir öldürme suçu olduğunu bilmiyorlar, böylece bizim de işlediğimiz birçok günahta olduğu gibi, bilmeden tanrısal yargıya aykırı davranmış oluyorlardı. Biz nasıl bir öküz boğazlamayı günah saymıyorsak, onlar da bir savaş tutsağını öldürmeyi günah saymıyorlar; biz nasıl koyun eti yiyorsak, onlar da insan eti yiyorlardı.

Bu konuyu biraz düşününce, çok doğal olarak kararımda kesinlikle yanıldığımı, bu insanların benim önce düşündüğüm anlarda birer suçlu; savaşta tutsak ettikleri kimseleri öldüren ya da birçok durumda olduğu gibi silahlarını bırakarak boyun eğen birliklerin gene de topunu birden aman vermeksizin kılıçtan geçiren Hıristiyanlardan daha suçlu sayılamayacağı sonucuna vardım.

Ayrıca bu insanların birbirlerine karşı davranışının çok hayvanca, çok insanlıkdışı olmakla birlikte benimle hiçbir ilgisi bulunmadığını düşündüm; bana hiçbir dokuncaları olmamıştı. Bana saldırmış olsalardı da kendimi savunmak zorunda kalsaydım, onlara karşı koymam söz konusu olabilirdi; ama ellerine düşmekten uzak olduğum, gerçekte benim burada yaşadığımı bile bilmedikleri, dolayısıyla da bana karşı hiçbir eyleme bile girişmedikleri için onlara saldırmam doğru bir şey sayılamazdı. Böyle bir şey yapmak, İspanyolların Amerika'da puta tapan, barbar, tapındıkları putlara insan kurban etmek gibi kanlı töreleri, dinleri bulunan, bununla birlikte İspanyollara oranla gene de suçsuz bir halk sayılan yerlilerden mil-

yonlarcasını barbarca öldürmelerine hak vermek olurdu; oysa İspanyolların bu insanları kendi öz yurtlarından söküp atmak için giriştikleri kıyım, o zaman bütün Hıristiyan Avrupa ülkelerinde gerek insanlıkla gerekse Tanrı korkusuyla bağdaşmayacak tüyler ürpertici korkunçlukta bir zorbalık, düpedüz kasaplık olarak karşılanmış, İspanyollar bütün insanların en korkuncu diye tanınmaya başlamış, İspanya ise acıma duygusundan uzak, iyilik kurallarını tanımayan hoşgörüsüz insanlar yetiştiren bir ülke olarak kötü bir ün kazanmıştı.

Bu düşünceler gerçekten elimi kolumu bağlayarak beni durdurdu; yavaş yavaş tasarılarından vazgeçmeye başladım; vahşilere saldırma kararımda haksız olduğum; ilkin onlar bana saldırmadıkça, işlerine karışmamam, bana saldırmalarından da elimden geldiğince kaçınmam, ama beni görür de saldırırlarsa o zaman görevimi yapmam gerektiği sonucuna vardım.

Öte yandan böyle bir işe girişmenin beni kurtarmaya değil, tam tersine yok olmama yarayacağını, çünkü bu işle başa çıkmak için adaya gelenleri teker teker öldürmekle kalmayarak bundan sonra geleceklerin de hepsini öldürebilecek durumda olmam gerektiğini, bunlardan biri kurtulur da olanları yurttaşlarına anlatırsa, öldürdüklerimin öcünü almak için binlercesinin toplanıp adaya gene geleceklerini, böylece davranışımın ancak kendi yıkımıma yol açacağını, şimdilik böyle bir şeyin de hiç gereği olmadığını düşündüm.

Bütün bu düşünceler üzerine böyle bir işe girişmenin, ne olursa olsun, gerek mantığa gerekse benimseyeceğim tutuma uygun düşmeyeceğini anladım. Bana düşen ödev, ne yapıp yapıp kendimi onlara göstermemek, adada yaşayan bir yaratık, bir insanoğlu bulunduğunu sezdirecek en ufak bir ipucu bile bırakmamaktı.

Bu sakınganlığıma din duygusu da katılınca, birçok bakımdan bu suçsuz yaratıkların kanına girmek gibi bir işin

bana düşen bir görev olmadığı sonucuna vardım; bana göre suçsuzlardı. Birbirlerine karşı işledikleri öldürüm suçunun benimle hiçbir ilgisi yoktu. Bu suç kendi uluslarını ilgilendiren bir şeydi; bunun cezalandırılmasını da, bütün ulusların başlıca Yöneticisi olan, onların işledikleri suçların gerektirdiği cezaları daha iyi bilen, haksızlık yapan ulusları en uygun gördüğü yolda herkesin gözü önünde cezalandıran Tanrı'ya bırakmak zorundaydım.

Bunu şimdi öyle büyük bir açıklıkla görüyordum ki, günah olduğu kesin bir şeye, bile bile adam öldürme sayılacak bu işe girişmediğim için hiçbir şeyden duyamayacağım bir gönül rahatlığı duyuyordum. Beni böyle kanlı bir suç işlemekten alıkoyan Tanrı'ya, diz çökerek bütün bağlılığımla şükrettim; her zaman yardımcım olarak beni esirgemesini, bu barbarların eline düşürmemesini, kendi canımı kurtarmak gibi tanrısal bir çağrı olmadıkça bu işe elimi sokmaktan korumasını diledim.

Bir yıla yakın bir süre bu düşüncede kaldım; bu uğursuz yaratıklarla çatışmaktan öyle kaçınıyordum ki, kendimi tutamam da saldırmak zorunda kalırım diye bu süre içinde ne tepeye uğradım ne de gelip gelmediklerini, adanın kıyılarına çıkıp çıkmadıklarını araştırdım. Yaptığım tek şey, kayığımı bıraktığım yerden alıp dolaştırarak adanın doğu kıyısına getirmek, kocaman bir kayalığın altında bulduğum koy gibi bir yere sokmak oldu; akıntılar yüzünden vahşilerin buralara gelmeyi göze alamadıklarını, daha doğrusu her nedense gelmek istemediklerini biliyordum.

Kayığımla birlikte, yelkensiz kullanılacağı için gerekli sayılınasa da, kayık için yaptığım bir direkle yelkeni, bütün orada bıraktıklarımı, demire benzer bir şeyi aldım getirdim; demire benzer diyorum; gerçekte bu nesneye ne demir ne de çengel denebilirdi; ama bundan daha iyisini yapmayı becerememiştim. Bütün bunları oradan, adada bir kayığın ya da

insanın bulunduğunu gösterecek en ufak bir belirti, bir gölge bile bırakmamak için uzaklaştırmıştım.

Ayrıca dediğim gibi ortalıkta her zamankinden daha az görünüyor, evden pek seyrek olarak, ancak keçileri sağmak, ormandaki küçük sürümle ilgilenmek gibi günlük işler için çıkıyordum; ormandaki sürü adanın öbür yanında olduğundan, tehlikeden uzak bulunuyordu; ara sıra adada bir şeyler bulmak umuduyla dolaşan vahşilerin buralara gelmedikleri, dolayısıyla da kıyıdan pek uzaklaşmadıkları apaçık ortadaydı; onlardan korkarak böyle daha sakıngan davranmaya başladığımdan bu yana adaya gene birçok kez gelmiş oldukları yüzde yüzdü; gerçekte ara sıra geçmiş günleri düşünerek elimde yalnız küçük saçmalarla doldurulmuş bir tüfekle, çırılçıplak, adanın her köşesine bucağına bir şey bulmak umuduyla hiç çekinmeden dalıp çıktığım günlerde bunlara rastlamış olsaydım ya da beni görseydiler halim ne olurdu diye korkuyla ürperiyordum. O ayak izi yerine on beş yirmi vahşiyle karşılaşsaydım, hepsi birden o hızlı koşularıyla ardıma takılsaydı, kuş olup uçsam bile ellerinden kurtulamazdım!

Bu konular zaman zaman iyice içimi karartıyor, kafamı öylesine kurcalıyordu ki, öyle bir durumda kendimi savunmak için hiçbir şey yapamayacağımı, nasıl davranacağımı bile seçemeyecek ölçüde bocalayacağımı; şimdi bunca tasarılar kurmuş, birçok kararlar vermiş olmakla birlikte gene de onlarla başa çıkamayacağımı düşünmekten kendimi kurtaramıyordum. Gerçekten de bu konuları uzun boylu düşününce, üzerime büyük bir karamsarlık çöküyor, ara sıra bu durum hayli uzun sürüyordu; ama en sonunda, beni bunca görünmez tehlikeden korumuş olan, kendi başıma hiçbir zaman kurtulamayacağım kötülüklerden kurtaran ulu Tanrı'ya şükretmekte karar kılıyordum; yoksa ben bu tehlikelerin varlığından, böyle şeylerin olabileceğinden bile habersizdim.

Bu düşünceler, daha önce düştüğüm tehlikelerde Tanrı'nın esirgeyişini ilk görmeye başladığım zamanki hayranlığımı yeniledi. Hiç bilmediğimiz görünmez tehlikelerden ne olağanüstü bir yolla kurtuluyoruz? Şu yoldan mı yoksa bu yoldan mı gitmeli diye bir kuşkuya ya da çekimserliğe düşüp çıkmaza girdiğimiz zaman, gizli bir seziş nasıl da bizi gitmeyi düşündüğümüz yoldan alıkoyarak öteki yola yöneltiyor? Nereden, nasıl geldiğini bilmediğimiz, hangi güç olduğunu kestiremediğimiz bir etki şu yolu değil de bu yolu tutmamız için ağır basıyor; sonradan, kendi kafamıza uyup da girmek istediğimiz, gitmemizin gerektiğine inandığımız yolu tutsaymışız kendi yıkımımızla karşılaşacağımızı, yüzde yüz yok olacağımızı anlıyoruz. Buna benzer birçok düşünceler üzerine kendi kendime belli bir kural benimsedim; bir işi yapıp yapmamak ya da bir yoldan gidip gitmemek konusunda içimde gizli bir seziş, kafamda bir zorlanıştan başka hiçbir gerekçe aramadan bu gizli buyruğa hemen uyuyordum. Bu davranışımın sağladığı başarıya, yaşayışımdan, özellikle bu uğursuz adada geçirdiğim sürenin sonlarından birçok örnek verebilirdim; ayrıca şimdiki aklım olsaydı, dikkatimi çekebilecek buna benzer birçok durum daha yaşamıştım. Ama akıllanmak geç de olsa iyi şeydir. Yaşayışları böyle benimki gibi birçok ya da daha az sayıda olağanüstü olayla geçen akıllı kişilere, hangi görünmez kaynaktan gelirse gelsin, Tanrı'nın böyle gizli bildirilerini işitmezden gelmemelerini öğütlerim. Bunların kaynağını tartışacak değilim; belki anlayamam da; ama bunun ruhların alışverişine, nesne-

lerle soyut şeyler arasındaki gizli bildirişmeye kanıt olduğu, böyle kanıtların tartışmaya gelmediği kesindir; bu konuda, bu uğursuz adadaki yalnız yaşayışımın son kesiminden birtakım anılmaya değer örnekler vermeme de sıra gelecek.

Bu kuşkuların, içinde yaşadığım bu sürekli tehlikenin, duyduğum kayguların, kendi rahatım dirliğim için yapmakta olduğum bütün işlere son verdiğini söylersem, okurlarımın bunu yadırgamayacağını sanırım. Şimdi yiyeceğimi düşünmekten çok kendi güvenliğimi sağlamak tasasındaydım. Gürültüsü işitilebilir korkusuyla ne bir çivi çakabiliyor ne odun kesebiliyor ne de tüfeğimi kullanabiliyordum; en kötüsü, dumanın çok uzaklardan görülerek beni ele verebileceği düşüncesiyle rahatça ateş bile yakamıyordum; dolayısıyla çanak, çömlek, pipo gibi pişirilmesi gereken şeyleri ormanın içindeki yeni yerimde yapmaya başladım; bir süre sonra orada yerin bir hayli derinine giden doğal bir mağara bulduğum zaman ne büyük bir sevinç duyduğumu sözle anlatmak güçtür; bu mağaranın ağzına gelen bir vahşi ne denli gözüpek olursa olsun, içeri girmeyi göze alamazdı; gerçekte buraya ancak benim gibi kendisine sağlam bir sığınak arayan, başka bir şey gözetmeyen bir kimse gelebilirdi.

Ağzı büyük bir kayanın dibinde olan bu mağarayı, kömür yapmak için sık ağaç dalları keserken (bütün böyle şeyleri ulu Tanrı'ya bağlamam için yeterince neden olmasaydı) rastgele bulduğumu söyleyebilirdim; bunu anlatmadan önce niçin kömür yapmaya gereklik duyduğumu söylemeliyim.

Dediğim gibi, evimin çevresinde duman çıkarmaktan çekiniyordum; bununla birlikte ekmek yapmadan, yemek pişirmeden de yaşayamazdım. Böylece İngiltere'de yapıldığını gördüğüm gibi, çim kesekleri altında odun yakarak kömür elde etmeyi düşündüm; odun kararıp da kömür olunca ateşi söndürerek kömürü eve taşıyacak, ateşte yapılması gereken şeyleri, duman tehlikesi duymaksızın yapabilecektim.

Bu da şöyle oldu. Bir gün burada odun keserken, yerde çok sık bir çalının altında koğuk gibi bir şey gördüm. Ne olduğunu anlamak istedim; bin bir güçlükle bu koğuğun ağzına geldim, epeyce geniş olduğunu gördüm; içinde rahatça ayakta durabiliyordum, belki benimle birlikte bir kişiyi daha alabilirdi. Ama şunu da açıkça söylemeliyim ki, biraz daha derine bakıp da koyu karanlığın içinde in mi cin mi ne idüğü belirsiz bir yaratığın iki yıldız gibi çakarak mağaranın karanlık ağzından dışarıya yansıyan koca gözlerinin parıltısını görür görmez kendimi dışarıya zor attım.

Bununla birlikte bir süre sonra kendimi toparladım, büyük bir deli olduğumu düşündüm; kendi kendime, cin görmekten korkacak adam bir adada yirmi yıl tek başına yaşamazdı dedim; daha da ileri giderek mağarada kendimden korkunç bir şey olamayacağına inandım.

Bunun üzerine yüreklenerek elime bir meşale aldım, yanan bir odun parçasıyla gene içeri girdim. Daha üç adım bile atmadan, öncekinden daha büyük bir korkuya kapıldım; çünkü acıyla kıvranan bir adamın inlemesine benzer homurtulu bir ses işittim; bunun ardından yarı anlaşılır yarı anlaşılmaz sözleri andıran bir ses, sonra gene derin bir inilti geldi. İrkilerek geri çekildim, korkudan soğuk terlere batmıştım; başımda bir şapka olsaydı, diken diken olan saçlarımdan dolayı yere düşerdi. Ama gene de elimden geldiğince gücümü toparlayıp her yerde hazır Tanrı'nın beni esirgemeye yeterli olduğu düşüncesiyle yüreklenerek ilerledim, başımdan yüksekte tuttuğum meşalenin ışığıyla kocaman, korkunç bir tekenin, yattığı yerde son anlarını yaşadığını, can çekiştiğini gördüm; gerçekte yaşlılıktan dolayı ölmek üzereydi.

Dışarı çıkarabilir miyim diye biraz kımıldattım; ama yerinden kalkabilecek güçte değildi; orada kalmasının hiçbir zararı olmayacağını düşündüm; yaşayacak olursa, tıpkı beni

korkuttuğu gibi, buraya gelmeye yeltenecek vahşileri de korkutabilirdi.

Artık korkum geçmiş, dört bir yanı incelemeye başlamıştım; mağarayı çok küçük buldum, şöyle böyle on iki ayak büyüklüğündeydi; ama insan elinden çıkmışa benzemiyordu; doğrudan doğruya doğal bir mağaraydı. Ta dipte daha öteye giden bir yer daha gördüm; ama öyle alçaktı ki, girebilmem için dizlerimle ellerimin üstünde emeklemem gerekiyordu, oradan nereye çıkacağımı da bilmiyordum; yanımda mum olmadığı için şimdilik bundan vazgeçtim; ama ertesi gün birkaç mum, bir de misket tüfeklerinden birinin horoz parçasından yaptığım kavlı çakmağı alarak gene gelmeye karar verdim.

Bunun üzerine ertesi gün yanıma kendi yapmış olduğum altı büyük mum alarak mağaranın o dar yerine gittim; şimdi artık keçilerin içyağından çok güzel mumlar yapabiliyordum; delikten girince, hemen hemen on yardalık bir yeri emekleye emekleye geçmek zorunda kaldım; bu yolun uzunluğunu, nereye çıkacağını bilmeden giriştiğim bu iş, oldukça gözüpek bir davranış sayılırdı. Bu dar geçitten sonra mağaranın tavanı, sanırım yirmi ayak yükseldi. Diyebilirim ki, bu mağaranın tavanıyla duvarlarının görünüşündeki göz kamaştırıcı güzelliğin adada bir eşi daha yoktu; iki mumun ışığı duvarlarda yüz binlerce parıltıyla yansıyordu. Bu kayada elmas mı, başka değerli taşlar mı yoksa altın mı bulunduğunu tam kestiremiyordum; altındır diyordum kendi kendime.

İçinde bulunduğum yer, anlaşılacağı üzere kapkaranlık olmakla birlikte kendi türünde en güzel mağara ya da kovuktu. Tabanı kupkuru, düz, küçük çakıltaşları olduğundan, içerde iğrenç zehirli yaratıklar falan bulunamazdı; ne yanlarda ne de tavanda bir ıslaklık vardı. Tek güçlüğü giriş yeriydi; bununla birlikte burası benim için tam güvenilebilecek bir sığınak olduğundan, böyle olması bir bakıma kolaylıktı; böylece burayı bulmak gerçekten bir sevinç oldu; güvenliğinden

endişe duyduğum birtakım eşyaları fazla gecikmeden buraya taşımaya karar verdim; özellikle barut cephanesiyle, yedek silahlarımı, üç av tüfeğimden ikisini, üç misket tüfeğini getirmek istiyordum. Şatomda yalnız en dıştaki duvara top gibi sıralamış olduğum beş tüfeği bıraktım; herhangi bir yolculuk durumunda da, bunlardan istediğimi alıp kullanabilecektim.

Bu taşıma sırasında, denizden çıkardığım ıslanmış barut fıçısını da açtım; fıçının her yanından içeri ancak üç dört parmak su girmiş, ıslanınca barutun, bir çekirdeğin sert kabuğu gibi çepeçevre, içeriyi kupkuru tutmuş olduğunu gördüm; böylece fıçının ortasından yüz kiloya yakın çok iyi barut çıkardım. Bu o zaman benim için eşsiz değerde bir buluş oldu; ne olur ne olmaz korkusuyla şatoda alıkoyduğum birkaç kilodan başka bütün barutumu yeni yere taşıdım. Saçma ile mermi yapmakta kullandığım bütün kurşunumu da birlikte aldım.

Şimdi kendimi mağaralarda, kaya koğuklarında yaşadığı söylenen, hiç kimsenin başa çıkamadığı eski çağ devlerinden biri gibi görüyordum; ben burada oldukça, beş yüz vahşi bile ardıma düşse, kolay kolay bulunamayacağıma kesinlikle inanıyordum; bulsalar bile bana burada saldırmayı göze alamazlardı.

Can vermekte olan kocamış teke, burayı bulduğumun ertesi günü mağaranın ağzında öldü; onu dışarıya sürüklemektense, hemen oraya bir çukur kazarak içine atıp üzerini de toprakla örtmek daha kolayıma geldi; kokmasın diye oraya gömdüm.

Şimdi bu adada yirmi üç yıldır oturmaktaydım; bu yere, buradaki yaşayışa öyle alışmıştım ki, şu vahşiler ortaya çıkıp da rahatımı kaçırmasalardı, geri kalan günlerimin hepsini bu yerde geçirmeye, mağaradaki kocamış teke gibi yere uzanıp son soluğumu vereceğim güne dek burada yaşamaya hiç çekinmeden evet diyebilirdim. Zamanımı eskisinden daha hoş geçirmek için kendime ufak tefek eğlenceler, oyalanmalar da

bulmuştum. Önceden de söylediğim gibi, ilkin Poll'a konuşmayı öğretmiştim; buna öyle güzel alışmış, öyle yalın, açık seçik konuşuyordu ki, benim için iyi eğlence oluyordu; benimle birlikte tam yirmi altı yıl yaşadı. Benden sonra daha kaç yıl yaşadığını bilemem ama, Brezilya'da papağanların yüz yıl yaşadığı konusunda bir şey işitmiştim. Belki de Poll bugün bile zavallı Robin Crusoe'yu çağırıp durmaktadır. Dilerim ki hiçbir İngiliz oraya düşüp de onu işitmek gibi kötü bir yazgıya uğramaz; ama böyle bir şey olursa, işittiği sesi yüzde yüz şeytanın sesi sanır. Köpeğim de on altı yıl bana, bağlılık dolu, sevgili bir arkadaş oldu, sonra yaşlılıktan öldü gitti. Kedilere gelince, dediğim gibi, öyle bir ürediler ki, gerek yiyeceklerimi gerekse beni yemesinler diye ilkin çoğunu vurmak zorunda kaldım; ama en sonunda, gemiden getirdiklerimin ikisi de öldükten sonra ötekilerin hepsi kendilerini boyuna kovduğum ve yiyecek bir şey vermediğim için ormana kaçarak yabanlaştı; yalnız birkaçını alıkoymuş, alıştırmıştım; bunlar aileye karıştılar; ama yeni yavrularını her zaman boğuyordum. Ayrıca evde iki üç tane de yavru keçi besliyordum; bunları avcumdan yem yemeye alıştırmıştım. Bunlardan başka iki papağanım daha vardı; ikisi de oldukça iyi konuşuyor, "Robin Crusoe" diyebiliyordu; ama gene de bu işte ilk papağanıma yetişemiyorlardı; gerçekte bunların hiçbiriyle ilk papağanımla uğraştığım gibi uzun boylu uğraşamamıştım. Deniz kıyısında yakalayarak kanatlarını kesip alıştırdığım, adını bilmediğim birçok deniz kuşum da vardı; şato duvarımın önüne diktiğim fidanlar da şimdi büyümüş, sık bir koru olmuştu; bu kuşlar alçak dalların arasında yaşıyor, orada yumurtlayıp ürüyorlardı, bu da benim çok hoşuma giden bir şeydi; yukarıda da belirttiğim gibi, vahşilerin eline geçmek korkusu bir yana, buradaki yaşayışımdan son derece hoşnut olmaya başlamıştım.

Ama alınyazım başkaymış; benim bu öykümle karşılaşan herkesin şu doğru sonuca varması hiç de kötü olmaz; Yaşamı-

mız boyunca, çoğunlukla rastlayıp da kurtulmak istediğimiz, içinde bulunduğumuz an bize çok korkunç gözüken kötülüğün kendisi, çoğu zaman düştüğümüz üzüntüden kurtulmamızı sağlayacak başlıca çıkar yoldur. Anlatmakla bitmez yaşamımdan buna birçok örnek verebilirim; özellikle adadaki yalnız yaşamımın son yıllarında karşılaştığım olaylar bu konuda en belli başlı örneklerdir.

Yukarıda da dediğim gibi buradaki yirmi üçüncü yılının aralık ayıydı; güneş gündönümü zamanı (kışdönümü diyemeyeceğim) olduğu için tam benim harman zamanıydı; sık sık dışarda, tarlada bulunmam gerekiyordu; bir sabah erkenden, daha tan bile ağarmadan önce çıkmıştım; bulunduğum yerden iki mil ötede, adanın daha önce vahşilerin gelmiş olduğu yere doğru deniz kıyısında bir ateş görünce şaşırdım kaldım. Ne yazık ki bu kez adanın öbür yanında değil, benim bulunduğum yandaydılar.

Bu görünüş karşısında gerçekten büyük bir korkuya düştüm, görülürüm diye evimin önündeki fundalıktan dışarıya çıkmayı göze alamadım; bununla birlikte vahşiler adada gezerken biçilmiş, biçilmemiş ekinimi, işlerimi, hazırlıklarımı görürlerse burada birisinin olduğunu hemen anlar, ne yapar yapar beni bulurlar korkusuyla içim gene de rahat değildi. Sonunda doğruca şatoma döndüm, her şeye elimden geldiğince doğal bir görünüş vererek merdiveni içeri aldım.

İçerde savunma durumuna geçerek bütün hazırlıklarımı yaptım. Yeni duvara sıralanmış, top adını verdiğim bütün misket tüfeklerini doldurdum, tabancalarımı sıkıladım; bu barbarların elinden beni kurtarması için ulu Tanrı'ya yalvarmayı, O'nun yardımına sığınmayı unutmadan, son soluğuma dek çarpışmaya karar verdim. Bu durumda aşağı yukarı iki saat bekledim; ama dışarıya gönderecek gözcülerim bulunmadığından, olup bitenleri öğrenmek için sabırsızlanıyordum.

Bu durumda neler yapabileceğimi düşünerek bir süre oturduktan sonra, dışarda geçenleri bilmeden daha fazla beklemeye dayanamadım; merdiveni daha önce sözünü ettiğim, tepenin yanındaki düz yere yerleştirdim, çıktıktan sonra alıp bir daha dayayarak tepenin doruğuna çıktım; yanıma özel olarak aldığım dürbünü çıkararak yüzükoyun yere uzandım, onları gördüğüm yere bakmaya başladım. Sayıları dokuzdan aşağı olmayan vahşilerin küçük bir ateş çevresinde oturduklarını gördüm; bu ateş ısınmak için değildi tabii; çünkü hava aşırı derecede sıcaktı; yanlarında ölü ya da diri olarak getirdikleri insan etinden kendilerine barbarca bir şölen hazırladıklarını anladım.

İki sandalla gelmiş, sandalları kıyıya çekmişlerdi; o sırada deniz kabarmış durumda olduğu için, geri dönmek üzere suların çekilmesini bekledikleri anlaşılıyordu. Bunları benim bulunduğum yandaki kıyıda, böylesine yakınımda görmemin beni nasıl şaşkına çevirdiğini anlamak kolay değildir. Ama buraya her zaman denizin alçalışı sırasında akıntının yatışmasıyla geldiklerini anlayınca içim biraz rahat etti; daha önce gelmemişlerse, suların yüksek olduğu saatlerde her zaman, güvenle ortalıkta dolaşabilirdim; bu gözlem üzerine gönül rahatlığıyla harmanımda çalışmaya gittim.

Düşündüğüm doğru çıktı; çünkü sular batıya doğru çekilmeye başlar başlamaz kayıklarına binip kürek çekerek uzaklaştıklarını gördüm. Gitmeden bir buçuk saat önce kıyıda dans ettiklerini de söylemeliyim; eğilip kalkışlarını, kımıldanışlarını dürbünümle kolayca görebiliyordum. Bütün ayrıntıları seçebiliyordum; ama hepsinin de en ufak bir örtüden bile yoksun, çırılçıplak oldukları anlaşılıyordu; kadın mı erkek mi olduklarını kestiremedim.

Onların kayıklarına binip uzaklaştıklarını görür görmez iki tüfeğimi omuzladım, belime iki tabanca soktum, kocaman kılıcımı da yanıma kınsız olarak astım, var hızımla on-

ları ilk gördüğüm tepeye gittim. En az iki saat sonra (çünkü bunca silahla pek fazla yol alamıyordum), tepeye varır varmaz, gördüklerimden başka üç vahşi kayığının daha gelmiş olduğunu anladım; daha uzağa bakınca hepsinin denize açılmış, karşıdaki kara parçasına yol almakta olduklarını gördüm.

Bu benim için korkunç bir görünüştü; hele kıyıya indiğimde, yaptıkları iğrenç işten geride kalan tüyler ürpertici izleri, bu alçakların oynaya zıplaya parçalayıp yedikleri insanlardan artakalan kan lekelerini, kemikleri, et parçalarını görünce iyice irkildim. İçimde öyle bir öfke uyandı ki, kim olurlarsa olsunlar, sayıları kaç olursa olsun, bir daha gelecekleri orada ilk görüşte gebertmeyi düşünmeye başladım.

Bunların bu adaya pek sık gelmedikleri bence kesin bir şeydi; çünkü geçen gelişlerinden bu gelişlerine aradan on beş ay geçmişti; daha doğrusu, bütün bu süre içinde onları ne gördüm ne de bir izlerine, bir belirtiye rastladım; demek ki yağmur mevsiminde dışarı çıkmıyorlar, çıksalar bile bunca uzağa gelemiyorlardı. Bununla birlikte bütün bu süreyi, ansızın baskına uğramak korkusuyla tedirginlik içinde geçirdim; o zamandan bu yana, bir kötülüğü beklemenin o kötülüğü çekmekten daha acı bir şey olduğunu, hele bu bekleyiş, bu korkuyu silkip atamamanın acıyı daha da büyüttüğünü iyice anladım.

Bütün bu süre içinde hep onları gebertmeyi kurdum; daha iyi bir yolda değerlendirebileceğim zamanımın çoğunu, bir dahaki gelişlerinde onları nasıl tuzağa düşürüp temizleyebileceğimi, özellikle son gelişlerindeki gibi iki kümeye ayrılmış olurlarsa ne yapacağımı düşünmekle geçirdim. Bunlardan on on iki kişilik bir kümeyi öldürsem, ertesi gün, ertesi hafta ya da ertesi ay bir başkasını, bir başkasını daha, bir başkasını daha öldürmek zorunda kalacağımı; bu işin ardı arkası kesilmeksizin böylece sürüp gideceğini, sonunda onların

yamyamlığına taş çıkartacak bir katil olacağımı aklıma bile getirmiyordum.

Artık günlerimi büyük bir şaşkınlık, bir tedirginlik içinde geçiriyor, günün birinde bu acımak bilmez yaratıkların eline düşmekten korkuyordum; ara sıra dışarı çıkmayı göze alsam bile, düşünebilecek en büyük sakınganlıkla, dikkatle dört bir yanıma bakmadan adım atmıyordum. İşte şimdi, evcil bir keçi sürüsü yetiştirmiş olmamın büyük mutluluğunu görüyordum; çünkü vahşilerin dikkatini çekmeyeyim diye özellikle onların geldiği yerlerin yakınında, hiçbir zaman ateş edemiyordum. Benden korkup kaçsalar bile, birkaç gün sonra belki de iki üç yüz kayıkla gene geri dönecekleri su götürmez bir şeydi; o zaman da başıma gelecekler gün gibi ortadaydı.

Bununla birlikte onları bir daha görmem için aradan bir yıl üç aydan daha fazla bir süre geçti; nasıl gördüğümü şimdi anlatacağım. Evet, bu süre içinde belki bir iki kez adaya gelmiş olabilirler; ama ya kalmamışlar ya da ben işitmemişimdir; bununla birlikte buraya gelişimin yirmi dördüncü yılı, yanılmıyorsam mayıs ayında onlarla çok garip bir karşılaşmam oldu; sırası gelince bunu da anlatacağım.

Aradan geçen bu on dört on beş ay içinde kafamda sonsuz bir tedirginlik vardı. Rahat uyku uyuyamıyor, hep korkulu düşler görüyor, sık sık irkilerek uyanıyordum. Gündüzleri ruhum büyük sıkıntılar içinde eziliyor, geceleri sık sık düşümde vahşileri öldürdüğümü, öldürmekte neden haklı olduğumu görüyordum. Her neyse, bunları şimdilik bir yana bırakalım; mayısın ortalarında, gündüzleri gene yazmakta olduğum zavallı direk takvimimin gösterdiğine göre ayın on altısında, bütün gün şimşeklerle, gök gürültüleriyle karışık büyük bir fırtına esti; ardından da korkunç bir gece geldi. Her nasıl olduysa, İncil okuyarak şimdi içinde bulunduğum durum konusunda derin derin düşünürken, denizden geldiğini sandığım bir top sesiyle ansızın irkildim.

Bu şaşkınlık daha önceki şaşkınlıklarından bambaşka nitelikteydi; çünkü kafamda uyandırdığı düşünceler bambaşkaydı. Hemen yerimden fırlayarak çabucak kalktım, merdiveni yakalayarak kayanın ortasına koydum; çıktıktan sonra alıp bir daha dayayarak tepenin doruğuna tırmandım; tam o sırada bir alev parıltısı görerek kulak kesildiğimde yarım dakika içinde bir top sesi daha işittim; sesin gelişinden bu topun, sandalımla akıntıya kapıldığım yandan atıldığını anladım.

Bu topları, tehlikeye düşen bir geminin, başka gemilerden yardım istemek için attığını düşündüm. Hemen o anda, ben onlara yardım edemezsem de belki onların bana yardım edebileceği aklıma geldi; bunun üzerine elime geçirdiğim bütün kuru otları toplayıp büyücek bir yığın yaparak tepenin üstünde bir ateş yaktım. Odunlar kuruydu, kolayca tutuştu, rüzgârın sert esmesiyle birlikte çok güzel yandı; denizde gemi gibi bir şey varsa, bu ateşi görecekleri kesindi, gördüklerine de şüphe yoktu; çünkü ateşim alevlenir alevlenmez başka bir top sesi daha işittim. Ateşimi gün ağarıncaya değin söndürmedim; ortalık iyice aydınlanınca çok uzakta, adanın tam doğusunda, deniz daha sisli olduğu için dürbünümle bile yelken mi tekne mi olduğunu kestiremediğim bir şey gördüm; çok açıktaydı.

Bütün gün sık sık ona baktım, çok geçmeden hiç kımıldamadığını anladım; o zaman hemen bunun demirlemiş bir gemi olduğu sonucuna vardım. Sizin de anlayacağınız gibi, ne olduğunu iyice öğrenmek isteğiyle tüfeğimi elime alarak ada-

nın kuzey ucuna doğru, bir zamanlar akıntının kayığımı attığı kayalara koştum; oraya vardığımda sis iyice açılmış olduğundan, sandalla çıktığımda rastladığım, deniz altındaki gizli kayalara çarpmış, parçalanmış bir geminin kalıntılarını üzülerek gördüm; bu kayaların, akıntı hızını kırarak yaptıkları anafor benim bütün yaşamımdaki en umutsuz, en acı durumdan kurtulmamı sağlamıştı.

Böylece bir adamın kurtuluşu, bir başkasının yıkımı oluyordu; çünkü, anlaşılan bu adamlar nerede olduklarını bilmedikleri, rüzgâr da doğu ile kuzeydoğudan sertçe estiği için, geceleyin bütünüyle su altında gizli olan kayalara çarpmışlardı. Adayı görmemişlerdi sanıyorum; görmüş olsalardı, sandalları yardımıyla karaya çıkarak kendilerini kurtarmaya çalışırlardı; ama özellikle benim ateşi gördükten sonra toplar atarak yardım istemeleri beni birçok düşünceye yöneltiyordu. Birincisi, ateşi görür görmez sandala atlayarak karaya çıkmaya çalıştıklarını, ama deniz azgın olduğundan devrildiklerini düşünüyordum; çünkü denizin gemiye çarpması üzerine gemiciler kendi sandallarını kırmak, parçalamak zorunda kalırlar. Ardından da belki yanlarında başka bir gemi ya da gemiler bulunduğunu, tehlike işareti üzerine gelerek hepsini alıp götürdüğünü düşünüyorum. Zaman zaman da hepsinin sandala girmiş, denize açılmış olduklarını, tıpkı benim gibi akıntıyla denize doğru sürüklendiklerini, orada da onlar için acıdan ölümden başka bir şey olmadığını, belki de şimdi açlıktan ölmek üzere olduklarını, birbirlerini yiyecek duruma geldiklerini düşünüyorum.

Bütün bu düşünceler altı üstü birer varsayım olmakla birlikte bu zavallı adamların düşkün durumunu görmekten, acımaktan başka yapabileceğim bir şey yoktu; bunun üzerine gene de iyi bir etkisi oldu; ulu Tanrı bu umutsuz durumda bile bana birçok rahatlık, avuntu bağışladığı için O'na duyduğum borçluluk gitgide daha da büyüdü; dünyanın bu yerine düşen iki gemide benden başka hiç kimse sağ kalmamıştı. Bundan da şunu öğrendim ki, ne denli kötü bir duruma düşersek düşelim, kendimizden daha kötü bir durumda bulunanları görerek şu ya da bu yönden, ulu Tanrı'nın bağışına, yardımına şükretmemizi gerektiren bir şey bulmamak olacak şey değildir.

Hiçbirinin kurtulduğunu düşünmeme yer olmayan bu adamların sonu da yüzde yüz aklımdan geçtiği gibi olmuştu. Yakınlarında bulunan başka bir geminin kurtarmış olabileceği düşüncesi dışında, bütün iyi dileklerle birlikte bunların toptan yok olmadıklarını ummak için hiçbir akla yatkın dayanak yoktu; başka bir gemiye alınmış olmaları da çok uzak bir olasılıktı; çünkü gerçekte böyle bir şeyin en ufak bir belirtisi bile ortada yoktu.

Bu görünüş üzerine ruhumda nasıl özlem dolu, ateşli bir istek duyduğumu anlatabilecek güçte hiçbir söz bulabileceğimi sanmıyorum; bu duygu ara sıra şöyle dile geliyordu: "Ah, şu gemiden bir iki kişi, hayır yalnız bir kişi kurtulsaydı da, bana arkadaşlık edecek, benimle konuşacak, söyleşecek bir dost yaratığa kavuşsaydım!" Yalnız yaşadığım süre boyunca hiçbir zaman, soydaşlarımla birlikte bulunmayı böylesine gönülden dilememiş, bundan yoksun kalmakla böylesine üzülmemiştim.

İnsan duygularında, göz önünde bulunan ya da göz önünde bulunmasa da, düşgücüyle kafada canlandırılan bir amaca doğru akan birtakım gizli kaynaklar vardır; bu durumlarda kimi zaman ruh, düşgücündeki amaç bilinen o nesneyi öyle

çılgıncasına kucaklar ki, o nesnenin yokluğu sonradan dayanılmaz bir acı olur.

Hiç olmazsa bir kişinin kurtulmuş olması dileği de böyle bir şeydi: "Ah, içlerinden biri olsun kurtulsaydı!" Öyle sanıyorum bu "İçlerinden biri olsun kurtulsaydı!" sözünü bin kez mırıldandım; bu sözleri söylerken öyle bir heyecanlanıyordum ki, ellerim kenetleniyor, parmaklarım avuçlarımı sıkıyordu; avcumda yumuşak bir şey olsa ister istemez ezilirdi; bu arada birbirine kenetlenen dişlerim öyle sıkı kapanmıştı ki, bir süre için ağzımı açamadım.

Bütün bunların nedenini, özelliklerini araştırmayı düşünürlere bırakalım. Benim onlara bütün söyleyebileceğim, neden ileri geldiğini bilmemekle birlikte ilk karşılaştığım zaman beni bile şaşırtan bu durumun anlatılmasıdır. Hiç kuşkusuz bu, bir Hıristiyan yoldaşımla konuşup görüşmekten doğacak avuntunun kafamda iyice yer etmiş olmasından, bu yöndeki özlemimden ileri gelen bir şeydi.

Ama dileğim yerine gelmedi. Ya onların ya benim ya da hem benim hem onların alınyazısı bu işe engel olmuştu; adada kalışımın son yılına değin bu gemiden kurtulan birisinin olup olmadığını anlayamadım; yalnız birkaç gün sonra geminin kazaya uğradığı yere yakın bir kıyıda, boğulmuş bir çocuk gövdesine rastlayarak büyük üzüntü duydum. Üzerinde bir gemici yeleği, dizden boğma bir pantalonla mavi bir bez gömlekten başka hiçbir şey, hangi ulustan olduğunu anlamama yardım edecek en ufak bir ipucu bile yoktu. Cebinde iki sekizlikle bir pipodan başka hiçbir şey bulamadım. Bu pipo benim için paradan on kat daha değerliydi.

Havanın sertliği yatışmıştı; batan gemide işime yarayacak birtakım şeyler bulabileceğime kesinlikle inandığım için, sandalla geminin yanına gitmeyi çok istiyordum. Ama gerçekte beni oraya gitmeye daha çok zorlayan şey, gemide belki sağ kalmış bir kimse olabileceği, bu durumda yalnız onun canını

kurtarmakla kalmayarak kendi yaşayışım için de büyük bir avuntu kazanabileceğim umuduydu. Bu düşünce gönlümde öyle bir yer etti ki, sandalımla batık gemiye gitmeden, ne gece rahat vardı bana artık ne gündüz; içimdeki bu dürtü öyle güçlüydü ki, görünmez bir buyrultunun etkisi gibi, karşı durulabilecek gibi değildi; bu düşünceyle işe girişerek ötesini Tanrı'ya ısmarladım.

Bu gücün etkisi altında çabucak şatoma döndüm, yolculuğum için her şeyi hazırladım; biraz ekmek, büyük bir kap içme suyu, sandala yön verecek bir pusula, bir şişe rom (çünkü daha epeyce vardı), bir sepet de kuru üzüm aldım. Böylece gerekli her şeyi sırtlayarak aşağıya, sandala gittim; sandalın içindeki suyu boşalttım, denize indirdim, eşyaları yükledim, sonra gene eve döndüm. İkinci yüküm, pirinçle dolu kocaman bir çuval, gölgesinden yararlanmak için tepeme açacağım şemsiye, su ile dolu başka bir büyük kap, yirmi yirmi beş küçük ekmek ya da arpa çöreği, öncekinden fazla olarak bir şişe keçi sütü ile bir parça da peynirdi. Bunların hepsini bin bir çeşit çabayla kayığa taşıdım.

Yolumu açık etmesini Tanrı'dan diledikten sonra karadan ayrılmış, kürek çekerek kıyıyı izleye izleye en sonunda adanın o yandaki son noktasına, daha doğrusu kuzeydoğusuna geldim. Şimdi denize açılıp açılmama konusunda karar vermem gerekiyordu. Biraz ötede adanın her iki yanından da sürekli olarak hızla geçen, daha önce düştüğüm tehlikeyi anımsatan akıntılara bakınca, yüreğim erimeye başladı; çünkü bu akıntılardan birine kapılacak olursam açık denizlere sürükleneceğimi, belki de adayı gene gözden yitireceğimi, kayığım da küçük olduğu için az buçuk bir rüzgârla ister istemez yok olacağımı açıkça kestirebiliyordum.

Bu düşünceler beni öyle yıldırdı ki, bu işten yavaş yavaş vazgeçmeye başladım, kayığı kıyıda küçük bir koycağıza çekerek dışarıya atladım; bir toprak yığını üstüne oturup bir

yandan bu yolculuğu yapmaya duyduğum istek, bir yandan da içime çöken korku arasında bocalayarak kara kara düşündüm; bu düşüncelere dalmaktan denizin değiştiğini, suların kabarmaya başladığını bile görmedim; bu durumda, daha birkaç saat denize açılamazdım. Bunun üzerine hemen gözüme, üzerine çıkarak suların kabarma durumunda akıntıları, hangi yoldan gidip dönebileceğimi seçiklikle görebileceğim yüksek bir tepe ilişti. Denizin her iki yanını da görebilen bu tepeden, suların çekilme durumunda akıntının güney kıyıya yakın, kabarma durumunda da kuzey kıyıya yakın geçtiğini, dönüşte benim için kuzey kıyıyı tutmaktan başka yapılacak şey olmadığını, bunu da çok dikkatli yapmam gerektiğini anladım.

Bu gözlemlerle yüreklenerek ertesi sabah ilk akıntıyla denize açılıp geceyi de kayıkta, daha önce sözünü ettiğim kocaman kaputun altında geçirmeye karar verdim, yola çıktım. Doğuda kalan akıntının beni hızla götüren etkisini duyuncaya değin ilkin doğru kuzeye gittim; ama bu etki daha önce beni hızla sürükleyerek kayığı yönetmemi iyice engelleyen güney akıntısının etkisine benzemiyordu; küreğimi güçlü bir dümen gibi kullanarak büyük bir hızla doğru batık gemiye yöneldim, iki saatten daha az bir zamanda geminin yanına vardım.

Geminin görünüşü korkunçtu. Yapısına bakılırsa bir İspanyol gemisiydi; iki kayanın arasına sıkışmış kalmış, başı ile kıçı dalgalardan parça parça olmuştu; baş kasarası kayalara hızla çarptığından hem pruva direği hem de büyük direği tam güverte düzeyinden, kökten kopmuştu; ama civadrası sağlamdı, pruvası ile baş bodoslaması sağlam görünüyordu. Yanına yaklaştığımda küpeştede bir köpek belirdi; geldiğimi görünce havladı, bağırdı; ben çağırır çağırmaz, yanıma gelmek için denize atladı, tuttum kayığa aldım; ama açlıktan susuzluktan nerdeyse ölmek üzereydi. Önüne bir ekmek koydum, karda on beş gün aç kalmış bir kurt gibi saldırarak yedi.

Zavallı hayvana sonra biraz su verdim, bıraksaydım çatlayıncaya dek içecekti.

Bundan sonra gemiye çıktım; ama ilk gördüğüm şey, geminin mutfağında birbirlerine sıkı sıkıya sarılı iki boğulmuş adam oldu. Gerçekte gemi kayaya bindirdiği zaman fırtına olduğu için, deniz gemiye öyle ardı arkası kesilmeden dolmuştu ki, bunların tıpkı suyun altındaymışçasına, denizin sürekli çarpmasıyla boğulmuş olabileceklerini düşündüm. Gemide köpekten başka canlı kalmamıştı; görebildiğim eşyaların da hepsi sudan bozulmuştu. Ambarın dibinde şarap mı konyak mı olduğunu anlayamadığım birtakım içki fıçıları duruyordu; sular çekilmiş olduğu için bunları görebiliyordum; ama çok büyük olduklarından uğraşılmaya değmezdi. Gemicilerin kimisinden kalma birtakım sandıklar gördüm; içlerinde ne olduğuna bile bakmadan bunlardan ikisini kayığa aldım.

Geminin kıçı sağlam, burnu da parçalanmamış olsaydı, adamakıllı bir yolculuk yapardım sanıyorum; çünkü bu iki sandıkta bulduğum şeylerden anladığıma göre, gemide bir hayli değerli şey vardı; tuttukları yoldan anlayabildiğime göre, gemi Amerika'nın güney kesiminde Brezilya'nın ötesinden, Buenos Aires'ten ya da Rio de la Plata'dan kalkmış, Meksika Körfezi'nden Havana'ya ya da buna benzer bir yere, belki İspanya'ya gidiyormuş. Hiç kuşkusuz gemide büyük bir zenginlik vardı; ama artık hiç kimsenin işine yaramayacaktı; gemideki öbür insanların ne olduğunu o zaman da öğrenemedim.

Sandıklardan başka içkiyle dolu yirmi galonluk küçük bir fıçı bularak büyük güçlükle onu da kayığa götürdüm. Bir kamarada birçok misketle içinde iki kilo barut bulunan büyük bir barut boynuzu buldum. Misketten yana bir sıkıntım yoktu, dolayısıyla onları bıraktım; ama barut boynuzunu aldım. Çoktandır istediğim bir ateş küreğiyle bir maşa, iki küçük pirinç tencere, çikolata yapmak için bir bakır güğüm, bir de ız-

gara aldım. Bu yükle, sular kabarmaya başladığından, köpeği de yanıma alarak dönüş için yola çıktım; aynı gece saat bir sularında yorgun argın, son derece bitkin bir durumda adaya vardım.

O gece kayıkta yattım; sabahleyin getirdiğim eşyaları şatoma değil de yeni mağarama taşımaya karar verdim. Dinlendikten sonra bütün eşyayı karaya çıkararak birer birer incelemeye başladım. İçki fıçısının bir çeşit romla dolu olduğunu gördüm; ama bu Brezilya'daki romlara benzemiyordu, kısacası hiç de iyi değildi. Ama sandıkları açtığımda işime çok yarayacak bir sürü şey buldum. Sözgelişi birinde, en iyisinden, ince işlenmiş bir şişe sandığı buldum; şişeler çok güzel, eşi az bulunur içkilerle doluydu. Her şişe bir buçuk iki litre alıyordu; şişelerin üzeri de gümüşle işlenmişti. İki kavanoz dolusu reçel ya da tatlı buldum; ağızları öyle iyi kapanmıştı ki, içlerine tuzlu su hiç dokunmamıştı; ama bulduğum öteki iki kavanoz su almış, içlerindeki tatlı bozulmuştu. Birkaç tane çok iyi gömlek buldum; bu beni sevindirdi; on on beş beyaz keten mendille boyun atkısı buldum. Sıcak günlerde yüzümü silerek serinleyeceğim için bu mendillere de çok sevindim. Sandığın dibine geldiğimde hepsinin toplamı bin yüzü bulan sekizliklerle dolu üç torba buldum; torbalardan birinde bir kâğıda sarılı sekiz İspanyol altını, biraz külçe altın, birkaç küçük altın çubuk buldum; öyle sanıyorum bunların ağırlığı şöyle böyle yarım kilo vardı.

Öteki sandıkta birtakım elbiseler buldum; ama pek işe yarar şeyler değildi; anlaşılan bu sandık topçu yardımcısınındı; gerçi içinde top barutu yoktu ama, gereğinde av tüfeklerini doldurmak için alıkonmuş üç küçük boynuz dolusu çok ince parlak barut vardı. Kısacası, bu gidişte getirdiğim şeyler arasında işime yarayacak çok az şey vardı; paraya gelince, onu kullanabileceğim bir yer yoktu; benim için para, ayağımın altındaki çamurla birdi; bütün bu paranın hepsini, yokluğunu

çok duymakla birlikte yıllardır ayağımın hiç görmediği üç dört çift İngiliz çorabıyla ayakkabısına vermeye hazırdım. Gerçi batık gemide gördüğüm boğulmuş adamların ayağından çıkardığım iki çift ayakkabım vardı; sandıkların birinde iki çift daha bulunca çok sevindim; ama bunlar gerek kullanılış gerekse rahatlık bakımından bizim İngiliz ayakkabılarına hiç benzemeyen yumuşak, yemeni gibi şeylerdi. Bu gemici sandığında aşağı yukarı elli tane sekizlik buldum; ama bunlar altın değildi. Anlaşılan bu sandık ötekinden daha yoksul bir adamındı. Ötekisi belki de bir subayındı.

Her neyse, bu parayı da alarak önceden kendi gemimizden aldığım para gibi, mağaranın bir köşesine sakladım. Ama dediğim gibi, geminin öbür köşesine erişemeyişim acınılacak bir şeydi; çünkü o zaman en azından birkaç kayık dolusu para getirebilir, bir gün İngiltere'ye kaçabilecek olsam bile, geri dönüp gene arayıncaya değin bu paralar sakladığım yerde sağ salim kalabilirdi.

Bütün eşyaları, karaya çıkarıp yerleştirdikten sonra gene kayığıma döndüm, kıyı boyunca kürek çekerek kayığı eski koyuna götürdüm, sonra da hemen soluğu evimde aldım. Her şey bıraktığım gibi duruyordu. Dinlenerek gene eskisi gibi yaşamaya, ev işlerimi yürütmeye başladım; bir süre için oldukça rahat yaşadım; yalnız eskisinden daha sakıngan davranıyor, pek dışarılara çıkmıyor, çevremi daha çok gözetliyor-

dum. Ara sıra özgürce dolaşacak olsam bile, bunu her zaman vahşilerin gelmediğine hemen hemen kesinlikle inandığım adanın doğu bölgesinde yapıyordum; hem de o yana giderken, adanın öbür yanlarında yanımdan hiç eksik etmediğim bir sürü cephane ile silahı da taşımıyor, böyle hazırlıkları gereksiz görüyordum.

Bu koşullar altında daha iki yıl yaşadım; ama sürünmek için doğmuş olduğumu bana hep hatırlatıp duran şu karayazgılı başım, bu iki yıl içinde, bu adadan nasıl kaçıp kurtulacağım konusunda bir sürü tasarıyla dolup taştı; ara sıra mantığım artık orada bu tehlikeli yolculuğu göze almaya değecek hiçbir şey kalmadı dese bile, batık gemiye bir daha gitmeyi istiyordum; başımı alıp bir şu yana açılıyordum, bir bu yana; Sallee'den kaçarken kullandığım kayık burada elimde olsaydı, nereye gidersem gideyim diyerek koca denize açılmayı bile göze alırdım.

Bütün bu durumlarımla ben, insanlığın acılardan yarısının kaynağı olan bir hastalığa tutulmuş kimseler için ders alınması gereken bir örnek sayılırım; hastalık sözüyle Tanrı ile Doğa'nın insana uygun gördüğü durumla yetinmemeyi belirtmek istiyorum; çünkü benim geriye dönüp de ilk durumumu görmezden gelişim, babamın o güzel öğütlerini dinlemeyişim, o öğütlere karşı gelişim, işlediğim başlıca günah oldu; üstüne buna benzer başka günahlar da gelince bu acı duruma düştüm; çünkü ulu Tanrı beni Brezilya'ya mutlu bir çiftçi olarak yerleştirmiş, istediklerimi bağışlamıştı; yavaş yavaş ilerlemekle yetinseydim, bugün, daha doğrusu adada geçirdiğim şu süre içinde, Brezilya'nın en ileri gelen çiftçilerinden biri olurdum; orada yaşadığım süre içindeki ilerlememi, kalmış olsaydım erişebileceğim kazancı düşünürsek, o hızla yüz bin altınlık bir varlığım olabilirdi. Kurulu bir düzeni, gelişmiş, yoluna girmiş bir çiftliği bırakıp köle getirmek için geminin yük sorumlusu olarak Gine'ye gitmek benim neyime

idi? Zamanla, sabırla, yerimizde kazancımız artacak, istediğimiz Arap kölelerini bu işin alım satımıyla uğraşanlardan kendi kapımızda satın alabilecektik; belki bu biraz pahalıya mal olurdu; ama öbür yoldan sağlayacağım kazanç, bunca tehlikeyi göze almayı gerektirecek değerde bir şey değildi.

Ama böyle düşünceler, çoğunlukla genç kafaların işi olduğundan, bunların bir çılgınlık olduğunu anlamak da her zaman birçok yılın geçmesine ya da acı bir deneyden alınacak derse bağlıdır; işte benim için de böyle oldu. Bununla birlikte aldanmak benim yaradılışımda öyle derinlere kök salmıştı ki, durumla bir türlü yetinmiyor, bu yerden kaçmanın yollarını araştırmaktan bir türlü kafamı alamıyordum. Şimdi öykümün sonunu anlatmam okurların daha çok hoşuna gider ama, öykümün sonuna varabilmek için, önce buradan kaçma konusundaki çılgınca tasarılarımı, ilk düşüncelerimi, hangi ilkelere göre davrandığımı anlatmak yersiz kaçmaz sanırım.

Batık gemiye yaptığım son yolculuktan sonra şimdi şatoma çekildiğim, kayığımı koya yerleştirerek her zamanki gibi suya batırdığım, gene eski yaşayışıma döndüğüm düşünülebilir. Gerçekte eskiden olduğumdan daha varlıklıydım; ama hiç de daha zengin değildim; İspanyollar gelmezden önce Peru'daki Kızılderililerin varlıklarından yararlanamayışları gibi, benim varlığım da bana hiçbir şey sağlamıyordu.

Bu yalnızlık adasına ayak basışımın yirmi dördüncü yılı mart ayında, yağmur mevsimi gecelerinden biriydi. Yatağıma ya da hamağıma uzanmış yatıyordum; uyanıktım, sağlık durumum iyiydi, ağrım sızım, gövdece bir rahatsızlığım, kafaca bir tedirginliğim yoktu; ama gözüme bir türlü uyku girmiyordu; aşağıda da anlatacağım üzere bütün gece gözümü kırpmadım.

O gece beynimin büyük işlek geçidinde fırtınalar koparan sayısız ipe sapa gelmez düşünceyi ne anlatabilirim ne de anlatmam bir şeye yarar. Bütün yaşamımı küçük bir ölçekte

ya da kısaca gözümün önünden geçirdim; bu adaya gelişimden bu yana geçen günleri düşündüm. Adaya ayak bastığım günden beri geçirdiğim zamanı düşünürken, ilk yıllardaki mutluluğumla kumda bir ayak izi gördüğümden bu yana çektiğim korkuyu, kuşkuyu, tasayı karşılaştırdım; vahşilerin bu adaya gelip gittiklerine, yüzlerce vahşinin birden buraya gelebileceğine inanmıyor değildim; ama böyle bir şeye rastlamamıştım, dolayısıyla korkum da yoktu. Tehlike gene aynı olmakla birlikte gönlüm rahattı; karşımdaki tehlikeyi tanımamaktan gerçekte böyle bir tehlike hiç yokmuşçasına mutluluk duyuyordum. Bu durum, aklıma birçok işe yarar düşünceyi, özellikle şunu getirdi: Ulu Tanrı insanları yönetirken, onların olaylarla ilgili görgüleriyle bilgilerini böylesine dar sınırlar içine almakla ne büyük bir iyilik etmiştir; insan binlerce tehlike arasında dolaşır; ama bu tehlikeleri görseydi ya da bilseydi, düşüncesi darmadağın, ruhu da mutsuz olurdu; kendisini kuşatan tehlikelerden hiçbirini bilmediği, nesnelerle ilgili olaylar gözlerinden gizlendiği için rahat, esen kalır.

Bu konulara bir süre kafa yorduktan sonra, bu adada büyük bir güvenle, hiçbir kuşku duymaksızın dolaşmakla yıllardan beri ne büyük bir gerçek tehlike içinde yaşamış olduğumu kara kara düşünmeye başladım; beni bir keçiyi ya da kaplumbağayı yakalayışımdaki aynı niyetle yakalayacak, ben bir serçeyi ya da güvercini öldürüp yemeyi nasıl günah saymıyorsam, beni de öldürüp yemeyi günah saymayacak yamyamların, vahşilerin elinden, en korkunç bir sondan, belki de ancak bir tepenin sırtı, büyük bir ağaç ya da gecenin rastgele yaklaşması yardımıyla kurtulmuştum. Bilinmeyen bütün bu kurtuluşlarımı borçlu olduğum, gücü karşısında saygıyla boyun eğdiğim başlıca Koruyucu'ya bütün gönlümle şükretmedim desem kendime haksızlık etmiş olurum. O korumasa, benim bu acımak bilmez vahşiler eline düşmem kaçınılmaz bir şeydi.

Bu düşünceler gelip geçtikten sonra, kafam bir sürü iğrenç yaratıkların, başka deyimle vahşilerin huylarını incelemekle oyalandı; nasıl oluyor da yerin göğün bilge Yönetici'si, kimi yaratıkların böyle bir insanlıkdışı davranışa düşmesine, üstelik soydaşlarını yiyecek ölçüde alçalmasına izin verebiliyordu? Ama bütün bu düşünceler birtakım (o zaman için yararsız) gözlemlere dayanınca, aklıma bu iğrenç yaratıkların dünyanın hangi kesiminde yaşadıklarını, geldikleri kıyının buradan uzaklığını, yurtlarından bunca uzakta ne aradıklarını, kayıklarının ne biçim şeyler olduğunu öğrenmek geldi; onlar buraya geliyorlar da, ben ne diye işimi gücümü ayarlayıp oraya gitmeye hazırlanmayayım dedim kendi kendime.

Oraya gittiğim zaman ne yapacağımı, ellerine düşersem ne olacağımı, nasıl yakamı kurtaracağımı düşündüğüm gibi hiçbir şeyi düşünmemiş, hiçbir şeye böyle uzun uzadıya kafa yormamıştım; oraya nasıl gidebileceğimi, ellerine düşmesem de nasıl yiyecek bulabileceğimi, hangi yola yöneleceğimi bile böylesine düşünmüyordum. Bu düşüncelerin hiçbiri aklımın kıyısından geçmiyordu; ama sandalımla o kara parçasına geçebileceğim düşüncesi iyice kafamda yer etmişti. Geriye bakınca şimdiki durumumu, düşülebilecek en kötü durum olarak görüyordum; bundan daha kötüsü ancak ölüm olurdu; o karaya gidersem belki kurtulur ya da Afrika kıyısında yaptığım gibi, insanların yaşadığı bir ülkeye varıncaya dek kıyıyı izleyebilir, bir kurtuluş yolu bulurdum; kimbilir, belki de beni alacak bir Hıristiyan gemiye rastlardım; işim büsbütün ters gidecek olsa, çok çok ölürdüm, bu da çektiğim bütün acılara bir an önce son vermek olurdu. Bu arada sizlerden dileğim, bütün bu düşüncelerin tedirgin bir kafa ile sabırsız bir yüreğin ürünü olduğunu; bende bu durumun, uzun zamandır süregelen kayguların verdiği umutsuzlukla, batık gemiye gidişimde uğradığım umut kırıklığının bir sonucu olduğunu; o gemide çoktandır bütün gönlümle özlediğim bir şeyi, daha

doğrusu, benimle konuşup söyleşecek, bana bulunduğum yer konusunda, buradan nasıl kurtulabileceğim konusunda bilgi verecek bir kimseye rastlamaya öylesine yaklaştığımı; umudum boşa çıkınca sinirlerimin altüst olduğunu, göz önünde bulundurmanızdır. İçimde Ulu Tanrı'ya boyun eğmekten, O'nun buyruklarını beklemekten doğan rahatlık yitmiş gibiydi; kafamı, bende karşı konulmaz bir güçle, kaçınılmaz bir istekle uyanan, o kara parçasına gitme düşüncesinden başka hiçbir şeye yöneltemiyordum.

İki saat ya da daha fazla bir süre kafamı kurcalayan bu düşünceler kanımı öyle fazla kızıştırdı, içimdeki olağanüstü heyecan dolayısıyla nabzım bir sıtmaya tutulmuşçasına öyle delicesine atmaya başladı ki, bu düşünceden yorulmuş, ezilmiş bitkin düşmüşüm gibi, derin bir uykuya daldım. Kafamı oyalayan bu şeylerin düşüme de girdiği sanılır belki; ama öyle olmadı, düşümde gördüğüm, bambaşka bir düştü; her zamanki gibi bir sabah şatomdan dışarı çıkıyordum, kıyıda denizden iki kayıkla yaklaşan on bir vahşi gördüm, öldürüp yemek üzere başka bir vahşiyi de birlikte getiriyorlardı; öldürülecek olan bu vahşi ansızın sıçrayarak can kaygusuyla ellerinden kaçmaya başladı. Uyku arasında, onun saklanmak için koşarak büyük duvarımın ötesindeki sık çalılığa geldiğini görür gibi oldum; yalnız olduğunu, ötekilerin de onu bu yanda aramadıklarını görünce ortaya çıktım, kendisine gülümseyerek yakınlık gösterdim; bunun üzerine diz çökerek benden yardım diler gibi göründü; kendisine merdiveni göstererek yukarı çıkardım, mağarama götürdüm, benim uşağım oldu; bu adamı elde eder etmez kendi kendime "şimdi artık karşıdaki karaya gitmeyi hiç çekinmeden deneyebilirim; bu adam bana kılavuzluk eder, ne yapılacağını, yiyecek için nereye gidileceğini, parçalanıp yenmemek için nerelerden kaçınmak gerektiğini; nerelere gidilebileceğini söyler" dedim, tam bu sırada uyandım. Düşümde kurtulmak umudundan duyduğum sevincin öylesine etkisindeydim ki, uyandığım-

da bunun bir düşten başka bir şey olmadığını görünce uğradığım umut kırıklığı beni çok büyük bir üzüntüye attı.

Bununla birlikte bu düşten, buradan kaçmak için tek çıkar yolun, vahşilerden birini, hem de başarabilirsem, parçalanıp yenmek cezasıyla öldürmek üzere buraya getirdikleri bir vahşiyi ele geçirmek olacağı sonucuna vardım. Ama bunun da gene birtakım güçlükleri vardı; onların büyük bir sürüsüne saldırıp hepsini temizlemeden bu düşünce gerçekleşemezdi; bu yalnız umutsuz, başarılması güç bir tasarı olmakla kalmıyor, öte yandan böyle bir şey yapmanın doğru olmayacağı düşüncesi de içimi kemiriyordu; kendi kurtuluşum için bile olsa, bunca kan dökmeye gönlüm yanaşmıyor, tüylerim diken diken oluyordu. Kafamda bu tasarıya karşıt olarak beliren düşünceleri, daha önce de anlattığım için, şimdi gene teker teker sıralamayacağım. Gerçi bu adamların benim canıma düşman olduklarını, ellerinden gelse beni parçalayacaklarını, bu ölümden kurtulma çabasının benim için tam anlamıyla kendini savunma sayılacağını, saldırılarına uğrasam da uğramasam da bir gün ölmemek için öldürmek zorunda olduğumu ileri sürebilirdim; ama bütün bunlarla birlikte kendi kurtuluşum için insan kanı dökmek bana korkunç geliyordu; bu düşünceyle uzun bir süre uzlaşamadım.

Bununla birlikte kendi kendimle birçok gizli tartışmadan, bu konuda olumlu olumsuz görüşlerin kafamda uzun süre çarpışmasından dolayı bir hayli bocaladıktan sonra, kurtulmak için duyduğum ateşli istek hepsinden baskın çıktı, ne olursa olsun, bir dengine getirip bu vahşilerden birini ele geçirmeye karar verdim. Şimdi iş bunu nasıl yapacağımı tasarlamaya kalıyordu; bu da gerçekte kararlaştırılması çok güç bir şeydi. Kafama yakın bir yol bulamayınca, kıyıya çıkışlarını görmek için hep gözetlemede kalmaya, sonra durumun gerektireceği gibi davranmak üzere, gerisini olayların gelişmesine bırakmaya karar verdim.

Kafamda bu düşünceyle, elimden geldiğince sık sık gözcü durmaya başladım; bu işi öyle sık yapıyordum ki, sonunda gözcülükten usandım; artık bir buçuk yılı geçmişti; bu sürenin büyük bir kesiminde, vahşilerin kayıklarını görmek için hemen hemen her gün adanın batısına, güneybatı noktasına gittim; ama tek kayık göremedim. Bu çok umut kırıcı bir şeydi, iyice canım sıkılmaya başladı; ama bu sıkıntının daha önceki durumda olduğu gibi, beni yapmak istediğim şeyden soğutacağı ölçüde olduğunu da söyleyemem. Geciktikçe işi daha çok benimsiyordum. Sözün kısası, şimdi bu vahşilerle karşılaşmak için duyduğum istek, başlangıçtaki onları görmekten, onlara görünmekten kaçınma isteğimden daha baskındı.

Ayrıca bir vahşiyi, belki de ikisini üçünü ele geçirip de adamakıllı köle edebilir, her dediğimi yapacak, bana hiçbir zaman kötülük edemeyecek duruma getirirsem, onları kolayca yönetebileceğimi, istediğim gibi çekip çevireceğimi düşünüyordum. Bu işle uzun süredir oyalanmaktaydım; ama ne gelen vardı ne giden. Kurduğum bütün düzenler, tasarılar boşa çıktı; çünkü çoktandır buralara hiçbir vahşi yaklaşmıyordu.

Bu tasarılarla bir buçuk yıl oyalandıktan, bunları gerçekleştirebilmek için hiçbir elverişli durum ortaya çıkmayınca hepsinin de boş olduğuna karar verdikten sonra, bir sabah erkenden, adanın benim yandaki kıyısında en az beş kayık bulunduğunu, içindekilerin de karaya çıkarak gözden uzaklaşmış oldukları görünce şaşakaldım. Bunların sayısı benim bütün tasarılarımı altüst etti; daha önce çoğunlukla bir kayıkta dört ya da altı kişi; ara sıra daha fazla geldiklerini gördüğüm için, şimdi yirmi otuzuna birden saldırmakta ne gibi bir yola başvuracağımı, tek başıma hepsiyle nasıl başa çıkacağımı bir türlü bilemiyordum; böylece şaşırarak kuşku içinde şatomda sessizce bekledim. Bununla birlikte daha önceki hazırlıklarımı yürürlüğe koyarak tam bir saldırı durumuna geçtim; bir şey olursa saldırıya ha-

zırdım. Yapacakları herhangi bir gürültüyü işiteyim diye bir süre kulağım kirişte bekledikten sonra, daha fazla dayanamayarak tüfeğimi merdivenin dibine dayadım, her zamanki gibi iki tırmanışta tepeye çıktım; bununla birlikte beni görmemeleri için, tepenin üzerinden başım gözükmeyecek bir biçimde durdum. Buradan dürbünüm yardımıyla sayılarının otuzdan aşağı olmadığını, bir ateş yakmış, yemek pişirmekte olduklarını gördüm. Nasıl pişiriyorlardı, ne pişiriyorlardı anlayamadım; ama hepsi de ateşin çevresinde, kendi töreleri üzere, sayısız barbarca eylemlerle, sıçramalarla dans ediyordu.

Ben böyle bakarken, dürbünümle iki zavallı kurbanın, bırakılmış oldukları kayıklardan, boğazlanmak üzere sürüklenerek çıkarıldıklarını gördüm. Sopa ya da ağaçtan bir kılıçla vurulduğunu sandığım birisi hemen yere yığıldı; anlaşılan öldürme yolları buydu. İki üç kişi hemen, yere düşeni kesmek, parçalamak için işe koyuldular. Bu arada öteki kurban da ayakta dineliyor, kendi sırasını bekliyordu. Tam bu anda, bu zavallı düşkün, kendini birazcık özgür bulunca, içinde beliren yaşama umuduyla yerinden fırladığı gibi onlardan uzaklaştı, kumluk boyunca benden yana, demek istediğim, benim evin bulunduğu kıyıya doğru inanılmaz bir hızla koştu.

Benim kıyıya koştuğunu görerek hepsinin birden onun ardına takıldığını sanıp büyük bir korku geçirdiğimi açıkça söylemeliyim; şimdi düşümün gerisinin gerçekleşmesini, benim koruya sığınmasını bekledim; ama düşümün sonuna, vahşilerin onu buraya dek kovalamayacaklarına, onu bulamayacaklarına bel bağlayamazdım. Bununla birlikte olduğum yerde duruyordum; ama onu kovalayanların üçten fazla olmadığını görünce kendime gelmeye başladım; hızlı koşusuyla arayı bir hayli açtığını, yarım saat böyle dayanabilirse ellerinden kurtulabileceğini görünce daha da yüreklendim.

Onlarla benim şato arasında, öykümün başlangıcında gemiden eşyaları salla karaya çıkardığım zaman sık sık sözünü

ettiğim koy vardı; zavallı kaçağın o koyu yüzerek geçmek zorunda olduğu, yoksa orda yakayı ele vereceği artık apaçıktı. Suların yüksek olmasıyla birlikte hiç duraksamadan koya atlayarak şöyle böyle otuz kulaçta bu yana geçti; karaya çıkarak gene var hızıyla koşmaya başladı. Öteki üç kişi koya vardıklarında, içlerinden ikisinin yüzebildiğini, üçüncünün o yanda kalarak yüzen arkadaşlarına baktığını, oradan ileri gelmeyip biraz sonra yavaş yavaş geri döndüğünü gördüm; dönmesi de kendisi için çok daha hayırlı oldu.

Koya atılan öbür iki adamın yüzerek bu yana geçmek için kaçan adamdan iki kat daha fazla zaman harcadıklarını gördüm. Bir uşak, bir arkadaş ya da yardımcıyı ele geçirmenin tam sırası olduğu, şimdi Tanrı'nın beni bu zavallının canını kurtarmaya çağırdığı düşüncesi, bütün sıcaklığıyla gerçekte karşı konulamaz bir güçle kafamda doğuverdi. Var hızımla merdivenden aşağı inerek merdivenin dibine dayadığımı daha önce söylemiş olduğum iki tüfeğimi kaptım, gene yukarı çıkarak tepenin doruğuna tırmandım; oradan denize doğru indim, bayır aşağı çok kestirme bir yoldan kaçanla kovalayanlar arasına girdim, bir yandan da kaçana bağırıyordum; geri dönüp baktı, belki ilkin benden de az öncekinden korktuğu ölçüde korkmuştu; elimle ona geriye doğru gelmesini işaret ettim, bu arada ben de yavaş yavaş kovalayanların üstüne doğru ilerledim; sonra birden ötekine saldırarak tüfeğin dipçiğiyle vurduğum gibi yere serdim. Ateş etmek istemiyordum; gerçi ötekiler bunca uzaktan bir şey işitemeyecekleri, dumanı da göremeyecekleri için, olup bitenleri anlayamazlardı; ama gene de çekiniyordum. Öndekini böylece yere serdikten sonra arkadan gelen korkmuş gibi durakladı, büyük adımlarla onun üzerine doğru gittim; ama yaklaştığımda elinde bir yayla ok bulunduğunu, beni vurmaya hazırlandığını gördüm; bu durumda ben önce davranarak ona ateş etmek zorunda kaldım; ilk ateşte de öldürdüm.

Zavallı kaçak vahşi durakladı, her iki düşmanın da yere serildiğini, kendine kalırsa öldüğünü görmekle birlikte tüfek sesinden öyle ürkmüştü ki, olduğu yerde donakaldı; ne ileri geliyor ne de geri gidiyordu; ama yaklaşmaktan daha çok kaçmak eğiliminde görünüyordu. Kendisine gene seslenerek beriye gelmesi için işaret ettim; bunu kolayca anladı, biraz ilerledi, durdu; sonra biraz daha ilerledi, gene durdu; o zaman, tutsak edilmiş de öbür iki vahşi gibi öldürüleceğini sanarak korkudan tir tir titrediğini gördüm. Gene buna doğru gelmesini işaret ettim, elimi kolumu sallayarak onu yüreklendirmek için ne düşünebilirsem yaptım; canını kurtardığım için bana duyduğu borçluluğun bir belirtisi olarak her on on iki adımda bir diz çökerek gitgide yaklaştı. Kendisine gülümsedim, iyilikle daha da yaklaşmasını işaret ettim. En sonunda yanıma geldi, gene diz çöktü, toprağı öptü, başını yere uzatarak ayağını tutup başının üzerine koydu. Bu davranış, anlaşılan, kendisinin her zaman için kölem olacağını belirten bir ant içmeydi. Tuttum yerden kaldırdım, okşadım, kendisini elimden geldiğince yüreklendirmeye çalıştım. Ama daha yapılacak iş vardı; çünkü tüfeğin dipçiğiyle yere serdiğim vahşi ölmemiş, ancak sersemlemiş, şimdi de yavaş yavaş kendine geliyordu; ona işaretle daha vahşinin ölmemiş olduğunu gösterdim, bunun üzerine bana birtakım sözler söyledi; anlamasam bile sözler çok hoşuma gitti; çünkü bu, yirmi beş yıldan fazla bir süredir kendi sesim dışında işittiğim ilk insan sesiydi. Ama şimdi bunu düşünmenin sırası değildi. Yere serdiğim vahşi bir hayli toparlanarak oturabilecek duruma gelmişti; benim vahşinin de ondan korkmaya başladığını görüyordum; bu durumda, ikinci tüfeği, sanki ateş edecekmişim gibi, adama doğrulttum. Bunun üzerine benim vahşi –artık onu böyle anıyordum–, bir kemerde asılı duran çıplak kılıcı kendisine vermem için elini uzattı, verdim. Kılıcı alır almaz düşmanına doğru koştu, bir vuruşta, Almanya'daki en

iyi celladı bile aratmayacak bir ustalıkla başını düşürüverdi; daha önce tahta kılıçlardan başka kılıç görmediğine haklı olarak inandığım bu adamın böylesine iyi kılıç kullanmasını çok yadırgamıştım. Ama sonradan, ağaç kılıçların bir vuruşta bir kafayı, bir kolu düşürecek keskin, ağır, tahtasının da sert olduğunu öğrendim. Bunu yaptıktan sonra kazandığı yengiyle gülümseyerek bana doğru geldi, kılıcı geri getirdi, anlayamadığım birçok davranışla, az önce gözümün önünde öldürdüğü vahşinin kafasıyla birlikte yere bıraktı.

Ama onu en çok şaşırtan şey, öteki Kızılderili'yi bunca uzaktan nasıl öldürdüğümü görmek olmuştu; onu göstererek yanına gitmesine izin vermemi işaret etti; elimin dilimin döndüğünce, gidebileceğini söyledim. Yanına vardığında, ilkin şaşırmış gibi durakladı, önce bir yanını sonra öbür yanını çevirerek kurşunun açtığı yaraya baktı; yara tam göğsünde görünüyordu; kurşun orada bir delik açmış, çok kan akmamıştı; ama kanama içten olmalıydı; çünkü adamda can izi kalmamıştı. Benim vahşi ölünün yayıyla oklarını alarak geri geldi; oradan uzaklaşmak üzere döndüm, bunların ardından başkalarının da gelebileceğini anlatmaya çalışarak benim ardımdan gelmesini işaret ettim.

Bunun üzerine arkadan gelenler olursa görmesinler diye bu iki ölüyü kuma gömmek istediğini anlattı, ben de bunu yapmasını söyledim. İşe koyuldu, bir anda elleriyle kumda bir adamı gömmeye yetecek büyüklükte bir çukur açtı, sonra birinciyi içine yuvarlayarak üzerini örttü; ötekini de öyle yaptı. İkisini de çeyrek saatte gömdü sanıyorum. Sonra onu gene çağırarak şatoma değil de adanın en uzak bucağındaki mağarama götürdüm; böylece gördüğüm düşün sonunun doğru çıkmasına, vahşinin gelerek benim çalılıklara sığınmasına engel oldum.

Orada ona ekmek ile bir salkım üzüm, içecek su verdim; koştuğu için bunun kendisine çok gerekli olduğunu anlamış-

tım; dinlendikten sonra, ara sıra benim uyumak için uzandığım, üzerinde bir battaniye bulunan, pirinç saplarından yatağı göstererek yatıp uyumasını işaret ettim; zavallıcık hemen uzanarak uykuya daldı.

Gösterişli, güzel, yakışıklı, boylu poslu, kolları bacakları güçlü, pek iri olmayan, uzun, biçimli, aşağı yukarı yirmi altı yaşında bir delikanlıydı. Çok hoş bir yüzü vardı, ne sert ne de hırçın, tam bir erkek yüzü; bununla birlikte özellikle gülümsediği zamanlar yüzünü bir Avrupalının tatlılığı yumuşaklığı bürüyordu. Saçları uzun, karaydı, yün gibi kıvırcık değildi; alnı oldukça yüksek, açıktı; gözlerinde büyük bir canlılık, yanıp sönen bir keskinlik vardı. Derisinin rengi kapkara değil, koyu esmerdi. Ama öyle Brezilyalılar, Virginialılar, öbür Amerika yerlileri gibi iğrenç, sarı kara renkte değil, ışıltılı bir koyu zeytin rengindeydi; anlatılması pek kolay değilse de renginde hoşa gider bir şey vardı. Yüzü yuvarlak, dolgundu; burnu küçük, zencilerinki gibi yassı değildi; çok güzel bir ağzı, ince dudakları, fildişi aklığında düzgün dişleri vardı.

Uyumaktan daha çok şöyle böyle yarım saat uyukladıktan sonra kalktı, mağaradan çıkarak ben yandaki ağılda keçileri sağarken birden koşarak yanıma geldi; bana duymakta olduğu borçluluğu göstermek için kendini gene yere atarak türlü eylemlere başvurdu, birçok ilkel işaret yaptı. En sonunda başını yere, ayağımın yanına uzattı, önceden de yaptığı gibi ayağını kaldırarak başının üzerine koydu; sonra da

yaşadığı sürece bana nasıl hizmet edeceğini belirten birçok saygı, boyun eğme, hizmet işareti yaptı. Demek istediklerinin birçoğunu anladım, kendisinden nasıl hoşnut olduğumu ona anlattım. Kısa bir sürede onunla konuşmaya başladım, benimle konuşmasını öğrettim; ilkin, adının Cuma olacağını öğrettim, bu onu kurtardığım gündü. O günün anısı olmak üzere ona bu adı vermiştim. Tıpkı bunun gibi, ona Efendi demesini de öğrettim, bunun da benim adım olduğunu anlattım. Evet, hayır demesini, bunların anlamını da öğrettim. Toprak bir çanak içinde biraz süt verdim, görsün diye onun önünde süte ekmeğimi batırdım, içtim; aynı şeyi yapması için ona da bir ekmek parçası verdim, hemen kavradı, ekmekle sütün çok hoşuna gittiğini belirtti.

Bütün gece orada onunla birlikte kaldım; sabah olur olmaz benimle gelmesini, kendisine üst baş vereceğimi anlattım; buna çok sevindi; çünkü çırılçıplaktı. İki adamı bulabilmek için koymuş olduğu nişanları gösterdi, ölüleri çıkararak yememizi işaret etti. Buna çok öfkelenmiş göründüm, böyle bir şeyden iğrendiğimi, bunu düşünmekle bile kusacak gibi olduğumu gösterdim; yana çekilmesini işaret ettim, dediğimi büyük bir uysallıkla yaptı. Düşmanlarının gidip gitmediğine baksın diye tepeye çıkardım; ben de dürbünümü çıkararak baktım, ne vahşilerden ne de kayıklarından iz vardı; geride kalan iki arkadaşlarını hiç aramadan çekip gittikleri apaçıktı.

Ama gene de içim rahat etmedi; şimdi daha çok yüreklenmiş olduğumdan, adamım Cuma'yı yanıma aldım; kılıcı eline, amansız bir ustalıkla kullandığını gördüğüm okla yayı arkasına, taşısın diye benim tüfeklerden birini de omzuna verdim, kendim de iki tüfek aldım, o yaratıkların bulunduğu kıyıya doğru yola çıktık; çünkü onlarla ilgili daha çok bilgi edinmeyi kafama koymuştum. Oraya vardığımda karşılaştığım görünüşün korkunçluğundan, damarlarımda kanım dondu, yüreğim tutuldu. Gerçekten de korkunç bir görünüştü bu, Cuma'nın pek

aldırdığı yoktu ama, benim için korkunç bir şeydi. Her yer insan kemikleriyle kaplanmış, ortalık kana boyanmış, sağa sola kebap edilmiş, didiklenmiş, yarı-yenmiş kocaman et parçaları atılmıştı; kısacası düşmanlarına karşı kazandıkları yengiden sonra yaptıkları büyük şenlikten bütün geride kalan üç kafatası, beş el, üç dört ayakla bacağın kemikleri, birçok gövde parçasıydı; Cuma işaretlerle bunların buraya yemek için dört kişi getirdiklerini, üçünün yendiğini, parmaklarıyla kendisini göstererek dördüncünün de kendisi olduğunu anlattı; bunlarla komşu bir kral arasında büyük bir savaş olmuş, anlaşılan Cuma da kralın uyruklarından biriymiş, kralın adamlarından birçoğu tutsak edilmiş; savaşı kazananlar ele geçirdikleri tutsakları yemek için değişik yerlere götürmüşler, tıpkı bu alçakların buraya gelişi gibi.

Cuma'ya bütün bu kafatası, kemik, et kalıntılarını toplayarak bir yığın yapmasını, büyük bir ateş yakarak hepsini kül etmesini anlattım. Cuma'nın bu etlere ağzının sulandığını, ne de olsa yamyamlık damarının kabardığını gördüm; ama böyle bir şeyden duyduğum büyük tiksintiyi, nefreti bildiğinden, bu eğilimini açığa vurmayı göze alamadı; çünkü böyle bir şey yaparsa, kendisini öldüreceğimi birtakım işaretlerle ona anlatmıştım.

Bu işi yaptıktan sonra şatomuza geri döndük, adamım Cuma için işe girişim; her şeyden önce kendisine batık gemide topçunun sandığında bulmuş olduğum keten bir don verdim; ufak tefek birkaç değişiklikten sonra Cuma'ya tam geldi.

Sonra ona keçi derisinden, ustalığımın elverdiği ölçüde güzel bir de yelek yaptım; artık bayağı bayağı iyi bir terzi olmuştum; tavşan derisinden yaptığım oldukça güzel bir şapkayı da kendisine verdim; böylece şimdilik oldukça güzel giyinmiş sayılırdı, kendisini tıpkı efendisi gibi giyinmiş görmekten de pek hoşlanıyordu. Ama ilkin bunları bir hayli yadırgadı; çünkü don giymek ona pek güç geliyordu, ceketinin kolları da koltuk altlarını, omuzlarını acıtıyordu; ama acıtıyor dediği yerleri biraz genişlettim, kendisi de biraz daha alıştıktan sonra, elbiseyi güzelce kullanmaya başladı.

Birlikte eve gelişimizin ertesi günü, onu nerede barındıracağımı düşünmeye başladım. Hem onun rahatlığı hem de kendi kolaylığım için iki büyük duvarının arasında boş kalan yere, birincisinin iç, ikincisinin de dış yanına onun için bir çadır kurdum; oradan arkadaki mağaraya giden yerin ağzına bir kapı kasası uydurdum, tahtadan bir de kapı yaptım, kapı içeriye doğru açılıyordu; geceleri bu kapıyı sürgülüyor, merdivenleri de kaldırıyordum; bu durumda Cuma beni uyandıracak ölçüde bir gürültü yapmadan içeriye, benim bulunduğum iç duvara gelemezdi; çünkü bu ilk duvarın üstü bütün çadırı kaplayan uzun direklerle örtülmüş, bu direkler kayaya dayanarak araları lata yerine daha küçük dallarla kapatılmış, üstleri de kamış gibi dayanıklı pirinç saplarıyla sıkıca kaplanmıştı. Merdivenle girip çıkmak için bırakılan delik ya da yere de, dışardan zorlanırsa hiç açılmayacak, ancak yere düşerek büyük bir gürültü çıkaracak tuzak bir kapı yerleştirdim; silahlara gelince, geceleri hepsini yanıma alıyordum.

Ama gerçekte bütün bunların hiç gereği yoktu; çünkü hiç kimsenin, Cuma'dan daha bağlı, daha sevimli, daha içten bir uşağı olmamıştır; Cuma'nın bana, tutkusuz, çıkar gözetmez, içten bir bağlılığı vardı; uysal bir çocuğun babasına bağlılığı gibi, bütün duygularıyla bana yönelmişti; nerede, nasıl olursa olsun, beni kurtarmak için kendini ölüme atacağını çekinme-

den ileri sürebilirdim. Bu konuda birçok örnek davranış bende buna hiçbir kuşku bırakmadı, kendi güvenliğim için ondan sakınmama hiç yer olmadığına kısa zamanda iyice inandım.

Bu durum sık sık şaşkınlıkla, Tanrı'nın, bağışlarını dağıtmakta, el attığı şeylerde, yaratıklarından büyük çoğunluğu nasıl da ruhlarının yeterli olduğu güçten, yeteneklerini en iyi bir yolda kullanmaktan yoksun kıldığını, oysa bize verdiği aynı gücü, aynı kafayı, aynı sevgi duygusunu, yanlışlardan kaçınmak, iyi olmak, iyilik bilmek duygusunu, yapılan bir iyiliğe karşı borçluluk duymayı, aynı içtenlik, bağlılık, iyi olmak, iyilik bulmak duygusunu onlara da bağışlasa, bütün bu duyguların açığa çıkabileceği durumlar da yaratsaydı, bu yaratıklar da en azından bizim gibi, belki de bizden daha fazla, iyiye yönelmeye hazır olurlardı diye düşünmeme yol açıyordu. Bu düşünceyle ara sıra, büyük bir ışığın, Tanrısal Ruh'un aydınlattığı yetilerimizle, Tanrı Sözü'nü tanımakla artan anlayışımızla birlikte, bütün bu güçlerimizi ne bayağı bir yolda kullandığımızı görerek çok üzülüyor, neden Tanrı böyle kurtarıcı bilgileri milyonlarca candan esirgiyor, oysa şu zavallı vahşiye bakarak vardığım sonuca göre, bunlar bu duygularla bilgileri bizden çok daha iyiye kullanabilirler diyordum.

Bunun üzerine ara sıra pek aşırı giderek tanrısal egemenliğin sınırlarını çiğniyor, böyle birtakım şeyleri kimi yaratıklara açan, kimilerinden gizleyen, sonra da hepsinden aynı ödevi bekleyen başına buyruk adaleti suçluyordum. Ama bunu kısa keserek düşüncelerimi şu sonuçta topladım: birincisi, bunların hangi amaç, hangi yasa gereğince böyle cezalandırıldıklarını bilmiyoruz; ama Tanrı, varlığındaki niteliği gereği kaçınılmaz olarak haklıdır, kutsaldır; dolayısıyla bu yaratıkların Tanrı'yı tanımaktan yoksun kalmış olmaları, Tanrı'nın kitabında belirtildiği üzere başlı başına bir yasa olan, insanın kendi bilinciyle kavrayabildiği, o yüce ışığa karşı günah işlemelerini de gerektirmez; bunun nasıl bir hakka dayandığı

bize bildirilmemişse de, tersi düşünülemez. İkincisi, biz hepimiz bir çömlekçinin elindeki çamuru andırırız; hiçbir çömlek de çömlekçiye, "Beni niçin böyle yoğurdun?" diyemez.

Şimdi gene yeni arkadaşıma dönelim. Cuma'dan son derece hoşnuttum; yararlı, becerikli, işe yatkın bir yardımcı olabilmesi için ona bütün gerekli şeyleri öğretmeyi kendime iş edinmiştim; özellikle konuşmasını, ben konuştuğum zaman da anlamasını sağlamaya çalışıyordum. Gelmiş geçmiş her öğrenciden daha yetenekli, üstelik de öyle şen, öyle çalışkan, beni anlayabildiği ya da bana bir şey anlatabildiği zamanlar öyle kıvançlıydı ki, onunla konuşmak benim için bir sevinç oluyordu. Artık yaşayışım bana çok rahat gelmeye başlamıştı; kendi kendime, vahşilerin bir daha gelmeyeceğini bilsem, yaşadığım süre boyunca buradan hiç ayrılmazdım demeye başlamıştım.

Şatoya döndükten iki üç gün sonra, Cuma'yı alışık olduğu iğrenç beslenme yolundan vazgeçirmek, midesindeki yamyamlık özlemini ortadan kaldırmak için, ona başka bir et tattırmalıyım dedim; böylece bir sabah onu da yanıma alarak ormana gittim. Gerçekte niyetim, kendi sürümden bir oğlak keserek eve getirip pişirmekti; ama yolda yanında iki yavrusuyla bir gölgeye uzanmış, bir dişi keçiye rastladım. Cuma'yı durdurdum. "Dur" dedim, "kımıldama", kımıldamamasını işaretle anlattım. Hemen tüfeğimi doğrultarak keçi yavrularından birini öldürdüm. Düşmanı olan vahşiyi öldürü-

şümü gerçekte uzaktan görmüş, bu işin nasıl olup bittiğini anlamamış olan zavallı Cuma şimdi de şaşırdı, titredi, öyle allak bullak oldu ki, düşüp bayılacak sandım. Vurduğum keçi yavrusunu ya da hayvanın öldüğünü görmemişti, kendisinin yaralanıp yaralanmadığını anlamak için yeleğini kaldırarak baktı; benim kendisini öldürmeye karar verdiğimi sanmıştı; çünkü yanıma gelerek diz çöktü, dizlerime sarılarak anlamadığım birçok şey söylemeye başladı; ama kendisini öldürmemem için yalvardığını kolayca anlayabildim.

Kendisine kötülük etmek istemediğimi anlatmak için hemen bir yol buldum; elinden tutarak kaldırdım, güldüm, parmağımla öldürdüğüm keçi yavrusunu göstererek gidip getirmesini işaret ettim, gitti getirdi. Hayvancağızın nasıl öldüğünü şaşkınlıkla araştırırken, tüfeğimi yeniden doldurdum; o sırada şahin gibi kocaman bir kuşun bir ağaç üzerinde, tüfeğimin atış alanı içinde durmakta olduğunu gördüm; ne yapacağımı biraz anlasın diye Cuma'yı gene yanıma çağırdım, kuşu gösterdim, kuş şahin değil, papağanmış; elimle bir tüfeği, bir kuşu, bir de kuşun olduğu ağacın altını göstererek kuşu düşüreceğimi, vurup öldüreceğimi anlatmaya çalıştım. Ateş ettim, ona da bakmasını söyledim, papağanın hemen yere düştüğünü gördü. Söylediklerimin hiçbirini anlamamış olduğu için, gene korkudan donakaldı. Tüfeğe bir şey koyduğumu görmediğinden, elimdeki bu nesneyi insanı, hayvanı, kuşu, her şeyi uzaktan yakından yok edebilecek olağanüstü bir ölüm kaynağı olarak düşündüğünden dolayı şaşkınlığı bir kat daha arttı; bu şaşkınlıktan uzun bir süre kurtulamazdı artık; bırakacak olsam, hem bana hem tüfeğime tapacaktı. Tüfeğe günlerce elini sürmek istemedi; yalnız başına kaldığı zamanlar tüfekle, sanki tüfek kendisine karşılık veriyormuş gibi, bir şeyler konuşuyordu; sonradan öğrendiğime göre, tüfeğe kendisini öldürmemesi için yalvarıyormuş.

Neyse, şaşkınlığı biraz geçtikten sonra, vurduğum kuşu göstererek gidip getirmesini söyledim, dediğimi yaptı ama, bu biraz uzun sürdü; çünkü papağan daha tam ölmemiş, çırpınarak düştüğü yerden bir hayli uzağa gitmişti. Bununla birlikte buldu getirdi; daha önce hiç tüfek görmemiş olduğunu anladığım için, ben de bu arada o görmeden gene tüfeğimi doldurarak karşıma çıkacak başka bir nişana hazırlık yaptım. Ama başka bir şeye rastlamadık; keçi yavrusunu eve getirdim, ilkin derisini yüzdüm, elimden geldiğince ayırdım, parçaladım; istediğim gibi bir kabım olduğundan, bu etin birazını kaynatarak çok güzel bir haşlama yaptım; biraz kendim yedim, biraz da adamıma verdim, çok sevindi, bu yemekten de çok hoşlandı; ama en çok yadırgadığı şey, ete tuz koyduğumu görmesi oldu. Tuzun yenecek bir şey olmadığını işaret ederek ağzına biraz tuz koydu, kusacakmış gibi yaptı tükürdü, sonra ağzını su ile çalkaladı. Öte yandan ben de ağzıma tuzsuz bir et parçası koydum, onun tuzdan gösterdiği tiksintinin daha çoğunu ben tuzsuzluktan duyuyormuş gibi yaptım, tükürdüm, ama gene de kandıramadım. Ne ete ne de et suyuna hiçbir zaman tuz koydurmuyordu, nitekim uzun süre koymadı, sonraları da pek az tuz kullanmaya başladı.

Ona böylece et ile et suyunu tattırdıktan sonra, ertesi gün de kızarmış keçi etinden bir şölen çekmek istedim. Bunu, İngiltere'de birçoklarının yaptığı gibi, eti bir sicime asıp ateşin iki yanına diktiğim iki çomağın üzerine bir çomak daha koyarak, sicimin ucunu da bu yukardaki çomağa bağlayıp eti sürekli

çevirerek yaptım. Cuma bu işe hayran kaldı. Eti tattığında da bundan ne çok hoşlandığını dile getirmek için öyle şeyler yaptı ki, ne demek istediğini iyice anladım; sonunda bana artık insan eti yemeyeceğini söyledi, bunu işitmek çok hoşuma gitti.

Ertesi gün onu, biraz başak döğmesi, yukarıda anlattığım üzere benim yaptığım gibi elemesi için işe oturttum; bu işin neye yarayacağını, ekmek pişirmeye hazırlık olduğunu anlar anlamaz, en az benim gibi iyi yapmaya başladı; çünkü hemen sonra onun gözü önünde ekmek yapmış, nasıl pişirdiğimi de göstermiştim; kısa bir süre içinde Cuma bütün bu işi, benden hiç aşağı kalmayan bir ustalıkla görmeye başladı.

Şimdi artık bir yerine iki boğaz beslemek zorunda olduğumdan, ekinim için daha geniş bir tarla hazırlamak, eskisinden daha çok tohum ekmek zorunluluğunu duydum; böylece daha geniş bir yer ayırdım, çevresini de tıpkı eskiden yaptığım gibi çitle çevirmeye başladım; Cuma bu işe büyük bir istekle, var gücüyle sarılmakla kalmadı, aynı zamanda seve seve, kıvançla çalıştı; kendisine bu işin neye yarayacağını, şimdi hem bana hem de ona yetecek ölçüde ekmeklik ürün almak zorunda olduğumu söyledim. Buna çok duygulandı, kendimden daha çok onun için çalışıp çabaladığımı, yapılması gereken işleri kendisine söylersem, daha da fazla çalışacağını anlattı.

Bu yıl, bütün burada geçirdiğim sürenin en tatlı yılı oldu. Cuma epeyce konuşmaya, istediğim her şeyin, gösterdiğim her yerin adını öğrenmeye, benimle de enikonu söyleşmeye başlamıştı. Kısacası, şimdi dilimi yeniden kullanmaya, önceleri konuşmak için hiçbir fırsat bulamazken şimdi konuşmaya başlamıştım.

Böyle konuşmaktan duyduğum tadın yanı sıra, adamın kendisi de son derece hoşuma gidiyordu. Onun açık, yapmacıksız dürüstlüğü her gün daha çok ortaya çıkıyor, kendisini gerçekten de sevmeye başlıyordum; onun da beni, şimdiye dek hiçbir şeyi sevmediği ölçüde sevdiğine kesinlikle inanıyordum.

Bir gün, kendi yurdunu özleyip özlemediğini denemek istedim; ona İngilizceyi hemen hemen her soruma karşılık verebilecek ölçüde öğretmiş olduğum için, ulusunun hiç savaş kazanıp kazanmadığını sordum. Gülümsedi, "Evet, evet, biz her zaman daha iyi savaşçı" dedi; her zaman savaşı kazandıklarını söylemek istiyordu; bunun üzerine aramızda aşağıdaki konuşma geçti: "Siz her zaman daha iyi savaşçı" dedim. "Peki nasıl oldu da tutsak edildin Cuma?"

Cuma - O zaman bizim ulus var çok yenmek.

Efendi - Nasıl yenmek? Sizin ulus onları yendiyse, nasıl oluyor da sen tutuluyorsun?

Cuma - Ben olduğum yerde var onlar daha çok bizden; onlar almak bir iki üç kişi bir de ben. Benim ulus var onları yenmek ötede, ama ben orda değil; orda benim ulus onlardan bir iki, çok bin adam var almak.

Efendi - Öyleyse sizin adamlar seni neden onların elinden kurtarmadı?

Cuma - Onlar götürmek bir iki üç bir de ben kayığa; benim ulus yok o zaman kayık.

Efendi - Peki Cuma, sizin ulus aldığı o adamları ne yapar? Bunların yaptığı gibi başka bir yere götürüp yer mi?

Cuma - Evet, benim ulus yer insan, hepsini bitirir.

Efendi - Nereye götürürler onları?

Cuma - Başka yere götürmek, düşündükleri yere.

Efendi - Buraya gelirler mi?

Cuma - Evet, evet, var buraya gelmek; başka yere de gelmek.

Efendi - Buraya onlarla hiç geldin mi?

Cuma - Evet geldim burda (Eliyle adanın kuzeydoğusunu gösterdi; anlaşılan orası onların yeriydi.)

Bundan, adamım Cuma'nın da adanın o en uzak ucundaki kıyıya gelen vahşilerle birlikte, tıpkı kendisinin yeneceği gibi, başka vahşileri yemeye gelmiş olduğunu anladım; bir süre sonra onu bu yana, daha önce gittiğimi söylediğim yere götürmeyi göze aldığımda, orayı hemen tanıdı, eskiden oraya gelmiş olduğunu, orada yirmi adam, iki kadın, bir de çocuk yediklerini söyledi. İngilizce yirmi diyemiyordu; ama bunu anlatmak için yirmi taşı yan yana dizdi, eliyle taşları göstererek saymamı söyledi.

Bunları, aşağıda söyleyeceklerime bir giriş olmak üzere anlattım; bu konuşmamızdan sonra ona, karşı kıyının adadan uzaklığını, kayıkların sık sık kazaya uğrayıp uğramadığını sordum. Hiçbir tehlike olmadığını, hiçbir kayığın kazaya uğramadığını, denizde her zaman bir rüzgârla akıntının bulunduğunu, bunların sabahları bir yöne, öğleden sonraları da öbür yöne döndüğünü söyledi.

Ben ilkin bunun gelgitten başka bir şey olmadığını düşündüm; ama sonradan bunun, adamızın, ağzında ya da körfezinde yer aldığı kocaman Oroonoko ırmağının akıntılarından ileri geldiğini öğrendim; batı ile kuzeybatıda gördüğüm o kara parçasının da bu ırmağın ağzında, kuzeydeki Trinidad Adası olduğunu anladım. Cuma'ya o yerlerle, oralarda yaşayan insanlarla, denizle, kıyıyla, yakındaki uluslarla ilgili binlerce soru sordum. Bütün bildiklerini düşüne-

bilecek en büyük açıklıkla, tek tek anlattı. Kendi ulusuyla, benzeri öbür ulusların adlarını sordum. Hepsi için Karayipler dedi; bundan kolaylıkla bu insanların, bizim haritalarda Amerika'nın Oroonoko ırmağından Guiana'ya, oradan da St. Martha'ya değin uzanan bölgede yaşayan yerliler olduğunu anladım. Daha önce sözünü ettiğim kocaman bıyıklarımı göstererek aydan çok uzakta, ayın doğduğu yerin ötesinde –anlaşılan kendi yurdunun batısında demek istiyordu– benim gibi sakallı beyaz adamların bulunduğunu, onların çok insan öldürdüğünü, tam bu sözleri kullanarak anlattı; bütün bunlardan, Amerika'daki zorbalıkları her ülkeye yayılan, kötülükleri babadan oğula anlatılagelen İspanyolları demek istediğini anladım.

Bu adadan o beyaz adamların yaşadığı yere gidip gidemeyeceğimi sordum. "Evet, evet" dedi, "iki kayıkta gidebilirdim." Bu sözle ne demek istediğini anlayamadım, iki kayığın anlamını kendisine de bir türlü açıklatamadım. Sonunda bin bir güçlükle, iki kayık büyüklüğünde tek bir kayık demek istediğini anladım.

Cuma'nın bu konudaki sözleri pek hoşuma gitmeye başladı; o günden sonra, eninde sonunda bir gün bu yerden kaçmanın bir yolunu bulabileceğim, bu zavallı vahşinin de bana yardımcı olabileceği umudunu beslemeye başladım.

Cuma uzun süre benimle kaldıktan, benimle konuşmaya, benim söylediklerimi anlamaya başladıktan sonra, onun kafasını dinin temel düşüncelerinden de yoksun bırakamazdım; özellikle bir gün ona kendisini Kim'in yarattığını sordum. Zavallıcık ne demek istediğimi bile anlamadı. Başka bir yol tutarak denizi, üzerinde yürüdüğümüz toprağı, dağları, ormanları kimin yaptığını sordum. Benamuke adlı birinin yaptığını söyledi. Bu büyük adamı bir türlü tanımlayamadı; ancak onun çok yaşlı olduğunu, denizden, aydan, yıldızlardan bile daha yaşlı olduğunu söyledi. Sonra, bu yaşlı adam her şeyi yaratmışsa, ya-

rattığı bu şeylerin neden kendisine tapmadığını sordum. Çok ağırbaşlı bir görünüş takındı, suçsuz bir yüzle, "Her şey ona Oo diyor" dedi. Kendisinin yurdunda ölenlerin bir yere gidip gitmediğini sordum, "Evet hepsi Benamuke'ye giderler" dedi. "İnsan yiyenler de giderler mi?" diye sordum, "Evet" dedi.

Bütün bu konuşmalardan sonra, ona gerçek Tanrı üzerine bilgi vermeye başladım. Elimle gökyüzünü gösterdim, her şeyi yaratanın orada olduğunu; O'nun, yeri göğü yaratan gücüyle bütün evreni yönettiğini; her şeye yeterli olduğunu; bize her şeyi verebileceğini, bizden her şeyi alabileceğini, bizim için her şeyi yapabileceğini söyleyerek yavaş yavaş gözünü açmaya başladım. Bunları can kulağıyla dinledi, kurtarıcımız olarak gönderilen İsa'yla ilgili bilgileri, Tanrı'ya nasıl yakardığımızı, O'nun dileklerimizi gökten bile işittiğini öğrenmekten büyük kıvanç duydu. Bir gün bana, bizim Tanrı güneşin ötesinden bile bizi işitebiliyorsa, O'nun Benamuke'dan daha büyük bir Tanrı olması gerektiğini, Benamuke hemen az ötede yaşamakla birlikte bulunduğu koca dağlara gitmeden ona hiçbir şeyin işittirilemeyeceğini söyledi. Onunla konuşmak için o dağlara gidip gitmediğini sordum. "Hayır" dedi; oraya gençler değil, ancak Oovokaki adıyla anılan yaşlı din adamları Oo! demeye (tapınmak anlamına bu deyimi kullanıyordu) gider. Geri döndükleri zaman Benamuke'nin kendilerine neler dediğini anlatırlarmış. Bundan, dünyada en kör, en bilgisiz, en ilkel insanlar arasında bile bir din adamları topluluğu bulunduğunu anladım; demek ki halkın saygısını din adamlarına yöneltmek için, dine bir gizlilik verme politikası yalnız Katoliklerde değil, belki dünyanın bütün dinlerinde, en kaba, en ilkel vahşiler arasında bile rastlanan bir şeydi.

Bu işin iç yüzünü adamım Cuma'ya açıklamaya çalıştım, yaşlı adamların tanrıları Benamuke'ye Oo demek için dağlara çıkmasının büyük bir düzen, Benamuke'nin dedikleri

diye getirdikleri sözlerin daha da büyük bir yalan olduğunu; orada sözlerine karşılık veren, kendileriyle konuşan biri varsa bunun kötü bir ruh olduğunu söyledim; sonra ona uzun uzadıya şeytanı anlattım, şeytanın nerden çıktığını, Tanrı'ya karşı gelişini, insana duyduğu düşmanlıkla bu düşmanlığın nedenini, kendini insanlara Tanrı gibi ya da Tanrı yerine tanıtmak için nasıl dünyanın en karanlık bucaklarında oturduğunu, insanlığı yıkmak için başvurduğu bin bir hileyi, bizim tutkularımızın duygularımıza nasıl gizlice sokulduğunu, böylece pusularını bizim eğilimlerimize uydurarak nasıl kendi kendimizi ayartmamıza yol açtığını, kendi elimizle kendi yıkımımızı hazırlattığını birer birer anlattım.

Ama şeytan konusundaki doğru bilgileri onun kafasına yerleştirmenin, onu bir Tanrı'nın varlığına inandırmak gibi kolay olmadığını gördüm. Doğal gerçeklerin, her şeyin üstünde yer alan, her şeyi yöneten İlk Neden'in, bir egemen Güç'ün, gizli bir Bağışlayıcı'nın varlığını kanıtlamama destek oluyor, gördüğümüz iyiliklere, bağışlara karşı bizim de O'na şükretmek zorunda olduğumuzu kolayca öğretiyordum. Ama kötü ruhu, şeytanı, şeytanın varlığını, en önemlisi, onun kötülük yapmaya duyduğu eğilimi, bizi de aynı eğilime sürüklemek için gösterdiği çabayı açıklamak için hiçbir dayanak bulamıyordum; zavallıcık bir gün beni çok doğal, çok yalın bir soruyla öyle bir şaşırttı ki, ne diyeceğimi bilemedim. Ona uzun uzadıya Tanrı'nın gücünden, her şeye yeterli oluşundan, günahlara karşı duyduğu büyük öfkeden, kötüler için yakıp tüketici bir ateş olduğundan; hepimizi yarattığı gibi, bir anda bütün dünyayla birlikte yok edebileceğinden söz etmiştim; o da bunları can kulağıyla dinlemişti.

Sonra da şeytanın nasıl insan yüreğinde barınan bir Tanrı düşmanı olduğunu, Tanrı'nın iyi tasarılarını bozmak, İsa'nın yeryüzündeki egemenliğini yıkmak için her kötülüğe, her türlü düzene nasıl başvurduğunu, buna benzer daha birçok

şeyi anlattım. "Peki" dedi Cuma, "Tanrı çok büyük, çok güçlüdür diyorsun, O'nun gücü şeytanınkinden var daha üstün değil mi?" "Evet Cuma, evet," dedim, "Tanrı'nın gücü daha üstündür; Tanrı şeytandan üstündür, bundan dolayı, şeytanı ayaklarımızın altına atması, bizi onun ayartmalarından, ateşli oklarından kurtarması için Tanrı'ya yakarıyoruz." Bunun üzerine Cuma, "ama Tanrı şeytandan daha güçlü de neden yok onu öldürmemek, daha fazla kötülük etmesini durdurmamak?" dedi.

Bu soru karşısında garip bir bocalama duydum; şimdi yaşlı bir adam olmakla birlikte bilginlikte çok genç sayılırım; hele iyi bir tanrıbilimci, güçlük çözücü hiç değildim; ilkin ne diyebileceğimi bilemedim; onun için işitmezlikten geldim, ne dediğini sordum. Ama büyük bir ilgiyle karşılık beklediği için sorusunu unutacak gibi değildi; aynı soruyu yukarıdaki aynı kırık dökük sözlerle gene sordu. Bu arada ben de biraz kendimi toparlamıştım, "Sonunda Tanrı onu büyük bir cezaya çarptıracak; kıyamet gününü bekliyor; o zaman şeytan cehennemde dipsiz bir kuyuya atılacak, hiç sönmek bilmeyen ateşler içinde kalacak" dedim. Bu işe Cuma'nın kafası yatmadı, gene bana doğru dönerek "En sonraya kalacak! Ben anlamaz bunu, neden hemen şimdi ölmez şeytan? Çok daha önce ölmez?" "Öyleyse sen bana, biz Tanrı'nın gücüne gidecek şeyler yaparken neden Tanrı bizi de öldürmüyor diye sorabilirsin; oysa bir gün pişmanlık duyabiliriz, Tanrı bizi bağışlayabilir." Bunun üzerine bir süre düşündü. "Peki, peki" dedi çok üzgün bir sesle, "öyleyse sen, ben, şeytan hepsi kötü, hepsi belki pişman olmak, Tanrı bağışlamak hepsini." Cuma beni burada da adamakıllı alt etmişti. Bu durum bana, yalnız doğal bilgiler akıllı bir yaratığı, yaradılışımızın bir sonucu olarak Tanrı'yı tanımaya, O'nun yüce varlığına tapınmaya yöneltebilirse de, bizim için kurtuluşun gerçekleşebileceğine, İsa'ya, onun aracılığıyla

Tanrı önünde bağışa erebileceğimize inanmak için gönlümüzde tanrısal bir esinin ışımasından başka yol olmadığını gösteren bir örnek oldu; demek istediğim, bunları gönlümüze Tanrı'nın bir esininden başka hiçbir şey yerleştiremez, dolayısıyla Tanrı'yı tanımak, kurtuluşa ermek yolunda başlıca yol gösterici olan Tanrı kitabını, İsa'yı öğrenmek, ruh için en kaçınılmaz eğitimdir.

Bunun üzerine bir yere gidecekmişim gibi hemen yerimden fırlayarak bu konuşmayı kestim; Cuma'yı da bir iş için epeyce uzağa yolladım, şu zavallı vahşiye bunları öğretmekte beni başarılı kılması, bana yardım etmesi, İsa'nın büyüklüğünün bu bilgisiz yaratığın gönlüne bir ışık gibi yerleşmesi, onu bağışlaması, ruhunu kurtarması, gözünü açması, gönlünü inançla doldurarak ona Tanrı Sözü'nden bir şeyler aktarabilmeme yardımcı olması için Tanrı'dan dilekte bulundum. Döndüğünde Cuma'ya bütün dünyanın kurtarıcısı İsa'nın nasıl kurtaracağı, gökten inme Tanrı kitabının öğreticisi, Tanrı önünde duyulacak pişmanlık, yüce İsa'ya inanmanın gerekliliği üzerine uzun bir konuşma yaptım. Sonra ona kurtarıcımız İsa'nın meleklerden değil, İbrahim'in soyundan geldiğini; dolayısıyla düşmüş meleklerin kurtuluştan payı olmadığını; İsa'nın ancak İsrailoğullarından yolunu şaşırmış koyunlarla benzerlerini kurtarmak üzere geldiğini dilim döndüğünce açıkladım.

Tanrı da biliyor ya, bu zavallı vahşiyi eğitmek için tuttuğum yol bilgiden daha çok içtenliğe dayanıyordu; onu eğitirken daha önce bilmediğim ya da uzun boylu üzerinde durmadığım, konuşmalarımız sırasında birden kafamda kendiliğinden beliriveren birçok şeyi de öğrendiğimi açıkça söylemeliyim. Bu konuları araştırırken şimdi eskisinden daha çok duygulanıyor, sevgi duyuyordum; bu bakımdan, bu zavallı vahşinin yanıma gelmesinin iyi mi kötü mü olduğunu bilmemekle birlikte, geldiğine sevinmem için birçok neden vardı. Üzüntülerim azalmış, evimdeki yaşayışım ina-

nılmaz bir rahatlık kazanmıştı; bu adada yalnız yaşamak zorunda kalınca gökyüzüne baktığımı, beni buraya atan eli aradığımı, şimdi de bir vahşinin önce canını sonra da ruhunu kurtarmaya, ona gerçek dini öğretmeye, Hıristiyan öğretisini tanıtmaya, ölümsüzlük yolu olan İsa'yı tanıtmaya bir aracı olduğumu; bütün bunları düşündüğüm zaman gizli bir sevinç gönlümün her köşesini kaplıyor, uğrayabileceğim yıkımların en korkuncu olarak gördüğüm, bu yerlere düşüşüme çoğunlukla seviniyordum.

Geri kalan bütün günlerimi de böyle sevinç içinde geçirdim; Cuma ile aramızda saatlerce süren konuşmalar, ayın altındaki evrende tam bir mutluluk diye bir şey varsa, birlikte yaşadığımız üç yılın tam bir mutluluk içinde geçmesine yardım etti. Vahşi adam şimdi iyi bir Hıristiyan olmuştu, belki benden çok daha iyi; bununla birlikte her ikimizin de eşit ölçüde pişmanlık getirdiğini, bağışlandığımızı umarak bundan dolayı Tanrı'ya şükrediyorum. Burada Tanrı kitabı, her zaman okumamız için önümüzdeydi; Tanrı ışığından, İngiltere'de yaşayan insanlardan daha uzak değildik.

Her zaman Kutsal Kitap'ı okuyor, okuduğumun anlamını elimden geldiğince ona da anlatıyordum; dediğim gibi o da ağırbaşlı sorularıyla Kutsal Kitap'ı kendi kendime okuduğum zamankinden çok daha iyi anlamama, öğrenmeme yardımcı oluyordu. Buradaki yaşayışımın son yıllarında deneyle anladığım başka bir şeyi de anlatmadan geçemeyeceğim; Tanrı'ya, İsa'nın yardımıyla kurtulma öğretisine inancın sonsuz, söze

sığmaz kutsallığı Tanrı Kitabı'nda öyle yalın, öyle kolay kavranır bir yolda anlatılmış ki, yalnız Kutsal Kitap'ı okumak, öğretmensiz hocasız (insanoğlu demek istiyorum) görevlerimi yapmama, günahlarımdan içten bir pişmanlık duymama, kurtulmak için İsa'ya sarılmama, Tanrı'nın bütün buyruklarına boyun eğmeme bütün yaşamım boyunca yetti; aynı bilgi, bu vahşi yaratığın da aydınlanmasını, daha önce bir eşini daha görmediğim derecede eksiksiz bir Hıristiyan olmasını yeterince sağladı.

Dünyada din konusunda yapılan bütün kavgalara, değişik din öğretilerinin iyiliği kötülüğü, kilisenin yönetimi üzerine tartışmalara, çatışmalara gelince, bunların hepsi de bizim için gereksizdi; böyle şeylerin hepsini ötekilere bırakıyorduk. Biz Tanrı Sözü'nün başlıca yol gösterici olduğuna, Tanrı'nın bizi ışığıyla bütün gerçeklere yönelttiğine, Kutsal Kitap'taki ilkeleri yerine getirmekle Tanrı'nın bağışını kazanacağımıza, şükürler olsun, gönülden inanıyorduk; dinin dünyada bunca karışıklığa yol açan tartışmalı noktalarını bilsek bile, bunların bize bir yararı olacağını sanmıyordum. Ama olayların sırasını bozmamak için şimdi gene öykümüze dönmek zorundayım.

Cuma ile daha içli dışlı olduktan, o hemen hemen her söylediğimi anlayabilecek, kırık dökük sözlerle de olsa İngilizce konuşabilecek duruma geldikten sonra, kendisine bütün serüvenimi, hiç olmazsa buraya nasıl geldiğimi, burada nasıl, ne zamandan beri yaşadığımı anlattım. Ona barutla saçmanın büyüsünü (çünkü bu onun için bir büyüydü), nasıl tüfek kullanılacağını öğrettim; bir bıçak verdim, buna çok sevindi; bir de bizim İngiltere'de kullandığımız gibi kınlı kemer yaptım, kının içine bıçak yerine hem daha iyi bir silah olan hem de daha çok işe yarayan bir el baltası koydum.

Ona Avrupa'dan, özellikle kendi yurdum İngiltere'den söz ettim; nasıl yaşadığımızı, Tanrı'ya nasıl taptığımızı, birbirimize karşı nasıl davrandığımızı, gemilerle dünyanın her

bucağında nasıl alışveriş yaptığımızı anlattım. Başımdan geçen deniz kazasını söyledim, geminin battığı yeri aşağı yukarı gösterdim; ama gemi çoktan parça parça olmuş, dağılmıştı.

Ona bizim gemiden kaçışımız sırasında batan, bütün gücümle denemekle birlikte gene de yerinden kımıldatamadığım, şimdi hemen hemen her parçası bir yerde olan sandalın kalıntılarını gösterdim. Bu sandalı görünce Cuma uzun bir süre düşünceli düşünceli durdu; ama tek söz söylemedi. Ne düşündüğünü sordum. Sonunda, "Ben var böyle sandal görmek benim yurtta" dedi.

Bir süre ne demek istediğini anlayamadım; ama biraz daha düşününce sonunda, buna benzer bir sandalın onun yaşadığı ülkenin kıyılarına düştüğünü anladım; anlattığına göre, sandal oraya kötü hava yüzünden düşmüş. O zaman hemen, bir Avrupalı geminin o kıyıya düştüğünü, sandalın boşanarak karaya sürüklendiğini sandım; ama öyle budalaydım ki, insanların kurtulmuş olabileceklerini, bir an olsun düşünmedim; ne de nerden geldiklerini sordum; sorduğum tek şey, sandalın nasıl olduğuydu.

Cuma sandalı güzelce tanımladı; ama söylediklerine sevgiyle "Biz var kurtarmak beyaz adamlar boğulmaktan" sözünü ekleyerek kendisini daha iyi anlamamı sağladı. Sonra ona hemen sandalda kendi deyimiyle beyaz adam olup olmadığını sordum. "Evet" dedi, "sandal dolu beyaz adam." Kaç kişi diye sordum. Parmaklarıyla on yedi saydı. Ne olduklarını sordum. "Yaşıyorlar, oturuyorlar bizim ulusta" dedi.

Bunun üzerine kafamda yeni düşünceler belirdi; çünkü bunların, şimdiki deyimimle benim adanın açıklarında batan geminin adamları olabileceğini düşündüm; geminin kayaya çarparak elden gittiğini görünce, kendilerini sandala atmış, o yaban kıyılara, vahşiler arasına düşmüşlerdir" dedim.

Bunun üzerine ne olduklarını Cuma'ya bir daha titizlikle sordum. Dört yıldan beri orada yaşadıklarını, şimdi orada ol-

duklarını, vahşilerin onları beslediğini kesinlikle söyledi. Nasıl olup da onları öldürüp yemediklerini sordum. "Hayır, var onlarla kardeş olmak" dedi; anladığıma göre bir barış yapmışlardı; sonra ekledi. "Onlar insan yer ne zaman var kavga savaş." Bununla onların savaşarak tutsak ettikleri dışında hiçbir zaman insan eti yemediklerini söylemek istiyordu.

Bunun üzerinden epeyce bir zaman geçmişti; bir gün, adanın doğu ucunda, açık bir havada üzerinden karşıdaki kara parçasını ya da Amerika'yı gördüğüm tepenin doruğunda bulunuyorduk; hava dupduru olduğundan, Cuma gözlerini dikmiş o karaya doğru bakıyordu; bir ara çılgın gibi oynayıp sıçramaya, benim bulunduğum yana seslenmeye başladı. Ne var diye sordum. "Oh ne güzel!" diye bağırdı, "oh ne sevinmek! Var orada benim yurt görmek, benim ulus görmek!"

Yüzünü büyük bir kıvanç belirtisi kapladı, sanki gene yurduna dönmek ister gibi, gözleri ışımaya, yüz çizgileri garip bir özleme bürünmeye başladı; bunu görmek aklıma birçok şey getirdi, ilkin yeni adamım Cuma'dan biraz kuşku duymaya, bir gün gene ulusuna kavuşacak olursa yalnız dinini unutmakla kalmayıp belki bana duyduğu borçluluğu da unutarak beni yurttaşlarına haber verecek ölçüde ileri gideceğini, belki de onlardan yüz ya da iki yüz kişiyle birlikte geri dönerek beni bir güzel yiyeceklerini, onun da bu şölene savaşta tuttukları düşmanlara yaptıkları gibi sevinçle katılacağını düşünmeye başladım.

Ama bu zavallı dürüst adama, böyle düşünmekle yaptığım haksızlık, sonraları içimde acı oldu. Önceleri bu kuşkum gitgide artarak beni haftalarca tedirgin etti; bu süre içinde ona eskisi gibi iyi davranmadım, hep biraz soğuk durdum; ama bunda çok haksızmışım. Zavallı dürüst, iyilikbilir yaratık böyle şeyleri aklından bile geçirmiyormuş; onun hem iyi bir Hıristiyan hem de değerbilir bir arkadaş olarak en iyi ilkelerinden hiçbir zaman ayrılmadığı sonradan ortaya çıkınca büyük kıvanç duydum.

Kuşkularım sırasında, kuşkumu uyandıran yeni düşüncelerini ortaya çıkarabilir miyim diye her gün iyiden iyiye ağzını aradığıma kesinlikle inanabilirsiniz; ama söylediği her söz öyle dürüst, öyle temizdi ki, kuşkumu destekleyecek en ufak bir ipucu bulamadım; bütün tedirginliğime karşı en sonunda güvenimi gene kazandı; kendisinden kuşkulandığımı hiçbir zaman sezmediği için, bu sözlerle beni aldattığı da ileri sürülemezdi.

Bir gün gene aynı tepede dolaşıyorduk. Deniz sisli olduğu için, karşıdaki karayı göremiyorduk; kendisini çağırdım, sordum, "Cuma, kendi yurdunda, kendi ulusun arasında bulunmayı istemez misin?" "Evet" dedi, "kendi ulusum arasında bulunmak ben çok sevinir." "Ne yapacaksın orada?" dedim, "gene vahşileşerek insan eti mi yiyeceksin, eskisi gibi mi yaşamaya başlayacaksın?" Alınmışçasına baktı, başını sallayarak, "Hayır, hayır" dedi, "Cuma var onlara güzel yaşayın demek; Tanrı'ya tapın demek; arpa ekmeği, sürü eti, süt yiyin, bir daha insan yemeyin demek." "O zaman seni öldürürler" dedim. Düşünceli düşünceli baktı, sonra "Hayır, onlar yok beni öldürmek, onlar sevecek öğrenmek" dedi. Bununla onların öğrenmeyi sevdiklerini söylemek istiyordu. Sandalla gelen sakallı adamlardan çok şey öğrendiklerini de sözlerine ekledi. Sonra oraya dönmek isteyip istemediğini sordum. Gülümsedi, bunca uzağa yüzemeyeceğini söyledi. Kendisine bir kayık yapacağımı söyledim. Birlikte gidersem gideceğini söyledi. "Ben mi?" dedim, "ben oraya gidecek olursam beni yerler." "Hayır, hayır" dedi, "Ben bırakmaz seni yemek; ben yapar onları seni çok sevmek." Bununla, onlara beni sevdireceğini anlatmak istiyordu. Sonra kıyılarına düşen on yedi kişiye, kendi deyimiyle sakallı beyaz adamlara ne iyi davrandıklarını dilinin döndüğünce anlattı.

Bu zamandan sonra, İspanyol ya da Portekizli olduklarından hiç kuşkulanmadığım bu beyaz adamlara kavuşup kavuşamayacağımı bir denemek düşüncesinin kafamda yer

ettiğini söylemeliyim; oraya gidebilirsem, ayağımız karada olduğundan, elbirliğiyle, arkadaşça yardımlaşarak kaçıp kurtulmanın, karadan kırk mil uzaktaki bu ıssız, her yardımdan yoksun adadan kurtulmaktan daha kolay olabileceğini düşündüm. Böylece birkaç gün sonra, ilkin konuşmalarımla bu işi Cuma'nın kafasına soktum, sonra da kendisine yurduna dönebilmesi için bir kayık vereceğimi söyleyerek onu adanın öbür yanında duran sandalıma götürdüm; kayığı her zaman su altında tuttuğumdan, önce suyunu boşalttık, denize indirdik, ikimiz de içine bindik.

Cuma'nın kayık kullanmakta çok usta olduğunu gördüm; çünkü kayığı hızla, büyük bir kıvraklıkla yürütmekte hemen hemen benden aşağı kalmıyordu. Kayıktayken kendisine, "Ne dersin Cuma, gidelim mi senin yurduna?" diye sordum. Bu soru karşısında bocalamış gibi göründü, anlaşılan kayığın bunca uzağa gitmek için çok küçük olduğunu düşünüyordu. Bunun üzerine bir de büyük kayığım olduğunu söyledim, ertesi gün bir zamanlar yapıp da tek başıma denize indiremediğim kayığın yanına gittik. Bunun yeter büyüklükte olduğunu söyledi; ama kayığın korunmasına hiç kulak asmadığım için, yirmi iki yirmi üç yıldır orada kalarak güneşten çatlamış, neredeyse çürümüştü. Cuma böyle bir kayığın tam işe yarayacağını, kendi deyimiyle "çok yeter yiyecek, su, ekmek" taşıyabileceğini söyledi.

Kısacası, o zaman onunla birlikte karşıdaki karaya gitmeye öyle kesin kararlıydım ki, yurduna dönebilmesi için aynı büyüklükte bir kayık daha yapmamızı ileri sürdüm. Tek söz bile söylemedi; ama oldukça düşünceli, üzgün görünüyordu. Nesi var diye sordum. "Neden sen böyle Cuma kızmak? Ben ne yaptı?" dedi. Ne demek istediğini sordum. Kendisine hiç kızgın olmadığımı söyledim. "Kızgın değil! Kızgın değil!" diye durdu durdu mırıldandı. "Kızgın değil de neden Cuma'yı yurduna geri yollamak?" "Neden mi?" dedim, "Cuma,

gitmek isteyen sen kendin değil miydin?" "Evet, evet" dedi, "ikimiz birlikte gitmek, Efendi yok gelmek, Cuma gitmek yok." Sözün kısası, oraya bensiz gitmek istemiyordu. "Peki Cuma, ben de geleyim" dedim, "ama ben ne yaparım orada?" Bu soruya hemen karşılık vererek "Sen var orada çok iyilik yapmak" dedi. "Sen öğretmek insanlar iyi, akıllı, uysal olmak; Tanrı'yı tanımak, Tanrı'ya tapınak, başka türlü yaşamak." "Nerde!" dedim, "Cuma sen ne dediğini bilmiyorsun. Ben kendim bilgisiz bir adamım." "Evet, evet" dedi, "Sen bana iyi şey öğretmek, onlara da iyi şey öğretmek." "Hayır, hayır Cuma" dedim, "Sen bensiz gideceksin, ben burada kalarak gene eskisi gibi yaşayacağım." Bu söz üzerine çok üzüldü, her zaman yanında taşıdığı baltalardan birine koşup eline aldığı gibi bana uzattı. "Ne yapayım bunu?" diye sordum. "Al bunu, Cuma öldür" dedi. "Neden öldüreyim seni?" dedim. Birden "Neden var kovmak Cuma sen? Al bunu öldür Cuma, kovma Cuma" dedi. Bunu öyle içten söyledi ki, gözlerinin dolduğunu gördüm. Sözün kısası, kendisinde bana karşı öyle büyük bir sevgi, öyle kesin bir bağlılık gördüm ki, benimle kalmak isterse kendisini hiçbir zaman göndermeyeceğimi hem o zaman hem de daha sonra sık sık söyledim.

Bütün bunlardan sonra, Cuma'nın bana büyük bir sevgisi olduğunu, hiçbir şeyin onu benden ayıramayacağını, yurduna dönme isteğinin de ulusunu aşırı ölçüde sevmesinden, benim onlara yararlı olabileceğim umudundan doğduğunu anladım; böyle bir şeyi nasıl yapabileceğimi hiç bilmediğim için, bu işe girişmeyi ne düşünüyor ne de istiyordum. Ama daha önce de söylediğim üzere, Cuma ile konuşmalarımızdan orada on yedi sakallı adamın bulunduğunu öğrendikten sonra, belki buradan kurtulabilirim umuduyla gitmeye büyük bir eğilim duyuyordum; dolayısıyla daha fazla gecikmeden, bu yolculuğa elverişli büyüklükte bir kayık yapmak üzere kocaman bir ağaç aramak için Cuma ile birlikte işe giriştim. Adada yalnız

kayıklar, *periagua*'lar değil, koca gemilerden kurulu küçük bir donanma yapmaya bile yetecek sayıda ağaç vardı. Ama dikkat ettiğim tek şey, ilk işlediğim yanılgıdan kaçınmak, kayığı yaptığımızda kolayca suya indirebilmemiz için kıyıya oldukça yakın bir ağaç bulmaktı.

En sonunda Cuma bir ağaç seçti; çünkü o bu iş için hangi ağacın elverişli olduğunu benden daha iyi biliyordu; o kestiğimiz ağacın adını bugün bile tam bilmiyorum; yalnız bizim *fustic* dediğimiz ağaca benziyordu; daha doğrusu, rengiyle kokusuna bakılırsa, bununla Nicaragua ağacı arasında bir şeydi. Cuma, ağacı kayık biçimine sokmak için yakarak oyacaktı; ama bu işi aletlerle daha iyi yapabileceğini söyledim; nasıl yapılacağını da gösterdikten sonra, çok iyi başardı; bir aylık sıkı çalışmadan sonra kayığı bitirdik, çok da güzel oldu; nasıl kullanılacağını Cuma'ya öğrettiğim keserle dışını düzeltince daha da güzelleşti. Bununla birlikte büyük direkler üzerinde karış karış yürüyerek denize indirmek on beş günümüzü aldı; ama denize indiğinde yirmi kişiyi rahat rahat taşıyabilecek durumdaydı.

Kayık denize atıldıktan sonra, çok büyük olmakla birlikte, adamım Cuma'nın onu ne büyük bir ustalıkla, hızla kullandığını, nasıl evirip çevirdiğini, nasıl kürek çektiğini görünce şaşakaldım. Bunun üzerine kendisine, istese bununla gitmeyi göze alıp alamayacağını sordum. "Evet" dedi, "var gitmek göze almak çok güzel, var çok rüzgâr, gene de gitmek." Bununla birlikte Cuma'nın hiç bilmediği başka bir düşüncem vardı; bu da bir direkle yelken yapmak, bir halat bir de demir uydurmaktı. Direği elde etmek kolaydı; adada pek fazla bulunan sedir ağaçlarından yakındaki birini seçtim; Cuma'ya kesmesini söyledim, nasıl düzeltileceğini, nasıl biçim verileceğini de açıkladım. Ama yelkene gelince, bu özel bir önem taşıyordu. Bende eski yelkenlerden bir hayli vardı, daha doğrusu bir sürü yelken parçası vardı; ama hepsi de yirmi altı yıldır yanımda olduğundan, onları böyle bir işte kullanacağımı hiç aklımdan geçirmediğim için korunmalarına pek dikkat etmediğimden, hepsinin çürümüş olduğu apaçıktı; gerçekten de çoğu böyle çıktı. Bununla birlikte oldukça sağlam gözüken iki parça buldum, bunlarla işe girişerek iğnesizlik, beceriksizlik yüzünden bir hayli çabaladıktan sonra İngiltere'de kırlangıç kanadı dediğimiz yelkene benzer üç köşeli bir şey diktim; bizim gemilerin kayıklarında olduğu gibi, yelkenin yakasında arka direk, tepesinde de küçük seren vardı; serüvenimin başlarında söylediğim üzere, Berberistan'dan kaçtığım kayığın yelkeni de bunun gibi olduğundan, bu benim kullanmayı en iyi bildiğim yelkendi.

Bu son işleri yapmak, daha doğrusu direği, yelkenleri dikmek, uydurmak için iki aya yakın çalıştım; çünkü rüzgâra karşı gidersek yardımı olsun diye küçük bir ıstralya ile bir trinketa yaparak hiçbir eksik bırakmadım; hepsinden önemlisi, kayığı yönetmek için kıçına bir dümen taktım; pek çaylak bir kayık yapıcısı olmakla birlikte böyle bir şeyin yararını, gerekliliğini iyice bildiğim için, öyle canla başla uğraştım ki,

en sonunda takabildim; ama başlayıp bozduklarım göz önüne alınırsa, bu dümen yapma işinin bana hemen hemen kayığın yapımı gibi uzun bir süreye malolduğunu sanıyorum.

Bütün bu işler bittikten sonra da, sıra adamım Cuma'ya yeni kayığın kullanılmasını öğretmek geliyordu; çünkü Cuma, çok iyi kürek çekmekle birlikte yelkenle ya da dümenle ilgili hiçbir şey bilmiyordu; kayığı denizde dümenle nasıl kullandığımı, yolumuz değiştikçe yelkenin bir o yana, bir bu yana doğru şiştiğini görünce şaşırmış kalmıştı. Ama kısa bir süre içinde onu bütün bu işlere alıştırdım, kendisine pek az anlatabildiğim pusula bir yana, bu işin bütün püf noktalarını bilen kurt bir gemici oldu çıktı. Öte yandan bulutlu havalar çok az olduğundan, sis de hiç görülmediğinden, gece, her zaman için yıldızlar, gündüz de kıyı gözüktüğü için, ne karada ne denizde hiç kimsenin dışarı çıkmak istemediği yağmur mevsimi dışında, pusula gereksiz gibi bir şeydi.

Artık bu yerdeki hapisliğimin yirmi yedinci yılına girmiştim; bu yaratık yanıma geleliden beri yaşayışım bambaşka bir biçime girdiği için, bu son üç yıl sayılmayabilir. Buraya ayak basışımın yıldönümünü tıpkı ilk yılda yaptığım gibi gene Tanrı'nın bağışlarına şükrederek geçirdim; önceleri Tanrı'ya şükretmemi gerektirecek durumlar var idiyse, şimdi de aynı şeyi yapmam için çok daha fazla nedenle, üstelik de buradan çabucak kurtulma umudum vardı. Çünkü kurtuluşumun yakın olduğu, burada bir yıl daha kalmayacağım yolunda içimde bir duygu belirmişti. Bununla birlikte kazmak, dikmek, çitle çevirmek gibi ekin işlerimi gene eskisi gibi sürdürdüm. Eskisi gibi üzüm topladım, kuruttum, gerekli her şeyi yaptım.

Bu arada gene yağmur mevsimi bastırdı, her zamankinden daha fazla evde kalmam gerekti; yeni teknemizi elimizden geldiğince güven altına alarak başlangıçta salla çıktığını söylediğim koyun yukarı başına götürdük. Suların yüksek olduğu sırada, onu çekerek kıyıya çıkardım, adamım Cuma'ya tam

kayığı alacak genişlikte, kayığın yüzebileceği derinlikte bir havuz kazdırdım; sular çekildiği zaman önüne sağlam bir set yaptık, böylece sular geldiğinde kayık gene kuruda kaldı. Yağmurdan korumak için üzerine birçok ağaç dalı koyduk, öyle sık yaptık ki, sazdan bir ev damı gibi oldu; böylece, serüvenime girişmeyi tasarladığım kasım aralık aylarını bekledik.

İyi mevsim başlayınca, güzel havalarla birlikte benim tasarılarım da geri dönmüş gibi, her gün yolculuk hazırlıkları yapıyordum; yaptığım ilk iş yol kumanyamız olarak biraz yiyecek ayırmak oldu; bir iki hafta içinde de havuzu açarak kayığı denize indirmeyi düşünüyordum. Bir sabah gene bu işlerle uğraşırken Cuma'yı çağırarak deniz kıyısına gidip bir kaplumbağa aramasını söyledim; eti ile yumurtaları için, çoğunlukla haftada bir kaplumbağa tutuyorduk. Cuma, gittikten hemen biraz sonra koşa koşa geri döndü, birinci duvarı ayakları yere değmiyormuş gibi atladı, daha ben ağzımı açmaya kalmadan, "Efendi! Hey efendi! Çok kötü, çok kötü!" diye bağırdı. "Nedir kötü olan, Cuma?" diye sordum. "Orada, ötede, bir iki üç kayık! Bir iki üç!" dedi. Böyle demesinden altı kayık olduğunu çıkarmıştım; ama sorduktan sonra üç kayık olduğunu öğrendim. "Peki Cuma" dedim, "Dur bakalım, korkma." Böylece onu elimden geldiğince yüreklendirdim. Ama zavallıcık büyük bir korkuya kapılmıştı; çünkü kafasından, kendisini aramaya geldikleri, parça parça doğrayıp yi-

yecekleri düşüncesinden başka hiçbir şey geçmiyordu; zavallı öyle titriyordu ki, onunla ne yapacağımı ben de şaşırdım. Dilimin döndüğünce avutmaya çalışarak benim de en az kendisi kadar tehlikede olduğumu, onun gibi beni de yiyeceklerini söyledim. "Ama" dedim, "onlarla savaşmaya karar vermeliyiz. Savaşabilecek misin Cuma?" "Ben var vurmak, ama onlar çok adam gelmek" dedi. "Ne önemi var?" dedim, "tüfeklerimiz, öldüremediklerimizi de korkutur." Kendisini savunup savunmayacağını, yanımda durarak her dediğim şeyi yapıp yapmayacağını sordum. "Sen ne zaman ister, ben var ölmek, efendi" dedi. Bunun üzerine gittim, benim iyi romdan ona biraz getirdim; çünkü bu romu öyle tutumlu kullanmıştım ki, daha bir hayli vardı. Romu içirdikten sonra, ona her zaman yanımızda taşıdığımız iki av tüfeğini getirttim, tüfekleri küçük tabanca kurşunu büyüklüğünde iri domuz saçmasıyla doldurdum. Sonra dört misket tüfeğini alarak her birini iki büyük, dört küçük kurşunla sıkıladım; iki tabancamı da birer avuç kurşunla doldurdum. Yanıma her zamanki gibi, büyük kılıcını kınsız astım, Cuma'ya da baltasını verdim.

Bu hazırlıktan sonra, dürbünü aldım, bir şey görebilir miyim diye tepenin yamacına tırmandım; dürbünle baktığımda, açıkta yirmi bir vahşi, üç tutsak, üç kayık bulunduğunu, bütün işlerinin bu üç adamdan kendilerine bir şölen çekmeye hazırlık olduğunu hemen anladım; gerçekten de barbarca bir şölen, ama bu gelişin daha önceki gelişlerinden ayrılan bir yanı yoktu.

Yalnız şimdi Cuma'nın kaçmış olduğu yere değil, benim koyun daha yakınına, kıyının alçaldığı, sık bir ormanlığın da denize doğru indiği bir yere geldiklerini gördüm. Bu alçakların yapacakları insanlıkdışı eğlenceden öyle bir tiksinti duydum ki, Cuma'nın yanına inerek kıyıya gidip hepsini öldürmeye karar verdiğimi söyledim, benimle gelip gelmeyeceğini sordum. Artık korkusu geçmiş, verdiğim içkiyle biraz da yü-

reklenmiş, neşelenmişti; her zamanki gibi, öl desem ölmeye hazır olduğunu söyledi.

Bu öfke içinde ilkin, doldurduğum tüfekleri alarak her zamanki gibi aramızda pay ettim. Cuma'ya beline soksun diye bir tabanca, omuzuna da üç tüfek verdim; öbür tabancayla üç tüfeği de kendim aldım, böylece dışarıya çıktık. Cebime küçük bir şişe rom koydum, Cuma'ya da büyük bir torba dolusu barutla saçma verdim; kendisine hemen arkamda durmasını, ben söylemedikçe hiç kımıldamamasını, ateş etmemesini, tek söz bile konuşmamasını söyledim. Onlara görünmeden ormanın içinden, koyun üzerini ateş altına alabileceğimiz bir yere dek yürümek için bir mil sağa saptım; bunu kolayca yapabileceğimizi önceden dürbünle görmüştüm.

Bu yürüyüş sırasında eski düşünceler kafamda gene uyandı, kararımdan caymaya başladım. Bu, onların çokluğundan korktuğum için değildi; çünkü hepsi de çıplak, beceriksiz herifler olduklarından tek başıma bile onlardan üstün olduğum apaçık bir şeydi. Ama bana kötülükleri dokunmayan, bana kötülük niyetinde de olmayan, bir bakıma suçsuz olan bu adamlara saldırmamı, elimi kana bulaştırmamı gerektirecek ne bir durum ne de zorunluluk var diye düşünmeye başladım; bunların barbarca töreleri gene kendi zararlarına olan bir şeydi; bu durum, Tanrı'nın onları, buralardaki başka uluslarla birlikte böyle bir budalalığa, kıyasıya vahşi davranışlara atmış olduğunun bir belirtisiydi; ama Tanrı beni ne onların bu davranışlarını yargılamak ne de gereken tanrısal cezayı uygulamakla görevlendirmişti; Ulu Tanrı uygun görürse, bu işi kendisi ele alır, bu insanları ulusça işledikleri suçlardan dolayı ulusça cezaya çarptırırdı, buna karışmak da bana düşmezdi. Gerçi Cuma bu insanların düşmanı olduğu, onların ulusuyla savaşta bulunduğu için, onlara saldırmakta haklı olabilir, onun bu davranışı bir bakıma hoşgörülebilirdi ama, aynı şeylerin benim için de doğru olduğu söylenemezdi. Yolda giderken kafamdan geçen

bu düşünceler, beni öyle içten etkiledi ki, gidip yalnız onların yakınında durarak barbarca şölenlerini görmeye, Tanrı'nın göstereceği yolda davranmaya, şimdiye dek bildiklerimden başka işe karışmamı gerektirecek önemli bir durum olmadıkça, hiç birine dokunmamaya karar verdim.

Bu kararla ormana girdim, Cuma da hemen arkamda elinden geldiğince sakınarak sessizce ilerliyordu; onlara yakın olan yandan, ormanın bitimine varıncaya dek yürüdük; onlarla aramızda ormanın bir köşesi vardı. Usulca Cuma'yı çağırdım, tam ormanın köşesindeki bir ağacı göstererek ağaca çıkmasını, oradan vahşilerin ne yaptığını iyi görebilirse bana haber getirmesini söyledim. Dediğimi yaptı, hemen geri gelerek oradan her şeyin açıkça göründüğünü, hepsinin ateş çevresinde tutsaklardan birinin etini yemekte olduklarını, biraz ötede de başka birinin, eli kolu bağlı kumlar üzerinde yattığını, şimdi onu da öldüreceklerini, bu ikincinin kendi uluslarından değil de sandalla kendi yurtlarına gelen sakallı beyaz adamlardan biri olduğunu da söyleyince iyice tepem attı. Sakallı adam sözünü duyunca, tüylerim diken diken oldu; ağaca çıkıp dürbünle baktığımda, deniz kıyısında eli kolu sarmaşıklarla ya da saza benzer bir şeyle bağlı, elbiseli Avrupalı bir adamın yatmakta olduğunu seçkinlikle gördüm.

Orada başka bir ağaç, onun ilerisinde de şimdi bulunduğum yerden onlara elli yarda daha yakın bir çalılık vardı; o yana doğru biraz gidersem, onlara gözükmeden oraya sokulabileceğimi, hepsini tüfeğimin menzile alabileceğini anladım; öfkeden kudurmakla birlikte gene de kendimi tuttum, yirmi adım geri çekilerek öbür ağaca giden yolu adamakıllı örten bir çalılığın arkasına geçtim, oradan da onları seksen yardalık bir uzaklıktan rahatça görebileceğim bir bayıra tırmandım.

Şimdi artık yitirilecek zamanım yoktu; çünkü korkunç alçakların on dokuzu iç içe yere oturmuşlar, tam o sırada içlerinden iki kişiyi de zavallı Hıristiyanı boğazlamaya, belki de

parça parça ateşe getirmeye göndermişlerdi; o iki kişi şimdi eğilmiş, adamın ayaklarını çözüyorlardı. Cuma'ya döndüm, "Haydi Cuma" dedim, "şimdi dediğimi yapacaksın." Cuma da yapacağını söyledi. "Öyleyse" dedim, "ben ne yaparsam sen de onu yap, sakın şaşırayım, geri kalayım deme." Bunun üzerine misketlerden biriyle av tüfeğini yere bıraktım, Cuma da aynı şeyi yaptı; öteki misketle vahşilere nişan alarak Cuma'ya da benim yaptığım gibi yapmasını söyledim. Sonra hazır olup olmadığını sordum, "Evet" dedi. "Öyleyse ateş" dedim, aynı anda kendim de ateş ettim.

Cuma benden çok daha iyi nişan alarak attığı yandan, ikisini öldürdü, üçünü de yaraladı; benim yanda, ben birini öldürdüm, ikisini yaraladım. Bunun üzerine onların ne büyük bir korkuya kapıldıklarını kestirebilirsiniz; yaralanmayanların hepsi ayağa fırladı; ama bu yıkımın ne yandan geldiğini anlayamadıklarından, ne yana kaçacaklarını, ne yana bakacaklarını bilemediler. Cuma, kendisine söylediğim gibi, ne yaptığımı görebilmek için gözünü benden ayırmıyordu; birinci atıştan sonra hemen tüfeği yere bıraktım, yerdeki av tüfeğini kaptım, Cuma da aynı şeyi yaptı. Nişana yatarak tüfeğin horozunu kavradığımı gördü, o da nişan aldı. "Hazır mısın, Cuma?" dedim. "Evet" dedi. "Öyleyse ateş!" dedim. "Tanrı hakkı için!" Bu şaşkın sürünün ortasına bir daha ateş ettim, Cuma da etti; bu kez tüfeklerimiz domuz saçması dediğim küçük tabanca kurşunlarıyla dolu olduğundan, yalnız ikisinin

devrildiğini gördük; ama birçoğu yaralanmış, çılgın gibi haykırarak, çığlıklar atarak öteye beriye kaçıyorlardı; kimisi ağır yaralı, tepeden tırnağa kan içindeydi; çok geçmeden üçü daha birbiri ardından yere devrildi; ama tam ölmemişlerdi.

Boşalan tüfekleri yere bırakıp daha dolu olan misketi aldım. "Haydi Cuma" dedim, "arkamdan gel şimdi." Cuma bu işi büyük bir gözüpeklikle yaptı; bunun üzerine ormandan dışarı fırlayarak kendimi gösterdim, Cuma da hemen arkamdaydı. Onlar beni görür görmez, sesimin yettiğince bağırdım, Cuma'ya da aynı şeyi yapmasını söyledim; var hızımla koşarak –silahlarla yüklü olduğum için pek de hızlı sayılmazdı–, dediğim gibi, onların oturduğu yerle deniz arasında, kumda yatan zavallı kurbanlığın yanına gittim. Onu kesmek üzere olan iki kasap ilk ateşimizin verdiği şaşkınlıkla onu bırakarak büyük bir korku içinde denize doğru koşmuşlar, kayığa atlamış, içlerinden üçü daha aynı yolu tutmuştu. Cuma'ya döndüm, ileri giderek ateş etmesini söyledim. Hemen anladı, onlara yaklaşmak için aşağı yukarı kırk adım koşarak üzerlerine ateş etti, topunun birden kayığın içine yığılıverdiğini görerek hepsinin öldüğünü sandım; ama ikisi hemen ayağa kalktı. Bununla birlikte Cuma ikisini öldürmüş, bir üçüncüsünü de yaralamış, o da ölmüş gibi sandalın dibine yatmıştı.

Adamım Cuma onlara ateş ederken, ben de bıçağımı çıkararak zavallı kurbanlığın bağlarını kestim; ellerini ayaklarını çözerek ayağa kaldırdım, Portekiz diliyle kim olduğunu sordum. Latince "Christianus" dedi; ama öyle bitkin, öyle güçsüzdü ki, ne ayakta durabilecek ne de konuşabilecek durumdaydı. Cebimden şişeyi çıkardım, içmesini işaret ederek kendisine uzattım, içti; bir parça ekmek verdim, yedi. Sonra hangi ulustan olduğunu sordum, "İspanyol" dedi; biraz kendine gelince, eliyle koluyla, yapabildiği bütün işaretlerle, kendisini kurtardığım için bana ne büyük bir borçluluk duyduğunu belirtti. Bildiğim kırık dökük İspanyolca ile "Seignior" dedim, "sonra

konuşuruz, şimdi döğüşmek zamanı. Gücün kalmışsa şu tabancayla kılıcı al, çevrene saldır." Silahları sevinerek aldı, alır almaz da yeni bir güç kazanmışçasına, çılgın gibi katillerinin üstüne atılarak bir anda ikisini doğrayıverdi; çünkü gerçekte her şey apansız olup bittiği için zavallılar tüfeklerimizin sesiyle öyle bocalamışlardı ki, şaşkınlıkla korkudan yere düşüyorlardı; bu, gövdelerinin kurşunlarımıza karşı duramamasından değil, dizlerinin bağı çözüldüğü için kendilerinde kaçacak gücü bulamamalarından ileri geliyordu; Cuma'nın kayık içinde vurduğu beş kişinin de durumu buydu; çünkü üçü aldıkları yarayla, öteki ikisi de korkudan düşmüştü.

Tüfeğimle kılıcı İspanyol'a verdiğim için, öbür tüfeğimi hazır dolu bulunsun diye ateş etmeden elimde tutuyordum. Cuma'yı çağırdım, ilk ateş ettiğimiz ağacın yanına koşarak yerdeki boş tüfekleri alıp getirmesini söyledim; Cuma bu işi büyük bir hızla yaptı; sonra elimdeki misketi ona vere/ek geri kalan tüfekleri yeniden doldurmak için oturdum, tüfek istedikleri zaman yanıma gelmelerini söyledim. Ben bu işle uğraşırken, İspanyol'la vahşilerden biri arasında korkunç bir boğuşma başladı; vahşi, İspanyol'a biraz önce ben yetişmeseydim onu doğrayacak olan ağır tahta kılıçla saldırıyordu. Bitkin olmakla birlikte kolay kolay anlaşılmaz bir gözüpeklikle, yiğitlikle savaşan İspanyol, bu Kızılderili'yle bir hayli boğuştu, sonunda kafasında iki büyük yara açtı; ama vahşi iriyarı, sırım gibi bir adam olduğundan, bir dalışta zayıf İspanyol'u yere atmış, benim verdiğim kılıcı elinden büküp almak üzereydi; İspanyol akıllı davranarak kılıcı bıraktı, kemerinden tabancayı çekti, vahşinin göğsüne ateş etti; ben yardıma yetişmeye kalmadan, vahşiyi olduğu yerde temizleyiverdi.

Bu arada kendi başına kalan Cuma, elinde silah kalmadığı için, baltayla ardlarına düşerek birkaçının işini bitirdi; vurulup da ölmediğini söylediklerimle, yetişebildiği ötekileri temizledi; tüfek istemek için yanıma gelen İspanyol'a av tüfeklerinden bi-

rini verdim, vahşilerin ikisini kovalayarak yaraladı; ama iyi koşamadığı için, elinden kurtularak ormana kaçtılar. Cuma arkalarından yetişti, birini öldürdü, öteki ise yaralı olmakla birlikte daha çevik davranarak denize atladı, var gücüyle kayıktakilerin yanına doğru yüzdü. Kayıktaki üç kişiyle, ölüp ölmediğini bilmediğimiz öbür yaralı, yirmi bir kişi içinde elimizden kurtulabilenlerdi. Geri kalanların durumu aşağıda görülmektedir:

3 ölü ilk ateş edişimizde vurulanlar.
2 ölü ikinci ateşimizde vurulanlar.
2 ölü Cuma'nın kayıkta öldürdükleri.
2 ölü Cuma'nın ilk yaralananlardan öldürdükleri.
1 ölü Cuma'nın ormanda öldürdüğü.
3 ölü İspanyolun öldürdükleri.
4 ölü yaralanarak şuraya buraya düşenlerden, yaralarından dolayı ya da Cuma'nın kovalaması sonucu ölenler.
4 kayıkla kaçanlar; bunlardan biri ölmediyse ağır yaralıdır.

21 kişi (toplam)

Kayıktakiler tüfeğin etki alanı dışına çıkmak için canlarını dişlerine takarak çalıştılar; Cuma arkalarından iki üç el ateş etti ama, hiçbirinin vurulduğunu görmedim. Cuma kayıklardan birine atlayıp ardlarına düşmek için can atıyordu; gerçekte ben de yurtlarına gidip olanları anlatacaklarından, sonra belki iki üç yüz kayıkla dönerek salt sayıca üstünlükleriyle bizi parçalayıp yutacaklarından çok korkuyordum. Böylece artlarına takılmaya benim de kafam yattı, kayıklardan birine koşarak içine atladım, Cuma'ya da benimle gelmesini söyledim. Ama kayığa girince, tıpkı İspanyol gibi eli ayağı bağlı, başını çıkarıp dışarda olup bitenleri göremediği için korkudan yarı ölü duruma gelmiş zavallı bir yaratığın, boğazlanmak üzere kayıkta yattığını görünce çok şaşırdım; çünkü tepeden tırnağa,

öyle sımsıkı bağlanmış, öyle uzun bir süre bağlı kalmıştı ki, gerçekte yaşadığını söylemek pek güçtü.

Hemen kendisini bağlayan bükülmüş sarmaşıklarla sazları keserek ayağa kalkmasına yardım etmek istedim; ama ne yerinden doğrulabiliyor ne de konuşabiliyordu; anlaşılan öldürülmek için çözüldüğünü sanmış olacak ki, yürek paralayıcı bir sesle inliyordu.

Cuma geldiğinde, bu zavallıyla konuşarak ona kurtulduğunu anlatmasını; cebimden şişeyi çıkarıp uzatarak biraz içmesini söyledim. İçince biraz canlandı, kendine geldi, kayığın içinde oturdu. Ama Cuma'nın, yaşlı adamın sesini işittiği, yüzüne de yakından baktığı zaman onu nasıl kucakladığını, öptüğünü, ağladığını, güldüğünü, bağırdığını, ellerini çırptığını, elleriyle kendi yüzünü başını dövdüğünü, türküler söylediğini, onun çevresinde çılgın gibi sıçrayarak oynadığını görseniz, gözyaşlarınızı tutamazdınız. Cuma'yı konuşturabilmek, durumun ne olduğunu anlamak için uzun bir sürenin geçmesi gerekti; sonunda biraz kendine gelince anlattı: yaşlı adam babasıymış.

Babasını görmenin, onu ölümden kurtarmanın, bu zavallı vahşide uyandırdığı sonsuz sevinçle oğulluk duygusu karşısında nasıl içimin burkulduğunu ne yapsam dile getiremem; gerçekte Cuma'nın bu duygulanışla yaptığı taşkınlıkların yarısını bile anlatamam; çünkü kayığa durmadan bir giriyor çıkıyor, bir giriyor bir çıkıyordu. Kayığa her girişinde babasının yanına oturuyor, kendi göğsünü bağrını açarak canlandırmak için babasının başını göğsüne bastırıyor, bağlardan uyuşup katılaşmış olan kollarını, ayak bileklerini elleriyle ısıtıyor, oğuşturuyordu; bunu görünce, şişeden biraz rom vererek onunla oğmasını söyledim, rom çok iyi geldi.

Bu olay, şimdi artık hemen hemen gözden yitmiş olan kayığın, öbür vahşilerin ardından gitmemizi engelledi; gitmediğimiz de çok hayırlı olmuş; çünkü iki saat sonra, daha onlar yollarının dörtte birine bile varmadan azgın bir rüzgâr çıktı, bütün gece var gücüyle esti; batıdan, tam onların karşısından estiği için de sandallarının, dayanabildiğini, kendi kıyılarına sağ salim varabildiklerini hiç sanmıyorum.

Biz gene Cuma'ya dönelim. Bu arada babasıyla öyle ilgileniyordu ki, onu babasından ayırmaya bir türlü gönlüm varmadı; sonra artık biraz ayırabileceğimi düşündüm, yanıma çağırdım, oynaya zıplaya, büyük bir sevinç içinde geldi. Babasına biraz ekmek verip vermediğini sordum. Kafasını iki yana sallayarak "hayır, ben pis köpek var hepsini kendim yemek" dedi. Özel olarak taşıdığım küçük torbadan bir çörek çıkararak uzattım, kendisi için de biraz rom verdim; ama ağzına bile sürmeden doğru babasına götürdü. Cebimde iki üç salkımlık kuru üzüm vardı; babası için bir avuç da onlardan verdim. Üzümleri babasına verir vermez kayıktan dışarı fırlayarak cin tutmuş gibi hızla koştuğunu gördüm; çok iyi koşardı çünkü, ayağına böylesine çevik bir adam daha görmedim desem yalan olmaz. Evet, öyle bir hızla koştu ki, bir anda gözden yitiverdi; çeyrek saat sonra geri geldiğini gördüm; ama bu geliş, gidişi gibi hızlı de-

ğildi; yaklaştıkça, elinde bir şey taşıdığı için böyle yavaş yürüdüğünü anladım.

Geldiği zaman, babasına bir testi su getirmek için tâ eve gidip dönmüş olduğunu gördüm, ayrıca iki de ekmek getirmişti. Ekmeği bana verdi, suyu babasına götürdü. Bununla birlikte çok susamış olduğum için biraz da ben içtim. Bu su, babasını benim verdiğim romdan ya da içkiden daha çok diriltti; çünkü susuzluktan nerdeyse bayılmak üzereydi.

Babası içtikten sonra, daha su kaldı mı göreyim diye Cuma'yı çağırdım. "Evet" dedi; babası gibi çok susamış olan zavallı İspanyol'a biraz vermesini söyledim. Cuma'nın getirdiği ekmeklerden birini de gerçekten çok bitkin bir durumda olan, o sırada bir ağacın gölgesinde çimenler üstünde dinlenen İspanyol'a gönderdim; onun da kolları bacakları sımsıkı bağlar yüzünden adamakıllı şişmiş, kaskatı kesilmişti. Cuma'nın yanına gitmesi üzerine kalkıp suyu içtiğini, ekmeği de alarak yemeye başladığını görünce, yanına yaklaştım, bir avuç kuru üzüm verdim. Yüzünde hiç kimsede rastlanmayacak bir teşekkür, bir borçluluk belirtisiyle başını kaldırıp bana baktı; ama öyle bitkindi ki, kavgada büyük bir çaba göstermekle birlikte şimdi ayakta durmaya gücü yoktu. İki üç kez denedi; ama ayak bilekleri öyle şişmiş, öyle acı veriyordu ki, gerçekten kalkamıyordu; rahatça oturmasını söyledim, Cuma'ya onun ayak bileklerini de babasınınkileri yaptığı gibi romla ovması için seslendim.

Zavallı, sevgi dolu yaratık, her iki dakikada, belki de dakikada bir dönüp dönüp babasının gene orada, bıraktığı yerde olup olmadığına bakıyordu; bir an babasını göremedi, bunun üzerine yerinden fırladığı gibi, tek söz bile etmeden, o kendine özgü hızlı koşusuyla, sanki ayakları yere bile değmiyormuş gibi koştu. Ama oraya vardığında, babasının biraz dinlenmek için toprağa uzanmış olduğunu gördü. Hemen dönerek gene benim yanıma geldi, İspanyol'a ayağa kalkabilirse Cuma'nın kendisini kayığa yürüteceğini, sonra da evimize götüreceğini, orada kendisine bakacağımı söyledim. Ama Cuma ateş gibi çevik, güçlü bir delikanlıydı, İspanyol'u tüy gibi kaldırarak sırtladı, ayakları içeriye gelmek üzere yavaşça kayığın kıyısına oturttu, sonra kaldırarak iyice içeriye, babasının yanı başına yerleştirdi; hemen gene dışarı çıkarak kayığı denize itti. Kıyı boyunca kürek çeke çeke, oldukça sert esmekte olan rüzgâra karşı, benim yürüyüşümden daha hızlı yol alıyordu. İkisini de sağ salim bizim koya getirdi, onları kayıkta bırakarak öteki kayığı getirmeye gitti. Yanımdan geçerken, seslenerek nereye gittiğini sordum. "Var daha kayık getirmek" dedi. Böylece rüzgâr gibi geçti gitti. Benim, karadan öbür kayığın yanına yürüyebilmem için gerekli süre içinde o kayığı alıp koya getirdi; beni de alarak koyu geçirdi, sonra yeni konuklarımızın kayıktan çıkmalarına yardıma gitti, onları kayıktan çıkardı. Ama ikisi de yürüyebilecek durumda değildi, zavallı Cuma ne yapacağını bilemiyordu.

Buna bir çıkar yol bulmak için düşünmeye başladım, Cuma'yı çağırdım, onları koyun kıyısına oturtmasını, kendisinin benimle gelmesini söyledim; onları üzerine yatırıp taşımak için sedyeye benzer bir şey yaptım; Cuma ile birlikte ikisini bir araya koyarak taşıdık. Ama duvarın dışına geldiğimizde daha büyük bir güçlükle karşılaştık; çünkü onları duvardan aşırmak, olacak iş değildi, ben de duvarı yıkınamaya kararlıydım. Gene işe giriştim; Cuma ile birlikte iki saat içinde, eski-

den diktiğim, şimdi büyümüş olan ormanla dışardaki duvar arasında kalan boşluğa üzeri ağaç dallarıyla örtülü, eski yelken bezlerinden çok güzel bir çadır yaptık, çadıra onlar için bendeki pirinç saplarından iki yatak yaptık, altlarına birer battaniye yaydık, birer de üstlerine verdik.

Artık adamın nüfusu artmıştı; uyruklarım yönünden kendimi zengin duyuyordum; ara sıra bir kral olduğumu düşünmek en hoşuma giden şeylerden biriydi. Birincisi, bütün buralar kendi öz malımdı, bu topraklar üzerinde tartışılmaz bir yönetim hakkım vardı. İkincisi, uyruklarım bütünüyle uysal kişilerdi. Kesin efendi bendim, yasaları ben koyuyordum; hepsi yaşamalarını bana borçlu, gerekirse benim için ölmeye de hazırdılar. Üç uyruğumdan her birinin başka bir dinden oluşu da çok ilgi çekici bir noktaydı. Adamım Cuma Protestan, babası putatapar yamyam, İspanyol da Katolikti. Bununla birlikte ülkemde inanç özgürlüğünü tanımıştım. Ama şimdi konumuza dönelim.

Kurtardığım bu iki bitkin tutsağa sığınacak, rahat edecek bir yer sağladıktan sonra, onlar için biraz yiyecek elde etmeyi düşünmeye başladım; ilk işim, Cuma'ya, özel sürüden bir yaşında bir oğlağı tutarak boğazlamasını söylemek oldu; but parçalarını ayırdım, küçük küçük keserek Cuma'ya kaynatmasını söyledim, suyuna da biraz arpayla pirinç atınca, inan olsun, çok güzel bir et haşlaması yaptım. Bu yemeği dışarda pişirmiştim; çünkü ikinci duvarın içinde ateş yakmıyordum; pişirince yeni çadıra götürdüm, orada onlar için bir masa hazırlamıştım; ben de oturup yemeğimi onlarla birlikte yedim, onları elimden geldiğince eğlendirmeye, yüreklendirmeye çalıştım; Cuma hem babasıyla hem de İspanyol'la anlaşmamda aracılık ediyordu; çünkü İspanyol da vahşilerin dilini oldukça iyi konuşuyordu.

Akşam yemeğimizi yedikten sonra Cuma'ya zamanımızın darlığı yüzünden kavga yerinde bıraktığımız misketlerle

öbür silahları alıp getirmesini söyledim. Ertesi gün de, vahşilerin ortalıkta güneşte kalırsa kısa zamanda kokacak ölü gövdelerini gömmesi için gönderdim. Az olmadığını iyi bildiğim o barbarca şölenin korkunç artıklarını da gömmesini ayrıca söyledim; bu işi kendim yapmayı düşünemiyordum bile; hayır, o yana yolum düşecek olsa, başımı çevirip bakmaya katlanamazdım. Cuma bütün bu işleri öyle eksiksiz yapmış, vahşilerden kalma her izi öylesine yok etmişti ki, yeniden gittiğimde, ormanın oraya yönelen köşesi olmasaydı, az kalsın neresi olduğunu şaşıracaktım.

Sonra iki yeni uyruğumla biraz biraz konuşmaya başladım; ilkin Cuma'ya, kayıkla kaçan vahşiler için ne düşündüğünü, karşı koyamayacağımız bir güçle geri dönüp dönmeyeceklerini babasına sormasını söyledim. Babasının ilk düşünceleri, o gece esen fırtınaya kayıklarının dayanamayacağı, yüzde yüz batmış ya da güneyde başka kıyılara düşerek parçalanıp yenmiş olacakları yolundaydı. Bununla birlikte karaya sağ ulaştılarsa ne yapacaklarını o da kestiremiyordu; ama onun düşüncesine göre, karşılaştıkları apansız saldırıdan, gürültüyle ateşten öyle korkmuşlardı ki, yurttaşlarına arkadaşlarının insan eliyle değil, şimşekle yıldırımla öldürülmüş olduğunu söyler, kendilerine gözüken iki kişiyi, daha doğrusu benimle Cuma'yı da, silahlı olarak değil, gökten kendilerini öldürmek için inmiş iki ruh ya da kötü cin olarak görürlerdi. Yaşlı adam, onların kendi dillerinde birbirlerine böyle bağrıştıklarını işitmişti; çünkü bir insanın ateş püskürmesi, gök gibi gürlemesi, böyle elini bile kaldırmadan adam öldürmesi onların aklının alabileceği bir şey değildi. Yaşlı vahşi böyle düşünmekte haklıydı; çünkü sonraları başkanlarından da işittiğime göre, vahşiler bir daha adaya gelmeyi göze alamamışlardı. Denizden kurtuldukları anlaşılan dört kişinin anlattıklarından öyle korkmuşlar ki, bu perili adaya her gidenin tanrıların ateşiyle yok edileceğine inanmışlardı.

Ama ben bunları bilmediğim için, uzun bir süre korku içinde yaşayarak hem kendimi hem de ordumu hazırlıklı bulundurdum; çünkü artık dört kişiydik, şimdi yüz kişiyle bile gelseler, onlarla açık bir alanda her zaman çarpışmayı rahat rahat göze alabilirdim.

Ama kayıkları görünmeyince, onların geleceği korkusu kısa zamanda silindi, Cuma'nın babası da oraya gidersem yurttaşlarından çok iyi bir davranış göreceğimi kesinlikle söyleyince, karşıdaki karaya yolculuk konusundaki eski düşüncelerimi gene ele almaya başladım.

Ama İspanyol'la ciddi bir konuşmadan sonra, kendi yurttaşlarıyla Portekizlilerden orada on altı kişinin daha bulunduğunu, kazaya uğrayarak o kıyılara sığınmakla kurtulduklarını, gerçekte vahşilerle çok iyi geçindiklerini, ama yaşayışları yönünden bir sürü sıkıntı içinde olduklarını anlayınca, biraz çekimserliğe düştüm. Yolculuklarıyla ilgili bütün ayrıntıları sordum; Rio de la Plata'dan Havana'ya giden bir İspanyol gemisindeymişler; başlıca yükleri olan deri ile gümüşü orada boşaltarak Avrupa malı olarak ne bulurlarsa alıp geri döneceklermiş; gemilerinde başka bir batık gemiden kurtardıkları beş Portekizli gemici varmış; kendi gemileri ilk kazaya uğrayınca gemicilerden beşi boğulmuş, geri kalanlar sonsuz tehlike, kaza atlatarak hemen hemen açlıktan ölecek bir durumda, yamyamların yaşadığı kıyılara düşmüşler, her an parçalanıp yenmekten korkuyorlarmış.

Yanlarında birtakım silahları olduğunu söyledi; ama hiçbiri işe yarayacak durumda değilmiş; çünkü ne barutları kalmış ne de saçmaları; gemiye dolan su hepsini bozmuş, çok az bir şey kalmış, onu da karaya ilk çıktıkları zaman kendilerine biraz yiyecek bulmakta kullanmışlar.

Orada sonlarının ne olacağını, kaçıp kurtulmak için birtakım tasarılar kurup kurmadıklarını sordum. Bu konuda bir hayli düşünüp taşındıklarını, ama bir gemileri olmadığı,

gemi yapmakta kullanacak hiçbir gereç de bulamadıkları için bütün tasarılarının her zaman gözyaşlarıyla, umutsuzlukla sonuçlandığını söyledi.

Kaçış konusunda benim ileri süreceğim bir öneriyi nasıl karşılayacaklarını, arkadaşlarının hepsi burda olsa bu işin daha kolay başarılıp başarılmayacağını sordum; varımı yoğumu ellerine koyacak olursam, döneklik edebileceklerinden, bana kötü davranabileceklerinden çok korktuğumu, çünkü iyilik bilmenin insan yaradılışındaki değişmez köklü erdemlerden biri olmadığını; insanların davranışlarını, çoğunlukla gördükleri bir iyilik karşısında duyacakları borçluluğun değil de, gözettikleri çıkarların yönettiğini kendisine açıkça söyledim. Onların kurtulmasına aracı olduktan sonra, beni Yeni İspanya'da kendilerine köle etmelerinin çok ağırıma gideceğini; oraya ayak basan her İngiliz'in, nasıl, ne için gelmiş olursa olsun hemen harcanabileceğini; papazların acımak bilmez pençesine düşerek Engizisyon'da sürünmektense, vahşilerin elinde diri diri parçalanmanın bence yeğ olduğunu söyledim. Yoksa, dedim, ötekiler de buraya gelirse, bunca adamla, hepimizi taşıyabilecek bir tekne yapabilir ya güneye doğru Brezilya'ya ya da kuzeydeki adalara, olmazsa İspanyol kıyılarına gidebilirdik; ama silahlarımı ellerine verişime karşılık beni zorla kendi yurttaşları arasına sürüklerler de yaptığım iyiliğe karşı kötülük bulursam, durup dururken başıma bir sürü iş açmış olacaktım.

İspanyol bu sözlerime büyük bir içtenlikle, temiz duygularla karşılık vererek şimdi hepsinin yürekler acısı bir durumda bulunduklarını, bu durumun artık canlarına tak ettiğini, kendilerinin kurtuluşuna aracı olacak bir kimseye karşı kötü davranmak düşüncesinden nefret edeceklerini; istersem yaşlı adamla birlikte giderek bu konuda onlarla görüşüp bana yanıt getireceğini; kaptanlığımı, komutanlığını benimseyecekleri, her buyruğuma boyun eğecekleri konusunda hepsinden

kesin söz alacağını; benim uygun gördüğüm bir Hıristiyan ülkeye sağ salim varıncaya dek her dediğimi yapacaklarına bütün kutsal şeylerle Kutsal Kitap üzerine ant içeceklerini; bu konuda ellerinden alacağı bir senedi bana getirebileceğini söyledi.

Yaşadığı sürece, benim buyruğum olmadıkça benden hiçbir zaman ayrılmayacağına, arkadaşları bana karşı bir tutum takınacak olursa, kanının son damlasına dek yanımda savaşacağına ilkin kendisinin yemin edeceğini de belirtti.

Bütün arkadaşlarının görgülü, dürüst kişiler olduklarını, şimdi söze sığmaz bir sıkıntı içinde bulunduklarını, ne silahları ne elbiseleri ne de yiyecekleri bulunduğunu, dolayısıyla vahşilerin eline baktıklarını, onları kurtarmaya girişecek olursam, hepsinin benim için yaşayıp benim için öleceklerine kesinlikle inandığını söyledi.

Bu güven verici sözler üzerine, elimden gelirse onları kurtarmaya, kendileriyle anlaşmak üzere yaşlı vahşiyle İspanyol'u oraya göndermeye karar verdim. Gitmeleri için her şeyi hazırladığımız sırada İspanyol'un kendisi bir nokta ileri sürdü; bu bir yandan çok ölçülü, bir yandan da son derece içten bir düşünce olduğu için, ancak iyiye yorabildim; İspanyol, arkadaşlarını kurtarmaını en az yarım yıl geriye bırakmamı ileri sürüyordu. Durum şuydu:

İspanyol bir ayı aşkın bir süredir bizimle birlikte bulunuyordu; bu süre içinde yüce Tanrı'nın bağışıyla geçimimi nasıl sürdürdüğümü, nasıl karnımı doyurduğumu kendisi-

ne göstermiştim; kilerimdeki pirinçle arpayı da görmüştü; gerçi bu benim için yeterinden fazlaydı; ama şimdi dört kişilik olan aileme yetecek gibi değildi; hiç olmazsa çok tutumlu kullanılması gerekirdi. Hele dediği gibi, yaşamakta olan on dört arkadaşı da gelecek olursa, hiç yetmeyecekti; bir gemi yapar da Amerika'daki Hıristiyan sömürgelerinden birine doğru yolculuğa çıkarsak, ayrıca gemimize de kumanya gerekecek, yiyecek yönünden sıkıntı çekecektik. Bundan dolayı kendisi ile öbür iki adama, ayırabileceğim fazladan tohumluk oranında yeni tarlalar açıp sürmeleri için izin vermemin yerinde bir şey olacağını söyledi; böylece yeni bir harmanı bekleyecek, gelecek arkadaşlarının yiyeceğini de hazırlamış olacaktık; çünkü yiyecek sıkıntısının, arkadaşları arasında hoşnutsuzluk yaratacağını, onları uzlaşmazlığa yöneltebileceğini, dolayısıyla bir sıkıntıdan başka bir sıkıntıya düştüklerini ileri sürerek kendilerini kurtulmuş saymayacaklarını düşünüyordu. "Biliyorsunuz" dedi, "İsrailoğulları da Mısır'dan kurtulduklarına ilkin sevinmişlerdi; ama çölde ekmeksiz kalınca kendilerini kurtaran Tanrı'ya bile başkaldırmışlardı."

Bu ileri görüş öyle akla yatkın, verdiği öğüt öyle yerindeydi ki, gösterdiği bağlılıktan dolayı büyük bir kıvanç duymakla kalmadım, söylediklerini de yapmaya karar verdim. Bunun üzerine, elimizdeki ağaç aletlerin elverdiği ölçüde, dördümüz de toprağı kazmaya koyulduk; tam tohum atma zamanına rastlayan bir aylık bir süre içinde, yirmi iki kile arpa, on altı küp dolusu da pirinç tohumu ekebileceğimiz genişlikte bir yeri temizledik, kazdık, hazırladık; ayırabildiğimiz tohumun da hepsi bu kadardı; gerçekte harman zamanına dek geçecek altı ay için kendimize alıkoyduğumuz arpa bile pek yetecek gibi değildi; tohumları ayırdığımız günden başlayarak hesaplıyorum; çünkü bu ülkede tohumun toprakta kalış süresinin ille de altı ay olacağı düşünülemez.

Şimdi artık yeterince kalabalık, çok kabarık sayıda gelmedikleri sürece, vahşilerle başa çıkabilecek güçte olduğumuz için, bütün adada hiç çekinmeden istediğimiz gibi dolaşabiliyorduk; artık tek düşüncemiz buradan kaçıp kurtulmak olduğu için, hiç değilse ben, bu kaçışın hazırlıkları üzerine kafa yormaktan kendimi alamıyordum. Böylece işimize yarayacağını düşündüğüm ağaçları mimledim, Cuma ile babasını bu ağaçları kesmekle görevlendirdim; İspanyol'a bu konudaki düşüncelerimi açarak bu işle ilgilenmesini, hazırlıkları yönetmesini söyledim. Büyük bir ağacı tahtalara ayırmak için nasıl bıkmadan usanmadan emek çektiğini onlara gösterdim; iki parmakla dört parmak kalınlığında otuz beş ayak uzunluğunda, iki ayak genişliğinde on iki güzel meşe tahtası elde edinceye değin aynı yöntemle çalışmalarını söyledim. Bu işin ne büyük bir çabaya malolduğunu herkes anlayabilir.

Öte yandan benim küçük evcil keçi sürüsünü de elimden geldiğince büyütmeye karar verdim; bu amaçla bir gün İspanyol'la Cuma'yı gönderiyordum, bir gün de Cuma'yla kendim gidiyordum; böylece ötekilere katıp alıştırmak üzere yirmi küçük keçi yavrusu tuttuk; çünkü ne zaman bir ana keçi vursak, yavrularını ayırıyor, sürümüze katıyorduk. En önemlisi, üzüm kurutma mevsimi de gelmişti; kurutmak üzere güneşe öyle çok salkım astık ki, öyle sanıyorum Alicant'ta olsak, bunca üzümle en az seksen fıçı, şarapla dolabilirdi; bu üzümler, ekmeğimizle birlikte besinimizin en önemli kesimi, yaşamımızın da temeliydi; hem de çok iyi bir yaşamanın, çünkü bunun son derece besleyici bir yiyecek olduğunu hiç çekinmeden söyleyebilirim.

Harman zamanı gelmişti, iyi bir ürün almıştık. Adada gördüğüm ürünlerin en bereketlisi değildi, ama bizim amacımız için yetecek ölçüdeydi; çünkü bizim yirmi iki kile arpadan, iki yüz kileden fazla arpa elde ettik, aynı oranda da pirinç kaldırdık; bu ürün, on altı İspanyol bizimle birlikte olsa bile, hepimi-

zi önümüzdeki harman mevsimine çıkarır, dünyanın herhangi bir yerine, sözgelişi Amerika'nın kıyılarından birine bir yolculuğa hazır olsak, gemimizi hepimize bol bol yetecek yiyecekle donatabilirdi.

Yiyeceğimizi böylece hazırlayıp ambara koyduktan sonra, sepetlerimizi çoğaltmaya, içine arpa pirinç koymak için küfeler örmeye başladık; İspanyol'un eli bu işe çok yatkındı, bu işlerden savunmamda da yararlanmadığım için beni suçlandırıp duruyordu; ama ben böyle bir şeye gereklilik duymuyordum.

Artık beklediğim konukların hepsine yetecek yiyeceği hazırladığımdan, karşıdaki karaya giderek geride kalan arkadaşlarıyla görüşmesi için İspanyol'a izin verdim. Eline kesin bir yazılı emir vererek bu adada karşılaşacakları, kendilerini kurtarmak için onu gönderen adama zarar vermeyeceklerine, böyle bir şey yapacaklara karşı onun yanında yer alarak onu savunacaklarına, her nereye giderlerse gitsinler onun buyruğundan komutasından çıkmayacaklarına, kendisiyle yaşlı vahşinin önünde yemin edeceklerden başka hiç kimseyi getirmemesini, bu konuda her birinin elinden imzalı birer senet almasını sıkı sıkıya söyledim. Ne kalemleri ne de mürekkepleri olmadığından, bu işi nasıl yapacakları gerçekte içinden çıkılmaz bir güçlüktü; ama bunun üzerinde bile durmadık.

Bu iş için, İspanyol ile Cuma'nın babası yaşlı vahşi, içinde geldikleri, daha doğrusu getirildikleri kayıklardan biriyle gittiler.

Her birine barutla kurşun verdim, tutumlu kullanmalarını, dara gelmedikçe harcamamalarını ikisine de sıkı sıkı söyledim.

Bu işler, yirmi yedi yıldan birkaç gün fazla bir süre boyunca, kurtuluşum için başvurduğum ilk deney olarak beni pek sevindiriyordu. Kendilerine birçok gün, öbür arkadaşlarına da sekiz gün yetecek ekmekle kuru üzüm verdim; dönüş-

lerinde karaya yanaşmadan önce, onların geldiğini uzaktan anlayabileyim diye kayıklarına bir işaret asmalarını kararlaştırdık, kendilerine uğurlar olsun dedim, ayrıldık.

Benim hesaba göre ekim ayında, tam dolunay zamanında, tatlı bir meltemle yola çıktılar; günlerin tam hesabına gelince, bir zamanlar şaşırdıktan sonra, bir daha da hesabı doğrultamamıştım; yılları bile yüzde yüz doğru hesapladığımı söyleyemezdim; ama sonradan incelediğim zaman, yılları doğru saymış olduğumu gördüm.

En azından sekiz gündür onları bekliyordum; o sırada daha önce bir eşi daha görülmemiş, belki de tarihte hiç rastlanmamış bir olay geçti; bir sabah çardağımda derin bir uykudayken adamım Cuma koşarak yanıma geldi, yüksek sesle, "Efendi, efendi, geldiler, geldiler!" diye bağırdı.

Hemen fırladım, elbiselerimi giydiğim gibi, tehlike falan düşünmeden doğru küçük koruluğun içinden –korunun şimdi sık bir orman olduğunu da sırası gelmişken söyleyeyim– dışarı çıktım; tehlike falan düşünmeden diyorum; çünkü hiç alışık olmadığım üzere, silahsız çıkmıştım. Denizden yana baktığım zaman saşırdım kaldım; çünkü bir buçuk mil uzakta, kırlangıç kanadı yelkenli bir kayığın, elverişli bir rüzgâr altında adaya doğru gelmekte olduğunu gördüm; kayık, karanın bulunduğu yandan değil, adanın güney ucundan geliyordu; Cuma'yı içeri çağırarak gizlenmesini söyledim; çünkü bunlar bizim beklediğimiz adamlar değildi, dost mu düşman mı olduklarını da bilmiyorduk.

Bakalım neyin nesidirler diye hemen dürbünümü almaya gittim; bir şeyden kuşkulandığım zamanlar, gözükmeden çevreyi daha iyi görmek için yaptığım gibi, merdiveni dayayarak tepeye çıktım.

Daha tepeye ayağımı basmadan, gözüme benden bir buçuk, karadan ise bir buçuk milden de daha az bir uzaklıkta, güney-doğuda demirlemiş bir gemi ilişti. Gözlemlerime göre

bunun bir İngiliz gemisi olduğu apaçıktı, kayıklarının da uzun bir İngiliz sandalı olduğu görülüyordu.

O zaman duyduğum şaşkınlığı ne desem anlatamam; evet, kendi yurttaşlarımla, dolayısıyla da dost insanlarla dolu bir gemiyi görmenin sevinci anlatılamayacak ölçüde büyüktü; ama nerden geldiğini bilemediğim gizli bir kuşku içimi sarıyor, bana gene de tetik davranmamı söylüyordu. İlkin, dünyanın bu ıssız bucağında bir İngiliz gemisinin ne işi olabilir diye kendi kendime düşündüm; çünkü buralar İngilizlerin alışveriş yaptıkları hiçbir ülkenin gidiş ya da dönüş yolu üzerinde değildi; onları buraya sürükleyecek bir fırtına da olmamıştı; bunlar gerçekten İngiliz ise buraya hiç de iyi niyetle gelmemiş olabilirdi; hırsızlarla can düşmanlarının eline düşmektense, şimdiki durumumda kalmak bin kat daha iyiydi.

İnsan, içinde ara sıra, olabileceğine pek inanmadığı tehlikeleri haber veren gizli duygulara, sezgilere kulak asmazlık etmemeli.

Bize böyle duygularla sezgilerin birtakım ipuçları verdiğini, görmüş geçirmiş pek az kimse yadsıyabilir, bunların görünmez bir dünyanın belirtileri, ruhlar arasındaki ilişkilerin bir sonucu olduğu da su götürmez; hem bu duygularla sezgilerin amacı bir tehlikeye karşı bizi uyarmak olduktan sonra, bunların bizim iyiliğimize olduğuna neden inanmayalım? İster yüksek bir kaynaktan gönderilmiş olsunlar, ister daha aşağı bir kaynaktan, bu değişmez.

Şimdi anlatacağım olay bu düşüncemin doğruluğunu göstermeye yeter; çünkü bu gizli sezişle uyarılmış olmasaydım, ister istemez yok olacaktım; hem de şimdi göreceğimiz üzere, öncekilerden çok daha büyük bir tehlikeyle.

Tepede, olduğum yerde çok kalmamıştım; sandalın yanaşmak için uygun bir koy arıyormuş gibi karaya doğru geldiğini gördüm. Ama yeterince uzakta olmadıklarından, benim daha önce salı yanaştırmış olduğum koyu görmediler, benden

yarım mil ötede sandallarını baştankara kıyıya oturttular, bu benim için çok hayırlı oldu; yoksa tam kapımın önüne yanaşacaklar, beni hemen şatomdan dışarı atarak belki de varımı yoğumu yağma edeceklerdi.

Karaya çıktıklarında onların, hiç olmazsa çoğunun, İngiliz olduğuna kesinlikle inandım; içlerinden bir ikisini Hollandalı sanmıştım; ama öyle çıkmadı. Hepsi on bir kişiydi, silahsız olan üç tanesini bağlı gibi gördüm; karaya ilk atlayan dört beş kişi, o üçünü köle gibi dışarı atıverdiler. Üç kişiden birinin garip sayılacak ölçüde, yalvarma, yakarma, üzüntü, umutsuzluk belirtileri gösterdiğini gördüm, öteki ikisi de ellerini yukarı kaldırmış, çok üzgün görünüyordu; ama gerçekte üzüntüleri birincisinin derecesinde değildi.

Gördüklerim karşısında şaşırdım kaldım, bütün bunlara bir anlam veremiyordum. Cuma yarım yamalak İngilizcesiyle bana seslenerek "Hey efendi! Bak İngilizler de var insan eti yemek vahşiler gibi" dedi. "Neden Cuma?" dedim, "sen onları yiyeceklerini mi sanıyorsun?" "Evet" dedi Cuma, "var yemek onları." "Hayır, hayır Cuma" dedim, "onları öldüreceklerinden korkarım; ama yemeyeceklerine kesinlikle inanabilirsin."

Bütün bu süre boyunca, gerçekte olup bitenlerden hiçbir şey anlamıyordum; ama tüylerim diken diken, her an üç

adamdan birinin öldürülmesini bekliyordum; bir ara haydutlardan birinin koca bir bıçağı ya da kılıcı adamlardan birine kaldırdığını gördüm; adam ha düştü ha düşecek diye beklerken, gövdemdeki bütün kanın damarlarımda donduğunu duymaktaydım.

İspanyol ile onunla giden vahşiyi şimdi bütün gönlümle arıyor ya da onlara gözükıneden tüfek menziline sokularak bu üç adamı kurtarmanın yollarını araştırıyordum; çünkü ellerinde ateşli silah görmemiştim. Bununla birlikte başka bir çıkar yol düşündüm.

Arsız gemicilerin, bu üç adama yaptıkları kötülüklerden sonra, sanki çevreyi görmek, tanımak ister gibi karaya, dört bir yana yayıldıklarını gördüm. O üç kişinin de istedikleri yere gitmekte özgür olduklarını anladım; ama üçü de yere oturmuş kara kara düşünüyor, çok tasalı görünüyorlardı.

Bu durum bana, ilk karaya çıktığım zaman nasıl umutsuzlukla çevreme bakındığımı, kendimi yok olmuş sandığımı, ne büyük korkular kuruntular geçirdiğimi, hayvanların beni paralayacağından korkarak bütün gece nasıl bir ağaçta barındığımı hatırlattı.

Ben o gece, nasıl o zamandan beri bunca uzun bir süre geçimimi sağlamama yarayan gemiyi Tanrı'nın bir fırtına ile, gelgitle karaya yaklaştıracağını bilmiyordumsa, bu üç zavallı üzgün adam da kurtuluşlarının ne yakın, ne kesin olduğunu, durumlarını korkunç, geleceklerini umutsuz gördükleri şu anda, gerçekte ne büyük bir güven altında olduklarını bilmiyorlardı.

İşte biz geleceği böylesine az görürüz, evrenin büyük Yaratıcısı'ndan umut kesmememizi, ona her zaman güvenmemizi gerektiren birçok şey vardır. O, yaratıklarını hiçbir zaman sonsuz bir umutsuzluk içinde bırakmaz, en kötü durumlarda bile onların şükretmesini gerektirecek birtakım yönler vardır, kimi zaman kurtuluş umduklarından da yakındır; üstelik,

yıkımları olarak gördükleri durumun ta kendisi, onların kurtuluşuna giden yol olabilir.

Bu adamlar suların en yüksek olduğu sırada karaya yanaşmışlardı; bir süre getirdikleri üç tutsakla uğraştılar, bir süre de bulundukları ülkenin nasıl bir yer olduğunu anlamak için dolaştılar, sular çekilinceye değin gelişigüzel oyalandılar, sular da göze çarpar ölçüde çekilince, sandalları karada kalıverdi.

Sandalda iki adam bırakmışlardı; ama bunlar sonradan anladığıma göre konyağı biraz fazla kaçırmış, sızıp kalmışlardı. Bununla birlikte bunlardan biri ötekinden daha çabuk uyanmış, sandalın, kendisinin yalnız başına kımıldatamayacağı ölçüde uzakta karada kaldığını görünce çevrede gezinenlere seslenmişti; ötekilerin hepsi hemen gelerek sandalın başına üşüştüler. Ama sandal oldukça ağır, kıyının o parçası da hayli cıvık, balçıklı bir kumsal olduğundan sandalı denize atmaya güçleri yetmedi.

Bu durumda, ileriyi en az düşünen gerçek birer gemici gibi, bu işten vazgeçerek gene adada dolaşmaya gittiler; onlardan birinin, kayıkta olan bir başkasına İngilizce, yüksek sesle, "Ne diye kendi haline bırakmıyoruz Jack? Nasıl olsa sular kabarınca kendiliğinden yüzer" diye bağırdığını işittim; böylece bunların hangi ülkeden oldukları yolundaki düşüncem de bütünüyle doğru çıktı.

Bütün bu süre içinde kendimi gizli tuttum, dağın tepesindeki gözetleme yerinden başka şatomdan hiçbir yere çıkmayı göze alamadım; böylesine sağlam bir korunağımın bulunmasından da büyük kıvanç duyuyordum; o zamana hava da kararmış olacak, böylece ne yaptıklarını görebilmek, ne konuştuklarını işitebilmek için daha özgür davranabilecektim.

Bu arada, kendimi gene önceki gibi bir kavgaya hazırladım; ama şimdi karşımda başka türlü bir düşman bulunduğunu bildiğim için daha dikkatli davranıyordum. Kendi tüfe-

ğiyle çok keskin bir nişancı olarak yetiştirdiğim Cuma'ya da donanıp silahlanmasını söyledim. Kendim iki av tüfeği aldım, ona da üç misket verdim. Kılığım da gerçekten çok korkunçtu. Üzerimde keçi postundan kocaman bir ceket, daha önce sözünü ettiğim koca şapka, yanımda sallanan kınsız bir kılıç, kuşağımda iki tabanca, her omzumda da birer tüfek vardı.

Düşüncem, yukarıda da söylediğim gibi, karanlık çökmeden hiçbir saldırıya girişmemekti; ama günün en sıcak zamanı olan saat iki sularında hepsinin ormana dağılmak üzere gittiklerini, düşündüğüm gibi yerlere serilip uyuduklarını gördüm. Duydukları büyük kuşkudan dolayı gözlerine uyku girmeyen üç zavallı üzgün adam oturmuş, anladığıma göre, öbürlerince görülmüyorlardı.

Bunun üzerine kendimi onlara göstermeye, durumlarıyla ilgili bir şeyler öğrenmeye karar verdim. Az önce anlattığım kılığımla, bir hayli arkamda da korkunç silahlarıyla benden geri kalmayan, ama bir hayalet gibi görünmekte benim gibi etkili olmayan adamım Cuma olmak üzere o yana doğru yürüdüm.

Onlara gözükmeden, sokulabildiğimce yakınlarına sokuldum, içlerinden birinin beni görmesine kalmadan yüksek sesle İspanyolca bağırdım; "Baylar, siz kimsiniz?"

Sesi işitince irkilerek ayağa kalktılar; ama bendeki kılığı görünce on kat daha şaşırdılar. Hiçbir karşılık vermediler, kendileriyle tam İngilizce konuşacağım sırada benden kaçmak üzere olduklarını görür gibi olmuştum. "Efendiler" dedim, "görünüşüme şaşmayınız; belki de hiç ummadığınız şu anda, karşınızda bir dost bulunuyor." İçlerinden biri şapkasını çıkarıp eğilerek büyük bir ağırbaşlılıkla, "Öyleyse doğrudan doğruya gökten gönderilmiş olmalı; çünkü bizim durumumuz insanın yardım gücünün de ötesindedir" dedi. "Baylar" dedim, "bütün yardımlar göktendir. Bir yabancıya size yardım edebilmesi için yol gösterir misiniz? Çünkü bü-

yük bir sıkıntı içinde olduğunuzu görüyorum. Ben sizi karaya çıkarken gördüm. Siz, yanınızda gelen o kaba heriflere yalvarırken, içlerinden birinin sizi öldürmek üzere kılıcını kaldırdığını gördüm."

Zavallı adam yüzünden akan gözyaşlarıyla, titreyerek, şaşırmış bir durumda, "Tanrı'yla mı konuşuyorum, insanla mı? Gerçek bir insan mı bu yoksa bir melek mi?" dedi. "Bu bakımdan hiçbir korkunuz olmasın" dedim, "Tanrı'nın size yardım için göndereceği melek herhalde benden daha iyi bir kılıkta, bambaşka silahlarla donanmış olarak gelirdi. Kollarınızı bir yana bırakınız; ben bin insanım, bir İngiliz; görüyorsunuz ki size yardım etmek istiyorum. Yalnız bir uşağım var; silahlarımız cephanemiz vardır; hiç çekinmeden söyleyin, size bir yardımımız dokunabilir mi? Sıkıntınız nedir?"

"Sıkıntımız" dedi, "katillerimiz böylesine yakındayken bütünüyle anlatmak için çok uzundur; ama kısaca söyleyeyim; ben şu geminin kaptanıydım; adamlarım bana başkaldırdı, beni öldürmemeleri için kendilerine çok yalvardık; en sonunda bu iki adamımla birlikte beni bu ıssız adaya attılar; bunlardan biri ikinci kaptan, öteki de bir yolcudur; biz burasını ıssız bir yer sandığımız için ölümümüzü bekliyorduk, ne olacağımızı da daha bilmiyoruz."

"Nerde o sizin düşmanınız olan herifler?" diye sordum, "Nereye gittiklerini biliyor musunuz?" Sık bir ağaçlığı göstererek "İşte şurda yatıyorlar" dedi, "bizi görmüş, sizin konuşmalarınızı işitmiş olmalarından ödüm kopuyor. Bir görürlerse, hepimizi öldürürler."

"Ateşli silahları var mı?" dedim. İki silahları olduğunu, bunlardan birini sandalda bıraktıklarını söyledi. "Peki öyleyse" dedim, "siz gerisini bana bırakın, hepsinin uykuda olduğu besbelli, topunu birden öldürmek işten bile değil; ama onları tutsak etmek daha iyi olmaz mı?" Aralarında iki korkunç alçağın bulunduğunu, onları bağışlamanın hiç de doğru olma-

yacağını, ama o ikisi temizlenirse, ötekilerin işleri başına döneceklerini söyledi. O iki kişinin hangileri olduğunu sordum. Onları bunca uzaktan tanımlayamayacağını, ama kendilerine vereceğim her buyruğu yerine getirmeye hazır olduklarını söyledi. "Peki" dedim, "onları uyandırmamak için bizi görmeyecekleri, işitmeyecekleri bir yere çekilelim, orada ne yapacağımızı düşünür kararlaştırırız." Ormanın bizi gizleyeceği bir yere kadar benimle birlikte seve seve geldiler.

"Bakın bayım" dedim, "sizi kurtarmaya girişirsem, benim için yapmanızı istediğim iki şey olacak." Bunun üzerine hem kendisinin hem de kurtarabilirse gemisinin her bakımdan benim isteklerime, buyruklarıma hazır olacağını; gemi kurtulmazsa, kendisini dünyanın hangi bucağına gönderirsem göndereyim, benim için yaşayıp benim için öleceğini söyledi, öbür iki adam da aynı sözlere katıldılar.

"Peki" dedim, "sizden istediğim iki şey şunlar: 1. Bu adada benimle birlikte bulunduğunuz sürece, kendinizi hiçbir konuda yetkili saymayacaksınız; elinize vereceğim silahları ne zaman istersem bana geri vereceksiniz, bu adada benim ya da benim olan herhangi bir şeyin zararına hiçbir şey yapmayacaksınız; burada benim buyruklarımla yönetileceksiniz. 2. Gemi kurtulur ya da kurtarılabilirse hem beni hem de adamımı karşılıksız olarak İngiltere'ye götüreceksiniz."

Bu çok haklı isteğimi yerine getirmekten başka, yaşadığı sürece bütün varlığını bana adayacağına, bana borçlu kalacağına, bir insanın kafasından geçebilecek, gönlünde belirebilecek bütün yeminleri ederek söz verdi.

"Öyleyse" dedim, "işte size üç misket, kurşun, barut, şimdi ne yapmamız gerektiğini düşünüyorsanız söyleyin" Karşılık olarak duyduğu saygı borcunu dilinin döndüğünce belirtti, her şeyi benim yönetmemi ileri sürdü. Buna karar vermenin pek güç olduğunu, ama bana kalırsa onlar yatarken üzerlerine birden ateş etmenin en iyi yol olacağını, bu ilk yaylım ateş-

te ölmeyenler olursa, onları teslim alarak kurtarabileceğimizi, böylece tüfeklerimizin ateşini yönetmeyi bütünüyle Tanrı'ya bırakacağımızı söyledim.

Elinden gelse hiçbirini öldürmek istemediğini, ama o iki azılı herifin yola gelmeyeceğini, gemideki ayaklanmanın elebaşılığını onların yaptığını, onlar kurtulacak olursa hepimizin yok olacağını, çünkü gemiye giderek bütün gemicileri getirip hepimizi öldüreceklerini söyledi. "Öyleyse" dedim, "benim düşündüğüm şeyi yapmak kaçınılmaz oluyor; çünkü canımızı kurtarmak için tek çıkar yol bu." Bununla birlikte gene de kan dökmekten çekindiklerini görünce, kendilerinin giderek nasıl uygun görürlerse öyle yapmalarını söyledim.

Bu konuşma sırasında onlardan kimisinin uyandığını işittik, çok geçmeden içlerinden ikisi ayağa kalktı. Elebaşıların bunlardan biri olup olmadığını sordum, "Hayır" dedi. "Öyleyse bunların kaçmasına göz yumabilirsiniz, kendilerini kurtarmaları için bunları Tanrı uyandırmış olmalı." "Şimdi" dedim, "ötekileri elinizden kaçıracak olursanız suç sizindir."

Bu söz üzerine yüreklenerek kendisine verdiğim misketi aldı, belinde bir tabanca, yanında da ellerinde birer tüfek bulunan iki arkadaşı olmak üzere ilerledi. Önde yürüyen iki adam bir gürültü yaptılar, uyanık gemicilerden biri bu gürültüyü işiterek çevresine bakındı, geldiklerini görünce ötekilere seslendi; ama çok geç kalmış, tam bağırdığı anda bizimkiler ateş etmişlerdi; ateş edenler öndeki iki adamdı, kaptan ustalıklı davranmış, kendi tüfeğini boşaltmamıştı. Tanıdıkları iki elebaşıya öyle iyi nişan almışlardı ki, biri olduğu yere yığılmış kalmış, öteki de ağır yaralanmıştı; ama daha ölmemişti, ayağa kalkarak ötekini acı acı yardıma çağırdı. Ama kaptan ona doğru yaklaşarak yardım istemek için çok geç kaldığını, yaptığı alçaklığı bağışlatmak için Tanrı'ya yalvarmasını söyledi; tüfeğinin dipçiğiyle vurduğu gibi, herifin ağzından başka söz çıkmadı. Geriye üç kişi kalmıştı, içlerinden biri hafif yaralıy-

dı. O sırada ben de yetişmiştim; tehlikeyi görerek karşı koymanın boşuna olacağını anlayınca, kendilerinin bağışlanması için yalvarmaya başladılar. Kaptan onlara, işledikleri alçakça suçtan dolayı pişmanlık duyduklarına, gemiyi kurtarmak için kendisine bağlı kalacaklarına, gemiyi geldikleri yere, Jamaika'ya geri götüreceklerine yemin ederlerse canlarını bağışlayacağını söyledi. İstenenleri yerine getireceklerine bütün içtenlikleriyle söz verdiler, yemin ettiler; kaptan da bu sözlerine inanmak, canlarını bağışlamak eğilimindeydi; ben buna engel olmadım; ama adada bulundukları sürece bunların ellerinin ayaklarının bağlı olmasını zorunlu kıldım.

Bu iş yapılırken ikinci kaptan ile Cuma'yı sandala el koymaları, yelkenini, küreklerini dışarı çıkarmaları için yolladım; dediğimi yaptılar. Biraz sonra, adada dolaşmakta olan üç adam (ötekilerden ayrılmaları kendileri için hayırlı olmuştu) silah seslerini işitince geri geldiler; önce tutsakları olan kaptanın, şimdi üstünlük kazanmış olduğunu görünce, onlar da ellerinin ayaklarının bağlanmasına boyun eğdiler, böylece kazandığımız yengi bütünlendi.

Şimdi artık kaptanla birbirimizin başına gelenleri sormamız kalmıştı. Önce ben başladım, bütün serüvenimi anlattım, büyük bir ilgiyle dinledi; özellikle yiyeceğimle cephanemi nasıl elde ettiğime çok şaşırdı; gerçekte benim öyküm baştan aşağı bir olağanüstü olaylar zinciri olduğu için, büyük ölçüde etkilendi. Ama kendi durumunu düşündüğü, benim sanki burada onun canını kurtarmak için bunca yıl beklediğimi söylediği an gözlerinden yaşlar boşanıverdi, sözü boğazına düğümlendi.

Bu konuşmamız sona erince, onu iki adamıyla birlikte dışarı çıktığım yerden, daha doğrusu damdan içeri sokarak kendi evime götürdüm, bende bulunan yiyecek içecekle biraz yorgunluklarını dindirdim, burada kaldığım çok uzun süre boyunca yaptığım bütün işleri kendilerine gösterdim.

Onlara gösterdiğim, anlattığım her şey büyük şaşkınlık uyandırıyordu; ama kaptan her şeyden daha çok duvarlarıma, barınağıma, bir koruluk içinde nasıl böyle güzel gizleyebildiğime şaşırdı; yirmi yıl önce diktiğim bu ağaçlar, burada her şey İngiltere'dekinden çok daha hızlı yetiştiği için, şimdi bir orman olmuş, öyle de sıklaşmışlardı ki, bir yandan bıraktığım daracık iğri büğrü yoldan başka hiçbir geçit vermiyorlardı. Kendisine burasının şatom, sürekli oturma yerim olduğunu, bununla birlikte birçok prens gibi benim de kırda bir yazlık evim bulunduğunu, canım istediği zaman oraya çekildiğimizi, ama şimdiki işimizin gemiyi nasıl kurtarabileceğimizi düşünmek olduğunu söyledim. Bu düşünceme katıldı; ama nasıl bir yol tutmak gerektiğine hiç akıl erdiremediğini, çünkü gemide daha yirmi altı kişi bulunduğunu, giriştikleri alçakça iş yüzünden hepsinin yasalar önünde suçlu bir duruma girdiğini, yakalanırlarsa İngiltere'ye ya da İngiliz sömürgelerinden birine varır varmaz darağacına sürükleneceklerini bildiklerinden, iyice gemi azıya alarak daha da azıtacaklarını, onlara saldırmak için bizim sayıca pek az olduğumuzu söyledi.

Kaptanın bu sözleri üzerine bir süre düşündüm, vardığı sonucu mantığa çok uygun buldum, dolayısıyla gemideki adamları ansızın bir pusuya düşürmek, karaya baskın yaparak bizi yok etmelerine engel olmak için bir yol bulmak gerekiyordu. Bunun üzerine hemen, gemideki adamların, arkadaşlarıyla sandalın ne olduğunu araştırmak için az sonra öteki sandallarıyla karaya çıkabileceklerini; belki de silahlı geleceklerini sayıca da bizden çok üstün olabileceklerini düşündüm. Kaptan bu düşüncemi akla yatkın buldu.

Bu durumda ilk yapacağımız işin, alıp götürmemeleri için kıyıdaki sandalı güven altına almak olduğunu söyledim; üzerindeki her şeyi alarak sandalı yüzemeyecek bir duruma getirecektik. Bunun üzerine sandala gittik, sandalda bırakılan silahları, bulduğumuz her şeyi aldık; aldıklarımız arasında bir

şişe konyak, bir şişe rom, biraz peksimet, bir boynuz barut, bir bez parçasına sarılı kocaman bir kelle şeker vardı –şeker on on iki kilo ağırlığındaydı; bunların hepsi, özellikle konyakla şeker çok işime yaradı; çünkü yıllardır hiç şekerim kalmamıştı.

Bütün bunları (kürekler, direk, yelken, dümen, yukarda söylediğim gibi daha önce kaldırılmıştı) karaya çıkardıktan sonra, gemiciler çok kalabalık gelir de bizi yenerlerse, sandalı gene götürmesinler diye dibine büyük bir delik açtık.

Gerçekte gemiyi ele geçireceğimizi pek ummuyordum; ama düşüncem, sandalı almadan giderlerse, onu onararak bizi Leeward Adaları'na götürebilecek bir duruma getirmek, yolda da İspanyol dostlarımıza uğramaktı; çünkü aklım hep onlardaydı.

Hazırlıklarımızı yaparken ilkin daha büyük bir akıntı gelip de uzaklara sürüklemesin diye sandalı elbirliğiyle kıyının yukarılarına, suların erişemeyeceği bir yere götürdük; dibine de kolay kolay kapatılamayacak büyüklükte bir delik açtık; tam ne yapacağımızı düşünmek üzere oturduğumuz sırada geminin bir top attığını, sandalı çağırmak için sancak kaldırarak işaret verdiğini gördük. Sandalın gelmediğini görünce üst üste birçok top atışıyla başka işaretler verdiler.

Sonunda bütün işaretlerle top atışları boşa gidince, sandalın dönmediğini görmeleri üzerine, başka bir sandalı denize indirerek karaya doğru gelmeye başladıklarını benim dürbün yardımıyla gördük; yaklaştıkları zaman on kişiden az olmadıklarını, ellerinde de tüfekler bulunduğunu anladık.

Gemi kıyıdan aşağı yukarı iki mil uzakta olduğundan, gelişlerini iyice görebiliyor, adamların yüzlerini bile açıkça seçebiliyorduk; akıntı onları öteki sandalın biraz doğusuna attığı için kıyı boyunca ötekilerin yanaşmış olduğu, ilk sandalın şimdi durduğu yere doğru kürek çekiyorlardı.

Böylece hepsini teker teker seçebiliyorduk; kaptan sandaldaki bütün adamlarının huylarını biliyor, içlerinden üç kişinin

son derece dürüst insanlar olduklarını, bunların bu alçakça işe korkudan dolayı zorlandıklarını adı gibi bildiğini söylüyordu; ama sandaldakilerin elebaşısı olduğu anlaşılan lostromoya gelince, hem onun hem de o üç kişi dışındakilerin geminin en arsız herifleri olduğunu, giriştikleri bu yeni işte son derece aşırı gideceklerinden hiç şüphe etmediğini söyledi; bize oranla çok güçlü olmalarından da büyük korku duyuyordu.

Gülümsedim, bizim durumumuzdaki insanların korkuyla alışverişi olamayacağını söyledim; düşünebileceğimiz herhangi bir durumun şimdi içinde bulunduğumuz durumdan daha iyi olduğuna kesinlikle inandığımız için, ucunda ölüm bile olsa bu işin sonunu bir kurtuluş saymamız gerektiğini kendisine anlattım. Benim durumumla ilgili olarak ne düşündüğünü, böyle yaşamamdansa bir kurtuluşu denemenin yerinde olup olmayacağını sordum. "Hani ya" dedim "sizi az önce büyük ölçüde duygulandıran, benim burada salt sizi kurtarmak üzere bulunduğum yolundaki inancınız nerede kaldı bay kaptan? Kendi payıma, şu anda beni düşündüren tek şey var" "Nedir o?" diye sordu: "Haa" dedim, "bunların arasında o sizin söylediğiniz üç dürüst adamın kurtulması. Onlar da suçlular arasında bulunsaydı, böyle hepsini bir arada, elimize düşmek üzere gönderenin Tanrı olduğunu söyleyebilirdim; çünkü inan olsun, karaya her çıkan elimizin altında demektir, bize karşı göstereceği davranışa göre ya ölecek ya da sağ kalacaktır."

Ben bu sözleri yüksek bir sesle, kendime güvenle söyleyince onun da yüreklendiğini gördüm, böylece canla başla işe koyulduk. Sandalın gemiden geldiğini ilk gördüğümüz an, daha önce ele geçirdiğimiz tutsakları ayırmayı düşünmüş, onları sıkıca güven altına almıştık.

Kaptanın ötekilerden daha az güvendiği ikisini, Cuma ile kurtardığımız adamlardan birinin önüne katarak mağarama göndermiştim; orada yeterince her şeyden ırak, işitilmek, gö-

rülmek ya da kaçsalar bile ormanın içinde yol bulabilmek gibi tehlikelerden uzak olacaklardı. Ellerini kollarını bağlattım, bununla birlikte kendilerine yiyecek verdirdim, uslu uslu dururlarsa bir iki gün içinde özgürlüklerine kavuşacaklarına da söz verdim. Ama kaçmaya kalkışırlarsa, hiç sorgusuz öldürüleceklerini de ekledim. Böyle tutuklu kalmaya dişlerini sıkarak katlanacaklarına söz verdiler, kendilerine yiyecek, ışık vermekle gösterdiğimiz iyiliğe çok teşekkür ettiler; çünkü Cuma onlara kolaylık olsun diye kendimiz için yaptığımız mumlardan vermişti; Cuma'nın giriş kapısında kaçmasınlar diye nöbet tuttuğunu da bilmiyorlardı.

Ötekilere daha iyi davrandık. Gerçekte onlardan da ikisi bağlıydı; çünkü kaptan bu ikisine tam güvenemiyordu; ama öbür ikisini, kaptanın sözüyle, bizimle birlikte yaşayıp bizimle birlikte öleceklerine yemin etmeleri üzerine hizmetime almıştım; şimdi onlarla birlikte iyi silahlanmış üç dört kişinin bulunduğunu göz önünde bulundurarak gelen on kişinin üstesinden gelebileceğimizden hiç kuşku duymuyordum.

Öteki sandalın bulunduğu yere yaklaşır yaklaşmaz sandallarını karaya oturttular. Hepsi birer birer atlayarak sandalı kuma çektiler; buna çok sevindim, çünkü sandalı içinde birkaç bekçiyle kıyıdan uzak bir yerde demirleyeceklerinden, böylece sandalı ele geçiremeyeceğimizden çok korkuyordum.

Karaya çıkar çıkmaz ilk yaptıkları şey öbür sandala koşmak oldu; sandalın her şeyinin soyulduğunu, dibine de koca-

man bir delik açıldığını gördükleri zaman ne büyük bir şaşkınlığa düştükleri açıkça görülüyordu.

Bunun üzerine bir süre düşündükten sonra, arkadaşlarına işittirebilmek umuduyla seslerinin yettiğince iki üç kez bağırdılar; ama bu bir şeye yaramadı. Sonra hepsi çepeçevre toplanarak küçük tabancalarıyla hep birden ateş ettiler, gerçekte bunu işiten yalnız biz olduk, bütün orman bu sesle yankılandı. Ama bir sonuç alamadılar; çünkü mağaradakiler bu sesi nasıl olsa işitemezler, yanımızdakiler de çok iyi işitmekle birlikte karşılık vermeyi göze alamazlardı.

Bu durum karşısında öyle şaşırmışlardı ki, sonradan kendilerinin de anlattığına göre geriye dönmeye, bütün arkadaşlarının öldürüldüğünü, sandalın da soyulduğunu ötekilere haber vermeye karar vermişlerdi. Gerçekten de sandalı hemen denize atarak hepsi içine doldular.

Kaptan, bunların gemiye dönerek bütün arkadaşlarının yitmiş olduğunu bildireceklerine, bunun üzerine yelken açıp yola çıkacaklarına, böylece ele geçirmeyi umduğu geminin gene elden kaçacağına inandığı için korkunç derecede tasalanmaya, kuşkulanmaya başladı; ama çok geçmeden başka bir yönden, daha büyük bir korkuya kapıldı.

Daha kıyıdan pek az açılmışlardı, hepsinin gene karaya doğru geldiğini gördük; birlikte düşünüp taşınmışlar, sandalda üç kişinin kalmasına, ötekilerin karaya çıkıp arkadaşlarını aramasına karar vermişlerdi.

Bu bizim için büyük bir umut kırıklığı oldu; çünkü şimdi ne yapacağımızı şaşırmıştık; karaya çıkanları yakalamak hiçbir şeye yaramayacaktı; çünkü sandalı elden kaçırırsak içindekilerin gemiye döneceği, gemide kalanların demir kaldırıp yelken açacağı, böylece gemiyi ele geçirme umudumuzun yok olacağı gün gibi ortadaydı. Bununla birlikte işin neye varacağını beklemekten başka yolumuz yoktu. Sandaldan yedi kişi karaya çıktı, kalan üç kişi de onları beklemek için sandalı kı-

yıdan bir hayli açarak demirlediler; böylece bizim için sandaldakileri yakalayabilme umudu kalmadı.

Karaya çıkanlar toplu olarak, altında benim evin bulunduğu küçük tepenin doruğuna doğru ilerlediler; onlar bizi görmüyor, biz onları adamakıllı görüyorduk. Bize daha çok yaklaşsalar çok sevinecektik; çünkü bu durumda üzerlerine ateş edebilecektik; daha çok uzaklaşsalar gene sevinecek, olduğumuz pusudan çıkabilecektik.

Tepenin yamacından, adanın alçak olan kuzeydoğu kesimindeki dereleri, ormanları görebildikleri yere varınca bitkin düşünceye dek bağırdılar, çağırdılar, sonra da anlaşılan kıyıdan uzaklaşmayı, birbirlerinden ayrılmayı göze alamadıkları için, durumu görüşmek üzere bir ağacın altına oturdular. Ötekiler gibi bunlar da burada yatıp uyumayı uygun görselerdi, işimiz bitivermiş olurdu; ama karşılarında ne gibi bir tehlikenin bulunduğunu bilmemekle birlikte yüreklerinde büyük bir korku olduğu için uyumayı göze alamıyorlardı.

Kaptan bunların görüşmeleriyle ilgili olarak çok yerinde bir şey ileri sürerek belki gene bir yaylım ateş yapacaklarını, tam tüfeklerinin boşaldığı bu anda bir baskın yapacak olursak, yüzde yüz boyun eğeceklerini, böylece kan dökmeden hepsini yakalayabileceğimizi söyledi. Bu düşünceyi benimsedim; ama tüfeklerini yeniden doldurmadan önce üzerlerine gidebilmemiz için daha yakında bulunmamızın gerekli olduğunu ileri sürdüm.

Ama beklediğimiz olmadı, ne yapacağımızı bilmeden daha uzun bir süre öyle kaldık. En sonunda, karanlık çökmeden hiçbir şey yapamayacağımızı söyledim; karanlık çöktüğü zaman sandala gitmemiş olurlarsa, bir yolunu bulup bunlarla kıyı arasına girebilir, oynayacağımız bir oyunla sandaldakileri de kıyıya getirebilirdik.

Oradan uzaklaşmalarını uzun bir süre sabırsızlıkla bekledik; aralarında bir hayli tartıştıktan sonra hepsinin kalkarak

denize doğru gittiklerini görünce iyice canımız sıkıldı. Anlaşılan bu yerlerin tehlikesinden öyle gözleri korkmuştu ki, gemiye dönerek arkadaşlarının yitmiş olduğunu söylemeye, sonra da niyetlendikleri yolculuğa çıkmaya karar vermişlerdi.

Kıyıya doğru indiklerini görür görmez işin böyle olduğunu, arkadaşlarını aramaktan cayarak geri dönmek istediklerini anladım; bunu kaptana söylediğimde korkudan az kalsın bayılacaktı; ama onları geri çevirmek için hemen bir çözüm yolu düşündüm, bu yol bir bakıma amacımızı gerçekleştirdi.

Cuma ile ikinci kaptana batıya doğru küçük koyun üstüne, Cuma kurtulduğu zaman vahşilerin gelmiş olduğu yere gitmelerini, oradaki küçük bayıra gelir gelmez var güçleriyle bağırmalarını, gemicilerin kendilerini işittiğini anlayıncaya dek beklemelerini; gemicilerin kendilerine karşılık verdiğini işitecek olurlarsa, onların her seslenişine karşılık vererek kendilerini göstermeden, onları ellerinden geldiğince adanın içerlerine ormanın kuytu yerlerine çekmelerini, sonra kendilerine dediğim üzere gene yanıma gelmelerini söyledim.

Cuma ile ikinci kaptan seslendiğinde tam sandala binmek üzereydiler; sesi hemen işiterek karşılık verdiler, kıyı boyunca işittikleri bu sese doğru ilerlediler, koy önlerine çıkıverince durdular, sular yüksek olduğu için geçemediklerinden dolayı, beklediğim gibi kendilerini alıp geçirsin diye sandalı çağırdılar.

Karşıya geçtiklerinde, sandal koyun yukarlarına doğru bir hayli içerlere girdiği, orası da kara içinde bir liman olduğu için, sandaldaki üç kişiden birini yanlarına aldıklarını, sandalı kıyıdaki bir ağacın gövdesine bağlayarak içinde yalnız iki kişi bıraktıklarını gördüm.

Bu tam benim istediğim şeydi; Cuma ile ikinci kaptanı kendi işlerine bırakarak ötekileri yanıma aldım, onlara görünmeden koyu dolaşarak hiç kimseye sezdirmeden sandaldaki iki kişiyi ansızın bastırdım; biri kıyıda yatıyor, öteki sandalın

içinde bekliyordu. Karadaki yarı uyur yarı uyanık durumda, tam ayağa kalkmak üzereydi. En önde yürüyen kaptan onu üzerine çullandığı gibi yere serdi, sonra sandaldakine bağırarak teslim olmasını, yoksa kendisini öldüreceğini söyledi.

Üzerine beş kişinin geldiğini, arkadaşının da yere serildiğini gören bu tek adamı teslim olmaya kandırmak için pek az şey gerekti; üstelik bu adam ayaklanmayı ötekiler gibi tam benimsemeyen üç kişiden biri olduğu için, yalnız teslim olmakla kalmadı, sonradan bize canla başla yardım etmeye bile kolayca yanaştı.

Bu arada Cuma ile ikinci kaptan, ötekileri öyle güzel yönetmiş, seslene seslene onları tepeden tepeye, korudan koruya sürükleyerek öyle yormuşlardı ki, adamlar karanlık basmadan önce sandala yetişmekten iyice umut keserek oldukları yerde durup kalmışlardı; gerçekte kendileri de yanımıza döndükleri zaman yorgunluktan bitkin durumdaydılar.

Şimdi iyice haklarından gelmek için onları karanlıkta gözetlemekten, elverişli bir durum yakalayıp üzerlerine saldırmaktan başka yapacak işimiz yoktu.

Cuma geri geldikten sonra, onların sandala dönmesi için saatlerce zaman geçti; yolda gelirlerken öndekilerin arkada kalanlara çabuk olmaları için bağırdıklarını, ötekilerin de artık ayaklarının tutmadığını, yorgunluktan bittiklerini söyleyerek yakındıklarını işitiyorduk; bu bizim işimize gelen bir durumdu.

En sonunda sandalın yanına yetiştiler; ama suların çekildiğini, sandalın uzakta karada kaldığını, bıraktıkları iki adamın da orada bulunmadığını gördükleri zaman düştükleri şaşkınlık anlatılabilecek gibi değildi. Birbirlerine acı acı bağırarak cinli bir adaya düştüklerini, burada insan varsa hepsinin parçalanıp yutulacağını söylediklerini işitiyorduk. Gene bağırmaya başlayarak sandala bırakmış oldukları arkadaşlarına adlarıyla uzun süre seslendiler; ama karşılık

veren yoktu. Bir süre sonra bunların umutsuzluğa düşmüş kimseler gibi ellerini oğuşturarak oradan oraya koşuştuklarını, ara sıra sandala girip dinlendiklerini sonra gene aynı şeyleri yaptıklarını alacakaranlıkta görebiliyorduk.

Adamlarım, karanlıkta birdenbire üzerlerine atılmalarına izin vermem için can atıyorlardı; ama bir dengine getirip onları elden geldiğince az adam öldürerek yakalamak düşüncesindeydim; özellikle onların çok iyi silahlanmış olduğunu bildiğim için, kendi adamlarımdan hiçbirini ölüme atmayı istemiyordum. Belki dağılırlar diye beklemeye karar verdim; dolayısıyla daha çok güven altında olmak için, pusumu daha yakına çektim. Cuma ile ikinci kaptana yere kapanarak iyice alçaktan sürünmelerini, ateş etmeden önce onlara ellerinden geldiğince yaklaşmalarını söyledim. Onlar bu durumda çok kalmadan, ayaklanmanın elebaşısı olan, şimdi de ötekilerin hepsinden daha çok korkan, kuşkulanan lostromo, iki gemiciyle birlikte yürüyerek yakınlarına geldi. Kaptan bu baş alçağı ele geçirmeyi öyle istiyordu ki, daha fazla yakına gelmesi için kendini tutamamıştı; çünkü ilkin yalnız onun sesi işitiliyordu; ama biraz daha yaklaştığı zaman Cuma ile kaptan yerlerinden fırladıkları gibi ateş ettiler.

Lostromo olduğu yerde vurulup öldü; ötekilerden biri gövdesinden yaralanarak onun yanı başına düştü, ancak bir iki saat sonra öldü; üçüncü adam da kaçtı.

Silah sesi üzerine, şimdi artık sekiz kişilik olan ordumla birlikte ilerledim; ben başkomutandım, Cuma komutan yardımcısı, kaptan ile iki arkadaşı, kendilerine güvenip silah verdiğimiz üç tutsakla birlikte ordumuzun adamlarıydı.

Karanlıkta saldırdığımız için kaç kişi olduğumuzu görememişti; belki tatlılıkla boyun eğdiririz diye onları bir görüşmeye yanaştırmak için, sandalda bırakmış oldukları, şimdi artık bizden sayılan adama onları adlarıyla çağırması buyruğunu verdim; bu iş istediğimiz gibi oldu; çünkü onların bu durum-

da seve seve teslim olacaklarını anlamak hiç de güç değildi. Adam onlardan birinin adını söyleyerek sesinin yettiğince bağırdı, "Tom Smith! Tom Smith!" Tom Smith hemen karşılık verdi, "Kim o? Sen misin Robinson?" Anlaşılan sesinden tanımıştı. Öteki karşılık verdi, "Evet evet, Tanrı adı için Tom Smith, hemen silahlarınızı bırakıp teslim olun, yoksa şimdi hepiniz öleceksiniz."

Bunun üzerine Smith, "Kime teslim olacağız? Hani nerdeler?" dedi. Öteki de "Buradalar, bizim kaptan elli kişiyle birlikte burada, iki saatten beri sizin ardınızdalar, lostromo öldü, Will Frye yaralı, ben de onların eline düştüm; teslim olmazsanız hepinizin yandığı gündür" dedi.

"Bize dokunmazlarsa teslim oluruz" dedi Tom Smith, Robinson da "Teslim olacağınıza söz veriyorsanız, gidip bir sorayım" diye karşılık verdi. Kaptana sordu, kaptan da Tom Smith'e kendisi seslendi, "Sen, Smith, sen benim sesimi tanırsın, şimdi hemen silahlarınızı bırakır teslim olursanız, Will Atkins'ten başka hepiniz ölümden kurtulursunuz."

Bunun üzerine Will Atkins bağırdı, "Tanrı adı için kaptan beni de bağışla, ben ne yaptım ki? Ötekilerin hepsi de en az benim kadar kötü" dedi; oysa bu dediği yalanmış; çünkü patırtının başlangıcında kaptanı yakalayan, ellerini bağlayan, ağzını bozarak ona son derece kötü davranan adam buymuş. Bununla birlikte kaptan, tek söz bile etmeden teslim olarak valinin bağışına sığınmasını söyledi; vali dediği de bendim; çünkü hepsi beni vali diye çağırıyorlardı.

Sözün kısası, hepsi silahlarını atarak canlarının bağışlanması için yalvarmaya başladılar; onlarla konuşan adamı iki kişiyle birlikte yanlarına yolladım, hepsini bağladılar; sonra da benim sözde elli kişilik, gerçekte gönderdiğim üç kişiyle birlikte ancak sekiz kişilik olan ordum ilerleyerek hepsini yakaladı, sandala da el koydu; ama ne olur ne olmaz diye yanıma bir kişi daha alarak kendimi gene de onlardan gizledim.

Bundan sonraki ilk işimiz, sandalı onarmak, gemiyi ele geçirmek için bir yol düşünmekti. Kaptan ise bu arada onlarla konuşmaya zaman buldu, kendisine karşı giriştikleri işin bir alçaklık olduğunu, bu iğrenç tasarılarını daha da ileri götürürlerse en sonunda kendi başlarını yiyeceklerini, belki de darağacında sallanacaklarını söyledi.

Hepsi de büyük bir pişmanlık göstererek canlarına kıyılmaması için yalvarıp yakardılar. Bunun üzerine kaptan, kendisine değil de ada komutanına yalvarmalarını; kendisini bir çöle, ıssız bir adanın kıyısına bıraktıklarını düşünmüşlerse de, Tanrı'nın yardımıyla burasının hem yerleşilmiş hem de İngiliz bir valisi bulunan bir ada olduğunu; valinin isterse hepsini asabileceğini; ama canlarını bağışladığına göre yasaların gerektirdiği gibi cezalandırılmaları için hepsini İngiltere'ye göndereceğini sandığını, ama Will Atkins'in gönderilmeyeceğini, valinin buyruğu uyarınca yarın sabah asılacağı için ölüme hazırlanmasını söyledi.

Bütün bunlar kaptanın uydurmasıydı; ama gene de istenen etkiyi sağladı. Atkins, diz çökerek valinin kendisini bağışlaması için aracılık etmesi dileğiyle kaptana yalvardı; ötekiler de İngiltere'ye gönderilmemeleri için yalvardılar.

Artık kurtulma zamanının geldiğine şimdi aklım yatmıştı; gemiyi ele geçirmek için bu adamları kullanmak çok kolay olacaktı. Ne biçim bir valileri olduğunu görmesinler diye karanlığa çekilerek kaptanı yanıma çağırdım. Çağırdığım zaman, uzaktaymış gibi, adamlardan biri kaptana, "Kaptan, komutan sizi çağırıyor" demekle görevlendirildi. Kaptan hemen karşılık verdi, "Sayın valiye söyleyin, hemen geliyorum." Bu onları da çok şaşırttı, komutanın elli adamıyla birlikte hemen orada olduğuna inandılar.

Kaptan yanıma gelince, kendisine gemiyi ele geçirme konusundaki tasarımı açtım, bu tasarı kaptanın çok hoşuna gitti, hemen ertesi sabah uygulamaya karar verdim. Ama bu işi daha

ustalıklı yürütmek, başarımızı kesinleştirmek için, tutsakları ayırmamız gerektiğini, kendisinin giderek Atkins'le birlikte en azılılardan iki kişi daha seçmesini, onların da ellerini ayaklarını bağlatıp mağaraya ötekilerin yanına attırmasını söyledim. Bu görev Cuma ile, kaptanla birlikte karaya çıkan iki adama verildi.

Cuma ile öbür iki adam onları hapse götürür gibi mağaraya götürdüler. Gerçekten de orası, özellikle onların durumundaki adamlar için korkunç bir yerdi. Ötekilerini de yazlık evim dediğim, daha önce uzun uzun sözünü ettiğim yere gönderdim; çevresi duvarlı, adamlar da sıkı sıkıya bağlı oldukları için, burası oldukça güvenilir bir yerdi; sağ kalmalarının, davranışlarına bağlı olduğunu bildiklerinden uslu duracaklarına güvenilebilirdi.

Sabahleyin kaptanı onlarla konuşmak üzere gönderdim; sözün kısası onları sınayacak, gemiye baskın vermeye gittiğimiz zaman onları yanımıza götürüp götürmeyeceğimizi anlayıp bana söyleyecekti. Kaptan onlara, kendisine yaptıkları kötülüğü, düştükleri durumu, vali şimdilik canlarını bağışlamış olsa bile İngiltere'ye gönderilirlerse hepsinin zincirlerle asılacağını, ama gemiyi kurtarmak gibi haklı bir işte kendisiyle birleşip yardım edecek olurlarsa, bağışlanmaları için validen söz alacağını anlatmış.

Böyle bir şeyin, o duruma düşmüş insanlarca ne çabuk kabul edileceğini herkes kolayca anlayabilir. Diz çökmüşler, yürekten yalvarıp yakararak kanlarının son damlasına dek kendisine bağlı kalacaklarına, her şeylerini ona adayacaklarına, nereye derse birlikte gideceklerine, yaşadıkları sürece onu bir baba gibi tanıyacaklarına kaptana söz vermişler.

Kaptan da, "Peki" demiş, "gideyim dediklerinizi valiye anlatayım, bakalım ne söyleyecek?" Geldiğinde onların içinde bulundukları ruhsal durumu bana anlattı, bağlı kalacaklarına yürekten inandığını belirtti.

Bununla birlikte işi iyice sağlama bağlamamız için gene giderek içlerinden beş kişi seçmesini, adam kıtlığı çektiğini anlamasınlar diye, bu beş kişiyi kendine yardımcı olarak aldığını, valinin öteki iki kişiyi şatoda, daha doğrusu mağaramda tutuklu bulunan üç kişiyle birlikte rehin tutarak kendilerinin göstereceği en ufak bir yolsuz davranışa karşı bu beş tutukluyu deniz kıyısında diri diri zincire astıracağını söylemesi için kaptanı görevlendirdim.

Bu sözlerim hayli sert görünmüş, valinin şakaya gelir bir adam olmadığına iyice inanmışlar. Bununla birlikte dediklerimize boyun eğmekten başka çıkar yolları da yoktu; şimdi öteki beş kişiyi görevlerini eksiksiz yapmaya kandırmak yalnız kaptanın değil, öteki tutukluların da göreviydi.

Yola çıkmak için elimizdeki güçleri şöylece düzenledik: 1. Kaptan, ikinci kaptan, yolcu. 2. Huylarını kaptandan öğrendiğim, kendilerini özgür bırakarak güvenip silah verdiğim, ilk takımdan iki tutsak. 3. Şimdiye dek çardakta bağlı tuttuğum, ama kaptanın sözü üzerine salıverdiğim öteki iki kişi. 4. Şimdi salıverdiğimiz beş kişi; böylece hepsi on iki kişi oluyor, ayrıca beş kişiyi de mağarada rehin tutuyorduk.

Kaptana bu adamlarla gemiye gitmeyi göze alıp alamayacağını sordum; çünkü geride kalan yedi kişiyi beslemek, ayrı ayrı bulundurmak başlı başına bir iş olacağından, kendimle adamım Cuma'nın adadan ayrılmasını doğru bulmuyordum. Mağaradaki beş adama gelince onları bağlı tutmaya karar vermiştim; ama Cuma günde iki kez oraya gidiyor, onlara gerekli şeyleri veriyordu; öteki iki kişiye yiyecekleri hayli uzağa taşıttırıyordum, oradan da Cuma alıyordu.

O iki rehine kendimi gösterdiğimde kaptan da yanımdaydı; onlara valinin beni kendilerine bakmakla görevlendirdiğini, benim iznim olmadan hiçbir yere ayrılmalarını istemediğini, ayrılacak olurlarsa şatoya götürülerek zincire vurulacaklarını söyledi. Böylece benim vali olduğumu anlayacakları

kuşkusundan kurtulmuş, onların gözünde ikide bir validen, askerlerden, şatodan, buna benzer şeylerden söz eden bambaşka bir adam olmuştum.

Artık kaptanın önünde iki sandalı donatmaktan, birinin deliğini kapatıp takımlarını düzmekten başka güçlük kalmamıştı. Yolcusunu sandallardan birine kaptan yaptı, yanına da dört kişi verdi; kendisi ile ikinci kaptan, kalan beş kişiyle birlikte öbür sandala bindiler; her şeyi çok iyi ayarlamış gece yarısına doğru gemiye yanaşmışlar. Gemiye seslerini işittirebilecek bir yere varır varmaz, kaptan, Robinson'u bağırttırarak gemicilerle sandalı getirdiklerini, ama onları bulmak için bir hayli zaman harcadıklarını, buna benzer şeyleri söyletmiş, gemidekileri söze tutturarak gemiye iyice sokulmuşlar; kaptanla ikinci kaptan en önce gemiye girerek adamlarının da büyük yardımıyla hemen ikinci lostromo ile marangozu misketlerinin dipçiğiyle yere sermişler. Güvertede, kıçüstünde bulunan gemicileri yakalamış, ambardakileri de aşağıya hapsetmek için, ambar kapaklarını indirmeye başlamışlar. Öteki sandalla gelen adamlar da pruva direğinin çarmıhlarından içeri girdikleri zaman geminin baş yanını, mutfağa giden ambar ağzını ele geçirerek orada buldukları üç adamı da yakalamışlar.

Bu iş yapıldıktan, bütün güvertede güvenlik sağlandıktan sonra kaptan, ikinci kaptana, tehlikeyi anlayınca kukla kaptanın bulunduğu kamarayı basması için buyruk vermiş; ikinci kaptan bir maymuncukla kapıyı açtığı zaman, kaptan bozuntusuyla adamları bunların üzerine alabildiğine ateş etmiş, bir misket kurşunuyla ikinci kaptanı yaralamışlar; kurşun ikinci kaptanın kolunu kırmış; adamlardan ikisini de yaralamış, ama kimse ölmemiş.

İkinci kaptan bağırarak yardım istemekle birlikte, yaralı olduğu halde kamaraya dalmış, tabancasıyla yeni kaptanı kafasından vurmuş, kurşun ağzından girerek kulağının arkasından çıkınca yeni kaptan tek söz bile etmeden gitmişti;

bunun üzerine ötekiler teslim olmuş, başka can yitirilmeden gemi de bütünüyle ele geçirilmişti.

Gemi böylece ele geçer geçmez, kaptan yedi top atılması için buyruk vermiş, başarısını bildirmesi için aramızda bu işareti kararlaştırmıştık. Bunu işitmenin bende ne büyük bir sevinç uyandırdığını anlayabilirsiniz; bunun için sabahın saat ikisine dek deniz kıyısında beklemiştim.

Topları iyice işittikten sonra yattım; bütün gün bir hayli yorulmuş olduğum için, ertesi sabah bir top gürültüsüyle irkilinceye dek deliksiz bir uyku çektim; hemen yerimden fırladım, birisinin bana "Bay vali, bay vali!" diye seslendiğini işittim; bu kaptanın sesiydi, hemen tanıdım. Tepeye tırmandığım zaman orada dinelmekte olduğunu gördüm, gemiyi göstererek bana sarıldı, "Benim sevgili dostum, kurtarıcım" dedi, "işte gemin orada, çünkü senindir o, bizim gibi o da her şeyiyle senin." Gemiye bir göz attım, kıyıdan uzaklığı yarım milden biraz fazlaydı; çünkü gemiyi ele geçirir geçirmez hemen demir almışlar, hava güzel olduğu için küçük koyun ağzına karşı demir yerine gelmişler, sular yüksek olduğundan kaptan sandalı benim salları çıkardığım yere getirmiş, böylece nerdeyse kapıma yanaştırmıştı.

İlkin az kaldı heyecandan düşüp bayılacaktım; çünkü kurtuluşumun gerçekte gözle görünür bir biçimde, elimde olduğunu görmüştüm, her şey yolunda, beni dilediğim yere götürecek koca bir gemi hazırdı. Önce uzun bir süre kaptana tek söz bile söyleyecek durumda değildim; ama o beni kollarına alınca ben de ona sıkıca sarıldım, yoksa yere düşecektim.

Kaptan heyecanımı görerek hemen cebinden bir şişe çıkardı, benim için özel olarak getirmiş olduğu içkiden birkaç yudum verdi. İçtikten sonra yere oturdum; biraz kendime gelmekle birlikte ona bir söz söyleyebilmem için gene hayli uzun bir sürenin geçmesi gerekmişti.

Bütün bu süre içinde zavallı kaptan da büyük bir heyecan içindeydi; ama benim gibi şaşkın değildi; bin bir tatlı sözle benim kendimi toparlamama yardım etmek istiyordu. Ama içimde öyle büyük bir coşkunluk vardı ki, bütün ruhum altüst olmuştu. Sonunda bu coşkunluk gözyaşlarına dönüştü, biraz sonra da gene konuşmaya başlayabildim.

Şimdi benim sıram gelmişti; kaptanı kurtarıcım olarak kucakladım, birlikte sevindik. Kendisini benim kurtulmam için gökten gönderilmiş bir adam saydığımı, bütün olayların bir mucizeler zinciri olduğunu; böyle olayların evreni yöneten Tanrı gücünü kanıtladığını, sonsuz bir Güç'ün, gözleriyle dünyanın en ıssız köşelerini bile görerek gönlünün dilediği anda, başı darda olanlara yardım elini uzattığını söyledim.

Gönlümde duyduğum büyük borçlulukla, ellerimi göğe kaldırmayı unutmadım; yalnız böyle yoksul, bitkin bir durumdaki bir insanı bir çöl ortasında bile mucizeleriyle kurtarmakla kalmayarak her kurtuluşun kaynağı olan Ulu Tanrı'ya şükretmekten hangi yürek geri durabilir?

Kaptan biraz konuştuktan sonra, gemiyi uzun bir süre ellerinde tutan alçakların yağmasından kurtulan birtakım şeyleri getirdiğini söyledi. Bunun üzerine sandala seslenerek vali için getirilen şeylerin karaya çıkarılmasını gemicilere bildirdi; gerçekte bu getirdikleri, sanki ben onlarla birlikte gitmeyecekmişim, gene adada kalacakmışım da onlar buradan bensiz ayrılacaklarmış gibi bir armağandı.

En güzel iç serinletici içkilerle dolu olan şişeler, altı kocaman şişe Madeira şarabı, en iyisinden bir kilo tütün, on iki parça sığır, altı parça domuz tuzlaması, bir çuval bezelye, aşağı yukarı yüz kilo da peksimet.

Ayrıca bir sandık şeker, bir sandık un, bir çuval limon, iki şişe misket limonu suyu, daha başka birçok şey getirmişti; bunlardan başka, bin kat daha fazla işime yarayan, yepyeni

altı gömlek, çok güzel altı boyun atkısı, iki çift eldiven, bir çift ayakkabı, bir şapka, bir çift çorap, kendisinin çok az kullanılmış bir takım elbisesini de getirmiş, sözün kısası, beni tepeden tırnağa donatmıştı.

Herkesin de anlayabileceği üzere, benim durumumda bir kimse için bunlar, eşi bulunmaz bir armağandı; ama bu elbiseleri ilk giyişimde duyduğum rahatsızlığı, tedirginliği, daha önce buna benzer hiçbir şeyden duymamıştım.

Bu tören sona erdikten, bütün bu güzel şeyleri benim küçük eve taşıdıktan sonra, elimizdeki tutsakları ne yapacağımızı düşünmeye başladık; özellikle içlerinden ikisinin son derece dikbaşlı olduklarını biliyorduk; kaptan bu iki kişinin ne yapsak yola getirilecek türden olmadıklarını, onları götürsek bile varacağımız ilk İngiliz sömürgesinde yasaların eline teslim edilmek üzere, adam öldüren suçlular gibi zincire vurulmaları gerektiğini söyledi; onun bu iki kişiden bayağı kuşkulandığını gördüm.

Bunun üzerine isterse bu iki adamı kendi istekleriyle adada kalmaya kandırabileceğimi söyledim. "Böyle bir şeye çok

sevinirim, bu düşünceyi bütün gönlümle destekliyorum" dedi.

"Peki" dedim, "onları çağırtıp kendileriyle sizin adınıza görüşeyim." Cuma ile, arkadaşları verdikleri sözü tuttukları için salıverdiğim iki adama mağaraya gidip beş tutsağı gene bağlı olarak yazlık evime götürmelerini, orada beni beklemelerini söyledim.

Bir süre sonra yeni elbiselerimle ben de oraya gittim; şimdi gene vali olmuştum. Hepsi toplanmıştı, kaptan da benimle birlikteydi; heriflerin önüme getirilmesi buyruğunu verdim; onlara, kaptana karşı gösterdikleri alçakça davranışı, gemi ile kaçarak nasıl çapulculuklar yapmaya hazırlandıklarını bütünüyle bildiğimi, ama yüce Tanrı'nın onları tasarladıkları bu çirkin yoldan alıkoyduğunu, kendi kazdıkları kuyuya kendilerinin düştüğünü söyledim.

Geminin benim buyruğum üzerine ele geçirildiğini, şimdi limanda yattığını, yeni kaptanlarının da yaptığı kötülüğün karşılığını bulacağını, biraz sonra onu büyük serene asılı göreceklerini onlara anlattım; kendilerine gelince, suçüstü yakalanmış korsanlar oldukları gerekçesiyle, görevimin bana tanıdığı kesin yetkilere dayanarak hepsinin birden asılması için verdiğim karara bir diyecekleri olup olmadığını sordum.

İçlerinden biri hepsinin adına konuşarak buna bir diyecekleri olmadığını, ama yakalandıkları zaman kaptanın canlarına dokunulmayacağına söz vermiş bulunduğunu söyledi, yalvararak kendilerini bağışlamamı dilediler. Kendilerini nasıl bağışlayacağımı bilemediğimi, çünkü bütün adamlarımla birlikte adadan ayrılmaya, İngiltere'ye gitmek için kaptanla yolculuğa karar verdiğimi; kaptana gelince, onları ayaklanarak gemiyi kaçırma suçundan yargılanmak üzere ancak zincir altında götürebileceğini, kendilerinin çok iyi bildiği üzere bunun da darağacında sonuçlanacağını; kendileri için hangi yolun daha iyi olduğunu bilemeyeceğimi; belki en iyi şeyin adada kalmaları olacağını söyledim. Adada kalmak isterlerse, ben adadan ayrılacağım için, bunun bence hiçbir sakıncası yoktu. Burada yaşayabileceklerini düşünürlerse, canlarını bağışlamaya bir eğilim duyuyordum.

Sözlerime çok sevinmiş göründüler, asılmak üzere İngiltere'ye götürülmektense, burada kalmanın tehlikelerini göze alacaklarını söylediler; ben de buna bir şey demedim.

Bununla birlikte kaptan sanki onları burada bırakmaya korkuyormuş gibi biraz güçlük çıkarır gibi göründü. Bunun üzerine ben de ona kızmış gibi yaptım, bunların onun değil, benim tutsaklarım olduğunu; kendilerine söz verdiğim bu bağışı yerine getirerek sözümde durmak istediğimi, bunu yapmama karşı olurlarsa, onları nasıl buldumsa gene öyle özgür bırakacağımı, bu iş hoşuna gitmiyorsa, kendisinin hepsini yakalamasını söyledim.

Bunun üzerine çok sevinmiş göründüler, hepsini salıverdim, ormana, geldikleri yere çekilmelerini söyledim, kendilerine birkaç silah biraz cephane, isterlerse burada çok iyi yaşayabilmeleri için gerekli birtakım öğütler vereceğimi açıkladım.

Artık gemiye gitmeye hazırlanınam gerekiyordu; kaptana eşyalarımı hazırlamak için bu gece burada kalacağımı, kendisinin gemiye giderek her şeyi yoluna koymasını, ertesi sabah bana bir sandal göndermesini, bu adamlar görsün diye yeni kaptanın ölüsünü de büyük serene astırmasını söyledim.

Kaptan gittikten sonra adamları yanıma, benim eve çağırttım, durumlarıyla ilgili olarak kendileriyle ağırbaşlı bir konuşma yaptım. Burada kalmayı seçmekle çok yerinde davrandıklarını, kaptan kendilerini götürmüş olsaydı yüzde yüz asılacaklarını söyledim. Geminin sereninde sallanan yeni kaptanı göstererek kendi sonlarının da bundan başka bir şey olamayacağını belirttim.

Hepsi de kalmaya istekli olduklarını belirtince, kendilerine burada geçirdiğim bütün zamanın öyküsünü anlattım, yaşamalarını kolaylaştıracak birtakım öğütler verdim. Buranın bütün tarihini, gelişimi anlattım, duvarlarımı, nasıl ekmek yaptığımı, ekin ektiğimi, üzüm kuruttuğumu gösterdim; kısaca, kolay yaşamaları için gerekli her şeyi gösterdim. Beklediğimiz on altı İspanyol'dan söz ederek onlara bir mektup bıraktım, birbirlerine karşı iyi davranacaklarına da söz aldım.

Kendilerine silahlarımı, beş misket, üç av tüfeği, üç de kılıç bıraktım. Bir buçuk fıçıdan fazla barut kalmıştı; iki yıldan sonra pek az kullanmış, hiç boşa harcamamıştım. Onlara keçi üretmenin yolunu, keçileri sağmayı, semirtmeyi, tereyağı ve peynir yapmayı öğrettim.

Sözün kısası, onlara kendi yaşayışımın bütün ayrıntılarını verdim, kaptana da daha iki fıçı barutla, birtakım tohumlar bıraktıracağımı, bir zaman böyle bir şeyin benim için büyük sevinç kaynağı olacağını söyledim. Kaptanın bana yemek için

getirdiği bir çuval bezelyeyi de kendilerine verdim, bunu ekip çoğaltacaklarına söz aldım.

Bütün bu işleri yaptıktan sonra, ertesi gün onları bırakarak gemiye gittim. Hemen yelken açmaya hazırlandık; ama o gece demir kaldıramadık. Ertesi sabah erken bu beş kişiden ikisi yüzerek geminin yanına geldiler, öbür üç kişiden ağlayıp sızlayarak dert yandılar, Tanrı adı için, hemen asılmak üzere bile olsa gemiye alınmalarını kaptandan dilediler, yoksa öbür üç kişinin kendilerini öldüreceğinden yakındılar.

Kaptan bunun üzerine bensiz hiçbir şey yapamayacağını ileri sürdü; ama birtakım güçlüklerden, doğru yola gelecekle-rine bin bir yemin etmelerinden sonra gemiye alındılar; sıkıca bir kırbaçlanınca, sonradan çok dürüst, uslu adamlar oldular.

Bundan bir süre sonra, adadaki adamlara söz verdiğim şeyleri götürmek üzere sandal karaya gönderildi; benim dileğim üzerine kaptan bu adamların elbiseleriyle sandıklarının da eşyayla gönderilmesi için buyruk verdi; buna çok sevinmişler. Ben de bir yolunu bulursam, kendilerini alacak bir gemi göndermeyi unutmayacağımı söyleyerek onları biraz avuttum.

Adadan ayrılırken hatıra olmak üzere keçi derisinden yaptığım kocaman şapkayı, şemsiyemi, bir de papağanımı gemiye getirdim; daha önce sözünü ettiğim parayı da almayı unutmadım; yanımda kullanılmadan öyle uzun bir süre kalmıştı ki, biraz silinip parlatılmadıkça gümüş olduğuna inandırmak bile güç olacaktı; İspanyol gemisinden aldığım para da aynı durumdaydı.

Böylece adadan, geminin kayıtlarından anladığıma göre 1686 yılı Aralık ayının 19'unda, tam yirmi sekiz yıl, iki ay, on dokuz gün sonra ayrılarak bu ikinci tutsaklığımdan da Sallee Mağriplilerinin elinden uzun bir kayıkla kaçışımın yıldönümünde, aynı günde kurtuldum.

Bu gemiyle uzun bir yolculuktan sonra, 1687 yılı Haziran'ının 11'inci günü, otuz beş yıl uzak kaldıktan sonra, İngiltere'ye vardım.

Geldiğimde sanki İngiltere'yi hiç tanımayan bir yabancı gibiydim. Kendisine paramı bıraktığım dürüst vekilim sağdı; ama büyük bir talihsizliğe uğramış, ikinci kocası da ölmüş, birçok sıkıntıya düşmüştü. Kendisine kolaylık göstererek bana olan borcundan dolayı hiç üzülmemesini söyledim. Tersine, bana bir zamanlar gösterdiği ilgiye, yardıma bir karşılık olarak cebimdeki paranın elverdiği ölçüde ona biraz yardım ettim; ama param sınırlı olduğu için bu yardım pek az bir şey oldu; bir zamanlar bana yaptığı iyiliği hiç unutmayacağıma söz verdim, sırası geldiğinde de söyleyeceğim üzere, ona yardım edebilecek bir duruma geldiğim zaman bu sözümü unutmadım.

Sonra Yorkshire'a gittim; babam annem ölmüş, ocağımız sönmüştü; yalnız iki kızkardeşimle, kardeşlerimden birinin iki çocuğunu buldum. Uzun süre öldüğümü düşündükleri için babamdan kalan maldan bana pay ayrılmamıştı; sözün kısası beni yaşatacak, geçimime destek olacak hiçbir şey bulamadım; elimdeki az bir para da bir iş yapmama yetecek gibi değildi.

Bu arada gerçekte hiç ummadığım bir iyilik gördüm; hem kendisini hem de bütün yüküyle gemisini başarıyla kurtardığım kaptan, gemisiyle adamlarını nasıl kurtardığımı mal sahiplerine uzun uzun anlatmıştı; mal sahipleri ilgili öbür iş adamlarıyla birlikte beni kendilerini görmeye çağırdılar, gösterdiğim yardımdan dolayı çok teşekkür ederek iki yüz İngiliz lirasına yakın bir armağan verdiler.

Yaşama durumumu, bir iş tutmak için elimdeki paranın azlığını uzun uzadıya düşündükten sonra Brezilya'daki çiftliğimle ortağımın ne durumda olduğunu öğrenebilir miyim diye Lizbon'a gitmeye karar verdim. Ortağımın beni öldü sandığını düşünmek de mantığa pek aykırı değildi.

Bu amaçla Lizbon'a gitmek üzere bir gemiye bindim, ertesi yılın nisanında Lizbon'a vardım; adamım Cuma bütün bu yolculuklarımda bana büyük bir dürüstlükle eşlik ediyor, ne değerli bir uşak olduğunu sık sık gösteriyordu.

Lizbon'a geldiğimde eski dostumu, Afrika kıyılarında beni denizden kurtaran geminin kaptanını sora sora buldum; buna çok sevindim. Artık kocamış, bir delikanlı olmaktan uzak, oğlunu kendi yerine gemiye koyarak denizciliği bırakmıştı; oğlu da gene Brezilya ile alışveriş yapıyordu. Yaşlı adam ilkin beni tanımadı; gerçekten ben de onu güçlükle tanıdım; ama onu çok geçmeden anımsadım, kim olduğumu söyler söylemez o da beni anımsadı.

Eski arkadaşlığımızı belirten birkaç coşkunca sözden sonra hemen çiftliğimle ortağımı sorduğumdan hiç kuşkunuz olmasın. Yaşlı adam bana aşağı yukarı dokuz yıldır Brezilya'ya gitmediğini, oradan son ayrılışında ortağımın sağ olduğunu, ama benim payıma bakmak için kendisiyle birlikte görevlendirdiğim iki vekilimin de öldüğünü söyledi. Bununla birlikte, çiftliğimin gelirinden bir hayli param olacağına inanıyordu; çünkü herkesin beni kazaya uğrayarak boğulmuş bilmesi üzerine vekillerimin çiftlik gelirinden benim payıma düşeni oradaki hazine memuruna verdiklerini, onun da bu parayı ben hiç aramayacak olursam üçte biri krala, üçte ikisi de yoksullara dağıtılmak, Kızılderililerin Katolik dinine döndürülmesinde kullanılmak için St. Augustine Manastırı'na verilmek üzere devlet kasasına gelir kaydettiğini, ama ben ortaya çıkarsam ya da bir kalıtçı çıkıp da isteyecek olursa bu paranın hemen ödeneceğini, yalnız hayır işleri için kullanılan kesiminin geri verilemeyece-

ğini söyledi. Ama kralın gelir toplayıcısı ile manastır vekili *proveiedore*'un* benim ortağın her yılki kazancın tam bir hesabını vermesine çok dikkat ettiklerini, benim parayı düzenli olarak aldıklarını anlattı.

Çiftliğimin ne ölçüde geliştiğini, bu işi yürütmenin yerinde olup olmayacağını, oraya gidersem çiftlik üzerindeki haklarımı tam olarak geri almakta bir güçlükle karşılaşıp karşılaşmayacağımı sordum.

Çiftliğin son gelişme durumunu tam bilemeyeceğini, bildiği tek şeyin ortağımın yalnız kazancın yarısını almakla son derece zenginleşmesi olduğunu; yanılmıyorsa, benim payımın üçte biri olarak krala kalan, bir manastıra ya da benzeri bir dinsel kuruluşa verilen paranın yılda iki yüz altını geçtiğini söyledi. Paranın bana geri verilmesine gelince, yaşamakta olan ortağımın benim hakkım için tanıklık edeceğini, adım sanım da ülkenin kütüğüne geçmiş olduğundan bu konuda hiçbir güçlük çıkarmayacağını belirtti. Ölen iki vekilimin kalıtçılarının da çok iyi, dürüst, varlıklı kimseler olduğunu, malımı geri almakta onlardan büyük yardım görmekle kalmayarak onların elinde kendi adıma birikmiş epeyce para da bulabileceğimi söyledi; bu para babalarının çiftliğe baktığı, çiftliğin yukarda söylendiği üzere devredilmesinden önceki zamandan kalma geliriymiş; anımsadığına göre bu da on iki yıllık bir süre tutuyormuş.

Bu haberlerden biraz sıkılmış, üzülmüş göründüm; vekillerimin vasiyet belgesi yaptığımı, Portekizli kaptanı da her şeyimi almaya yetkili kıldığımı bile bile neden malımı böyle bir yolda kullandıklarını yaşlı adama sordum.

Kaptan, burası doğru dedi; ama öldüğümü gösteren hiçbir kesin kanıt olmadığı için vasiyetimi uygulayamadığını, ayrıca böylesine belirsiz bir işe girişmeyi de istemediğini, bununla

* *proveiedore:* Vergi toplayıcı, vekilharç.

birlikte vasiyetimi sicile geçirttiğini bir de dilekçe verdiğini, öldüğüme ya da yaşadığıma bir kanıt gösterebilseymiş benim adıma işe girişerek şeker yapımevine, ordaki deyimle benim *ingenio*'ya el koyabileceğini, Brezilya'daki oğluna bunu yapmasını söyleyebileceğini belirtti.

"Ama" dedi yaşlı adam, "sana söylenecek başka bir haberim de var; belki bu ötekiler gibi hoşuna gitmeyecektir. Senin öldüğüne inandığım, herkes de böyle düşündüğü için, ortağınla vekillerin ilk altı ya da sekiz yılın gelirini senin adına bana verdiler, ben de aldım; ama o zamanlar işi geliştirmek, köle satın almak, bir şeker yapımevi kurmak gibi büyük harcamalar gerektiren işler olduğundan, çiftlik, sonraları olduğu gibi büyük gelir sağlamıyordu. Bununla birlikte aldığım parayla bu parayı nasıl kullandığımın tam bir hesabını vereceğim."

Birkaç gün sonra bu eski dostla başka bir konuşmamızda, çiftliğimin altı yıllık gelirinin hem ortağım hem de öbür iki vekiliince imzalı bir hesabını getirdi. Bu gelirin hepsi mal olarak, balyalanmış tütün, sandıklanmış şeker, ayrıca şekerin yan ürünlerinden rom, melas, vb. olarak gösterilmişti; bu hesaptan gelirin her yıl göze çarpar ölçüde arttığını anladım; ama yukarda da söylediği üzere, ilk yıllarda giderler çok olduğu için kazanç az olmuştu. Bununla birlikte yaşlı adam bana 470 *moidore** altınından başka, altmış sandık şeker, on beş balya tütün borcu olduğunu, ama bu tütünle şekerin benim gidişimden on bir yıl sonra Brezilya'dan Lizbon'a gelirken kazaya uğrayan gemisiyle birlikte battığını söyledi.

Sonra bu iyi yürekli yaşlı adam kendi başından geçen uğursuzluklardan yakınmaya başladı, zararlarını kapamak için benim parayla yeni bir gemide ortaklık aldığını söyledi. "Ama" dedi, "arkadaş, ne olursa olsun, bu sıkıntılı günlerinde

* *moidore* ya da *moydoy:* Portekiz altın para birimi.

eli boş kalmamalısın; oğlum döner dönmez de paranın bütününü alacaksın."

Bunun üzerine eski bir kese çıkardı, 160 Portekiz altını verdi; oğlunu Brezilya'ya götüren, dörtte birine kendisinin, dörtte birine de oğlunun ortak olduğu geminin, ortaklık senetlerinin ikisini de, kalan borcuna karşılık olarak bana uzattı.

Zavallı adamın bu davranışındaki dürüstlükle iyilik beni öyle duygulandırdı ki, bu durum karşısında ezildim; bana yaptığı iyilikleri, beni denizden nasıl kurtardığını, birçok durumda nasıl yardımıma koştuğunu, hele bir de şimdi gösterdiği bu candan davranışı düşününce, o konuşurken ağlamamak için kendimi güç tuttum; bunun üzerine kendisine şimdi bu parayı vermeye durumunun elverişli olup olmadığını, bunu vermekle sıkıntıya düşüp düşmeyeceğini sordum. Durumunun biraz sarsılmayacağını söylerse yalan söylemiş olacağını, bununla birlikte bu paranın benim olduğunu, belki de benim kendisinden daha çok darlık çekebileceğimi söyledi.

Bu iyi insanın her sözü öyle candan bir sevgiyle doluydu ki, gözyaşlarımı güç tutuyordum; sözün kısası, altınlardan yüzünü aldım, aldığımı gösteren bir senet imzalamak için de bir hokka ile bir kalem istedim. Paranın üstünü kendisine geri verdim, çiftliği ele geçirecek olursam kalanını da geri vereceğimi söyledim; gerçekten de sonradan böyle yaptım; oğlunun gemisindeki ortaklık senedine gelince, bunu alamayacağımı, para sıkıntısı çekersem bana olan borçlarını ödeyeceğine güvendiğimi, para sıkıntısı çekmez, bana gene ele geçirebilmem umudunu verdiği çiftliğime sahip olursam, kendisinden hiçbir zaman metelik bile istemeyeceğimi söyledim.

Bütün bunlardan sonra yaşlı adam, çiftliğimi geri istemem için başvurulacak işlem konusunda bana bir yardımı dokunup dokunamayacağını sordu. Oraya kendim gitmek istediğimi söyledim. İstersem böyle yapabileceğimi, gitmek istemezsem haklarımdan, çiftliğimin gelirinden hemen yararlanabilmem

için başka yollar da bulunduğunu söyledi. Lizbon limanında Brezilya'ya gitmek üzere hazır gemiler vardı; sağ olduğumu, Brezilya'daki o toprakları tarım yapmak üzere alan kişinin de ben olduğumu belirten yeminli bir belge vererek adımı kütüğüne geçirtti.

Gereğine uygun olarak bir notere onaylattırdığı bu belgeyi, bir vekillik belgesiyle birlikte mektupla orada tanıdığı iş adamlarından birine göndermemi, karşılık alıncaya değin kendisinin yanında kalmamı ileri sürdü.

Bu vekillik belgesinin sağladığından daha dürüst bir sonucu hiçbir şey sağlamamıştır; çünkü yedi ay geçmeden vekillerimin kalıtçılarıyla bir zamanlar kendi hesaplarına denize açıldığım işadamlarından, içinde aşağıdaki mektuplarla belgeler bulunan kocaman bir paket aldım.

Birincisi: babalarının Portekizli yaşlı kaptanla kestiği hesaptan sonra başlayarak çiftliğimin altı yıllık gelir giderlerinin bir çizelgesi. Bu hesap sonunda benim alacağım olarak 1174 *moidore* altını görülüyordu.

İkincisi: devletin, beni ölmüş sayarak mallarıma el koymasından önce, benim mallarımı yönettikleri dört yılın hesabı; çiftliğin değeri de artarak 3241 *moidere* altınına yükselmişti.

Üçüncüsü: on dört yılı aşkın bir süredir gelirden pay alan St. Augustine başrahibinin hesabı; ama hastaneye bağışlanan 872 altının bu hesap dışında bırakıldığı büyük bir dürüstlükle belirtiliyordu; kralın aldığı paraya gelince, bundan hiçbir şey geri verilmiyordu.

Ortağım da gönderdiği bir mektupta sağ bulunmamdan dolayı beni büyük bir içtenlikle kutluyor, çiftliğin gelişmesini, kaç dönüm olduğunu, yıllık gelirini, ekinlerin durumunu, çalışan ırgat sayısını yazıyor, benim için Tanrı'ya yalvardığını, sağlık haberimi alınca Meryem Anamız yoluna birçok Ave Maria duasını okuduğunu söylüyor, beni oraya gelerek mallarıma sahip olmaya çağırıyordu. Kendim gelmeyecek olursam mallarımı kime teslim edeceğimi de soruyor, mektubuna hem kendisinin hem de ailesinin en içten dostluk, iyilik dilekleriyle son veriyordu. Armağan olarak da, Afrika'ya giderek benimkinden daha iyi bir yolculuk yapmış bir geminin getirmiş olduğu anlaşılan çok güzel yedi pars derisi göndermişti. Bundan başka, yedi sandık tatlı, reçel, yüz parça da *moidore* altınından daha küçük boyda, basılmamış altın para göndermişti. Aynı gemilerle iki vekilim de 1200 sandık şeker, 800 balya tütün, kalan hesabı da altın olarak göndermişlerdi.

Artık Hz. Eyyüb'ün sonunun başlangıcından daha iyi olduğunu rahatça söyleyebilirim. Bu mektupları, özellikle çevremi sarıveren bu zenginliği görünce yüreğimde uyanan coşkunluğu ne desem dile getiremem; çünkü Brezilya'dan gelen gemiler hep bir arada geldikleri için mallarım da mektuplarla birlikte gelmiş, daha mektuplar elime ulaşmadan mallar Lizbon'a indirilmişti. Sözün kısası, birden sararıverdim, fenalaştım; yaşlı adam koşup da bir yudum serinletici içki getirmeseydi, bu apansız sevinç beni olduğum yerde öldürüverecekti.

Bir hekim gelerek hastalığımın gerçek nedenini anlayıncaya dek bu durumum birkaç saat sürdü; hekim kan aldıktan sonra biraz kendime gelerek iyileştim, ama böylelikle içime biraz rahatlık kazandırılmasaydı, öyle sanıyorum ki yüzde yüz ölecektim.

Şimdi birdenbire 5000 İngiliz lirasından daha fazla bir paranın sahibi oluvermiştim; Brezilya'da da yılda bin İngiliz lirasından daha fazla gelir sağlayan, İngiltere'deymiş gibi güvenebileceğim bir çiftliğim vardı; sözün kısası, bu duruma güçlükle inanıyor, nasıl sevineceğimi bilemiyordum.

Yaptığım ilk iş, benim gerçek koruyucum, iyi yürekli yaşlı kaptanı, sıkıntılarımda yardıma koşmuş bu dürüst insanı sevindirmek oldu. Bana gönderilen bütün bu şeyleri kendisine gösterdim. Her şeyimi, önce yüce Tanrı'ya, sonra da kendisine borçlu olduğumu, şimdi bana yapmış olduğu iyiliklere bir karşılık vermek istediğimi söyledim. Böylece ilkin, kendisinden aldığım 100 altını geri verdim; sonra da bir noter çağırtarak bana karşı yüklendiği 470 altınlık borcu ödenmiş saydığını gösteren kesin bir anlaşma yazmasını istedim; bundan sonra çiftliğimin yıllık gelirini benim adıma almaya kendisini yetkili kıldığımı, ortağımın kendisine hesap vermekle sorumlu olduğunu, mallarımı da gemilerle benim adıma ona göndereceğini belirten bir vekillik belgesi düzenlettirdim; son bir madde ile kendisine yaşadığı süre boyunca yılda 100, ölümünden sonra da oğluna yaşadığı süre boyunca yılda elli *moidore* altını ödeyeceğimi ekledim; böylece yaşlı dostuma borcumu ödedim.

Şimdi, bundan sonra yaşayışımı nasıl düzenleyeceğimi, yüce Tanrı'nın böylece bana bağışladığı varlıktan nasıl yararlanacağımı düşünmeye başladım; gerçekte şimdi başımda, adada ancak bulduğumla yetinerek, bulabileceğimden gayrısını aramayarak sürdüğüm sessiz yaşayışta olduğundan daha çok kaygu vardı; şimdi üzerimde büyük bir yük duyuyor, bu

yükten doğan işleri nasıl evirip çevireceğimi düşünüyordum. Ne paramı saklayabilecek bir mağaram, ne de paramın hiç kimsenin eli değmeden, kilitsiz, anahtarsız, küfleninceye kadar duracağı bir yerim vardı. Tam tersine, onu nereye koyacağımı, saklamak için kime güvenebileceğimi bir türlü bilemiyordum. Bununla birlikte dostum yaşlı kaptanın dürüstlüğüne inanabilirdim, sığınabileceğim tek insan da oydu.

Ayrıca Brezilya'daki kazançlarım, oraya gitmemi gerektirir gibi görünüyordu; ama işlerimi yoluna koymadan, gerideki mallarımı güvenilir ellere bırakmadan gitmeyi aklıma bile getiremezdim. Önce eski arkadaşlarımı, o dul kadını düşündüm; onun dürüst, bana iyi davranan bir insan olduğunu biliyordum, ama şimdi hem yaşlı hem yoksul hem de anladığıma göre bir hayli borçluydu; böylece İngiltere'ye giderek kendi işimi kendim görmekten, oradaki paramı da birlikte götürmekten başka çıkar yol olmadığını düşündüm.

Bu işe karar vermem için birkaç ay geçti; yaşlı kaptanın iyiliklerini elimden geldiğince ödeyerek onu sevindirmiştim; şimdi de kocası benim ilk kurtarıcım olan, kendisi de varlıklı günlerinde benden gücünün yettiği ölçüde yardımı esirgemeyen, bana yol gösteren zavallı dul kadına bir iyilik yapmayı düşünmeye başladım. İlk işim Lizbon'da bir işadamı bularak Londra'daki ortağına, bu kadını arayıp bulması, vereceğim yüz İngiliz lirasını ona kendi eliyle götürmesi, onunla görüşmesi, sağ kalacak olursam ileride de yardım edeceğimi söyleyerek yoksulluğundan dolayı avutması için bir mektup yazdırmak oldu. Aynı zamanda İngiltere'deki iki kızkardeşimin de her birine yüzer İngiliz lirası gönderdim; çünkü yoksul olmamakla birlikte onların da durumu pek iyi değildi; biri evlenmiş, dul kalmış, ötekinin de kocası istenildiği gibi çıkmamıştı.

Ama bütün akrabalarım, dostlarım arasında, Brezilya'ya gözüm arkada gitmemek için, paramın, malımın büyük bir

kesimini teslim edebileceğim güvenilir tek kişi bile bulamıyordum; bu da beni çok düşündürüyordu.

Bir ara Brezilya'ya giderek orada yerleşmeyi düşündüm; çünkü nasıl olsa oranın uyruğuna da geçmiştim. Ama din konusunda kafama takılan, şimdi anlatacağım küçük bir çekimserlik beni böyle bir şey yapmaktan ister istemez alıkoyuyordu. Bununla birlikte şimdilik önümdeki engel din değildi; orada bulunduğum zaman o ülkenin dininden olmaktan hiç çekinmemiştim, şimdi de çekinmezdim; yalnız, şimdi din konusundaki düşüncelerim o zamanki düşüncelerimden daha başkaydı; onlar arasında yaşayacağımı, öleceğimi düşündüğüm zaman, Katolik olacağıma, Katolik olarak ölmenin de pek iyi bir şey sayılmayacağına üzülüyordum.

Ama yukarıda da söylediğim gibi, gerçekte beni Brezilya'ya gitmekten alıkoyan şey bu değil, geride kalan mallarımı kime bırakacağımı bilemememdi. En sonunda mallarımla birlikte İngiltere'ye gitmeye karar verdim; oraya varınca nasıl olsa güvenilecek bir akraba ya da bir dost edinebilirim diye düşündüm; varımı yoğumu alarak İngiltere'ye gitmeye hazırlandım.

Yurduma dönmek için yaptığım hazırlıklar arasında, gitmek üzere bekleyen Brezilya gemileriyle, aldığım eşyalarla paralardan dolayı ilgili kimselere gereken karşılıkları yazarak göndermek istedim. Önce St. Augustine başrahibine, hakbilir davranışından dolayı teşekkürlerle dolu bir mektup yazdım, bir yere harcanmamış olan 872 altının 500'ünün manastıra, 372'sinin de kendi yönetimi altında yoksullara verilmesini, benim için Tanrı'ya yalvarmasını dilediğimi, buna benzer şeyleri kendisine bildirdim.

Dürüstlüğün, doğruluğun gerektirdiği bütün borçluluklarla dolu bir teşekkür mektubu da iki vekilime yazdım. Kendilerine bir armağan göndermeye gelince, böyle bir şeye gereklilik duymayacak derecede varlıklı olduklarını düşündüm.

Son olarak ortağıma da bir mektup yazarak çiftliği geliştirmekteki çalışkanlığından, anaparayı artırmaktaki doğruluğundan ötürü kendisine teşekkür ederek benim payımı bundan sonra nasıl yöneteceğini belirttim; yaşlı kaptanı kendime vekil seçtiğimi, benden özel bir haber almadığı sürece benim payıma düşecek her şeyi ona göndermesini; yalnız kendisini görmek için değil, kalan yıllarımı da orada geçirmek üzere, Brezilya'ya temelli gelmek niyetinde olduğumu söyledim. Buna karısı ile kızı için –çünkü kaptanın oğlundan, iki kızı olduğunu öğrenmiştim– İtalyan ipeklileri, iki parça çok güzel İngiliz çuhası, beş parça siyah örtü, güzel Felemenk dantelleri gibi armağanlar ekledim.

İşlerimi böylece düzenledikten sonra, mallarımı sattım, parayı da sağlam poliçelere çevirdim; şimdi tek güçlüğüm kalmıştı, o da İngiltere'ye hangi yoldan gideceğimi kararlaştırmaktı. Denize yeterince alışmıştım; ama nedense o günlerde İngiltere'ye deniz yoluyla gitmekten garip bir korku duyuyordum; bu güçlük gözümde öyle büyüdü ki, gitmek üzere eşyalarımı gemiye koymuşken son anda caydım; hem de bir değil, iki üç kez.

Denizde işimin hep ters gittiği bir gerçekti, belki bu çekimserliğimin bir nedeni de buydu; ama insan böyle anlarda kendi içinden gelen uyarmalara da kulak vermezlik etmemeli. Binmeye karar verdiğim gemilerin ikisi de kazaya uğradı; bunlardan birine eşyalarımı yüklemiş, ötekinin de kaptanıyla anlaşmaya varmış, sonra caymıştım; birinin yolunu Cezayirliler kesmiş, öteki de Torbay açıklarında Start'da karaya oturmuş, içindekilerin hepsi boğularak ancak üç kişi kurtulmuştu. Demek ki bu gemilerin ikisi benim için yıkım olacaktı; bana hangisinin daha çok kötülüğü dokunacağını söylemek de güçtü.

Böyle türlü düşünceler içinde bocalarken, kendisine hiçbir şeyi açmaktan çekinmediğim yaşlı kaptana danıştım; de-

nizden gitmeme o da kesinlikle karşı olduğunu, ya karadan Groyne'a, oradan Gaskonya Körfezi'ni geçerek Rochelle'e, sonra da karadan kolayca Paris'e giderek Calais-Dover yolunu izlememi ya da Madrid'e gidip bütün Fransa'yı karadan geçmemi salık verdi.

Sözün kısası, Calais'den Dover'e olan yolculuk dışında, deniz yolculuğu yapmamaya önceden öyle hazırdım ki, karadan gitmeye karar verdim; çabuk gitmemi gerektiren bir durum yoktu, daha fazla para ödemeye de aldırmadığım için bu yol daha hoşuma gidiyordu. Bu yolculuğu daha hoş yapmak için yaşlı kaptan Lizbon'daki bir işadamının oğlu olan, benimle yolculuk yapmak isteyen bir İngiliz getirdi; ayrıca iki başka İngiliz işadamıyla, Paris'e gitmekte olan iki Portekizli delikanlı daha bulduk; böylece hepimiz altı kişi olmuştuk, beş de uşağımız vardı; iki işadamı ile iki Portekizli çok paraları gitmesin diye iki kişiye bir uşakla yetinmişlerdi. Bana gelince, Cuma'dan başka, birlikte yolculuk etmek üzere, uşak olarak bir İngiliz gemicisi almıştım. Cuma ise yolda bir hizmeti dokunmayacak derecede bu yerlerin yabancısıydı.

Böylece Lizbon'dan yola çıktık; arkadaşlarımız çok iyi donanmış, silahlanmış oldukları için küçük bir kol olduk; hem en yaşlıları olduğum hem iki uşağım bulunduğu hem de bu yolculuğu en önce ben düşündüğüm için bir saygı belirtisi olarak bana komutan diyorlardı.

Sizi deniz yolculuğumu günü gününe anlatmakla yormadığım gibi, kara yolculuğumu anlatmakla da yormayacağım; ama bu yorucu, çetin yolculukta başımızdan geçen birtakım serüvenleri de anlatmadan geçemeyeceğim.

Madrid'e geldiğimiz zaman, hepimiz İspanya'nın yabancısı olduğumuz için, İspanyol kralının sarayını, daha başka görülmeye değer şeyleri görmek için bir süre kalmak istedik; ama yazın sonları olduğu için çabuk ayrıldık, ekim ayının or-

talarına doğru Madrid'den yola çıktık; Navarre kıyısına vardığımızda, yolda birçok kente, dağların Fransa kesimine çok kar düştüğünü, birçok yolcunun bin bir tehlike atlattıktan sonra Pampeluna'ya dönmek zorunda kaldığını korkuyla işittik.

Pampeluna'ya vardığımızda bu işittiklerimizin doğru olduğunu gördük; ben her zaman sıcak bir iklime, gerçekte üzerimize pek seyrek olarak bir elbise giydiğimiz ülkelere alışmış olduğum için, soğuğa hiç dayanamıyordum; on gün önce, yalnız sıcak değil, pek çok sıcak olan Old Caltile'den yola çıkarak şimdi birdenbire Pirene Dağları'nın keskin, dondurucu, dayanılmaz soğuğuyla karşılaşmak hem şaşırtıcı hem de acı bir şeydi; üstelik ellerimizin ayaklarımızın donma tehlikesi vardı.

Zavallı Cuma, bütün dağları karla örtülü gördüğü, soğuk havayı duyduğu zaman, daha önce böyle bir şeyi hiç görmemiş olduğu için büyük bir korkuya kapıldı.

Sözü uzatmayalım, Pampeluna'ya vardığımızda kar bütün azgınlığıyla yağmaktaydı; öyle çok, öyle göz açtırmadan yağıyordu ki, herkes kışın zamanından önce geldiğini söylüyordu; geçilmesi önceden de güç olan yollar, şimdi hiç geçit vermez bir durum almıştı; çünkü kar yer yer öyle çok yığılmıştı ki, üzerinden geçilebilecek gibi değildi; burada kuzey ülkelerinde olduğu gibi donup katılaşmadığı için her adım başı diri diri gömülmek tehlikesiyle karşı karşıyaydık. Pampeluna'da en az yirmi gün kaldık; kışın bastırdığını, o yıl Avrupa'da gelmiş geçmiş kışların en serti yaşanmakta olduğundan havanın iyileşeceğine en küçük bir belirti bulunmadığını görünce, Fontarabia'ya giderek oradan da gemiyle Bordeaux'ya geçmemizi ileri sürdüm; bu pek kısa bir deniz yolculuğuydu.

Biz bunu düşünürken, dört Fransız geldi; bizim İspanyol kesiminde kalışımız gibi onlar da Fransız kesiminde kalmışlar, bir kılavuz bulmuşlardı; kılavuz onları Languedoc yakınlarındaki yerlerden geçirerek öyle dağ yollarından getirmişti

ki, kardan çok güçlük çekmemişlerdi; karların çok olduğu yerlerde de, hem kendilerinin hem de atlarının geçmesine elverecek ölçüde don bulunduğunu söylüyorlardı.

Kılavuzu çağırttık; yırtıcı hayvanlardan kendimizi koruyabilecek ölçüde silahlanmış olursak, kar tehlikesi olmayan aynı yollardan bizi de götürebileceğini söyledi; çünkü böyle çok karlı havalarda dağ eteklerinde kurtlar bulunur, her yer karla örtülü olduğundan, aç kalır, gelen geçene saldırırlar, dedi. Kendisine, bizi iki ayaklı kurtlardan korursa, öbür kurtlara karşı oldukça hazırlıklı bulunduğumuzu söyledik; çünkü Fransa kesimindeki dağlarda, iki ayaklı kurtların saldırısına uğrayabileceğimizi işitmiştik.

Kılavuz, gideceğimiz yolda böyle bir tehlike olmadığını kesinlikle söyledi; böylece hemen ona uymaya karar verdik, kimisi Fransız, kimisi de İspanyol olan on iki bay da uşaklarıyla birlikte bize katıldılar; bunlar gitmeyi deneyip de geri dönmek zorunda kaldıklarını söylediğim adamlardı.

Kasım ayının on beşinde kılavuzumuzla birlikte Pampeluna'dan yola çıktım; kılavuzun ileriye doğru gidecek yerde bizi Madrid'den geldiğimiz yoldan gerisingeri aşağı yukarı yirmi mil götürdüğünü görünce şaşırdım; iki ırmak geçtikten sonra düz bir ovaya gelerek kendimizi gene sıcak bir iklimde bulduk; buralarda hava güzel, kar da yoktu. Ama birdenbire sola yönelerek başka bir yoldan dağlara yaklaştık; uçurumlu tepeler çok korkunç görünmekle birlikte kılavuz bizi döndürdü dolaştırdı, dolambaçlı yollardan geçirdi, karlardan pek güçlük çekmeden, birden dağ tepelerini aşmış olduğumuzu gördük. Tepeleri aşar aşmaz, kılavuz bize Fransa'nın daha bir hayli uzakta, çetin yolların ötesinde bulunmakla birlikte yeşillikler, çiçekler ortasında uzanan verimli Languedoc, Gaskonya illerini gösterdi.

Bununla birlikte bütün bir gün bir gece yağan kardan dolayı durmak zorunda kalınca, biraz canımız sıkıldı; ama kıla-

vuz tasalanmamamızı, bunu çabucak atlatacağımızı söyledi. Gerçekten de her gün biraz daha inerek kuzeye yaklaştığımızı gördük, böylece kılavuzumuza güvenerek ilerledik.

Gece yarısından iki saat önceydi; kılavuzumuz biraz önde gittiğinden kendisini tam göremiyorduk; sık bir ormana bitişik çukur bir yoldan kocaman üç kurtla bir ayı çıkıvermiş, kurtlardan ikisi kılavuza saldırmıştı; bizden yarım mil uzakta olsaydı, daha biz yardımına yetişmeden parçalanacağı apaçıktı. Kurtlardan biri ata sarılmış, öteki de kılavuza öyle bir azgınlıkla sarılınıştı ki, adamcağız ne tabancasını çekmeye zaman bulmuş ne de tabancayı çekmeyi akıl edebilmişti; yalnız var gücüyle bağırarak bizi çağırıyordu. Yanı başımda ilerlemekte olan adamım Cuma'ya, atını sürerek gidip bir bakmasını söyledim. Cuma kılavuzu görebilecek bir yere varır varmaz, en az öteki gibi yüksek bir sesle o da, "Hey efendi! Efendi!" diye bağırdı; ama atını yiğitçe ileriye doğru sürerek tabancasıyla adamcağıza saldıran kurdu kafasından vurdu.

Cuma'nın yetişmesi zavallı adam için çok hayırlı oldu; çünkü Cuma bu tür yaratıklara kendi ülkesinden alışkın olduğu için, korkmadan ileri atılmış, dediğim gibi de hayvanı kafasından vurmuştu; oysa bizlerden biri olsaydı, hayvana yaklaşmaktan korkacağı için ancak uzaktan ateş ederek belki kurdu vuramayacak, belki de adamı vurmak tehlikesine düşecekti.

Ama bu durum, benden daha yürekli bir adamı bile korkutmaya yeterdi; gerçekte Cuma'nın tabancasının

sesiyle her iki yandan kurtların korkunç ulumalarını işitince hepimiz allak bullak olduk; gürültü dağların yankısıyla çoğalıyor, bize sanki orada binlerce kurt varmış gibi geliyordu; ama belki gerçekte kurtların sayısı, korkacağımızdan pek de az değildi.

Bununla birlikte Cuma bu kurdu öldürür öldürmez, ata sarılan öbür kurt da bıraktığı gibi kaçmış; neyse ki atın kafasına saldırmış, gemin zincirleri dişlerine geçtiği için ata pek zarar verememişti. Kılavuz adamamakıllı yaralanmıştı; azgın canavar kendisini bir kolundan, bir de dizinin biraz yukarısından olmak üzere iki yerden ısırmıştı; Cuma yetişip de kurdu öldürdüğü zaman, atın ürkmesinden dolayı yere yuvarlanmak üzereymiş.

Cuma'nın tabancasının sesini işittiğimiz zaman hızımızı arttırdığımız, pek kötü olan yolun elverdiği ölçüde atlarımızı koşturarak ilerlediğimiz kolayca anlaşılabilir. Olup bitenleri ancak görüşümüzü engelleyen ağaçlardan kurtulunca anladık, Cuma'nın öldürdüğü hayvanın neyin nesi olduğunu kestirememekle birlikte onun adama yardım etmekte olduğunu seçiklikle gördük.

Bununla birlikte hiçbir kavga, Cuma'nın ayı ile olan boğuşması gibi gözüpekçe yürütülmemiş, böylesine şaşkınlık uyandırmamıştır; bu kavganın başlangıcında Cuma'ya bir şey olacağından korkmakla birlikte sonradan hepimiz son derece eğlendik. Bilindiği üzere ayı hantal, beceriksiz bir hayvan olduğundan, hem hızlı hem de çevik bir yaratık olan kurt gibi koşamaz; davranışlarını yöneten iki özelliği vardır; birincisi, ayının aradığı av genellikle insanlar değildir; genellikle diyorum, çünkü şimdiki gibi her yerin karla örtülü olduğu durumlarda çok aç kaldığı zaman ne yapar bilmiyorum; ama çoğunlukla, insan ona saldırmadıkça o insana saldırmaz. Tam tersine, ormanda bir ayıya rastlar da ona dokunmazsanız, o da size dokunmaz; ama ona karşı incelik göstermeli, kendisine saygıyla

yol vermelisiniz, çünkü çok yüce soylu bir yaratıktır. Bir prens için bile olsa, yolundan bir adım bile ayrılmaz; gerçekten korkmuşsanız, yapacağınız en iyi şey, kendinize başka bir yol arayarak oradan uzaklaşmaktır; çünkü olduğunuz yerde durur, ona dik dik bakarsanız, kendisini horgördüğünüzü sanır; ona bir şey atar ya da sallar, attığınız bu nesne bir yerine değerse, parmak büyüklüğünde bir değnek parçası bile olsa, gene kendisini horgördüğünüzü düşünür, öcünü almak için bütün işi gücü bir yana bırakır ardınıza düşer. İlk özelliği budur; ikinci özelliği ise, bir kez horgörüldü mü, gece gündüz demez, öcünü almak için ardınızda dolaşır; nereye, hangi uzaklığa giderseniz gidin, sizi yakalamadan ardınızdan ayrılmaz.

Adamım Cuma kılavuzu kurtarmıştı, biz yanlarına gittiğimiz zaman attan inmesine yardım ediyordu; çünkü adam hem korkmuş hem de yaralanmıştı; ama korkusu yarasından daha büyüktü; tam o sırada ayının ormandan birdenbire çıktığını gördük; kocaman bir şeydi, ben bundan daha büyüğüne rastlamamıştım. Onu görünce hepimiz biraz bocaladık; Cuma'nın ise yüzünde bir sevinç, bir yiğitlik belirtisi ışımaya başladı. "Oh! Oh! Oh!" diyerek ayıyı üç kez eliyle gösterdi, "Efendi sen var bana onu bırakmak, ben onunla el sıkacak, çok güldürecek sizi" dedi.

Bizim Cuma'nın böyle sevindiğini görünce şaşırdım, "çıldırdın mı sen?" dedim, "o seni yutuverir sonra." Cuma gene iki kez "Beni yutacak! Beni yutacak!" diye söylendi, sonra "ben onu yutacak, sizi iyi güldürecek ben," dedi. Sonra yere oturdu, bir anda çizmelerini çıkararak bizim çarık dediğimiz şeye benzeyen, cebinde taşıdığı yemenilerini giydi, atını öbür uşağıma verdi, tüfeğini kapmasıyla birlikte rüzgâr gibi hızla seğirtti.

Ayı yavaş yavaş geziniyor, kimseye dokunacağa benzemiyordu; ama bizim Cuma iyice yanına yaklaştı, sanki ayı anlayacakmış gibi, "Hey, bana bak, sana söylüyorum hey, işitiyor musun?" diye seslendi. Biz de olanları uzaktan izliyorduk;

çünkü artık dağların Gaskonya kesimine gelmiş, geniş bir ormana girmiştik; şurda burda küme küme birçok ağaç varsa da, alabildiğine açık bir düzlükteydik.

Ayının ardından koşmakta olan Cuma ona çabucak yetişti, büyükçe bir taşı ayıya fırlattı, taş ayının başına değdi; ama sanki duvara değmiş gibi, ayıya hiçbir şey olmadı. Bununla birlikte Cuma'nın istediği olmuştu; çünkü onda korkudan iz yoktu; bu taşı, ayı kendisini kovalasın da dediği gibi bizi güldürebilsin diye atmıştı.

Ayı taşı yer yemez dönerek onu gördü, dev adımları atarak yarı dört nala kalkmış bir at gibi, sağa sola sallana sallana Cuma'nın ardına takıldı. Cuma kaçtı, yardım istiyormuş gibi bizden yana yollandı; bunu görünce hepimiz birden ayıya ateş ederek Cuma'yı kurtarmaya karar verdik; ama kendi yoluna giden ayıyı üzerimize çevirdikten sonra kaçmasına içerlemiştim. "Seni köpek seni" dedim, "bizi böyle mi güldürecektin? Gel atına atla da biz de ayıyı vurabilelim." Bu sözlerimi işitince, "Vurmak yok, yok vurmak, siz durun, siz çok gülecek" diye bağırdı. Öyle çevikti ki, hayvan daha bir adım atmadan o iki adım atıyordu. Bizim yanımıza varınca işine yarayacak kocaman bir meşe ağacı görerek birden o yana döndü, bize de ardından gelmemizi işaret etti; bir kat daha hızlanarak tüfeğini ağacın gövdesinden beş altı yarda ötede bıraktı, büyük bir çeviklikle ağacı tırmandı.

Ayı da hemen ağaca geldi; biz uzaktan bakıyorduk. Ayının ilk yaptığı iş, tüfeğin yanında durmak, tüfeği koklamak oldu; ama olduğu yerde bıraktı. Sonra o canavar ağırlığıyla bir kedi gibi ağaca tırmandı. Adamımın yaptığı bu çılgınlık karşısında büyük bir şaşkınlık duyuyor, şimdilik gülünecek hiçbir şey görmüyordum. Ayının ağaca tırmandığını görünce hepimiz atları daha yakına sürdük.

Ağacın yanına vardığımızda Cuma kocaman bir dalın incecik ucuna gelmiş, ayı daha dalın yarısına kadar tırmanmıştı.

Ayı dalın daha ince bir yerine varır varmaz Cuma bize, "Hah" dedi, "şimdi görecek, ben ayıya oyun öğretecek" diyerek sıçramaya, dalı sallamaya başladı; ayı sarsılıyor, ama olduğu yerde duruyordu, nasıl geriye gidebileceğini görmek için ardına bakmaya başlayınca, gerçekten de çok güldük. Ama Cuma bu işi çok sürdürmedi. Ayının, olduğu yerde durduğunu görünce, ona gene seslendi, sanki ayı İngilizce anlayacakmış gibi, "Neden yakına gelmiyorsunuz? Lütfen daha yakına geliniz" dedi; zıplamaktan, dalı sallamaktan vazgeçti; ayı da sanki onun dediğini anlamış gibi biraz daha ilerledi; sonra Cuma gene tepinmeye, dalı sallamaya başlayınca gene durdu.

Biz şimdi ayıyı kafasından vurmanın tam sırası olduğunu düşündük; Cuma'ya seslenerek kımıldamamasını, ayıyı vuracağımı söyledim; ama o bütün gönlüyle "Ah lütfen, lütfen! Vurmayın, ben onu sonra vuracak" diye yalvarmaya başladı.

Neyse, sözü uzatmayayım, Cuma öyle çok oynamış, ayı da öyle güç bir duruma düşmüştü ki, gerçekten bir hayli gülmüştük; ama bizimkinin daha neler yapacağını pek anlamamıştık; ilkin, ağacı sallamakla ayıyı düşüreceğini sanmıştık; ama ayının bu oyuna gelmeyecek kurnazlıkta olduğunu gördük; çünkü düşebileceği yere değin uzaklaşmıyor, büyük geniş pençeleriyle, ayaklarıyla ağaca sıkı sıkı yapışıyordu.

Ama Cuma bizi şüpheden çabuk kurtardı; ayının dala sıkı sıkı yapıştığını, daha

yakına gelmeye niyeti olmadığını görünce, "Peki" dedi, "sen daha yakın gelmiyor, ben gelir, ben gelir; sen bana gelmez, ben sana gelir." Bunun üzerine dalın en ince ucuna gitti, dal onun gövdesinin ağırlığıyla eğildi; yavaş yavaş kendini bırakarak yere atlayabilecek kadar aşağı kaydı, usulca atladı, tüfeğine doğru koştu; tüfeği alarak gene durdu.

"Peki" dedim, "şimdi ne yapacaksın Cuma? Neden vurmuyorsun?" Cuma o zaman, "Yok vurmak" dedi, "daha vurmak yok. Ben şimdi vurmak yok, öldürmek; ben durur, size daha çok gülmek verir." Şimdi göreceğiniz gibi, gerçekten de öyle yaptı; ayı düşmanının gittiğini görünce bulunduğu daldan geri geldi; ama bunu ağır ağır, her adımda dönüp arkasına bakarak yaptı; ağacın gövdesine varıncaya dek gerisingeri gitti, sonra gene bu durumda, pençeleriyle tırmanarak, adımlarını ağır ağır oynatarak ağaçtan aşağı indi. Tam arka ayaklarını yere koyacağı sırada Cuma yaklaştı, tüfeğin namlusunu ayının kulağına dayayarak ateş etti, ayı bir taş gibi devrilerek olduğu yerde kaldı.

Sonra bizimki gülüyor muyuz diye çevresine bakındı; gözlerimizdeki sevinç belirtisini görünce kendisi de kahkahayı koyverdi. "Biz böyle ayı öldürür bizim ülkede," dedi. "Böyle mi öldürürsünüz?" dedim, "ama nasıl olur, sizin tüfeğiniz yok ki." "Hayır" dedi, "tüfek yok, ama büyük çok uzun ok vurur."

Bu gerçekten bize güzel bir eğlence olmuştu; ama bulunduğumuz yerler vahşi yerlerdi; kılavuzumuz da ağır yaralıydı, bu bakımdan ne yapacağımızı bilmiyorduk. Kurtların uluması kafamda uğulduyordu. Afrika kıyılarında işittiğim, bir ara size de anlattığım o kükreme bir yana, işittiğim hiçbir şeyden böylesine büyük bir korku duymamıştım.

Bu durumda, gecenin yaklaşması daha fazla oyalanmamamızı gerektiriyordu; yoksa Cuma'ya kalsa, bu koca yaratığın, yüzde yüz çok işe yarayacak derisini yüzüp alacaktı;

ama önümüzde daha üç millik yol vardı, kılavuz da çabuk olmamızı istiyordu; böylece ayıyı olduğu gibi bırakarak yolcu yolunda gerek, dedik.

Dağlardaki gibi kalın, tehlikeli olmamakla birlikte yerler gene de karla örtülüydü; sonradan işittiğimize göre, açlıktan azan kurtlar yiyecek aramak için ormanlara, ovalara inmişler, köylere saldırarak birçok koyun, at, üstelik birkaç insanı da parçalamışlardı.

Kılavuz geçilecek bir tehlikeli yerimiz daha olduğunu, ortalıkta başka kurt varsa, orada karşımıza çıkacağını söylemişti; burası dört bir yanı ormanlarla çevrili küçük bir ova idi; ormanı geçtikten sonra oraya varacak, oradan da kalacağımız köye gidecektik.

İlk ormana girdiğimiz zaman güneşin batmasına yarım saat vardı, gün battıktan biraz sonra da ovaya geldik. Bu birinci ormanda hiçbir şeye rastlamadık, yalnız ormanın pek büyük olmayan bir düzlüğünde bir av ardından koşuyormuş ya da bir av arıyormuş gibi birbiri ardından ilerleyen beş kurdun yolu geçtiğini gördük; bize dönüp bakmadılar, az bir süre içinde de gözden yittiler; bunun üzerine kılavuzumuz tetikte olmamızı söyledi; çünkü burada başka birçok kurdun bulunacağını düşünüyordu.

Silahlarımızı hazırladık, dört bir yanı gözetliyorduk; ama yarım mil süren ormanı geçerek ovaya girinceye kadar başka kurt görmedik. Ovaya girer girmez çevremize gene bakmamızı gerektirecek yeterince neden bulduk. İlk rastladığımız şey bir at ölüsü, kurtların parçalamış olduğu zavallı bir at oldu; en azından on on iki kurt iş başındaydı; yedikleri de söylenemezdi, çünkü bütün etlerini yemişler, şimdi daha çok kemiklerini kemiriyorlardı.

Onları bu şölenlerinde rahatsız etmek istemedik, onlar da bizi pek umursamadı. Cuma üzerlerine gitmek istedi; ama kendisine izin vermedim; çünkü böyle bir şey ancak durup

dururken başımıza bir sürü iş açmak olacaktı. Daha ovanın yarısına bile gelmeden, solumuzdaki ormandan kurtların korkunç ulumalarını işittik; biraz sonra da hemen hemen yüz kurdun hep birlikte, usta subaylar komutasındaki düzenli bir kol gibi art arda dizilmiş olarak üstümüze geldiklerini gördük. Bunlara nasıl karşı koyacağımızı bilmiyordum; ama birbirimize yakın bir durumda yan yana sıralanmanın en çıkar yol olacağını düşündüm; bir anda yan yana sıralandık. Ama çok aralık vermeyelim diye birkaçımızın ateş etmesi, ateş etmeyenlerin de kurtlar üzerimize saldırmakta devam edecek olurlarsa hemen ikinci bir yaylım ateş yapmak üzere hazır bulunmaları, ilk ateş edenlerin tüfeklerini hemen doldurmaya kalkışmayarak herkesin tabancasıyla hazır olması için buyruk verdim; çünkü her birimizin bir tüfeği, bir çift de tabancası vardı; böylece art arda altı yaylım ateş yapabilecektik. Bununla birlikte şimdilik böyle bir şey gerekli değildi; çünkü ilk yaylım ateş üzerine düşman ateşten olduğu gibi gürültüden de korktuğu için olduğu yerde kaldı. Dördü başından vurularak yuvarlandı, birçoğu da yaralandı; kanları akarak kaçtıklarını kar üzerinde kalan izlerden anlıyorduk. Ötede durakladıklarını bununla birlikte hemen çekilmediklerini gördüm; en yırtıcı yaratıkların bile insan sesinden ürktüğünü hatırlayarak bütün arkadaşlara, gücümüzün yettiğince bağırmamızı söyledim, bu yöntemin pek de yanlış olmadığını gördük; çünkü biz bağırır bağırmaz çekilmeye, geri dönmeye başladılar. Bunun üzerine arkalarından ikinci bir yaylım ateş yapılması için buyruk verdim, dört nala kalkarak ormana doğru uzaklaştılar.

Böylece tüfeklerimizi yeniden doldurmak için zaman bulduk; oyalanacak zamanımız da olmadığından yola koyulduk. Tüfeklerimizi daha yeni doldurmuş, hazırlığımızı yapmıştık, aynı ormanın sol yanından korkunç bir gürültüdür koptu; yalnız bu gürültü çok daha ilerden, bizim gideceğimiz yolun ötelerinden geliyordu.

Gece bastırmaya, ortalık kararmaya başladı, bu da bizim için kötü bir şeydi; gürültü artınca bunun o cehennem yaratıklarının havlaması, uluması olduğunu kolayca anladık, ansızın bir sağımızda, bir solumuzda bir de önümüzde olmak üzere üç kurt sürüsü belirdi, bizi iyice kuşatmışlardı. Bununla birlikte bize saldırmadıklarından atlarımızı koşturabildiğimiz ölçüde ilerlemeye çalışıyorduk; ama yol çok kötü olduğu için atlar ancak tırıs koşabiliyorlardı; bu koşuyla ormandan ovanın öbür ucuna gidecektik; ama ormandan geçen yolun ağzına yaklaştığımızda sayıları bir hayli kabarık bir sürü kurdun orada bekleşmekte olduğunu görünce adamakıllı şaşırdık.

O sırada ansızın ormanın başka bir yerinde bir tüfek sesi işittik; o yana baktığımızda eğerli, gemli bir atın rüzgâr gibi koştuğunu, ardından da on altı on yedi kurdun kovalamakta olduğunu gördük; gerçi at arayı bir hayli açmıştı; ama bu aranın eninde sonunda kapanacağını, kurtların onu yakalayacağını kesinlikle biliyorduk; nitekim çok geçmeden yakaladılar.

Ama atın çıktığı yolun ağzına geldiğimizde korkunç bir görünüşle karşılaştık; başka bir atın kemikleriyle, canavarın parçalamış olduğu iki adam yerde yatıyordu; bunlardan birinin, tüfeğini işittiğimiz adam olduğu apaçıktı; çünkü hemen yanı başında boşalmış bir tüfek duruyordu; adamcağızın başıyla gövdesinin üst yanı yenmişti.

Bu durum karşısında büyük bir korkuya kapıldık, hangi yola gideceğimizi şaşırdık; ama canavarlar çok geçmeden bize de saldırmaya kalkışarak hepimizi avlamak için çevremize üşüştüler; sayılarının en az üç yüz olduğunu çekinmeden söyleyebilirim. Neyse ki yolun ağzından biraz içerde, geçen yaz kesilmiş, öyle sanıyorum taşınmak üzere oraya yığılmış kocaman kerestelik ağaçlar vardı; bu ağaçların bize yardımı büyük oldu. Hemen küçücük ordumu bu ağaçlar arasına çektim, hepimiz uzun bir ağacın ardına dizildik, herkesin attan inmesini, bu ağacı önümüze siper tutarak bir üçgen biçiminde

ya da üç cephe yaparak sıralanmamızı, atları da üçgenin ortasına almamızı söyledim.

Böyle yaptık, yaptığımız da iyi olmuş; çünkü bu hayvanların burada bize saldırısından daha korkunç bir saldırı hiç görülmemiştir. Gürültüyle uluyarak geldiler, avlarının üzerine atlamak için, kendimize siper yaptığımızı söylediğim uzun tomruğun üstüne çıktılar; bu azgınlıklarının daha çok ardımızdaki atları görmelerinden ileri geldiği besbelliydi, atları gözlerine kestirmişlerdi. Adamlarımıza gene ikiye ayrılarak sırayla ateş etmelerini söyledim; ilk yaylım ateşte öyle güzel nişan aldılar ki, kurtlardan birçoğu öldü; ama hiç ara vermeden ateş etmek gerekiyordu; çünkü arkadakiler öndekileri iterek hiç ardı kesilmeyen bir şeytan sürüsü gibi geliyorlardı.

İkinci yaylım ateşi yaptığımızda biraz duraklar gibi oldular, ben kaçacaklarını umdum; ama o bir anlık duraklamadan sonra başkaları geldi; tabancalarımızla iki yaylım ateş daha ettik; sanıyorum ki, bu dört ateşte en az on yedi on sekiz tanesini öldürdük, iki kadarını da sakatladık; ama gene artları kesilmedi.

Son atımımızı böyle çabuk harcadığımıza canım sıkılmıştı. Uşağını çağırdım –Cuma'yı değil, çünkü Cuma daha önemli bir iş görüyordu. Biz bu işle uğraşırken, akıl almaz bir el çabukluğuyla hem benim hem de kendisinin tüfeğini gene doldurmuştu–. Dediğim gibi, öbür uşağımı çağırdım, kendisine bir boynuz dolusu barut vererek bu barutu önümüzde uzanan ağacın

üzerine, geniş bir çizgi halinde boydan boya dökmesini söyledim. Dediğimi yaptı, o bu işi tam bitirmek üzereyken kurtlar gene gelmeye başladı, birkaçı ağacın üzerine bile çıktı, o anda boş bir tabancanın tetiğini barutun bir ucundan çakarak barutu ateşledim; ağacın üzerindekilerin yedi sekizi kavrularak yuvarlandılar, daha doğrusu ateşin gücünden parıltısından korkarak aramıza atladılar. Bunları bir anda parçaladık, ötekiler de artık karanlık iyice çökmüş olduğundan daha da korkunç görünen alevden ürkerek biraz gerilediler. Bunun üzerine tabancaların hep birden ateş etmesini söyledim, ardından da bağırdık çağırdık. Kurtlar kuyruklarını kıstılar, hemen siperden fırladık, yaralanmış olan yirmisinin yerde debelenmekte olduğunu gördük, kılıçlarımızla onların da işini bitirdik, sonuç umduğumuz gibi çıktı. Bu öldürdüklerimizin acı havlamalarıyla ulumaları arkadaşlarınca daha iyi anlaşılmış olacak, hepsi bizi bırakarak kaçtılar.

Bu çarpışmanın başlangıcından sonuna kurtlardan altmışını öldürdük, gündüz olsaydı daha da çok öldürürdük. Savaş alanı böylece temizlendikten sonra gene ilerledik; çünkü daha gidilecek aşağı yukarı bir saatlik yolumuz vardı. Yolda giderken ormanda kurtların ulumasını, havlamasını işitiyorduk, ara sıra içlerinden birkaçını görür gibi bile olduk; ama kar gözlerimizi kamaştırdığından, gördüğümüz her şeye inanamıyorduk. Bir saat sonra, konaklayacağımız kasabaya geldik; herkesi büyük bir korku içinde, halkı silahlanmış bulduk; anlaşılan bir gece önce kurtlarla birkaç ayı köye saldırarak büyük bir korku yaratmışlardı; şimdi gece gündüz, sürülerini, özellikle adamlarını korumak için böyle silahlı beklemek zorundaydılar.

Ertesi sabah kılavuzumuz çok hastalandı, iki yarası da iltihaplandığından kolu bacağı iyice şişmiş, daha öteye gidemeyecek bir duruma gelmişti; böylece oradan yeni bir kılavuz almak zorunda kaldık, Toulouse'a giderek ılık bir havaya,

verimli, güzel bir yere kavuştuk; artık ne kar ne kurt ne de bunlara benzer bir şey vardı. Toulouse'da kurtlarla savaşımızı anlattığımızda, büyük dağların eteklerindeki ormanlarda, özellikle kar yerleri örttüğü zaman, bunun çok olağan bir şey olduğunu söylediler; böyle sert bir mevsimde bizi o yoldan getirmeyi göze alanın ne biçim bir kılavuz olduğunu, o kılavuzu nereden bulduğumuzu sık sık sordular, iyi ki hepiniz paralanmamışsınız, dediler. Atları ortamıza alarak kendimizi nasıl savunduğumuzu anlattığımız zaman bizi çok suçlandırdılar, bu durumda kurtulma şansının ellide bir olduğunu söylediler; çünkü kurtları öylesine azdıran, atların orada bulunmasıymış; kurtlar atlara göz koymuşlar, yoksa başka zamanlar tüfekten çok korkarlarmış; açlıktan gözleri karardığından atlara yanaşmak isteğiyle tehlikeyi unutmuşlar. Aralıksız ateş etmeyip sonunda barut yakma yöntemine başvurarak onları alt etmeseymişiz, kolay kolay hiçbirimiz sağ çıkmayacakmışız. Oysa atların üzerinde kalarak ateş etmiş olsaymışız, kurtlar binicisi olan atlara pek yanaşmazlarmış. Son olarak, hepimiz bir araya toplanarak atlarımızı bırakacak olsaymışız, kurtların bütün azgınlıklarıyla atları yemeye saldıracaklarını, bizim de elimizde yeterince silahla cephane bulunduğu için burnumuz bile kanamadan kurtulacağımızı söylediler.

Ben kendi payıma, daha önce hiçbir zaman böyle bir tehlike duygusuna kapılmamıştım; çünkü üç yüzü aşkın cehennem canavarının, açılmış ağızlarıyla hırlayarak bizi parçalamaya geldiklerini, kaçacak, sığınacak bir yerin de bulunmadığını görünce, artık işimiz bitti diye düşünmüştüm; bütün bunlardan sonra dağlardan bir daha geçmeye kalkışacağımı hiç sanmıyorum; her hafta bir fırtına kopacağını bilsem bile, denizde bin mil yolculuk yapmak, kara yolculuğunun böylesinden yeğdi.

Fransa'dan geçerken, anılmaya değer bir şey olmadı; öbür gezginlerin sözünü ettikleri, benim de hiçbir zaman onlar

gibi anlatamayacağım şeylerden başkasını göremedim. Toulouse'dan Paris'e, sonra hiçbir yerde kalmayarak Calais'ye gittim, oradan da soğuk bir kış mevsimine rastlayan bu yolculuk sonunda 14 Ocak'ta sağ salim Dover'e çıktım.

Yolculuklarım artık sona ermişti; yanımda getirdiğim poliçenin de hemen ödenmesiyle kısa bir zamanda, yeni kurtardığım zenginliğime de sağ salim kavuştum.

Başlıca kılavuzum, danışmanım gene o eski dul kadın oldu; kendisine gönderdiğim paradan dolayı benim için hiçbir şey yapmaya yüksünmüyor, hiçbir özveriyi çok görmüyordu; her şeyimi kendisine teslim ettim, paramın da güvenilir bir elde bulunmasından dolayı gönlüm rahata kavuştu; gerçekte bu iyi kadının bozulmak bilmeyen doğruluğu bana, başlangıçtan sonra eşsiz bir kıvanç sağladı.

Artık malımı paramı bu kadına bırakarak Lizbon'a, oradan da Brezilya'ya gitmeyi düşünmeye başladım. Ama şimdi kafamı başka bir şey kurcalıyordu; bu da dindi. Dış ülkelerde, yalnızlık yıllarımda, Roma Katolik dini konusunda birtakım kuşkular beslemeye başlamıştım; şimdi ise Katolik dinine girmedikçe Brezilya'ya gitmenin, hele oraya yerleşmenin hiç yolu olmadığını biliyordum; ya da kendimi inançlarım uğruna kurban etmeye, bir din şehidi olmaya, Engizisyon'un işkenceleriyle ölmeye hazır olmalıydım. Böylece yurdumda kalmaya, bir alıcısını bulursam, çiftliğimi de elden çıkarmaya karar verdim.

Bu iş için Lizbon'daki eski dostuma yazdım; çiftliği Lizbon'da kolayca satabileceğini, yalnız uygun görür de kendisine izin verirsem, satın almaları için vekillerimin kalıtçısı olan iki işadamına yazacağını, bu adamlar çiftliğin değerini iyice bildikleri, orada yaşadıkları, benim de bildiğim üzere çok zengin oldukları için, çiftliği bunların almak isteyeceğine kesinlikle inandığını, alacak olurlarsa elime en azından dört beş bin sekizlik daha fazla geçeceğini bildirdi. Bu söylediklerine

aklım yattı, satış için böyle bir yol denemesine izin verdim; o da dediği gibi yapmış; sekiz ay sonra gemi Brezilya'dan dönünce, onların çiftliğimi satın almayı istediklerini, Lizbon'daki adamlarına, bu iş için 32800 sekizlik ödemeleri için yazdıklarını bildirdi. Lizbon'dan bana gönderilen satış belgesini imzalayarak yaşlı kaptana yolladım; o da bana malın karşılığı olan 32800 sekizliği bir poliçe ile gönderdi; yaşlı adama yaşadığı sürece ödemeyi söz verdiğim yılda 100 *moidore* altını ile o öldükten sonra oğluna ödeyeceğim yılda 50 altının gene eskisi gibi çiftliğin gelirinden verileceği de belirtilmişti.

Böylece alınyazısından, serüvenden yoğrulmuş, Ulu Tanrı'nın yapıtı olan, bir eşine daha pek seyrek rastlanan bir yaşamın ilk bölümünü anlatmış bulunuyorum; çılgınlıkla başlayan, ama herhangi bir döneminde umduğumdan daha büyük bir mutlulukla kapanan bir yaşam.

Herkes, çapraşık ama iyiye varan bir yazgı sonucunda, artık bir daha yeni tehlikelere atılmaktan vazgeçtiğimi sanır; olaylar yardım etseydi, gerçekten de böyle olacaktım. Ama başıboş dolaşmaya alışmıştım; ailem yok, akrabalarım pek az, zengin olmakla birlikte tanıdıklarım da çok değildi; Brezilya'daki çiftliğimi satmıştım ama, o ülkeyi bir türlü aklımdan çıkaramıyordum; gene kanatlanmak için can atıyordum; özellikle adamı görmek, zavallı İspanyolların gelip gelmediğini, oraya bıraktığım azgın heriflerin onlara nasıl davrandığını bilmek istiyordum.

Gerçek dostum dul kadın beni bundan caydırmaya çok uğraştı, öyle de etkiledi ki, hemen hemen yedi yıl yurtdışına çıkmama engel oldu; bu süre içinde iki yeğenimi, kardeşlerimden birinin iki çocuğunu yanıma aldım. Büyüğünün biraz kendi malı vardı, kendisini soylu bir kişi olarak yetiştirdim, gelirine ölümümden sonra verilmek üzere biraz da ben ekledim. Ötekini bir gemi kaptanının yanına verdim, beş yıl sonra akıllı, gözüpek, girişken bir delikanlı oldu, altına güzel bir gemi ver-

dim, denize çıkardım; bu genç delikanlı sonraları benim gibi kocamış bir adamı daha başka serüvenlere sürükledi.

Bu arada buraya az çok yerleşmiştim; her şeyden önce, evlenmiştim. Bundan pek zarar görmedim, iyi bile oldu; ikisi oğlan, biri kız üç çocuğum vardı; ama karım öldü, yeğenim de bir İspanya yolculuğundan iyi bir başarıyla dönünce, benim yurtdışına çıkma özlemimle onun üstelemeleri ağır bastı, onun gemisiyle özel bir yolcu olarak Güney Amerika'ya gitmek zorunda kaldım. Bu da 1694 yılında olmuştu.

Bu yolculukta adadaki yeni insanları görmeye gittim, benden sonra orada yaşayan İspanyolları gördüm, hem onların hem de orada bıraktığım azgın heriflerin yaşayışıyla ilgili ayrıntılı bilgi aldım; önce zavallı İspanyolları nasıl horgördüklerini, sonra nasıl anlaştıklarını, geçinemediklerini, birleştiklerini, ayrıldıklarını, en sonunda İspanyolların ötekilere karşı baskı kullanmak zorunda kaldıklarını, ötekilerin nasıl yola geldiklerini; İspanyolların onlara nasıl dürüst davrandığını öğrendim; bütün bunları ayrıntılarıyla, olağanüstü gelişmeleriyle anlatmaya kalksam tıpkı benimki gibi bir öykü olur; özellikle adaya birçok kez çıkan Kartinlerle kavgaları, adadaki ilerlemeler, içlerinden beş kişinin karşıdaki kara parçasına giderek on bir erkek ile beş kadını tutsak edip getirmesi, adaya gidişimde yirmi çocuk bulmam, çok ilgi çekici şeylerdi.

Adada aşağı yukarı yirmi gün kaldım, kendilerine gerekli olacak birçok şey, özellikle silah, barut, saçma, elbise, alet, İngiltere'den birlikte getirdiğim bir marangoz, bir de demirci ustası bıraktım.

Ayrıca adayı da aralarında paylaştırdım; mülkiyet hakkı benim olmak üzere her birine beğendiği parçayı verdim; her şeyi böyle düzene soktuktan sonra, adadan ayrılmayacaklarına söz alarak hepsini orada bıraktım.

Oradan Brezilya'ya gittim, aldığım bir kayıkla daha başka birtakım insanlar gönderdim; kayıkta gerekli olan şeyler,

yanı sıra yedi tane de kadın vardı; bu kadınları hizmete eli yatkın olanlardan ayırmıştım, isteyen olursa evlenebilirdi de. İngilizlere gelince, kendilerini tarıma verecek olurlarsa, bu iş için gerekli birçok araç gereçle birlikte onlara birkaç da kadın göndereceğimi söyledim, sonra bu sözümü de yerine getirdim; malları böylece ayrıldıktan, kendileri de dizginlendikten sonra hepsi çok dürüst adamlar oldular. Ayrıca Brezilya'dan üçü gebe olan beş inek, birkaç koyun, birkaç da domuz gönderdim. Adaya bir dahaki gidişimde bunların hepsini bir hayli artmış gördüm.

Ama bütün bu olanları, üç yüz Karibi'nin gelerek nasıl onları darmadağın ettiklerini, ekinlerini yakıp yıktıklarını, bizimkilerin iki kez savaşarak birincide nasıl yenildiklerini, içlerinden üç kişinin öldüğünü ama en sonunda bir fırtınanın düşmanlarının büyük kayıklarını batırınası üzerine düşmanlarını nasıl sıkıştırdıklarını, hemen hemen hepsini yok ederek tarlalarını nasıl gene ele geçirdiklerini, şimdi de adada nasıl yaşadıklarını, daha on yıl yeni serüvenlerimde, kendi başıma gelen olağanüstü şeylerle birlikte belki ileride daha uzun boylu anlatırım.

BİRİNCİ KİTABIN SONU

İKİNCİ KİTAP

Yazarın Önsözü

Bu yapıtın ilk bölümünün dünyada kazandığı başarı, konunun şaşılası çokyönlülüğü ile anlatılanların mantığa uygunluğundan başka hiçbir şeye bağlanamaz.

Kıskanç kişilerin, bunu düşsel bir öykü olmakla, coğrafya yanlışları taşımakla, anlatıda tutarsızlıkla, gerçeğe aykırı düşmekle suçlama çabaları sonuçsuz, etkisiz, kötü niyetli kalmıştır.

Her olayın olduğu gibi aktarılması, her durumdan çıkarılan çok yerinde, dinsel, yararlı sonuçlar, yayımlanmayı öylesine haklı gösterecek kanıtlardır ki, bunlar için, öyküde uydurma ya da masal denebilecek her şey hoşgörülebilir.

Bu ikinci bölüm, yayımcının görüşü bir değer taşıyorsa, (ikinci bölümlerde alışılagelmişin tersine) eşine rastlanmadık, şaşırtıcı olaylar içeren, üstelik büyük ölçüde değişik olaylara da yer veren bir öyküdür; açık kafalı, yetenekli okur için her bakımdan yararlı, eğlendirici olacağı da kuşkusuzdur. Bu nedenle yapıtın kısaltılması hem dürüstlüğe aykırı, hem de gülünç bir davranış olacaktır. Yapıtı kısaltmak, onu hem okura yarar sağlaması amaçlanmış dinsel töresel gözlemlerden hem de bütün güzelliğinden yoksun bırakarak onun değerini düşürebilir.

Böyle bir kısaltma yapılırsa, öykü en değerli süslerinden soyulmuş olacaktır. Ayrıca yazarın bu öyküyü kendiliğinden

uydurduğunu söylemeye yeltenenler, bu öyküyü yalnızca bilge kişilere yönelik bir yarardan da yoksun bırakacaklardır.

Böyle kimselerin bu yapıtın sahibine verecekleri zarar, her dürüst kişiyi irkiltecek türdendir. Yapıtın sahibi onları, bu davranışlarıyla, dağlarda yol kesenlerin ya da bir evi soyanların davranışı arasındaki ayrımı ortaya koymaya çağırabileceği inancındadır.

Bu ayrımı ortaya koyamazlarsa, kendilerine uygulanacak cezada bir ayrım belirtmeyi de güç bulacaklardır. Yapıt sahibinin bu durumda onlara yanıtı, hakkın yerini bulması için, üzerine düşen hiçbir şeyi eksik bırakmamak olacaktır.

Robinson Crusoe'nun Yeni Serüvenleri

İngiltere'de sık sık kullanılan "Huy iliğe işledi mi sökülüp atılamaz" atasözünün doğruluğunu benim yaşayışımın öyküsünden daha iyi gösterebilecek hiçbir şey yoktur. Herkes sanır ki, pek az kimsenin başına gelebilecek otuz beş yıllık sıkıntıdan, bir sürü talihsizlikten, sonra da yedi yıla yakın bir süre bolluk içinde, gürültüsüz patırtısız yaşayarak ortalama bir yaşayışın her basamağını kendi deneylerimle tattıktan, bu basamakların hangisinin insanı bütünüyle mutlu kılabileceğini anladıktan sonra; herkes sanır ki, kafama takılarak sizlere anlattığım ilk yolculuğuma çıkınam için beni dürten, yaradılışımdaki o başıboş dolaşma eğilimi sona ermiş, uçarılığım geçmiş, hiç olmazsa azalmış, altmış bir yaşıma geldiğim için de başıboş yaşamaktan, serüvencilikten artık elimi eteğimi çekerek yurdumda oturmaya biraz olsun içimde bir eğilim belirmiştir. Ama nerede!

Üstelik yabancı ülkelerde serüven aramamı gerektirecek bir neden de kalmamıştı; varlıklı bir adamdım, isteyeceğim hiçbir şey kalmamıştı; on bin İngiliz lirası daha kazansam bile zenginliğim artacak değildi; çünkü şimdi hem kendime hem de benden sonrakilere yetecek ölçüde zengindim; ailem kalabalık olmadığından, pahalı bir yaşama yolu tutarak büyük

aileler gibi uşaklar, atlar, arabalar, eğlenceler, buna benzer şeyler edinmediğim sürece, şimdiki gelirimi bile harcayamıyordum; böyle şeyleri de ne biliyor ne de istiyordum; gerçekte rahatça oturup elimdekinden bütünüyle yararlanmaktan, varlığımın günden güne arttığını görmekten başka yapacak hiçbir şeyim yoktu.

Ama bütün bunlar beni etkileyemedi; hiç olmazsa, varlığımı onulmaz bir hastalık gibi saran gene yabancı ülkelere gitme eğilimimi alt etmeye yetmedi; özellikle adadaki yeni çiftliğimi, orada bıraktığım adamları görme isteği sürekli olarak beynimi kemiriyordu. Gece gündüz düşüncem ordaydı; bu düşünce kafamdan hiç çıkmıyor, bende öyle derin izler bırakıyordu ki, geceleri uykumda sayıklıyordum; dönüp dolaşıp hem bu konuya saplanan konuşmalarım da artık çekilmez olmuştu; çünkü başka bir şeyden söz edemiyor, bu işi saçmalama derecesine vardırdığımı kendim de görüyordum.

Aklı başında birçok insandan, hayaletlerle görüntüler konusundaki söylentilerin, düşgücünün aşırı etkinliğinden, kafalardaki aşırı kuruntulardan doğduğunu; hayalet görünmesi ya da hortlakların dolaşması gibi şeylerin gerçek olmadığını; kimi insanların geçmiş arkadaşlarıyla konuştukları şeyleri özlemle düşünürlerken, işi gerçek derecesine vardırdıklarını, zaman zaman olağanüstü kuruntulara kapılarak o arkadaşlarını gördüklerini, onlarla konuşabildiklerini sandıklarını; gerçekte gördüklerinin bir dumandan, bir gölgeden başka bir şey olmadığını, ama onların bu gerçeği bilmediklerini sık sık işitmiştim.

Ben kendi payıma, hayalet, görüntü, insanların öldükten sonra hortlayarak dolaşması gibi şeylerin gerçekleştiğine daha önce hiç inanmaz, bu konularda bize anlatılan şeylerin birtakım kaçık, hasta kafaların dumanlı kuruntularından başka bir şey olmadığını düşünürdüm. Ama şimdi, düşgücüm öyle aşırı derecede çalışıyor, bilmem nasıl diyeyim, beni öyle taşkınca ku-

runtulara daldırıyordu ki, kendimi sık sık adada, ağaçlar arasındaki şatomda sanıyor, yaşlı İspanyol'u, Cuma'nın babasını, orada bıraktığım azılı gemicileri görür gibi oluyordum. Dahası da, onlarla konuşuyor, sanki uyanıkmışım da önümde duruyorlarmış gibi gözlerimi ayırmadan

bakıyordum; işi öyle bir duruma vardırdım ki, kendi kuruntumdan doğan bu hayaletlerden kendim de korkmaya başladım; bir gün uykumda, birinci İspanyol ile Cuma'nın babası, üç korsan gemicinin yaptığı kötülükleri öyle bir canlılıkla anlattılar ki, şaşırdım kaldım; bunların bütün İspanyolları öldürmek için nasıl barbarca saldırdıklarını, hepsini açlıktan kırmak için ambarlardaki yiyeceklerini nasıl ateşe verdiklerini söylediler; oysa böyle bir şeyi ne işitmiştim ne de bunların hepsi gerçekti. Ama düş, bende öyle yer etti, öyle gerçek gibi göründü ki, onları gördüğüm zaman bunun düş olduğuna bir türlü kanmıyor, bütün bunlar olmuştur diyordum; İspanyol bana kendilerine yapılan şeylerden yakındığı zaman nasıl da öfkelenmiş, nasıl hepsini karşıma dizerek yargılamış, hepsinin asılması için buyruk vermiştim. Bütün bunların gereği, sırası gelince anlatılacaktır; çünkü bunların hepsini düşümde görmekle birlikte, hangi gizli ruhların etkisi olduysa, çoğu doğru çıktı. Bu düşün her ayrıntısıyla doğru çıkmadığını açıkça söylemeliyim; ama genel olarak doğruydu; çünkü üç azılı herifin yaptığı alçaklıklar, benim anlatabileceğimden de daha kötüymüş; gördüğüm düş gerçeğe öylesine yaklaşıyordu ki, sonradan onları kıyasıya

cezalandırarak hepsini assam bile, hem Tanrı'nın hem de yasaların önünde bütünüyle haklı olacaktım.

Neyse, biz öykümüze dönelim; birkaç yıl bu bunalım içinde yaşadım, ne yaşamamdan bir tat alıyordum ne günlerim hoş geçiyor ne de bir eğlence bulabiliyordum; her şeyimde az ya da çok bu düşüncelerimin izi görünüyordu. Öyle ki, kafamı hep bu konuların doldurduğunu gören karım, bir gece büyük bir ağırbaşlılıkla, benim gene oraya gitmemde yüce Tanrı'nın gizli bir amacı olabileceğini, karımla çocuklarıma bağlılığımdan başka benim gitmemi engelleyecek hiçbir şeyin bulunmadığını söyledi. Benden ayrılmak istemediğinin bir gerçek olduğunu, ama kendisi bir gün ölürse ilk yapacağım şeyin oraya gitmek olacağına kesinlikle inandığını da sözlerine ekledi. Ona göre bu iş Tanrı'ca kararlaştırılmış bir şey olduğundan, gitmeyi uygun görüyorsam bunu yalnız kendisinin engellemesini istemiyordu. Bu sözleri karşısında, gitmeye çok istekli olduğumu, gözünün içine baktığımı görünce, biraz şaşırarak durakladı. Sözlerini neden yarıda bıraktığını, neden çekindiğini sordum. Ama yüreği dopdoluydu, gözlerinde birkaç damla yaş duruyordu. "Söyle sevgilim" dedim, "gitmemi istiyor musun?" Çok üzgün bir sesle, "Hayır" dedi, "böyle bir şeyi hiç istemiyorum, ama gitmeye karar verdiysen, sana engel olmaktansa ben de seninle birlikte gelirim; çünkü senin yaşında, senin durumunda bir adam için bunun ne büyük bir anlamsızlık olduğunu biliyorum, ama ille de gideceğim dersen, seni yalnız bırakmam; çünkü bunu Tanrı yazmışsa, nasıl olsa yapacaksın, engel olunmaz. Tanrı seni oraya gitmekle görevli kılmışsa, beni de seninle birlikte gitmeye görevli kılmıştır ya da bu işe engel olmayayım diye benim ortadan kalkmamı yazmıştır."

Bu sözleri ağlayarak söyleyen karımın dokunaklı davranışı, beni gözümü karartan dumanlardan kurtararak biraz kendime getirdi, yaptığım işi iyice düşünmeye başladım; başıboş dolaşma kuruntularından vazgeçerek, kendi kendime, altmış

yaşına vardıktan, böyle kolay, mutlu bir biçimde sonuçlanan bir sürü sıkıntı, yıkım atlattıktan sonra, yalnız yoksullara, gençlere yaraşacak yeni serüvenlere atılmak, tehlikelere dalmak benim neyime diye düşünmeye başladım.

Bu noktalarla birlikte yeni sorumluluklarımı da düşündüm; bir karım bir de çocuğum vardı, karım ikinci çocuğuna gebeydi; dünyanın bana verebileceği her şeyi elde etmiştim, kazanç için tehlikelere atılmak zorunda değildim; yaşım geçmişti, kazancımı arttırmaya değil, şimdiye dek kazandığımı başkalarına bırakmayı düşünmem gerekiyordu; karımın dediklerine gelince, bunun Tanrı'nın yazdığı bir şey olmasına, gitmemin bir görev olduğuna benim aklım ermiyordu. Buna benzer birçok düşünceden sonra düşgücümün etkisine karşı direnerek sanıyorum böyle durumlarda istediği zaman herkesin yapabileceği gibi, ben de kendimi ondan kurtardım. Sözün kısası, kuruntularımı alt ettim; aklıma gelen, şimdiki durumumun da çok sayıda sağladığı kanıtlarla kendimi toparladım; özellikle en etkili bir yöntem olarak başka şeylere yönelmeye, bir daha bu başıboş kuruntulardan beni uzak tutacak bir işe bağlanmaya karar verdim; çünkü bu kuruntuların hemen önümde beni oyalayacak bir işim bulunmadığı aylak anlarımda başıma üşüştüğünü anlamıştım.

Bu amaçla Bedford'da bir çiftlik alarak oraya taşınmaya karar verdim. Bu çiftlikte küçük, rahat bir ev, evin çevresinde de işlenmeye, sürülmeye, ekilmeye, ağaçlandırılmaya, benim hoşuma gidecek bütün bu işlere elverişli bir toprak vardı; en önemlisi, çiftlik içerlerde olduğu için, gemileri görmekten, gemicilerle dünyanın ırak köşeleri üzerine konuşmaktan da uzaktım.

Kısacası, çiftliğime giderek çoluk çocuğumu yerleştirdim, kendime sabanlar, tırmıklar, bir araba, atlar, inekler, koyunlar aldım; çalışmaya koyuldum, yarım yıl içinde tam bir köy efendisi oldum. Düşüncem hep ırgatlarımı yönetmek, toprağı işle-

mek, tarlaları çitle çevirmek, ağaç dikmek gibi işlerle doluydu. Doğanın insanlara gösterebileceği ya da çok sıkıntılar geçirmiş bir adamı dinlendirebilecek en güzel yaşayışı sürüyordum.

Kendi toprağıma emek veriyordum, kira ödemiyordum, beni engelleyecek hiçbir bağlantım yoktu. İstediğimi söküyor, istediğimi kesebiliyordum; her ektiğim kendimin, bütün kazancım da ailemindi; böylece başıboş dolaşma özleminden de kurtulmuş, dünya işleri yönünden yaşamımda hiçbir sıkıntım kalmamıştı. Şimdi gerçekten, babamın gönülden öğütlediği orta yaşayışın kıvancını sürüyor, ozanın kır yaşamı konusundaki sözlerini andıran bir esenlik duyuyordum.

Kötülükten uzak, kaygıdan uzak,
Yaşlılıkta tasa yok, gençlikte tuzak.

Ama bütün bu mutluluğun ortasında, felekten yediğim apansız bir tokat beni allak bullak etti, bende yalnız onulmaz, kaçınılmaz bir yara açmakla da kalmadı, sonunda beni gene derin bir başıboşluk özlemine attı; kanımda bulunan bu özlem beni azgın bir hastalığın tepmesi gibi, karşı konulmaz bir güçle pençesine aldı; artık hiçbir şey gözüme görünmüyordu. Feleğin bu tokadı, karımın ölümüydü.

Burada karıma bir ağıt yazmak, onun değerlerini sayıp dökmek, bir gömme töreni söyleviyle kadınlığı pohpohlamak niyetinde değilim. Birkaç sözle, karım bütün çabalarının temeli, yukarda söylediğim gibi, beni kafamda dönüp duran yıkıcı tasarılardan kurtararak ölçülüğüyle, içinde bulunduğum şu mutluluğa yönelten başlıca etkendi. O, benim başıboş ruhumu bir ananın gözyaşlarından, bir babanın eğitiminden, bir dostun öğütlerinden, kendi düşünebilme yeteneğimden daha güzel yönetti. Onun gözyaşlarına boğulmuş sözlerini dinlemek benim için mutluluktu, yokluğu da sonsuz bir mutsuzluk, sonsuz bir acı oldu.

O gidince dünya başıma yıkılmış sandım; Brezilya'ya ilk çıkışımda ya da adamda hiçbir yardımcım olmadığında duyduğumdan daha büyük bir yalnızlık içindeydim. Ne yapacağımı bilemiyordum. Çevremde herkesi bir çaba içinde görüyordum; kimi ekmeği için çalışıyor, kimi boş şeyler, kirli eğlenceler ardında koşuyor, düşkünlükte hiçbiri ötekinden geri kalmıyordu; çünkü bekledikleri sonuç gene kendilerinden kaçıyor, eğlence adamı iğrenç bir yolda gününü gün etmekten bıkıyor, sonunda sıkıntılarla pişmanlık dağ gibi bir yığın oluyordu. Emekçi insanlar ise çalışabilmeleri için gerekli gücü koruyacak ekmeği kazanmak amacıyla Tanrı'nın günü çırpınarak kendilerini paralıyorlardı. Sanki bıktırıcı bir yaşamanın tek amacı gündelik ekmek, gündelik ekmeği elde etmenin tek yolu bıktırıcı bir yaşamaymış gibi.

Bu durum bana krallığım sırasında adada sürdüğüm yaşamı anımsattı; oradayken bana gereken üründen fazlasını almak için kendimi parçalamaz, fazlasını ne yapacağım diye gerekli olandan başka keçi yetiştirmezdim. Orda para çekmecede küfleninceye dek yatmış, yirmi yılda bir kez olsun çıkarıp yüzüne bile bakmamıştım.

Bütün bu konuları, gerektiği gibi, dinin, mantığın buyurduğu ya da bana öğretmek istediği gibi düşünüp inceleseydim, tam bir mutluluk için insanın günlük eğlencelerinden daha yükseklere çıkmak gerektiğini, bütün bu günlük şeylerin ötesinde daha yüce bir yaşama olduğunu anlar, daha ölümün berisindeyken bunu elde etmeye çalışır, hiç olmazsa elde edeceğimi umardım.

Ama benim bilge öğütçüm gitmişti; şimdi ancak rüzgârın önünde sürüklenen kaptansız bir gemi gibiydim. Kafamı gene eski düşünceler dolduruyor, yabancı ülkelerde serüven arama özlemi başımı döndürüyordu; önceleri bütün zamanımı alan çiftliğimin, bahçemin, hayvanlarımın, ailemin benim için hiçbir anlamı kalmadı; artık hiçbirinden hoşlanmıyordum; kula-

ğı olmayana çalgı, tad duyınayana yemek ne ise, bu eğlenceler de benim için öyleydi. Uzun sözün kısası, evimi yerimi, çiftliğimi bırakmaya, Londra'ya dönmeye karar verdim; nitekim birkaç ay sonra da döndüm.

Londra'ya geldiğimde tedirginliğim gene sürmekteydi, işim de yoktu; Tanrı'nın yaratıkları arasında en işe yaramaz sayılabilecek, ölmesi ya da sağ kalması öteki insanlar için hiçbir şeyi değiştirmeyecek bir aylak adam gibi tembel tembel dolaşmaktan başka bir şey yapmıyordum. Benim gibi, bütün günlerini çalışıp çabalamakla geçirmiş bir kimse için, aylaklık en tiksinilecek durumdu; kendi kendime sık sık, "Aylaklık, yaşamanın en aşağılık posasıdır" deyip duruyordum; gerçekten de tek bir tahta yapabilmek için harcadığım yirmi altı günün çok daha iyi değerlendirilmiş olduğunu düşünüyordum.

1693 yılının başlarıydı; denizciliğe yönelterek bir gemiye kaptan yaptığımı söylediğim yeğenim, Bilbao'ya yaptığı kısa bir yolculuktan yurda dönmüştü; bu ilk yolculuğuydu; bana gelerek tanıdığı birtakım tüccarların, kendi adlarına, özel olarak Batı Hint Adaları ile Çin'e bir yolculuk yapmasını istediklerini söyledi: "Amca" dedi, "benimle birlikte denize çıkmak istersen, Brezilya'ya uğrayacağımız için seni eski yerine, adaya götürmeye de söz verebilirim."

Gelecekte görünmez bir öbür dünyanın bulunduğunu, bütünüyle gizli tuttuğumuz, hiç kimseye açmadığımız, sonradan başka nedenlerin de ortaya çıkmasına yol açan birtakım tasarılarımızdan, kafamızda yoğrulan birtakım düşüncelerden daha açık hiçbir şey gösteremez.

Başıboş dolaşma hastalığımın nasıl tepmiş olduğunu yeğenim bilmiyordu; o sabah yeğenim yanıma gelmeden önce, ne söyleyeceğini hiç bilmiyordum, kafam da karmakarışıktı; durumumu her yönden enine boyuna düşündükten sonra, Lizbon'a giderek yaşlı kaptan dostumla görüşmeye, o uy-

gun görür de yapılabilir derse, gidip adayı, oraya bıraktığım adamları görmeye karar vermiştim. Orayı şenlendirmeyi, başka insanlar götürmeyi adanın tapusunu çıkarmayı, buna benzer şeyleri kıvançla düşünmekteydim; ben tam bu düşüncelere dalmışken, yeğenim gelerek beni Batı Hint Adaları'na götürmek istediğini söyledi.

Bu sözleri üzerine durakladım, gözlerimi dikerek baktım, "Bu uğursuz tasarıyı hangi şeytan koydu kafana?" diye sordum. Yeğenim önce korkmuş gibi irkildi; ama benim böyle bir şeye pek de karşı olmadığımı görünce toparlandı, "Bunun kötü bir şey olduğunu sanmıyorum, bir zamanlar yeryüzündeki bütün öbür hakanların çoğundan daha büyük bir mutlulukla saltanat sürdüğünüz yeni sömürgenizi görmenin hoşunuza gideceği kanısındayım" dedi.

Sözün kısası, bu öneri uzun uzun anlattığım, etkisi altında bocaladığım tasarılarıma öyle uygun düştü ki, yeğenime birkaç sözle, tüccarlarla anlaşırsa kendisiyle birlikte gideceğimi anlattım. Ama adamdan daha öteye gitmeye söz veremeyeceğimi de belirttim. "Neden?" diye sordu, "Umarım ki gene orada bırakılmak niyetinde değilsinizdir." "Dönüşünde beni oradan alamaz mısın?" dedim. Böyle pahalı eşyalarla yüklü bir geminin o yoldan dönmesine tüccarların kolay kolay izin vermeyeceğini, çünkü bunun gemiyi en az bir ay, belki de üç dört ay yolundan alıkoyacağını söyledi, "Ayrıca bir kazaya uğrar da hiç dönemeyecek olursam, sonra siz de gene eski durumumuza düşer, orda kalırsınız" dedi.

Bu, mantığa uygun bir düşünceydi; ama ikimiz de bir çözüm yolu bulduk; bu da gemiye hazır bir kayığın kerestelerini parça parça yüklemek, birlikte götürmeyi kararlaştırdığımız marangozlar yardımıyla adada kayığı gene kurmak, birkaç gün içinde denize açılacak duruma getirmekti.

Karar vermem çok sürmedi; çünkü yeğenimin ileri sürdüğü şeyler, benim içimdeki eğilimlerle birleşince öyle bir etki kazanmıştı ki, artık beni hiçbir şey engelleyemezdi. Öte yandan karım da ölmüş olduğu için, benim şu yolda ya da bu yolda davranmamdan pek etkilenecek kimse yoktu; yalnız eski iyi dostum dul kadın beni caydırmak için çok uğraştı; yaşamı, içinde bulunduğum rahatlığı, uzun bir yolculuğun tehlikelerini göze almanın gereksizliğini, en önemlisi de çocuklarımı düşünmemi söyledi. Ama hepsi boşunaydı; yolculuğa, karşı konulmaz bir istek duyuyordum; kendisine, bu yolculuk için gönlümde olağanüstü bir duygu olduğunu, bu durumda gitmemenin Tanrı'ya karşı gelmek sayılacağını söylediğimde daha fazla bir şey demedi; üstelik yalnız yol hazırlıklarımı yapmakla kalmadı, ben yokken evimin işlerine bakmayı, çocuklarımın yetişmesiyle ilgilenmeyi üzerine alarak benimle birlik oldu.

Böylece, bir vasiyet belgesi yaptım, mallarımı, yerimi yurdumu çocuklarıma, yönetimini de bana ne olursa olsun çocuklarıma haksızlık etmeyeceğine inandığım ellere; çocuklarımın yetiştirilmesini de bütünüyle bizim dul kadına bıraktım. Daha iyisi de bulunamazdı; çünkü hiçbir ana on-

ların yetişmesiyle daha yakından ilgilenemez, onları daha iyi anlayamazdı. Yurda döndüğümde daha sağdı; böylece ben de ona teşekkürden geri kalmadım.

Yeğenim 1694 Ocak ayının başlarına doğru yelken açmaya hazırlanmıştı; ben de 8 Ocak'ta adamım Cuma'yla birlikte gemiye bindim; yukarda söylediğim kayıktan başka yanıma adadaki adamlar için bir hayli eşya aldım; durumlarını iyi görmezsem bunları kendilerine bırakacaktım.

En başta, yanımda oraya yerleştirmek ya da hiç olmazsa orada kaldığım sürece kendi adıma çalıştırmak, sonra kendi isteklerine göre orada bırakmak ya da geri getirmek üzere birkaç uşak götürdüm. Özellikle iki marangoz, bir de gerçek işi bakırcılık olmakla birlikte elinden her iş gelen, araba tekerlekleri, el değirmenleri yapmakta, çömlekçilikte bir eşi daha bulunmayan bir demirci almıştım; bu adama "türlü işler ustası" diyorduk.

Bunların yanı sıra, yeğenimle birlikte yolcu olarak Amerika'ya gitmeyi kendisi isteyen, sonra gerçek işinden başka birçok işte de son derece becerikli, gerekli bir adam olduğunu gösteren bir de terzi almıştım; çünkü yukarda da belirttiğim gibi, yokluk insanı her işe alıştırıyordu.

Bütünüyle anımsayabiliyorsam, gemideki eşyam –çünkü hepsinin ayrı ayrı hesabını tutmamıştım– orada bulabileceğimi umduğum İspanyolları yedi yıl giydirip kuşatmaya rahat rahat yetecek ölçüde keten, ince İngiliz bezleri; doğru anımsıyorsam, eldiven, şapka, ayakkabı, çorap, bunlara benzer başka giyim eşyaları ile birtakım yataklar, şilteler, çanak çömlek, tencere, pirinç, bakır sahanlar gibi mutfak takımlarına benzer iki yüz İngiliz lirasından fazla tutan ev eşyası; daha yüz liralığa yakın demir işleri, çivi, her türlü alet, kanca, menteşe, tel gibi aklıma gelen bütün gerekli şeylerdi.

Birkaç tabancayla birlikte yüz yedek silah, misket, ufak boy tüfek, her çaptan bir hayli mermi, iki tane tunç top, ne

süre için, nerelerde kullanacağımı kestiremediğimden, yüz fıçı barut, kılıçlar, büyük bıçaklar, ayrıca da birkaç mızrakla kargılı-baltanın demir parçalarını almıştım. Böylece bütün gerekli şeylerden, büyük bir yığınağımız olmuştu. Orada ne olur ne olmaz diye yeğenime, her çeşit düşmana karşı bir siper kurabilmem için gemisine fazladan iki güverte topu almasını söyledim. Gerçekten de adayı elimizde tutacaksak bütün bunların, belki de daha fazlasının bize gerekli olacağını daha başlangıçta düşünmüştüm.

Bu yolculuğumda öteki yolculuklarımdaki gibi uğursuzluklar olmadı. Dolayısıyla belki de sömürgemde olup bitenleri öğrenmek için sabırsızlanan okuru oyalamamı gerektirecek pek az şey vardır. Bununla birlikte yolculuğumuzu umduğumdan daha çok uzatan birtakım ufak tefek engeller oldu. Şimdiye dek, önceden tasarladığım gibi, sona erdirerek geri döndüğüm tek bir yolculuk yapmış olduğum için –bu da Gine'ye ilk yolculuğumdu–, gene başıma bir uğursuzluk mu gelecek diye düşünmeye, ben karada bulunmaktan hiçbir zaman hoşnut olmamak, denizde de hep uğursuzluklara uğramak için doğmuşum demeye başlamıştım.

Karşımızdan vuran rüzgârlar bizi önce kuzeye doğru sürükledi, İrlanda'da Galway'e girmek, orada yirmi iki gün beklemek zorunda kaldık; ama bu bizim işimize yaradı, orada yiyecek hem son derece ucuz hem de bol olduğundan, beklediğimiz sürece geminin kumanyasına hiç dokunmadık, üstelik yeni yiyeceklerle arttırdık bile; sağ salim varırsak adada bırakmak üzere birçok domuz, iki inek, birkaç buzağı aldım; ama olaylar bunları başka türlü kullanmamızı gerektirdi.

Şubatın beşinde İrlanda'dan ayrıldık, birkaç gün çok tatlı bir meltem esti. Anımsadığıma göre 20 Şubat sıralarında geç bir akşam üzeri, nöbette olan ikinci kaptan kamaraya gelerek uzakta ateş parıltısı gördüğünü, bir de top sesi işittiğini belirtti, o daha sözünü bitirmeden birisi daha geldi, lostromonun

da ikinci bir top sesi işittiğini söyledi. Bunun üzerine hepimiz kıç güverteye koştuk; bir süre bir şey işitmedik; ama birkaç dakika geçmeden çok büyük bir parıltı görerek ötemizde korkunç bir yangın olduğunu anladık; hemen yangının nerde olabileceğini kestirmeye çalıştık, ateşin göründüğü kuzeybatı yönünde beş yüz milden önce kara falan yoktu; bundan denizdeki bir gemide yangın çıkmış olabileceği sonucuna vardık; az önce işittiğimiz topların sesinden de geminin bizden çok uzak olamayacağını düşündük. Hemen o yana yöneldik, hava sisli olduğundan uzun bir süre parıltıdan başka hiçbir şey görememekle birlikte ileriye doğru yol aldıkça, parıltının daha da büyüdüğüne bakarak gemiyi çabucak bulabileceğimizi anladık. Rüzgâr pek fazla değilse de bizim için oldukça elverişliydi, sis de biraz açılmıştı; böylece yarım saat gittikten sonra denizin ortasında kocaman bir geminin yanmakta olduğunu açıkça görmeye başladık.

Geminin içindekileri hiç tanımamakla birlikte eskiden düşmüş olduğum durumları, Portekizli kaptanın beni gemisine aldığı zamanki durumumu hatırlayarak bu kazadan dolayı büyük üzüntü duydum. Kendilerine yoldaşlık eden başka bir gemi yoksa, bu gemideki zavallı insanların düştükleri durumun, benim o zamanki durumumdan çok daha yürekler acısı olduğunu düşündüm. Bunun üzerine onlara kurtulmalarına bir umut bulunduğunu belki anlatabiliriz de sandallarına atlayarak kurtulmaya çabalarlar diye hemen birbiri ardından beş top atılması için buyruk verdim; çünkü biz geminin alevlerini görüyorduk ama, gece olduğu için onlar bizi hiç göremiyorlardı.

Gündüzü beklemek için yanan geminin suyunu izleyerek bir süre öylece kaldık; ama gemi birdenbire parlayarak havaya uçtu; gerçi böyle bir şeyi her an bekliyorduk ama, gene de büyük bir korkuya kapıldık; birkaç dakika geçmeden ateş söndü, geminin geriye kalan parçaları da battı. Bu gerçekten de kor-

kunç bir görünüştü; çünkü gemideki adamların ya toptan yok olduğunu ya da karanlık yüzünden göremediğim için deniz ortasında sandallarıyla son derece umutsuz bir durumda bulunduklarını düşünüyordum. Bununla birlikte onlara elimden geldiğince yol göstermek için bütün fenerlerimizi geminin asılabilecek her yerine astırdım, yakınlarında bir gemi bulunduğunu anlasınlar diye de bütün gece durmadan top attırdım.

Sabahleyin saat sekize doğru dürbünlerimizle geminin iki sandalını gördük; ikisi de tıkabasa insan doluydu, batacak gibi suya gömülmüşlerdi. Rüzgâra karşı kürek çektiklerini, bizi gördüklerini, kendilerini göstermek için canla başla çabaladıklarını gördük.

Kendilerini gördüğümüzü belirtmek üzere bayrak çektik, bizim gemiye gelmeleri için bir işaret astık, daha da yelken yaparak tam üzerlerine yöneldik. Yarım saatten biraz fazla bir süre içinde yanlarına vararak çocuk, kadın, erkek olmak üzere altmış dört kişiyi gemimize aldık; çünkü gemilerinde bir hayli yolcu varmış.

Gemi üç yüz tonluk bir Fransız ticaret gemisiydi; Kanada'nın Quebeck kentinden yurtlarına dönüyorlarmış. Kaptan geminin başına gelen kazayı; yangının, dümencinin gevşekliği yüzünden dümen dairesinden çıktığını; dümencinin yardım istememesi üzerine herkes gibi onun da yangının söndüğüne inandığını; ama ateşin ilk kıvılcımlarının geminin erişilmesi güç birtakım yerlerine sıçramış olduğunu; sonra yangının kaplamalar arasına, tavana, aşağılara indiğini; ellerinden gelen her şeyi yapmakla birlikte ateşi bir türlü yenemediklerini uzun uzadıya anlattı.

Sandallara atlamaktan başka çıkar yolları kalmamış, neyse ki hayli geniş bir sandalları, bir filikaları, bir de küçük yük sandalları varmış; küçük sandal pek işlerine yaramamış, ama içine biraz içme suyuyla, gemiden kurtarabildikleri yiyecekleri koymuşlar. Sandallara girmekle birlikte gerçekte karadan

çok uzak oldukları için kurtulabileceklerini pek ummuyorlarmış, ama dediklerine göre, ateşten kurtuldukları gibi denizde de bir gemininbulunabileceğini, yardımlarına koşarak kendilerini kurtarabileceğini düşünüyorlarmış. Yelkenleri, kürekleri, bir de pusulaları varmış, rüzgâr güneydoğudan oldukça hafif estiği için, geri dönerek Newfound-Land'e gitmeye hazırlanıyorlarmış. Açlıktan ölmemelerine yetecek on iki günlük yiyecek içecekleri varmış; hava kötüye dönmez, rüzgâr da ters esmezse kaptan, Newfound-Land kıyılarına varabileceğini, yolda da tutacakları balıklarla geçinebileceklerini umuyormuş. Ama kendilerini devirip batırabilecek fırtınalar, ellerini ayaklarını donduracak yağmurlarla soğuklar, sandallarını açıklarda tutarak açlıktan kırılmalarına yol açacak ters rüzgârlar gibi öyle olağan tehlikeler vardı ki, kurtulmaları ancak bir mucizeyle olurdu.

Herkes umutsuz, nerdeyse karamsar bir durumda ne yapacaklarını tartışırken, kaptanın ağlayarak bana anlattığına göre, ansızın bir top sesi, hemen ardından dört top sesi daha işitince sevinçten şaşırmışlar; bunlar yangını gördüğüm an attırdığım toplardı. Bunun üzerine yüreklerine güç gelmiş; bu toplar, anlamalarını istediğimi yukarda belirttiğim şeyi, başka deyimle yakınlarında onlara yardım edebilecek bir geminin bulunduğunu da kendilerine anlatmış.

Topları işitince yelkenlerini söndürmüşler, direkleri aşağı almışlar, sesler rüzgâr yönünden geldiği için sabaha dek orda beklemeye karar vermişler. Bir süre sonra, başka top sesi işitmeyince, oldukça aralıklı sürelerle üç el ateş etmişler, ama rüzgâr ters yönden estiği için biz bunu hiç işitmemiştik.

Bir süre sonra fenerlerimizin ışığını görerek bütün gece attırdığım topları da işitince sevinçten daha da şaşırmışlar; bunun üzerine, hiç olmazsa biz onlara daha çabuk gidelim diye sandallarının başını rüzgara çevirerek kürek çekmeye koyulmuşlar; sonunda çok büyük bir sevinçle, bizim kendilerini gördüğümüzü anlamışlar.

Canlarının böyle hiç umulmadık bir yolda kurtulmasından dolayı bu zavallı insanların sevinçlerini, gösterdikleri garip taşkınlıkları, aşırılıkları anlatmak, olacak şey değildir; korkuyu, acıyı anlatmak kolaydır; iç çekişler, gözyaşları, inlemeler, baş ile ellerin birkaç eylemi korkunun belirtileridir; ama aşırı bir sevinçte, apansız bir kıvançta bin türlü gariplik vardır; kimi ağlıyor, kimi en korkunç bir acıyla çarpılmış gibi kendinden geçmiş saçını başını yoluyor, kimi tıpkı deliler gibi kendi kendine saçmalıyor, kimi ayaklarını yere vurarak gemide öteye beriye koşuyor, kimi ellerini ovuşturuyor, kimi oynuyor, türküler söylüyor, kimi gülüyor, bağırıp çağırıyor, kimi bütünüyle uyuşmuş, tek söz bile etmeden öylece duruyor, kimi hastalanmış kusuyor, kimi bayılmış, kimi bayılmak üzere, pek azı da haç çıkararak Tanrı'ya şükrediyordu.

Bu davranışlarından dolayı hiçbirini suçlamıyordum, belki sonradan birçoğu Tanrı'ya şükretmiştir; çünkü başlangıçta heyecanları çok büyüktü, kendilerinden geçerek bir çılgınlığa sürüklenmişlerdi, bu sevinç içinde içlerinden pek azı doğru düzgün düşünebilecek durumdaydı.

Belki uluslarının, Fransız ulusunun birtakım özelliklerinin de bunda bir payı vardı; çünkü Fransızların öteki uluslardan daha uçarı, daha tutkulu, daha oynak, ruhça ötekilerden

daha taşkın oldukları bilinen bir şeydir. Onların bu davranışlarının nedenini açıklayabilecek ölçüde derin bir düşünür değilim; ama o güne dek böyle bir şey görmemiştim. Benim iyi vahşim Cuma'nın sandalda babasını bulduğu zaman gösterdiği coşku buna çok yakındı, adada denizcilerin elinden kurtardığım kaptanla iki arkadaşının sevinci de bu yolda bir şeydi; ama gerek Cuma'nın taşkınlığı gerekse daha önce görmüş olduğum taşkınlıklardan herhangi biri bunlarınki yanında hiç kalırdı.

Üstelik yukarda sözünü ettiğim türlü türlü davranışlar ayrı kişilerde göze çarpmıyor, tam tersine, bütün bu garip taşkınlıklar birbiri ardından aynı insanda görülüyordu. Şu anda alıklaşmış, allak bullak olmuş bir durumda tek söz bile etmeden dinelen bir adam birden oynamaya, soytarı gibi bağırıp çağırmaya başlıyor, hemen ardından saçlarını yoluyor ya da üstünü başını parça parça ediyor, parçaların üstünde deli gibi tepiniyor, sonra ağlıyor, hemen yardımına koşulmazsa ölecekmiş gibi hastalanıyor, bayılıyordu; biri ikisi, onu yirmisi değil, çoğu bu durumdaydı; anımsadığıma göre geminin doktoru bunların otuzdan fazlasından kan aldı.

Aralarında biri yaşlı, biri genç iki papaz da vardı; işin garibi, yaşlı olan daha çok azıtmıştı. Gemimize ayak atıp da kurtulduğunu görür görmez ölü gibi yere yığılıverdi; en ufak bir canlılık belirtisi bile göstermiyordu; doktorumuz kendisini ayıltmak için gerekli ilaçları yaptı; yaşlı papazın ölmediğine gemide ondan başka inanan da yoktu; en sonunda kolundan bir damar açtı, daha önce orasını elinden geldiğince ısıtmak için bir hayli oğmuştu. Kan ilkin damla damla geliyordu, sonra daha serbest akmaya başladı; üç dakika sonra adam gözlerini açtı, çeyrek saat sonra da biraz iyileşerek konuştu, çok geçmeden adamakıllı iyi oldu; kan durduktan sonra biraz gezindi, doktorun verdiği ayıltıcı içkiden içti, bizim deyimle iyice kendine geldi. Çeyrek saat geçmeden, doktor bayılmış

bir Fransız kadınından kan alırken, koşa koşa kamaraya gelerek papazın çıldırdığını söylediler; anlaşılan durumundaki apansız değişikliği düşünmeye başlamış, bu düşünce onu öyle bir sevinçle kendinden geçirmiş ki, coşan ruhunu gövdesi taşıyamaz olmuş; kanı kızışmış, ateşlenmiş, adamcağızın deliler yurdundaki herhangi bir kimseden ayrılır yanı kalmamıştı. Doktor bu durumda ondan gene kan almak istemedi, kendisini uyuşturacak, uyutacak bir ilaç verdi; ilaç bir süre sonra etkisini gösterince, ertesi sabah bütünüyle iyileşmiş olarak kalktı.

Genç papaz ise büyük bir soğukkanlılıkla davranıyor, gerçekten ağırbaşlılığıyla herkese örnek oluyordu; gemiye ilk çıktığı zaman yüzükoyun yere kapanarak kurtuluşundan dolayı şükretmeye başladı, ne yazık ki ben bayıldığını sanarak kendisini rahatsız ettim; usulca teşekkür etti, kendisini kurtardığı için Tanrı'ya şükretmekte olduğunu, birkaç dakika dokunmamamı, Yaradan'a şükrettikten sonra, bana da teşekkür edeceğini söyledi.

Onu rahatsız ettiğime gerçekten üzülerek yalnız kendi haline bırakmakla kalmadım, ötekileri de ona engel olmaktan alıkoydum. Birkaç dakika ya da daha uzun bir süre o durumda kaldı, sonra dediği gibi, büyük bir ağırbaşlılıkla, üzüntüyle yanıma geldi, yaşlı gözlerle hem kendisinin hem de bunca zavallı insanın canını bağışlayan yüce Tanrı'nın izniyle hepsini birden kurtardığım için bana teşekkür etti. Benden daha çok Tanrı'ya teşekkür etmesi gerektiğini söylememin bile yersiz kaçacağını belirttim; yaptığımız şeyin, insanlığın, aklın herkese buyurduğundan başka bir şey olmadığını, bunca kulunu kurtarmaya bizi aracı ettiği için bizim de en az kendisi ölçüsünde Tanrı'ya şükretmek zorunda olduğumuzu sözlerine ekledim.

Sonra genç papaz yoldaşlarıyla ilgilenmeye başladı, onları yatıştırmaya çalıştı, yalvardı, kandırdı, avuttu, akıllarını başlarında tutmak için elinden geleni yaptı; kimisi için etkili de oldu, ama kimisi daha bir süre kendilerine gelemediler.

İlerde ele geçer de belki okuyanlara böyle taşkın heyecan durumlarında duygularını dizginlemeleri için kılavuz olur diye bütün bunları yazmaktan kendimi alamıyorum; çünkü aşırı bir sevinç insanı aklından böylesine ötelere sürüklerse, aşırı bir öfke, kızgınlık, azgınlaşmış bir ruh, kim bilir nerelere sürüklemez? Gerek sevinç ile mutlulukta gerekse acı ile öfkede her türden duygularımızı sıkıca gözaltında bulundurmanın gerekliliğini burada da gerçekten gördüm.

İlk gün bu yeni konuklarımızın böyle taşkınlıklarıyla biraz rahatsız olmuştuk; ama gemimizin elverdiği ölçüde herkesi yerleştirip her birine birer yer verdikten, çoğunun yaptığı üzere, hepsinin adamakıllı bir uyku çekmesinden sonra, ertesi gün bambaşka yaratıklar oldular.

Kendilerine gösterilen insanca davranışa büyük bir incelikle teşekkürde hiçbir eksik bırakmadılar; Fransızların bu konudaki aşırı inceliği herkesçe bilinen bir şeydir. Yanan geminin kaptanıyla papazlardan biri ertesi gün yeğenimle beni görmeye geldiler; kaptan bizimle konuşmaya başlayarak durumlarının ne olacağını sordu; ilk işleri, canlarını kurtardığımız için, gördükleri iyiliği, bütün varlarını yoklarını verseler bile ödeyemeyeceklerini belirtmek oldu. Kaptan, ateşten çabucak kurtardıkları biraz para ile birtakım değerli eşyaları, kabul edersek bize vermek istediğini ileri sürdü; tek diledikleri şeyin, kendilerini yolumuz üzerinde, Fransa'ya geçebilecekleri bir yerde bırakmamız olduğunu da sözlerine ekledi.

Yeğenim ilkin parayı alıp ne yapacağımızı sonradan kararlaştırmak niyetindeydi; ama ben buna engel oldum; çünkü parasız pulsuz yabancı bir ülkeye düşmenin ne demek olduğunu biliyordum; beni denizden kurtaran Portekizli kaptan da bana böyle davranarak elimde avucumda neyim varsa hepsini almış olsaydı, ya açlıktan ölür ya da Berberistan'daki gibi Brezilya'da da köle kalırdım, aradaki tek ayrım bu kez bir Müslümana satılmamam olurdu; bir Portekizli de herhalde

bir Türk'ten daha iyi bir efendi değildir; belki birçok yönden daha da kötüdür.

Bunun üzerine Fransız kaptana gerçekten kendilerini büyük bir sıkıntıdan kurtardıksa da, biz de insan olduğumuz, böyle buna benzer bir sıkıntıya düşersek kurtulmayı isteyeceğimiz için, kendilerine böyle davranmanın bizce bir görev olduğunu; biz onların, onlar bizim yerimizde olsaydı, kendilerinin de bize aynı şeyi yapacaklarına inandığımızı; kendilerini paralarını almak için kurtarmadığımızı; ateşten kurtardıkları birkaç şeyi ellerinden alıp onları bir kıyıya atıvermenin pek barbarca bir davranış olacağını; bunun ölümden kurtardığımız adamları kendi elimizle öldürmek, daha doğrusu boğulmaktan kurtarıp açlıktan öldürmek sayılacağını; kendilerinden en ufak bir şeyin bile alınmasını istemediğimi söyledim. Bir kıyıya bırakılmalarına gelince, bunun bizim için son derece güç olduğunu, çünkü geminin Batı Hint Adaları'na gideceğini, yolumuzdan batıya doğru bir hayli sürüklenmiş durumda bulunduğumuzu, belki ulu Tanrı'nın bizi buraya kendilerini kurtarmak üzere yolladığını, bununla birlikte yolumuzu istesek de değiştiremeyeceğimizi, yeğenim kaptanın da bu yolculuğu Brezilya üzerinden yapmak için yük sahipleriyle anlaşmış bulunduğunu, bu bakımdan isteklerini yerine getiremeyeceğimizi, ancak yapabileceğimiz tek şeyin, Amerika'dan Avrupa'ya dönen gemilere rastlayabileceğimiz bir yol tutarak kendilerini aktarma ile İngiltere ya da Fransa'ya göndermek olacağını anlattım. Sözlerimin ilk bölümü öyle candan, öyle iyilik doluydu ki, buna teşekkürden başka söyleyecek sözleri yoktu; ama Batı Hint Adaları'na götürülmek düşüncesi, özellikle yolcuları çok kaygılandırdı, sonra bana kendilerine rastlamadan önce nasıl olsa hayli batıya sürüklenmiş olduğumu, şimdi hiç olmazsa aynı yolu yaparak Newfound-Land Adaları'na doğru gitmemi, belki orada kendilerini geldikleri yere, Kanada'ya götürmek üzere tutabilecekleri bir gemiye rastlayabileceğimizi söylediler.

Bu isteği, onların açısından akla yatkın buldum, dolayısıyla da yerine getirmeyi düşündüm; çünkü bunları Batı Hint Adaları'na götürmek, yalnız kendileri için dayanılmaz bir işkence olmakla kalmayacak, bizim de bütün yiyeceğimizi tüketerek yolculuğumuzun tadını tuzunu bırakmayacaklardı. Böylece bunun yük sahipleriyle anlaşmayı bozmayacağını, çünkü görünmez bir kaza sonucunda bu yolu tutmak zorunda kaldığımızı, dolayısıyla hiç kimsenin bize bir şey söyleyemeyeceğini düşündüm. Çünkü gerek Tanrı'nın yasaları gerekse doğal yasalar böyle bir sıkıntı içinde bulunan iki sandal dolusu insanı yüzüstü bırakmamızı engelliyor, hem işlerin gidişi hem de kendimizi bu zavallıların yerine koyuşumuz, bize bu insanları kurtulabilecekleri bir kıyıya bırakmak zorunluğunu duyuruyordu; böylece hava iyi gider, rüzgâr da elverişli eserse kendilerini Newfound-Land'e, yoksa Martinico'ya götürmeyi kabul ettim.

Rüzgâr doğudan oldukça sert esiyordu, hava da iyiydi, rüzgâr uzun süre hep güneydoğu ile kuzeydoğu arasında değiştiğinden, yolcularımızı Fransa'ya göndermek için hayli fırsat kaçırdık; çünkü yolda Avrupa'ya giden birçok gemiye rastladık; bunlardan ikisi Fransa'da St. Christopher'dendi; ama uzun süre rüzgâra karşı yol aldıkları için, gerek kendilerine gerekse yolculara yiyecek yetiştiremeyeceklerinden korkarak bizim Fransızları almaya yanaşmadılar; biz de yolumuza devam zorunda kaldık. Bundan aşağı yukarı bir hafta sonra Newfound-Land Adaları'na vardık, uzun sözün kısası Fransızların hepsini orada, gerekli yiyecek yığınağını sağlayabilirlerse kendilerini Fransa'ya çıkarmak üzere kiraladıkları bir gemiye aktarma ettik. Fransızların hepsi derken, daha önce sözünü ettiğim genç papazın Batı Hint Adaları'na gideceğimizi öğrenince Coromandel'e gitmek üzere bizimle birlikte yolculuk etmek istediğini de belirtmeliyim; bu adama karşı sonradan anlaşılacağı gibi haklı olarak olağanüstü bir

sevgi duyduğumdan, isteğini hemen kabul ettim. Ayrıca dört gemici de bizim gemiye katılarak sonradan büyük yararlık gösterdiler.

Oradan Batı Hint Adaları'na yönelerek tam yirmi dört gün güneydoğuya doğru yol aldık; zaman zaman hiç rüzgâr esmedi, zaman zaman da pek az rüzgâr oldu; yolda gene insanlık duygularımızı ilgilendiren, en az öteki gibi acıklı bir olayla daha karşılaştık.

1694-95 yılı Mart ayının on dokuzunda yirmi yedi derece beş dakika enleminde güney-güneydoğu yönünde yol alırken uzakta bir yelken gördük. Çok geçmeden bunun büyük bir gemi olduğunu, üzerimize doğru geldiğini anladık; ama yakınımıza varıncaya, büyük direğinin, küçük direğinin, açavele gönderinin kırılmış olduğunu görünceye dek ne istediğini bilemedik; sonra hemen bir top ateşiyle bizden yardım istedi; hava oldukça güzeldi, rüzgâr kuzey-kuzeybatıdan sertçe esiyordu, biraz sonra kendileriyle konuşabilecek yakınlıktaydık.

Bunun Barbados'tan İngiltere'ye dönen Bristol'lu bir gemi olduğunu, Barbados'tan yola çıkmadan birkaç gün önce hem birinci hem de ikinci kaptanın dışarda bulunduğu bir sırada korkunç bir kasırga ile limandan açığa sürüklendiğini; kasırganın uyandırdığı korku bir yana, geminin, önceleri usta bir gemicinin kolayca kurtarabileceği bir durumda bulunduğunu anladık. Dokuz haftadır deniz üzerindeymişler; kasırga geçtikten sonra azgın bir fırtınaya daha rastlamışlar, bu fırtına gemilerini batıya doğru bilmedikleri bir yere atmış, yukarda da dediğim gibi, direklerinin hepsini koparmış; dediklerine göre, Bahama Adaları'nı görmeyi umuyorlarmış; ama şimdi esmekte olan kuzey-kuzeydoğu rüzgârıyla oradan da güneydoğuya sürüklenmişler. Gemiyi götürecek yelkenleri olmadığından, iğreti bir serene derme çatma bir yelken uydurmuşlar, rüzgâra sıkışmadan Kanarya Adaları'na yönelmeye çabalamışlar.

Ama işin en kötüsü, çektikleri yorgunluktan başka yiyecek sıkıntısından da nerdeyse ölecek duruma gelmişler, bir parçacık ekmekleri, etleri bile kalmamış, on bir günden beri de yokmuş; tek avuntuları, sularının daha bitmemiş olması, yarım fıçı da unlarının bulunmasıymış; ilkin yeter ölçüde şekerleri, şekerlemeleri, reçelleri varmış ama, hepsini tüketmişler; yedi fıçı da romları varmış.

Gemide yolcu olarak bir genç oğlanla anası, bir de beslemeleri vardı; geminin hemen kalkacağını sanarak kasırga çıkmadan önceki gece gemiye binmişler; kendi yiyecekleri kalmadığı için bunların durumu hepsinden daha kötüymüş; çünkü gemicilerin kendileri böylesine dara düşünce zavallı yolculara hiç acımayacakları apaçık bir şeydir; gerçekten de öyle yürekler acısı bir durumdaydılar ki, anlatılması bile hayli güçtü.

Merakım beni öbür gemiye gitmeye yöneltmiş olmasaydı, işin bu yanını belki de hiç öğrenemeyecektim, hava güzeldi, rüzgâr da dinmişti. Kasırga sırasında gemiye komuta eden ikinci lostromo bizim gemiye gelmiş, büyük kamaralarında üç yolcu bulunduğunu, bunların gerçekten acınacak bir durumda olduklarını, belki de öldüklerini, çünkü iki gündür hiç seslerini işitmediğini, onlara verilecek hiçbir şeyi olmadığı için yanlarına gitmeye de sıkıldığını söylemişti.

Hemen onlara elimizden gelen her yardımı yapmak için işe koyulduk; yeğenimi, eksilen kumanyamızı tamamlamak için Virginia'ya ya da Amerika'nın başka bir kıyısına gitmemiz gerekse bile, bunlara gene de yiyecek bir şeyler vermemiz için sıkıştırdım; sonradan yiyecek sıkıntısı çekmedik, oralara gitmemiz de gerekmedi.

Bununla birlikte şimdi de yeni bir tehlike karşısında bulunuyorlardı; bizim verdiğimiz azıcık şeyi bile çok fazla yemek tehlikesinden korktukları için yemeye yanaşmıyorlardı; lostromo ya da kaptan sandalında altı gemiciyle birlikte gelmişti; ama bu zavallı düşkün adamlar iskelet gibi görünüyorlar, kü-

rekleri bile bin güçlükle kımıldatıyorlardı. Lostromonun kendisi de çok hasta, açlıktan yarı ölmüş bir durumdaydı; söylediğine göre gemicilerden hiçbir şeyi esirgememiş, ellerinde ne varsa aralarında lokma lokma pay etmişti.

Önlerine yemek koydurdum, yavaş yavaş yemeleri için de kendilerini uyardım; ama daha üç lokma yemeden hastalanmaya, mideleri bulanmaya başladı; bizim cerrah sıcak bir çorbaya bir şeyler katarak kendilerine bir şeyler hazırladı, bunun hem ilaç hem de besin olduğunu söyledi; bunu içtikten sonra biraz iyileştiler. Bu arada gemicileri de unutmamış, onlara da yemek verilmesini söylemiştim; zavallı adamlar yemeği yemediler de yuttular sanki; öyle çok acıkmışlardı ki, gözü dönmüş yırtıcı hayvanlar gibi, kendilerini tutamıyorlardı; hele içlerinden ikisi öyle çok yediler ki, ertesi sabah az kalsın ölüyorlarmış. Bu görünüş bana adaya ilk düştüğüm zaman ne yiyecek bir lokma ekmeğim ne de kurtulma umudum olduğu için, ne büyük bir korkuya kapıldığını anımsattı; üstelik her an yırtıcı hayvanlara yem olmaktan da korkuyordum. Lostromo bana gemicilerinin çektiği sıkıntıları böyle anlatırken, bir yandan da hep büyük kamaradaki o üç zavallıyı, iki üç günden beri hiç seslerini duymadıkları, dediklerine bakılırsa kendileri de son derece sıkıntıda oldukları için, hiç ilgilenemedikleri ana, oğul ve beslemeyi düşünüyordum; onlara bir lokma yiyecek bile vermediklerini, şimdi belki de ölmüş olduklarını, kamaranın döşemesinde cansız yattıklarını anladım.

Kaptan diye adlandırdığımız lostromo ile gemicileri karınlarını doyurmak, biraz diriltmek için gemide alıkoyduğum zaman, gemilerinde açlıktan ölecek duruma gelen öbür insanları da unutmamış, bizim lostromoyu adamlarımızdan on iki kişiyi de yanına alarak kendi sandalımızla gemiye bir çuval ekmek, beş altı parça da haşlamalık sığır eti götürmekle görevlendirmiştim. Cerrah da adamlarımıza, et kaynarken başında bulunmalarını, çiğ yemesinler ya da daha pişmeden

tencereden kapmasınlar diye mutfağı beklemelerini, her adama sırayla, azar azar vermelerini söyleyerek böylece zavallıları kurtardı; yoksa canlarını kurtarmak için verilen yemekle kendi kendilerini öldüreceklerdi.

Ben de o arada lostromoya, büyük kamaraya girerek içerdeki yolcuların ne durumda olduklarını görmesi, rahat ettirmesi, canlanmaları için gerekli şeyleri vermesi için buyruk verdim. Doktor da gemide lostromoya verdiği ilaçlı çorbadan bir testi dolusu hazırlayarak bunun onlara iyi geleceğini, hepsini yavaş yavaş iyileştireceğini söyledi.

Ben bununla yetinmedim, yukarda da söylediğim gibi o acıklı durumu gözlerimle görmek istiyor, gemide o sahneyi başkalarından işitmekten daha canlı olarak göreceğimi biliyordum; böylece geminin kaptanını –artık lostromoya kaptan diyorduk– yanıma alarak biraz sonra onların sandalıyla ben de gittim.

Zavallı gemicileri, eti daha pişmeden kazandan kapmak için birbiri üzerine yığılmış buldum. Ama benim lostromo, bu karmaşayı görerek mutfak kapısını sıkıca güven altına almış, oraya diktiği nöbetçi de onlara birazcık beklemelerini anlatmak için bin dereden su getirmiş, söz anlamadıklarını görünce zor kullanarak dışarda tutmuş. Bununla birlikte et suyuyla yumuşasın diye kazana birkaç peksimet attırarak tirit gibi bir şey yaptırmış, açlıklarını birazcık körletsin diye her birine birer parça vermiş, kendi iyilikleri için böyle azar azar vermek zorunda olduğunu söylemiş, ama hiçbirine dinletememiş. Eğer ben, kendi komutanları, üstleri ile gemiye gelerek tatlılıkla, bir daha kendilerine hiçbir şey vermeyeceğim gözdağıyla engel olmasaydım, öyle sanıyorum zorla mutfağa girip eti ocağın üstündeyken yağma edeceklermiş. Çünkü aç mideye kuru söz vız geliyordu. Bununla birlikte hepsini yatıştırdık, ilkin azar azar, sonra biraz daha fazla vererek en sonunda karınlarını doyurduk, hepsi de iyileştiler.

Ama kamaradaki zavallı yolcuların durumu bambaşka, ötekilerinkinden çok daha kötüydü; çünkü önceleri, gemideki adamların yiyeceği kendilerine bile yetmeyecek ölçüde kıt olduğu için, onlara çok az bir şey verebilmişler, sonradan büsbütün kendi hallerine bırakmışlardı; belki altı yedi gündür ağızlarına tek bir lokma koymamışlar, ondan önce de günlerce pek az bir şey yemişlerdi. Gemicilerin çok temiz, ağır bir kadın olduğunu söyledikleri zavallı ana, ne aldıysa, sevgisinden hepsini oğluna vermiş, en sonunda dayanamamış düşmüş; bizim geminin lostromosu yanına gittiği zaman daha ölmemekle birlikte, sırtı duvara dayalı, iki yanındaki iki iskemleye sıkı sık tutunmuş, döşemede oturuyormuş; başı ölü gibi omuzları arasına gömülü durumdaymış. Lostromo kendisine güç verecek avutucu şeyler söylemiş, ağzına da bir kaşık et suyu dökmüş; dudaklarını kımıldatmış, bir elini kaldırmış, ama konuşamamış; bununla birlikte lostromonun dediklerini anlamış, kendisinden umut kalmadığını, oğluna bakılmasını anlatmak istercesine, parmağıyla çocuğu göstererek birtakım işaretler yapmış.

Bu durumda son derece duygulanan lostromo gene de ağzına birkaç kaşık et suyu akıtmaya çalışmış, içirebildiğini kesinlikle biliyor musun dediğimde, iki üç kaşık içirdiğini söylemişti. Ama iş işten geçmişti, kadıncığız o gece öldü.

Sevgili anasının ölümü pahasına kurtulan çocuk, kendisinde hiçbir canlılık izi kalmamış bir durumda ölü gibi,

kamara yatağında uzanmış yatmakla birlikte pek tehlikede değildi. Ağzında eski bir eldiven parçası vardı, öbür parçayı yemişti; bununla birlikte hem genç hem de anasından daha güçlü olduğu için lostromo ağzına iki üç kaşık et suyu dökünce göze çarpar ölçüde canlanmaya başladı; birkaç kaşık daha verdi, ama çok hastalanarak hepsini geri çıkardı.

Sıra zavallı beslemeye gelmişti; kızcağız döşemeye hanımının yanına upuzun yatmış, tıpkı inme inmiş bir kimse gibi, ölümle pençeleşiyordu. Eli ayağı çarpılmış, bir eliyle de sandalyeye öyle sıkı yapışmıştı ki, kolay kolay ayıramadık; öteki kolu başının üstünde, ayaklarının da ikisi birden kabinedeki masanın kıyısına sımsıkı dayanmıştı; sözün kısası, tıpkı can çekişmekte olan bir kimse gibi yatıyordu, ama daha ölmemişti.

Zavallı kızcağız yalnız açlıkla, ölüm düşüncesinin uyandırdığı korkuyla kalmamış, gemicilerin sonradan anlattığına göre, çok sevdiği hanımının öleceğini iki üç gün önce anlayınca büyük bir tasaya düşmüştü.

Bu zavallı kıza ne yapacağımızı bilmiyorduk; ama bizim doktor çok bilgili, görgülü bir adam olduğu için büyük bir ustalıkla onu kurtardı; sonra da aklını başına getirmeye uğraştı; çünkü şimdi görüleceği üzere, uzun bir süre aklını biraz oynatmış gibiydi.

Bu anıları okuyacak kimselerin, deniz yolculuklarının, insanın istediği bir yerde bir hafta ya da on beş gün kalabileceği kara yolculuğundan apayrı nitelikte olduğunu göz önünde bulundurmaları gerekir. Görevimiz bu kazaya uğramış geminin insanlarına yardım etmekti, onlarla birlikte kalmak değil. Suyumuzdan ayrılmayarak birkaç gün bizimle aynı yolu yapmayı istedilerse de, direksiz bir gemiyle aynı hızda yol almamız için yelken kullanmamamız gerekiyordu. Bununla birlikte kaptanlarının dileği üzerine gemilerine bir büyük direk, bir de iğreti pruva direği takmalarına yardım ettik, böylece üç dört gün birlikte kaldık; sonra kendisine beş fıçı

sığır, bir fıçı domuz eti, iki fıçı peksimet, bunlara göre bezelye, un, verebileceğimiz öbür şeyleri verdik; onları kırmamak için karşılığında da üç fıçı şeker, biraz rom, birkaç sekizlik aldık; papazı, genç delikanlıyı, besleme kızı, kendi istekleri üzerine bütün eşyalarıyla birlikte bizim gemiye alarak ayrıldık.

Delikanlı on yedi yaşlarındaydı, güzel, iyi yetişmiş, alçakgönüllü, duygulu bir çocuktu; anasının ölümünden dolayı çok üzgündü, anlaşılan birkaç ay önce de Barbados'ta babasını yitirmişti. Bizim doktora kendisini bizim gemiye almam için yalvarmış, annesini o taş yürekli gemicilerin öldürdüğünden yakınmış; gerçekten de öyle olmuş, dolaylı olarak onlar öldürmüşler; çünkü zavallı düşkün dula hiç olmazsa ölmeyecek kadar, canı çıkmasın diye, çok az bir şey verebilirlerdi. Ama açlık ne dost ne akraba ne insanlık ne de hak tanır; onun için taş yüreklidir, acıma duygusundan yoksundur.

Doktor ona bizim çok uzaklara gideceğimizi, bu yolculuğun kendisini bütün tanıdıklarından uzak yerlere, belki de şu andaki durumundan daha kötü durumlara atacağını, açıkçası, açlıktan ölebileceğini söylemiş. "Aralarında yaşadığım bu acımak bilmez heriflerden kurtulayım da, nereye gidersem gideyim" demiş; kendisini ölümden kurtaran kaptanın (yeğenimi hiç görmediği için, demek istediği bendim), gönlünü kırmayacağına inandığını; besleme kıza gelince, akıllanırsa, kendisini nereye götürürsek götürelim buna çok teşekkür edeceğini söylemiş. Doktor durumu bana öyle üzülerek anlattı ki, bu isteğe boyun eğdim; yerinden kımıldatılamadığı ya da yanına gidilemediği için öbür gemide kalan on bir fıçı şekerden başka bütün eşyalarıyla birlikte ikisini de gemiye aldım; delikanlıda bu malların konşimentosu olduğundan kaptana, Bristol'a gittiği zaman bunları orada akrabası olduğunu söylediği Mr. Rogers adlı bir adama teslim edeceği konusunda bir senet imzalattım, ölen kadının da bütün eşyalarını ona vermesini söyledim, kendim de adama bir mektup yazdım;

bunların hiçbirinin olduğunu sanmıyorum; çünkü o geminin Bristol'a varıp varmadığını hiçbir zaman öğrenemedim; belki de batmıştır; çünkü o durumdaki bir geminin, karadan öylesine uzak denizler ortasında tutulduğu ilk fırtınada kaynadığı düşüncesindeyim; daha bizimle karşılaştığı zaman, ambarı bozulmuş, su almaya başlamış durumdaydı.

Şimdi on dokuz derece otuz iki dakika enlem dairesinde bulunuyorduk, başlangıçta rüzgâr karşımızdan vurmakla birlikte, yolculuğumuz oldukça iyi geçmişti. Sonradan karşılaştığımız ufak tefek rüzgâr, hava, akıntı gibi olaylarla hiç kimsenin başını ağrıtmayacağım; aşağıda anlatacağım öbür şeyler uğruna sözlerimi kısa keserek 1695 Nisan'ının on beşinde, eski yerime, adaya vardığımı belirtmekle yetineceğim. Adayı bulmakta az güçlük çekmedim; çünkü Brezilya'dan oraya gelirken de giderken de adanın güneyi ile doğusundan gitmiştim; şimdi ise kara ile adanın arasından geçiyor, elimde bu kıyıların ne bir haritası ne de yol gösterecek bir işaret bulunduğu için, adayı gördüğüm zaman bile orası mıdır, değil midir bilemiyordum.

Uzun bir süre döndük dolaştık, koca Orinoco ırmağının ağzındaki birçok adaya yanaştık; ama bütün bu çabamız boşunaydı. Yalnız bu kıyılarda dolaşırken, eskiden aldanmış olduğumu, bir zamanlar adadan görüp de kara parçası sandığım yerlerin kara değil de, ırmağın kocaman ağzında bir uçtan bir uca uzanan upuzun bir ada ya da küçük küçük adalardan uzun bir dizi olduğunu anladım; benim adaya gelen vahşiler de Karayip adını verdiklerimiz değil, bizim kıyıya ötekilerden daha yakın oturan adalılar ya da aynı türden başka yerlilermiş.

Sözün kısası, bu adalardan birçoğunu boş yere dolaştım; kimisinde uzun zamandır yaşayanlar vardı, kimisi ıssızdı. Bunlardan birinde birkaç İspanyol'a rastlayarak orada yerleşmiş olduklarını sandım; ama kendileriyle konuşunca kayıklarının küçük bir koyda yattığını, buraya tuz almak, bulabilirlerse inci midyesi çıkarmak için geldiklerini, kendilerinin kuzeyde 10-11 derece enlemindeki Trinidad Adası'ndan olduklarını öğrendim.

Yer yer gemiyle, yer yer de Fransızların bize kendi istekleriyle vermiş oldukları çok kullanışlı küçük yük kayığıyla bir adadan ötekine bir hayli dolaştıktan sonra, en sonunda benim adanın güneyine geldim, görünüşünden adamı hemen tanıdım; gemiyi sağ salim eski evimin bulunduğu koyun yakınında bir yerde demirledim.

Adayı görür görmez Cuma'yı çağırarak burasını tanıyıp tanımadığını sordum; biraz çevresine bakındı, sonra ellerini çırparak "Ah evet, evet, orası" diye eski evimizi gösterdi, çılgın gibi tepinmeye, oynamaya başladı, oraya yüzerek gitmek için denize atlamasına engel olmakta akla karayı seçtim.

"Peki Cuma" dedim, "burada kimseyi bulabilecek miyiz sence? Ne dersin, babanı görebilecek miyiz?" Adamcağız bir süre sesi soluğu çıkmadan öylece kaldı; ama ben babasının adını anınca, zavallı içli yaratık büyük bir üzüntüye kapıldı,

yanaklarından art arda gözyaşlarının döküldüğünü gördüm. "Ne oluyorsun Cuma" dedim, "Babanı göreceksin diye mi ağlıyorsun?" Başını sallayarak "Hayır, hayır" dedi. "Artık yok görmek onu, yok görmek." "Neden?" dedim, "nereden biliyorsun bunu?" "Ah hayır, hayır" dedi, "o çoktan öldü, çoktan; o çok yaşlı adam." "Hiç bilinmez Cuma" dedim, "Peki başka kimseyi görecek miyiz?" Anlaşılan onun gözleri benimkinden keskindi, evin hemen üstündeki tepeyi göstererek yarım mil uzakta olmamızla birlikte, "Görüyoruz! Görüyoruz! Çok adam görüyoruz, orada, orada," diye bağırmaya başladı. Ben de baktım; ama kimseyi göremedim, dürbünümle bile göremedim, anlaşılan yanlış yere bakmıştım; çünkü ertesi gün, kim olduğumuzu bilmedikleri için beş altısının bir araya toplanarak gemimize bakmış olduklarını öğrenince Cuma'ya hak verdim.

Cuma orada insan gördüğünü söyler söylemez, dost olduğumuzu anlasınlar diye gemiye İngiliz bayrağının çekilmesi, üç top atılması için buyruk verdim, şöyle böyle yedi sekiz dakika sonra da koyun kıyısından duman çıktığını gördük. Hemen bir sandal indirmelerini söyledim, Cuma'yı yanıma aldım, sandala da beyaz bir bayrak, bir dostluk bayrağı çektirerek doğruca karaya çıktım; yukarıda sözünü ettiğim genç papazı da yanıma almıştım; ona daha önce buradaki yaşayışımın öyküsünü, nasıl geçindiğimi, hem kendimle hem de burada bıraktığım adamlarla ilgili her şeyi ayrıntılı olarak anlatmıştım; bütün bunları işitince benimle birlikte gelmeyi çok istemişti. Yanımızda on altı tane de silahlı adam vardı, belki orada tanımadığımız yeni konuklara rastlarız diye düşünmüştük; ama silaha gerek duymadık.

Sular yüksek olduğu için doğruca koya yönelerek kürek çektik, gözüme ilk ilişen adam, bir zamanlar ölümden kurtardığım İspanyol oldu; yüzünü hemen tanıdım; kılığına gelince, sonra anlatacağım. İlkin benden başka hiç kimsenin karaya

çıkmaması için buyruk verdim, ama Cuma bağlansa bile duracak gibi değildi; çünkü bu sevgi dolu yaratık, uzakta İspanyolların ötesinde babasını görmüştü; ben daha bir şey göremiyordum. Karaya bırakmasalarmış denize atlayıp yüzerek gidecekmiş. Karaya çıkar çıkmaz yaydan çıkmış bir ok gibi doğru babasına koştu. Babasının yanına vardığı zaman zavallının duyduğu büyük sevincin ilk belirtilerini gören herhangi bir kimse, kendini tutmaya kesinlikle kararlı olsa bile, gözyaşı dökmekten kurtulamazdı. Babasına sarılıyor, öpüyor, yüzünü okşuyor, onu kollarına alarak bir ağacın altına oturtuyor, yanına uzanıyor, sonra ayağa kalkarak garip bir resme bakar gibi, on on beş dakika gözünü kırpmadan bakıyor; sonra yere yatıyor, babasının ayaklarını okşuyor, öpüyor, gene ayağa kalkıyor, babasının yüzüne bakıyordu; görenler zavallıyı cin tutmuş sanacaktı. Ama ertesi gün Cuma'nın bu duygularının bambaşka bir yön alması pişmiş tavuğu bile güldürecek bir şeydi. Sabahleyin babasıyla birlikte saatlerce bir aşağı bir yukarı dolaştılar, babasının elinden tutmuş, bir hanımı gezdirir gibi gezdiriyordu; ikide bir gelip sandalda babası için bir şeyler arıyor, bir parça şeker, biraz içki, bir parça peksimet gibi eline geçen her şeyi babasına taşıyordu. Öğleden sonra, çılgınlıkları bambaşka bir biçim aldı; yaşlı adamı yere oturtturarak çevresinde oynuyor, bin türlü garip eylemle dört dönüyordu; bunu yaparken bir yandan da yolculuklarında başından geçen olaylardan birini ya da ötekini, yabancı ülkelerde başından geçenleri anlatıyor, babasını eğlendirmeye çalışıyordu. Sözün kısası, Hıristiyan ülkelerde de babaya böyle bir sevgi duyulsaydı, Kutsal Kitap'taki on buyruktan beşincisine hiç gerek kalmazdı diyebilirim.

Neyse, konumuzu değiştirmeyelim; karaya çıkışımızı anlatıyordum. İspanyolların beni ne büyük bir incelikle, ne törenlerle karşıladıklarını anlatmaya kalksam sonu gelmez. Dediğim gibi, ilk gördüğüm İspanyol, ölümden kurtarmış

olduğum, kendisini çok iyi tanıdığım adamdı; kayığa doğru geldi, yanında beyaz dostluk bayrağı taşıyan bir adam daha vardı; İspanyol beni tanımamakla kalmadı, kendisine Portekizce "senyör, beni tanıyamadın mı?" diye sordum; hiçbir söz söylemeden tüfeğini yanındaki adama verdi, öbür silahlarını yere attı, yanındakine İspanyolca iyice işitemediğim bir şeyler söyledi, yaklaşarak boynuma sarıldı; bir zamanlar gökyüzünden inmiş bir melek gibi kendisini ölümden kurtaran bir insanın yüzünü tanıyamamasının bağışlanmaz bir suç olduğunu belirtti. Bütün görgülü, iyi yetişmiş İspanyollar gibi birçok güzel söz söyledi, yanındaki adama giderek arkadaşlarını çağırmasını işaret etti. Eski evime gidip gitmeyeceğimi sordu, istersem evimi bana bırakmaya hazır olduklarını, orada pek az değişiklik göreceğimi söyledi; birlikte gittik; ama sanki oraları hiç tanımıyormuşum gibi, nerdeyse evi bulamayacaktım; çünkü daha birçok ağaç dikmişlerdi, bu ağaçlar öyle sık, öyle birbirine yakın, on yıl içinde öyle çok büyümüşlerdi ki, kendilerinin bildiği dolambaçlı, gizli yollar dışında tek geçit vermiyorlardı.

Bu korunma çabalarının nedenini sordum. Adaya geldiklerinden bu yana, özellikle benim gitmiş olduğumu görmek şanssızlığına uğradıktan sonra başlarına gelenleri bir anlatsalar, bütün bunlara benim de hak vereceğimi söyledi. Benim, tam dileğime uygun güzel bir gemiyle gitme fırsatını bulmuş olduğumu işitince çok sevindiğini, günün birinde beni gene göreceğine gönlünde her zaman kesin bir inanç bulunduğunu, bütün yaşayışı boyuca başına gelen hiçbir olayın kendisini, adaya dönüp de beni bulamadığı zaman duyduğu şaşkınlıkla üzüntüye düşürmemiş olduğunu belirtti.

Orada bıraktığım üç barbara gelince (onlara böyle ad takmıştı), onlarla ilgili olarak bana anlatılacak çok şeyi olduğunu, bütün İspanyolların vahşiler arasında kalmış olmayı çok daha yeğ gördüklerini, neyse ki sayılarının pek az olduğunu

söyledi. "Yoksa güçleri yetse öteki dünyayı çoktan boylamış olacaktık" diyerek göğsüne haç yaptı. "Ama" dedi, "kendimizi korumak için, silahlarını ellerinden alarak hepsini tutsak ettiğimizi, çünkü bizim alçakgönüllü birer efendimiz olmakla yetinmeyip katilimiz olmaya yeltendiklerini söylersem kızmayacağınızı umarım." Onları burada bıraktığımdan dolayı yüreğimde büyük bir korku duyduğumu, ama ben adadan ayrıldığım zaman kendilerini her şeyin sahibi kılarak o herifleri de buyrukları altına sokamadığımı; şimdi bunu kendileri yapmışlarsa bu işe çok sevindiğimi, kendilerini suçlamanın aklımdan bile geçmediğini, çünkü o heriflerin ne dikkafalı, ne azılı birer alçak olduklarını, her kötülüğe yeltenebileceklerini bildiğimi söyledim.

Ben bunları söylerken, gönderdiği adam yanında on bir kişiyle birlikte geldi. Kılıklarından hangi ulustan olduklarını kestirmek çok güçtü; ama İspanyol, durumu hem bana hem de onlara anlattı. Önce benden yana döndü, "Bunlar canlarını size borçlu olan baylardan birkaçı efendim" dedi. Sonra onlara beni göstererek kim olduğumu söyledi; bunun üzerine hepsi birer birer yaklaştılar, ama birer gemici ya da sıradan adam gibi değil de, sanki her biri bir büyükelçi ya da soylu kişi, ben de bir hakan ya da fatihmişim gibi davranıyorlardı. Son derece ince, saygılı davranışlarında bir yandan da kendilerine çok yakışan erkekçe bir hava, yüce bir ağırbaşlılık vardı. Sözün kısası, benden çok daha ince davranışlı, çok daha görgülü oldukları için, bu tutumlarına karşı nasıl davranacağımı, nasıl karşılık vereceğini bile bilemiyordum.

Ben ayrıldıktan sonra adaya nasıl geldikleri, orada nasıl geçindikleri, öyle ilgi çekici, kitabının ilk bölümünde verdiğim bilgiler yardımıyla kolayca anlaşılabilecek, birçok ayrıntısıyla da benim önceden anlattıklarıma bağlanacak öyle olaylarla doluydu ki, bunları benden sonra geleceklerin de beğenisine sunmaktan kendimi alamıyorum.

Şimdi sözü on binlerce "dedim, dedi, o bana dedi, ben ona dedim" kalabalığına boğmak istemiyorum; onların bana söylediklerinden aklımda kalanları, onlarla görüştüğüm sırada orada karşılaştığım olayları sırasıyla anlatmaya çalışacağım.

Bunu yeterince, elimden gelen açıklıkla yapabilmem için, önce adanın bıraktığım zamanki durumuna dönmek, orada kimlerin kaldığını söylemek zorundayım. İlkin, vahşilerin elinde ölümden kurtardığım iki adamı, Cuma'nın babası ile İspanyol'u büyük bir kayıkla, karşıdaki o zaman kara parçası sandığım yere, orada kalan İspanyolları düştükleri sıkıntıdan kurtarmak, o an için kendilerine yardımcı olmak, sonra da başarabilirsek birlikte kaçıp kurtulma yollarını aramak üzere gönderdiğimi bir daha söylemeliyim.

Onları oraya gönderdiğim zaman, kendi kurtuluşum için ortada yirmi yıl öncekinden fazla bir umut yoktu; hele sonradan ortaya çıkacak bir fırsat, bir İngiliz gemisinin adaya gelerek beni alıp götürmesi aklımın kıyısından bile geçmiyordu; bununla birlikte onlar geri döndükleri zaman yalnız benim gittiğimi değil, gitmemiş olsaydım kendilerine verilmesi gereken her şeye el koymuş üç kişiyi de adada bıraktığımı görünce şaşkınlıktan kendilerini alamamışlar.

Bununla birlikte konuyu bıraktığım yerden ele almak için, sorup anlamak istediğim ilk şey, kendileriyle ilgili işlerdi; arkadaşlarını adaya getirmek üzere kayıkla gönderdiğim zaman neler yaptıklarını anlatmasını istedim. Hava çok iyi, deniz de durgun olduğundan, yolculuğunun bu bölümünde anlatılacak pek az şey olduğunu söyledi; yurttaşları kendisini görünce son derece sevinmişler (anlaşılan başları olan, batık geminin kaptanı bir süre önce ölmüş, bu da onun yerine baş olmuş). Onu gördüklerine şaşırmışlar da; çünkü vahşilerin eline düştüğünü biliyor, vahşilerin bütün öbür tutsaklar gibi onu da yiyeceklerini düşünüyorlarmış; nasıl kurtulduğunu

onlara anlatıp onları da adaya götürmek üzere yaptığımız hazırlıklardan söz edince, kulaklarına inanamamışlar. O andaki şaşkınlıkları, kim olduğunu, Firavun'un sarayındaki yüksek göreve nasıl ulaştığını anlatan Yusuf'un karşısında kardeşlerinin duyduğu şaşkınlık gibi bir şeymiş. Ama yolculuk için onlara götürdüğü silahları, barutu, kurşunu, yiyeceği gösterince, kendilerine gelerek kurtuluş sevincini paylaşmışlar, hemen onunla birlikte yola çıkmak için hazırlıklara başlamışlar.

İlk işleri kayık aramak olmuş; bu konuda davranışlarının dürüstçe olup olmayacağına pek aldırmadan, vahşi dostlarından balığa çıkmak ya da gezmek için iki büyük sandal istemiş, bu sandalları aşırıvermişler.

Bu kayıklarla sonraki sabah yola çıkmışlar; anlaşılan yol hazırlıkları pek uzun sürmemiş; çünkü ne yükleri ne elbiseleri ne azıkları varmış; ekmek yapmakta kullandıkları birkaç kökten başka yeryüzünde tek çöpleri yokmuş.

Gitmeleri gelmeleri topu topu üç hafta sürmüş, ne yazık ki bu sırada ben de kurtulma fırsatı bularak zavallı İspanyolların başına bin bir dert açarak, hiç kimsenin karşılaşmak istemeyeceği adamlardan en arsız, en dikbaşlı, en ipsiz sapsız, ulaşmaz üç kişiyi adada bırakarak ayrılmıştım.

Alçak heriflerin tek doğru işi, İspanyollar geldiği zaman, bıraktığım mektubu onlara vermek, benim buyruk verdiğim üzere kendilerine yiyecek yardımı yapmak, gerekli rahatlığı sağlamak olmuş; adada nasıl yaşadığımı, nasıl geçindiğimi, ekmek yapmakta, keçileri evcilleştirmekte, ekin ekmekte, üzüm kurutmakta, çömlek yapmakta, kısacası, yaptığım her şeyde uyguladığım yöntemleri gösteren bir kâğıt bırakmıştım, onu da vermişler; İspanyollardan ikisi İngilizceyi oldukça anlıyorlarmış. İspanyolların işine yarayacak öteki şeyleri de vermezlik etmemişler; çünkü bir süre için çok iyi geçinmişler; onları eve de, mağaraya da bırakıyorlarmış, bir arada

güzel güzel yaşamaya başlamışlar; İspanyolların başıyla Cuma'nın babası, benim yöntemlerimi görmüş oldukları için her şeyi yönetiyorlarmış. İngilizler ise adada dolaşarak papağan vurmaktan, kaplumbağa yakalamaktan başka bir şey yapmıyorlarmış, akşam eve döndükleri zaman da yemeklerini İspanyollar hazırlıyormuş.

Ötekiler bozgunculuk etmeseymiş, İspanyollar bu durumdan gene de hoşnutmuş; ama herifleri içlerindeki kötülük bir süre sonra dürtmeye başlamış; bahçıvan köpeği gibi ne kendileri yemişler ne de öbürlerine yedirmişler. Bununla birlikte ilkin aralarındaki ayrılıklar anlatmaya bile değmeyecek havadan sudan şeylermiş; ama sonraları iş açıktan açığa bir savaşa dökülmüş, üstelik bu savaş hem akla hem de sağduyuya aykırı olarak fol yok yumurta yokken, akıl almaz bir kabalıkla, arsızlıkla birdenbire patlak vermiş; gerçi bütün bunları önce suçlayıcıları olan İspanyolların ağzından dinlediğim doğrudur ama, kendilerini sorguya çektiğimde de tek noktayı bile yalanlamadılar.

Yalnız bütün bunların ayrıntılarına girmeden önce, öykümün birinci bölümünde bıraktığım bir eksiği de gidermek zorundayım; anlattıklarım arasında yazmayı unuttuğum bir şey vardı: Adadan giderken demir alıp da tam yelkeni açacağımız sırada gemide ufak bir kavga çıkmış, ben bunun gene bir ayaklanmaya dönüşeceğinden çok korkmuştum; kaptan gözüpek davranıp da bizim de yardımımızla zora başvurarak azılılardan iki kişiyi hapsetmeseydi, kavganın yatışacağı yoktu; ikisini de zincire vurdu; çünkü bunlar ilk ayaklanmada da elebaşıymışlar; ağızlarından gene birtakım tehlikeli sözler kaçırınca, kaptan da kendilerini İngiltere'ye zincir altında götürerek ayaklanma, gemiyi kaçırma suçlarından dolayı astıracağını söyleyerek korkuttu.

Gerçi kaptanın böyle bir şey yapacağı yoktu ama, anlaşılan bu sözler birtakım öbür gemicileri ürkütmüş, kimisi de kapta-

nın şimdilik kendilerine tatlı sözler söylediğini, oysa İngiltere'ye varır varmaz hepsini deliğe tıktırarak ölüm cezası isteğiyle yargılatacağını, ötekilerin kafasına sokmuştu.

Lostromo bunları haber alarak bize de bilgi vermişti; bunun üzerine gemide gene büyük adam olarak tanındığım için, lostromo ile birlikte giderek bunları yatıştırmam, yolculuğun bundan sonraki kesiminde uslu dururlarsa, önceden işlemiş oldukları bütün kötülüklerin bağışlanacağını söylemem uygun görüldü. Gittim, kendilerine şerefim üzerine söz verdim, bir hayli yatıştılar; zincirdeki iki adamın çözülerek bağışlanmalarını sağladığım zaman daha da çok yatıştılar.

Ama bu patırtı yüzünden o geceyi demir üstünde geçirdik, üstelik rüzgâr da düşmüştü; ertesi sabah, zincire vurulan iki adamın, birer misket tüfeği, birtakım başka silahlar, ne kadar olduğu nu bilmediğimiz bir hayli de barut, kurşun çalarak, geminin daha bordaya alınmamış sandalına atlayıp uğursuz arkadaşlarına katılmak üzere karaya kaçtıklarını öğrendik.

Bunu öğrenir öğrenmez, geminin büyük sandalını indirmeleri için buyruk vererek lostromoyu on iki kişiyle birlikte, haydutları aramak üzere kıyıya gönderdim; ama ne onları ne de ötekileri bulabildiler; çünkü sandalın karaya çıktığını görünce hepsi de ormana kaçmışlardı. Lostromo ilkin, alçaklıklarına ceza olsun diye ekinlerini bozmaya, evlerini yerlerini yakmaya, her şeylerini yok etmeye karar vermiş, ama kendilerine böyle bir buyruk verilmediği için gene her şeyi bulduğu gibi bırakmış, kaçırdıkları sandalı da alarak onlarsız dönmüştü.

Böylece bu iki kişiyle birlikte sayıları beş olmuştu; ama ilk üç kişi çok daha azılı oldukları için, üç gün bir arada kaldıktan sonra bu yeni gelen iki kişiyi kapı dışarı ederek yüzlerine bile bakmamışlar, ne de bir lokma yiyecek vermişler; İspanyollar ise daha adaya gelmemişlermiş.

İspanyollar adaya ilk geldikleri zaman, işler yolunda gitmeye başlamış; çünkü o üç azılı İngiliz'i, kendi yurttaşlarını gene yanlarına almaya, dediklerine göre, hep birlikte bir aile gibi yaşamaya kandırmak istemişler; ama kulak asan olmamış; böylece sonradan gelen o iki kişi tek başlarına kalmışlar, rahat yaşamak için çalışmaktan çabalamaktan başka çıkar yol olmadığını görünce, adanın kuzey kıyısına, ama doğu kesimine sık sık gelen vahşilerin tehlikesinden uzak olmak için batıya doğru bir yere yerleşmişler.

Orada kendilerine, biri oturmak, biri de yiyecek koymak için iki kulübe yapmışlar, İspanyollar da kendilerine benim bıraktığım arpadan, özellikle bezelyeden biraz tohumluk vermişler; hepsine öğrettiğim yönteme göre tarla çevirmişler, kazmışlar, ekmişler, oldukça iyi bir yaşam sürmeye başlamışlar; ilk ekinleri daha topraktaymış; ilk kazdıkları yer ufak bir tarla, zamanları da çok dar olmakla birlikte gene de onların ekmeğine, öbür yiyeceklerine gerekecek ürünü sağlayabilecek durumdaymış; bunlardan biri geminin aşçısı olduğu için

ellerine geçecek pirinçten, sütten, birazcık etten çorba, çörek gibi şeyler yapmaya hazırlanıyormuş.

Onlar bu durumda, heyecanla bekleyerek yaşayıp giderlerken yurttaşları olacak o üç görülmedik alçak, durup dururken, keyif için gelip bunlara çatmış, kavga çıkarmışlar, adanın kendi malları olduğunu, valinin (sözde benim) adayı kendilerine verdiğimi, adada başka hiç kimsenin hakkı olmadığını, kira vermedikçe adada ev yapamayacaklarını söylemişler.

Öbür iki kişi ilkin bunların şaka yaptığını sanmışlar, içeriye buyur etmişler, evlerinin ne güzel olduğunu göstererek ne kira istediklerini sormuşlar; biri de şakacıktan, mal sahibi iseler, toprakları üzerinde yapı kurulması, topraklarının işlenmesi için, alışıldığı gibi, kendileriyle uzun süreli bir sözleşme yapmaları gerektiğini, bu sözleşmeyi yazacak bir noter bulup getirmelerini söylemiş. Öbür üç İngiliz'den biri öfkelenerek söve saya, işin şakası olmadığını kendilerine göstereceklerini söylemiş, az ötede zavallı adamların yemek pişirmek üzere yakmış oldukları ateşten yanar bir odun alarak kulübeyi dışardan tutuşturup bir güzel ateşe vermiş; o iki kişiden biri koşup da onu oradan öteye itip ateşi ayaklarıyla çiğnemeseymiş birkaç dakika geçmeden hepsi yanıp kül olacakmış; söndürmesi de pek kolay olmamış.

Herif, bu dürüst adamın kendisini öteye iterek uzaklaştırmasına öyle bir köpürmüş ki, bir sopa kaptığı gibi zavallının üstüne saldırmış, adamcağız tepesine inen sopadan büyük bir çeviklikle kurtulup kendisini kulübeye atmasa, işi bitikmiş; arkadaşları hem kendisinin hem de arkadaşının tehlikede olduğunu görünce ardından içeri koşmuş, misket tüfeklerini alarak dışarı fırlamışlar; sopayı yiyen adam, kavgayı ilk çıkaranı daha arkadaşları yardıma yetişmeden tüfeğin dipçiğiyle yere sermiş, sonra ötekilerin geldiğini görünce yan yana durmuşlar, tüfeklerinin namlusunu üzerlerine doğrultarak yaklaşmamalarını söylemişler.

Ötekilerin de yanlarında tüfekler varmış; ama bu dürüst adamlardan biri arkadaşlarından daha yiğitçe davranarak tehlikenin de yarattığı umutsuzluk içinde, ellerini ayaklarını kımıldatacak olurlarsa üçünün de öleceğini, tüfeklerini hemen yere atmalarını söylemiş. Ötekiler silahlarını yere bırakmamakla birlikte karşılarındakilerin kesin kararını görünce yumuşayarak anlaşmaya yanaşmış, yaralı arkadaşlarını alarak oradan uzaklaşmayı kabul etmişler; çünkü herif tüfeğin dipçiğiyle adamakıllı yaralanmış durumdaymış. Ama berikiler ellerine böyle bir fırsat geçmişken heriflerin tüfeklerini almadıkları gibi, hemen İspanyollara gidip bu alçakların kendilerine karşı nasıl davrandıklarını anlatmamakla büyük yanlış işlemişler; çünkü bu üç arsız herif öç almaktan başka bir şey düşünmez olmuş, her gün gidip bir patırtı çıkarmaya çalışmışlar.

Bununla birlikte bu azılıların, zavallı adamcağızların bin bir güçlükle yetiştirdiği ekinleri çiğnemek, kendi boğazları için besledikleri üç oğlakla bir dişi keçiyi vurmak için ikinci derecedeki alçaklıklarını anlatarak başınızı ağrıtmak istemiyorum; uzun sözün kısası, gece gündüz verdikleri türlü rahatsızlık bu iki adamın canına öylesine tak etmiş ki, ilk fırsatta üçüyle de kavga etmeyi iyice kafalarına koymuşlar; bu iş için o üç alçakla İspanyolların birlikte oturdukları şatoya, daha doğrusu bizim eski eve gitmeye, orada üçüyle açıkça döğüşmeye, İspanyolları da seyre çağırmaya karar vermişler; bunun üzerine bir gün ortalık ağarmadan kalkmışlar, oraya giderek İngilizleri adlarıyla çağırıp, niçin çağırdıklarını soran bir İspanyol'a, onlarla görüşmek istediklerini söylemişler.

Bir gün önce de İspanyollardan ikisi ormanda dolaşırlarken, ötekilerden ayırt etmek için dürüst diye adlandırdığım bu iki İngiliz'den birini görmüşler, o da İspanyollara üç yurttaşının kendilerine yaptıkları kötülüklerden acı acı yakınmış, tarlalarını nasıl bozduklarını, bin bir güçlükle yetiştir-

dikleri ürünleri nasıl yağma ettiklerini, kendi geçimleri için besledikleri üç oğlakla bir sağmal keçiyi nasıl vurduklarını anlatmış, arkadaşları, daha doğrusu İspanyollar gene yardım etmezse açlıktan öleceklerini söylemiş. İspanyollar gece eve döndüklerinde, hepsi sofradayken, bütün bunları işiten İspanyol, büyük bir incelikle, tatlılıkla İngilizleri suçlamış, bu adamların kimseye zararı dokunmayan, kendi hallerinde, alınlarının teriyle yaşamaya çalışan insanlar olduklarını, yaptıkları bütün işlerin bin bir emekle, güçlükle ortaya konduğunu, söylemiş, onlara karşı nasıl böyle bir davranışa girişebileceklerini sormuş.

İngilizlerden biri, onların burada işi olmadığını, adaya izinsiz geldiklerini, burada ne ekin ekebileceklerini ne de ev yapabileceklerini söyleyerek oldukça ters bir çıkış yapmış. İspanyol büyük bir serinkanlılıkla, "Neden Senyör İngilese, açlıktan ölsünler mi?" diye sormuş. İngiliz hiç yontulmamış gerçek bir kabalıkla, "Evet ölsünler, gebersinler, ne ekin ekebilirler burada ne de ev yapabilirler" demiş. "Peki ne yapsınlar öyleyse Senyör?" diye sormuş İspanyol. Bunun üzerine alçaklardan bir başkası, "Cehennemin dibine kadar yolları var, uşağımız olsun, bize çalışsınlar" demiş. İspanyol da, "Ama böyle bir şeyi nasıl isteyebilirsiniz? Onları parayla satın almadınız ki, uşak olarak kullanabilesiniz" karşılığını vermiş. İngiliz, valinin bu adayı kendilerine verdiğini, burada kendilerinden başka hiç kimsenin işi olmadığını söylemiş, adada hiçbir yapı kuramayacaklarını ileri sürerek yapacakları yeni kulübeleri de yakacaklarına Tanrı adı üstüne ant içmiş.

İspanyol, "Öyleyse Senyör, bu kurala göre bizim de sizin uşağınız olmamız gerekiyor" demiş; arsız köpek, "Elbette" diye karşılık vermiş, söz arasında birkaç da sövgü savurarak "Aklınız varsa kendiliğinizden olursunuz" demiş. İspanyol bu sözlere gülüp geçmiş, karşılık bile vermemiş. Bununla bir-

likte bu küçük konuşma onları kızdırmış, biri (sanırım Will Atkins dedikleri adam) ötekine, "Haydi Jack, gidip ötekileri bir daha darmadağın edelim; yıkalım evlerini başlarına, bizim topraklarımız üstünde ne ekin ekebilirler ne de yerleşebilirler" demiş. Her biri birer tüfek, tabanca, kılıç alarak yola çıkmışlar, bir yandan da kendi aralarında homurdanarak söve saya, sırası gelince İspanyollara da günlerini göstereceklerini söylüyorlarmış; anlaşılan İspanyollar bu sözlerin hepsini anlayamamışlar, yalnız iki dürüst İngiliz'i desteklediklerini için bu heriflerin kendilerine genel olarak içerlediğini düşünmüşler.

O gece onların nereye gittiklerini, neler yaptıklarını İspanyollar bilmiyordu; ama anlaşılan geceleyin bir süre çevrede dolaşmışlar, sonra benim yazlık ev dediğim yere giderek yorgun oldukları için uyuyakalmışlar. Tasarıları, gece yarısına dek orada beklemek, zavallı adamcağızları uykuda bastırmakmış; sonradan kendi ağızlarıyla söylediklerine göre, niyetleri onlar içeride uyurken kulübeyi ateşe vererek ikisini de diri diri yakmak, dışarıya kaçacak olurlarsa öldürmekmiş; kötülüğün gözüne uyku girmezmiş ama, işin garibi üçü de sabaha dek küp gibi uyumuşlar; uyanamadıkları için tasarıları da gerçekleşememiş.

Bununla birlikte öbür iki İngiliz'in de bunlar için kundakçılıktan, öldürmekten çok daha iyi tasarıları varmış; neyse ki gözlerini kan bürümüş bu üç alçak daha kulübeye gelmeden kalkmış, dışarı çıkmışlar.

Kulübeye vardıklarında içindekilerin gitmiş olduğunu gördükleri zaman, anlaşılan en önde giden Atkins arkadaşına, "Hey Jack, yuva burada, ama kuşlar uçmuş" diye bağırmış; bunların böyle erkenden nereye gitmiş olabileceklerini düşünerek bir süre duraklamışlar, sonra İspanyolların bunlara haber vermiş olduğu sonucuna vararak el ele tutuşup İspanyollardan bunun öcünü almaya ant içmişler. Bu kanlı pazarlığı

bitirir bitirmez adamcağızların evine saldırmışlar; gerçi hiçbir şeyi yakmamışlar ama, kulübelerin ikisini de yıkmışlar, yerli yerinde tek bir tahta parçası bile bırakmamışlar; kulübelerin yeri bile tanınmaz duruma gelmiş; içerdeki eşyaları, bezleri parça parça etmişler, ellerine geçen her şeyi öyle döküp saçmışlar ki, zavallı adamlar sonradan birtakım eşyalarını evlerinden bir mil uzak yerlerde bulmuşlar.

Bunları yaptıkları yetmiyormuş gibi, zavallı adamların diktiği bütün fidanları sökmüşler, ekinleri ile sürülerini korumak için çevirdikleri çitleri bozmuşlar, sözün kısası, Tatar akıncılarının yaptığı gibi, her şeyin altından girip üstünden çıkmışlar.

Bu arada öbür iki adam da bunları aramaktaymış. Üçe karşı iki kişi olmakla birlikte nerede olursa olsun, kavgaya girişmeye kesin kararlıymışlar. O sırada karşılaşsalarmış, yüzde yüz kan çıkacakmış; çünkü hakkını söylemek gerekirse hepsi de iriyarı, kabadayı, dediği dedik adamlardı.

Ama birbirlerine rastlamayı istedikleri ölçüde, ulu Tanrı onları birbirinden uzaklaştırmış, bir türlü karşı karşıya getirmemiş; tazı gibi birbiri ardında dolaşıp durmuşlar, üçü bir yere varınca öbür ikisi başka yere gidiyormuş, sonra geri döndükleri zaman üçünün de başka yere gittiğini görüyorlarmış; sonunda üç azılı gene eski eve dönmüşler, yaptıkları öbür işleri şimdi göreceğiz. Bu üç kişi yaptıkları işin de verdiği kızgınlıkla kudurmuş yaratıklar gibi geri döndüklerinde İspanyolla-

ra çatmışlar, yaptıkları işi böbürlene böbürlene anlatarak onlara da kabadayılık taslamışlar. İçlerinden biri bir İspanyol'a yaklaşmış, oyuncu bir yaramaz çocuk gibi, şapkasını kaparak fırıldak gibi havada çevirmiş, alay ederek "Siz, Senyör Jack İspanyol, davranışlarınızı düzeltmezseniz sizin de sonunuz aynı olacak" demiş. İspanyol hayli ağırbaşlı bir adam olmakla birlikte yiğitlikte hiçbir erkekten geri kalmayacak yaradılışta, güçlü, gösterişli bir adammış; gözlerini İngiliz'e dikerek bir süre bakmış, sonra ağır ağır üzerine yürümüş, elinde silah olmadığı için İngiliz'i bir yumrukta balta yemiş öküz gibi yere yuvarlayıvermiş; bunun üzerine azılılardan arsızlıkta birinciyi aratmayacak bir başkası hemen tabancasını çekerek İspanyol'a ateş etmiş; kurşunlar İspanyol'un saçlarını sıyırmış geçmiş; ama bir tanesi kulak memesine değerek hayli kanatmış. İspanyol kanı görünce kendisini gerçekte olduğundan daha ağır yaralandı sanarak iyice öfkelenmiş; çünkü önceleri gene de soğukkanlı davranıyormuş; bunun üzerine işini tam bitirmeye karar vererek, yere yuvarlanan herifin tüfeğini kaptığı gibi, kendisine tabanca çekene doğrultup nişan almış, tam ateş edeceği sırada öteki İspanyollar mağaradan çıkarak "Vurma!" diye bağırmışlar, araya girip öbür iki İngiliz'i yakalamış, silahlarını almışlar.

Bütün silahlarının gittiğini, yurttaşları gibi İspanyolları da kendilerine düşman ettiklerini görünce yumuşamaya, tatlı diller dökerek silahlarını geri istemeye başlamışlar. Ama İspanyollar bunlarla öbür iki İngiliz arasındaki kavgayı göz önünde bulundurarak, bunları birbirlerinden ayrı tutmanın en iyi yöntem olacağını düşünerek, uslu dururlarsa kendilerine hiçbir kötülük yapmayacaklarını, eskisi gibi gene yardım edeceklerini, bir arada yaşayacaklarını, ama hem yurttaşlarını hem de kendilerini köle yapmak gibi uğursuz bir düşünceye saplandıkları için silahlarını geri veremeyeceklerini söylemişler.

Azgın herifler insanca davranıştan yoksun oldukları gibi, söz de anlamamışlar, silahlarının geri verilmediğini görünce öfkeden kudurarak deli gibi, silahları olmasa da bu işi yanlarına bırakmayacaklarını söyleyerek çekip gitmişler. İspanyollar bu gözdağına kulak asmayarak sürülerine ya da ekinlerine bir zarar vermekten sakınmalarını, yoksa kendilerini ele geçirdikleri yerde zararlı hayvan avlar gibi vuracaklarını, sağ yakalayacak olurlarsa yüzde yüz asacaklarını söylemişler. Ama bu söz bir kulaklarından girmiş, ötekinden çıkmış, cehennem zebanisi gibi, ağız dolusu sövgülerle, homurdana homurdana çekip gitmişler. Onlar gittikten az sonra da öbür iki İngiliz gelmiş; başka türden olmakla birlikte bunlar da öfkeden köpürüyorlarmış; çünkü tarlalarına gittiklerinde, her şeyin yukarıda anlatıldığı üzerine yıkılmış, yağma edilmiş olduğunu görmenin, ne büyük bir öfke uyandıracağını anlamak güç değildir.

Onlar başlarına gelenleri yana yakıla anlatırken İspanyollar da kendi başlarından geçeni anlatmaya başlamışlar; üç kişinin on dokuz kişiyi böylesine yıldırması, sonra da hiçbir ceza görmemesi, gerçekten de garip bir şeydi.

Ama İspanyollar burada da araya girerek, silahları ellerinden alınmış olduğu için, bu ikisinin onların ardına düşmelerine, belki de öldürmelerine göz yummayacaklarını söylemişler; başları olan o ağırbaşlı İspanyol, "Bu işi bize bırakın, onlardan hakkınızı biz almaya çalışırız; çünkü nasıl olsa dönüp dolaşıp, bizim yardımımız olmadan geçinemeyeceklerini anladıkları an, öfkeleri de yatışınca, gene bize dönecekler; o zaman sizin haklarınızı bütünüyle almadan onlarla barışmayacağımıza söz veriyoruz; böyle olunca, onlarla kendinizi savunmak zorunda kalmadıkça bir kötülük etmeyeceğinizi umarız" demiş.

İngilizler buna istemeye istemeye boyun eğmişler; İspanyollar ise bundan tek amaçlarının kan dökülmesini önlemek,

işi herkes için tatlıya bağlamak olduğunu söylemişler. "Şurada topu topu kaç kişiyiz ki" demişler, "Burası hepimize de yetecek durumda, dostça geçinemezsek çok yazık olur." Neden sonra yatışan İngilizler, kendi evleri yıkıldığı için, birkaç gün İspanyollarla kalarak sonucu beklemişler.

Üç azılı, aradan beş altı gün geçtikten sonra, başıboş dolaşmaktan yorulmuşlar, bu süre içinde yalnız kaplumbağa yumurtasıyla geçindikleri için açlıktan ölecek bir durumda koruya dönmüşler, arkadaşlarının başı olduğunu söylediğim benim İspanyol'la iki arkadaşına koy kıyısında rastlayarak yanlarına yaklaşıp yaltaklanmaya, kendilerini gene yanlarına almaları için yılışıkça yalvarmaya başlamışlar. İspanyollar büyük bir incelik göstermişler; ama hem kendi yurttaşları olan iki İngiliz'e hem de kendilerine (İspanyollara) karşı eşi görülmedik bir kabalıkla davrandıkları için, gerek o İngilizlerle gerekse kendi arkadaşlarıyla görüşmeden hiçbir şey diyemeyeceklerini belirtmişler; bununla birlikte hemen gidip görüşerek sonucu yarım saat içinde bildireceklerini söylemişler. Anlaşılacağı üzere, bu azılı İngilizler çok kötü bir durumdaymışlar; çünkü yarım saat beklemeleri gerektiğini işitince, bu arada kendilerine biraz ekmek gönderilmesi için yalvarmışlar, İspanyol da hemen göndermiş; ayrıca kocaman bir parça keçi eti, bir de papağan haşlaması gelmiş; İngilizler çok aç olduklarından bunları kapışarak yemişler.

Aralarında yarım saat görüştükten sonra bunları içeri almışlar, uzun bir tartışma geçmiş, onları kendi yurttaşları olan iki İngiliz'in bütün emeklerini yok etmek, kendilerini de öldürmeye yeltenmekle suçlamışlar; onlar da bütün bu suçları işlemiş oldukları için, tersini söyleyememişler; sonunda İspanyol arabuluculuk yapmış, birkaç gün önce iki dürüst İngiliz'i silahsız kalan üç azılıyı öldürmekten nasıl alıkoymuşsa, şimdi de üç azılıyı gidip arkadaşlarının yıktıkları kulübelerin yerine biri aynı büyüklükte, biri de daha geniş olmak üzere

iki yeni kulübe yapmaya, bozdukları çitleri yeniden örmeye, söktükleri ağaçların yerine yenilerini dikmeye, bozdukları tarlaları yeniden sürüp ekmeye, kısacası ağaçları, çitleri, ekinleri mevsim geçtiği için eski duruma getiremezlerse bile, her şeyi ellerinden geldiğince eskisine yakın bir duruma getirmeye zorlamış.

Üç azılı, bunu kabul etmişler, bir süre kendilerine bolca yiyecek verildiği için hayli düzelmişler, adadakilerin hepsi gene bir arada hoşça geçinmeye başlamışlar; yalnız bu arsız herifler ancak ara sıra canları isteyince çalışıyorlarmış; bunun dışında kendiliklerinden hiçbir işe el sürdükleri yokmuş. Bununla birlikte İspanyollar bu üçüne uslu durur, herkesle iyi geçinirlerse onların yerine kendileri çalışacaklarını, isterlerse adada diledikleri gibi aylak aylak dolaşabileceklerini söylemişler; böylece bir iki ay patırtısız yaşamışlar, İspanyollar bunların tüfeklerini geri verip silahlı dolaşmalarına da izin vermişler.

Silahlı dolaşmalarına izin verildikten sonra, daha bir hafta geçmeden bu üç iyilikbilmez herif gene eskisi gibi kabadayılığa, sağa sola çatmaya başlamışlar; ama tam bu sırada karşılaştıkları başka bir olay hepsini tehlikeye attığından, kendi aralarındaki çatışmaları bir yana bırakıp hep birlikte can derdine düşmüşler.

Bir gece ötekilerin başı dediğim, daha doğrusu hepsinin komutanı, önderi, yöneticisi olan, ölümden kurtarmış olduğum İspanyol adamakıllı rahatsızmış, bütün gece gözüne uyku girmemiş; kendisinin anlattıklarına bakılırsa gövdece bir hastalığı yokmuş, ama kafası çok karışıkmış, hep birbirleriyle kavga eden, birbirlerini öldüren birtakım adamları düşünüyormuş. İyice uyanıkmış, ne yaptıysa bir türlü uyuyamamış; sözün kısası, uzun bir süre uyanık kalmış, düşüncelerindeki karışıklığın gitgide arttığını görünce, kalkmaya karar vermiş. Kalabalık oldukları için benim gibi hamakta ya

da gemi yatağında değil de, keçi derilerini üst üste koyarak yaptıkları yer yataklarında yattıklarından, kalkmak istedikleri zaman uzun uzadıya giyinmeleri falan gerekmiyormuş, sırtlarına gelişigüzel bir şey geçirip ayaklarına da çarıkları çektiler mi diledikleri yere gitmeye hazır oluyorlarmış.

O da böyle kalkmış, çevreye bakınmış, karanlıkta hiçbir şey görememiş; üstelik önceki bölümde diktiğimi anlattığım ağaçlar da bir hayli büyümüş olduğundan ileriyi görmesini engelliyor, ancak yukarıya bakabildiği için yıldızlarla aydınlanan bir gökyüzünden başka bir şey göremiyormuş; gürültü falan işitmeyince geri dönüp gene yatmış; ama gene boşuna, ne uyuyabilmiş ne de içi rahat etmiş, gönlünde son derece büyük bir sıkıntı varmış ama, bunu neye yoracağını bilemiyormuş.

Yatağından kalkarken, girip çıkarken biraz gürültü yaptığından ötekilerden biri uyanarak gezenin kim olduğunu sormuş. Bizimki, sıkıntısını anlatmış. Öteki, "Ne diyorsun, böyle şeyler hiç yabana atmaya gelmez; yakınımızda yüzde yüz bir kötülük işlenmektedir" demiş, sonra hemen "İngilizler nerede?" diye sormuş. Bizim İspanyol "Hepsi kulübelerinde, bundan hiç kuşkun olmasın" demiş.

Anlaşılan İspanyollar o büyük odaya kendileri yerleşerek üç azılı İngiliz'e dışarda bir yer yapmışlarmış; onları son ayaklanmalarından beri ayrı tutuyor, kendi aralarına karıştırmıyorlarmış. Bizim İspanyol, "Bunda bir iş var" demiş, "çünkü ben deneylerimden bilirim; ruhlarımızın başka bir evrendeki, gözlerimizle göremediğimiz birtakım başka ruhlarla bir ilişkisi vardır; yararlanmayı bilirsek bu bizim iyiliğimize olan bir belirtidir. Gel, dışarı çıkıp bir bakalım, sıkıntımı haklı gösterecek bir olayla karşılaşmasak bile, bu düşüncelerimin ne denli doğru olduğuna seni inandıracak bir örnek anlatacağım."

Uzun sözün kısası, benim her zaman çıktığım tepeye tırmanmaya gitmişler; ama benim gibi yapayalnız değil de kalabalık olduklarından, benim yaptığım gibi merdivenle önce te-

penin yarısına, sonra merdiveni bir daha kullanarak doruğuna çıkmak yerine, tehlikeden korkmadıkları için, hiç çekinmeden koruyu geçmişler, korudan çıkacakları sırada az ötelerinde bir ateş parıltısı görerek öyle bir iki kişinin değil, çok sayıda insanın seslerini işittikleri zaman şaşkınlıktan donakalmışlar.

Vahşilerin adaya geldiğini her görüşümde, onların adada bir insan bulunduğunu anlamalarına engel olmak için elimden gelen titizliği gösterirdim; bunu anlayacak olurlarsa, öyle bocalıyorlardı ki, yurtlarına geri dönenler gördüklerini kolay kolay anlatabilecek durumda olmuyorlardı; ayrıca son kavgamızda kayığa atlayarak kaçtıklarını, yurtlarına gidip bir sürü adamla birlikte döneceklerinden korktuğumu daha önce anlattığım vahşilerden, üç kişiden başka hiç kimse kurtulmamıştı.

Şimdi böyle kalabalık gelmelerinin, o üç vahşinin kurtulmasının bir sonucu mu, yoksa her zamanki gibi, kanlı törenlerini yapmak için rastgele bir geliş mi olduğunu İspanyollar kestirememişler. Ne olursa olsun, İspanyolların yapacağı şey, ya adada insan bulunduğunu vahşilere anlatmamak için kendilerini gizleyerek onları hiç görmemiş gibi davranmak ya da vahşilere hiçbirinin kurtulamayacağı bir biçimde saldırmak olmalıydı; bu da ancak vahşilerle kayıklarının arasına girmekle başarılabilirdi; ama bunu düşünememişler, böylece uzun bir süre rahatları kaçmış.

Bu durum karşısında hiç şüphesiz çok şaşıran bizim İspanyol'la yanındaki adam hemen koşa koşa geri dönerek arkadaşlarını uyandırmışlar, içinde bulundukları tehlikeyi anlatmışlar. Bir korkudur almış hepsini; ama içerde kalmaya hiçbirini kandıramamışlar, olup bitenleri görmek için hepsi de dışarıya çıkmak istemiş.

Ortalık gerçekten karanlık olduğundan, hiçbir engelle karşılaşmamışlar, vahşilerin birbirlerinden uzak yerlerde yaktıkları üç ateşin parıltısı yardımıyla onları saatlerce gözetlemek fırsatı bulmuşlar; vahşilerin ne yaptığını anlayamamış-

lar, kendileri de ne yapacaklarını bilmiyorlarmış. Çünkü birincisi, düşman çok kalabalıkmış; ikincisi, bir arada toplu bir durumda değil, bölük bölük ayrılarak kıyının birçok yerine dağılmış durumdaymış.

İspanyollar vahşilerin bütün kıyı boyunca sağa sola koşuşup durduklarını görünce, bunlardan birkaçının eninde sonunda evlerini göreceklerini ya da adada insan bulunduğu yolunda başka belirtilerle karşılaşacakları başka bir yere gidebileceklerini düşünerek büyük korkuya kapılmışlar; keçi sürüleri için de kaygılanmaya başlamışlar; çünkü sürülerinin yok edilmesi, açlıktan ölmeleri demekmiş. Böylece ilk karar verdikleri şey, ortalık ağarmadan iki İspanyol ile bir İngiliz'i yoklayarak bütün keçileri mağaranın bulunduğu büyük dere içine indirtmek, gerekirse hepsini mağaraya sokturmak olmuş.

Vahşileri kayıklarından uzak bir yerde toplu durumda yakalayabilselermiş, yüz kişi bile olsa üzerlerine saldırmaya kararlıymışlar; ama böyle bir fırsat bulamamışlar; çünkü kimileri öbürlerinden en az iki mil uzaktaymış, sonradan anlaşıldığına göre de bunlar iki ayrı ulustan yerlilermiş.

Ne yapacaklarını uzun süre düşündükten, bu çıkmaz duruma bir hayli kafa yorduktan sonra, en sonunda Cuma'nın babası yaşlı vahşiyi daha ortalık ağarmadan, neden geldiklerini, ne yapmak niyetinde olduklarını, buna benzer gerekli bilgileri öğrenmek üzere casus olarak vahşilerin arasına göndermeye karar vermiş; yaşlı adam bu görevi seve seve üzerine almış, soyunup bütün vahşiler gibi çırılçıplak olarak yola koyulmuş. Gidişinden iki saat sonra döndüğünde, vahşilerin arasına gizlice girdiğini, bunların iki kavgalı ulus olduğunu, kendi yurtlarında bir savaş yaptıklarını, savaşta iki yanın da birbirinden çok sayıda tutsak aldığını, şimdi de bir rastlantıyla, tutsakları yemek, şenlikler yapmak için aynı adaya gelmiş olduklarını; ama bu rastlantının bütün keyifleri kaçırdığını, tan ağarır ağarmaz yeniden kavgaya tutuşacaklarına inandığını, ancak adada

insan bulunduğunu bildikleri yolunda hiç bir belirtiyle karşılaşmadığını söylemiş. Daha sözlerini bitirmeye kalmadan, vahşilerden eşine rastlanmadık bir gürültü yükselmiş, bundan iki küçük ordunun kanlı bir kavgaya tutuştuğunu anlamışlar.

Cuma'nın babası bizimkileri, gizlenerek hiç ortalıkta görünmemeye kandırmak için bir hayli dil dökmüş; güvenliklerinin buna bağlı olduğunu, sessiz durmaktan başka hiçbir şey yapmaları gerekmediğini, vahşilerin birbirlerini kendi elleriyle temizleyeceklerini, kalanların da çekip gideceklerini söylemiş, bir bakıma da böyle olmuş. Ama özellikle İngilizler bir türlü yerlerinde sessizce duramamışlar, merakları sağduyularından ağır basmış, dışarı çıkarak savaşı seyretmek istemişler. Bununla birlikte gene de biraz sakınganlık göstererek evden düpedüz çıkmamışlar, uzağa, ormanın içlerine giderek kendi kafalarınca, vahşilere görünmeden kavgayı en iyi seyredebilecekleri bir yere yerleşmişler; ama şimdi de anlatacağımız gibi, anlaşılan vahşiler bunları görmüş.

Cana can dişe diş bir kavga olmuş, İngilizlerin dediklerine inanmak gerekirse, içlerinden biri, vahşilerden kimisinin büyük bir yiğitlikle, yılmadan vuruştuğunu, savaşı da büyük ustalıkla yönettiklerini söylüyordu. Kimin yendiği kimin yenildiği belli olmaksızın savaş iki saat sürmüş; ama bizimkilerin evine yakın olanların güçsüz düştükleri görülmüş, az sonra birçoğu kaçmaya başlamış; bu kaçanlardan kimisi saklanmak için evin önündeki koruya girer de istemeyerek her şeyi görür, arkalarından kovalayanlar da gene buralara gelirler diye düşünen bizimkileri bir korkudur almış. Bunun üzerine silahlanarak duvarın içinde durmaya, koruya gireceklerin üzerine saldırarak öldürmeye, buralarda insan bulunduğunu ötekilere haber verebilecek hiç kimseyi elden kaçırmamak için var güçleriyle çabalamaya karar vermişler. Gürültü çıkarmaktan korktukları için de, bu işi tüfekle değil, kılıçla ya da dipçikle yapmayı kararlaştırmışlar.

Düşündükleri doğru çıkmış, yeniden ordudan üç kişi canlarını kurtarmak için koyu geçip nereye gittiklerini bile bilmeden, sığınabilecekleri sık bir ormana geldiklerini sanarak evden yana koşmaya başlamışlar. Çevreyi gözetlemek için dışarıya diktikleri nöbetçi, bunu hemen içeriye haber vermiş, hele bu üç kişinin ardında karşı yandan hiç kimsenin bulunmadığını, ne yöne kaçtıklarının da ötekilerce görülmediğini söyleyince, bizimkiler sevinmiş. Bunun üzerine iyi bir insan olan başkanları, bu üç kaçağın öldürülmesine izin vermemiş, tepeden aşağı üç adam göndererek arkalarından dolanıp bir baskınla üçünü de tutsak edip getirmelerini söylemiş; dediğini yapmışlar. Yenilenlerin geri kalan adamları, kayıklarına koşarak denize açılmışlar; yenenler duraklamış, arkalarından gitmemişler ya da pek azı gidip dönmüşler, ama hep bir araya toplanarak iki kez hep bir ağızdan haykırmışlar; bunu, sağladıkları üstünlüğü kutlamak için yapmışlar anlaşılan, böylece kavga da bitmiş. Aynı gün öğleden sonra saat üç sıralarında

onlar da kayıklarına dolup gitmişler. İspanyollar da adada gene tek başlarına kalmışlar; korkuları geçmiş, bir daha yıllarca vahşi yüzü görmemişler.

Hepsi gittikten sonra İspanyollar saklandıkları delikten çıkarak savaş alanına gitmişler, otuz iki ölü bulmuşlar; kimi uzun mızraklarla öldürülmüş, kiminin de gövdesine saplanan oklar daha duruyormuş; ama çoğunun o kocaman tahta kılıçlarla öldürülmüş olduğunu görmüşler; kavga yerinde on altı on yedi tahta kılıçla bir sürü okla yay bulmuşlar. Bu kılıçlar çok garip, hantal şeyler oldukları için, bunları kullananlar hayli güçlü adamlar olmalı diye düşünmüşler. Bunlarla öldürülen adamların çoğunun kafası paramparça olmuş, beyinleri bizim deyimle yere saçılmış, birçoğunun da kolları, bacakları kırılmış durumdaymış; bundan da eşi görülmedik bir öfkeyle, kıran kırana döğüştükleri anlaşılıyordu. Ölmemiş olan tek yaralıya rastlamamışlar; çünkü ya kavgada karşılarındakini öldürmeden bırakmıyorlar ya da ölmemiş olan yaralıların hepsini birlikte alıp götürüyorlardı.

Bu tehlikeyi atlattıktan sonra bizim İngilizler uzun bir süre uslanmışlar; bütün bu gördüklerinden son derece ürkerek bir gün bu vahşilerin eline düşecek olurlarsa sonlarının çok kötü olacağını, çünkü vahşilerin kendilerini birer düşman olarak öldürmekle kalmayıp kasaplık hayvan gibi parçalayıp yiyeceklerini anlamışlar. Bana kendi ağızlarıyla söylediklerine göre, öldükten sonra bile olsa bir koyun ya da sığır gibi yenmek onlara öyle korkunç geliyormuş ki, bunu düşündükçe mideleri bulanıyor, kafaları eşi görülmedik bir yılgınlıkla altüst oluyor, hastalanarak haftalarca kendilerine gelemiyorlarmış.

Bu korku, sözünü ettiğim o üç azılı İngiliz'i bile yola getirmeye yetmiş; uzun bir süre kuzu gibi davranmışlar, bütün topluluğu ilgilendiren işlere canla başla yardım etmişler; ekmişler, dikmişler, biçmişler, adadaki yaşayışı iyice benimsemişler. Ama sonra gene birtakım olmayacak işlere yeltenerek kendi başlarını derde sokmuşlar.

Vahşilerden üçünü tutsak ettiklerini yukarıda söylemiştim; genç, güçlü adamlar olan bu üç kişiyi uşak olarak çalıştırmaya başlamışlar, hizmet etmeyi öğretmişler, iyi birer köle yapmışlar. Ama benim Cuma'ya uyguladığım yolları akıl etmemişler, daha doğrusu kendi canlarının güvenliğinden başlayarak onları dinin, insanlığın ilkeleriyle, tatlı dille, güler yüzle yola getirmeyi düşünmemişler; karınlarını doyuruyoruz diye adamlara işten göz açtırmamışlar, boğaz tokluğuna tepe tepe kullanmışlar; ama onlara benim Cuma'ya yaptığım yardımları yapmamışlar, onlar için savaşmamışlar; oysa benim iyi davranışım sonucunda, Cuma bana kemiğimin üstündeki etten daha çok bağlanmıştı.

Neyse biz adamlarımıza dönelim; yukarıda anlattığım gibi, karşılaştıkları ortak tehlike hepsini birbirine iyice kaynaştırmış, kafa kafaya verip durumlarını düşünmeye başlamışlar; akıllarına gelen ilk şey, vahşilerin çoğunlukla adanın öbür yanına geldiğini görerek, burası hem yaşamalarına daha elverişli, hem de vahşilerden uzak, ıssız bir yer olduğundan evlerinin yerini değiştirmemek için, kendilerinin, özellikle sürüleriyle ekinlerinin güvenliğini sağlamak üzere elverişli birkaç yere daha ağaç dikmek olmuş.

Sürüleriyle ekinlerine gelince, onları benim mağaramın bulunduğu vadiye kaldırmaya karar vermişler; orası hem bu iki işe de elverişli hem de yeterince genişti. Bununla birlikte sonradan ikinci kararlarını da bir bakıma değiştirmişler, oraya sürülerinin yalnız bir bölümünü götürmeye, ekinlerinin de ancak yarısını ekmeye karar vermişler; bunu, yarısı giderse hiç olmazsa yarısı elde kalsın diye yapmışlar. Çok akıllıca bir davranışta da bulunarak tutsak ettikleri üç vahşiye güvenip de, vadi içindeki tarlalarını, sürülerini gerektiğinde sağlam bir sığınak olarak kullanılabilecek mağarayı, adadan ayrılırken kendilerine gemiden gönderdiğim iki fıçı barutu sakladıkları yeri göstermemişler.

Evlerini değiştirmemeye karar vermekle birlikte benim, evi önce bir duvarla sonra bir koru ile çevirmiş olduğumu görerek güvenliklerinin kendilerini bütünüyle gizlemelerine bağlı olduğu görüşünde birleşmiş, bunun gerekliliğine kesinlikle inanarak orasını daha çok kapamak, gizlemek için işe koyulmuşlar.

Bu amaçla benim, evimi gizlemek için giriş yerinden bir hayli uzaklara değin ağaç diktiğimi göz önünde bulundurarak (daha doğrusu diktiğim sık kazıklar zamanla yeşermiş ağaç olmuştu), onlar da aynı şeyi yapmaya karar vermiş, benim diktiğim ağaçlardan geri kalan bütün açıklığı, daha önce sallarımı yanaştırdığımı söylediğim koya, giderek denizin yükseldiği zaman suyun eriştiği bataklığa değin bütün boş alanı fidanla doldurmuşlar, oralarda yanaşılabilecek bir koy bulunduğu izlenimini uyandıracak bir iz ya da açıklık bırakmamışlar. Seçtikleri fidanlar, daha önce de sözünü ettiğim, çok çabuk yetişen ağaçlardanmış, üstelik benim diktiklerimden daha büyük daha uzun olanlarını dikmeye çalışmışlardı; bu ağaçlar hızla büyüdüğünden, küme küme, birbirine çok yakın diktikleri fidanlar, üç dört yılda, gün girmeyecek sıklıkta bir koru olmuş. Benim diktiğim ağaçların ise her biri insan beli gibi kalınlaşmış; bunların arasına da öyle çok sayıda yeni ağaç dikmişler ki, kısacası buralar hasır gibi sık bir orman durumuna gelmiş; çeyrek mil kalınlığındaki bu engelin aşılması için ilkin küçük bir ordunun bu ağaçları devirmesi gerekiyormuş; çünkü bu sık ağaçlar arasından bir köpek bile güçlükle geçebilirmiş.

Ama hepsi bununla bitmemiş; hem sağdaki hem soldaki yerlere de aynı şeyi yapmışlar, tepenin yamaçlarını da ağaçlandırarak kendi geçişleri için bile yol bırakmamışlar; tepeye merdivenle çıkıyorlar, sonra merdiveni bir daha kullanarak doruğa tırmanıyorlarmış; merdiven kaldırılınca kanatları ya da büyü gücü olmayan hiçbir varlığın onların yanına ulaşabileceği düşünülmezmiş bile.

Bu son derece yerinde bir işti; bu hazırlıkların sonradan bir hayli yararını görmüşlerdi; böylece insanlardaki ölçülü hazırlıkların Tanrı'nın büyüklüğünü gösteren bir kanıt olduğuna, onları bütün bu işlere yönelten Yüce Tanrı olduğuna kesinlikle inandım; Tanrı'nın uyarmalarını can kulağıyla dinlersek kendi gevşekliğimiz yüzünden karşımıza çıkacak birçok yıkımı da önleyebiliriz. Bundan sırası gelince söz edeceğim.

Biz gene öykümüze dönelim. Bu olaydan sonra iki yıl, iyice kabuklarına çekilerek yaşamışlar, vahşiler de bu süre içinde adaya uğramamış.

Bir sabah erkenden İspanyollardan birkaçı adanın batısında, daha doğrusu ucunda, benim gitmeye korktuğum yerlerde dolaşırlarken, yirmiden fazla yerli kayığının karaya doğru gelmekte olduğunu görerek çok korkmuşlar.

Olanca hızlarıyla hemen eve giderek arkadaşlarına tehlikeyi haber vermişler; hem o gün hem de ertesi gün hepsi eve kapanmışlar, ancak geceleri ortalığı gözetlemek için çıkıyorlarmış. Neyse ki iş korktukları gibi çıkmamış, vahşiler adaya yanaşmamışlar, anlaşılan başka bir tasarıları olduğu için başka yere gitmişler.

Bu arada bizim üç azılı İngiliz başka bir patırtı daha çıkarmışlar; içlerinden en ters olanı, yukarıda tutsak ettiklerini söylediğim üç vahşiden birine, yapmasını söylediği bir işi yapmadığı, biraz da dikleştiği için öyle bir kızmış ki, kemerinde asılı duran el

baltasını kavradığı gibi, eğitmek niyetiyle değil de öldürmek niyetiyle zavallı vahşinin üzerine çullanmış. Orada bulunan İspanyollardan biri bu barbarca olayı görmüş; İngiliz, baltayı vahşinin kafasına indirmek istemiş, ama her nasılsa balta zavallının omuzuna rastlayarak öyle korkunç bir yara açmış ki, İspanyol, vahşinin kolu gitti diye düşünmüş, hemen yetişerek aralarına girmiş, İngiliz'e adamcağızı öldürmemesi için yalvararak, doğacak tatsız olayı önlemeye çalışmış.

Herif daha çok öfkelenerek baltasını İspanyol'a kaldırmış, vahşiye yapmak istediği şeyi ona da yapacağını söylemiş; İspanyol bunu görünce baltadan kendini sakınmış, elindeki kürekle (çünkü o sırada hepsi de tarlalarında çalışıyorlarmış) arsız herifi yere yuvarlamış. Arkadaşının yardımına koşan bir İngiliz de İspanyol'u devirmiş; bunu gören iki İspanyol arkadaşlarına yardıma gelince, üçüncü bir İngiliz de onlara yüklenmiş. Hiçbirinin elinde orada kullandıkları aletlerden başka silah yokmuş, yalnız bu üçüncü İngiliz'de benim eski paslı, kocaman bıçaklarımdan biri varmış; bu bıçakla sonradan gelen İspanyollara saldırarak ikisini de yaralamış. Bu patırtı bütün topluluğu altüst etmiş, öbür İspanyollar da gelince, üç İngiliz'i elbirliğiyle tutuklamışlar. Sonra da bu üçünü ne yapacakları sorunu ortaya çıkmış; bunlar öyle dik başlı, yola gelmez, azgın, üstelik de öyle tembel adamlarmış ki, ne yapacaklarını şaşırmışlar; çünkü üçü de son derece arsız heriflermiş, başkalarına verdikleri zarar umurlarında bile değilmiş; uzun sözün kısası, bir arada yaşanacak kimseler değillermiş.

Şimdi başları olan İspanyol, bir hayli dil dökerek İngilizlere kendi yurttaşları olsalardı üçünü de asacağını, çünkü bütün yasaların, yöneticilerin başlıca amacının toplumun güvenliğini korumak olduğunu, topluma tehlike olan kimselerin toplumdan dışarı atılması gerektiğini, ama İngiliz olmaları, buradaki insanların hepsinin de canlarını, kurtuluşlarını bir İngiliz'e borçlu bulunmaları dolayısıyla kendilerine elinden

geldiğince yumuşak davranacağını, yargılanmalarını kendi yurttaşları olan iki İngiliz'e bırakacağını söylemiş.

Bunun üzerine dürüst İngilizlerden biri ayağa kalkarak bu işin kendilerine bırakılmaması dileğinde bulunmuş; "Çünkü" demiş, "bizim bunları yüzde yüz darağacına yollamamız gerekir." Bu arada, bu üç İngiliz'den biri olan Will Atkins'in, nasıl beşinin birleşerek bütün İspanyolları uykudayken öldürmeyi ileri sürdüğünü anlatmış.

İspanyol yönetici bunu işitince, William Atkins'i çağırmış, "Senyör Atkins" demiş, "hepimizi öldürmek istiyormuşsun. Ne dersin?" Gözü dönmüş herif böyle bir şeyi yalanlamadığı gibi, "Tanrı hakkı için, siz bize aynı şeyi yapmadan önce elimizi çabuk tutsaydık, çok iyi bir şey olacaktı" demiş. İspanyol gülümseyerek büyük bir serinkanlılıkla, "Peki Senyör Atkins" demiş, "biz size ne yaptık ki bizi öldürmek istiyorsunuz? Bizi öldürmekle elinize ne geçecek? Bizi öldürmenize engel olmak için size ne yapalım? Biz mi sizi öldürelim, siz mi bizi? Bizi neden böyle bir şey yapmak zorunda bırakıyorsunuz?"

Senyör Atkins İspanyol'un kendisiyle böyle alay etmesine öyle kızmış ki, silahsız olmakla birlikte kendisine üç kişi engel olmasaymış, hepsinin gözü önünde nerdeyse İspanyol'u öldürecekmiş.

Onun bu kuş beyinli davranışı, İspanyolları durumu daha ciddi olarak düşünmek zorunda bırakmış. İki İngiliz ile zavallı vahşiyi ölümden kurtarmış olan İspanyol, bu üç kişiden birini, özellikle iki kez baltayla adam öldürmeye kalkışan herifi, ötekilere bir gözdağı olarak asmak düşüncesini ileri sürmüşler; gerçekten de niyeti öldürmekmiş; çünkü zavallı vahşinin yarası öyle ağırmış ki, yaşayabileceğini kimse ummuyormuş.

Ama başkanları olan İspanyol böyle bir şeye gene de "Hayır" demiş; hepsinin canını bir İngiliz'in kurtarmış olduğunu, içlerinden yarısını öldürse bile bir İngiliz'in asılmasına göz yummayacağını, dahası da bir İngiliz kendisini öldürse de

son birkaç söz söyleyebilecek durumu olsa, bu sözlerle o İngiliz'i bağışladığını belirteceğini söylemiş.

İspanyol bu konuda öyle diretmiş ki, artık karşı koyamamışlar; bağışlamaya yatkın kurullar, böyle yürekten savunulan bir bağış isteği karşısında çoğunlukla boyun eğdikleri için, hepsi de bunları bağışlama düşüncesini benimsemişler; ama o zaman da onları tasarladıkları kötülüklerden alıkoymak için ne yapmak gerektiğini düşünmek zorunda kalmışlar; çünkü hem başkanları hem de ötekiler, topluluklarını onların tehlikesinden korumak için birtakım yöntemlere başvurmaları gerektiği görüşünde birleşmişler. Uzun bir tartışmadan sonra, ilkin ellerinden silahların alınmasına; tüfek, barut, saçma, kılıç, kısaca herhangi bir silah kullanmalarına izin verilmemesine, aralarından kovularak kendi başlarına, istedikleri yerde, diledikleri gibi yaşamalarına; ama gerek İspanyollardan gerekse İngilizlerden hiç kimsenin onlarla görüşüp konuşmamasına, onlarla hiçbir iş yapmamasına, ötekilerin oturduğu yere belli bir uzaklıktan daha fazla yaklaşmalarına izin verilmemesine; herhangi bir bozgunculuğa, yakmaya, yıkmaya, öldürmeye ya da topluluğun malı olan ekinleri, ağaçları, yapıları, duvarları, çitleri bozmak, yağma etmek gibi bir zarara yeltenecek olurlarsa, kendilerini hiç acımadan öldürmeye, nerede görürlerse vurmaya karar vermişler.

Çok iyi bir insan olan başkanları, bu karar üzerine biraz düşünüp taşındıktan sonra iki dürüst İngiliz'e dönerek "Durun bakalım" demiş, "bunlar kendileri için yeni baştan ürün yetiştirip bir keçi sürüsü edininceye dek açlıktan ölecekler mi? Onun için bunlara yiyecek de vermeliyiz." Böylece aldıkları karara bunlara en azından sekiz ay yetecek ürün, zamanla kendi ürünlerini yetiştirmeleri için tohumluk, gerek şimdi yemeleri gerekse üretmeleri için altı dişi keçi, dört teke, altı oğlak; tarlalarında kullanılmak üzere altı el baltası, bir balta, bir testere gibi gerekli aletler verilmesini, ama İspanyollardan ya da İngi-

lizlerden birini vurmayacaklarına kesinlikle ant içmezlerse bu yiyeceklerin de aletlerin de verilmeyeceğini eklemişler.

Böylece "Ne haliniz varsa görün" diyerek üç İngiliz'i aralarından kovmuşlar. Üç azılı, ne kalmak ne de gitmek işlerine gelmediği için asık yüzle söve saya dışarı çıkmışlar; ama gitmekten başka çıkar yol olmadığını görünce, kendilerine verilen yiyecekleri alarak ayrı bir yer bulup yerleşmek üzere çekip gitmişler; ama ellerinde hiç silah kalmamış.

Dört beş gün sonra, daha başka yiyecekler istemek için gene gelmişler, çadırlarını nereye kurduklarını, yerleşmek, ekip biçmek için nereleri seçtiklerini başkana anlatmışlar. Burası adanın en ıssız, gerçekten de çok elverişli, adanın çevresini dolaşmak için yaptığım yolculukta açık denize, Tanrı bilir nerelere sürüklendiğim zaman, sandalımı yanaştırdığım kıyı dolaylarında bir yermiş.

Burada kendilerine iki güzel kulübe yapmışlar, tıpkı benim yaptığım gibi evlerin ardını bir tepenin yamacına vermişler, kulübelerin öbür üç yanında yetişen birtakım ağaçlar varmış; başka ağaçlar da dikmişler, evlerinin her yanı, dikkatle bakılmadıkça hiçbir şey görünmeyecek biçimde kapanmış. Yatak olarak kullanmak, üzerlerine örtmek için birkaç kuru keçi postu istemişler, bu istekleri yerine getirilmiş; bir daha patırtı çıkarmayacaklarına, ekinleri bozmayacaklarına söz vermeleri üzerine, kendilerine ayrıca birkaç el baltası, biraz tohumluk bezelye, arpa, pirinç, kısaca silahla cephaneden başka istedikleri her şey verilmiş.

Böylece ayrı olarak aşağı yukarı altı ay yaşamışlar; ektikleri tarla küçük olduğundan, az olmakla birlikte ilk ürünlerini kaldırmışlar; çünkü tarla açmak, ekip biçmek bir hayli emeği gerektiriyormuş. Tahta biçmek, çömlek yapmak gibi işlere gelince, elleri böyle şeylere yatkın olmadığı için hiçbir şey beceremişler; yağmur mevsimi geldiğinde, yiyeceklerini saklayacak bir mağaraları olmadığından az kalsın bütün

ürünleri çürüyecekmiş. Bu tehlike gözlerini öyle korkutmuş ki, gelip İspanyollardan yardım istemişler, İspanyollar da hemen yardıma koşarak dört gün içinde tepenin yamacında hem ürünlerinin hem de öteki eşyalarının yağmurdan korunmasını sağlayacak büyük bir kovuk oymuşlar; bu kovuk benim mağarayla karşılaştırılınca çok zavallı kalıyormuş; üstelik İspanyollar benimkini sonradan daha da genişletmiş, yeni bölmeler eklemiş olduklarından, ikisi arasında en ufak bir benzerlik bile yokmuş.

Bu ayrılıştan aşağı yukarı dokuz ay sonra bizim üç azılının gene delilikleri tutmuş; bu da öbür azgınlıkları gibi bir hayli güçlüğe yol açmış, az kalsın bütün topluluk yok olacakmış. Anlaşılan bu üç ortak sürdükleri çetin yaşayıştan bıkmışlar, durumlarının düzeleceğine umutları da kalmamış. Vahşilerin bulunduğu kara parçasına bir yolculuk yaparak oradaki yerlilerden bir kaçını tutsak edip getirmeyi, sonra da yorucu işleri onlara yaptırmayı denemek sevdasına kapılmışlar.

Fakat ileri gitmeselermiş, bu tasarı pek de fena değilmiş; ama bunların işi gücü kötü niyetler kurmak, kötü olaylar yaratmakmış. Bana kalırsa, herifler anlaşılan Tanrı'nın lanetine uğramışlar. Yoksa bile bile işlenen bu cinayetleri bir lanetin göz göre göre kovaladığını kabul etmezsek, nesneler arasındaki olayları Tanrısal yargıyla nasıl bağdaştırabiliriz? Onları bu duruma düşüren etkenin, ayaklanma, korsanlık gibi suçlarının karşılığı olan bir öçten başka bir şey olmadığı apaçıktı. İşledikleri suçlardan ötürü en ufak bir eziklik duymamalarından başka bu suçlara yeni alçaklıklar, özellikle kendisine buyurulan bir işi anlamadığı, yapmadığı, belki de yapamadığı için zavallı bir vahşiyi yaralamak, hem de bütün yaşamı boyunca sakat kalacağı bir biçimde, onu iyileştirebilecek bir cerrahın ya da ilacın bulunmadığı bir yerde yaralamak gibi canavarlıklar ekliyorlarmış; daha da kötüsü, sonra ortaya çıktığına göre, bile bile, önceden tasarlayıp kurarak adam öldür-

me suçuna yeltenmiş, büyük bir soğukkanlılıkla İspanyolların hepsini uyurken öldürmeye karar vermişlerdi.

Ama şimdi öyküme dönmek için bu gözlemleri bir yana bırakıyorum. Bizim üç ahbap çavuş bir sabah İspanyollara gitmişler, kendileriyle görüşmek üzere içeri alınmaları için yalvarıp yakarmışlar. İspanyollar da söylediklerini dinlemişler, bizimkiler artık böyle yaşamaktan usandıklarını, istedikleri her şeyi yapmaya güçlerinin yetmediği için açlıktan öleceklerini yana yakıla anlatmışlar. İspanyollar izin verir de geldikleri kayıklardan biriyle savunmalarına yetecek silahla cephaneyi verirlerse, karşıdaki karaya giderek şanslarını deneyeceklerini, böylece onları kendilerini beslemek yükünden de kurtarmış olacaklarını söylemişler.

İspanyollar bunlardan kurtulacaklarına epeyce sevinmişler; ama gene dürüst davranarak bu işin tehlikelerini de göstermişler; oradayken çok sıkıntı çektiklerini, kendilerinin de orada açlıktan ölebileceklerini, öldürülebileceklerini söylemenin hiç de bilinmezden haber verme sayılamayacağını, bütün bu güçlükleri enine boyuna düşünmeleri gerektiğini anlatmışlar.

Herifler ters karşılıklar vermişler; çalışamadıkları, çalışamayacakları için burada da açlıktan öleceklerini; başka yerlerde açlıktan ölmenin burada ölmekten ayrı bir şey olmayacağını; öldürülseler bile bunun bir kurtuluş sayılacağını, arkalarından ağlayacak karıları ya da çocukları bulunmadığını, kendilerine silah verilse de verilmese de gideceklerini söyleyerek diretmişler.

İspanyollar büyük bir tatlılıkla, ne olursa olsun gitmeye karar vermişlerse, böyle silahsız, kendilerini savunamayacak bir durumda gitmemelerini; silahtan yana sıkıntı çekmekle birlikte onlara gene de iki misket tüfeği, bir tabanca, adam başına da birer el baltası vereceklerini, bunun da kendilerine yeteceğini sandıklarını söylemişler.

Uzun sözün kısası, İspanyollar onların bu isteğini kabul etmişler; kendilerine bir ay yetecek sayıda ekmek pişirmişler, bozulmadan yiyebilecekleri kadar keçi eti, kocaman bir küfe dolusu kuru üzüm, bir testi su, sonradan kesmeleri için de bir oğlak vermişler; böylece İngilizler en az kırk millik bir deniz yolculuğu yapmak üzere hiç çekinmeden kayığa atlayıp açılmışlar.

Kayık gerçekten de büyük bir şeymiş, on beş yirmi kişiyi rahat rahat kaldırabilirmiş; bu yüzden, kullanmakta biraz güçlük çekiyorlarmış. Ama güzel bir rüzgar varmış, akıntı da dışarıya olduğundan gene de iyi gitmişler. Uzun bir sırıktan bir direk, birbirine dikilmiş ya da yapıştırılmış dört keçi derisinden de yelken yapmışlar, sevinçle denize açmışlar. İspanyollar arkalarından *Bon Voyajo* diye bağırarak uğurlamışlar; bir gün geri döneceklerini hiçbiri düşünmüyormuş.

İspanyollar birbirlerine, orada kalan iki dürüst İngiliz'e bu üç arsız heriften kurtulduktan sonra ne rahat, ne sessiz yaşadıklarını söyleyip duruyorlarmış; onların geri dönebileceğini akıllarının kıyısından bile geçirmiyorlarmış; ama gittiklerinden yirmi gün sonra tarlada çalışan İngilizlerden biri, uzaktan üç yabancının omuzlarında tüfeklerle kendisine doğru gelmekte olduklarını görmüş.

Bunun üzerine İngiliz, cin tutmuş gibi koşarak korku ile şaşkınlık içinde İspanyol başkanına gelmiş, hepsinin sonunun yaklaştığını, çünkü adaya kim olduklarını bilmediği yabancıların geldiğini söylemiş, İspanyol bir süre durakladıktan sonra, "Kim olduklarını nasıl bilemezsin? Yüzde yüz vahşilerdir" demiş. İngiliz, "Hayır, hayır, elbiseli, silahlı adamlar bunlar" diye karşılık vermiş, İspanyol da, "Öyleyse ne diye tasalanıyorsun? Vahşiler değilse, dost oldukları gün gibi ortada, çünkü yeryüzünde bize kötülükten daha çok iyilik yapmayı istemeyecek tek bir Hıristiyan ulus bile yoktur" demiş.

Onlar böyle tartışırken üç azılı İngiliz çıkagelmişler, yeni

dikilmiş korunun dışında durarak bunlara seslenmişler; bunlar üç azılının seslerini hemen tanımışlar, böylece bütün keyifleri kaçmış. Şimdi artık başka bir sorunu düşünmeye başlamışlar: Ne olmuştu, bunlar neden geri dönüp gelmişlerdi?

Çok geçmeden herifleri içeri almışlar; nereye gittiklerini, ne yaptıklarını sormaları üzerine onlar da birkaç sözle bütün serüvenlerini anlatmışlar. İki günde ya da biraz daha kısa bir süre içinde karşıki kıyıya vardıklarını, ama kendilerini gören yerlilerin oklarla, yaylarla kavga hazırlığına giriştiklerini görünce karaya yanaşmayı göze alamadıklarını, beş altı saat kuzeye doğru yelken basarak büyük bir boğaza geldiklerini, bundan da bizim adadan görünen yerin bir kara parçası değil de ada olduğunu anladıklarını; boğaza girdiklerinde kuzeyde sağ yanda bir, batıda da birçok ada gördüklerini; bir kıyıya yanaşmaya kararlı olduklarını, batıdaki adalardan birine yanaşarak çekinmeden karaya çıktıklarını; oradaki insanların kendilerine büyük bir yakınlık, dostluk gösterdiğini, bunlara birçok kök, kurutulmuş balık verdiklerini, çok insancıl göründüklerini, ellerine geçirdikleri her yiyeceği getirmekte kadınların da erkeklerden geri kalmadığını, getirdikleri şeyleri ta uzaklardan kafalarının üstünde taşıyarak geldiklerini anlatmışlar.

Orada dört gün kalmışlar, işaretlerle ellerinden geldiğince, çevrede hangi ulusların yaşadığını sormuşlar; dört bir yanda birçok korkunç, azgın ulusun bulunduğunu, bunların insan

yediğini işaretlerle anlatmışlar. Kendilerine gelince, savaşta tutsak ettikleri dışında hiçbir erkek ya da kadın yemediklerini söylemişler, savaş tutsaklarını yerken büyük şenlikler yaptıklarını belirtmişler.

İngilizler böyle bir şenliği en son ne zaman yaptıklarını sormuşlar; ayı gösterip sonra parmaklarıyla işaret ederek iki ay önce demişler, şimdi de büyük krallarının iki yüz tutsağı olduğunu, bunları savaşta aldıklarını, yakında yapacakları büyük şenlikler için semirsinler diye beslediklerini söylemişler. İngilizler bu tutsakları görmeyi çok istemişler; ama ötekiler anlayamamışlar, bunlardan birkaçını yemek üzere alıp götürmek istediklerini sanmışlar. Bunun üzerine batan güneşi, sonra da doğuyu göstererek ertesi sabah gün doğmadan kendilerine bu tutsaklardan birkaçını getireceklerni anlatmışlar. Gerçekten de ertesi sabah beş kadın, on bir erkek getirerek birlikte alıp götürmeleri için İngilizlere vermişler; tıpkı bizim, bir gemiyi gerekli yiyecekle donatmak için bir liman kasabasına inekler, öküzler getirmemiz gibi.

Kendi yurttaşları arasında öylesine kaba, barbar herifler olan bizim üç İngiliz'in bu durum karşısında gönülleri bulanmış, ne yapacaklarını bilememişler; tutsakları kabul etmemek, vahşilerin iyiliğine karşı çok büyük bir saygısızlık olacağından şaşırıp kalmışlar; bununla birlikte aralarında biraz görüştükten sonra bunları kabule karar kılmışlar, buna karşılık tutsakları getiren vahşilere el baltalarından birini, eski bir anahtar, bir bıçak, beş altı tane de kurşun vermişler; vahşiler bu kurşunların ne olduğunu anlayamamışlarsa da, son derece hoşnut kalmışlar, sonra da zavallı tutsakların ellerini ayaklarını arkalarına bağlayarak bizimkilerin kayığına sürüklemişler.

İngilizler tutsakları alır almaz oradan ayrılmak zorunda kalmışlar; yoksa kendilerine bu büyük armağanı verenler, İngilizlerin hemen işe girişerek ertesi sabah bunlardan ikisini

üçünü öldürmelerini, belki de bu büyük şölene çağrılacaklarını umuyorlarmış.

Birbirlerinin söylediklerinden tek söz bile anlamayan iki insan topluluğu arasında olabildiğince saygı, teşekkür alışverişinden sonra vahşilerden ayrılarak kayıklarıyla buradan uzaklaşmışlar; dönüşte yolları üzerindeki ilk adaya vardıklarında, şimdilik kendileri için çok fazla olan tutsaklardan sekizini salıvermişler.

Yolculukları sırasında tutsaklarla konuşmaya çalışmışlar ama, hiçbir şey anlatamamışlar; kendilerine söylenen, verilen, yapılan her şeyden kuşkulanıp öldürüleceklerini sanıyorlarmış. İlkin hepsinin ellerini çözmüşler; ama zavallı yaratıklar, özellikle kadınlar sanki boğazlarına bıçağın dayandığını görmüş gibi, bir çığlıktır koparmışlar; çünkü zavallılar hemen, öldürülmek için çözüldüklerini düşünmüşler.

Kendilerine yiyecek bir şey verilse gene ürküyorlarmış; bunun da semizliklerini yitirmesinler, zayıflamasınlar düşüncesiyle verildiğinden korkuyorlarmış. İçlerinden birine biraz dikkatlice bakılsa, bundan hemen kendisinin kesilmeye en elverişli, en semiz olduğu sonucunu çıkarıyormuş. Adaya getirildikten, iyi bir davranışla karşılaştıktan sonra bile, gene de her gün yeni efendilerinin öğle ya da akşam yemeği olmayı bekliyorlarmış.

Bu üç azgın herif bu eşi görülmedik öykülerini ya da yolculuklarını anlattıktan sonra İspanyol, tutsak vahşilerin şimdi nerede olduklarını sormuş; vahşileri karaya çıkararak kulübelerinden birine yerleştirdiklerini, onlar için biraz yiyecek şeyler almaya geldiklerini söylemeleri üzerine İspanyollar ile öbür iki İngiliz, daha doğrusu bütün adalılar, oraya giderek vahşileri görmeye karar vermişler. Cuma'nın babasını da birlikte alıp gitmişler.

Kulübeye vardıklarında hepsi elleri kolları bağlı oturuyorlarmış; çünkü İngilizler, kayığı alıp da kaçmasınlar diye, kara-

ya çıkınca hepsinin ellerini bağlamışlar. Hepsi de çırılçıplakmış; güçlü, yakışıklı, kolları bacakları biçimli, düzgün, otuz otuz beş yaşlarında üç erkek; ikisi otuz ile kırk yaşları arasında, ikisi yirmi dört yirmi beş yaşlarında dört kadın, on altı on yedisinde bir de uzun boylu, alımlı bir kız. Kadınlar gerek yüzleri gerekse boyları posları yönünden çok güzel, sevimli şeylermiş, yalnız esmerlermiş; hele içlerinden ikisi beyaz olsalarmış, Londra'da bile en güzel kadınlardan sayılabilirlermiş; öylesine alımlı bir halleri, sevimli davranışları varmış; özellikle aşağıda söyleneceği üzere, pek derme çatma olmakla birlikte giyinip kuşandıktan sonra pek güzelleşmişler.

Bu görünüşün, hakkını söylemek gerekirse hiç kimsede rastlamadığım derecede dürüst, iyi yürekli, son derece ağır, alçakgönüllü adamlar olan bizim İspanyolları bir hayli irkiltti-ğinden hiç kuşkunuz olmasın. Demek istediğim, her an dışarı sürüklenerek beyninin çıkarılmasını, bir dana gibi boğazlanıp yenmeyi bekleyen çırılçıplak üç erkekle bir kadını bir arada eli kolu bağlı görmek, insan aklının kolay kolay almayacağı ölçüde yürek parçalayıcı, son derece acıklı, irkiltici bir şeydir.

İspanyolların ilk işi, belki içlerinden birini tanır ya da dillerinden anlar diye Cuma'nın babası yaşlı yerliyi, içeriye yanlarına göndermek olmuş. Yaşlı adam içeri girince hepsini tepeden tırnağa süzmüş, ama hiçbirini tanımamış; içlerinden bir kadın bir yana, ne söylediği bir sözü ne de yaptığı işareti anlamışlar.

Bununla birlikte bir kişinin anlaması bizimkilerin işini görmeye yetmiş; ellerine düştükleri adamların Hıristiyan olduklarını, kadın olsun erkek olsun insan yemekten nefret ettiklerini, dolayısıyla öldürülmeyeceklerine kesinlikle inanabileceklerini vahşilere anlatmışlar. Bunu öğrenir öğrenmez, anlatılamayacak ölçüde garip davranışlarla değişik yollardan, duydukları büyük sevinci dile getirmişler; anlaşılan hepsi de başka başka uluslardanmış.

Dilden anlayan kadına, canlarını kurtarmak için kendilerini buraya getiren adamların hizmetini görmeyi isteyip istemediklerini öbür tutsaklara sormasını söylemişler; bunu işitince hepsi sevinçten oynamaya başlamışlar; biri yakınında bulunan herhangi bir şeyi, bir öteki başka bir şeyi kaparak omuzlarına koymuşlar, böylece iş görmeye hazır olduklarını belirtmek istemişler.

Aralarında kadın bulunmasının hemen birtakım tatsızlıklara, çatışmalara, belki de kan dökülmesine yol açacağını düşünen İspanyol başkan, İngilizlere bu kadınları ne yapacaklarını, karı olarak mı yoksa hizmetçi olarak mı kullanmak istediklerini sormuş. İngilizlerden biri hemen büyük bir arsızlıkla, hem karı hem de hizmetçi olarak kullanacaklarını söylemiş. Bunun üzerine başkan, "Size engel olacak değilim, bu konuda istediğiniz gibi davranabilirsiniz? Ancak aranızda kavgaya, gürültüye yol açmamak için sizden şöyle bir şey istememin de doğru olacağı düşüncesindeyim: İçinizden biri bu kadınlardan herhangi birini karı olarak alırsa, yalnız o bir taneyle yetinmeye, ötekiler de bu kadına dokunmamaya söz vermelidir. Çünkü burada hiçbirinizi evlendiremezsek de, adada kaldığımız sürece, alacağınız kadının, alan adamca bakılması, yalnız onun karısı olması, ötekilerden hiç kimsenin o kadınla bir alışverişi olmaması gerekir" demiş. Bu sözler pek doğru görünmüş, hepsi de hiçbir güçlük göstermeden kabul etmişler.

Sonra İngilizler İspanyollara bu kadınlardan almak isteyip istemediklerini sormuşlar. Hepsi de "Hayır" demiş; kimi İspanya'da karısı olduğunu, kimi de Hıristiyan olmayan kadınları sevmediğini ileri sürmüş, bu kadınlara ellerini bile dokundurmayacaklarını belirtmişler; ben böyle bir erdemlilik örneğine, yolculuklarımın hiçbirinde rastlamamıştım. Sözü uzatmayalım, beş İngiliz'in her biri kendine bir karı, geçici olarak bir karı almış, böylece yeni bir yaşama düzeni

kurmuşlar. İspanyollar ile Cuma'nın babası, içerisini bir hayli genişlettikleri benim eski evde oturuyorlarmış. Vahşilerin son savaşında aldıkları üç tutsak da onlarla birlikte yaşıyormuş. Adadaki topluluğun temeli bunlar olmuş; ötekileri gerekli yiyecekle donatıyor, gerekli gördükleri zaman onlara ellerinden geldiğince yardım ediyorlarmış.

Ama bu öykünün olağanüstü yanı, bu geçimsiz, ters heriflerin, ikisi ya da üçü ötekilerle karşılaştırılamayacak ölçüde güzel olan kadınları paylaşmakta, her biri tek kadınla yetinmek zorunda olduğu halde, uyuşabilmeleridir. Ama aralarında kavga çıkmasını önleyecek iyi bir yol tutarak kadınları kulübelerden birine koymuşlar, kendileri de öbür kulübeye giderek kim önce seçecek diye aralarında kura çekmişler. İlk çeken adam, zavallı çıplak yaratıkların bulunduğu kulübeye yalnız başına giderek beğendiği kadını ayırmış; bu ilk seçen adamın, kadınların en yaşlısı, en çirkini olduğu söylenen kadını aldığını belirtmek de yerinde olur sanırım; buna ötekiler bir hayli gülmüşler, İspanyollar bile gülmekten kendilerini alamamışlar. Ama adam hepsinden daha iyi düşünmüş, en başta kadından beklediği yardımı, çalışkanlığı göz önünde bulundurmuş; sonradan bu kadın hepsinden iyi çıkmış.

Zavallı kadınlar böyle sıraya dizilerek birer birer seçilip götürüldüklerini görünce gene korkuya kapılmışlar, artık

kesilmeye götürüldüklerine iyice inanmaya başlamışlar; bu yüzden İngiliz gemicilerden biri içlerinden birini almak için yanlarına girdiği zaman acı acı bağırıyor, dünyada en katı yürekli adama bile dokunacak ağlama sızlamalarla adamın ellerine kollarına sarılıyorlarmış. Cuma'nın babasını bularak kadınlar, bu beş adamın niyetinin öldürmek değil, kendilerini karı olarak almak olduğunu söylettirinceye dek İngilizler bunlara öldürülmeyeceklerini bir türlü anlatamamışlar.

Bu iş yapıldıktan, kadınların duyduğu korku da biraz geçtikten sonra, adamlar çalışmaya başlamış, İspanyollar da yardım etmişler; birkaç saat içinde, ayrı ayrı oturmaları için her birine yeni bir kulübe yapmışlar; çünkü önceden yaptıkları iki kulübe aletler, takımlar, ev eşyaları, yiyecekler ile hemen hemen doluymuş. Üç arsız herif en uzağa, iki dürüst İngiliz daha yakına yerleşmişler; ama hepsinin de yerleri adanın kuzey kıyısındaymış; gene birbirlerinden ayrı yaşamaya başlamışlar. Böylece benim adanın üç ayrı yeri şenlenmiş, üç küçük kasabanın çekirdeği kurulmuş.

Burada şunu da belirtmeden geçemeyeceğim: Dünyada her zaman olduğu gibi (Tanrı'nın bu işleri böyle düzenlemekteki amacını bilemem), iki dürüst adam kadınların en kötülerine düşmüşler; hiçbir şeye yaramayan, ne kendilerine ne de başkalarına hayrı dokunan, o üç asılacak uğursuz herif de en çalışkan, en becerikli, en akıllı kadınları almışlar; gerçi öbür iki kadın da huyları, yaradılışları yönünden kötü insanlar değilmiş; çünkü kadınların beşi de karı olmaktan daha çok uslu, sessiz, uysal birer köle gibiymiş; ama demek istediğim, bu iki kadın beceriklilik, akıllılık, çalışkanlık bakımından ötekilerden daha aşağıymış, onlar gibi temiz, derli toplu da değillermiş.

Çalışkanlığın iyiliğini, tembelliğin, aylaklığın da kötülüğünü göstermek için, gördüğüm bir şeyi de belirtmek zorundayım; yeniden adaya geldiğimde tarım alanında, bu ayrı

toplulukları yönetmede bir hayli ilerlediklerini gördüm; ama o iki dürüst adam, üç azılıdan öyle çok ileri gitmişlerdi ki, aralarında bir karşılaştırma bile yapılamazdı. Gerçekten dürüst İngilizlerin ikisi de tam kendilerine yetecek ölçüde tarla açmışlardı; bunun nedeni de benim koymuş olduğum bir kuraldı; bu kural, gerektiğinden daha fazla ekin ekmemekti. Ama ekinin yanı sıra diktikleri ağaçlar, yaptıkları çitler, bütün öbür işler arasındaki ayrım ilk bakışta kolaylıkla göze çarpacak derecedeydi.

Bu iki adam kulübelerinin dört bir yanına sayısız ağaç dikmişlerdi, oturdukları yere gidildiğinde korudan başka bir şey görünmüyordu; bu ağaçlar bir kez kendi yurttaşlarınca, bir kez de aşağıda görüleceği üzere düşmanlarınca sökülüp bozulmakla birlikte gene de hepsini yenilemişler, çevrelerindeki her şeyi yeniden düzenlemiş, geliştirmişlerdi; asma çubukları dikmişler, daha önce böyle bir şeyi hiç görmemekle birlikte derli toplu bir bağ yapmışlardı; bağları bakımlı olduğu için üzümleri de öbürlerinkinden daha iyiydi. Ormanın kuytu bir yerinde kendilerine bir de sığınak bulmuşlardı, gerçi burası benim bulduğum gibi doğal bir mağara değildi ama, hiç üşenmeden kendi elleriyle bir mağara açmışlardı; sonradan başlarına gelen uğursuz olayda karılarıyla çocuklarını hiç kimsenin erişemeyeceği bu yere gizlemişler, bu sığınağın dört bir yanına, kolay yetiştiğini söylediğim ağaçlardan sayısız dal, çubuk dikerek geçit bırakmamışlar, böylece burası kolay kolay bulunamayacak bir yer durumuna gelmiş; bıraktıkları birkaç gizli geçitten yalnız kendileri girip çıkabiliyorlarmış.

Haklı olarak arsız diye adlandırdığım üç İngiliz'e gelince, bu yeni düzende eskisine oranla çok uygarlaşmışlar; eskisi gibi fırsat bulamadıkları için pek kavga çıkarmıyorlarmış; ama kötülüğe çalışan kafalarının değişmez dostu olan tembellik hiçbir zaman yakalarını bırakmamış. Gerçi onlar

da ekin ekmiş, çit çevirmişlerdi ama, Süleyman'ın, "Tembeller bağına gittim, baştan başa diken bürümüştü" sözünü bunlardan da güzel doğrulayabilecek hiçbir örnek yokmuş. Öyle ki, İspanyollar bunların ekinlerini görmeye geldiklerinde, ayrıksı yaban otlarından ekini görememişler. Çitlerde de birçok gedik varmış, yaban keçileri bu gediklerden girerek ekini yiyorlarmış. Gediklerin ötesine berisine kuru çalılar sıkıştırmışlar; ama bu da at çalındıktan sonra ahır kapısına kilit vurmaya benzemiş. Oysa öbür iki İngiliz'in işlerini gözden geçirdikleri zaman, onların yaptığı her şeyde bir çalışkanlık izi, bir emek göze çarpıyormuş. Ne tarlalarında ayrıksı otlar ne de çitlerinde bir gedik varmış; bu iki İngiliz'in durumu da Süleyman'ın başka bir sözünü, "Çalışan el zengin eder" sözünü doğrulamaktaymış; çünkü her şeyleri düzenli, gelişmiş, evlerinin içi dışı bollukla dolup taşıyormuş; ötekilerden daha çok keçi yetiştirmişler, evlerinde de daha çok eşyaları varmış; dirlik içinde daha eğlenceli yaşıyorlarmış.

Gerçekte üç arsız İngiliz'in karıları ev işlerinde çok becerikli, çok temizlermiş; İngilizceyi, İngilizler gibi giyinmeyi, gemide aşçıbaşı olduğunu söylediğim İngiliz'den de İngiliz yemekleri pişirmeyi öğrendikleri için, kocalarına çok güzel yemekler pişiriyorlarmış; oysa öteki iki kadın bu işi bir türlü öğrenememişler, aşçı olan İngiliz kendi yemeğini kendi pişirmek zorunda kalıyormuş. Bu üç çalışkan kadının kocalarına gelince, bunlar bütün zamanlarını, kaplumbağa yumurtası toplamak, kuş avlamak, balık tutmak gibi çalışmaktan başka her türlü işle geçirerek yaşayıp gidiyorlarmış. Çalışanlar dirlik düzenlik içinde, tembeller de sıkıntı, yokluk içinde yaşıyormuş; öyle sanıyorum ki, dünyanın her yerinde aynı durum göze çarpmaktadır.

Şimdi artık, bugüne değin gerek benim gerekse onların karşılaştıklarından apayrı nitelikli bir olayın anlatılmasına geçiyorum. Bu olay şudur:

Bir sabah erkenden adaya beş altı tane Kızılderili ya da vahşi –ne isterseniz deyin– kayığı gelmiş; gene birtakım tutsakları yemek üzere geldikleri apaçıkmış. Ama hem İspanyollar hem de bizimkiler artık bu işe öyle alışmışlar ki, benim gibi kuşku falan duymamışlar. Daha önceki deneylerinden, yapacakları tek şeyin gizlenmek olduğunu, vahşilere görünmezlerse, adada yaşayan kimselerin bulunduğunu anlayamayacakları için işlerini bitirdikten sonra sessiz çekip gideceklerini biliyorlarmış. Bunu bildiklerinden, vahşilerin böyle gelişlerinde tek yaptıkları iş, üç yerleşme bölgesine de haber vererek hiç kimsenin dışarı çıkmamasını, kendini göstermemesini sağlamak oluyormuş; yalnız, kayıklar gene denize açıldığı zaman haber versin diye uygun bir yere gözcü koyuyorlarmış.

Böyle yapmaları hiç kuşkusuz çok doğru bir şeymiş; ama uğursuz bir olay adada insan bulunduğunu bütün vahşilere öğretince, az kalsın bütün topluluğun sonu gelecekmiş. Vahşiler kayıklarıyla geri gittikten sonra İspanyollar soluğu dışarda almışlar; içlerinden birkaçı da vahşilerin ne yaptığını anlamak için, deniz kıyısına gitmiş. Orada vahşilerden üçünün yere uzanmış, derin bir uykuya dalmış olduğunu görünce şaşırmış kalmışlar, bunlar o tüyler ürpertici şölende canavar gibi tıka basa yedikleri için miskinleşip uyuduklarını, ötekiler giderken uyanamadıklarını ya da ormanda dolaşmaya dalarak zamanında geri dönemediklerini düşünmüşler.

İspanyollar gördükleri bu durum karşısında büyük bir şaşkınlığa kapılarak ne yapacaklarını bilememişler; İspanyol başkan da yanlarındaymış, onun düşüncesini sormuşlar, o da bir şey söyleyememiş. Bunları alıp köle olarak kullanmaya gelince, yeter sayıda adamları varmış; öldürmeye ise hiçbiri yanaşmamış. İspanyol başkanın bana söylediğine göre, suçsuz insan kanı dökmeyi göze alamamışlar; çünkü bu zavallı vahşilerin kendilerine hiçbir kötülüğü dokunmamış, mallarını yağma etmemişler, öldürülmelerini haklı gösterecek bir düşmanlık güttükleri de yokmuş.

İspanyolların Meksika'da, Peru'da yaptıkları zorbalıklar ne olursa olsun, ben buradaki şu İspanyolların hakkını yememek için, hiçbir ülkede bu on yedi kişi gibi alçakgönüllü, serinkanlı, iyi huylu, ince davranışlı insanlara rastlamadığımı açıkça söylemek zorundayım. Zorbalığa gelince, bunların yaradılışında böyle bir şeyden iz yoktu; insanlıkdışı davranışlardan uzaktılar, barbar değillerdi, saldırganlıkları yoktu, bununla birlikte hepsi de gözüpek, yiğit adamlardı.

Ilımlılıklarını, ağırbaşlılıklarını bizim üç azılı İngiliz'in çekilmez davranışlarına bıkmadan usanmadan katlanınakla göstermişlerdi; insanlıkları ile doğruluklarını da yukarıda sözünü ettiğim vahşilere karşı takındıkları tutum gösteriyordu. Aralarında biraz görüştükten sonra, bir süre daha gizlenmeye karar vererek belki bu üç vahşinin de çekip gideceklerini düşünmüşler. Ama sonra İspanyol başkan bunların gidecek kayıkları olmadığını, adayı dolaşmaya başlarlarsa burada insan bulunduğunu yüzde yüz anlayacaklarını, böylece hepsi için tehlikeli bir durumun ortaya çıkabileceğini hatırlatmış.

Bunun üzerine gene geri dönmüşler, derin bir uykuda olan vahşileri uyandırarak tutsak etmeye karar vermişler; etmişler de. Zavallı adamlar yakalanarak bağlandıklarını görünce çok korkmuşlar, tıpkı kadınlar gibi, kesilip yeneceklerini sanmışlar; anlaşılan bütün dünyanın kendileri gibi insan eti yediğini

sanıyorlarmış. Ama korkuları hemen yatıştırılmış, üçünü de alıp götürmüşler.

İyi ki bunları şatolarına, daha doğrusu benim tepenin eteğindeki sarayıma değil de, keçileri gütmek, ekin ekmek gibi başlıca kır işlerinin yapıldığı yazlık çardağa, sonra da iki İngiliz'in evine götürmüşler.

Yapılacak pek fazla iş bulunmamakla birlikte bunları hemen çalıştırmaya başlamışlar; ama ya bunların korunmasına gereken önemi vermediklerinden ya da sıvışacaklarını pek düşünmediklerinden olacak, bu vahşilerden biri kaçıp ormana gitmiş, bir daha izini bulamamışlar.

Bu adamın, üç dört hafta sonra alışılmış eğlentilerini yapmak üzere adaya gelerek bir iki gün içinde dönen vahşilerin kayıklarıyla gene yurduna döndüğüne inanmaya başlamışlar; bu düşünce bizimkileri bir hayli ürkütmüş. Pek haklı olarak, bu vahşi sağ salim yurduna döner de arkadaşlarına kavuşursa, adada insan bulunduğunu, üstelik hem güçsüz hem de sayıca çok az olduklarını bütün öteki vahşilere anlatacağı sonucuna varmışlar; çünkü yukarıda da belirttiğim gibi bu vahşiye adada kaç kişi bulunduğunu, nerede bulunduklarını hiç söylememişler; vahşi de ne bunların tüfeklerinin sesini işitmiş ne de kendisine dere içindeki mağara, iki İngiliz'in yeni yaptığı sığınak gibi gizli yerleri göstermişlermiş.

Bu vahşinin kendilerini haber verdiğinin ilk belirtisi, aşağı yukarı iki ay sonra her birinde yedi sekiz, on kişinin bulunduğu on kayığın, adanın kuzey kıyısına çıkarak eskiden hiç uğramadıkları bir yere, kaçan vahşinin kalmış olduğu iki İngiliz'in evlerine şöyle böyle iki mil öteye yanaşmaları olmuş. İspanyol başkanın söylediğine göre, hepsi orada bulunsalarmış, zarar böylesine büyük olmayacakmış; çünkü o zaman ellerinden tek vahşi bile kurtulamazmış, ama durum bambaşka olmuş, elli kişiye karşı iki kişi hiçbir şey yapamamış. Neyse bu iki kişi onların geldiğini bir mil öteden görmüş,

gelip karaya yanaşmaları için daha bir sürü zaman gerekli olduğundan, kulübelerinden de bir mil öteye yanaştıklarından, koşup İspanyollara haber verme fırsatını bulmuşlar. Artık ele verildiklerine kesinlikle inandıklarından, ilk işleri son aldıkları iki tutsağı bağlamak, kadınlarla birlikte gelmiş olan, anlaşılan kendilerine de bağlılık gösteren üç vahşiye karılarıyla bu iki adamı, taşıyabilecekleri bütün eşyalarla birlikte, yukarıda sözünü ettiğim, ormandaki gizli sığınağa götürerek adamların ellerini ayaklarını bağlamalarını, kendilerinden yeni bir haber alıncaya dek orada beklemelerini söylemek olmuş.

Sonra da bütün vahşilerin karaya çıktıklarını, kendi evlerine yöneldiklerini görünce, evcil keçilerinin ağılını açarak vahşiler yaban keçisi sansın diye hepsini ormana başıboş salıvermişler. Ama onlarla birlikte gelen kurnaz kaçak vahşi bu işleri bildiği için bütün ötekilere anlatmış; doğruca kulübelerin bulunduğu yere gitmişler.

Korkuya kapılan zavallı İngilizler karılarıyla eşyalarını güven altına aldıktan sonra, kadınlarla birlikte gelen vahşilerden bir başkasını, tehlikeyi haber vererek yardım istemesi için çabucak İspanyollara göndermişler. Bu arada kendileri de tüfeklerini, bütün cephanelerini alarak ormana, karılarını gönderdikleri yere gitmişler; uzakta, vahşilerin ne yana gittiğini gözetleyebilecekleri bir yerde durmuşlar.

Daha pek uzaklaşmadan, bir tepeden, düşmanlarının, evlerine doğru gittiklerini, çok geçmeden de bütün eşyalarının kulübeleriyle birlikte alevler içinde kaldığını görerek büyük bir üzüntüye kapılmışlar; çünkü uğradıkları zarar oldukça büyük, hiç olmazsa bir süre için kapatılamayacak ölçüdeymiş. İngilizler bir süre oldukları yerde kalmışlar; vahşilerin, avlarını, özellikle burada bulunduğunu kesinlikle bildikleri apaçık anlaşılan insanları aramak için her yeri altüst ederek yırtıcı hayvanlar gibi dört bir yana yayıldıklarını görünce, bulundukları yerde kendilerini güven altında duyamamışlar.

Bu vahşilerden kimilerinin bir arada, kalabalık olarak gelebileceklerini düşünerek sonradan görüleceği üzere, yol aldıkça dağılırlar umuduyla yarım mil daha içeride, sığınacak başka bir yer aramayı uygun görmüşler.

İkinci durak yerleri ormandaki sık bir çalılığın ağzı olmuş; oradaki oldukça geniş, içi oyuk bir ağaç gövdesine girerek durmuşlar, bakalım ne olacak diye beklemeye başlamışlar. Çok geçmeden vahşilerden ikisinin, sanki bunların oraya saklandıklarını anlamış da saldırmaya geliyorlarmış gibi, kendilerinden yana koştuğunu görmüşler; az ötede üç, daha ileride beş kişi daha belirivermiş, hepsi de aynı yöne geliyorlarmış. Ayrıca yedi sekiz kişinin de başka yana gittiğini görmüşler; sözün kısası vahşiler avlarını kovalayan avcılar gibi dört bir yana yayılmışlar.

Zavallı adamlar, kaçmalı mı yoksa öylece beklemeli mi diye şaşırıp kalmışlar; ama aralarında durumu konuştuktan sonra, böyle her yanı altüst ederlerse vahşilerin, daha İspanyollar yardıma yetişmeden ormandaki sığınağı bulabileceklerini, böylece her şeyi yitireceklerini düşünerek oldukları yerde vahşilere karşı koymaya karar vermişler; vahşiler kalabalık gelirlerse ağacın tepesine tırmanacaklarmış. Oradan, karaya çıkan aşağı yukarı elli vahşinin toptan saldırısına karşı bile, cephaneleri dayandığı sürece kendilerini savunabileceklerinden hiç kuşkuları yokmuş.

Buna karar verdikten sonra ikinci iş olarak, ilkin önde gelen iki kişiyi vurmalı mı yoksa bunları arkadan gelen beş kişiden ayırmak için arkalarından koşan üç kişiye mi ateş etmeli diye düşünmüşler. Önceki iki kişinin, kendilerini ağaçta görüp saldırmazlarsa, geçip gitmelerine göz yummaya karar vermişler. İki vahşi yön değiştirerek ormanın başka bir kesimine doğru koşmaya başlayınca, bu hesapları doğru çıkmış; ama onların ardından gelen üç vahşiyle öbür beşi sanki İngilizlerin burada olduğunu biliyormuş gibi, doğruca ağaçtan yana gelmişler.

Vahşilerin, üzerlerine doğru geldiğini görünce bunları art arda bir sıra halinde koştukları bir anda yakalamaya karar vermişler; ikisi birbiri ardından ateş etmeyi düşündüklerinden, ilk ateşte belki üçünü birden öldürmeyi umuyorlarmış. Bunun üzerine, ilk ateş edecek olan, tüfeğe üç dört tane küçük kurşun koymuş, ağacın gövdesindeki bir deliği mazgal gibi kullanarak kendini göstermeden güzelce nişan almış; kurşunlar şaşmasın diye vahşilerin ağaca şöyle böyle otuz yarda yaklaşmasını beklemiş.

Onlar böyle bekler, vahşiler de yaklaşırken, bu üç kişiden birinin o kaçak vahşi olduğunu adamakıllı görerek iyice tanımışlar, ikisinin de ateş etmesi pahasına bile olsa bu alçağı kaçırmamaya karar vermişler. Böylece ilk ateşte düşmez diye işi sağlama almak için öteki de tüfeğini hazırlamış.

Ama ilk atan şaşmaz bir nişancıymış; vahşiler art arda, birbirlerine de yakın oldukları için attığı gibi ikisini devirmiş. En önde koşan, kafasından vurulduğu için hemen ölmüş, ikincisi –kaçak vahşi– gövdesinden vurulmuş, düşmüş; ama tam ölmemiş. Üçüncüsü, belki de ikincinin gövdesini delip geçen kurşunun omuzunda bıraktığı sıyrıkla biraz yaralanmış; yarası ağır olmamakla birlikte bir hayli ürktüğünden, korkunç bir bağırtıyla, uluyarak yere oturmuş.

Gerideki beş kişi, tehlikeyi sezmekten daha çok gürültüden korkmuş, ilkin oldukları yerde duraklamışlar; çünkü orman, tüfeğin sesini olduğundan bin kat daha büyütüyor, bir uçtan bir uca çınlayan yankıyla, her biri başka türden bir çığlık koparan kuşlar, tıpkı benim adada ilk tüfeği attığım zaman yaptıkları gibi, eşine rastlanmadık seslerle havalanıyormuş.

Bununla birlikte ortalığın yatışması, her şeyin gene sessizliğe kavuşması üzerine, olup bitenleri bilmedikleri için arkadaki beş vahşi de arkadaşlarının oldukça düşkün bir durumda yattıkları yere hiç çekinmeden gelmişler. Zavallı bilgisiz yaratıklar kendilerinin de aynı tehlike karşısında olduklarını

düşünmeden, anlaşılacağı üzere, nasıl yaralandığını sormak için yerdeki arkadaşlarının başına üşüşmüşler. Herhalde o da bir şimşeğin ardından kopan, Tanrılardan gelme bir gökgürültüsünün, iki arkadaşını öldürdüğünü, kendisini de yaraladığını söylemiştir. Herhalde diyorum; çünkü yakınlarında hiç kimse görmedikleri, daha önce hiçbir tüfek sesi işitmemiş, tüfek görmemiş, ateşle ya da kurşunla uzaktan adam öldürebilecek hiçbir şeyle karşılaşmamış oldukları çok kesin bir gerçektir. Böyle olmasaydı, kendilerinin de aynı tehlikeye düşeceklerini düşünmeden arkadaşlarının durumuna böyle kaygısızca bakmazlardı.

Bizim iki İngiliz, bana söylediklerine göre, karşılarındaki tehlikeden haberleri olmayan bu adamları öldürmek zorunda kaldıklarına çok üzülmekle birlikte bunları topluca ele geçirdikleri, ilk ateş eden de bu arada tüfeğini yeniden doldurduğu için ikisi birden ateş etmeye karar vermişler, ayrı ayrı adamlara nişan alarak ateş edip vahşilerden dördünü öldürmüş ya da ağırca yaralamışlar; ölümcül bir korkuya kapılan beşincisi de yaralanmamakla birlikte korkudan ötekilerle yere yıkılmış. Bizimkiler onların böyle düştüğünü görünce, hepsini öldürdüklerini sanmışlar.

Vahşilerin öldüğüne inandıkları için, büyük bir yanlış yaparak tüfeklerini yeniden doldurmadan ağaç kovuğundan dışarı çıkmakta sakınca görmemişler. Dışarı geldiklerinde dördünün de sağ, bunlardan ikisinin çok hafif yaralı, birinin de hiç yarası bile olmadığını görünce şaşırıp kalmışlar. Bu durum onları tüfek dipçikleriyle işe girişmek zorunda bırakmış; önce bütün bu uğursuzlukların başlıca nedeni olan kaçak vahşinin, sonra da dizinden yaralananın işini bitirerek çektikleri acıya son vermişler. O zaman, yaralı olmayan vahşi gelmiş, önlerinde diz çökerek iki elini havaya kaldırmış, kendisini öldürmemeleri için sızlanarak, acı acı inleyerek birtakım işaretler yapmış; ama söylediklerinden bizimkiler tek söz bile anlamamışlar.

Bununla birlikte vahşiye oradaki bir ağacın dibine oturmasını işaret etmişler; İngilizlerden biri büyük bir şans işi olarak cebinde bulduğu bir ip parçasıyla hem iki elini arkasına, hem de ayaklarını sıkıca bağlamış; onu orada bırakarak olanca hızlarıyla öteki ikisinin ardına düşmüşler; çünkü onların, ormanda eşyalarıyla karılarını sakladıkları sığınağın yolunu bulmalarından korkuyorlarmış. Bir ara iki vahşiyi görebilecekleri bir yere varmışlar ama, çok uzaktalarmış. Bununla birlikte onların dereyi geçerek, gideceklerinden korktukları yolun tam tersine, denize doğru yöneldiklerini görünce rahat bir soluk almışlar. İçleri rahat ettikten sonra öbür tutsağı bağladıkları ağaca döndüklerinde, onun da, düşündüklerine göre, arkadaşlarınca kurtarılmış olduğunu görmüşler; çünkü tutsak orada yokmuş, az önce elini bağlamakta kullandıkları iki parça ip de ağacın dibinde duruyormuş.

Bu durum üzerine düşmanın nerede, kaç kişi olduğunu bilmedikleri için gene önceki gibi kaygılanmaya başlamışlar; dolayısıyla her şeyin yerli yerinde olup olmadığını görmek, büyük bir korku içinde olan karılarını avutmak için sığınağa gitmeye karar vermişler; çünkü kadınlar, vahşiler kendi yurttaşları olmakla birlikte, belki de onları iyi tanıdıkları için, büyük bir korku içindeymişler. Oraya vardıklarında, vahşilerin ormana girdiklerini, kadınların saklandığı yeri, yaklaşmışlarsa da bulamadıklarını anlamışlar. Ağaçlar geçit vermeyecek derecede sık olduğundan orayı arayan bir kimse, yol gösterecek bir kılavuzun yardımı olmadan, taş çatlasa bulamazmış. Sığınakta her şey yerli yerindeymiş, yalnız kadınlar büyük bir korkuya kapılmışlar. İki İngiliz, bu arada yedi İspanyol'un yardıma yetiştiğini görmekle rahatlamışlar. Öbür on kişi, uşakları, bir de yaşlı Cuma –başka deyimle Cuma'nın babası– ile birlikte, vahşiler adanın o kesimlerine gider diye, ekinleri, sürüleri korumak için toplu olarak çardağa gitmişler; ama vahşiler oralara pek yayılmamışlarmış. Bu yedi İspanyol'un

yanında, daha önce tutsak ettiklerini söylediğim üç vahşiden biri varmış; ayrıca az önce İngilizlerin, ayaklarından bağlayarak ağacın dibine bıraktıkları vahşi de yanlarındaymış; anlaşılan İspanyollar oradan geçerek yedi kişinin temizlendiğini görmüşler, sekizinciyi de çözerek birlikte atıp getirmişler; ama biri kaçıp da ikisi kalan son tutsaklara yaptıkları gibi bunu da gene bağlamak zorunda kalmışlar.

İspanyollar gelince İngilizler öyle yüreklenmişler ki, artık orada daha fazla beklemek istemiyorlarmış; beş İspanyol alarak dört misket tüfeği, bir tabanca, iki de kocaman sopa ile vahşileri aramaya gitmişler. Önce, öldürdükleri adamların dibinde yattığı ağacın yanına gitmişler. Vahşilerden birkaçının oraya uğradığını hemen anlamışlar; çünkü ölülerini alıp götürmeyi denemiş, ikisini bir hayli uzağa sürükledikten sonra caymışlardı. İngilizlerle İspanyollar sonra bir tepeye doğru giderek oradan yakılıp yıkılmış evlerini, yerlerini görmüşler; daha tütmekte olan duman, üzüntülerini daha da arttırmış. Ama görünürlerde tek vahşi bile yokmuş. Bunun üzerine tetik bulunmak için her hazırlığı yaparak bozulmuş tarlalarına doğru ilerlemeye karar vermişler. Ancak biraz daha ilerleyip denizin kıyısını görebilecekleri bir yere vardıkları zaman, bütün vahşilerin geri dönmek üzere kayıklarına binmekte olduklarını açıkça görmüşler.

Buna önce üzülmüşler; deniz kıyısına yetişip de vahşilere son bir ders vermek olanaksız bir şeymiş; ama bir bakıma da bunlardan kurtuldukları için rahat bir soluk almışlar.

Zavallı İngilizler şimdi ikinci kez saldırıya uğradıkları, yerleri yurtları bir daha yakılıp yıkıldığı için, ötekilerin hepsi bunların her şeyi yeniden kurmalarına elbirliğiyle yardıma karar vermişler. Şimdiye dek bir iyilik yapmaya en büyük bir eğilim göstermemiş olan üç azılı yurttaşları bile olayı işitir işitmez (çünkü adanın doğu kesiminde uzak bir yerde bulundukları için bütün bu işler olup biterken hiç haberleri olma-

mış) yardıma gelmişler; kulübelerin onarımına, öbür gerekli şeylerin yapılmasına günlerce seve seve çalışmışlar. Böylece zavallı iki İngiliz kısa bir süre içinde gene kalkınabilmişler.

Bundan iki gün sonra vahşilerin kayıklarından üçünün karaya vurduğunu, az ötede de boğulmuş iki vahşinin ölülerini görünce daha da sevinmişler; bunun üzerine haklı olarak vahşilerin denizde fırtınaya tutuldukları, kayıklarından birkaçının devrildiği sonucuna varmışlar; çünkü vahşilerin gittiği günün gecesi çok azgın bir fırtına kopmuş.

Bununla birlikte vahşilerden birkaçı böyle batarken, olup bitenleri öbür yurttaşlarına anlatmaya, onları yeni bir saldırıya kışkırtmaya yetecek sayıda vahşi kurtulmuştu. Anlaşılan bunun üzerine, daha kalabalık gelerek aynı nitelikte bir saldırıyı gene denemeye karar vermişler. Eğer ilk kaçan vahşi adada oturanlarla ilgili bilgi vermemişse, bu kez dönenlerin bu konuda pek az bir şey bildikleri de kesinmiş. Çünkü adada tek insan bile görmemişler, burada insan bulunduğunu ileri süren vahşi de öldüğünden, bunu doğrulayabilecek başka tanıkları da yokmuş.

Bu olaydan sonra beş altı ay vahşilerden hiç ses çıkmamış; bu süre içinde bizimkiler vahşilerin burada uğradıkları bozgunu unuttuklarını ya da üstünlük kavgasından vazgeçtikle-

rini umarken, bir gün ansızın ok, yay, sopa, tahta kılıç, buna benzer başka kavga aletleri ile donanmış vahşilerle dolu otuz kayıktan aşağı olmayan bir donanmanın baskınına uğramışlar; öyle de çok adamla gelmişler ki, sözün kısası, bizimkileri büyük bir korkuya salmışlar.

O akşam adanın en doğu ucuna çıktıkları için, bizimkiler de bütün gece kafa kafaya verip ne yapacaklarını düşünmüşler; öteden beri başlıca güvenliğin iyice gizlenmek olduğunu, şimdi ise düşmanları sayıca çok fazla olduğundan daha da iyi gizlenmek zorunda bulunduklarını düşünerek her şeyden önce, iki İngiliz'e yaptıkları kulübeleri yıkmaya, keçileri de eski mağaraya sürmeye karar vermişler; çünkü vahşilerin, iki mil öteye yanaşmakla birlikte ortalık ağarır ağarmaz gene eski oyunu oynamak üzere doğruca o iki kulübenin bulunduğu yere gideceklerini biliyorlarmış.

Sonra da benim çardak dediğim, şimdi İspanyolların olan yerdeki keçi sürülerini salıvermişler; sözün kısası, burada insan bulunduğu izlenimini verecek her şeyi ellerinden geldiğince ortadan kaldırmışlar. Sonraki sabah bütün güçleriyle iki İngiliz'in tarlaları çevresini tutarak vahşilerin gelmesini beklemişler; iş de umdukları gibi çıkmış. Bizimkilerin yaklaşık olarak söylediklerine göre, sayıları iki yüz elliyi bulan bu yeni akıncılar doğru kulübelerin olduğu yere yollanmışlar. Bizim ordunun çok küçük olduğu bir gerçekmiş ama, işin daha kötüsü hepsi silahlı da değilmiş. Durumları şöyleymiş: İnsangücü olarak,

17 İspanyol,
5 İngiliz,
1 Koca Cuma ya da Cuma'nın babası.
3 Kadınlarla birlikte alınmış olan, büyük bir bağlılık gösteren tutsak.
3 İspanyollarla birlikte kalan öbür tutsaklar.

Bu adamların silahları:

11 Misket tüfeği.

5 Tabanca.

3 Av tüfeği.

5 Yola getirdiğim azılı gemicilerden benim almış olduğum misket ya da av tüfekleri.

2 Kılıç.

3 Eski baltalı kargı.

Tutsaklarına ne misket ne de tüfek vermişler; ama her birinin bir baltalı kargısı ya da iki ucuna da sivri demirler geçirilmiş uzun bir değneği, yanında da bir el baltası varmış. Kadınlardan bu kavgaya katılmak isteyen ikisine ne yaptılarsa engel olamamış, yerlilerin birbirleriyle yaptıklarını söylediğim savaştan kalma oklarla yayları da birer balta ile birlikte onlara vermişler.

Sık sık sözünü ettiğim İspanyol başkan hepsine komuta ediyormuş; kötülükte korkunç bir herif olmakla birlikte çok gözüpek, atak bir delikanlı olduğu için Will Atkins'e, altı arkadaşıyla birlikte sık bir çalılığın arkasına ileri gözcü gibi yerleşerek vahşilerin geçmesine ilkin göz yumması, sonra birden ortalarına ateş etmesi için buyruk verilmiş. Ateş eder etmez olanca hızlarıyla geri çekilip ormanın o kesimini dolaşarak sık bir ağaçlığın arkasında bekleyen İspanyolların gerisine geçeceklermiş.

Vahşiler geldikleri zaman düzensiz kümeler halinde oraya buraya koşuyorlarmış; Will Atkins şöyle böyle ellisinin yanından geçmesine göz yummuş, ötekilerin kalabalık bir küme olarak topluca geldiklerini görünce, adamlarından üçüne ateş komutu vermiş; bu ateş eden üç kişinin misketleri büyük çaplı tabanca kurşunlarından altışar yedişer kurşunla doluymuş. Kaç kişi öldürdüklerini, kaç kişi yaraladıklarını bilememişler; ama vahşiler arasındaki korku ile yılgı anlatılamayacak dere-

cedeymiş; böyle korkunç bir gürültü işittikten sonra, adamlarından kimisinin öldüğünü, kimisinin de yaralandığını görünce, bunu kimin yaptığını anlayamadıkları için son derece korkmuşlar. Onlar böyle yılgı içindeyken, Will Atkins ile öbür üç kişi bunların en toplu bulundukları yere bir daha ateş etmiş; bir dakika geçmeden, ilk ateş edenler tüfeklerini gene doldurmuşlar, üçüncü bir yaylım ateş için komut vermiş.

Will Atkins ile adamları, kendilerine söylendiği gibi ateş eder etmez hemen çekilseler ya da öbür koldakiler hazır olup sürekli ateş etselermiş, vahşiler yüzde yüz yenilecekmiş; çünkü vahşilerin korkusu Tanrıların şimşekle, yıldırımla kendilerini öldürdüğü inancından ileri geliyormuş, bu işi yapan insanları göremiyorlarmış. Ama Will Atkins tüfeğini yeniden doldurmak için duraklayarak hileyi sezdirmiş. Uzakta duran vahşilerden birtakımı bunları görerek arkadan baskın yapmışlar; Atkins ile arkadaşları ellerinden geldiğince hızla çekilerek vahşilerin üzerine birkaç el ateş etmiş, on beş yirmisini öldürmüşlerse de, vahşiler oklarıyla Atkins'in kendisini, sonra da İspanyollardan birini yaraladıkları gibi bir İngiliz'le kadınlarla birlikte gelen yerlilerden birini de öldürmüşler; bu yerli son derece yiğit bir adammış; kıyasıya döğüşmüş, bir mızrakla el baltasından başka silahı yokken kendi başına beş kişiyi öldürmüş.

Atkins'in yaralanması, adamlarından ikisinin de ölmesi üzerine hayli sıkışan bizimkiler ormanda yüksek bir tepeye çekilmişler; İspanyollar da vahşilere üç yaylım ateşi açtıktan sonra gizlenmişler. Çünkü vahşiler sayıca öyle çok, öyle de amansızlarmış ki, elliden fazla ölü, daha fazla yaralı vermekle birlikte tehlikeden hiç çekinmeyerek bizimkilerin da burnunun dibine sokuluyor, yağmur gibi ok yağdırıyorlarmış; yaralı adamlarının bile can acısıyla deli gibi saldırdıkları görülüyormuş.

Bizimkiler çekilirken, ölen İspanyol ile İngiliz'i geride bırakmışlar; vahşiler bu iki ölünün yanına geldiklerinde ağaç

kılıçlarla, sopalarla bunların kollarını bacaklarını, kafalarını kırıp dağıtarak tam vahşice darmadağın etmişler. Ama bizimkilerin çekildiğini görmüşlerse de arkalarından gitmemişler, çepeçevre bir halka yapıp anlaşılan töreleri gereği, üstünlük belirtisi olarak iki kez haykırmışlar. Bundan sonra, yaralılardan birçoğunun, yitirdikleri kandan dolayı düşüp öldüklerini görerek büyük üzüntüye kapılmışlar.

İspanyol başkan küçük ordusunun hepsini bir tepeye çekmiş; Atkins ise yaralı olmasına karşın hep birlikte ilerleyerek bir saldırıya daha geçilsin istiyormuş. Ama İspanyollar, "Senyör Atkins" demişler, "yaralılarının bile nasıl savaştığını görüyorsun. Bırakalım sabaha dek kendi hallerinde kalsınlar; o zaman bunların hepsi yaralarının acısıyla uyuşur, yitirdikleri kanla baygın düşerler, böylece karşımızda uğraşacak daha az adam kalır."

Bu, yerinde bir öğütmüş; ama Will Atkins coşkunlukla, "Haklısınız Senyör, yalnız benim durumum da aynı olacak. Onun için daha yaram sıcakken devam etmek istiyorum" demiş. İspanyollar da, "Peki ama Senyör Atkins, sen yiğitliğini gösterdin, görevini yaptın; sabahleyin savaşamayacak duruma düşersen biz senin için de savaşırız; ancak bizce sabahı beklemek çok daha iyi olur" demişler, beklemişler.

Ama ayışığı olduğundan vahşilerin yaralıların başına üşüştüklerini, büyük bir karmaşa içinde gürültüyle sağa sola koşuşup durduklarını görünce bir gece baskını yapmaya karar vermişler, özellikle elverişli bir durum bulurlarsa, kendilerini göstermeden bir yaylım ateş açmak istiyorlarmış; bunun için de güzel bir fırsat çıkmış. İki İngiliz'den kavganın kendi topraklarında başlamış olanı, onları ormanın içinden batıya doğru deniz kıyısına götürmüş, sonra kestirmeden güneye dönerek vahşilerin en kalabalık olduğu yere yaklaşmışlar; gözükmeden, hiçbir şey işittirmeden içlerinden sekizi vahşilere ateş açmış, hepsini darmadağın etmişler; yarım dakika sonra

da öteki sekiz kişi ateş etmiş, öyle çok kurşun yağdırmışlar ki, çoğu ölmüş, birçoğu da yaralanmış. Bu sırada vahşiler, kendilerine bu kötülüğü yapanları göremedikleri için hangi deliğe kaçacaklarını şaşırmışlar, İspanyollar son derece hızlı davranarak göz açtırmadan bir daha ateş etmişler, sonra üç kola ayrılarak hep birlikte vahşilere hücum etmeye karar vermişler. Her kolda sekiz kişi varmış, topu birden yirmi dört kişi ediyormuş; bunların yirmi ikisi erkek, ikisi kadınmış; kadınlar da hiç yılınadan döğüşüyorlarmış.

Ateşli silahları, baltalı kargılarla, mızraklarla birlikte her kola eşit olarak dağıtmışlar. Kadınları geride alıkoymak istemişler; ama onlar kocalarıyla birlikte ölmeye kararlı olduklarını ileri sürerek buna yanaşmamışlar. Küçücük ordularını böylece düzenledikten sonra, ağaçların içinden çıkarak ilerlemişler, düşmanın iyice içine sokulup seslerinin yettiğince bağırmaya haykırmaya başlamışlar; vahşiler hep bir arada duruyorlarmış, bizimkilerin üç yandan birden bağıdıklarını duyunca iyice bocalamışlar, görselermiş yüzde yüz kavgaya tutuşacaklarmış. Çünkü görülebilecek ölçüde yaklaşır yaklaşmaz oklar yağmaya başlamış, Cuma'nın zavallı babası yaralanmış; neyse ki yarası tehlikeli değilmiş. Ama bizimkiler vahşilere aman vermemiş, üzerlerine koşarak üç yandan ateş etmişler; sonra tüfek dipçikleriyle, kılıçlarla, mızraklarla, baltalı kargılarla saldırarak vahşileri öyle bir sıkıştırmışlar ki, hepsi de canını kurtarmak için acı acı bağrışıp çağrışarak kaçacak delik aramaya başlamış.

Bizimkiler temizlikten yorulmuşlar, iki kavgada vahşilerden yüz seksenini ağır yaralamış ya da öldürmüşler; ötekiler de korkudan akıllarını kaçırmışlar. Bizimkiler arkalarından kovalamaya pek kulak asmadıklarından vahşilerin hepsi gelirken yanaştıkları, şimdi de kayıklarının bulunduğu kıyıda toplanmışlar. Ama kıyımları daha sona ermemiş; çünkü o akşam kıyılarda korkunç bir fırtına esmeye başlamış; öyle ki, deni-

ze açılamamışlar. Bütün gece süren fırtına, sular kabarınca kayıklarını karaya doğru hayli uzağa sürüklemiş, kayıkları gene denize indirmekte sonsuz güçlükle karşılaşmışlar. Kayıklardan kimisi de birbirine ya da karaya hızla çarparak parça parça olmuş.

Bizimkiler sağladıkları üstünlükten dolayı çok sevinçli olmakla birlikte o gece rahat edememişler; ama ellerinden geldiğince dinlendikten, yorgunluklarını giderdikten sonra adanın, vahşilerin kaçmış olduğu kesimine doğru ilerlemeye, ne durumda olduklarını görmeye karar vermişler. Böylece kavganın olduğu yerden de geçmek zorunda kalmışlar, orada daha ölmemiş, kurtulma umudu da kalmayan birçok zavallı vahşiyle karşılaşmışlar. İnsanlık duygusu taşıyan gönüller için dayanılmaz bir görünüş; çünkü gerçekten büyük bir adam, savaş kuralları gereğince düşmanlarını öldürse bile, gene de onların sürünmesinden sevinç duymaz.

Bununla birlikte bu durumda yapılacak iş için bir buyruk vermek gerekmemiş; çünkü bizimkilerin hizmetinde olan vahşiler baltalarıyla bu zavallı yaratıkların işini bitirivermişler.

Sonunda vahşilerin geri kalanlarından, daha kötü bir durum içinde bulunanların görülebileceği bir yere varmışlar, orada daha yüz vahşi varmış. Çoğunlukla çeneleri dizlerine dayalı, başları ellerinin arasında, yerde oturuyorlarmış.

Bizimkiler bunlara iki misket tüfeği menzili sokulunca, İspanyol başkan vahşileri korkutmak için iki el kurusıkı ateş

edilmesi buyruğunu vermiş. Bunu, tepkilerinin ne olacağını öğrenmek için, bakalım gene kavgayı düşünüyorlar mı yoksa korkudan güçleri solukları kesilecek ölçüde gözleri yılmış mı diye yaptırmış. Gösterecekleri tepkiye göre ayarlayacakmış durumlarını.

Bu deney başarıya ulaşmış; çünkü vahşiler ilk tüfek sesini işitip ikincisinin de ateşini görür görmez, anlatılmaz bir korkuyla yerlerinden fırlamışlar; bizim adamlar onlara doğru yavaş yavaş ilerlerken, haykırarak, bağırarak bizimkilerin anlayamadıkları, daha önce hiç işitmedikleri bir ulumayla koşup adanın içlerine, tepelerine doğru kaçmışlar.

Bizimkiler ilkin, hava durgun olsaydı da hepsi denize açılıp gitselerdi çok daha hayırlı bir iş olurdu diye düşünmüşler; ama böyle bir durumda çok daha kalabalık sayıda, karşı konulmaz bir güçle geri döneceklerini ya da hiç olmazsa, ikide bir gelerek adayı yakıp yıkınakla kendilerini açlıktan öldürebileceklerini akıllarına bile getirmemişler; bunun üzerine yaralı olmakla birlikte arkadaşlarının yanından hiç ayrılmayan Will Atkins, bu konuda kafası çalışan bir adam olduğunu göstermiş. İleri sürdüğü düşünce, bu ele geçmez durumdan yararlanarak vahşilerle kayıklar arasına girmek, onları bir daha gelip de adayı yağma etmek yeteneğinden iyice yoksun kılmakmış.

Bu konuda kafa kafaya verip uzun uzadıya düşünmüşler. Kimisi böyle bir şey yapmanın vahşileri ormana dağılmaya zorlayarak büsbütün kudurtacağını, sonra onları yırtıcı hayvanları avlar gibi tek tek avlamak zorunda kalacaklarını, işlerini göremeyeceklerini, ekinlerin her zaman yağma edileceğini, keçilerinin öldürüleceğini, kısacası, sürekli bir sıkıntıya yol açacağını ileri sürerek bu düşünceye karşı çıkmışlar.

Will Atkins de yüz kişiyle uğraşmanın, yüz ulusla uğraşmaktan yeğ olduğunu, kayıkları yok etmek zorunda oldukları gibi, adamları da öldürmeleri gerektiğini, yoksa kendi-

lerinin yok edilmekten kurtulamayacaklarını söylemiş. Uzun sözün kısası, bu işi yapmanın kaçınılmazlığını öyle açıkça göstermiş ki, hepsi de onun düşüncesine katılmışlar. Sonra hemen kayıkların işini bitirmeye koyulmuşlar; kurumuş bir ağaçtan kuru dallar toplayarak kayıkları ateşe vermeye çalışmışlar; ama iyice ıslak olan kayıklar bir türlü yanmıyorlarmış; bununla birlikte ateş üst yanlarını yaktığı için denizde kayık olarak kullanılacak durumdan çıkıyorlarmış. Yerliler bizimkilerin yaptığı bu işi görünce, koşarak ormandan çıkmışlar, iyice yakına gelerek diz çöküp *Oa, Oa, Waramokoa!* diye bağırarak kendi dillerince birtakım başka sözler söylemişler, ötekiler bu sözlerden hiçbir şey anlayamamış. Ama dokunaklı davranışlarına, garip gürültülerine bakarak geri dönmek için yalvardıklarını, kayıklarına dokunulmamasını, bir giderlerse bir daha buralara hiç gelmeyeceklerini kolayca anlamışlar.

Ama bizimkiler hem canlarını hem mallarını kurtarmak için, bunlardan bir tekinin bile yurduna dönmesine kesinlikle engel olmaktan başka çıkar yol bulunmadığına, bir kişi döner de olanları anlatırsa, bunun hepsinin yıkımıyla sonuçlanacağına iyice inanmışlar. Bunun üzerine vahşilere, kendilerine hiç acınmayacağını bildirerek kayıkları parçalamaya başlamışlar; daha önce fırtınanın parçalamadığı kaç kayık varsa hepsini darmadağın etmişler; ormandaki vahşiler bunu görünce acı acı bağırmaya başlamışlar, bu bağırtıları bizimkiler adamakıllı işitiyorlarmış; sonra adanın dört bir yanında çılgın gibi koşmuşlar; öyle ki, bizimkiler ilkin bunlarla ne yapacaklarını bilemiyorlarmış.

Bütün sağduyularıyla birlikte İspanyollar bile, bu adamlar böyle korkunç bir umutsuzluğa düşünce, tarlalarını, çiftlerini çubuklarını korumaları gerektiğini akıl edememişler, yerliler de başlıca barınaklarını, daha doğrusu tepenin yamacındaki benim eski şatoyu, derenin içindeki mağarayı bulamamışlarsa da, benim çardağın yakınındaki ekinleri bulmuş, ağaçları

köklerinden sökerek çitleri parça parça etmişler; bağları, yeni olgunlaşan üzümleri yolmuşlar, kendilerine beş paralık yarar sağlamayan bu işle bizimkilere de en büyük zararı vermişler.

Bizim adamlar onları her fırsatta yenebilecek yeterlikte olmakla birlikte arkalarından koşacak, hepsini orda burda teker teker avlayacak durumda değillermiş; çünkü vahşiler bizimkilere oranla son derece çevik, ayaklarına tez oldukları için, bizim adamlar tek yakalanırlarsa hemen hepsi başlarına üşüverir korkusuyla, tek dolaşmaktan çekiniyorlarmış. Neyse ki vahşilerin silahları tükenmiş; gerçi yayları varmış ama, okları kalmamış, yanlarında ok yapacak bir şeyleri, keskin bir aletleri ya da silahları da yokmuş.

Vahşilerin düştüğü sıkıntı ile acı gerçekte çok büyük, iç parçalayıcı bir şeymiş; ama öte yandan onlar da bizimkileri kötü bir duruma sokmuşlar; çünkü evlerine bir zarar gelmemekle birlikte ekinleri, yiyecekleri bozulduğu için ne yapacaklarını, neye başvuracaklarını bilemiyorlarmış. Artık tek dayanakları, dere içindeki mağaraya sakladıkları sürüleri ile oradaki birazcık ekin, bir de üç İngiliz'in, daha doğrusu Will Atkins'le iki arkadaşının tarlalarıymış; bu üç İngiliz'den biri kafasının yanından, tam şakağının altından giren bir okla vurulup öldüğü için iki kişi kalmışlar; ok saplanınca tek söz bile edemeden gidivermiş. Tanrı'nın işine bakın ki, bu adam baltası ile zavallı vahşiyi kesmeye kalkan, sonra da bütün İspanyolları öldürmeye yeltenen İngiliz'miş.

Bunların o zamanki durumları, arpa ile pirinci ilk bulduğum, sonra ekip ürün elde edebilecek bir hale getirdiğim, keçilerimi evcilleştirdiğim sıralarda, benim herhangi bir andaki durumumdan çok daha kötü görünüyordu; çünkü şimdi adada, diyebilirim ki önüne gelen her şeyi yutacak, yanlarına pek güç sokulunabilecek yüz tane aç kurt dolaşıyormuş.

Bu durumu gördükten sonra düşündükleri ilk şey, adaya başka vahşiler gelecek olursa, bunları görmesinler diye vahşi-

leri adanın en uç kesimine, güneybatıya sürmek olmuş. Sonra da her gün rahatlarını kaçırmak, sayıları iyice azalıncaya dek herrastlayışta avlayabileceklerini avlamak istiyorlarmış; en sonunda, geri kalanları uslandırabilir, bir şeyler yapmaya alıştırabilirlerse, kendilerine tohumluk ürün verecek, kendi emekleriyle yaşamayı öğreteceklermiş.

Vahşileri bu amaçla öyle yakından izlemiş, tüfekleriyle öyle korkutmuşlar ki, kısa bir süre içinde, içlerinden biri bir vahşiye ateş edip de vuramayacak bile olsa, o vahşi korkudan düşecek duruma gelmiş; hem öyle bir korku ki, gitgide ortalıkta hiçbir vahşi görünmemeye başlamış; en sonunda bizimkiler bunları kovalaya kovalaya, her gün içlerinden birkaçını öldüre öldüre, yaralaya yaralaya, hepsini ormanlara, kovuklara kaçırmışlar, yiyeceksizlikten son derece sıkıntıya düşmüşler, sonradan ormanlarda hiç yaraları bereleri bulunmamakla birlikte açlıktan ölen birçoğunun ölü gövdesine rastlamışlar.

Bu durum karşısında bizimkilerin içi burkulmuş, acıma duyguları dile gelmiş, özellikle bütün yaşamım boyunca rastladığım en yufak yürekli, en ince davranışlı olan İspanyol başkan, vahşilerden birini yakalayarak ötekiler arasına gönderip bizimkilere zararı dokunmamak şartıyla canlarını kurtarmak için kendisinin birtakım isteklerini kabul edip etmeyeceklerini öğrenmeyi öne sürmüş.

Bunlardan birini yakalamak bir hayli zaman almış; sonunda, açlıktan ölüm derecesine gelmiş, iyice güçten kesilmiş birini yakalayıp tutsak etmişler; önce küskün durmuş, ne ye-

mek ne de içmek istemiş; ama kendisine iyice bakıldığını, yemek verildiğini, sert davranılmadığını görünce, en sonunda yumuşamış, yola gelmiş.

Yaşlı Cuma'yı alıp yanına getirmişler, onunla uzun uzadıya konuşmuş, kendi sınırları içinde kalmaya, başkalarına zarar vermemeye söz verirlerse bizimkilerin kendilerine çok iyi davranacaklarını, ayrı yaşamaları için adanın bir kesimini vereceklerini, üstelik tohumluk, ekmeklik ürünlerinin de sağlanacağını söylemiş; bütün bunları gidip arkadaşlarına anlatmasını, bu konuda ne düşündüklerini öğrenmesini, bunu hemen kabul etmeyecek olurlarsa hepsinin yüzde yüz yok edileceğini söylemiş.

Son derece bitkin düşmüş, sayıları da otuz yediye inmiş olan zavallılar bu öneriyi hemen kabul ederek kendilerine yiyecek verilmesi için yalvarmışlar; bunun üzerine iyi silahlanmış on iki İspanyol, iki İngiliz, üç vahşi köle, bir de yaşlı Cuma vahşilerin bulunduğu yere gitmişler. Üç vahşi köle bunlara bir hayli ekmek, kaynatılmış pirinçten yapılma, güneşte kurutulmuş çörekler, üç de canlı keçi götürmüşler. Kendilerine bir tepenin eteğine çekilmelerini söylemişler; orada oturup bin bir teşekkürle yemeklerini yemişler, inanılmayacak ölçüde de sözlerinin eri çıkmışlar; çünkü yiyecek istemeye, yapacakları işleri öğrenmeye geldiklerinde hiçbir zaman sınırı geçmiyorlarmış; ben adaya gelişimde kendilerini görmeye gittiğim zaman gene aynı yerde yaşıyorlardı.

Onlara hem ekin ekmeyi, ekmek yapmayı hem de keçi yetiştirmeyi, süt sağmayı öğretmişlerdi. Kadından başka hiçbir şeyin yokluğunu çekmiyorlarmış; kısa zamanda bir ulus oluvermişler. Yerleşme bölgeleri, adanın güneydoğu ucundaki köşede, önü denize açık, arkası yüksek kayalarla çevrili bir boyundu. Yeterince geniş, çok verimli toprakları vardı; yerleştikleri toprakların genişliği bir buçuk, uzunluğu da üç dört mili buluyordu.

Bizimkiler bunlara benim kendime yaptığım gibi ağaçtan kürekler yapmasını öğretmişler, on iki balta, üç dört de bıçak vermişler; bunlar orada eşi görülmemiş uysal yaratıklar olarak yaşayıp gidiyorlarmış.

Bundan sonra bizim adadakiler, benim dönüşüme dek iki buçuk yıldan fazla bir süre vahşilerden yana iyice rahat etmişler. Gerçi bu süre içinde gene ara sıra o iğrenç şölenleri için geldikleri olmuş; ama gelenler değişik uluslardan oldukları, belki de daha önce gelen soydaşlarından hiç haberleri olmadığı için onları ne aramış ne de sormuşlar; arasalardı bile biraz güç bulurlardı.

Sanırım ki böylece dönüşüme değin bunların başlarına gelenleri, hiç olmazsa başlarından gelenlerden anılmaya değer olayları anlatmış bulunuyorum. Kızılderililer ya da vahşiler iyice uygarlaşmışlar, bizimkiler sık sık onların yanına gidiyorlarmış. Ama vahşilerin kendilerine gelmesini ölüm cezasıyla yasak etmişler; çünkü kurulu düzenlerinin bir daha altüst olmasını istemiyorlarmış.

Bu arada çok dikkate değer bir şey olmuş; bizimkiler kısa bir zamanda ustalarını geçerek böyle şeylere elleri pek yatkın olduğundan işi hemen geliştirmiş, türlü türlü küfeler, kalburlar, kuş kafesleri, dolaplar, oturulacak iskemleler, sandalyeler, sedirler, buna benzer birçok başka şey yapmışlar.

Bu yerliler için benim dönüşüm gökte arayıp da yerde buldukları bir şey oldu; çünkü kendilerine bıçak, makas, bel, kürek, kazma gibi gereksinme duyacakları birçok şey getirmiştim.

Bu aletlerle takımlar yardımıyla kendilerine en sonunda, dört bir yanını sepet örer gibi işledikleri çok güzel kulübeler, evler yaptılar. Bu evler çok ustalıklı, olağanüstü şeylerdi, görünüşleri de çok garipti; ama hem sıcağa hem de her türlü zararlı böceklere karşı son derece korunaklıydı. Bunlar bizimkilerin öyle hoşuna gitmişti ki, kendilerine de aynısını yaptır-

mak için vahşileri alıp getirmişlerdi, böylece, iki İngiliz'in bulunduğu yeri görmeye gittiğimde, onların da uzaktan tıpkı arı kovanını andıran evlerde yaşadıklarını gördüm. Will Atkins'e gelince, şimdi çok çalışkan, işe yarar, aklı başında bir adam olmuş, o da kendisine sepetten bir kulübe yapmıştı; hem de bir eşi daha görülmemiş bir şeydi bu bence. Benim adımlarımla çevresi dışardan yirmi adımı buluyordu; duvarları küfe gibi sık örülmüş otuz iki dört köşe panodan yapılmalıydı; bu duvarlar çok sağlam, yükseklikleri de yedi ayaktı. Ortada da çevresi otuz iki adımı geçmeyen, oldukça sağlam yapılı, sekiz köşeli ikinci bir kulübe vardı; bunun sekiz köşesine çok dayanıklı sekiz direk çakılmıştı; direklerin tepesine birbirine sağlam dallarla kenetli, her yandan ağaç çivilerle tutturulmuş keresteler uzatmıştı. Bunun üzerinde de çatı olarak, çivi bulamadığı için benim bırakmış olduğum demir parçalarından yaptığı mıhlarla tutturulmuş sekiz yüzlü, inanın ki çok güzel bir piramit yükseliyordu. Gerçekten de bu adam, daha önce yapmayı bilmediği birçok şeyde bile büyük bir ustalık, beceriklilik göstermişti; kendine bir demirci ocağı, ateşi üflemek için de bir çift tahta körük yapmıştı; ocağında kullanacağı kömürü kendisi hazırlıyordu, eski bir kazmadan da üzerinde demir dövmeye yarayan oldukça güzel bir örs uydurmuştu. Böylece gerekli olan birçok şeyi, özellikle çengel, kanca, menteşe, mıh, kapı sürgüsü gibi şeyleri kendi eliyle yapıyordu. Biz gene eve gidelim: İçerdeki kulübenin çatısını taktıktan sonra, çatı kirişlerinin arasını pirinç saplarıyla birkaç kat sık sık örmüş, en üste de çok kocaman bir ağaç yaprağı örterek bir dam yapmıştı; bu dam sanki kiremitle ya da tahtayla kaplıymış gibi evin içini kupkuru tutuyordu. Bununla birlikte evin örme işlerini vahşilere yaptırdığını söylüyordu.

Evin dışı çepeçevre saçakla çevrilmişti; birbirinden yirmi ayak ara ile otuz iki köşeden her birine uzun direkler dikilmiş, bunlar evin kirişleriyle birleştirilmişti; böylece içerdeki

kulübenin duvarlarıyla dıştaki çit duvar arasında yirmi ayak genişliğinde bir boşluk vardı.

İçerdeki kulübeyi daha ince sepet örgüsüyle altı bölmeye ayırmış, böylece bir kata altı oda sığdırmıştı; bu odaların her birinden, önce dış kulübeye, sonra da evin çevresindeki saçakaltı boşluğuna açılan birer kapı vardı. Böylece saçakaltı da altı eşit bölmeye ayrılmış oluyor, yalnız oturmaya değil, ailenin birtakım gerekli eşyalarının konmasına da yarıyordu. Bu altı bölme saçakaltının bütününü kaplamıyordu, dışardaki öbür bölmeler şöyle düzenlenmişti: Dış kıpadan girer girmez karşınıza iç kulübenin kapısına giden, her iki yanı örülü, kapılı, kısa, dar bir aralık çıkıyordu; içerdeki kapıdan, önce yirmi ayak genişliğinde, otuz ayak uzunluğunda büyük bir oda ya da ambara, ordan da daha dar olan bir başka odaya giriliyordu; böylece dış daire on güzel odaya ayrılmış bulunuyor, bunlardan altısına yalnız içerdeki odalardan girilebiliyor, içerdeki odalar da oturma, dinlenme odaları olarak kullanılmaya yarıyordu; ayrıca dış kapıdan girilen, iki yanda da birbirine kapıyla bağlı ikişer bölme olarak yer alan dört tane de ambar ya da kiler vardı.

Öyle sanıyorum ki, çitten yapılma böyle bir evin ya da kulübenin dünyada bir eşi daha görülmemiştir; öylesine titiz bir işçilikle kurulmuş, düzenlenmişti. Bu kocaman arı kovanında üç aile oturuyordu; Will Atkins, arkadaşı, bir de ölen İngiliz'in üç çocukla kalan karısı; anlaşılan, kocası öldüğünde kadıncağız gebeymiş; öbür ikisi her şeyden bu kadına da payına düşeni vermekten hiçbir zaman geri kalmıyorlarmış; arpadan, pirinçten, sütten, üzümden, kestikleri bir oğlaktan, yakaladıkları bir kaplumbağadan onun payını hemen ayırıyorlarmış. Önceden de belirttiğim gibi, öbür iki İngiliz gibi çalışkan olmamakla birlikte gene de oldukça iyi geçinip gidiyorlarmış.

Yalnız bir konuya dokunmadan geçemeyeceğim; bu da aralarında bir din inancının bulunup bulunmadığını hiç

bilmediğimdir; gerçi gemicilerin alışkanlığı gereği, bir Tanrı'nın varlığını ara sıra düşünüyor, sövgülerinde Tanrı adını anıyorlardı. Zavallı bilgisiz vahşi kadınlar da bu sözümona Hıristiyanlarla evlenmekle hiçbir şey kazanmamışlardı; çünkü bu adamlar, kendilerinin Tanrı konusundaki bilgileri pek yetersiz olduğundan, karılarına da bu konularda hiçbir şey öğretememişlerdi.

Kadınların bunlardan en büyük kazancı, İngilizceyi oldukça iyi konuşmayı öğrenmeleriydi; sayıları yirmiyi aşan çocukları da, başlangıçta anaları gibi kırık dökük olmakla birlikte küçüklükten beri İngilizceyi de konuşuyorlardı. Ben geldiğimde bu çocuklardan hiçbiri altı yaşından daha büyük değildi; çünkü bu vahşi hanımları ellerine geçireli ancak yedi yıl olmuştu; ama hepsi de hayli doğurgan olduklarından, her birinin birkaç çocuğu vardı. Aşçıbaşının karısı altıncı çocuğuna gebeydi sanıyorum; bu analar genellikle ağırbaşlı, sessiz, çalışkan, alçakgönüllü, birbirlerine yardımdan geri kalmayan, efendilerine –kocalarına diyemeyeceğim– saygılı, çok uysal şeylerdi. Tek eksikleri Hıristiyanlık ve yasal bir evlilik konusundaki bilgisizlikleriydi. Sonra bu eksikleri de, benim uyguladığım yöntemlerle, daha doğrusu benim aralarına girmemle güzelce giderildi.

Böylece genel olarak ada halkı, özellikle bizim beş azgın İngiliz üzerine epey bilgi verdikten sonra, adadaki topluluğun temeli sayılan, serüvenlerinde de oldukça anılmaya değer olaylar bulunan İspanyollarla ilgili bir şeyler söylemem gerekir.

Vahşiler arasında yaşadıkları süre üzerine kendileriyle uzun uzadıya konuştum. Orada çalışkanlıklarından ya da bilgilerinden yararlanma fırsatı bulamadıklarını, zavallı, düşkün, yoksul bir topluluk olarak sıkıntı çektiklerini açıkça söylediler; kendilerini umutsuzluğa öylesine kaptırmış, karşılaştıkları yıkımın ağırlığı altında öyle ezilmişler ki, yararla-

nacakları bir durum çıksa bile, açlıktan ölmekten başka hiçbir şeyi düşünmüyorlarmış. İçlerinden ağırbaşlı, sayduyulu bir adam olan biri, bu davranışlarının kendi suçları olduğunu, düşülen bir güçlük karşısında insanın kendini kapıp koyvermesinin aklıbaşında kimselere yaraşmayacağını; insanın gerek içinde bulunduğu durumu düzeltmek gerekse geleceğini kurtarmak için akıl ile mantığın bulduğu çıkar yollara sarılmak zorunda bulunduğunu, üzüntünün dünyada en işe yaramaz şey olduğunu, çünkü üzüntünün yalnız geçmiş şeylerden doğduğunu, geçmiş şeylerin ise artık bir daha düzeltilemeyeceğini, üzüntülerin, tasaların geleceğe hiçbir hayrı dokunmadığı gibi kurtuluşla da hiçbir ilgisi olmadığını; bir çözüm yolu getirmek şöyle dursun, tam tersine, çekilen acıyı artırdığını söyledi. Bunun üzerine, şimdi sözlerini tam anımsayamadığım, ama kendi deyişimle şöyle dile getirebileceğim bir İspanyol atasözünü örnek verdi:

Sıkıntı içinde sıkıntı,
Çifte sıkıntıdır.

Sonra benim yapayalnızken başardığım ufak tefek işlerden, kendi deyimiyle yılmak bilmez çalışkanlığımdan; başlangıçta onların şimdiki durumundan bin kat daha kötü bir durumda olmamla birlikte tek başıma yaptığım işlerin, onların elbirliğiyle başarabildiklerinden çok daha fazla olduğundan söz etti. İngilizlerin, sıkıntı zamanında soğukkanlılığı elden bırakmama konusunda tanıdığı bütün uluslardan üstün olduğunu, kendi karayazgılı ulusuyla Portekizlilerin bir sıkıntı karşısında dünyanın en aşağılık adamları olduklarını, çünkü bir tehlike zamanında karşı koyma güçleri tükendikten sonra, atacakları ilk adımın üzüntüye kapılmak, o üzüntüyle ezilmek, kurtuluş yollarını araştırmadan ölmek olduğunu sözlerine ekledi.

Ben de, onların durumunun benimkinden apayrı olduğunu; karaya ilk çıktıkları zaman ne eşyaları ne kendilerini o an ya da bir süre doyuracak yiyecekleri bulunduğunu; karaya tek başıma atılmak benim için büyük bir yıkım olduysa da, geminin hiç umulmadık bir biçimde kıyıya vurmasının yalnız beni değil, o durumdaki her insanı benim gibi çalışmaya, zorlamaya yöneltecek bir yardım olduğunu söyledim. İspanyol, "Senyör" dedi, "sizin yerinizde biz zavallı İspanyollar olsaydık, o gemiden sizin kurtardığınız eşyaların yarısını bile kurtaramazdık. Hayır, eşyaları taşıyacak bir sal bile yapmayı beceremez ya da sandal, yelken olmadan o salı karaya getiremezdik; bizlerden biri burada tek başına kalacak olsaydı, sizin yaptığınız işlerin binde birini bile yapamazdı." Her neyse, bu övgülerden vazgeçmesini, yanaştıkları yerde nasıl karaya çıktıklarını, sonra neler yaptıklarını anlatmasını söyledim; kötü bir şans sonucu, insanları yiyecekten yoksun olan bir yere yanaştıklarını belirtti; daha akıllıca davranıp da gece denize açılarak az ötedeki başka bir adaya gitselermiş, demelerine bakılırsa, insan değil ama yiyecek bulacaklarmış; kendilerine ileride böyle bir ada bulunduğunu söylemişler; sözde, Trinidadlı İspanyollar o adaya sık sık uğrayarak orayı keçilerle, domuzlarla doldurmuşlarmış. Bu hayvanlar orada öyle çok üremiş; deniz kuşlarıyla kaplumbağalar da öyle bolmuş ki, ekmek bulamasalar bile, et sıkıntısı çekmeyeceklermiş; oysa gittikleri yerde, yerlilerin kendilerine büyük bir tutumlulukla verdikleri, ne idüğünü bilmedikleri, besleyici nitelikten yoksun birtakım ağaç kökleriyle, otlarla geçinmek zorunda kalmışlar; yamyamlaşıp da, oralarda pek aranan bir besin olan insan etini yemeye alışamadıkları için, yerliler, kendilerine bu konuda daha fazla bir iyilik yapamıyorlarmış.

Bu yerlileri uygarlaştırmak, onlara yalın bir yaşayış için gerekli en akla yatkın kuralları öğretmek amacıyla boşuboşuna nasıl bin türlü yola başvurarak çabaladıklarını, vahşi-

lerin de buna karşılık yardım dilenen insanların, kendilerine destek olan, yiyecek veren kimselere böyle akıl öğretmeye kalkmalarının ne yakışıksız bir şey olduğunu söyleyerek ters davrandıklarını anlattılar; anlaşılan, kendi yardımlarıyla yaşayan kimselerin, kendilerine hiçbir zaman akıl öğretemeyeceğine inanıyorlarmış.

Çektikleri sonsuz sıkıntıları acı acı anlattılar; zaman zaman nasıl günlere yiyeceksiz kaldıklarını söylediler; üzerinde bulundukları ada büyük bir tembellik içinde yaşayan türden vahşilerle doluymuş; bu uyuşukluk içinde kendileri pek az yiyeceğe gereklilik duyduklarından, dünyanın başka yerlerindeki insanları da kendileri gibi sanmakta haklılarmış; bununla birlikte İspanyollar bunları, yiyecekleri daha bol olan birtakım vahşilerden daha az yırtıcı, daha tehlikesiz bulmuşlar.

Ayrıca Ulu Tanrı'nın bütün olayları ne büyük bir bilgelikle, iyilikle yönettiğine adamakıllı inandıklarını, bu bilgeliğin, bu iyiliğin kendi durumlarında da görüldüğünü söylediler; çünkü çektikleri sıkıntının etkisiyle yaşamak için başka bir yer aramak üzere çıkıp gitselermiş, benim aracılığımla kendilerine uzanan yardım elinden yoksun kalacaklarmış.

Sonra aralarında yaşadıkları vahşilerin, kendi savaşlarına nasıl bunların da katılmasını beklediklerini anlattılar; gerçi silahları varmış, eğer cephanelerinin bitmesi gibi bir yıkıma uğramış olmasalarmış, dostlarına yararlı olmakla kalmayacak hem dostlarına hem

de düşmanlarına büyük bir korku salacaklarmış. Ama barutları, saçmaları olmamakla birlikte gene de ev sahipleriyle savaşa gitmemezlik edemeyecek bir durumdalarmış; okları, yayları olmadığı, vahşilerin verdiklerini de kullanamadıkları için savaş alanında onlardan aşağı kalıyorlarmış; böylece düşmana iyice yaklaşıncaya dek sessizce beklemekten, okla yaralamaktan başka bir şey yapamıyorlarmış; gerçi ondan sonra baltalı kargıları çok işe yarıyor, bunlarla, bir de tüfeklerinin namlusuna taktıkları sivri değneklerle küçük bir düşman ordusunu önlerine katıp kovalıyorlarmış; ama buna karşılık, epey sonra ağaçtan yaptıkları, adını bilmedikleri bir yırtıcı hayvan derisiyle kaplı geniş kalkanları bulup da kendilerini vahşilerin oklarından koruyuncaya değin, birçok kez kalabalık bir düşman ordusunca sarılarak çok büyük tehlikelere düşmüşler. Bu kalkanları yaptıktan sonra bile tehlikeler geçirmişler, birinde vahşilerin sopalarıyla beş İspanyol yere serilmiş, işte sonradan benim kurtardığım İspanyol o zaman tutsak düşmüş; ilkin öldü sanmışlar; ama sonra tutsak edildiğini işittikleri zaman son derece üzülmüşler, onu kurtarmak uğruna canlarını tehlikeye atmayı gönülden dilemişler.

Beşi birden yere serildiği zaman, öteki arkadaşlarının onları kurtardıklarını, bayılanlar ayılıp da kendilerine gelene dek orada çarpıştıklarını söylüyorlardı. Öldü sandıklarından başka hepsi ayılmış, sıkıca yan yana sıralanarak baltalı kargılarıyla, silahlarıyla, bini aşkın vahşi arasından kendilerine bir yol açarak düşmanı yenmişler; ama bir arkadaşlarını yitirdikleri için üzüntüleri büyükmüş. Oysa düşmanları, öldü sandıkları o arkadaşlarını sağ bularak ilk bölümde anlattığım üzere, başka tutsaklarla birlikte alıp götürmüşler.

Yaban canavarlarının en yırtıcısı olan vahşi adamlarca parçalanıp yenmiş sandıkları arkadaşlarının dönüşünde ne büyük bir sevinçle şaşkınlık duyduklarını gözleri dolarak anlattılar; arkadaşlarının bir haber getirdiğini, yakın bir yerde

bir Hıristiyan bulunduğunu, üstelik bu Hıristiyanın kendilerini kurtarabilecek güçte, insanlıkta bir kimse olduğunu söylemesi üzerine bu şaşkınlık gitgide daha da artmış.

Kendilerine gönderdiğim şeyleri, ekmek somunlarını görünce, bu sıkıntılı yere düşeliden beri hiç görmedikleri bu armağan karşısında nasıl şaşırıp kaldıklarını; ekmekleri gökten inme bir bağış gibi nasıl kutsadıklarını, gönderdiğim öbür yiyeceklerle birlikte bunu tatmanın ruhlarına nasıl güç kazandırdığını anlattılar. Bundan sonra da, kendilerini yüreklerine su serpen bu haberlerin geldiği yere, o iyi adama götürmek üzere gelen kayıkla kılavuzları görünce duydukları mutluluktan bir şeyler anlatmak istediler, ama bunu sözlere sığdıramayacaklarını belirttiler; çünkü duydukları sevincin etkisiyle birtakım çılgınlıklara yönelmişler; bu durumu bana ancak etkisi altında bulundukları mutluluktan doğan şaşkınlığı, aşırı coşkuyu yatıştıramadıkları için çılgınlık derecesine geldiklerini belirtmekle anlatabileceklerini söylediler. Bu sevinç kimisinde bir türlü, kimisinde başka türlü belirtilerle açığa çıkmış, kimisi sevinçten hıçkırıklarla ağlıyormuş, kimisi düpedüz delirmiş, kimisi de hemen bayılıvermiş. Bu sözler beni son derece duygulandırdı; bunlar bana Cuma'nın, babasıyla karşılaşmasındaki taşkın sevincini; gemileri yandıktan sonra denizden kurtardığım zavallı gemicilerin heyecanını; ölümü beklerken kurtulduğunu gören ikinci kaptanı; yirmi sekiz yıl yalnızlıktan, özlemden sonra beni yurduma götürecek bir gemi bulduğum zamanki kendi sevincimi hatırlattı. Bütün bunlar beni bu adamlarla ilişkimde daha duygulu, daha içli yaptı.

Dönüşümde onları ne durumda bulduğumu böylece anlattıktan sonra, kendileri için yaptığım belli başlı işleri, ayrılırken kendilerini ne durumda bıraktığımı da anlatmalıyım. Hem onlar hem de ben, bundan sonra vahşilerin adayı bir daha rahatsız etmeyecekleri, etseler bile, sayıları eskisinden

iki kat fazla da olsa, buna karşı konulabileceği, artık vahşilerden yana bir endişe duymamak gerektiği düşüncesindeydik. Sonra adada kalmaları konusunda vali diye adlandırdığım İspanyol başkanla ciddi bir görüşme yaptım; çünkü ben oraya onlardan hiçbirini almaya gitmemiştim; birkaçını almak, belki güçleri kesilince adadan bıkacak olan birkaçını bırakmak doğru bir şey olmazdı.

Öte yandan kendilerini oradan almaya değil, yerleştirmeye geldiğimi söyledim; kendilerine kolaylık sağlayacak birçok eşya, alet, takım getirdiğimi, yanımda gerek rahatlıkları gerekse savunmaları yönünden işlerine yarayacak birçok şey bulunduğunu, özellikle hem sayılarını arttıracak, hem de belli işlerin ustaları olarak birçok konuda kendilerine şimdi yapacakları işlerde yardımı dokunacak kimseler getirdiğimi anlattım.

Ben bunları söylerken hepsi de odadaydı; getirdiğim eşyaları kendilerine vermeden önce, aralarındaki ilk düşmanlıkların bütünüyle unutulup unutulmadığını hepsine teker teker sordum, birbirlerinin elini sıkmalarını, bundan böyle aralarında hiçbir kıskançlığa, anlaşmazlığa yer vermeyecek sıkı bir dostluk, bir birlik kurmalarını söyledim.

Will Atkins gülerek büyük bir açıksözlülükle, artık akıllarını başlarına toplamak için yeterince sıkıntı çektiklerini, hepsinin sıkı sıkıya kaynaşmalarını gerektirecek sayıda da düşmanları bulunduğunu, kendi payına arkadaşlarıyla bir-

likte ölmek istediğini, İspanyollara karşı söyleyecek tek sözü olmadığını, İspanyolların da kendisine hiçbir şey yapmadıklarını, geçen bütün tatsız olayların kendi huysuzluğundan ileri geldiğini, onların yerinde kendisi olsa tıpkı onlar gibi, belki de çok daha kötü davranmış olacağını açıkça söyledi. İsteniyorsa, onlara karşı budalaca, kabaca davranışlarından dolayı özür dilemeye hazır olduğunu, onlarla birlikte dostça yaşamayı gönülden dilediğini belirtti; İngiltere'ye dönmeye gelince, burada yirmi yılı doldurmadıkça bir yere gitmeyeceğini sözlerine ekledi.

İspanyollar da bana önceden anlattıkları, böyle davranmaktaki zorunluluklarını da açıkladıkları üzere, başlangıçta kötü huylarından dolayı Will Atkins'le iki arkadaşını silahlarını alıp kovmuşlarsa da, gerek vahşilerle yaptıkları büyük kavgada gerekse o günden bu yana birçok durumda Will Atkins'in büyük bir yiğitlikle yararlıklar gösterdiğini, topluluğun çıkarlarıyla ilgili konularda da çok dürüst, çok candan davrandığı için bütün geçmiş olayları unuttuklarını, hepsi gibi onun da silah taşımak zorunda bulunduğunu, yardım görmeyi hak ettiğini, kendisini başkan yardımcısı seçmekle ondan hoşnut olduklarını gösterdiklerini söylediler; hem ona hem de öbür İngilizlere son derece güven beslediklerinden, onların bu güvene değer, dürüst insanlar olduklarına inandıklarına; birbirlerinden ayrı hiçbir çıkar gözetmeyeceklerine bana kesin söz vermek için bu fırsatı gönülden benimsediklerini belirttiler.

Dostluk konusunda bu açık, içten sözlerden sonra ertesi gün hep birlikte yemek yemeye karar verdik; gerçekten de çok parlak bir şölen oldu. Geminin aşçısıyla çırağına kıyıya çıkarak yemeğimizi düzenlemesini söyledim; karadaki eski aşçı çırağı da yardım etti. Geminin kumanyasından karaya altı büyük parça sığır eti, dört parça domuz eti ile punç takımlarını getirdik; özellikle kendilerine yıllardan beri gerek

İspanyolların gerekse İngilizlerin tatmamış oldukları, dolayısıyla büyük bir sevinçle karşıladıkları on şişe kırmızı Fransız şarabı, on şişe de İngiliz birası verdim.

İspanyollar bu şölene aşçıların kızarttığı beş de oğlak eklediler; bunların üçü sıkıca örtülerek biz kendilerinin salamura etlerini yediğimiz gibi onlar da gemide karanın taze etini yesinler diye gemicilere gönderildi.

Kendimizce eğlendiğimiz bu şölenden sonra bütün malları ortaya çıkardım, bölüşürken aralarında bir anlaşmazlık çıkmasın diye hepsine yetecek ölçüde mal bulunduğunu, hepsinin eşit oranda giyim eşyası alabileceğini söyledim; önce her birine dörder gömlek yapmaya yetecek keten bezi dağıttım, sonra İspanyolların isteği üzerine bunu altıya çıkardım; diyebilirim ki çoktan beri giyinmeyi, giyimin ne olduğunu unuttuklarından, bu bezlerle son derece rahata kavuşmuşlardı.

Daha önce sözünü ettiğim ince İngiliz bezini mevsimin sıcaklarına karşı birer ceket gibi bir şey yapsınlar diye hepsine paylaştırdım; bence bu bez hafif, serin tutucu, bu iş için son derece elverişliydi. Bunları eskitince yenilerini yapmalarını söyledim; yemeni, ayakkabı, çorap, şapka gibi şeyleri de hepsine dağıttım.

Kendilerini böylesine düşündüğümü, gerekli şeylerle tepeden tırnağa donattığımı gördükleri zaman bu zavallı adamların yüzlerinde beliren kıvancı, borçluluğu ne desem anlatamam; bana kendilerinin babası olduğumu, arkalarında benim gibi birinin bulunduğunu bilmenin, dünyanın bu uzak köşesinde çektikleri bütün ıssızlığı unutturacağını söylediler; iznim olmadan adadan ayrılmayacaklarına kendi gönülleriyle söz verdiler.

Sonra kendilerine birlikte getirdiğim adamları, özellikle yokluğunu çok çektikleri terziyi, demirciyi, marangozları, en önemlisi, düşünebilecekleri her işte yardımları dokunacak türlü işler ustasını tanıttım. Terzi kendileriyle ne çok ilgilen-

diğini göstermek için hemen işe başladı, benim iznimle ilk işi her birine birer gömlek yapmak oldu; dahası da, bütün kadınlara iğnenin nasıl kullanılacağını, nasıl dikileceğini, nasıl teyelleneceğini öğretmekle kalmadı, kocalarının gömleklerini dikerken onların yardımından yararlandı.

Marangozlara gelince, bunların ne yararlı olduğunu söylemek bile fazla kaçar; çünkü benim biçimsiz, hantal eşyalarımı teker teker elden geçirerek çok güzel biçimli masalar, iskemleler, karyolalar, dolaplar, raflar, çanaklıklar gibi gerekli olan eşyalar görünüşüne sokuverdiler.

Ama doğal zorunlulukların insanı nasıl usta yaptığını göstermek için onları Will Atkins'in sepet-ev diye adlandırdığım kulübesine götürdüm; ikisi de daha önce böyle bir ustalık örneği, hiç değilse kendi türünde böylesine kullanışlı, düzenli kurulmuş bir yapı görmediklerini açıkça söylediler. Marangozlardan biri uzun uzun düşündükten sonra bana dönerek "Öyle sanıyorum ki, bu adama bizim hiç gereğimiz olmaz, eline alet vermek yeter" dedi.

Sonra onlara getirdiğim bütün aletleri, takımları çıkardım; sabanımız ya da pulluğumuz olmadığı için her adama bir bel, bir kürek, bir tırmık, her eve bir kazma, bir balyoz, bir büyük balta, bir bıçkı verdim. Bu aletlerden biri kırılır ya da eskirse, oraya bıraktığım genel depodan kolayca yenisini alabileceklerini sık sık belirttim.

Çivi, sürgü, menteşe, çekiç, keski kalemi, bıçak, makas gibi demir aletlerle gereçler istedikleri sayıda alabilecekleri kadar boldu; çünkü gereğinden fazla alacak hiç kimse yoktu, bunları herhangi bir amaçla bozacak ya da çarçur edecek adam da deli olmalıydı; demirci için de yığınak olarak iki ton ham demir bıraktım.

Kendilerine nerdeyse gerektiğinden fazla ölçüde getirdiğim bol cephane ile silahlar için büyük sevinç duydular; artık onlar da gerekirse bir zamanlar benim yaptığım gibi her

omuzlarında birer tüfekle dolaşabilecek, sırasında yer engebelerinden ufak bir yararlanma ile binlerce vahşiye karşı koyabileceklerdi; engebelerden yararlanmayı da iyi biliyorlardı.

Anası açlıktan ölen delikanlı ile besleme kızı da karaya çıkardım; bu kızcağız aklı başında, görgülü, dinine bağlı bir gençti, öyle de uysal davranıyordu ki, herkes ona tatlı sözler söylüyordu; gemide kendisinden başka kadın olmadığı için bizimle sıkıcı bir zaman geçiriyordu; ama bu duruma gene de sabırla katlanıyordu. Adada her şeyin ne güzel düzenlendiğini, işlerin ne güzel yürütüldüğünü görmeleri üzerine bir süre sonra ikisi de bana gelerek Batı Hint Adaları'nda ne bir tanıdıklarını ne de işlerinin bulunduğunu, böyle uzun bir yolculuğa girişmelerini gerektirecek hiçbir nedenlerinin de olmadığını söylediler; bu düşünceyle ikisi de adada kalmak, kendi deyimleriyle benim aileye katılmak için iznimi istediler.

İsteklerini hemen kabul ettim, kendilerine küçük bir toprak parçası verildi, orada üç çadır ya da kulübe kurdurdular; bu çadırlar tarlalarına bitişik, Atkins'inki gibi yanları örme çitle örtülüydü. Çadırları öyle düzenlenmişti ki, her birinin yatacak bir odası, orta yerde de eşyalarını, yiyeceklerini, içeceklerini koyacakları kiler gibi bir çadır daha vardı; şimdi iki İngiliz de aynı yere taşınmışlardı, böylece ada üç yerleşme bölgesine ayrılmıştı. Yaşlı Cuma ile ilk uşaklar tepenin dibindeki eski evdeydiler, tek söz ile burası adanın merkeziydi; mağarayı öyle genişletmişler, tepenin içinde olduğu gibi dışına doğru da öyle büyütmüşlerdi ki, bütünüyle gizlenmiş olmakla birlikte gene de rahat rahat oturuyorlardı. Öyle sanıyorum ki dünyanın hiçbir yerinde, orman içinde böylesine küçük, böylesine gizli bir kasaba daha yoktur; çünkü adaya bin vahşi çıkıp da bir ay dolaşsa, böyle bir şey olduğunu önceden bilmez, özellikle aramazlarsa, burayı bulamayacakları yüzde yüz kesindi. Ağaçlar öyle sık, öyle yakın, birbirlerine öyle hasır gibi sarılmışlardı ki, kendilerinin girip çıktığı, bulunması olduk-

ça güç iki dar geçit dışında, bütün ağaçları devirmeden burayı bulmak olacak şey değildi; bu geçitlerden biri aşağıda, koyun tam kıyısındaydı; başladığı yerden eve iki yüz yarda vardı; öteki de önceden anlattığım üzere, merdivenle girilen yerdi; tepenin üzerinde bir dönümden fazla bir alana sık ağaçlar dikmişler, ağaçlar kısa bir sürede büyümüş her yeri kaplamıştı; tepeden giriş için bu ağaçlar arasından çok dar bir yol vardı.

Öbür yerleşme noktası da Will Atkins'in yeriydi; orada da dört İngiliz ailesi, daha doğrusu benim bıraktığım çoluk çocuklu dört aile ile tutsak edilen üç vahşi, ölen İngiliz'in karısıyla çocukları, bir de delikanlı ile besleme kız vardı. Bu kızcağızı ben adadan ayrılmazdan önce gelin ettiğimizi de sırası gelmişken söylemeliyim. Ada halkı için getirdiğim adamlar arasında terzi, tüfeklerin bakımında çok işe yarayacak olan demirci, bir de çok şen, becerikli bir adam olduğu için yirmi kişinin yerini tutan her işi başaran Jack dediğim usta vardı; adadan ayrılmazdan önce bu becerikli Jack'ı, gemide delikanlıyla birlikte gelen dürüst besleme kızcağızla evlendirdik.

Evlenmekten söz etmek beni doğrudan doğruya, denizden kurtardığım adamlar arasından alıp da birlikte getirdiğim Fransız papazıyla da ilgili bir şeyler söylemeye yöneltiyor. Gerçekte bu adam Katolik'ti; kendisinden söz ederken birtakım olağanüstü yönlerini anmadan geçersem kimi insanları gücendirebilirim diye bu adamın (gerçek renkleriyle gösterebilmek için) birincisi Katolik, ikincisi Katolik papazı,

üçüncüsü de Fransız Katolik papazı olduğunu, onu Protestanlar gözünde küçültmek pahasına da olsa söylemeliyim.

Ama hakkını yememek gerekirse iyi bir insan olduğunu da belirtmek zorundayım; çok ağırbaşlı, aklı başında, inançlı, dini bütün bir adamdı; yaşayışında dürüst, çok okumuş, sonsuz bir acıma duygusu olan, her davranışıyla örnek bir kimse. Bu durumda böyle bir adama karşı, mesleğine kulak asmaksızın beslediğim olumlu duygulara ne denebilir ki? Onun değerli bir insan olduğu, benim kişisel düşüncem de olsa, bu satırları okuyan başka kimseler de yanıldıklarını anlayıp bu düşünceme katılacaklardır.

Benimle birlikte Batı Hint Adaları'na gelmek istediğini söylediği andan sonra, onunla uzun uzadıya konuşmalarımız oldu; konuşmasından çok hoşlandım, ilkin din konusunda son derece aydınlatıcı şeyler anlattı.

Bana, "Tanrı da biliyor ki (bunu söylerken haç çıkardı) siz benim yalnız canımı kurtarmakla kalmadınız, beni geminize kabul edip büyük bir incelik göstererek ailenize aldınız, bana özgürce konuşabilme fırsatını tanıdınız. Kılığımdan benim mesleğimi anlayabilirsiniz, ben de sizinkini anlıyorum. Benim görevim hiç şüphesiz, karşılaştığım insanlara her elverişli durumda gerçek bilgisini öğretmek, Katolik öğretisini anlatmak için elimden gelen çabayı göstermektir; ama burada sizin buyruğunuz altında, sizin ailenizden bir kişi olduğum için sizin iyiliğinize, saygıdeğerliğinize, davranışlarınıza bağlı kalmak, sizin yönetiminizi benimsemek zorundayım; dolayısıyla din konusunda ayrıldığımız noktalarda, sizin izniniz olmadan hiçbir tartışmaya girmeyeceğim" dedi.

Ben de kendisine, bu alçakgönüllü davranışı karşısında söyleyecek hiçbir şeyim olmadığını; din ilkelerinden ayrılmış kimseler olduğumuzun doğruluğunu; bununla birlikte kendisinin, aşırı karşıtlıklara düşmeden, konuyu bir ağız kavgasına vardırmadan konuştuğum ilk Katolik olmadığını; kendisiyle

aynı düşüncede değiliz diye güç bir duruma sokulduğunu düşünmemesine, birbirimizle kavgasız, çatışmasız tartışınazsak suçun bizde değil, kendisinde olacağını söyledim.

Bunun üzerine, tartışmalarımızda kavgadan kolayca kaçınabileceğimizi; inançlarını her gördüğü adama benimsetmek gibi bir amacı olmadığını; benimle bir din adamı olarak değil de, görgülü bir insan olarak görüşmek istediğini; bir gün din konusunda konuşmasına izin verirsem bunu seve seve yapacağını; ama bu durumda kendi düşüncelerini gücü yettiğince savunmasını da hoş göreceğimden şüphesi olmadığını; gene de iznim olmadıkça bu konularda ağzını bile açmayacağını belirtti.

Ayrıca kendi göreviyle ilgili bütün işleri yapmaya hazır olduğunu, bir papaz, Hıristiyan bir kimse olarak gemide iyiyi doğruyu koruyacağını, gemidekilerin güvenliği için Tanrı'ya yakaracağını, inançlarımız başka olduğundan bizimle birlikte yakaramazsa bile, bizim için her fırsatta Tanrı'ya yalvaracağını söyledi. Böylece bir hayli konuştuk; çok görgülü bir insan olduğu gibi, sağduyulu, geniş öğrenimli bir kimse olduğunu da söyleyebilirim.

Bana son derece ilgi çekici yaşamını, başından geçen birçok olağanüstü şeyi anlattı; birkaç yıl içinde dünyanın şurasında burasında birçok serüven yaşamıştı; özellikle şu son yolculuğu için tam beş kez niyetlenmiş, bindiği gemilerin hiçbiri gitmek istediği yere varamamıştı. İlk niyeti Martinico'ya gitmekmiş. St. Malo'dan bir gemiye binmiş; ama hava durumu yüzünden gemi Lizbon'a sığınmak zorunda kalmış, Tagus Irmağı'nın ağzında karaya oturarak zarar görmüş, yükünü de orada bırakmış, orada Maderas'a gidecek, yolculuğa hazır bir Portekiz gemisi bulmuş, Maderas'tan Martinico'ya nasıl olsa bir gemi bulurum düşüncesiyle bu gemiye binmiş; ama Portekiz gemisinin kaptanı kaygısız bir adam olduğundan hesabı şaşırmış, Fial'a sürüklenmişler. Bununla birlikte buğday yüklü gemi-

sindeki mala orada iyi bir fiyat bulmuş, böylece Maderas'a değil de, May Adası'nda tuz yükleyip Newfoundland'e gitmeye karar vermiş. Papazın bu gemiyle gitmekten başka çıkar yolu kalmamış, balık avlanan Banks adlı yere varıncaya dek iyi bir yolculuk yapmışlar; orada Fransa'dan Kanada ırmağındaki Quebec'e, sonra da Martinico'ya yiyecek taşıyacak bir Fransız gemisine rastlamış, bunu tasarladığı ilk yolculuğu gerçekleştirmek için bir fırsat saymış. Ama Quebeck'e vardıklarında geminin kaptanı ölmüş, gemi de daha ileri gidememiş. Son olarak, Fransa'ya gitmek üzere, rastladığımız yanan gemiye binmiş; kendisini kurtardığımız zaman, bizimle birlikte Batı Hint Adaları'na gelmek üzere bizim gemiye binmişti. Böylece ilerde aynı adamdan söz ederken anlatacağım üzere, bir yolculuğu dışında öbür beş yolculuğunun hepsi de başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Neyse, başkalarının benim serüvenimle ilgili olmayan öyküleriyle sözü kesmeyeyim. Şimdi adadaki işlerimizle ilgili konulara dönelim: Adada bulunduğumuz zaman papaz da bizimle birlikte kalıyordu; bir sabah adanın en uzak yerindeki İngilizleri görmeye gideceğim sırada yanıma geldi; çok ağırbaşlı bir görünüşle iki üç günden beri benimle görüşmek istediğini, söyleyeceklerinin benim adanın gelişmesiyle ilgili düşüncelerime yardımcı olabilecek birkaç noktayı aydınlatabileceğini, Tanrı yardımı yönünden sözlerinden hoşlanacağımı umduğunu belirtti.

Bu son birkaç sözü beni biraz şaşırttı. "Ne demek istiyorsunuz" dedim, "burada gördüğümüz, size de büyük kesimini sunduğum elle tutulur bunca olağanüstü kolaylıktan, kurtuluşlardan sonra, Tanrı'nın bize yardımcı olmadığı söylenebilir mi? Dileğim, sizin Tanrı yolundan ayrılmamanız, düşüncelerinizin son derece hayırlı, uğurlu şeyler olmasıdır." Bunun üzerine "Ama efendim, bu sizin için fazlasıyla doğruysa da, aranızdaki birtakım kimseler, davranışlarıyla doğru yolda olmayabilirler. Biliyorsunuz, İsrailoğullarının öyküsünde bir kişi Tanrı'nın gücenmesine yol açarak O'nun öfkesini bütün soydaşları üzerine çekmiş, bu suçla ilgisi olmayan otuz kırk kişi, tanrısal öcün ağır cezasına çarpılmıştır."

Bu sözleri beni yürekten etkilemişti, kendisine sözlerinin çok doğru, bütün düşüncelerinin çok içten, gerçek anlamda dinsel bir nitelikte olduğunu, sözünü kestiğim için büyük üzüntü duyduğumu söyleyerek konuşmasına devam etmesini diledim; bu konuşmamızın biraz zaman gerektireceğini düşünerek İngilizlerin çiftliğine gitmekte olduğumu, isterse benimle birlikte gelmesini, yolda uzun uzun konuşabileceğimizi söyledim; oraya benimle seve seve geleceğini, çünkü bana anlatmak istediği birtakım şeylerin doğrudan doğruya orayla ilgili olduğunu söyledi; ben de her şeyi çekinmeden, açıkça söylemesi istedim.

"Öyleyse efendim" dedi, "ayrıntılarda birtakım değişik düşüncelerimiz olsa da, genel ilkelerde birbirimizden ayrılmamamız için, sözlerimin temeli olmak üzere birkaç öneri ileri sürmeme izin veriniz. Önce, dinin öğretileriyle ilgili birtakım noktalarda, şimdi karşımızdaki durum için hiç de hayırlı olmamakla birlikte birtakım ayrılıklarımız var, ama hepimizin benimsediği genel ilkeler de yok değil; birincisi, bir Tanrı'nın varlığı, bu Tanrı'nın yasak ettiği şeyleri yaparak ya da buyruklarını yerine getirmeyerek kendisine hizmet etmemiz, boyun eğmemiz için koymuş olduğu ilkeleri göz göre göre çiğneye-

meyeceğimizdir. Dinlerimiz ne olursa olsun, Tanrı bağışının, O'nun buyruklarına karşı bile bile günah işlemek gibi bir davranışla bağdaşamayacağı ilkesi hepimizi ilgilendirir. Her iyi Hıristiyan, kendi yönetimi altındakilerin Tanrı'yı, O'nun buyruklarını hiç umursamadan yaşamalarına engel olmak için gönülden çabalamalıdır. Benim Protestanlarla ilgili düşüncelerim ne olursa olsun, adamlarınızın bu yönüyle ilgilenmem, özellikle işlerinize karışınama izin verirseniz, onların Yaratıcıları ile böylesine bir düşmanlık içinde yaşamalarına engel olmak çabam, aramızdaki bu ayrılıktan doğan bir şey değildir."

Amacının ne olduğunu kavrayamamıştım, bütün söylediklerine katıldım, bizim için böylesine kafa yorduğundan dolayı kendisine teşekkür ettim, aramızdan uğursuzluğu kovalabilmem için gözüne çarpan noktaları birer birer açıklamasını diledim.

"Öyleyse efendim, bana tanıdığınız bu konuşma özgürlüğünü kullanacağım" dedi, "Buradaki çabalarınızdan Tanrı'nın bağışını uzaklaştıracak, düzeltilmesinden sizin adınıza büyük sevinç duyacağım üç nokta var. Bunları açıkladığım an sizin de bana hak vereceğinizden en ufak bir kuşkum bile yok; hele bunlardan her birinin, sizin de gönlünüzün dilediği yolda kolayca çözüme bağlanabileceğine sizi inandırdığım zaman daha da hak vereceksiniz."

Arada birkaç incelik sözü söylememe bile zaman bırakmadan devam etti: "Birincisi efendim, sizin buradaki adamlardan dört İngiliz, vahşi kadınlar getirerek kendilerine karı yapmış, bunlardan birçok çocuk edinmişler; ama gerek Tanrı gerekse insan yasaları gereğince bu kadınlarla evli sayılmazlar; bu bakımdan hepsi yasadışı bir ilişkiyi sürdürmekte, yasak bir yolda yaşamaktalar. Bu sözlerim karşısında, burada ne onların nikâhını kıyacak bir din yetkilisinin ne de imzalı bir evlilik belgesinin yazılması için gerekli kâğıt, kalem, mürekkebin bulunmadığını ileri sürebilirsiniz. İspanyol başka-

nın bu konuda size söylediklerini de biliyorum; bu kadınları alırlarken bunları kendi istekleriyle seçmeye, her birinin tek kadınla yetinmeye zorladığını söylemişti; bu bir evlilik sayılmaz, kadınlarla aralarında bir anlaşma da değil, ancak birbirleriyle kavga etmemeleri için düşünülmüş bir yoldur.

"Ama evlilik töreninin özü (Katolik olduğu için böyle konuşuyordu) hem iki yanın da birbirlerini karı-koca olarak kabullenmesini hem de bu anlaşma gereği birbirlerinin oldukları için erkeğin bütün kadınlardan uzaklaşmasını, bu evlilik anlaşması yürürlükte olduğu sürece başka bir kadınla evlenmemesini; gücünün yettiği ölçüde her zaman karısıyla çocuklarına dürüstçe bakmasını, kadınların da kendi yönlerinden aynı kurala *mutatis mutandis* uymalarını zorunlu kılar.

"Oysa, bu adamlar canları istediği zaman herhangi bir durumda bu kadınları, çocuklarını yüz üstü bırakarak, daha bunlar yaşarken, başka kadınlarla evlenebilirler." Burada candan bir duygululukla şunları ekledi: "Nasıl olur da efendim, Tanrı böyle yasadışı bir özgürlüğü bağışlayabilir? Sizin buradaki çabalarınıza nasıl yardımcı olabilir? Ne denli iyi insanlar olurlarsa olsunlar, sizin uyruklarınız olan, kesin egemenliğiniz, yönetiminiz altında bulunan bu adamların yasak ilişkiler içinde yaşamalarına nasıl göz yumulabilir?"

Bu konunun beni allak bullak ettiğini açıkça söylemeliyim; ama beni inandırmak için ileri sürdüğü düşüncelerle daha çok sarsılmıştım; evet adada bir din adamı yoktu; ama kendi aralarında tanıklar önünde, hepsinin uymayı kabul ettiği bir anlaşma yapabilir, iyi kötü bir belge tutulabilirdi, hiç olmazsa bir çöp kırma yeminiyle erkekler karılarıyla çocuklarına her zaman iyi bakacaklarına, onları hiçbir zaman bırakmayacaklarına, kadınlar da erkeklere aynı yolda bağlı kalacaklarına and içmiş olsalardı, birleşmeleri Tanrı gözünde gene de yasalara dayanan bir evlenme olurdu; böyle bir şeyin yapılmamış olması büyük bir eksikti.

Bu durumda, bütün bunların ben adada yokken yapıldığını, böylece yıllardır yaşayageldiklerini, olanın olduğunu, artık hiçbir şey yapılamayacağını ileri sürerek genç papazın dilinden kurtulmaya çalıştım.

"Evet efendim, bütün bunların sizin yokluğunuzda olduğunu, bu yönden sizde bir suç bulunmadığını söylemekte haklısınız; çekinmeden konuştuğum için özür dilerim ama, yalvarırım kendi kendinizi temize çıkarmaya çalışarak, durum böyle diye, şimdi bütün gücünüzü kullanıp buna bir son vermek zorunda olmadığınızı söylemeyin. Geçmişte bundan kim sorumlu olursa olsun, gelecekte bütün suçun sizin omuzlarınızda olmayacağını nasıl düşünebilirsiniz? Çünkü şimdi bu işi sonuca bağlamak sizin elinizdedir, hiç kimsenin değil, sizin elinizdedir."

Ağzımdan tek söz çıkmıyordu, hak veremiyordum; ama ilkin bu işe son vermek sözüyle onları birbirinden ayırmamı, bundan böyle birlikte yaşamlarını önlememi demek istediğini sandım; kendisine, "Bunu yapamam, böyle bir şey bütün adayı birbirine katar" dedim. Sözlerini böylesine yanlış anladığımı görünce şaşırdı. "Efendim" dedi, "ben size onları birbirinden ayırın demiyorum; ama yasalar uyarınca evlendirin. Benim onları evlendirmem, sizin yasalarınıza göre bile geçerli olmakla birlikte Katolik olduğum için birinin buna yanaşacağını sanmıyorum, dolayısıyla bunu sizin yapmanız Tanrı gözünde olduğu gibi, insanlar gözünde de yerinde bir şey olur. Demek istediğim, tanıklar önünde hem kadının hem de erkeğin imzaladığı bir anlaşma bütün Avrupa ülkelerinde geçerli bir belge olur."

Genç papazın gösterdiği bu gerçek din bağlılığı, bu candan çaba, kendi kilisesinin açısından, konuşmasındaki bu görülmemiş yantutmazlık, ne idüğünü bilmediği, kendisiyle hiçbir ilişkisi olmayan insanları koruması, demek istediğim, onları Tanrı'nın yasalarını çiğnemekten alıkoyma çabası kar-

şısında şaşırmıştım; gerçekten de böyle bir davranışın bir eşini daha görmemiştim. Ama onları yazılı bir anlaşma ile de evlendirebileceğimiz konusunda söylediği sözlerini, bunu yapabileceğimizi düşündüm; kendisine bütün bu dediklerine katıldığımı, davranışının iyiliğini, oraya gider gitmez bu konuda adamlarımla konuşacağımı söyledim. Kendilerini onun evlendirmesine ne diye güçlük çıkaracaklarını da anlamıyordum; çünkü onun kıyacağı nikâh da, İngiltere'deki bir papazın kıyacağı nikâh gibi geçerli sayılırdı. Bu konunun bundan sonrasını olaylarla anlatacağım.

Sonra, bu noktadaki açıklamasından dolayı kendisine büyük bir borçluluk duyduğumu gönülden teşekkürle bildirerek genç papazdan sözünü ettiği ikinci noktayı açıklamasını istedim. Bu ikincide de çekinmeden, açıkça konuşacağını, bunu da hoşgörüyle karşılamamı belirtti. O da şuydu: Kendi deyimiyle benim bu İngiliz uyruklularım, bu kadınlarla aşağı yukarı yedi yıl birlikte yaşamış, onlara İngilizce konuşmayı, üstelik yazmayı bile öğretmişlerdi; düşüncesine göre bu kadınlar anlayışlı, eğitilmeye yatkın kimselerdi; ama bu güne dek Hıristiyan diniyle ilgili hiçbir şey öğretilmemişti; bir Tanrı'nın varlığından, O'na tapmaktan, Tanrı'ya nasıl kulluk edileceğinden, kendi tapınma yollarının, ne olduğu belirsiz putlarının yanlışlığından, saçmalığından hiç söz edilmemişti.

Bunun büyük bir eksiklik olduğunu, Tanrı'nın bundan dolayı kendilerinden yüzde yüz hesap soracağını, belki de en sonunda her şeyi ellerinden alacağını belirtti. Bunları söylerken çok duygulu, çok içtendi. "Şuna inanıyorum ki, bu adamlar bu kadınlarla vahşilerin ülkesinde evlenselerdi, vahşiler bunları putlara, şeytana tapan kimseler yapmak için, kendi görebildiğim ölçüde, bunların karılarına gerçek Tanrı'yı öğretmekte gösterdikleri çabadan çok daha fazla çaba gösterirlerdi. Ben sizin dininizi kabul etmiyor olabilirim, siz de benimkini kabul etmezsiniz belki, ama şeytanın kullarına,

onun ülkesinin uyruklarına, Hıristiyan dininin, hiç olmazsa bir Tanrı'nın, bir Kurtarıcı'nın varlığını, yeniden dirilişi, sonra da bizim inandığımız her şeyi açıklayacak genel ilkelerinin öğretilmesi hepimiz için sevinilecek bir şey olur sanırım; hiç olmazsa o zaman gerçek Kilise'nin kucağına, açıkça bir puta tapar, şeytana tapar oldukları şimdiki durumdan çok daha fazla yaklaşırlar."

Daha fazla kendimi tutamadım, onu kollarıma alarak gönülden kucakladım. "Hıristiyanlığın en önemli yönünü, Hıristiyan kilisesinin çıkarlarını, öbür insanların ruhlarının iyiliğini bilmekten, anlamaktan nasıl da uzakmışım" dedim. "Ah efendim, böyle demeyin" dedi, "bu sizin suçunuz değil" "Hayır, hayır, ama neden bu işi sizin gibi gönülden düşünmedim hiçbir zaman?" dedim. "Yitirilmiş bir şey yok, kendinizi suçlamak için böyle acele etmeyin" dedi. "Peki" dedim, "şimdi ne yapabilirim ki, görüyorsunuz gitmek üzereyim." "İzin verirseniz bu zavallı adamlarla bu konuda ben konuşayım" dedi. "Bütün gönlümle" dedim, "sizin söylediklerinizi can kulağıyla dinlemelerini de zorunlu kılacağım." "İşin o yönünü İsa'nın bağışına bırakalım, bize düşen görev onları desteklemek, yüreklendirmek, eğitmektir; siz izin verirseniz, Tanrı da yardım ederse bu zavallı bilgisiz yaratıkları, siz daha burdayken, bizler gibi köklü bir inanca olmasa bile, Hıristiyanlığın genel havasına sokabilirim" dedi. Bunun üzerine "Böyle bir şey için size yalnız izin vermem değil, binlerce de teşekkür etmem gerekir," dedim. Sonrasını yeri gelince anlatacağım.

Sonra da, eksiğimiz olan üçüncü noktayı açıklamasını istedim. "Bu da aynı nitelikte bir şey, izin verirseniz bunu da ötekiler gibi açıkça söyleyeceğim; sizin zavallı vahşilerle, tutsak edilmiş uyruklarınızla ilgili. Hangi kiliseden, ne kilisesinden olursa olsun, bütün Hıristiyanların benimsemesi gereken bir ilke vardır: Hıristiyanlık bilgisi her yola başvurularak her fırsatta tanıtılmalı, yayılmalıdır. Bizim kilisemiz bu ilke

gereğince İran'a, Çin'e, Hindistan'a misyonerler yollamakta, en üstün değerden din adamlarımız göz göre göre en tehlikeli yolculukları, katiller, barbarlar arasında en tehlikeli bir yolda yaşamayı göze alarak gerçek Tanrı'yı öğretmeye, Hıristiyan dinini aşılamaya çalışmaktadır. Şimdi sizin elinize otuz altı otuz yedi vahşiyi puta tapmaktan Yaratıcıları, Kurtarıcıları olan Tanrı'ya yöneltmek için bir fırsat geçmişken, bir insanın bütün yaşamına denk böyle bir iyiliği yapmakta ne diye geciktiğinizi aklım almıyor."

İşte şimdi gerçekten dilim tutulmuştu, söyleyecek tek sözüm bile yoktu. Karşımda, din yolunda gerçek Hıristiyanca bir çaba gösteren bir insan vardı; bana gelince, böyle bir şeyi pek gönlümden geçirmemiş, sanırım daha önce düşünmemiştim bile; çünkü bu vahşileri birer köle, kendilerine gördürülecek bir işimiz olunca kullanacağımız ya da dünyanın herhangi bir başka kesimine canımızın istediği gibi gönderebileceğimiz insanlar olarak görüyordum; çünkü bizim görevimiz onlardan kurtulmaktı, dolayısıyla kendi yurtlarını bir daha hiç göremeyecekleri bir yere gönderilmeleri bizi sevindirirdi. Ama bu durumda, papazın sözleri karşısında bocalamış, ne diyeceğimi şaşırmıştım. Benim bocaladığımı görünce duraklayarak baktı. "Sizi gücendirecek bir söz ettimse çok üzgünüm efendim" dedi. "Hayır, hayır, ben hiç kimseye değil, kendime güceniyorum! Ama şimdi adamakıllı şaşırmış durumdayım, daha önce bu konuyu hiç düşünmediğim gibi, şimdi de ne yapacağımı bir türlü kestiremiyorum. Ne durumda olduğumu siz de biliyorsunuz, tüccar malıyla yüklü bir gemiyle Batı Hint Adaları'na gitmek zorundayım, gemiyi burada oyalamak büyük bir haksızlık olur; çünkü boş geçen bu süre boyunca gemicilerin yiyeceğiyle gündeliklerini gemi sahibinin vermesi gerekir. Evet, yolculuğun başında benim burada on iki gün kalacağım, daha uzun kalırsam her fazla gün için üç İngiliz lirası zarar ödencesi vereceğim, paralı ola-

rak da sekiz günden daha fazla kalamayacağım konusunda anlaşmıştık. Şimdi on üç gündür buradayım, bu adada gene kalmayı, buradan olağanüstü bir şansla kurtulmuşken bu tek geminin yolculuk sırasında herhangi bir kazaya uğramasıyla, burada ilk sürüklendiğim zamanki durumuma düşmeyi göze almadıkça bu işe hiçbir zaman girişemem."

Bu bakımdan çok güç bir durumda olduğumu söyledi; ama otuz yedi kişinin ruhunu kurtarmanın yeryüzündeki bütün varıma yoğuma değecek bir mutluluk olup olmayacağını sorarak beni yürekten etkiledi. Gene de bu işe onun gibi gönüllü değildim. "Evet" dedim, "otuz yedi dinsize İsa'nın ilkelerini aşılamak için Tanrı yolunda aracı olmak çok değerli bir iş olsa gerek; ama siz kendinizi bu yola adamış bir din adamı olduğunuz için, böyle bir şey daha çok sizin çalışma alanınıza girer; bu işe beni zorlayacağınıza, bunu kendi üzerinize alsanız nasıl olur?"

Bunun üzerine yürürken bana doğru döndü, sözümün bitmesiyle, önümde saygıyla eğildi. "Böyle kutsal bir göreve beni açıkça çağırmanızdan dolayı hem Tanrı'ya, hem de size binlerce teşekkür ederim efendim; siz bu işe girişmemeyi düşünerek bunu benim yapmamı istiyorsanız, geçirdiğim umut kırıcı yolculuğun tehlikelerinden, güçlüklerinden sonra bu görevi çektiğim sıkıntılar karşılığında bir armağan sayarak en sonunda böyle yüce bir işe kavuştuğuma inanacağım."

Bu sözleri söylerken, yüzünün bir kendinden geçişle ışıdığını gördüm; gözleri ateş gibi yanıp sönüyor, yüzü ışıldıyor, rengi bir gidip bir geliyor, sanki sara nöbetleri geçiriyordu; kısacası, böyle bir göreve çağrılmanın sevinciyle yanıp tutuşuyordu. Ona ne söyleyeceğimi toparlayabilmek için oldukça uzun bir süre durakladım; çünkü yalnız kendi dinini değil, başkalarının dinini de ilgilendiren bir konuda, çabasıyla ortalama bir insanın sınırlarını böylesine aşan bir kimse görmek beni gerçekten şaşırtmıştı. Ama sonra bir süre düşündüm, bu

zavallı insanlar uğruna böyle bir işe girişerek bu ıssız adada belki de bütün yaşamı boyunca kapanıp kalmak, hem de bu serüveni çabalarının olumlu bir sonuç sağlayıp sağlamayacağını bilmeden göze almak kararında ciddi olup olmadığını sordum.

Hemen benden yana döndü, serüven sözüyle ne demek istediğimi sordu. "Yalvarırım efendim" dedi, "sizin geminizle Batı Hint Adaları'na gitmek isteyişimin nedenini biliyor musunuz?" "Hayır" dedim, "olsa olsa yerlilere din öğretmek içindir." "Hiç şüphesiz" dedi, "bu adadan hiç kurtulmayacak bile olsam, bu otuz yedi kişiyi İsa'nın yoluna getirmek, burda geçireceğim bütün süreye değmez mi sizce? Bunca kişinin ruhlarını kurtarmak hem benim hem de aynı meslekten yirmi kişinin bütün yaşamına değmez mi? Evet efendim, bu adadan dışarı bir daha adım atamasam, kendi öz yurdumu bir daha hiç göremeyecek olsam bile, bu zavallı insanların ruhlarını kurtarmakta en önemsiz bir aracı olmak, ölünceye dek her gün yüce İsa'ya, Kutsal Meryem'e şükretmeme yetecektir. Ama ölünceye dek size borçluluk duymamı gerektiren bu göreve beni siz soktuğunuz için, sizden ufak bir dileğim olacak." "Nedir dileğiniz?" dedim. "Adamınız Cuma'yı, bu insanlarla anlaşmamda aracı olması, bana yardım etmesi için burada bırakacaksınız; yoksa ne ben onlarla konuşabilirim ne de onlar benimle" dedi.

Cuma'yı istemesi beni yürekten tedirgin etmişti; çünkü Cuma'dan ayrılmayı hiç düşünemiyordum, bunun da birçok nedeni vardı; bütün yolculuklarımda bana arkadaşlık etmişti; bana yalnız büyük bir bağlılık duymakla kalmıyor, sonsuz bir sevgi de besliyordu; benden fazla yaşarsa –belki yaşayacaktı– onun için birtakım iyilikler düşünüyordum. Sonra Cuma'yı bir Protestan olarak yetiştirdiğim için, ona yeni bir din aşılamanın kendisini altüst edeceğini, Katolikliği benimsediği zaman, eski efendisinin bir dinsiz, lânetli bir insan olduğu

düşüncesiyle hiç uzlaşamayacağından, eninde sonunda bütün din inancının altüst olmasıyla gene puta tapmaya döneceğini biliyordum.

Bununla birlikte kafamda apansız bir düşünce beliriverdi; o da şuydu: genç papaza, kendisine yardımcı olmanın Cuma için benim uşağım olarak kalmaktan çok daha hayırlı, bütün yıllarına değecek bir şey olacağını bilsem de, gene de Cuma'dan ayrılmak istemediğimi, öte yandan onun da benden ayrılmayı hiçbir zaman kabul etmeyeceğini, ona kendisini hiç bırakmayacağıma söz verdiğim, o da kendisini kovmadığım sürece benden ayrılmayacağına ant içtiği için, böyle bir şeyi zorla yapmaya kalkışmanın haksızlık olacağını söyledim.

Bu sözlerime çok üzülmüş göründü; çünkü bu zavallı yaratıkların dilinden tek söz bile anlayamadığı, onlar da kendisinin dilini hiç bilmedikleri için, onlarla mantığa uygun bir anlaşma yolu bulamıyordu. Ona Cuma'nın babasının İspanyolca bildiğini, kendisi de İspanyolca'yı anladığı için, görevinde onun aracılığından yararlanabileceğini söyledim; böylece bu işe iyice kafası yattı, artık onu adada kalarak bu vahşilere Hıristiyan dinini aşılamaktan hiçbir güç alıkoyamazdı; ama Tanrı'nın yardımıyla bu iş daha da mutlu bir yön kazandı.

Şimdi genç papazın ileri sürdüğü ilk noktaya dönüyorum. İngilizlerin yerine varır varmaz, hepsini çağırtıp bir araya topladım, kendileri için yaptığım işleri, sağladığım gerekli eşyaları, bu eşyaları nasıl paylaştırdığımı, dolayısıyla nasıl duygulandıklarını, bana nasıl teşekkürler ettiklerini kısaca andıktan sonra, burada sürmekte oldukları yüz kızartıcı yaşayıştan söz etmeye, papazın bana söylediği şeylerin hepsini birer birer sıralayarak böyle bir yaşayışın Hıristiyanlığa, din anlayışına sığmayacağını öne sürmeye başladım. İlkin hepsine bekâr mı evli mi olduklarını sordum. Durumlarını hemen açıkladılar, ikisi dul, ikisi de bekâr olduklarını belirttiler. Bu kadınlarla yasaların gerektirdiği biçimde bir evlilikleri olma-

dan bunları nasıl kendilerine karı yapıp birçok çocuk edindiklerini, içlerinin nasıl rahat ettiğini sordum.

Hepsi de umduğum yanıtı vererek burada kendilerini evlendirecek hiç kimsenin bulunmadığını, bu kadınları karı olarak kabul ettiklerine, bunlara bakacaklarına başkanın önünde söz verdiklerini, bu durumda evliliklerinin bir papazın kıydığı nikâha, dünyanın her yerinde alışılmış birçok işleme dayanan bir evlilik gibi yasalara uygun olduğunu düşündüklerini söylediler.

Kendilerine Tanrı gözünde evli olduklarına, içlerinde duydukları sorumlulukla karılarına bakacaklarına kuşku bulunmadığını, ama insanın yasaları tersine de çalışabileceğinden, evli değilmiş gibi davranmaya yeltenebileceklerini, zavallı kadınlarla çocukları yüzüstü bırakabileceklerini, böyle bir durumda bu zavallı, desteksiz, parasız kadınların hiçbir yardım kapısı bulamayacaklarını anımsattım. Onun için, niyetlerinin dürüstlüğüne kesinlikle inanmadan kendilerine hiçbir iyilik yapamayacağımı, bütün yaptıklarımın da yalnız kadınlarla çocuklara yaraması için elimden gelen titizliği göstereceğimi, ayrıca bu kadınlarla evleneceklerine bana kesin söz vermelerini, yoksa karı koca olarak yaşamalarının hem insanlık açısından yüz kızartıcı hem de böyle giderlerse kendilerinden bağışını esirgeyecek Tanrı'yı gücendirici, uygunsuz bir şey olduğunu öne sürdüm.

Bütün bu sözlerin etkisi umduğum gibi oldu; hepsi, özellikle ötekiler adına da konuşan Will Atkins, karılarını, kendi yurtlarında doğmuş birer kadın gibi sevdiklerini, ne olursa olsun hiçbir zaman bırakmayacaklarını; karılarının hem kendilerine hem de çocuklarına gösterdikleri titiz ilgide hiçbir kadından geri kalmadıklarını, bu bakımdan onlardan ayrılmayacaklarını söyledi. Sonra Will Atkins kendi payına, kendisini İngiltere'ye götürecek bir gemi çıksa, karısıyla çocuklarını da birlikte götürmesine izin vermezlerse, bütün

donanmanın komutanlığını bile verseler kabul etmeyeceğini; gemide bir din adamı varsa evlenmeye bütün gönlüyle hazır olduğunu belirtti.

Bu tam benim istediğim şeydi; papaz yanımda değildi; ama hemen yakındaydı. Ağzını aramak için, yanımda bir papaz olduğunu, ertesi sabah kendisini evlendireceğimizi, iyice düşünüp taşınarak bu konuda arkadaşlarıyla da konuşup karar vermesini söyledim; kendi payına düşünüp taşınacak bir şeyi olmadığını, hemen evlenmeye hazır olduğunu, yanımda bir papazın bulunmasına çok sevindiğini, öbür arkadaşlarının da bu işi seve seve kabul edeceklerini söyledi. Sonra arkadaşım papazın bir Fransız olduğunu, İngilizce bilmediğini, anlaşmalarına kendim aracı olacağımı belirttim. Korktuğumun tam tersine, papazın Katolik mi Protestan mı olduğunu sormadı bile; bu konuda tek soru sormadılar. Böylece ayrıldık, ben papazın yanına gittim, Will Atkins de arkadaşlarının. Fransız papaza, bu iş iyice yoluna girmeden hiç ağzını açmamasını söyledim, İngilizlerin dediklerini kendisine anlattım.

Çiftliklerinden ayrılmadan önce hepsi bana gelerek dediklerimi iyice düşündüklerini, arkadaşlarım arasında bir papaz bulunmasından büyük sevinç duyduklarını, bana istediğim sözü hemen vermeye candan gönüllü olduklarını, isteğim üzere yasaya uygun olarak evleneceklerini, karılarından ayrılmayı akıllarının kıyısından bile geçirmediklerini, daha başlangıçta onları alırken hiçbir kötü niyet gütmediklerini söylediler. Bunun üzerine ertesi sabah beni bulmalarını, bu arada karılarına da evlenme yasasının anlamını, bu işin yalnız yüz kızartıcı bir biçimde yaşamalarına son vermekle kalmayıp ne olursa olsun karılarından ayrılmamalarını da zorunlu kılacağını açıklamalarını istedim.

Kadınlara işin anlamını kavratmak hiç de güç olmamış, gerçekte duruma hemen akılları yatmış; böylece ertesi sabah

hepsi hiç eksiksiz olarak, papazı da getirmiş olduğum evime geldiler. Papazın kılığı bir Fransız ya da İngiliz papazının kılığını andırmamakla birlikte üzerinde kazak gibi siyah bir önlük, belinde de bir kuşak bulunduğu için din adamı olduğu gene de anlaşılıyordu; diline gelince, sözlerine ben aracı oluyordum.

Ama papazın kendilerine karşı davranışındaki ağırbaşlılık, kadınların vaftizli birer Hıristiyan olmadıklarını ileri sürerek nikâh kıymakta gösterdiği çekingenlik, onun kişiliğine büyük bir saygı duymalarına yol açtı.

Gerçekte onun bu çekimserlikte çok ileri gitmesinden, bizimkileri hiç evlendirememesinden korkuyordum; kendisine dilimin döndüğünce anlattığım şeylerin hepsine karşılık, alçakgönüllü bir yolda olmakla birlikte ilkin erkeklerle kadınların kendileriyle konuşmadan nikâhları kıyamayacağı konusunda kesinlikle diretti; önce böyle bir şeyden yana değildim; ama en sonunda niyetindeki içtenliği görerek, seve seve kabul ettim.

Genç papaz onların yanına geldiği zaman, durumlarını, şimdiki amaçlarını benim kendisine anlatmış olduğumu; kendi üzerine düşen görevi kıvançla yaparak benim isteğim üzre kendilerini evlendireceğini; ama bu işi yapmadan önce kendileriyle birkaç söz konuşmasına izin vermelerini söyledi. Onlara, bütün yantutmaz insanlarla toplum yasaları gözünde bugüne dek açıkça yasak bir ilişki içinde yaşadıklarını; bu işe ancak birbirleriyle evlenerek ya da temelli ayrılarak bir son verebileceklerini; bununla birlikte Hıristiyan evlilik yasalarına göre vaftizli, dinini benimsemiş bir Hıristiyanın bir putataparla, vahşiyle, dinsizle evlenmesi konusunda bir güçlüğün kafasını kurcaladığını; ama bu güçlüğün giderilmesi, kadınların vaftiz edilmeye, kim olduğunu bile işittiklerinden kuşku duyduğu İsa'nın adını, vaftiz edilebilmeleri için benimsemeye yöneltilmesine yeterince zaman bulunduğunu söyledi.

Onlara kendilerinin de dini bütün birer Hıristiyan olduklarından şüphe ettiğini; Tanrı konusunda, Tanrı'nın yolları konusunda karılarına da pek bir şey öğretmiş olamayacaklarını; şimdi, karılarını Hıristiyan olmaya yönelteceklerine, Tanrı'ya inanma, kendilerinin kurtarıcısı olarak İsa'ya tapınma konusunda aydınlatacaklarına kesin söz vermezlerse hiçbirini evlendiremeyeceğini, çünkü Hıristiyanlarla vahşileri birleştirmek gibi bir işe aracı olamayacağını; bunun Hıristiyan dininin ilkelerine de uymayacağını, çünkü Tanrı yasalarınca kesinlikle yasaklanmış olduğunu anlattı.

Bu sözleri hepsi can kulağıyla dinlediler, ben de papazın her sözüne elimden geldiğince bağlı kalmaya çalışarak arada bir bu sözlerin ne doğru olduğunu, benim de aynı düşüncelere katıldığımı belirterek söylenenleri birer birer aktardım; ama papazın sözleriyle kendimden eklediğim sözleri hiç aksatmadan ayırt etmeye çalıştım. Papazın sözlerinin çok doğru olduğunu, Hıristiyanlık yönünden büyük bir umursamazlık içinde bulunduklarını, gerçekten de karılarına dinle ilgili hiçbir şey öğretmediklerini söylediler. "Ah, efendim!" dedi Will Atkins, "biz onlara nasıl din öğretebiliriz? Kendimiz din konusunda hiçbir şey bilmiyoruz ki; ayrıca onlara Tanrı'dan, İsa'dan, cennetten, cehennemden söz etmeye kalkışsak üstümüze güler, bize bütün bunlara kendimizin inanıp inanmadığını sorarlar. Bu sözünü ettiğimiz şeylere inandığımızı, iyi insanların cennete, kötü insanların da cehenneme, lânetli insanların da şeytana gideceğini söylesek, gerçekte kendimiz kötü insanlar olduğumuz için, bu inançlarımıza göre kendimizin nereye gitmeyi umduğumuzu sorarlar. Bu konuyu onlara bizim açmamız, ancak onların dinden usanmalarına yarar; başkalarına din öğretmeye kalkışan bir kimse önce kendisi bir şeyler bilmelidir." "Will Atkins" dedim, "korkarım ki bu sözlerin fazlasıyla gerçek; ama gene de karına yanlış yolda olduğunu, bir Tanrı'nın varlığını, kendi dininden daha iyi bir

din bulunduğunu, kendi tanrılarının birtakım putlardan başka bir şey olmadığını, bu putların ne işitebildiğini ne de konuşabildiğini, her şeyin yapıcısı olan, her şeyi bir anda yıkabilecek güçte büyük bir Varlık'ın bulunduğunu, bu Varlık'ın iyiyi yücelttiğini, kötüyü cezalandırdığını; buradaki davranışlarımızı en sonunda O'nun yargılayacağını anlatamaz mısın? Sen pek kafasız bir adam değilsin, bütün bunların gerçekliğini doğanın kendisi bile sana öğretebilir, bu gerçekleri bildiğine, bunlara inandığına gene de güvenim var."

Atkins, "Evet haklısınız" dedi, "ama bütün bunları karıma ne yüzle anlatabilirim; ya hiçbirinin gerçek olmadığını söyleyiverirse?"

"Gerçek olmadığını mı" dedim, "ne demek istiyorsun bununla?" "Bütün insanlara, üstelik kendisine yaptığım kötülüklerle ne soysuz bir yaratık olduğumu bildiği için, hiçbir cezaya çarpılmadığımı, şeytanın kucağına yuvarlanmadığımı görerek kendisine sözünü ettiğim bu Tanrı'nın haklıyı, haksızı ayırmaya, cezalandırmaya, yüceltmeye yeterli oluşunun gerçek olamayacağını; yoksa benim sürünmemin gerektiğini, çünkü kendisine iyi diye, yapılması gerekli diye tanıttığım şeylerin hep tersini yaptığımı öne sürebilir" dedi.

"Evet Atkins" dedim, "ne yazık ki bütün bu sözlerin fazlasıyla gerçek." Sonra söylediklerini, ne dediğini öğrenmek için sabırsızlanan papaza olduğu gibi aktardım. "Haa" dedi papaz, "kendisine deyin ki, onu karısına dünyanın en iyi din öğretmeni yapacak tek şey vardır: *Pişmanlık*. Çünkü pişmanlığı bu duyguyu gerçekten yaşamış kişilerden daha iyi anlatacak hiç kimse yoktur; yapması gereken tek şey, pişmanlık getirmektir; o zaman karısını eğitmek için en uygun kişi olur; ona tek bir Tanrı'nın varlığını, bu Tanrı'nın iyiyi kötüyü yargılayıp yüceltmeye ya da cezalandırmaya yeterli olduğunu, ama acıyan bir varlık olduğu için sonsuz bir iyilikle, kendisini gücendirenleri hemen cezalandırmayıp bağışlamak, günahlıyı öldürmektense

iyi yola döndürüp yaşatmak amacıyla bitmez tükenmez bir sabır gösterdiğini; çoğunlukla kötülerin uzun bir süre yaşayarak genel ceza gününde O'nun öfkesine çarpıldıklarını, kötülerin hak ettikleri cezayı, iyilerin de hak ettikleri armağanı bir öte dünyaya varıncaya dek bulamadıklarını, bunun da Tanrı'nın varlığına en açık kanıt olduğunu söyleyebilir; böylece karısına yeniden dirilme, son büyük yargı öğretilerini de anlatabilir; yeter ki ilkin kendisi pişmanlık getirsin; işte o zaman karısına pişmanlık konusunu öğretmek için eşsiz bir din sözcüsü olur."

Bu sözleri, bütün bu süre boyunca büyük bir ağırbaşlılık içinde, olağanüstü ölçüde duygulanmış görünen Alkins'e aktardım. Sözümü bitirmemi güçlükle bekleyerek "Bunları biliyorum efendim, fazlasıyla biliyorum, ama hem Tanrı hem kendi iç buluncum hem de kesin bir tanık olan karım benim, bir Tanrı'dan, bir öte dünyadan, buna benzer her düşünceden habersiz olarak yaşadığımı görürken karıma bu yolda konuşmak, duyduğum pişmanlıktan söz etmek gibi bir saygısızlığı kolay kolay göze alamıyorum." Bu sözleri söylerken derin bir ah! çekti; gözlerinin dolduğunu gördüm; "Benden geçti artık, geçti!" "Atkins" dedim, "bu sözle ne demek istiyorsun?" "Ne demek istediğimi ben çok iyi biliyorum" dedi, "Demek istiyorum ki, artık çok geç; acı bir gerçek bu."

Bu sözlerini benim papaza birer birer aktardım; zavallı iyi yürekli papaz (onu böyle anmalıyım; çünkü özel düşünceleri ne olursa olsun, öbür insanların ruhlarının iyiliği için yürekten bir ilgi gösterdiği apaçık bir şeydi; kendi ruhu için de aynı titizliği göstermediğini düşünmek pek güçtü), bu iyi yürekli, çabasını esirgemeyen adam da gözyaşlarını tutamadı. Bana Atkins'e tek bir soru sormamı, "çok geç kalmış olmaktan dolayı rahatlık mı duyduğunu, yoksa keşke böyle olmasaydı düşüncesiyle üzüldüğünü mü" öğrenmemi istedi. Bu soruyu Atkins'e yöneltim, "Böyle bir durumda, bu sonsuz yıkım karşısında insan nasıl rahatlık duyabilir?" dedi; rahatlık duy-

maktan çok uzak olduğunu, tam tersine bu durumun er geç kendi yıkımıyla sonuçlanacağına inandığını belirtti.

"Bu sözle ne demek istiyorsun?" dedim. Bu acıya son vermek için günün birinde kendi kendini boğazlayacağını söyledi

Bunları kendisine söylediğim zaman papaz çok tasalı bir yüzle başını iki yana salladı, sonra hemen bana dönerek "Ona deyin ki, bu durumda geç kalmak diye bir şey söz konusu değildir; İsa kendisine pişmanlık bağışlayacaktır. Söyleyiniz, İsa'nın yardımı, tanrısal bağışı hak edecek kendi öz tutkusu olmadan hiç kimse bağışa eremeyeceğine göre, bir insanın bu konuda geç kalmış olduğu nasıl söylenebilir? Alabildiğine günah işlemeyi mi yoksa tanrısal bağışı kazanmayı mı istiyor? Söyleyin, bir gün gelir özlenen bağış erişilmez, Tanrı dilekleri işitmez olabilir; ama bağış dilemek için hiç kimse geç kalmış değildir. İsa'nın hizmetçisi olan bizlere de, gönülden pişmanlık duyan bütün insanları, İsa adına aydınlatmak görevi verilmiştir; öyleyse pişmanlık getirmek için hiçbir zaman geç sayılmaz" dedi.

Bunları Atkins'e söyledim, büyük bir ağırbaşlılıkla dinledi; ama konuşmayı ötekilere bırakır gibi gözüktü; çünkü gidip karısıyla biraz görüşmek istediğini söyledi; böylece çıkıp gitti, biz de ötekilerle konuştuk. Hepsinin de din konusunda budalaca bir bilgisizlik içinde olduğunu gördüm; tıpkı baba evinden ayrıldığım zaman benim durumum gibi; ama hiçbiri kendilerine söylenen sözlere kulak vermekten geri kalmıyordu; hepsi de karılarıyla konuşarak onları Hıristiyan olmaya kandırmak için ellerinden geleni yapacaklarına söz verdiler.

Verdikleri bu karşılığı papaza söylediğim zaman gülümsedi; ama uzun bir süre tek söz etmedi; en sonunda başını sallayarak "İsa'nın hizmetçisi olan bizler öğüt vermekten, aydınlatmaktan başka bir şey yapamayız, karşımızdakiler sözlerimizi benimser, dediğimiz yola gelir, istediğimizi yapmaya

söz verirlerse, bütün başarımız bu olur; onların iyi sözlerini kabul etmek zorundayız. Ama inanınız ki efendim, o Will Atkins diye adlandırdığınız adamın daha önceki yaşamı üzerine bildikleriniz ne olursa olsun, bence bunların arasında bu işi gönülden benimseyen tek kişi odur; o adamın gerçekten pişmanlık duyduğuna inanıyorum; ötekiler için bir korkum yok; ancak o adamın geçmişteki yaşamından dolayı çektiği acıyla altüst olduğu apaçık bir şey; karısıyla da din konusunda konuşurken, candan konuşacağına hiç kuşkum yok; çünkü başkalarına öğretmeye girişmek, kendi öğrenmemiz için en etkili yoldur. Bir adam bilirim, özel yaşayışında son derece aşağılık, çapkın bir kimse olmakla birlikte din konusundaki yetersiz, yarım yamalak bilgisiyle bir Yahudi'yi din yoluna sokmaya çabalarken, kendisinde de temelli bir değişmeyi gerçekleştirdi. Şimdi o zavallı Atkins da karısına ciddi olarak İsa'dan söz etmeye bir başlarsa, başım hakkı için, bu konuşmasıyla kendisi de adamakıllı değişir, pişmanlık getirerek doğru yolu seçer. Daha sonra da ne olacağını hiç kimse bilemez."

Bununla birlikte bu konuşmadan sonra, öbür üç adamı, yukarıda anlatıldığı üzere, karılarını Hıristiyan yapmaya çabalayacaklarına söz vermeleri üzerine evlendirdi. Yalnız Will Atkins'le karısı daha gelmemişlerdi. Benim papaz bir süre bekledikten sonra, Will Atkins'in nereye gittiğini bilmek için sabırsızlanmaya başladı; sonra bana dönerek "Ne olursunuz efendim, buradan dışarı çıkıp bir bakalım; inanın ki, bu zavallı adamı bir yerde karısıyla büyük bir ağırbaşlılıkla konuşurken, ona dinimizi öğretirken bulacağız." Ben de yavaş yavaş aynı şeyi düşünmeye başladım; böylece birlikte dışarı çıktık, onu ağaçların çok sık olduğu, sık yaprakların gerek içerden dışarıya gerekse dışardan içeriye hiçbir şey göstermediği, benden başka hiç kimsenin de bilmediği gizli bir yoldan götürdüm; ormanın bitimine geldiğimizde Will Atkins'i yerli karısıyla birlikte bir çalılığın gölgesine oturmuş, ateşli ateşli konuşur-

ken gördüm; benim papaz yanıma gelinceye dek sessiz bekledim; sonra gördüğümü ona da gösterdim, uzun bir süre, olduğumuz yerden öylece onları seyrettik.

Will Atkins'in ciddi ciddi bir şeyler anlattığını görüyorduk; eliyle güneşi, göklerin dört bir yanını, sonra kendisini, karısını, ormanları, ağaçları gösterip duruyordu. Papaz, "Görüyor musunuz, sözlerimin etkisi iyi oldu, adam karısına dinden söz ediyor; bakın, şu anda Tanrı'nın, kendisini, kadını, gökleri, yerleri, denizleri, ormanları, ağaçları, vb. yarattığını anlatmakta" dedi. "Evet, haklısınız" dedim; o anda Will Atkins'in birden ayağa kalkarak diz çöktüğünü, iki elini havaya kaldırdığını gördük; bir şeyler konuşuyor gibiydi, ama söylediklerini işitemeyecek ölçüde uzaktaydık; yarım dakika geçmeden ayağa kalktı, gene gidip karısının yanı başına oturarak konuşmaya başladı. Kadının can kulağıyla dinlediği görülüyordu, ama bir şey deyip demediğini kestiremiyorduk; zavallı adamın diz çöktüğü sırada papazın gözlerinden boncuk gibi yaşlar yuvarlandığını gördüm, ben de kendimi tutamadım; yalnız aralarında konuştuklarını işitecek yakınlıkta olmamamız, ikimizin de içini derinden burkan bir şey oldu.

Bununla birlikte onları rahatsız etmek korkusuyla bu *sessiz konuşma*yı sonuna dek uzaktan seyretmeye karar verdik;

ses bize ulaşınasa bile bu konuşmayı yeterince sesli olarak duyabiliyorduk. Will Atkins, dediğim gibi, gene karısının yanı başına oturdu, ateşli ateşli konuşmaya başladı, bu arada karısını iki üç kez büyük bir tutkuyla kucakladığını gördük; sonra mendilini çıkararak kadının gözlerini sildi, onu eşine rastlanmadık bir kendinden geçişle bir daha öptü; buna benzer birçok davranıştan sonra, birden gene ayağa fırlayarak kalkmasına yardım etmek için elini karısına uzattı, birlikte bir iki adım yürüdüler, sonra ansızın ikisi birden diz çökerek iki üç dakika öylece kaldılar.

Arkadaşım daha fazla kendini tutamadı, yüksek sesle "Tanrım! Tanrım! Bakın, yalvarıyorlar" diye bağırdı. Atkins'in onu işitmesinden korkuyordum, dolayısıyla bütün bu sahnenin sonunu görebilmemiz için biraz daha kendini tutması için yalvardım; açıkça söylemeliyim ki bu son, bütün yaşamım boyunca gördüğüm en çarpıcı, bununla birlikte en güzel şeydi. Arkadaşım güçlükle bir süre kendini tutabildi; ama bu zavallı vahşi kadının Hıristiyan olduğunu görmekle öyle bir sevinçle coştu ki, bu kendini tutma çok uzun sürmedi; gözlerinden art arda yaşlar boşandı, sonra kollarını açıp göğsüne haç yaparak coşkunlukla birçok şey söyledi, emeklerinin böyle olağanüstü başarı kazanmasından dolayı Tanrı'ya şükürler etti; sözlerinden kimisini usulca mırıldanıyor, kimisini yüksek sesle, kimisini Latince, kimisini de Fransızca söylüyordu; iki üç kez sevinç gözyaşlarıyla tıkanarak tek söz edemez duruma geldi. Ama şu önümüzde olanları daha ayrıntılı, daha eksiksiz izleyebilmemiz için kendisini biraz toparlaması için yalvardım; bir süre toparlandı; ama daha sahne sona ermemişti; çünkü karısıyla birlikte ayağa kalktıktan sonra zavallı adamın gene ona ateşli ateşli bir şeyler anlattığını görüyorduk; kadının davranışlarından, ellerini ikide bir havaya kaldırıp sonra göğsü üzerinde kavuşturmasından, en büyük ağırbaşlılığı, önem vermeyi belirten buna benzer eylemlerinden, kocasının

sözlerinden geniş ölçüde etkilenmiş olduğunu anlıyorduk. Bu durum yedi sekiz dakika sürdü, sonra uzaklaştılar, böylece ikisini de yitirdik.

Bu arada benim papazla biraz konuştum. Önce ona, tanık olduğumuz bu olayı görmekten büyük sevinç duyduğumu; eskiden böyle durumlara kolay kolay inanmazken, şimdi hem bu kadının hem de kocasının, bilgisiz olmakla birlikte son derece içten davrandıklarına inandığımı; böyle bir başlangıcın daha da mutlu bir sonu olacağını umduğumu söyledim, "Kim bilir" dedim, "bakarsınız zamanla bu ikisi, örnek davranışlarıyla, öğütleriyle, ötekilerden kimisi üzerinde de etkili olurlar." "Kimisi mi!" dedi hemen benden yana dönerek "Eğer bu iki vahşi –çünkü dediğinize göre bilgisizlikte adamın da karısından kalır yanı yokmuş– yüce İsa'yı benimserlerse, ne yapıp yapıp ötekileri de aynı yola getireceklerdir; çünkü dinin insanı konuşmaya yönelttiği bir gerçektir, kendisi Hıristiyan olan kimse, elinden gelirse ardında hiçbir dinsiz bırakmaz." Böyle düşünmesinin son derece Hıristiyanca bir ilke, içten bir çabanın kanıtı, aynı zamanda da yüreğindeki iyiliğin bir belirtisi olduğunu söyledim. "Yalnız sevgili dostum" dedim, "burada bir güçlüğü belirtmeme izin verir misiniz? Bu zavallı ilkelleri Hıristiyan yapma yolundaki candan ilginize karşı söylenecek tek sözüm yok; ama bu insanların sizin kurtuluş için tek çıkar yol saydığınız Katolik Kilisesi dışında kalması durumunda içiniz nasıl rahat ediyor? Çünkü sizin gözünüzde Protestanlar da dinsiz, birtakım başka yönlerden, en az vahşiler kadar yollarını şaşırmış kimselerdir."

Bu soruma büyük bir Hıristiyan hoşgörüsüyle, toksözlülükle karşılık verdi: "Evet efendim, ben Roma Kilisesi'ne bağlı bir Katoliğim, St. Benedikt öğretisinin bir papazıyım, Roma Kilisesi'nin bütün ilkelerini benimsiyorum. Ama sizi övmesem de, içinde bulunduğum durumu, sizin iyiliklerinizi belirtmek için konuşmasam da söylediklerime inanırsanız, bir

reform geçirdiğini ileri süren sizlere gene de acımaktan kendimi alamıyorum; bizim genel inancımız sizlerin kurtulamayacağı yolunda ise de ben böyle bir şey söylemeyi göze alamam. İsa'nın sizleri hiçbirimizin kavrayamayacağı, hiçbirimizin bilemeyeceği bir yolda, kilisenin kucağına yöneltemeyeceğini söyleyecek ölçüde ileri giderek O'nun bağışını sınırlamak istemem, sizin de bize aynı acıma duygusuyla baktığınızı bilirim. Ben Tanrı'nın günü, sizlerin de o *her şeye yeterli* varlığın seçeceği herhangi bir yöntemle İsa'nın kilisesine kazandırılmanız için yakarıyorum. Bu arada benim bir Roma Katoliği olarak bir Protestanla bir ilkel dinsiz arasındaki ayrımı da gördüğümü kabul edeceğinizden şüphem yok; Protestan, benim gerçek inanca aykırı gördüğüm bir yolda da olsa İsa'nın adına sığınır, oysa bir vahşi, bir ilkel ne Tanrı'yı tanır ne İsa'yı ne de Kurtarıcı'yı; sizler Katolik Kilisesi'ne bağlı değilseniz bile, bu kiliseye dönmeye, Tanrı'yı, kiliseyi hiç tanımayan dinsiz vahşilerden daha yakın olduğunuzu umuyoruz. Onun için, bir zamanlar arsız bir herif, hemen hemen bir katil olduğunu söylediğiniz şu adamın, bütünüyle aydınlanmamış olsa bile, diz çöküp İsa'ya yakarmasını görmek beni sevindiriyor; çünkü her şeyin başı olan Tanrı'nın, onun gönlünü duygulandırarak bu dünyada gerçeğe daha da yaklaştıracağına, bu adamı etkileyerek zavallı vahşi karısını aydınlatıp doğru yola getirmesini sağlayacağına inanıyorum, kendisinin de bir daha hiç kötülüğe sapmayacağı düşüncesindeyim; herhangi bir kimsenin, benim tam dileyeceğim anda, Katolik Kilisesi'nin çatısı altına olmasa bile, İsa'nın yoluna yöneltilmesine sevinmekte haklı değil miyim? Bu işin ötesini, o insanın bu dünyada tam kurtuluşunu İsa'nın iyiliğine bırakıyorum. Hiç şüphesiz, Amerika'daki bütün yerlilerin, ilkin Protestan edilerek bile olsa, bu kadın gibi Tanrı yoluna getirilmeleri, dinsiz ilkeller olarak yaşayıp gitmelerinden çok daha sevineceğim bir şeydir; çünkü onlara ilk ışığı tutanın, sonradan tanrısal bağışın

aydınlığını da esirgemeyeceğine, gerekirse hepsini kendi kilisesinin çatısı altına getireceğine kesinlikle inanıyorum."

Bu gerçek inançlı Katoliğin içtenliği, heyecanı karşısında şaşırmakla kalmamış, düşünce gücüyle de etkilenmiştim; birden, böyle bir heyecan bütün Katoliklerde ortak bir şeyse, hangi kiliseye, hangi öğretiye bağlı olursak olalım, hepimizin hiç çekinmeden Katolikliğe geçebileceğimizi; bir acıma ruhunun hepimizi doğru ilkelere hemen ulaştıracağını düşündüm; sözün kısası, ortak bir anlayışın, acımanın hepimizi Katolik yapacağını söylemesi üzerine, ben de kilisenin bütün üyeleri böyle bir hoşgörü gösteriyorlarsa, hepsinin Protestan olacaklarını öne sürdüm. Konuyu burada keserek daha fazla tartışmadık.

Bununla birlikte başka bir yolda konuşarak elinden tuttum, "Dostum" dedim, "bütün Roma Katolik din adamlarının sizin gibi hoşgörülü olmasını, sizin acıma duygularınızı paylaşmasını isterim. Ben de her bakımdan sizinle aynı görüşteyim; ama bu inancınızdan İspanya'da ya da İtalya'da söz açacak olsanız, kendinizi Engizisyon'un karşısında bulurdunuz."

"Olabilir" dedi, "oralarda bu düşüncelerime ne diyeceklerini bilmem; ama böyle zorbalık gösterilerinin onları daha iyi Hıristiyanlar yapacağına da inanmıyorum; çünkü fazla anlayış, acıma, hiçbir zaman kiliseye karşıt bir davranış olamaz."

Will Atkins'le karısı çekilip gittikten sonra bizim de orada işimiz kalmamıştı; böylece yolumuza koyulduk, geri döndüğümüzde Atkins'le karısını içeriye çağrılmak üzere bizi bekler bulduk; bunu görünce kendilerini çalılığın altındayken gözetlediğimizi söylesek mi söylemesek mi diye papaza sordum. Papaz, söylemememizi öne sürdü, "İlkin kendisiyle bir konuşalım, onun söyleyeceklerini dinleyelim" dedi. Bunun üzerine Atkins'i yalnız olarak çağırttık, odada bizden başka kimse yoktu; kendisiyle şöyle konuşmaya başladım:

"Will Atkins" dedim, "öğreniminiz nedir, babanız kimdir, söyler misiniz?"

Will Atkins- Babam benden çok daha iyi adamdı efendim, papazdı.

Robinson Crusoe- Size ne öğrenimi yaptırdı?

W.A.- Beni pek iyi okutacaktı; ama hayvanlığımdan okumaya da, eğitime de, düzelmeye de kulak asmadım.

R.C.- Hz. Süleyman'ın "eğitilmeye karşı koymak budalalıktır" dediği gibi.

W.A.- Evet efendim, gerçekten de budalalık ettim,babamı öldürdüm. Tanrı hakkı için daha fazla sormayın, zavallı babamı ben öldürdüm.

Papaz- Ha! Öldürdün!

Burada papaz yerinden sıçradı (çünkü ona her sözü teker teker çeviriyordum), rengi atmıştı. Anlaşılan Will Atkins'in gerçekten babasını öldürdüğünü sanmıştı.

R.C.- Hayır hayır efendim, benim anladığıma göre öyle değil. Will Atkins, anlat ne demek istediğini. Babanı kendi elinle öldürmedin değil mi?

W.A.- Hayır efendim, babamın boğazını kesmedim ama, dirliğini düzenini kestim, günlerini kısalttım. Bir babanın gösterebileceği, bir çocuğun görebileceği en candan ilgiye karşı eşi görülmedik bir değerbilmezlikle davranarak gönlünü kırdım.

R.C.- Babanı sormamın nedeni, senin ağzından bu sözleri almak değildi; Tanrı'dan dileğim hem bunu hem de bütün öbür suçlarını bağışlamasıdır; sorularımın nedeni, çok okumuş olmamanla birlikte büsbütün bilgisiz sayılamayacağını görmemdir; iyiden yana, doğrudan yana pek çok şey biliyorsun, din konusunda bildiklerin, uyguladıklarından çok daha fazla.

W.A.- Babamla ilgili sözleri bana söyletmek istemediyseniz bile, sızlayan yüreğim söyletiyor; geriye her bakışımızda bizi en çok üzen günahlar, iyiliksever analarımıza, babaları-

mıza karşı işlediklerimiz oluyor; bu günahların içimizde açtığı yaralar en derin, ruhumuza çektirdikleri yük ise işleyebileceğimiz bütün öbür günahlarınkinden daha ağırdır.

R.C.- Çok üzgün, çok dokunaklı anlatıyorsun Atkins, içim dayanmıyor.

W.A.- Dayanabilirsiniz efendim; çünkü siz bunun ne demek olduğunu bile bilmezsiniz.

R.C.- Evet Atkins, tanımına göre sizinkine çok benzeyen iyi yürekli, candan bir babanın davranışına karşı gösterdiğim aşağılıktan, değerbilmezlikten dolayı ruhumun çektiği acılara şu adadaki her kıyı, her tepe, üstelik diyebilirim ki bir ağaç tek tek tanıktır. Ben de senin gibi babamı öldürdüm Will Atkins; ama düşün ki benim getirdiğim pişmanlık seninkinin yanında hiç kalır.

Heyecanımı tutabilseydim daha çok söyleyecektim; ama bu adamın pişmanlığının benimkinden çok daha yürekten olduğunu görerek konuşmamam gerektiğini düşündüm; çünkü anlattıkları beni şaşırtıyor, ben ona doğruluk öğreteceğim, onu eğiteceğim yerde, hiç ummadığım bir şaşırtıcılıkla o bana doğruluk öğretiyordu.

Bütün söylediklerini genç papaza aktardığım zaman, papaz, "Ben size, bu adam bir değişirse hepimize öğüt verebilir dememiş miydim efendim? Şunu çekinmeden söyleyebilirim ki, yalnız bu adam gerçek bir pişmanlık getirirse, adadaki bütün öbür insanların Hıristiyan yapılması için bana hiç gereklilik kalmayacaktır." Ama bu arada biraz kendimi toparlamış olduğum için gene Will Atkins'le konuşmamıza döndüm.

"Peki Will" dedim, "nasıl oluyor da bütün bunlar seni tam şu anda böylesine duygulandırıyor?"

W.A.- Efendim, siz beni içime ok gibi işleyen bir işe soktunuz; bana söylediğiniz üzere, Hıristiyan olması için karımla konuşuyordum, sonra o bana öyle bir konuşma yaptı ki, ölünceye dek unutamayacağım.

R.C.- Hayır, hayır karının konuşmasından değil bu; senin din konusundaki sözlerinin, kendi gönlünden gene sana yansımasından.

W.A.- Evet efendim, ama dayanılmaz bir güçle yansıyor.

R.C.- Karınla seni uzaktan gözledim Will, aranızda geçenleri bize de anlatsana ne olur.

W.A.- Her şeyi anlatmak çok güç efendim; şimdi, olanları taşıyamayacak ölçüde doluyum; ama anlatacak güçte de değilim; isterseniz karım dilinin döndüğünce anlatsın; ben ise her şeyi anlatamasam bile, yaşamımı değiştirmeye, düzeltmeye karar verdiğimi söylemekle yetineceğim.

R.C.- Birazını anlat hiç olmazsa. Nasıl başladığını. Çünkü bunun olağanüstü bir durum olduğuna hiç şüphe yok. Seni bu duruma soktuğuna bakılırsa, karın gerçekten de büyük bir din konuşması yapmış.

W.A.- İlkin ona bizim evlenme yasalarının özelliğinden, bu yasanın dayandığı nedenlerden, erkekle kadının bir adda ikisinin de kıramayacağı güçte bir bağlılığa girmelerinin zorunluluğundan; yoksa düzenin, adaletin sağlanamayacağından, erkeklerin karılarından ayrılıp çocuklarını yüzüstü bırakacaklarından, başka kadınlarla birleşeceklerinden, böyle bir karmaşada aile bütünlüğünün korunamayacağından, herkesin soyunun sopunun yasalara göre ayırt edilemeyeceğinden söz ettim.

R.C.- Uygar bir adam ağzıyla konuşuyorsun Will; soy sop, aile sözleriyle ne demek istediğini anlayabildi mi? Vahşiler arasında böyle şeyler bilinmez, akrabalık, kan bağı, aile gözetmeden evlenirler; kardeş ile bacı, üstelik işittiğime göre baba ile kız, oğul ile ana evleniyormuş.

W.A.- Bence size yanlış bilgi verilmiş, karım bana tam tersini anlatarak böyle şeyden nefret ettiklerini söyledi; belki bunlardan daha uzak akrabalıklarda, bizim gösterdiğimiz titizliği göstermezler; ama bu sizin saydığınız yakın akrabalık

durumunda olan kimseler, karımın dediğine göre birbirlerine dokunmazlarmış bile.

R.C.- Peki, karın senin sözlerin üzerine ne söyledi?

W.A.- Bunu çok beğendiğini, böylesinin kendi yurdundakinden çok daha iyi olduğunu belirtti.

R.C.- Ona evliliğin ne demek olduğunu anlattın mı?

W.A.- Evet evet, bütün konuşmamız oradan başladı. Kendisine benimle bizim törelere göre evlenip evlenmeyeceğini sordum. Bizim törenin nasıl bir şey olduğunu öğrenmek istedi. Evliliğin Tanrı'ca kararlaştırılmış bir bağ olduğunu söyledim; söz böylece açılınca aramızda, herhangi bir karı koca arasında gelmiş geçmiş konuşmaların en garibi geçti.

Will Atkins'le karısı arasındaki bu konuşma bana anlattığına göre, tıpkı ağzından yazdığım gibi geçmişti.

Kadın- Tanrıca mı kararlaştırılmış? Sizin ülkenizde bir Tanrı mı var?

W.A.- Evet canım, her ülkede bir Tanrı vardır.

Kadın- Bizim ülkede sizin Tanrı yok; bizim ülkede koca Benamuke tanrı var.

W.A.- Yavrum, bizim Tanrı'nın kim olduğunu göstermek benim elimden gelmez; Tanrı göklerdedir, yeri, göğü denizi, bunların içindeki her şeyi yaratandır.

Kadın- Yeri yaratan değil; hayır, sizin Tanrı her yeri yaratan değil, benim ülkeyi o yok yaratmak.

Will Atkins onun kendi ülkesini Tanrı'nın yaratmadığını söylemesi üzerine biraz gülmüş.

Kadın- Gülme, neden bana gülüyorsun? Bu gülmek için bir şey değil.

Karısı azarlamakta haklıymış; çünkü başlangıçta o Will Atkins'den daha ciddiymiş.

W.A.- Doğru söylüyorsun, artık gülmeyeceğim, canım.

Kadın- Neden sizin Tanrı her şeyi yaptı diyorsun?

W.A.- Evet yavrum, bizim Tanrı bütün dünyayı, seni, beni,

her şeyi yapmıştır; çünkü tek gerçek Tanrı odur, ondan başka Tanrı yoktur, o her zaman göklerde yaşar.

Kadın- Niye bunu bana çok daha önce söylemedin sen?

W.A.- Çok haklısın, ben aşağılık bir yaratık olduğum için, yalnız sana bunları anlatmayı unutmakla kalmadım, kendim de Tanrı'sız yaşadım.

Kadın- Ne? Sizin ülkede büyük Tanrı var, sen onu tanımaz? Tanrı'ya Oo! demez? Ona iyi şeyler yapmaz? Olamaz, olamaz!

W.A.- Acı bir gerçek bu; durum böyleyken biz sanki göklerde bir Tanrı yokmuş, dünya üzerinde o Tanrı'nın hiçbir gücü yokmuş gibi yaşarız.

Kadın- Neden ama, Tanrı mı böyle ister? Neden size doğru yaşamak göstermez?

W.A.- Hepsi bizim suçumuz.

Kadın- Ama sen bana söylüyor o büyük, çok büyük, çok güçlü; öldürebilir isterse; neden siz ona tapmayınca öldürmez sizi? Siz kendisine Oo! demeyince? İyi insanlar olmayınca.

W.A.- Evet doğru; beni çarptığı gibi öldürebilir, yaptığım alçaklıklardan dolayı da böyle bir şeyi beklemem gerekir; ama Tanrı bağışlar, her zaman hak ettiğimiz gibi davranmaz.

Kadın- Peki o zaman sen bunun için Tanrı'ya teşekkür demedin mi?

W.A.- Hayır, ne yazık ki Tanrı'ya ne beni bağışladığı için teşekkür ettim ne de O'nun gücünden korktum.

Kadın- Öyleyse senin Tanrı, Tanrı değil; ben düşünmüyor o çok güçlü, büyük; sen onu kızdırıyor, o seni öldürmüyor.

W.A.- Ne? Benim aşağılık yaşayışım senin Tanrı'ya inanmana engel mi olacak? Ah, ne korkunç bir yaratığım ben, Hıristiyanların en iğrenç yaşayışının, dinsizlerin Tanrı yoluna gelmelerine engel olması ne acı bir gerçek?

Kadın- Ben nasıl inanır orda senin çok büyük bir Tanrı var, hiçbir şey; hiçbir iyi şey yapmaz? Sen ne yapsan o bilmez hiç.

Burada eliyle göğü göstermiş.

W.A.- Evet evet, o her şeyi bilir, her şeyi görür; ne konuştuğumuzu işitir, konuşmasak bile, kafamızdan geçeni bilir.

Kadın- Ne! Sen kötü sözler söylüyor, sövüyor, o hiç işitmiyor.

W.A.- Evet evet, hepsini işitiyor.

Kadın- Nerde öyleyse onun çok pek büyük güç?

W.A.- O bağışlamayı sever; söyleyebileceğimiz tek söz budur; bu da O'nun gerçek Tanrı olduğunu göstermeye yeter; O Tanrı'dır, insan değil; Tanrı olduğu için bizi hemen yok etmiyor.

Burada Will Atkins bize, karısına Tanrı'nın her şeyi gördüğünü, işittiğini, kafalardaki gizli düşünceleri, her türlü davranışı gördüğünü böyle açıkça anlatabilmekle birlikte nasıl olup da geçmişindeki bütün o alçaklıkları işlediğini düşünerek büyük bir sarsıntıya uğradığını anlattı.

Kadın- Bağışlamayı sever! Ne demek bu?

W.A.- O bizim babamız, yaratıcımızdır, O'nun için bizi esirger, korur.

Kadın- Öyleyse hiç öldürmez, sen kötülük yaparsan hiç kızmaz; öyleyse kendisi de kötü ya da çok gücü yetmez.

W.A.- Evet, evet canım, O sınırsız iyidir, sonsuz büyüktür, cezalandırmaya da gücü yeter, arada bir öç alarak adaletini gösterir, öfkesiyle günahları yok eder; birçok kimsenin günah işlemesine son vermiştir.

Kadın- Ama seni daha öldürmedi, sana öldürmeyeceğini söyledi belki, sen onunla pazarlık yaptın, kötü işler yapacaksın ama seni öldürmeyecek, başkalarına kızacak, öldürecek.

W.A.- Hayır, benim günahlarının hepsi gerçekte onun iyiliğine karşı şımarıklıktır; beni öldürseydi, son derece haklı olurdu; tıpkı başkalarını öldürdüğü gibi.

Kadın- Peki, seni öldürmedi, sen ona ne dedin bunun için, çok teşekkür demedin mi?

W.A.- Ben iyilik bilmez, alçak bir köpeğim, bu apaçık bir şey.

Kadın- Neden? Niye seni daha iyi yapmadı; sen söylüyor seni o yaptı.

W.A.- Beni yaptığı gibi bütün dünyayı da O yaptı; ben kendi kendime bozuldum. O'nun iyiliğini kötüye kulladım, iğrenç bir alçak yaptım kendimi.

Kadın- Sen beni Tanrı'ya tanıt; ben yok onu kızdırmak, yok kötü şeyler yapmak.

Will Atkins, bu bilgisiz yaratığın Tanrı'yı bilme isteği, kendisinin de ona Tanrı ile ilgili tek söz söyleyemeyecek bir alçak oluşu, geçmiş yaşayışını kötülemekle karısının Tanrı'ya inanmasını iyice güçleştirmesi karşısında büyük bir acı duymuş; kadın, bunca kötülüklerden, alçaklıklardan sonra kendisini öldürmemiş olan Tanrı'ya inanmayacağını söylemiş.

W.A.- Sevgilim, senin istediğin, sana Tanrı'yı öğretmemdir, yoksa seni Tanrı'ya tanıtınam değil; çünkü O seni tanımaktadır, senin gönlünden geçenleri bile bir bir bilmektedir.

Kadın- Öyleyse benim şimdi sana söylediklerimi de bilir. Benim kendisini bilmek istediğimi bilir; beni yaratanı nasıl bilebilirim?

W.A.- Zavallı yavrucuğum, bunu sana ben öğretemem, kendisi öğretir ancak; O'na, sana kendisini tanıtması, bunu öğretecek değerde bir kimse olmadığından dolayı beni bağışlaması için yalvaracağım.

Zavallı adamcağız kadının Tanrı'yı öğrenme, bilme isteği karşısında öyle bir acıyla kıvranmaya başlamış ki, yere diz çökerek Tanrı'ya, onun ruhunu İsa'nın kurtarıcı yoluyla aydınlatması, kendi günahlarını bağışlaması, karısına din ilkelerini öğretecek değerde bir yaratık olmadığını kabul etmesi için yalvarmaya başlamış; sonra gene karısının yanıbaşına oturmuş, konuşmalarına devam etmişler. Yere diz çöküp kollarını havaya kaldırdığını gördüğümüz an buymuş.

Kadın- Neden diz çöktün? Neden ellerini havaya kaldırdın? Ne dedin? Kimle konuştun? Ne demek bütün bunlar?

W.A.- Sevgilim, beni yaratanın önünde boyun eğişimi göstermek için diz çöktüm; senin deyiminle Oo! dedim, sizin yaşlı adamların Benamuke'ye yaptıkları gibi; daha doğrusu O'na yalvardım.

Kadın- Ne için Oo! dedin?

W.A.- Kendisini tanıyabilmen için senin gözlerini, kavrayışını açsın diye, seni kabul etsin diye yalvardım.

Kadın- Bu dediklerini de yapabilir mi?

W.A.- Evet, O her şeyi yapabilir.

Kadın- Peki şimdi senin dediklerini işitir mi?

W.A.- Evet, bize kendisine yalvarmamızı buyurmuş, bizi işiteceğine de söz vermiştir.

Kadın- Yalvarınanızı mı buyurmuş? Ne zaman buyurdu sana? Nasıl? Sen onun sözlerini işitebiliyor musun?

W.A.- Hayır, biz O'nun sözlerini işitmeyiz; ama kendisini türlü yollardan dile getirmiştir.

Burada, Tanrı'nın kendisini Kutsal Kitap'la dile getirdiğini, Kutsal Kitap'ın ne olduğunu anlatmakta büyük güçlük çekmiş. Sonunda şöyle anlatmış:

W.A.- Tanrı, geçmiş günlerde gökten, birtakım iyi insanlarla açıkça konuşmuştur; iyi insanları kendi ruhuyla esinlemiştir; onlar da Tanrı'nın bütün yasalarını bir kitaba yazmışlardır.

Kadın- Ben anlamaz böyle şey, nerde o kitap?

W.A.- Ne yazık ki, zavallı yavrucuğum, bu kitap bende yok; ama bir gün elde etmeyi, sana da okumanda yardımcı olmayı umuyorum.

Burada karısını büyük bir sevgiyle kucaklamış; ama bir Kutsal Kitap'ı olmadığı için de büyük acı duymuş.

Kadın- Ama Tanrı'nın onlara o kitabı yazdırdığını bana nasıl gösterebileceksin?

W.A.- O'nun Tanrılığını benimsememize yarayan aynı kuralla.

Kadın- Ne kuralı? O'nun Tanrılığını nasıl benimsiyorsun?

W.A.- Çünkü O'nun her buyruğu iyiden, doğrudan, kutsaldan yanadır; bizim sonsuz iyiliğimiz, mutluluğumuz içindir; O bize, doğru olmayan, hem niteliği hem de sonuçları bakımından kötü olan her şeyi yasaklar, böyle davranışlardan kaçınmamızı buyurur.

Kadın- İşte bunu anlar ben, çok güzel anlar; her zaman iyi şey öğretir, kötü şeyleri yasak yapar; her şeyi yaratır, her şeyi verir, ben tıpkı senin gibi Oo! dediğim zaman işitir, böyle Tanrı güzel anlar ben; o bana istersem var iyilik yapmak, beni korumak, kötülük yaparsam beni öldürmek; beni korumak, kötülük yaparsam beni öldürmek; ben inanıyor o büyük bir Tanrı; seninle birlikte ona Oo! diyecek ben sevgilim.

Burada zavallı adam daha fazla dayanamamış; karısını ayağa kaldırıp yanıbaşına diz çöktürerek yüksek sesle Tanrı'ya, bu kadını yüce ruhuyla aydınlatması, günün birinde bir Kutsal Kitap edinebilmesine, okuyarak Tanrı'yı öğrenebilmesine yardımcı olması için yalvarmış.

Karısını elinden tutup kaldırdığını, birlikte yere diz çöktüklerini gördüğümüz an da buymuş.

Anlaşılan bundan sonra aralarında daha başka konuşmalar da geçmiş; şimdi hepsini anlatmak bir hayli uzun sürer; özellikle kadın Atkins'e, Tanrı'nın çok gücüne gidecek nitelikte diye tanımladığı kötü yaşayışına bir son vermesi, davranışlarını düzeltmesi, artık Tanrı'yı öfkelendirmemesi için yalvarmış, yoksa Tanrı'nın bir gün bu kötülüklerden dolayı Atkins'i öldüreceğini, böylece kendisine Tanrı'yı öğretecek kimsenin kalmayacağını, en azından kendi anlattığı üzere bütün kötü adamlar gibi öbür dünyada acı çekeceğini söylemiş.

Bu çok garip bir öyküydü, ikimizi de, özellikle genç papazı son derece duygulandırdı; gerçekten de olağanüstü bir şaşkınlığa düşmüş, İngilizce bilmediğinden dolayı bu kadınla konuşmayacağı için eşi görülmedik bir üzüntü duymuştu; bununla birlikte bana döndü, bu kadını yalnız evlendirmekle kalmayıp daha başka şeyler de yapmak gerektiğini söyledi. Ne demek istediğini anlamadım; ama sonra kendisi açıkladı, kadının vaftiz edilmesi gerektiğini belirtti.

Bu düşüncesine hemen katıldım, hemen işe başlamamızı öne sürdüm. "Hayır, hayır efendim" dedi, "kocasının bu kadında olağanüstü bir yolla, dine uygun bir yaşayış isteği uyandırdığını, ona bir Tanrı'nın varlığı, gücü, adaleti, yardımseverliği konusundaki düşünceleri benimsettiğini biliyorsam da; büyük İsa, günahlıların kurtuluşu, İsa'ya inancın özelliği, O'nun gösterdiği yolla pişmanlık, Kutsal Ruh, yeniden dirilme, son yargı, öbür dünya gibi konularda da bir şeyler anlatıp anlatmadığını öğrenmek isterim."

Will Atkins'i gene çağırıp sordum; zavallı adamcağız gözlerinden boşanıveren yaşlarla, karısına bütün bu konularda da bir şeyler söylediğini, ancak kendisi böylesine aşağılık bir yaratık olduğu, geçmişteki iğrenç, Tanrısız yaşayışından dolayı da içinde büyük bir suçluluk duyduğu için, karısına İsa'yı tanıtmanın, onun bu konulara vereceği dikkati başka yöne çevirebileceği, dini benimsetmek şöyle dursun belki de hor gösterebileceği korkusuyla titrediğini belirtti. Ama karısının ruhça bütün bu konulardaki bilgileri almaya hazır olduğuna, ben kendisiyle bu konuda biraz konuşursam, sonuçtan hoşnut kalacağıma, emeklerimin boşa çıkmayacağına kesinlikle inandığını söyledi.

Böylece kadını içeri çağırdım, benim dinsever papazla kadın arasında çevirmenliği üzerime alarak papazdan konuya başlamasını diledim; Katolik bir papazın böyle bir din konuşması yaptığı, son çağlarda dünyanın hiçbir yerinde görülmemiştir; kendisine de söylediğim gibi, bir Roma Katoliğinin yanlış yargılarından uzak olarak gerçek bir Hıristiyan'ın bütün iyi niyetli çabasına, bütün bilgisine, bütün içtenliğine sahipti; onu Roma Kilisesi'nin insanlarının inancı üzerinde ruhsal bir egemenlik taslamaya başladığı zamandan önceki Katolik papazları gibi görüyordum.

Sözün kısası, kadıncağız İsa'nın yolunu, bu yolla kurtuluşu, Tanrı düşüncesi karşısında da göstermiş olduğu olağanüstü bir coşkuyla şaşkınlık içinde benimsemekle kalmamış,

büyük bir kıvanç, bir duygululuk, düşünülmesi çok güç, dile getirilmesi daha da güç bir anlayış göstermişti; kendi gönlüyle de vaftiz oldu.

Genç papaz vaftiz için hazırlanırken, kendisinden bu işi Katolik olduğunu hiç belli etmeden yapması dileğinde bulundum, böylece din öğrettiğimiz bu insanlar arasında sonradan çıkabilecek anlaşmazlıklar önlenmiş olacaktı. Bunun üzerine burada vaftiz işinin yapılabileceği bir kilise, öbür gerekli şeyler bulunmadığı için, bu işi kendisinin Katolik olduğunu önceden bilmesem, benim bile anlayamayacağım bir biçimde yapacağını söyledi; dediği gibi de yaptı; kendi kendine birtakım Latince sözler mırıldanarak kocaman bir tas suyu kadının tepesinden aşağı döküp çok yüksek bir sesle Fransızca "Mary" dedi; kocası bana, ona bu adı vermemizi söylemişti; çünkü ben ad babası olmuştum; papaz, "seni Baba, Oğul, Kutsal Ruh adına vaftiz ediyorum" dedi, böylece hangi dinin papazı olduğu hiç anlaşılmadı. Sonra Latince bir yakarı okudu; gerek Will Atkins gerekse ötekiler hiçbir şey sezmediler.

Bu iş biter bitmez nikâhlarını kıydık; nikâhtan sonra papaz Will Atkins'e dönerek büyük bir duygululukla, şimdiki iyi durumunu sürdürmesini, yaşayışını düzeltme kararından dönmemesini, suçlarına son vermezse getirdiği pişmanlığın hiçbir anlamı kalmayacağını söledi. Tanrı'nın kendisini, karısını Hıristiyan yapmak gibi onurlu bir işle görevlendirdiğini, bu bağışa yaraşmayacak bir davranışta bulunmamaya dikkat etmesini, böyle bir davranışta bulunursa, din yoluna getirdiği vahşinin kendisinden çok daha iyi bir Hıristiyan sayılacağını, kutsal görevinin de sıfıra ineceğini anlattı.

İkisine de birçok güzel söz söyledi, birkaç sözle onları Tanrı'ya ısmarlayarak iyilikleri için gene yalvardı, ben de onun bütün sözlerini İngilizceye çevirdim; böylece evlenme töreni sona erdi. Sanırım bütün yaşamımın en güzel geçen günü bu olmuştur.

Yalnız benim papaz daha işini bitirmemişti; kafasında hep o otuz yedi vahşiyi Hıristiyan yapma düşüncesi vardı, bunun için adada kalmaya can atıyordu; ama ben kendisini bu işi onun yapmasının çetinliğine inandırdım, sonra belki bunu başka bir yoldan da tam istediği gibi yaptırabileceğimi söyledim; bu konuya sırası gelince gene döneceğim.

Adanın işlerini böylece yoluna koyduktan sonra gemiye gitmeye hazırlandığım sırada, kazaya uğrayan gemiden kurtardığım genç delikanlı bana gelerek yanımda bir papaz bulunduğunu, İngilizleri kendilerine karı diye seçtikleri vahşi kadınlarla evlendirdiğimizi işittiğini, birbirine denk bir çiftin daha bulunduğunu, ben gitmeden önce nikâhlarının kıyılmasını dilediğini, bundan benim de hoşlanacağımı umduğunu söyledi.

Adada başka Hıristiyan kadın olmadığından, annesinin hizmetçisi olan genç kızla evlenmek istediğini düşündüm; dolayısıyla şimdi yapayalnız kalmasının etkisine kapılarak böyle bir işe düşünüp taşınmadan kalkışmaması için kendisine öğüt vermeye başladım; epeyce varlıklı bir insan olduğunu, hem kendisinden hem de kızdan öğrendiğime göre birçok iyi arkadaşı bulunduğunu, hizmetçi kızın yalnız yoksul olmakla kalmayıp yirmi altı yirmi yedi yaşlarında, oysa kendisinin on yedi, on sekiz yaşlarında olduğunu belirterek uygun bir çift de sayılamayacaklarını, benim yardımımla bir gün nasıl olsa bu ıssız yerden kurtulup gene yurduna dönebileceğini, o zaman, yaptığı bu seçimden dolayı binde dokuz yüz doksan dokuz pişmanlık duyacağını, birbirlerinin dengi olmamalarının iki yan için de zararlar doğurabileceğini anlatmaya çalıştım. Daha da anlatacaktım ama, gülümseyerek sözümü kesti; büyük bir utangaçlıkla, kendisini yanlış anladığımı; şimdi çok acıklı, karamsar bir durumda bulunduğu için böyle bir şeyi aklından bile geçirmediğini; gene yurduna dönebilmesi için yardım edeceğimi işitmekten büyük sevinç duyduğunu; böylesine uzun, tehlikeli, hiçbir dostunu görmesine elvermeye-

cek bir yolculuğa çıkıyor olmasaydım, hiçbir gücün kendisini bu adada tutamayacağını; benden, kendisine bir iki uşakla gerekli şeylerin verilmesinden, şimdi bulunduğu topraklara çiftçi olarak yerleştirilmekten başka hiçbir şey istemediğini; İngiltere'ye dönüşte de kendisini anımsamamı beklediğini; arkadaşlarından kimisine, kendisine ettiğim iyilikleri, nerede ne durumda olduğunu öğrenmeleri için benimle mektuplar göndereceğini; bir gün kendisini kurtaracak olursam, değeri ne olursa olsun buradaki topraklarını, çiftini çubuğunu bütünüyle bana bırakmaya hazır olduğunu söyledi.

Yaşına göre çok güzel sözler etmişti, nikâhın kendisi için olmadığını kesinlikle belirtmesine de ayrıca sevinmiştim; İngiltere'ye sağ salim dönersem mektuplarını yerlerine ulaştıracağıma, işleriyle yakından ilgileneceğime, kendisini burada ne durumda bıraktığımı hiçbir zaman unutmayacağıma yürekten söz verdim; ama evlenecek çiftin kimler olduğunu bilmek için sabırsızlanıyordum; bunun üzerine benim her işi başaran Jack ile hizmetçisi Suzan olduğunu söyledi.

Buna hem şaşırdım hem de çok sevindim; çünkü gerçekten de birbirlerinin tam dengiydiler; adamın kişiliğini daha önce anlatmıştım; hizmetçi kıza gelince, o da çok dürüst, alçakgönüllü, bulduğuyla yetinen, dinine bağlı bir genç kadındı; aklı başında, oldukça güzeldi; görgülü, güzel konuşmasını bilen, bir şey sorulduğu zaman konuşmaktan çekinmeyen, kendisini ilgilendirmeyen konularda söze karışmayan, uysal, ölçülü bir insandı; becerikli, evcimen bir kızcağızdı; sağduyusuyla bütün adayı yönetebilecek yeterlikteydi; çevresindeki türlü insanlara nasıl davranması gerektiğini biliyor, birisine bağlanırsa daha da iyi geçineceğe benziyordu.

O gün onları da evlendirdik, evlenme töreninde baba olduğum, kızı ben verdiğim için, onu güzel bir çeyizle de donattım; kocasıyla kendisine ekip biçmeleri için geniş bir tarla verdim, gerçekte bu nikâhla genç adamın, kendisine belirli

bir toprak parçası vermemi ileri sürmesi üzerine, sonradan aralarında herhangi bir çatışma çıkmasın diye adanın bütün topraklarını hepsine paylaştırdım.

Bu paylaştırma işini şimdi gerçekten çok ağırbaşlı, uslu, sözden anlar bir adam olan Will Atkins'e bıraktım. Ben Atkins'in pişmanlık getirdiğine, doğru yolu seçtiğine bütün gönlümle inanıyordum.

Atkins her şeyi, herkesi hoşnut edecek bir yolda öyle hakça paylaştırdı ki, ötekiler yalnız bunu benim bir yazılı belgeyle onaylamamı istediler. Bütün adanın kendi malım sayıldığını, benim ya da bu belgenin onaylı bir örneğini göstererek bir yakınımın isteği durumunda, on bir yıl sonra belli bir vergi ödemeleri koşuluyla, paylaştırılan tarlaların, çiftliklerin, yapıların mülkiyet, miras haklarını bütünüyle kendilerine verdiğimi belirten, herkesin topraklarının yerini, sınırlarını gösteren belgeyi kendi elyazımla yazarak imzalayıp mühürledim.

Adadaki yönetimle yasalara gelince, kendi kendileri için koyacaklarından daha iyi yasalar yapamayacağımı söyledim; birbirleriyle dostluk, iyi bir komşuluk içinde geçineceklerine hepsinden söz alarak adadan ayrılmaya hazırlandım.

Şu noktayı da unutmamam gerekir; aralarında elbirlikçi bir yönetim kurmalarından, yapılacak bir hayli işleri bulunduğundan dolayı otuz yedi vahşinin adanın ıssız bir bucağında işsiz güçsüz kalmalarının çok çirkin bir şey olduğunu söyledim; gerçekte bu zavallıların kendilerine güçlükle yiyecek bulmaktan başka ne bir işleri ne de malları vardı; dolayısıyla İspanyol başkana, Cuma'nın babasıyla birlikte vahşilerin yanına giderek ya kendi hesaplarına ekip biçmek ya da büsbütün köle durumuna zorlanmadan adadaki öbür ailelerin yanına uşak olarak girip emekleriyle yaşamak üzere o ıssız kıraç yerden taşınmalarını önermesini söyledim; çünkü onların özgürlüğü de benim belgenin koşullarından biriydi; anlaşmamıza aykırı davranmamaları gerekirdi.

Vahşiler bu öneriyi sevinçle karşılayarak güle oynaya geldiler; kendilerine toprak verme isteğimizi ancak üçü dördü kabul etti, ötekiler de oraya yerleştirdiğimiz aileler yanında uşak olmayı yeğ gördüler. Böylece benim sömürge şöyle düzenlenmiş oluyordu: İspanyollar benim kendi evime yerleşmişlerdi; burası daha önce birçok kez anlattığım körfezi oluşturan derenin kıyısı boyunca benim çardağa dek uzanan ağaçlıklarıyla adanın başkentiydi; tarım alanları genişledikçe güneydoğuya doğru yayılıp gidecekti; İngilizler adanın kuzeydoğusuna, başlangıçta Will Atkins'le arkadaşlarının oturduğu yere yerleşmişlerdi; onların yerleşme alanı da İspanyollarınkinin arkalarına doğru güneybatıya yayılıyordu; her tarlanın yanında, sonradan isterlerse tarlalarının genişletilmesine yarayacak boş bir alan bırakılmıştı; böylece toprak yüzünden birbirlerine girmeleri de önlenmiş oluyordu.

Adanın en doğu ucu, vahşiler alışkanlıkları üzerine barbarca şenliklerini yapmak isterlerse serbestçe gelip gitsinler diye bütünüyle boş bırakılmıştı; kimseye dokunmazlarsa, kendilerine de hiç kimse dokunmayacaktı; hiç şüphesiz adaya sık sık gelip gidiyorlardı; ama adadakilerden hiç kimsenin saldırıya uğradığını, zarar gördüğünü bir daha da işitmedim.

Bu arada, papaz arkadaşıma, kendisi olmadan da vahşilerin Hıristiyanlaştırılması işinin, onun da hoşuna gidecek bir yolda çözüme bağlanabileceği konusunda söz verdiğim aklıma geldi; kendisine şimdi bu işin de yoluna konmuş olduğunu söyledim; çünkü vahşiler Hıristiyanların arasına dağıldığı için, her evden bir kişinin kendi uşaklıklarını yapan vahşilerle ilgilenmesi, bu işi gerçekleştirmekte en etkili yol olacaktı.

Buna hemen aklı yattı; ama "Bakalım kendileri bu konuda üzerlerine düşeni yapmaya yanaşırlar mı ya da onları bu işe nasıl yöneltebiliriz?" diye sordu. Hepsini bir araya toplayıp sorumluluğu kendilerine bırakmamızı ya da durumu her birine ayrı ayrı açıklamamızı söyledim, bu iki yoldan hangisini

uygun bulduğunu sordum, sonunda bu açıklama işini ikimiz paylaştık; o, hepsi de Katolik olan İspanyollarla, ben de hepsi Protestan olan İngilizlerle konuşacaktık; ayrıca hepsine önemle, vahşileri Hıristiyan dinine çevirirken Katoliklik, Protestanlık ayırımından kesinlikle kaçınmalarını; onlara gerçek Tanrı, kurtarıcıları olacak İsa konularında genel bilgiler vermelerini söyledik; bunu yapacaklarına, kendi aralarında da din konusunda hiçbir tartışmaya, çatışmaya girişmeyeceklerine hepsi de söz verdiler.

Will Atkins'in evine vardığım zaman –evi demek de çok garibime gidiyor; çünkü böyle sepetten örme bir ev, dünyanın başka hiçbir yerinde yoktur sanırım– her neyse, evine vardığım zaman, yukarıda sözünü ettiğim genç kızla Atkins'in karısının yakın bir arkadaşlık kurmuş olduklarını gördüm; bu dürüst, dinine bağlı genç kadın, Will Atkins'in başladığı işi geliştirmekteydi; daha aradan dört gün bile geçmemiş olmakla birlikte bu yeni vaftiz edilmiş vahşi kadın, daha önceki gözlemlerimle konuşmalarımda, dünyanın hiçbir yerinde bir eşine rastlamadığım gerçeklikte bir Hıristiyan olup çıkmıştı.

Sabahleyin kendilerine gitmeden önce, bu insanlara bıraktığım bir sürü gerekli eşya arasında bir tane bile Kutsal Kitap bulunmadığını, bu bakımdan Lizbon'dan bana üç yüz İngiliz lirası tutarında yük eşyası ile birlikte üç Kutsal Kitap, bir de yalvarma kitabı yollayan iyi yürekli dul kadının bana gösterdiği ilgiyi, benim bunlara göstermediğimi düşündüm. Bununla birlikte dul kadıncağızın yapmak istediği hayır, umduğumdan çok daha büyük oldu; çünkü gönderdiği Kutsal Kitaplar, bu kitaplardan benden çok daha iyi yararlanacak kimselerin mutluluğu, eğitimi için bir köşede kalmıştı.

Bu Kutsal Kitaplardan birini cebime koydum; Will Atkins'in çadırına ya da evine vardığımda, Atkins, genç kızla karısının birlikte din üzerinde konuştuklarını bana daha önce büyük bir sevinçle söylemiş olduğu için, o anda içer-

de olup olmadıklarını sordum, "Evet" dedi; içeri girdik, iki kadını baş başa çok ateşli konuşurken bulduk; Will Atkins, "Ah, efendim" dedi, "Tanrı günahlıları gene kendisine bağlamak, yabancıları kutsal yuvaya çağırmak için, hiçbir zaman bir haberciye gereklilik duymuyor; karımın şimdi yeni bir öğretmeni var; ben kendimin bu işi yapacak değerde, yeterlikte bir kimse olmadığımı biliyordum; bu genç kadını Tanrı gönderdi; bir ada dolusu vahşiyi bile Hıristiyanlaştırmaya yeterli." Genç kadın kızardı, gitmek üzere ayağa kalktı; ama ben yerine oturmasını istedim; omuzlarında önemli bir görev olduğunu, Tanrı'nın bu konuda kendisine yardım edeceğini umduğumu söyledim.

Biraz konuştuk, kendilerine doğrudan doğruya sormamakla birlikte bir Kutsal Kitapları bulunmadığını anladım; elimi cebime sokarak Kitap'ı çıkardım, "İşte" dedim, "size belki de daha önce sizde bulunmayan bir yardımcı getirdim." Adam öyle şaşırdı ki, bir süre için tek söz söyleyemedi; ama toparlanarak Kitap'ı iki eliyle tuttu, karısına dönüp "İşte sev-

gilim" dedi, "sana Tanrı'mızın yukarıda yaşamakla birlikte her sözümüzü işitebileceğini söylememiş miydim? İşte çalının altında birlikte diz çöktüğümüz zaman, edinmek için yalvardığım kitap; Tanrı yalvarmamızı işiterek istediğimizi gönderdi." Bu sözleri söyledikten sonra, öyle bir coşkuyla kendinden geçti ki, bir yandan bu Kitap'ı edinmenin sevinciyle, bir yandan da Tanrı'ya ettiği şükürlerle, ağlamaklı bir çocuk gibi gözlerinden yaşlar boşanıverdi.

Kadın çok şaşırmış, o anda hiçbirimizin sezinleyemediği yanlış bir düşünceye kapılmıştı; çünkü Tanrı'nın bu kitabı kocasının yalvarması üzerine gönderdiğine kesinlikle inanmıştı; evet, gerçi tam zamanında yetişmesi bakımından duruma böyle bir anlam vermek belki de yanlış olmazdı, yalnız öyle sanıyorum ki, o anda bu zavallı kadını, bu tek kitabı getirmek üzere gökten özel bir habercinin çok acele indiğine inandırmak güç bir şey olmayacaktı; ama bu önemli konunun eğlenceye gelir yanı yoktu; böylece genç kıza dönerek bu yeni Hıristiyan'ın taptaze, bilgi bakımından pek yeterli olmayan kavrayışını altüst etmek istemediğimizi söyledim; kendisinden, Tanrı'nın yalvarmalarımıza kulak verdiğinin söylenebileceğini, O'nun yardımcı tutumunun akışı içinde, dilediğimiz birçok şeyin özel bir yolda gerçekleşebileceğini, ama her dilediğimize gökten mucize yollu bir karşılık bekleyemeyeceğimizi, bunun böyle olmasının da bizim iyiliğimize olduğunu zavallı kadıncağıza açıklamasını istedim.

Genç kadın sonradan bu işi büyük bir etkiyle başardı; hem de hiçbir papazın yöntemlerine de başvurmadan. Oysa o sonradan görme papazlardan biri olsaydı, hiç de böyle davranmazdı; ama bu arada Will Atkins'in gösterdiği sevinç coşkunluğu gerçekten anlatılamayacak derecedeydi; bunun yapmacık olmadığını da kesinlikle biliyorduk; hiç şüphesiz, dünyada hiç kimse, buna benzer bir durumda, onun bu Kitap'a kavuşmakla gösterdiği duygululuğu gösteremez; hiçbir

insan da Kutsal Kitap'la daha iyi bir gerekçeden dolayı sevinç duymamıştır; bu adam, eskiden onulmaz, dikbaşlı, azılı, çılgın, son derece kötü, aşağılık bir yaratık olmakla birlikte çocuklarımızın eğitimi, ana babaların çocuklarını eğitmekten, onlara iyi yolu öğretmekten hiçbir zaman vazgeçmemeleri, çabalarının başarısından umudu kesmemeleri, çocuklarını dikbaşlı, arsız, başıboş, eğitimden yoksun bir durumda bırakmamaları yönünden hepimiz için bir ders oldu; çünkü Tanrı yardım eder de bağışıyla böylelerinin gönlüne bir dokunuverirse, eğitimin, verilen emeklerin sonuçları hemen canlanıverir, ana babaların öğrettikleri de boşa gitmemiş olur; bu çabaların etkileri yıllarca uyumuş bile olsa, eninde sonunda yardıma yetişebilirler.

Öteki şeylerin yanı sıra, babasının nasıl bir zaman Kutsal Kitap'ın sonsuz değerinden; uluslara, ailelere, kişilere kazandırdığı üstünlüklerden, yararlardan söz ettiğini, ama kendisinin şimdiye dek bu sözlere hiç kulak asmadığını, bunu ancak dinsiz ilkellere, vahşilere, barbarlara din öğretmek zorunda kaldığı zaman Kutsal Kitap'ın yardımına duyduğu gereklilikten sonra anladığını söyledi.

Genç kız da, hem kendisinin hem de efendisi delikanlının, gemideki eşyaları arasında birer Kutsal Kitapları bulunmakla birlikte kıyıya getirmemiş oldukları için, getirdiğim Kutsal Kitap'a çok sevindi; ama şimdi bu genç kadından bunca söz etmişken, onunla ilgili çok aydınlatıcı, çok ilgi çekici bir öyküyü de anlatmadan geçemeyeceğim.

Bu zavallı genç kızcağızın ne büyük bir sıkıntı çektiğini, hanımının denizde karşılaştığımız o uğursuz gemide nasıl açlıktan öldüğünü, bütün gemi halkının ne sıkıntılara düştüğünü, gemicilerin, ölen hanımla oğluna, bir de bu hizmetçi kıza başlangıçta az çok yiyecek bir şeyler vermekle birlikte sonra yüzlerine bile bakmayıp açlıkla karşı karşıya bıraktıklarını yukarıda anlatmıştım.

Bir gün bu kızcağızla, çektikleri sıkıntılardan konuşurken, kendisine açlıktan ölecek duruma gelmenin ne olduğunu, o anda neler duyduğunu anlatıp anlatamayacağını sordum; anlatabileceğini söyledi, başlarından geçenleri şöyle sıraladı:

"Başlangıçta birkaç gün son derece büyük güçlük çektik, verilen az buçuk yiyecek yetmiyor, aç kalıyorduk; sonunda şeker, biraz şarap, biraz da su dışında yiyecek hiçbir şey bulamaz olduk. Ağzımıza tek lokma koymadığımız ilk gün, akşama doğru midemde bir boşluk, bir bulantı, gece yarısına yakın da esnemelerle büyük bir uyuma isteği duydum; uyumak için büyük bir kamarada bir yatağın üzerine uzandım, şöyle üç saat uyuduktan sonra biraz dinlenmiş olarak uyandım; çünkü yatarken bir bardak şarap içmiştim; aşağı yukarı üç saat uyanık kaldım, sabahın beşine doğru midem bomboş, içimde de bir bulantı vardı; gene yattım; ama iyice baygın, hasta olduğum için hiç uyuyamadım; bütün ikinci günü hep böyle bir karmaşa içinde, zaman zaman açlıktan midem kazınarak, sonra içimde kusmaya varan bir bulantı duyarak geçirdim; ikinci gece ağzıma bir yudum sudan başka hiçbir şey koymadan gene yatmak zorunda kaldım, uyudum; uykuda kendimi Barbados'ta her türlü yiyecekle dolup taşan bir pazar yerinde gördüm; bunlardan biraz hanımıma aldım, kendim de doya doya yedim."

"Bunun üzerine karnım, büyük bir sofradan kalkmışım gibi doymuştu; ama uyandığımda kendimi son derece büyük bir yoksulluk içinde, gene açlıkla karşı karşıya bulunca, sonsuz üzüntü duydum; son bardak şarabımıza, besleyici niteliğini düşünerek biraz şeker koyup içtim; ama midemde sindirilecek bir şey olmadığı için şarabın tek etkisi, midemden başıma doğru yükselen, tedirginlik verici bir duman oldu; dediklerine göre, hayli içmiş bir adam gibi, bilinçsiz, sızmış bir durumda yatıyormuşum."

"Üçüncü gün sabahleyin, uykudan çok baygınlık içinde geçirdiğim, garip, karmakarışık, saçma düşlerle dolu bir geceden sonra, açlıktan kudurmuşcasına uyandım; şimdi iyice hatırlayıp toparlayamıyorum; sanki ben bir anaymışım da yanımda bir çocuğum varmış gibi, çocuğun sağ olup olmadığını soruyormuşum."

"Bu durumum üç saat sürmüş; genç efendimin dediğine göre –bunu size kendisi de anlatabilir ya– bu süre içinde, tıpkı deliler yurdundaki insanlar gibi, iki kez çılgınlık belirtileri göstermişim."

"Bu delilik ya da çılgınlık nöbetlerinden birinde, geminin sallanmasından mı yoksa ayağımın kaymasından mı bilmiyorum, yere düşerek yüzümü hanımın yattığı karyolanın köşesine çarptım; bu çarpmayla burnumdan kan boşandı; kamarot bir leğen getirdi, yere çömeldim, burnumdan leğene bir hayli kan aktı; kan aktıkça ben de kendime geldim, sıtmanın ya da ateşimin etkisi düştü, açlığımın kudurganlığı da böyle dindi."

"Sonra gene hastalandım; midem bulanıyor, kusmak istiyordum; ama midemde çıkaracak bir şey olmadığı için kusamıyordum; çok kan yitirdiğim için bir süre bayılmışım, herkes öldüğümü düşünmüş; ama az sonra, midemde anlatılması güç bir sancıyla gene kendime geldim; bu, karın ağrısı değil, içimi kemiren korkunç bir açlık sancısıydı; geceye doğru bu sancı geçti, azgın yemek isteği duymaya başladım; gebe bir kadının aşermesi gibi bir şeydi bu. Bir yudum şekerli su daha içtim; ama midem şekeri kabul etmeyerek hepsini geri çıkardı; sonra bir yudum şekersiz su içtim, bu midemde kaldı; kendimi yatağa atarak canımı alması için Tanrı'ya gönülden yalvardım; bu umutla avunarak biraz dalmıştım; ama uyandığımda boş bir midenin estirdiği kuruntularla kendimi ölüyor sandım, birinin beni denize atıvermesini yürekten istiyordum."

"Bütün bu süre içinde hanımım da tıpkı can çekişir gibi yanımda yatıyor; ama bu duruma benden daha iyi katlanıyordu; kendisinde kalan son ekmek parçasını da oğluna, benim genç efendime verdi; çocuk, almak istemedi; ama o zorla yedirdi; sanıyorum ki, çocuğu kurtaran da bu ekmek parçası oldu."

"Sabaha karşı gene uyudum, uyandığım zaman kendimde önüne geçilmez bir ağlama, haykırma isteği duydum, sonra da ikinci bir açlık nöbeti geldi; açlıktan kudururcasına, korkunç bir durumda ayağa kalktım; hanımım ölmüş olsaydı, ona duyduğum bütün sevgiyle birlikte etinden bir parçayı, yenebilecek bir yaratığın etiymiş gibi, hiç düşünmeden yiyecektim; bir iki kez de kendi kolumu ısırmaya kalkıştım."

"Sonunda, bir gün önce burnumun kanını akıttığım, daha içinde kan bulunan leğeni gördüm; koştum, nasıl olup da benden önce birisi almamış diye şaşırmıştım, şimdi gelir hepsini elimden alırlar diye leğendeki bütün kanı bir solukta yalayıp yuttum."

"Bunu içtikten sonra içime bir tiksinti geldiyse de, açlığım biraz olsun dizginlenmişti, bir yudum su içtim, birkaç saat sonra azıcık dirilerek kendime geldim; bu dördüncü gündü, böylece gece yarısına dek dişimi sıktım; ama çok değil, üç dört saat sonra bütün o uğursuz belirtiler gene birbirini kovaladı; hastalık, uyku, içimi kazıyan açlık, midemde sancı, kudurur gibi bir duygu, sonra gene hastalık, bulantı, sancı, çılgınca ağlamak, gene gözümü karartan bir kudurganlık; bu her çeyrek saatte bir böylece sürüp gidiyor, gitgide gücüm tükeniyordu. Gece, sabaha sağ çıkınama umudundan başka hiçbir avuntum olmaksızın kendimi yatağa attım; ama rahat yüzü görmedim."

"Bütün gece gözüme uyku görmedi; artık açlığım korkunç bir hastalığa dönüşmüştü; yemek yerine barsaklarımda dolaşan yel, dayanılmaz bir karın ağrısı, bir sancı veriyordu; bu durumda, sabahleyin küçük efendimin bana (Annem öldü)

diye seslenip ağlamasıyla irkilinceye dek uyumuşum, biraz doğruldum, yerimden kalkacak güçte değildim; hanımda yaşamaktan pek az iz kalmıştı; ama ölmemişti."

"Kazınan midemde öyle bir kıvranma, bir burulma vardı ki anlatamam; bu ancak ölümün işkenceleriyle karşılaştırılabilecek bir durumdu. Bu arada gemicilerin yukarıda 'Bir gemi! Bir gemi!' diye bağırıp çağrıştıklarını, deli gibi oraya buraya koşuştuklarını işittim."

"Yataktan kalkabilecek durumda değildim; hanımım daha da kötüydü; genç efendim öyle hastaydı ki, can çekiştiğini sanıyordum; bu gürültülerin nedenini anlamak için, hiçbirimizde kamaranın kapısını açacak güç yoktu; gemide yenecek tek bir lokma bile kalmadığını söylediklerinden, iki gündür gemicilerle de hiç görüşememiştik; sonradan söylediklerine göre, bizi öldü sanıyorlarmış."

"Canlarımızı kurtarmak için gönderildiğinizde, işte böyle korkunç bir durumdaydık; bizi nasıl bulduğunuzu ise siz de en az benim kadar, belki de benden daha iyi biliyorsunuz."

Bütün bunlar kızcağızın bana anlattıklarının aynısıdır; şunu da belirtmeliyim ki, açlıktan ölme durumun böyle canlı bir öyküsünü başka hiç kimseden işitmediğim için bu sözler bende büyük ilgi uyandırdı. Kızın anlattıklarının gerçekliğine de inanmak eğilimindeyim; gerçi delikanlı da olayın büyük bir bölümünü anlatmaya çalışmıştı; ama anlaşılan anasının kendisini canı pahasına beslemiş olmasından dolayı delikanlının anlatmasında kızın sözlerindeki o canlılık, o açıklık yoktu; oysa zavallı kızcağız, yaşlı, oldukça güçsüz yapılı hanımından daha dayanıklı olduğu için açlıkla daha çetin savaşmış olabilirdi. Demek istediğim, hizmetçi kızın açlığın son derecesini hanımından daha önce duyacağı anlaşılır, hanımının son lokmayı kıza değil, çocuğa vermiş olması da hoşgörülebilir. Bütün bu anlattıklarına bakılırsa, bizim gemiye ya da bir başkasına rastlamasaymışlar, birkaç

gün sonra, birbirlerini yemedikçe, açlıktan kırılıp gidecekleri gün gibi ortadaymış; ama bulundukları durumda, mucize yoluyla yetişebilecek bir yardım dışında her türlü yardımdan yoksun, bütün karalardan da yüzlerce mil uzakta oldukları düşünülürse, birbirlerini yemeleri bile ancak kısa bir süre içinde kurtuluş olacakmış; bunları sırası geldi diye, konudışı anlattım; şimdi, getirdiğim şeyleri adadakilere nasıl dağıttığım konusuna dönüyorum.

İlkin, bilindiği üzere, birçok nedenden dolayı parça parça getirdiğim, yanlarında kurmak niyetinde olduğum kayıktan hiçbirine bir şey sezdirmedim; çünkü, hiç değilse ilk geldiğim zaman, aralarında öyle çok çatışma tohumları görmüştüm ki, sandalı kurup da ellerine verecek olsam, en ufak bir anlaşmazlıkta ayrılmaya, birbirlerinden uzaklaşmaya, belki de korsanlığa yelteneceklerini düşünerek bulduğuyla yetinen, çalışkan, dinine bağlı insanların yurdu olmasını istediğim bu adayı bir hırsızlar yuvasına çevireceklerinden korkmuştum; aynı nedenle kendilerine gemideki benim iki tunç topla yeğenimin ne olur ne olmaz diye bulundurduğu iki güverte topunu da bırakmadım. Onları, hem kendilerinin hem de bütün emeklerinin yıkımıyla sonuçlanacak bir saldırı savaşı ya da dışarı gidip sağa sola saldırınalarına kalkışmaları için değil, daha çok kendilerine yönelecek bir saldırıya karşı savunma yapabilmeleri için donatmak istiyordum. Bununla birlikte sırası gelince de söyleyeceğim üzere, kayıkla topları başka bir yoldan gene onların hizmetinde bıraktım.

Artık adanın işlerini bitirmiştim. Hepsini iyi bir durumda, kolaylıklar içinde bırakarak aralarında yirmi beş gün kaldıktan sonra mayısın beşinci günü gemiye bindim; hepsi de ben kendilerini gelip alıncaya dek adada kalmaya söz verdiklerinden bir fırsat bulabilirsem Brezilya'dan daha başka şeyler, özellikle tuz ile koyun, inek, domuz gibi hayvanlar göndereceğini söyledim; çünkü yolculuğumuzun uzaması,

besleyecek otumuzun kalmaması yüzünden, İngiltere'den getirdiğim ineklerle danaları gemide kesmek zorunda kalmıştık.

Ertesi gün onları beş topla selamlayarak yelken açtık, yirmi yirmi iki gün sonra Brezilya'da Santos Körfezi'ne vardık; yolculuğumuzda karşılaştığımız tek dikkate değer şey şu oldu: Yelken açışımızın üçüncü günü, durgun bir havada yol alırken, karadaki bir koya ya da körfeze hızla akan, doğu kuzeydoğu yönünde bir akıntı bizi yolumuzdan ayırdı, adamlarımız bir iki kez "Gündoğusu kara!" diye bağırdılar; ama bu kara, bir kıta mıydı yoksa ada mıydı, bir türlü anlayamadım.

Üçüncü gün akşama doğru, denizin çarşaf gibi, havanın durgun olduğu bir sırada, ileride denizi kapkara bir şeyin kapladığını gördük, bunun ne olduğunu uzun süre anlayamadık, bizim ikinci kaptan çarmık'a tırmanıp da dürbünle o yana bakınca, "Bir ordu!" diye bağırdı. Ordu sözüyle ne demek istediğini anlayamadığım için, adamcağızı hemen budalalıkla suçlayarak biraz sertçe azarladım. "Aman efendim, darılmayınız, çünkü gördüğüm şey gerçekten bir ordu; bir de donanma var, öyle sanıyorum, bin tekne kürek çekerek var hızlarıyla üzerimize doğru geliyor, bunu kendi gözünüzle de görebilirsiniz" dedi.

Biraz şaşırmıştım, yeğenim kaptan da şaşkınlık içindeydi; çünkü adadayken bunlar üzerine korkunç şeyler işitmişti, daha önce bu denizlerde hiç bulunmamış olduğu için ne yapacağını bilmiyor, ikide bir hepimizin sonu geldiğini, bizi diri diri yiyeceklerini söylüyordu; hava durgundu, akıntı da bizi karaya doğru hızla sürüklediğinden, durumumuzu ben de pek parlak görmüyordum. Bununla birlikte korkuya kapılmamasını, onlarla bir kavgaya tutuşup tutuşmayacağımızı kararlaştırmamız için, yakınımıza geldikleri an, gemiyi bir demir yerine getirmesini söyledim.

Havanın durgunluğu sürüyor, hızla üzerimize doğru geliyorlardı; ben de demir atılması, bütün yelkenlerin indirilmesi için buyruk verdim; adamlarımıza, vahşilerin gemiyi ateşe vermelerinden başka hiçbir şeyden korkmamalarını, bununla birlikte sandalları indirerek birini başa, ötekini de kıça bağlamalarını, ikisini de adamakıllı donatarak o durumda sonucu beklemelerini söyledim; bunu, vahşiler gemiyi dışından ateşe vermeye kalkışırlarsa, sandalda kovalarla, küreklerle ateşi söndürmeye hazır adamlarımızın bulunması için yaptım.

Bu durumda bekledik, kısa bir süre sonra yanımıza sokuldular; ama böylesine korkunç bir görünüşle daha önce hiçbir Hıristiyan karşılaşmamıştır. Bizim ikinci kaptan, bin kayıkla geldiklerini söylerken yanılmıştı; yanaştıklarında en çok yüz yirmi altı kayık saydık; bir hayli kalabalıktılar; çünkü kimi kayıkta on altı on yedi, kimisinde daha da fazla adam vardı; her kayıkta en az altı yedi kişiydiler.

Yanımıza geldikleri zaman, şüphesiz böyle bir şeyi daha önce hiç görmediklerinden şaşırıp kalmışlardı; sonradan anladığımıza göre, başlangıçta bize karşı ne yapacaklarını da kestirememişler. Bununla birlikte hiç sakınmadan iyice yanımıza sokuldular, çevremizi kuşatmak istedikleri görülüyordu; ama sandaldaki adamlarımıza, onları daha fazla yaklaştırmamaları için seslendik. Bu yeni buyruk, hiç niyetimiz yokken,

onlarla büyük bir kavgaya tutuşmamıza yol açtı; çünkü büyük kayıklarından beş altısı bizim sandala fazla yaklaşınca, adamlarımız elleriyle geride durmalarını işaret etmiş, onlar da bunu çok iyi anlayarak gerilemişlerdi; ama bu çekilmeleri sırasında üzerimize elli atmış ok yağdı, sandaldaki adamlarımızdan biri ağırca yaralandı.

Bununla birlikte sandaldakilere, ne olursa olsun ateş etmemelerini söyledim, kendilerine birçok tahtalar, vahşiler gene ok atarlarsa korunabilsinler diye bizim marangozun çabucak hazırladığı tahta siperler verdim.

Yarım saat sonra hepsi bir araya toplanarak gemimizin kıçına yanaştılar; öyle yaklaşmışlardı ki, niyetlerini kestiremesek de, ne olduklarını kolayca seçebiliyorduk. Bunların benim o eski ahbaplardan, kendileriyle kavgaya alıştığım eski vahşilerden olduklarını kolayca anladım; hemen sonra bizden, tam bordamızla karşı karşıya gelecek ölçüde biraz açıldılar, sonra doğruca üzerimize gelerek sesimizi işitebilecekleri kadar yakınımıza sokuldular. Bunun üzerine adamlarımıza toplarımızı hazırlamalarını, vahşilerin bir daha atacakları oklara karşı gizlenmeleri için buyruk verdim; ama sesimizi işitebilecek yakınlıkta olduklarından, Cuma'yı onlara kendi dilleriyle seslenerek niyetlerinin ne olduğunu anlaması için güverteye çıkardım; Cuma çıktı, dediklerini anladılar mı anlamadılar mı bilmiyorum, ama seslenmesiyle birlikte en öndeki, daha doğrusu en yakınımızdaki kayıktan altı kişi eğildiler, sözüm yabana, "Siz bizim kıçımızı öpün" der gibi, çıplak gerilerini bize çevirdiler; bu bir meydan okuma mıydı, gözdağı mıydı yoksa bir öfke belirtisi ya da ötekilere verilmiş bir işaret miydi anlayamadık; ama Cuma birden, ok atacaklar diye bağırdı, ne yazık ki bir anda üç yüze yakın sayıda ok yağdırarak görünürde başka bir adam bulunmadığı için Cuma'yı öldürüp beni kolay kolay anlatılmaz bir acıya sürüklediler.

Zavallıyı yaralayan oklar üçten aşağı değildi, ayrıca üç ok da hemen yanıbaşına düşmüştü; işte böyle uğursuz nişancılardı bunlar.

Bütün yalnızlıklarımda, sıkıntılarımda bana yoldaşlık eden eski uşağımı yitirmekle gözümü öyle bir öfke bürümüştü ki, hemen beş topun dördünün de büyük kurşunlarla doldurulması için buyruk verdim, öyle bir yaylım ateş ettirdim ki, doğduklarından beri böylesini işitmemişlerdir.

Ateş ettiğimiz zaman bizden uzaklıkları iki yüz metreden fazla değildi; ama topçular öyle iyi nişan almıştı ki, her bir topun üç dört kayığı birden devirdiğini söylersem, hiç de abartma olmaz.

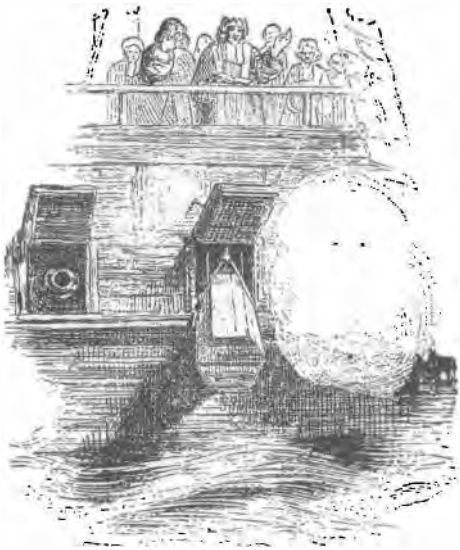
Çıplak kıçlarını bize göstererek yaptıkları arsızlığa pek aldırmamıştık; bizde büyük bir saygısızlık, bir hor görme sayılan bu davranışın onlarca da aynı anlamı taşıyıp taşımadığını bilmiyorduk; dolayısıyla bu davranışlarına karşılık, onlarda yeterince korku uyandıracağını bildiğim kurusıkı beş top atışıyla yetinmiştim; ama bütün öfkeleriyle üzerimize ok yağdırdıklarını, özellikle çok sevdiğim, büyük değer verdiğim, bu sevgiyi hak ettiğini göstermiş biricik adamım Cuma'yı öldürdüklerini gördüğüm an, elimden gelse her kayığı birer birer devirir, adamlarını birer birer boğardım; bana büyük mutluluk sağlayacak böyle bir iş, herhalde hem Tanrı hem de insanlar gözünde çok haklı bir davranış olurdu.

Bu yaylım top ateşiyle kaçını öldürdüğümüzü, kaçını yaraladığımızı söyleyemem; ama böyle bir kalabalıkta böylesi bir korkunun hiçbir zaman görülmediği apaçık bir gerçekti; kayıklardan on üç on dördü parçalanmış, adamlar denize dökülmüş çırpınıyorlardı; korkudan ödleri patlayan ötekiler de kayıkları parçalananlarla devrilenleri kurtarmaya kulak asmadan alabildiğine kaçtılar; içlerinden birçoğunun boğulduğunu sanıyorum; hepsi gittikten bir saat sonra, bizim gemiciler, yüze yüze bitkin düşmüş bir zavallıyı yakaladılar.

Toplarımızın küçük kurşunları bunlardan birçoğunu öldürmüş, yaralamış olmalıydı; ama ne olduklarını hiçbir zaman öğrenemedik; çünkü öyle bir hızla kaçmışlardı ki, aşağı yukarı üç saat sonra, açıklarda çalkalanan üç dört kayıktan başka hiçbir şey görünmüyordu. O akşam rüzgâr yükseldi, biz de demir alarak Brezilya'ya yelken açtığımız için ötekileri bir daha göremedik.

Gerçi bir tutsağımız vardı ama, adam öyle somurtuyordu ki, ne bir lokma bir şey yiyor ne de ağzından tek söz çıkıyordu; ilkin açlıktan kendini öldüreceğini sandık; ama ben onu yola getirecek bir işe başvurdum; adamlarımıza, kendisini geriye sandala bırakmalarını, konuşmayacak olursa buldukları yere bırakmakla, denize atmakla korkutmalarını söyledim; bunun da etkisi olmadı; ama sonunda gerçekten denize atıp yanından uzaklaştılar, ancak bir mantar gibi yüzebildiği için sandalın ardından gelmeye başladı; dediklerinden tek söz anlaşılmamakla birlikte gemicilere seslenerek bir şey söylüyordu; sonunda kendisini gene sandala aldılar; daha sözden anlar bir duruma geldiği için bir daha onu boğdurmaya niyet etmedim.

Gene yelken açmıştık, yalnız biricik yoldaşım Cuma'yı yitirdiğimden dolayı şimdi anlatılmaz acılar içinde bir adamdım; adaya geri dönüp oradakilerden birini hizmetim için almaktan büyük sevinç duyacaktım; ama bu da olacak iş değildi; böylece gene yolumuza koyulduk. Dediğim gibi, bir tutsağımız vardı; ona bir şeyler anlatabilmemiz bir hayli zaman gerektirdi. Yalnız zamanla bizim gemiciler ona biraz İngilizce öğretmişler, yavaş yavaş yola gelmeye başlamıştı. Hangi ülkeden geldiğini sordum, dediğinden hiçbir şey anlayamadık; çünkü sesi öyle çirkin, öyle gırtlaktan çıkıyordu ki, söylediklerini hiçbir şeye benzetemiyorduk; başka türlü bir ses çıkarsalar, bu dili çok iyi konuşabileceklerine hepimiz kesinlikle inanıyorduk; ses çıkarırken dişlerini, dilini, dudaklarını, da-

mağını kullandığını da görmüyorduk; bütün sözleri av borusundan çıkan bir ses gibi doğrudan doğruya gırtlak borusundan çıkarıyordu. Bununla birlikte İngilizceyi biraz öğrendikten sonra, krallarıyla büyük bir savaşa gitmekte olduklarını söyledi. Krallar deyince, kaç kralları olduğunu sorduk. Beş ulus olduklarını, hepsinin birleşerek iki ulusa karşı gittiklerini anlattı. Bizim üzerimize ne diye geldiklerini sorduk, "bu garip şeyi görmek için" dedi; bu Kızılderililer de tıpkı Afrika yerlileri gibi İngilizceyi öğrenirken sözcüklerin söylenişini iyice bozuyorlar, her sözcüğün sonuna bir "e" sesi ekliyorlardı; bu alışkanlıkları ne yapılsa giderilemiyordu; Cuma'yı bile bundan büyük güçlükle vazgeçirmiştim.

Cuma'dan söz etmişken, burada onu son olarak anmalıyım; zavallı dürüst Cuma! Onu büyük bir saygıyla, üzüntüyle bir tabuta koyup denize atarak gömdük; gemicilere onun için on bir top attırdım; gelmiş geçmiş uşakların en değerbiliri, en uysalı, en dürüstü, en anlayışlısı olan bir insanın yaşamı da böylece sona erdi.

Şimdi tatlı bir rüzgâra kaptırmış, Brezilya'ya doğru yol alıyorduk. On iki günlük bir yolculuktan sonra, ekvatorun güneyinde beşinci enlem dairesindeyken, Amerika'nın o kesimindeki en kuzeydoğu noktası olan yeri gördük. Kıyıyı gözden ayırmadan tam dört gün güneydoğu yönünde yol alarak

St. Augustine Burnu'na, oradan da üç günde eski kurtuluş yerime, hem iyi hem de kötü yazgılarımın başlangıç noktası olan All Saints Körfezi'ne gelip demirledik.

Buralara benden daha az işi olan hiçbir gemi gelmemiştir; bununla birlikte kara ile herhangi bir ilişki kurmamıza güçlükle izin verildi; benim ortağın kendisi sağdı, oranın ileri gelenleri arasına girmişti; bu yerde gördüğüm kolaylığı ne vekilim olan iki tüccar, ne de oradaki eski olağanüstü yaşayışım sağlayabilirdi. Ortağım, Augustines Manastırı'nın başpapazına beş yüz, manastıra gelen yoksullara da iki yüz yetmiş iki *moidores* altını verdiğimi hatırlatarak başrahibi, benim, kaptanın, sekiz de gemicinin karaya çıkabilmesi için valiye gidip izin almaya zorlamıştı; ancak gemiden karaya hiçbir mal çıkarmamamız, izinsiz hiç kimseyi dışarı götürmememiz isteniyordu.

Dışarıya hiçbir mal çıkarmamamız konusunda öyle sıkı davrandılar ki, ortağıma armağan olarak getirdiğim birtakım ince kumaşları, ketenleri çıkarmak için bin bir güçlük çektim. Ortağım, benim gibi hiçten işe başlamış bir adam olmakla birlikte çok eli açık, gözütok bir adamdı; kendisine bir şeyler vermek niyetimi hiç sezdirmediysem de, bana otuz *moidores*'ten fazla tutan şarap, tatlı, ayrıca biraz tütün, üç dört de altın göndermişti; bununla birlikte yukarıda söylediğim üzere, ince İngiliz kumaşları, tüller, ipekliler gibi armağanlarımla ben de bunun altında kalmadım, ayrıca kendisine başka işlerde kullanılmak üzere aşağı yukarı yüz İngiliz lirası tutarında aynı mallardan verdim; benim adaya göndermeyi tasarladığım gerekli eşyalar için, İngiltere'den getirdiğimi söylediğim tekneyi kurmasını istedim.

Bu işi hemen ele aldı, teknenin her şeyi hazır olduğu için kurulması birkaç günde bitti; kaptana yeri şaşırmaması için elimden gelen bilgiyi verdim; ortağımdan, sonra aldığım habere göre, adayı şaşırmadan bulabilmişlerdi. Tekneyi adaya

göndereceğim eşyalarla hemen yükledim; benimle birlikte bulunan gemicilerden biri de bir zamanlar bu sularda korsanlık, Maryland'da çiftçilik yaptığından, tarım işlerinden anladığından söz ederek adaya gidip yerleşmek isteğinde bulundu; İspanyol valiye, kendisine yeterince toprak, giyim eşyası, alet, takım vermesi için yazdım; istediği her şeyi vererek onu da uğurladım.

Bunlardan başka, tutsak ettiğimiz vahşiyi de kendisine köle yapması için verdim, her şeyden bu vahşiye de bir pay ayırmasını İspanyol valiye yazdım.

Bu adamın işlerini bitirdiğimiz sırada, benim eski ortak, çok iyi, dürüst bir adam olarak tanıdığı bir Brezilyalı çiftçinin de kiliseyle başı derde girdiğini, suçunu bilmemekle birlikte adamın herhalde kiliseye karşı olduğunu, Engizisyon korkusundan delik delik saklandığını, karısıyla, iki kızıyla birlikte kaçacak bir yer aradığını, bu adamı adaya gönderir, orada kendisine toprak verdirirsem, işe başlayabilmesi için kendisinin biraz eşya da verebileceğini, çünkü Engizisyon memurlarının adamın varına yoğuna el koyduğunu, iki köleyle birkaç ev eşyasından başka hiçbir şey bırakmadıklarını söyledi; sonra da "Bu adamın inancından nefret ediyorsam da, Engizisyon'un eline düşmesini istemiyorum; çünkü yüzde yüz diri diri yakarlar" dedi.

İsteğini hemen kabul ettim, bizim İngiliz'i de yanlarına kattım, tekne denize açılıncaya dek adamı, karısıyla birlikte bizim gemide sakladık; bütün eşyaları yüklendikten sonra, tekne körfezden açılınca hepsini bindirdik.

Bizim gemici bu yeni çiftçinin gelişine çok sevindi; ikisinin de eşyaları, aletleri, takımları epeyce zengin sayılırdı; ama yukarıda da söylendiği üzere şimdilik pek bir şeyleri yoktu. Bununla birlikte götürdükleri şekerkamışı dikmeye yarayan aletlerle şekerkamışı fideleri her şeyden daha önemliydi; bu dediğim Portekizli şekerkamışı çiftçiliğinden çok iyi anlıyormuş.

Adadaki kiracılarıma bu tekneyle gönderdiğim eşyalar arasında, üç sağmal inek, beş dana, yirmi iki erkek domuz, üç gebe domuz, iki kısrak, bir de aygır gönderdim.

İspanyollara verdiğim sözü yerine getirerek üç Portekizli kadının da gitmesini sağladım, kendilerine bunlarla evlenmelerini, bunlara iyi davranmalarını yazdım. Daha fazla kadın gönderebilirdim; ama kilisenin elinden kaçan adamın iki kızı bulunduğunu, İspanyolların da ancak beş kişi olduklarını, bu beş kişiden ikisinin başka bir ülkede de olsa evli bulunduklarını hatırladım.

Bütün bunlar adaya sağ salim varmış; sizin de anlayacağınız gibi, bizim oradaki adamların hayli işine yaramış; sayıları epeyce kalabalık olan küçük çocukları saymazsak, şimdi adada altmış yetmiş kişi olmuşlardı; İngiltere'ye döndüğümde Londra'da Lizbon üzerinden gönderilmiş mektuplarını aldım; şimdi hemen biraz da bundan söz edeceğim.

Artık adayla ilgili işlerimi, bu konuda söyleyeceklerimi bitirmiş bulunuyorum. Anılarımın bu son bölümlerini okuyacak olan kimseler, gözlerini bu adadan iyice ayırıp da ne kendi çektiklerinden ne de başkalarının başına gelen sıkıntılardan ders alan, hemen hemen kırk yıllık uğursuzluklardan, sıkıntılardan uslanmayan, umduğundan fazla bir mutlulukla yetinmeyen, eşi işitilmemiş acılarla, üzüntülerle bile yola gelmeyen yaşlı bir adamın çılgınlıklarını beklerse pek yerinde bir şey yapmış olurlar.

Benim Batı Hint Adaları'na gitme isteğim, özgür, hiçbir suç işlememiş bir adamın, hapishane gardiyanına gidip de suçlularla birlikte kapatılmasını, aç bırakılmasını dilemesinden çok daha anlamsız bir şeydi. Kendime İngiltere'de küçük bir gemi alıp doğruca adaya gitseydim, gerek oradaki halk gerekse çiftçilik için yararlı olabilecek eşyaları öbür gemiye değil de, kendi gemime yükleyerek buradaki hükümetten İngiliz uyruğunda kalmam şartıyla adanın mülkiyetini bana

veren bir belge alarak top, cephane, çift çubuk işlerinde çalışacak, topraklara yerleşecek birtakım insanlar götürüp adayı İngiltere adına donatıp güvenliğini sağlasaydım, böylece nüfusunu da arttırsaydım –bunu yapmak benim için hiç de güç olmazdı–, kendim de oraya yerleşerek altı aylık bir süre içinde kolayca başarabileceğim üzere, gemiyi pirinçle yükleyip geri yollasaydım, İngiltere'deki dostlarımdan da gemiyi bize gerekli eşyalarla dolu olarak göndermelerini isteseydim, bütün bunları yapıp adada kalmış olsaydım, en azından akıllı, sağduyulu bir insan gibi davranmış olurdum; ama ben bütün bu çıkarları horgören başıboş bir ruhun etkisindeydim; oraya yerleştirdiğim bütün insanların efendisi olmaktan, onlara eski zaman hakanları gibi yüce iyilikler yapmaktan, hem oradaki bütün ailenin hem de ekili toprakların babası olmaktan kendime büyük pay çıkarıyordum. Orasını bir hükümetin ya da ulusun egemenliğine sokmayı, bir prensin yönetimini tanımayı ya da oradaki adamlarımı bir ulusun uyruğuna vermeyi aklımdan bile geçirmiyordum; üstelik adaya bir ad bile vermemiş, bulduğum gibi, hiç kimsenin malı olmayarak bırakmış, insanlarına da kendi yönetimimden başka bir hükümet yönetimi tanımamıştım. Gerçi onlar üzerinde bir baba, bir koruyucu olarak geniş etkilerim vardı; ama kendi gönüllerine, isteklerine aykırı düşecek bir buyruk vermeye hiçbir hakkım yoktu. Bununla birlikte gene de orada kalsaydım, çok iyi etmiş olacaktım; onlardan ayrıldığım, bir daha da adaya uğramadığım için oradan aldığım son mektuplar ortağımın aracılığıyla geldi; ortağım adaya bir tekne dolusu mal daha yollamış, durumu bana da yazmıştı; mektubunu yazılışından beş yıl sonra alabildim; geçimlerinin pek iyi olmadığını, orada uzun süre kalmaktan sıkıldıklarını, Will Atkins'in öldüğünü, beş İspanyol'un adadan ayrıldıklarını, vahşilerden pek sıkıntı çekmemişlerse de, aralarında birtakım ufak tefek çatışmaların geçtiğini, ölmeden önce yurtlarını bir daha görebilsinler

diye kendilerini oradan aldırmak konusunda verdiğim sözü anımsamam için yazmasını kendisinden dilediklerini bildiriyordu.

Ama ben gerçekten sonu olmayan bir işe atılmıştım; benimle daha ilgilenmek isteyenler, birtakım yeni çılgınlıkları, güçlükleri, çetin serüvenleri izlemeyi göze almalıdırlar; bu serüvenlerde Tanrısal adalet açıkça göze çarpar, ulu Tanrı'nın isteklerimizi ne büyük bir kolaylıkla karşıladığı, en özlediğimiz şeyi bize nasıl dert yaptığı, en büyük mutluluk saydığımız şeylerle bizi ağır ağır nasıl cezalandırdığı görülebilir.

Hiçbir bilge kişi, ben kendime istediğim yaşama biçimini seçebilirim diye kendi yargı gücüyle sakın böbürlenmesin. İnsan, uzağı göremeyen bir yaratıktır; ancak kendisinden az öteyi görür. Tutkular insanın en iyi dostları olmadıkları gibi, özel duygular da genellikle en kötü danışmanıdır.

Bunu, gençliğimden beri duyduğum karşı konulmaz yolculuk özlemimle ilgili olarak söylüyorum; bu özlemin benim için bir ceza olduğu şimdi nasıl da apaçık ortadaydı. Bunun nasıl geliştiğini, şeklini, akışını, sonucunu en ince ayrıntılarına varıncaya dek tarih sırasıyla anlatmak kolaydır. Ama Tanrı gücünün, böyle kendi isteklerimizin seline kapılarak sürüklenmemize izin vermesindeki gizli amaç, ancak hakkın sesini işitebilen kimselerce anlaşılabilir.

İşim olsun olmasın, yola çıktım; bu davranışımın doğruluğu yanlışlığı üzerinde daha fazla yorum yapmanın artık zamanı değildir; yolculuk niyetiyle gemiye binmiştim, yolculuğa da çıktım.

Yalnız şunu belirtmeden geçmeyeyim; bizim dürüst, inancı-bütün papaz burada benden ayrıldı; Lizbon'a gidecek hazır bir gemi vardı; kendi gözlemlerine göre, başladığı hiçbir yolculuğun sonunu getiremeyeceğini bilmekle birlikte gene de gitmek için benden izin istedi. Ben de onunla gitmiş olsaydım ne iyi olacaktı!

Artık iş işten geçmişti; Tanrı'nın yazdığı şey en hayırlısıdır; onunla gitseydim, şükretmemi gerektirecek bunca şeyle karşılaşmayacaktım, siz de Robinson Crusoe'nun yolculukları ile serüvenlerinin ikinci bölümünden hiçbir şey işitemeyecektiniz; burada artık boş yere kendi kendime söylenmeyi bırakarak yolculuğumu anlatmaya dönmeliyim.

Brezilya'dan doğruca Atlantik Denizi'ne açılarak Cape de bon Esperance'a ya da bizim deyimle Ümit Burnu'na geldik; yolculuğumuz oldukça iyi geçti, yolumuz genellikle güneydoğuydu; ara sıra bir fırtınayla, ters rüzgârlarla karşılaştığımız oldu; ama denizdeki üzüntülerim, talihsizliklerim artık son bulmuştu; bundan sonra başıma gelecek sıkıntılara, dertlere karada uğrayacaktım; bundan da her şeyi yöneten Ulu Tanrı isterse, karanın da tıpkı deniz gibi başımıza bin bir iş açacağı anlaşılabilir.

Gemimiz bir ticaret yolculuğu yapıyordu; bizimle birlikte yük sorumlusu da vardı; navlun anlaşmasına göre, Ümit Burnu'ndan sonra gidilecek birçok limanda geminin kaç gün kalacağı belliydi; bunun dışında her şeyi bir sorumlu adam yönetecekti. Burada bana düşen bir iş yoktu, hiçbir şeye de karışmadım; yeğenim kaptanla yük sorumlusu aralarında konuşuyorlar, nasıl uygun görürlerse öyle karar veriyorlardı.

Ümit Burnu'nda ancak içme suyu almaya kaldık, Coremandel kıyılarını tutmak için hemen yola çıktık; gerçi elli toplu bir Fransız savaş gemisi ile iki ticaret gemisinin Hint Adaları'na gitmekte olduklarını işittik, Fransızlarla savaş halinde bulunduğumuz için biraz korktum; ama kendi yollarına gitmişlerdi, ne olduklarını da bir daha işitmedik.

Hemen hemen bütün uzun yolculuk öykülerini dolduran, sözü edilen yerlere gidecek olanlardan başka hiç kimseye yararı bulunmayan, okunması oldukça yorucu tanımlarla, geçtiğimiz yerleri, yolculuğumuzun günlüğünü, pusulayı, enlemleri, boylam uzaklıklarını, rüzgârları, limanların durumunu

uzun uzun anlatarak öykümün tadını kaçırmak, okuru da sıkmak istemiyorum. Dolayısıyla yalnız uğradığımız limanların, yerlerin adlarını vermek, bir yerden bir yere giderken de başımıza gelenleri anlatmakla yetineceğim.

Önce Madagaskar Adası'na uğradık; buranın halkı kötü, kavgacı, büyük bir ustalıkla kullandıkları oklarla, yaylarla tepeden tırnağa silahlı olmakla birlikte kendileriyle bir süre çok iyi geçindik, onlar da bize iyi davrandılar; kendilerine verdiğimiz makas, bıçak gibi ufak tefek şeyler karşılığında, bize orta boyda, eti çok güzel olan on bir semiz tosun getirdiler; bunların birazını o zamanki yiyeceğimize kullandık, kalanını da tuzlayarak gemiye kumanya yaptık.

Kumanyamızı düzdükten sonra burada bir süre daha beklemek zorunda kaldık; gittiğim yerlerin her köşesini bucağını görmeye pek meraklı olduğumdan, elimden geldiğince sık sık karaya çıkıyordum; bir akşam adanın doğu kıyısına çıktık. Halk –bu arada hayli kalabalık olduklarını da söyleyeyim– çevremize toplandı, uzaktan bizi seyretmeye başladılar; ama biz onlarla çekinmeden alışveriş yaptığımız, kendilerinden de iyi davranış gördüğümüz için, bunda hiçbir tehlike görmüyorduk; kalabalığı görünce bir ağaçtan üç dal kestik, az ötemize diktik; bu ülkede böyle yapmak barışın, dostluğun işareti sayılıyor, karşıdakiler de bunun üzerine üç dal ya da değnek dikerlerse, barışı, dostluğu kabul etmiş oluyorlardı; ama onların diktiği üç değnekten öteye geçmemeniz, onların da sizin diktiklerinizden beriye gelmemesi anlaşmanın gerektirdiği bir şeydi; böylece üç dalınızın ya da değneğinizin ardında tam bir güven içinde kalabiliyordunuz, onların değnekleriyle sizinkiler arasında kalan yer de açıkça konuşmak, alışveriş, mal değiş tokuşu için bir pazar yeri oluyordu. Oraya gittiğiniz zaman silahlarınızı götürmüyordunuz, onlar da mızraklarını, kargılarını ilk değneklerin yanına dikiyor, silahsız geliyorlardı; ama kendilerine gösterilecek bir sertlik

karşısında hemen anlaşma bozuluyor, değneklere doğru koşarak silahlarını kaptıkları gibi dostluk sona eriyordu.

Bir akşam kıyıya gittiğimizde her zamankinden daha büyük bir kalabalık toplandı; ama her şey dostluk, tatlılık içinde geçiyor, bize türlü türlü yiyecekler getiriyorlar, biz de kendilerine verdiğimiz ufak tefek şeylerle onları sevindiriyorduk; bir yandan da kadınları bize süt, birtakım kökler, işimize yarayacak birçok şey taşıyorlardı; her şey yolundaydı. Ağaç dallarından kendimize bir kulübe ya da çardak gibi bir şey yaparak bütün gece kıyıda kaldık.

Nedense, ötekiler gibi kıyıda yatmak pek işime gelmiyordu; sandalımız, içinde bekçi olarak bıraktığımız iki adamla birlikte, kıyıdan bir taş atımı yerde demirliydi; adamlardan birini kıyıya çağırdım, üzerimize örtmek için biraz ağaç dalı alarak sandala girdim, yelkeni sandalın içine serdim, bütün gece dalların altında sandalda yattım.

Sabahın saat ikisine doğru, bizimkilerden birinin kıyıdan korkunç bir gürültüyle bas bas bağırdığını, Tanrı adı için sandalı kıyıya getirmemizi, yoksa hepsinin boğazlanacağını söylediğini işittik; aynı zamanda beş misket sesi işittim, bütün silahları da buydu; art arda üç kez ateş ettiler; anlaşılan buranın yerlileri, beni uğraştıran Amerika yerlileri gibi tüfekten kolay kolay korkmuyorlardı.

Bu süre içinde olup bitenleri anlayamamıştım; ama gürültü üzerine hemen uyanarak sandalı yürüttüm, karaya çıkıp yanımızdaki üç tüfekle bizimkilere yardıma karar verdim.

Sandalı hemen karaya çıkardık, bizimkiler kötü sıkışmışlardı; artlarında üç dört yüz kişi, sandala yetişmek için var hızlarıyla kendilerini denize attılar. Bizimkiler topu topu dokuz kişiydi, içlerinden yalnız beşinde tüfek vardı; gerçi ötekilerin de kılıçlarıyla tabancaları vardı ama, bunlar pek az işe yaramıştı.

Adamlarımızdan yedisini sandala aldık, üçü çok ağır yaralı olduğundan, bu iş hayli güç oldu; daha da kötüsü, biz

bunları almaya çalışırken, karadayken uğradıklarından hiç de aşağı kalmayan bir tehlikeyle karşılaştık; çünkü üzerimize alabildiğine ok yağdırıyorlardı; neyse ki oturak tahtalarıyla, Tanrı'nın yardımıyla sandalda bulunan iki üç sökük tahtayı kullanarak küpeşteye bir tahta siper yapabildik.

Bu iş gündüz olsaydı, attıklarını kaçırmayan bu keskin nişancılar, en ufak bir yerimiz bile açıkta kalsa, hepimizin işini yüzde yüz bitirirlerdi; ayışığı yardımıyla, bize kıyıdan oklarıyla, mızraklarıyla saldırdıklarını görebiliyorduk; tüfeklerimizi doldurarak bir yaylım ateş ettik, bağırıp çağırmalarından birçoğunun yaralandığını anladık; gene de ortalık ağarıncaya dek kıyıda savaş kolunda beklediler; bize daha iyi nişan alabilmek için günışığını beklediklerini düşündük.

Bu durumda kaldık, demiri nasıl kaldıracağımızı, yelkeni nasıl açacağımızı bilemiyorduk; çünkü bu işleri yapmak için ayağa kalkmamız gerekecek, biz küçük saçmayla ağaçtaki bir kuşu nasıl hiç kaçırmadan vurabilirsek, onlar da bizi aynı kesinlikle avlayacaklardı; gemiye tehlike işaretleri verdik, gemi bizden şöyle böyle bir mil uzakta idiyse de, yeğenim tüfeklerimizin sesini işitmiş, dürbünle içinde bulunduğumuz durumu, karaya doğru ateş ettiğimizi görmüştü; çabucak demir alarak gemiyi elinden geldiğince karaya soktu; öteki sandalı on adamla birlikte bize yardıma gönderdi; ama bu gelenlere durumumuzu anlatarak çok yaklaşmamalarını söyledik. Bununla birlikte epeyce yaklaştılar, gemicilerden biri çımayı eline alarak kendisini hiç göremeyecekleri biçimde, bizim sandalı düşmanla kendi arasında tutup yüze yüze geldi, halatı sandalımıza bağladı; bunun üzerine biz kendi halatımızı laçka ettik, demiri de orada bıraktık; okların menzilinden çıkıncaya kadar bizi yedeklerine aldılar, bu arada biz de yaptığımız tahta siperin arkasında gizli kaldık.

Biz kıyı ile geminin arasından çekilir çekilmez, gemi kıyıyı bordasına aldı, iri kurşun saçmasıyla, demir parçalarıyla

sıkılanmış toplarla bir yaylım ateş ederek düşmana korkunç zarar verdik.

Ancak tehlikeyi atlatıp gemiye vardığımızda, patırtının neden çıktığını sorup soruşturmaya zaman bulabildik; çünkü buralara sıkça gelip gitmiş olan yük sorumlusu bir noktaya dikkatimi çekmiş, arada bir anlaşma varken, kendilerini kızdıracak bir şey yapılmadıkça, yerlilerin hiç kimseye dokunmayacaklarına kesin inancı olduğunu belirtmişti. Sonunda her şey anlaşıldı; bize süt satmaya gelen yaşlı bir kadın, yanında birtakım köklerle tohumlar taşıyan bir de genç kadın getirmişti; yaşlı kadın, –genç kadının anası mıymış değil miymiş bilmiyorlar– bize süt satarken bizimkilerden biri yanındaki genç kadına kabaca sarkıntılık etmiş; bunun üzerine kocakarı yaygarayı bamış. Ama bizim gemici de eline geçirdiği avı bırakmamış, ortalık hemen hemen karanlık olduğundan, yosmayı kocakarının gözünden uzak bir yere, ağaçların arasına çekmiş; kocakarı kızsız geri dönmüş, anladığımıza göre yakınlarını kışkırtmış, onlar da bu olayı işitince üç dört saat içinde koca bir orduyu üzerimize salmışlar; gene paçayı ucuz kurtarmış sayılırdık.

Adamlarımızdan biri, daha kavganın başlangıcında, yaptıkları çardaktan çıkarken bir mızrakla vurulup ölmüş, ötekilerin hepsi de kurtulmuşlar, yalnız bütün patırtılara yol açan herife, karaderili sevgilisine yaptığı sarkıntılık biraz pahalıya oturmuştu; çünkü uzun süre, başına ne iş geldiğini anlayamadık; rüzgâr yükseldi; ama iki gün daha beklemek zorunda kaldık, işaretler verdik; sandalımızla yelken açarak millerce kıyıyı bir aşağı bir yukarı dolaştık, hepsi boşunaydı; sonunda biz de ondan vazgeçmek zorunda kaldık; bu iş yalnız kendisinin ölümüyle sonuçlansaydı, zararımız daha az olacaktı.

Bununla birlikte hem onun hem de ötekilerin ne olduklarını anlamak için, kıyıyı bir daha yoklamadan edemedim; kavganın üçüncü gecesiydi, yaptığımız kavganın yerlilere ne

zarar verdiğini, ne olursa olsun öğrenmek istiyordum. Gene bir saldırıya uğrarız korkusuyla bu işi geceleyin yapmaya karar verdim; amaçsız, düşüncesiz sürüklendiğim bu tehlikeli, çetin işe girişmeden önce, benimle birlikte gelecek adamların, buyruklarımı dinleyeceklerine gerçekten güvenebilmem gerekiyordu.

Yük sorumlusu ile birlikte yanımıza en acar gemicilerden yirmi kişi aldık, geceyarısına iki saat kala, tam geçen akşam yerlilerin toplandıkları yere yanaştık; çünkü daha önce de söylediğim gibi benim başlıca niyetim, kavga yerinden çekilip çekilmediklerini, kendilerine verdiğimiz zarardan iz kalıp kalmadığını görmekti; içlerinden bir ikisini pusuya düşürüp yakalayabilirsek, belki değişerek kendi adamlarımızı da kurtarabiliriz diyordum.

Gürültüsüzce yanaştık, adamlarımızı ikiye ayırdık, bir kola ben, ötekine de lostromo komuta ediyordu; karaya çıktığımızda ne kimseyi gördük ne de bir kımıltı işittik; iki kol olarak birbirimizden ayrı yürüyorduk; ortalık kapkaranlık olduğu için önce hiçbir şey görememiştik; ama biraz sonra, öbür kolun önünde giden lostromo sendeleyerek ölü bir gövdenin üzerine düştü.

Bunun üzerine biraz durakladılar; çünkü yerlilerin bulunduğu noktaya yaklaştıkları için benim kendilerine yetişmemi bekliyorlardı; ay doğuncaya dek orada kalmaya karar verdik; ayın da bir saate varmadan doğacağını biliyor, o zaman düş-

mana verdiğimiz zararı kolayca görebileceğimizi umuyorduk; yerde otuz iki gövde saydık, bunlardan ikisi daha ölmemişti. Kiminin kolu, kiminin bacağı, kiminin de kafası uçmuştu; anlaşılan yaralıları alıp götürmüşlerdi.

Böylece görebileceğimiz her şeyi gördüğümüzü düşündüğüm için, gemiye dönmeye karar verdim; ama lostromonun takımı yerlilerin köyüne, kendi deyimleriyle o köpeklerin oturduğu yere gitmeye karar verdiklerini, benim de kendileriyle birlikte gitmemi istediklerini, onları umdukları bir durumda ele geçirecek olurlarsa büyük bir yağmaya konabileceklerini, belki de Tom Jerry'yi de bulabileceklerini bildirdiler; Tom Jerry, yitirdiğimiz adamın adıydı.

Oraya gitmek için benden izin isteselerdi, kendilerine vereceğim karşılığı çok iyi bilirdim; böyle serüven ardında koşmanın, bir gemisi, omuzlarında da gemi yükünün sorumluluğu bulunan kimselerin işi olamayacağını bildiğimden, hemen gemiye dönmeleri için buyruk verirdim; ama bunlar bana yalnız oraya gitmek istediklerini bildirmekle kalmamış, benim takımın da kendileriyle birlikte gelmesini istemişlerdi; buna kesinlikle karşı koydum, yere oturmuşken, gemiye gitmek üzere ayağa fırladım; adamlarımdan bir ikisi onlarla gitmemiz için yalvarmaya başladılar, ben kesinlikle diretince, homurdanarak benim buyruğum altında olmadıklarını ileri sürerek gideceklerini söylediler.

İçlerinden biri, "Haydi Jack, gelmiyor musun? Gelmezsen tek başıma giderim" dedi, Jack gideceğini söyledi, ardından başka biri, sonra bir başkası ayaklandı, sözün kısası, kandırabildiğim bir kişiden başka hepsi gitti; bir kişi de sandalda kalmıştı; bunun üzerine ben, yük sorumlusu, bir de üçüncü adam, sandala geri döndük, kendilerini burada bekleyeceğimizi, içlerinden sağ kalabilecek olanları sandala almaya çalışacağımızı söyledik; giriştikleri işin çılgınlık olduğunu, aralarından çoğunun Thomas Jerry'nin uğradığına uğrayabileceklerini anlatmaya çalıştım.

Tam bir gemici ağzıyla, sağ döneceklerine bahse girişeceklerini, kendilerini koruyacaklarını, vb. söyleyerek yollandılar; gemiyi, yolculuğumuzu, canlarının yalnız kendi malları olmadığını, bir bakıma bu yolculuğun kendilerine dayandığını, başlarına bir kaza gelirse yardımlarından yoksun kalmakla geminin de güç duruma düşeceğini, bunun hesabını ne Tanrı'ya ne de insanlara verebileceklerini düşünmeleri için yalvardım; buna benzer daha birçok şey söyledim; ama ha onlara söylemişim ha geminin orta direğine; gitmeyi kafalarına takmışlardı; yalnız, birtakım tatlı sözlerle, kendilerine darılmamamı, çok ölçülü davranacaklarını, en çok bir saat sonra döneceklerinden kuşkuları olmadığını, yerlilerin köyünün yarım saat bile çekmeyeceğini söylediler; dediklerine göre köy çok çok yarım mil ötedeydi, oysa oraya varmak için iki milden fazla yürümek zorunda kalmışlardı.

Her neyse, dediğim gibi, hepsi gittiler; giriştikleri iş, delilerin bile yapmayacağı bir şey olmakla birlikte, haklarını yemeyelim, mertçe, yiğitçe gittiler; çok güzel silahlanmış oldukları da bir gerçekti; her birinde bir misket ya da tüfek, bir kama, bir de tabanca vardı; kiminin kocaman bıçakları, kiminin hançerleri, lostromoyla bir başkasının da baltalı kargıları vardı; ayrıca üzerlerinde on üç tane el bombası taşıyorlardı. Bunlardan daha iyi donanmış, daha yiğit hiç kimse böylesine aşağılık bir işe girişmemiştir.

Giderken, başlıca niyetleri yağmacılıktı; orada altın bulacaklarını umuyorlardı; ama önceden hiç hesapta olmayan bir rastlantı, hepsinde bir öç alma duygusunu körüklemiş, topu birden şeytan kesilmişlerdi.

Yarım mil ötede, köy sandıkları birkaç yerli evine varınca çok kötü yanıldıklarını anlamışlar; çünkü orada on iki on üç evden fazlasını görememişler, köyün nerde, ne büyüklükte olduğunu bir türlü kestirememişler; ne yapmak gerektiğini aralarında görüşmüşler, bir karara varabilmeleri hayli zamanı gerektirmiş; çünkü baskın yapacak olurlarsa bu evlerdekilerin hepsini boğazlamak gerekiyormuş; ayışığı ortalığı aydınlatıyorsa da, gece olduğu için her on kişiden birinin kurtulabileceğini düşünmüşler; kurtulanın da kaçıp bütün köyü ayağa kaldıracağı, böylece üzerlerine bir ordunun geleceği de apaçık ortadaymış; öte yandan bu evlerdekilere dokunmadan (çünkü hepsi uykudaymış) geçip gidecek olsalar köyün yolunu bulamayacaklarmış.

Gene de en iyisi dokunmamak demişler, evleri oldukları yerde bırakarak köyün yolunu ellerinden geldiğince aramaya karar vermişler. Biraz ilerlemişler, ağaca bağlı bir inek görmüşler; bu ineğin kendilerine iyi bir kılavuz olabileceğini düşünmüşler, "Bu inek ya öndeki ya da arkadaki bir köyün ineğidir, çözelim bakalım ne yana gidecek?" demişler; inek geri dönerse, yapacak hiçbir şeyleri kalmıyormuş; ama ileri giderse ardından gideceklermiş. Böylece ineğin bükülü sazdan yapılma ipini kesmişler, inek önlerine düşmüş ilerlemiş; uzun sözün kısası bunları doğruca bir köye götürmüş; anlattıklarına göre bu köy iki yüz ev ya da kulübeden kuruluymuş, evlerden çoğunda da birkaç ailenin bir arada yattığını görmüşler.

Düşmanın böylesini hiç görmemiş olan köyde herkes uykuda, her şey sessizlik içindeymiş; önce ne yapacaklarını kararlaştırmak için bir daha kafa kafaya verip düşünmüşler; sonunda üç kola ayrılarak köyün üç yanından üç evi ateşe

vermeye, dışarı çıkanları tutup bağlamaya karar vermişler; karşı koyacaklara ne yapacaklarını söylemek bile fazla olur; sonra da yağma etmek için öbür evleri basmayı tasarlıyorlarmış; ama işe girişmeden önce köyün büyüklüğünü, böyle bir şeyi başarıp başaramayacaklarını anlamak için sessizce bir dolaşmaya karar vermişler.

Dolaşmışlar, tasarladıklarını yapmayı iyice kafalarına koymuşlar; ama işe başlamak için birbirlerini kızıştırdıkları sırada, ötekilerden biraz önde giden üç kişi bağırarak Thomas Jerry'yi bulduklarını söylemişler; hepsi oraya koşuşmuş, gerçekten de öyleymiş; zavallı adamcağızı boğazlanmış, tek kolundan çırılçıplak asılmış bulmuşlar; ağacın hemen yanında bir yerli evi varmış, o evde bizimle kavgaya tutuşan yerlilerin başlarından on altı on yedi kişi bulunuyormuş; bunlardan ikisi üçü de bizim top atışıyla yaralananlardanmış; bizimkiler bunların uyanık, evin içinde birbirleriyle konuşmakta olduklarını görmüşler; ama sayılarını kestirememişler.

Boğazlanan bu zavallı arkadaşlarının durumu bunları öyle öfkelendirmiş ki, hemen öç almaya, ellerine düşecek hiçbir yerliyi sağ bırakmamaya ant içerek hemen işe başlamışlar; ama gene de bu işe öfkelerinden beklenecek bir çılgınlıkla atılmamışlar. İlk işleri çabuk yanacak bir şey bulmak olmuş; biraz araştırdıktan sonra bunu bulamayacaklarını anlamışlar, yalnız evler çoğunlukla alçak, bu ülkede pek bol olan sazlarla, kamışlarla örtülüymüş, hemen avuçlarında biraz barut ıslatarak fitil yapmışlar, bir çeyrek saat içinde köyü dört beş yerinden ateşe vermişler; özellikle içindekilerin daha uyumamış olduğu o evi tutuşturmuşlar. Alevler yükselmeye başlar başlamaz zavallı adamlar canlarını kurtarmak için kendilerini dışarı atmışlar; ama bu çabalarında, özellikle kapıya varınca, kendilerini bekleyen uğursuz sonla karşılaşmışlar, lostromonun tek başına baltayla bir iki kişiyi öldürmesi üzerine geri kaçışmışlar; ev oldukça büyük, içerdekiler de kalabalık oldukları

için bizimkiler girmeye çekinmişler, evin içine bir el bombası atmışlar; yerliler önce korkmuşlar; ama bomba patladığı zaman ortalık darmadağın olunca çirkin çirkin ulumuşlar.

Sözün kısası, evin açık kesiminde bulunan yerlilerin çoğu bomba ile ölmüş ya da yaralanmış, yalnız ikisi üçü kapıyı zorlamış; kapının önünde lostromo ile iki kişi tüfeklerinin ucunda süngülerle bekliyorlarmış; o yana gelenlerin hepsini yaralamışlar. Yalnız evin içinde, kralın ya da prensin daha başka birçoklarıyla bulunduğu bir bölme daha varmış; dört bir yanı tutuşan ev üstlerine çökünceye dek orada kalmışlar, hep birlikte boğularak yanmışlar.

Bütün bu süre içinde bizimkiler öbür yerlileri uyandırmamak için tek tüfek bile atmamışlar; ama onları yangın uyandırmaya başlamış, bizimkiler de bir araya toplanmayı düşünmüşler; çünkü evler kolayca yanabilecek hafif şeylerden yapılmış olduğu için yangın öyle bir azmış ki, sokak aralarından güçlükle geçebiliyorlarmış; oysa önceden tasarıları işlerini sağlama bağlamak için yangını çok yakından izlemekmiş. Gerek yanan gerekse daha tutuşmayan evlerden korkuyla dışarı fırlayanları bizimkiler, kapılarda karşılayarak kafalarına baltayı indiriyorlar, bir yandan da birbirlerine "Tom Jerry'yi anımsa!" diye sesleniyorlarmış.

Bütün bunlar olurken, büyük bir tedirginlik içinde kaldığımı açıkça söylemeliyim; hele gece olduğu için yanıbaşımdaymış gibi gözüken yangın alevlerini gördüğüm an iyice kaygılandım.

Yeğenim kaptanı da gemiciler uyandırmışlar; yangını görünce, durumun ne olduğunu, başıma ne gibi bir iş geldiğini bilmediği için korkmuş; hele tüfek seslerini işitince iyice altüst olmuş; çünkü bu arada bizimkiler silahlarını kullanmaya başlamışlardı; benim, yük sorumlusunun ne olduğumuzu düşünürken aklına bin bir türlü kötü şey gelmiş. Sonunda, gemiden daha fazla adam çıkarmayı güçlükle göze alabilmekle

birlikte ne durumda olduğumuzu bilemediğinden, yanına on üç kişi almış, başka bir sandalla kıyıya gelmiş.

Yeğenim geldiğinde, beni yük sorumlusu ile birlikte, yanımızda yalnız iki adamla sandalda bulunca şaşırdı kaldı; bizi sağ salim bulduğuna sevindiyse de, gürültüler sürüp gittiğinden, alevler de gitgide arttığından, neler olup bittiğini öğrenmek için o da bizim gibi sabırsızlıkla beklemeye başladı. O durumda hiç kimse, olanları öğrenme isteğinden, adamlarımızın güvenliği konusunda kaygı duymaktan kendini alamazdı. Kısacası, kaptan bana, ne olursa olsun, adamlarının yardımına gideceğini söyledi. Gemicilere yaptığım gibi ona da geminin güvenliğinden, yolculuğumuzun tehlikeye düşebileceğinden, mal sahipleriyle tüccarların çıkarlarından, vb. söz ettim, iki adamla birlikte kendim giderek durumu uzaktan elimden geldiğince öğrenmeye çalışacağımı, sonra gelip kendisine anlatabileceğimi söyledim.

Ama yeğenime söz anlatmak, gidenlere söz anlatmaktan daha kolay değildi; ne olursa olsun gideceğini, yalnız gemide on kişi bırakmadığına pişman olduğunu, adamlarının yardımsızlık yüzünden yok olmalarına göz yummayacağını, bu durumda geminin de, yolculuğun da, kendi canının da umrunda bile olmadığını söyleyerek yürüdü gitti.

Onları gitmemeye kandıramadıktan sonra, artık benim de geride kalmamın hiçbir anlamı yoktu.

Uzun sözün kısası, kaptan, iki adamı gemiye dönüp on iki kişi daha getirmeleri için gönderdi, gelenlerden altısının iki sandalı beklemelerini, altısının da ardımızdan gelmelerini söyledi; böylece gemide altmış beş kişiden yalnız on altı kişi bırakıyordu; iki kişiyi de son kavgada yitirmiştik.

Yola koyulduğumuz zaman, ayağımızı bastığımız yeri bile bilmediğimizden kuşkunuz olmasın; yangını gözden yitirmeyerek, yola mola kulak asmadan, doğruca alevlerin çıktığı yere gidiyorduk. Önce tüfek sesleriyle şaşırmıştık; ama şimdi

zavallı yerlilerin bambaşka nitelikteki çığlıklarıyla tüylerimiz diken diken oluyordu, daha önce bir kentin, bir kasabanın böyle fırtına hızıyla yağmalanmasında hiç bulunmadığımı açıkça belirtmeliyim. Oliver Cromwell'in İrlanda'da Drogheda'yı alırken, kadın erkek, çoluk çocuk demeyip hepsini öldürttüğünü işitmiştim; Kont Tilly'nin Magdeburgh kentini yağma ederken kadın-erkek yirmi iki bin kişiyi boğazlattığını okumuştum; ama böyle bir şeyi kendi gözlerimle hiç görmemiştim, çığlıkları, bağırtıları işittiğimiz zaman duyduğum ürperti de anlatılabilecek gibi değildi.

Bununla birlikte gene ilerleyerek yangından sokaklarına girilemeyen köye vardık. İlk karşılaştığımız şey bir evin ya da kulübenin yıkıntıları, daha doğrusu bütünüyle yandığı için külleriydi; evin hemen önünde, öldürülmüş dört erkekle üç kadının yattığı, alevlerin ışığında apaçık görülüyordu; bir ikisinin de ateş yığını içinde yanmış olduğunu düşündük. Sözün kısası, ortalıkta öyle bir barbarlığın, öfkenin, çılgınlığın izleri vardı ki, bu işi bizim adamların yapmış olduğuna inanamıyor, yapmışlarsa en ağır ölüm cezalarına çarptırılmayı hak ettiklerini düşünüyorduk. Ama iş bununla bitmiyordu, yangının ilerlediğini, çığlıkların da gitgide arttığını görüyorduk; büyük bir bocalama içinde kaldık. Biraz ilerleyince, çırılçıplak üç kadının korkudan çığlık çığlığa, kanatlanmış gibi uçarcasına kaçtıklarını, arkalarından da aynı korku içinde on altı on yedi erkeğin kaçıştığını, en arkadan da bizim İngiliz kasaplardan –çünkü onlara daha iyi bir ad bulamıyorum– üçünün, hepsini kovalamakta olduklarını, yetişemediklerini, ateş edip yere serdiklerini büyük bir şaşkınlık içinde gördük; attıkları kurşunlarla yerlilerden biri gözümüzün önünde can verdi. Yerliler bizi görünce, bizim de düşman olduğumuzu, kendilerini öldüreceğimizi sanarak, özellikle kadınlar, acı çığlıklar içinde yere diz çöktüler; hele ikisi, korkudan ölmüş gibi yere yuvarlanıverdi.

Bu durum karşısında içim sızladı, damarlarımda kanım dondu; öyle sanıyorum ki, arkalarından kovalayan o üç İngiliz gemicisi yaklaşmış olsaydılar, yanımdaki adamlara hepsini geberttirecektim. Bununla birlikte bu zavallı yaratıklara kaçmaları için yol verdiğimizde, bizim kendilerine bir kötülük etmek istemediğimizi anlamışlardı; hemen yanımıza geldiler, yere diz çöküp ellerini havaya kaldırarak canlarını kurtarmamız için acı acı yalvardılar, bu isteklerini yerine getireceğimizi kendilerine anlattık; bunun üzerine korunmak için hepsi arkamızda toplandılar. Ben de adamlarımı bir araya topladım, hiç kimseye dokunmamalarını, bizimkilerden birini görmeye çalışarak bu çılgınlığı hangi şeytanın aklına hizmetle yaptıklarını sormalarını, bu işe hemen son verilmesini, yoksa sabaha kalacak olurlarsa arkalarında yüz bin kişilik bir ordu bulacaklarını söyledim. Onları yolladıktan sonra yanıma iki kişi alarak kaçışanların arasına gittim; gerçekten acınacak bir durumdaydılar; kiminin kaçarkan ateşler üzerinde yürümekten ayakları yanmış, kiminin elleri kavrulmuştu; kadınlardan biri ateşe düşmüş, kalkıncaya dek tepeden tırnağa yanmıştı; iki üç adam da kaçarkan bizimkiler yetişmiş, sırtlarından, kalçalarından adamakıllı yaralamışlardı; göğsünden yaralanan bir başkası da ben ordayken öldü.

Bütün bunların nedenini öğrenmeye can atıyordum; ama yerlilerin söylediklerinden tek söz bile anlamıyordum; kimisinin işaretlerinden anladığıma göre bunu kendileri de bilmiyordu. Bu korkunç saldırı öyle içime işlemişti ki, orada daha fazla duramadım; neye mal olursa olsun, ateşler arasından köyün ortasına giderek her yola başvurup bu işe bir son vermeye karar verdim. Böylece hemen geri döndüm; adamlarıma kararımı açıklayarak arkamdan gelmeleri için buyruk verdiğim sırada, başlarında lostromo olmak üzere dört gemici, ölü gövdeler üzerinden atlayarak üst başları toz, kan içinde, öldürecek daha başka adam arar gibi geldiler; bizimkiler gırtlakla-

rını yırtarcasına bağırarak bunlara seslendiler; içlerinden biri, ancak bin bir güçlükle sesini işittirebildi; bunun üzerine kim olduğumuzu anlayıp yanımıza geldiler.

Lostromo bizi görür görmez, yeni yardımcıların geldiğini düşünerek bir sevinç çığlığı attı, benim dediklerime kulak vermeye bile yanaşmadan, "Kaptan" dedi, "yiğit kaptan, geldiğinize çok sevindim. Daha işimizin yarısını bile bitirmedik. Ah, alçak köpekler, zavallı Tom'un başındaki saç sayısınca yerli geberteceğim. Bir tanesini bile sağ bırakmamaya ant içtik, uluslarının kökünü yeryüzünden sileceğiz." Bu sözlerden sonra, bizim ağzımızı bile açmamıza zaman bırakmadan, soluk soluğa koşmaya başladı.

Sonunda, sesimi onun gürültüsünü bastıracak ölçüde yükselterek "Barbar köpek" dedim, "nedir bu yaptığınız? Bu zavallılara bir daha dokunanı gebertirim. Size söylüyorum, hemen bu işten vazgeçin; oturun oturduğunuz yerde, yoksa elimden güç kurtulursunuz, şu anda leşlerinizi yer sererim."

"Neden efendim" dedi, "ne yaptığınızı, onların ne yaptığını biliyor musunuz? Bu işe neden giriştiğimizi anlamak istiyorsanız, buraya geliniz." Bunları söyledikten sonra bana boğazlanarak asılmış olan zavallı gemiciyi gösterdi.

Açıkça söyleyeyim ki, o zaman ben de kızdım, durum böyle olmasaydı, kendimi güç tutardım; ama bizimkilerin de işi çok ileri götürdüğünü düşünerek Yakub'un, oğulları Simeon ile Levi'ye söylediği "Kızgınlıkları yerin dibine batsın; çünkü aşırı idi" sözünü hatırladım. Ama şimdi yeni bir güçlük karşısındaydım; çünkü birlikte getirdiğim adamlar da Thomas'ın durumunu benim gibi görmüşler, onları dizginlemek de en az ötekileri dizginlemek kadar güçleşmişti. Yeğenim bile onlardan yana dönerek bana onların da işitebileceği bir sesle, adamlarının sıkışık bir duruma düşmesinden korktuğunu, yoksa bu yerlilerin hiçbirinin sağ bırakılacak türden

olmadığını, çünkü zavallı gemiciyi öldürmekle bunu iyice hak ettiklerini, bunlara katillere yaraşacak bir davranış göstermek gerektiğini söyledi. Bu sözler üzerine adamlarımdan sekizi bu kanlı işi bitirmek için koşarak lostromonun çetesi arasına karıştılar; onları alıkoymak için elimden bir şey gelmediğini görünce, üzüntüyle düşünceli düşünceli yürüdüm; çünkü gördüklerime katlanamadığım gibi, bunların eline düşen zavallı yaratıkların korkunç çığlıklarını, bağrışmalarını da işitmeye gönlüm yanaşmıyordu.

Yük sorumlusu ile iki adamdan başka benimle birlikte geri dönecek hiç kimse kalmamıştı; bunlarla sandala döndüm; açıkça söyleyeyim ki, böyle yapayalnız geri dönmem büyük bir delilikti; çünkü ortalık nerdeyse ağırmaya başlamış, tehlike haberi bir uçtan bir uca bütün ülkeye yayılmıştı; az ötede, daha önce adı geçen on iki on üç evin bulunduğu yerde, sayıları kırka yakın adam oklarla yaylarla silahlanmış olarak bekliyormuş; neyse ki yolu şaşırarak doğrudan doğruya deniz kıyısına indim, kıyıya vardığımda da ortalık iyice ağarmıştı; hemen sandala atlayarak gemiye gittim, olur da adamlarımıza gerekir diye sandalı geri yolladım.

Geminin yanına vardığım zaman, yangının oldukça azaldığını, gürültünün de yatıştığını gördüm; ama gemiye çıktıktan yarım saat sonra bizimkilerin bir yaylım ateşini işittim, arkadan büyük bir duman yükseldi; sonradan anladığıma göre, bu bizimkilerin yol üzerinde bulunduğunu söylediğim birkaç evlik yerde bekleyen silahlı yerlilerle çatışmasıymış; adamlardan onaltı on yedisini öldürmüş, bütün evleri de ateşe vermişler, ama kadınlarla çocuklara dokunmamışlar.

Bu arada sandal da kıyıya vardığından bizim adamlar görünmeye başladı; ağır ağır, öyle gittikleri gibi düzenli iki takım halinde değil, küme küme, o yana bu yana salınarak geliyorlardı; öyle ki, kararlı adamlardan kurulu bir topluluk, hepsini darmadağın edebilirdi.

Ama saldıkları korku bütün ülkeye yayılmıştı; adamcağızlar şaşırmışlar, alıklaşmışlar, öyle bir yılmışlar ki, yüz kişi bile olsalar, bizimkilerden beşinin önünde artlarına bakmadan kaçacakları yüzde yüzdü; bu korkunç yangın karşısında bile içlerinden bir tanesinin olsun doğru dürüst kendini savunduğu görülmemişti; yangının etkisiyle bizimkilerin gecenin köründe apansız yaptıkları baskınla öyle allak bullak olmuşlar ki, ne yana kaçacaklarını şaşırmışlar; o yana kaçsalar bir takımla, bu yana kaçsalar öbür takımla karşı karşıya geliyorlar, böylece nereye dönseler dayak yiyorlarmış. Bizimkilerden hiçbirine bir şey olmamış, yalnız birinin ayağı burkulmuş, birinin de elleri oldukça yanmıştı.

Yeğenime çok kızgındım, gerçekte bütün adamlara gönlüm kırgındı; ama özellikle hem geminin komutanı olarak görevi dışındaki bir işe girişmesinden dolayı hem de böyle kanlı, kıyasıya bir işte adamları yatıştıracağı yerde kışkırttığından dolayı yeğenime kızgındım; yeğenim, bu suçlamalarıma saygılı bir dille karşılık verdi, böyle barbarca, tüyler ürpertici bir yolda öldürülen gemicinin asılı gövdesini görünce kendini tutamadığını, öfkesini dizginleyemediğini söyledi. Geminin kaptanı olarak böyle davranmaması gerektiğini kabul ediyordu; ama altı üstü kendisinin de bir insan olduğunu, böyle bir şeyi görmeye katlanamadığını, bu davranışın doğal bir yönelim olduğunu öne sürerek kendisini savundu. Öteki adamlara gelince, hiçbiri benim komutam altında değildi; bunu da yeterince bildikleri için davranışlarını doğru bulup bulmadığıma hiç de önem vermiyorlardı.

Ertesi sabah yelken açtık, bir daha da bu konuda bir şey işitmedik; bizimkiler öldürdükleri adam sayısında anlaşamıyorlardı; kimisi bir şey söylüyordu, kimisi başka bir şey; ama hepsinin söyledikleri bir araya getirilirse, kadın, erkek, çocuk, yüz elli kişi öldürdükleri, köyde yanmadık tek ev bırakmadıkları anlaşılıyordu.

Zavallı Tom Jerry'ye gelince, gırtlağı kesilip kafası yarı yarıya koparılmış olduğundan hayrı kalmamıştı; ölüsünü alıp götürmek hiçbir şeye yaramayacaktı; yalnız, asılı olduğu ağaçtan indirip öylece bırakmışlardı.

Bizim gemiciler bu işte haklı olduklarını ileri sürüyorlarsa da, ben böyle bir düşünceye katılmıyordum; o günden sonra kendilerine her zaman, o gece döktükleri kan yüzünden benim gözümde katil olduklarını, ulu Tanrı'nın bu yüzden yolculuğumuzdan yardımını esirgeyeceğini söyleyip duruyordum. Evet Tom Jerry'nin öldürüldüğü bir gerçekti; ama Tom Jerry'nin saldırganlık yaparak anlaşmayı bozduğu, karşılıklı verilen söze güvenerek gelmiş suçsuz bir kadına sarkıntılık ettiği ya da onu baştan çıkardığı apaçık ortadaydı.

Lostromo gemiye geldikten sonra yaptığı işi savunmaya kalktı. "Gerçi anlaşmayı bozan bizmişiz gibi görünüyorsak da, durum hiç de öyle değil; gerçek çatışmayı bir gece önce yerliler başlattılar, bize saldırarak içimizden bir kişiyi haksız yere öldürdüler; bizim de, kendimizi onları yenebilecek güçte duyduğumuz an öcümüzü olağanüstü bir yolda almamız gerekirdi; evet, zavallı adamcağız yerli bir yosmaya biraz aşırı davranmış; ama bu davranış onun böyle alçakça öldürülmesini mi gerektirirdi?" diyerek yaptıkları işin, haktan, adaletten, Tanrı yasalarınca katillere verilmesi buyrulan bir cezadan başka bir şey olmadığını ileri sürdü.

Herkes, bu olayın, bundan sonra karaya çıkarak ilkeller, barbarlar arasına girmeye karşı bizi uyarmış olduğunu sanacaktır. Ama insanoğlunun uslanabilmesi birtakım deneyleri, gözlemleri gerektiriyor, bu deneylerle gözlemler de ancak çok pahalıya oturduğu zaman bir yarar sağlayabiliyor.

Şimdi, Basra Körfezi'ne doğru yola çıkmıştım, oradan da Coremandel kıyılarına gidecek, yalnız yolda Surrat'a uğrayacaktık. Ama yük sorumlusunun başlıca tasarısı Bengal Körfezi'ne gitmek, orada işini biteremezse, Çin'e yönelmek, yurda dönüşte bu kıyılara uğramaktı.

İlk olay Basra Körfezi'nde başımıza geldi; gemicilerimizden körfezin batı yakasına çıkan dört beş kişiyi Araplar çevirmiş ya da öldürmüşler ya da tutsak etmişlerdi; sandaldaki öbür adamlar bunları kurtaramamış, kendileri güç kaçmışlardı. Bu durumun, Tanrı'nın bir cezası oldunu söylemeye başladım; ama lostromo bu suçlamalarımda çok ileri gittiğimi, sözlerime Kutsal Kitap'ta bir dayanak bulamayacağımı ileri sürerek Luka İncili'nin on üçüncü bölümünden, yüce Kurtarıcımızın, "Siloam'daki kulenin üzerlerine yıkılıp öldürdüğü bu on sekiz kişiyi Galililerin hepsinden daha suçlu mu sanıyorsunuz?" sözünü andı. Ama gerçekte bu durumda beni susturan şey, yiten bu beş adamdan hiçbirinin Madagaskar kıyıını sırasında ayaklarını karaya bile basmamış olmalarıydı; böylece dediğim gibi, bu durum şimdilik beni gerçekten susmak zorunda bırakmıştı.

Ama benim bu konuda aralıksız söylenmem, umduğumdan daha kötü sonuçlar verdi; o saldırının elebaşısı olan lostromo bir gün çalımla yanıma geldi, bu konuyu ikide bir tazelediğimi, durumu yanlış anladığımı, bu yüzden gemicilere, özellikle kendisine çok kötü davrandığımı; gemide bir yolcudan başka bir şey olmadığımı, bir komuta yetkim bulunmadığından sözlerime katlanmak zorunda olmadıklarını; gönlümde belki de İngiltere'ye dönüşte bu işin hesabını gördürmek gibi kötü niyetler de taşıyabileceğimi; dolayısıyla bu

sözlere bir son vermez, bir daha kendisine, kendisinin işlerine karışmaktan da vazgeçmezsem gemiden ayrılacağını söyledi; çünkü benim aralarında bulunmamı güvenlikleri bakımından sakıncalı görüyordu.

Sözlerini sonuna dek sabırla dinledim, sonra kendisine Madagaskar kıyımına baştan beri karşı olduğumu, bu işe her zaman kıyım gözüyle bakacağımı; bu konuda yeri geldikçe düşüncelerimi çekinmeden söylediğimi, ama kendisi üzerine konuştuklarımın ötekiler üzerine konuştuklarından hiç de fazla olmadığını; gemide bir komuta yetkim bulunmayışının doğru olduğunu, bunun için de kimseye buyruk vermeye kalkışmadığımı, ancak hepimizi ilgilendiren bir işte düşüncelerimi açıkça söylediğimi; geminin bu yolculuğuyla bir ilişkim olup olmamasının da kendilerini ilgilendirmediğini; geminin bir bakıma sahibi sayıldığımı; şimdiye dek söylediklerimden daha fazlasını da söylemeye hakkım bulunduğunu, bundan dolayı ne kendisine ne de başka birine hesap vermek zorunda olduğumu söyledim; herife biraz kızmaya başlamıştım. Bana pek az karşılık verdi, ben de bu işin böyle kapandığını düşündüm. O sırada Bengal limanına girmiştik, çevreyi görmek istediğimden, yük sorumlusu ile birlikte geminin sandalıyla kıyıya çıkmıştık; akşam üzeri gemiye dönmeye hazırlanırken, gemicilerden biri yanıma gelerek sandala gitmek için hiç yorulmamamı, çünkü beni bir daha gemiye götürmemek üzere buyruk almış bulunduklarını söyledi. Böyle alçakça bir haberin bende ne büyük şaşkınlık uyandırdığını herkes anlayabilir; adama, kendisini bana bu haberi getirmekle kimin görevlendirdiğini sordum. "Dümencibaşı" dedi. Hiçbir şey söylemedim, yalnız bana bu haberi verdiğini, hiçbir karşılık vermediğimi onlara iletmesini söyledim.

Hemen gidip yük sorumlusunu bularak durumu kendisine anlattım; bundan çıkardığım sonuca göre gemide yüzde yüz bir ayaklanma olacağını da ekleyerek hemen bir yerli san-

dalıyla gemiye dönmesi, durumu kaptana haber vermesi dileğinde bulundum. Ama bu haberi göndermesem de olurmuş; çünkü ben daha karada bunları söylemeden önce, olay gemide patlak vermiş. Ben gemiden sandalla ayrılır ayrılmaz, lostoromo, topçu, marangoz, kısacası geminin bütün küçük yetkilileri kıç kamarasına gelerek kaptanla görüşmek istemişler; lostromo uzun bir söylev çekerek (iyi konuşurdu herif) bana söylediklerini kaptana da teker teker anlatmış, kaptana birkaç sözle, sessizce karaya çıktığım için bana karşı hiçbir kötü davranış gösterilmeyeceğini, karaya kendiliğimden çıkmamış olsaydım, beni zor kullanarak çıkarmayı düşündüklerini; gemide kaptanın buyruğu altında çalıştıklarını, dolayısıyla da görevlerini bağlılıkla yerine getireceklerini, ben gemiden ayrılır ayrılmaz ya da kaptan beni ayrılmaya zorlamazsa hep birlikte gemiyi bırakacaklarını, yolculuğa devam edemeyeceklerini söylemeyi uygun bulmuş; hep birlikte derken de başını geminin orta direğine çevirmiş, anlaşılan bu aralarında kararlaştırdıkları bir işaretmiş; bunun üzerine bütün gemiciler bir araya toplanarak "Hep birlikte, hep birlikte!" diye bağrışmaya başlamışlar.

Yeğenim akıllı, çok uyanık bir adamdı; şaşkınlıkla karşılayacağınız üzere, bu isteklerinin inceleneceğini, ancak konuyu benimle görüşmedikçe hiçbir şey yapamayacağını serinkanlılıkla söylemiş. Birtakım kanıtlar ileri sürerek isteklerinin haksızlığını, yersizliğini göstermeye çalışmış; ama çabaları boşuna gitmiş; bir daha benim gemiye dönmeme izin vermeyeceğine kesin söz almadıkça, hep birlikte gemiden ayrılıp karaya çıkacaklarına, kaptanın gözü önünde, çepeçevre el tutuşarak ant içmişler.

Bana ne çok şeyler borçlu olduğunu bilen yeğenim için bu çetin bir durum olmuş; bunu benim nasıl karşılayacağımı da bilemiyormuş. Böylece onlara açıkça, benim geminin en büyük sahibi olduğumu, hakça konuşmak gerekirse beni kendi

evimden kapı dışarı edemeyeceğini; böyle bir şeyin önce gemide bir ayaklanma çıkararak kaptanını ıssız bir adaya attıktan sonra gemiyi alıp kaçan ünlü korsan Kidd'in işine benzeyeceğini; canlarının istediği gemiye gideceklerini, ama İngiltere'ye dönecek olurlarsa bu yaptıklarının kendilerine hayli pahalıya oturacağını; bana öyle bir kötülük yapmaktansa, gemiden de yolculuktan da olmayı yeğ gördüğünü; bildiklerini yapmaktan geri kalmamalarını söylemiş. Bununla birlikte karaya çıkıp benimle konuşmak istediğini belirtmiş, belki bir çözüme varabiliriz diye lostromoyu da kendisiyle birlikte gelmeye çağırmış.

Ama bu çağrıya hepsi de karşı çıkmışlar, benimle ne karada ne denizde bir işleri kaldığını, ben gemiye gelirsem, hep birlikte karaya çıkacaklarını söylemişler. Kaptan da, "Peki" demiş, "eğer hepiniz bu düşüncedeyseniz, karaya çıkıp kendisiyle görüşeyim." Böylece dümencibaşının gönderdiği haberden biraz sonra da yeğenim gelerek durumu anlattı.

Yeğenimi gördüğüm zaman çok sevindiğimi söylemeliyim; çünkü kendisini zorlayıp hapsederek yelken açıp gemiyi kaçıracaklarından korkuyordum. O zaman ıssız bir ülkede çırılçıplak, yardımsız, kimsesiz kalmış olur, kısacası, adada tek başıma kalışımdan daha kötü bir duruma düşerdim.

Neyse ki işi bu denli ileriye vardırmamışlar; yeğenim bana, ne dediklerini, çepeçevre el tutuşarak nasıl ant içtiklerini, ben gemiye dönünce hep birlikte gemiden ayrılacaklarını anlatınca, buna hiç üzülmemesini, karada kalacağımı söyledim; yalnız ken-

disinden bütün eşyalarımı karaya çıkarttırmasını, bana biraz da para bırakmasını istedim, burdan İngiltere'ye dönmenin bir yolunu bulmaya çabalayacağımı belirttim.

Bu, yeğenim için çok kötü bir haberdi; ama başka da çıkar yol yoktu. Bunun üzerine gemiye döndü; gemicilere, amcasının kendilerinin baskısına boyun eğdiğini, gemiden eşyalarını aldırtmak istediğini söylemiş; böylece birkaç saat içinde her şey çözüme bağlandı, gemiciler işlerinin başına döndüler, ben de ne yapacağımı düşünmeye başladım.

Sanıyorum, şimdi artık dünyanın en uzak bir bucağında olduğumu söyleyebilirdim; çünkü burası İngiltere'ye benim adadan aşağı yukarı üç bin mil daha uzaktı; gerçi Moğol sultanının ülkesinden geçerek Surrat'a, oradan da deniz yoluyla Basra Körfezi üzerindeki Basra'ya, sonra da Arap çölü üzerinden kervan yolunu tutarak Halep'e, İskenderun'a, oradan gene deniz yoluyla İtalya'ya, sonra karadan Fransa'ya gidebilirdim; bu yolların hepsi bir araya gelirse, en azından yerkürenin çapı uzunluğuna varıyordu; ölçülecek olsa belki daha da fazla tutardı.

Tutabileceğim başka bir yol daha vardı; o da Sumatra Adası'ndaki Açin'den Bengal'e gelecek bir İngiliz gemisini beklemek, İngiltere'ye gemiyle gitmekti. Ancak İngiliz-Doğu Hindistan Ortaklığı ile hiçbir ilgim bulunmadan buralara geldiğim için, onların iznini almadan ya da gemi kaptanlarından, ortaklığın adamları arasından bana özel bir yardım gösterecek biri çıkmadan buradan gitmem hayli güçtü; oysa ben bu adamlardan hiç kimseyi tanımıyordum.

Çelişki gibi olacak ama, geminin beni ardında bırakıp gitmesinden özel bir sevinç de duydum; alçaklıklarına uymadıkları korsanlarca karaya atılmış kimseler bir yana, bu benim başıma gelen iş hiç kimsenin başına gelmemiştir; bizimkilerin yaptığı da korsanlarınkinden geri kalmazdı; bununla birlikte yeğenim bana iki uşak, daha doğrusu bir arkadaş, bir de uşak

bırakmıştı; birincisi geminin saymanıydı, benimle birlikte kalmayı istemişti; öbürü de yeğenimin kendi uşağıydı; bir İngiliz kadının evinde kendime güzel bir yer tuttum; bu evde birkaçı Fransız, birkaçı İtalyan, daha doğrusu Yahudi olmak üzere birtakım tüccarlar, bir de İngiliz kalıyordu. Burada oldukça güzel zaman geçirdim; kendime, düşünüp taşınmadan her şeyi aceleye getiren bir adam dedirtmemek için, bu yerde dokuz aydan fazla bir süre kaldığımı belirtmeliyim. Yanımda değerli İngiliz malları, oldukça da para vardı; ne olur ne olmaz, belki sıkıntıya düşerim diye yeğenim bin tane sekizlik, ayrıca bir de kredi mektubu bırakmıştı.

Mallarımı çabucak, hem de iyi bir kazançla sattım; başlangıçta da düşündüğüm gibi buradan kolayca üzerimde taşıyabilmem yönünden şimdilik benim için en uygun mal sayılacak çok güzel elmaslar aldım.

Burada uzun bir süre kaldıktan, İngiltere'ye dönüş için aldığım, hiçbiri işime gelmeyen birçok öneriden sonra, benimle aynı evde kalan, kendisiyle yakın bir dostluk kurduğumuz İngiliz tüccar bir sabah yanıma geldi, "Yurttaş!" dedi, "Size danışmak istediğim bir tasarım var; benim aklıma çok iyi yatıyor, iyice düşünür taşınırsanız, sizin de uygun bulacağınızı umuyorum."

"Siz bir kaza sonucunda, ben de kendi isteğimle buraya, kendi yurdumuzdan uzak bir yere düşmüş bulunuyoruz; ama burası, bizim gibi işten anlayan adamların pek çok para kazanabileceği bir ülkedir. Bin İngiliz lirası ben koyayım, bin de siz koyun, uygun bir gemi bulur bulmaz kiralayalım; siz kaptan olun ben de tüccar, Çin'e bir yolculuk yapalım; burada ne diye böyle boş oturacağız? Bütün dünya çalışıyor, iklim iklim dolaşıyor, Tanrı'nın yerdeki gökteki bütün yaratıkları çalışıp didiniyor, biz ne diye tembel tembel oturalım? Dünyada insandan başka aylak yaratık yoktur, neden biz de bu aylaklardan olalım?" dedi.

İyi niyetli, arkadaşça duygularla yapılan bu öneri çok hoşuma gitti; şimdiki işsiz güçsüz durumumun, ticaret ya da buna benzer herhangi bir iş için uygun bulunmadığını, ticaretin benim işim olmadığını ileri sürecek değildim. Gerçi alışverişin bana göre bir iş olmadığını ileri sürersem, bunda pek az da olsa bir gerçek payı bulunabilirdi; ama ülke ülke dolaşmak, işime gelen bir şeydi; dünyanın daha önce görmediğim yerlerini gezip görmemi sağlayacak bir teklifi geri çeviremezdim.

Bununla birlikte istediğimiz gibi bir gemi bulmak hayli zaman aldı; gemiyi bulunca da ortaya, gereken sayıda, daha doğrusu gemiyi kullanmaya, buradan toplayacağımız gemicileri yönetmeye yetecek sayıda İngiliz bulabilmek güçlüğü çıktı. Bir süre sonra hepsi de İngiliz olan bir ikinci kaptan, bir lostromo, bir topçu; Felemenkli bir marangoz, üç de Portekizli gemici bulabildik; bunların yanı sıra, elimizde bulunan yerli gemicilerle işimizin görülebileceğine inanmıştık.

Bu ülkelerdeki yolculuklarını yazan gezginlerin sayısı öyle çoktur ki, gittiğimiz yerleri, o yerlerin insanlarını anlatmaya kalksam, bu pek az ilgi uyandıracaktır; bunları başkalarına bırakarak okurlarıma İngilizlerin, birçoğu yayımlanmış, daha çoğunun da yayımlanacağından söz edilen bu yol günlüklerini salık veririm. Size yalnız bu yolculuğumuzda Sumatra Adası'ndan Açin'e, oradan da Siyam'a gittiğimi, orada mallarımızın kimisini Çin'de iyi para eden, çok aranan afyon, rakı gibi şeylerle değiş tokuş ettiğimizi söylemem yeter; sözün kısası, Suskan'a değin gittik, uzun bir yolculuk yaptık; sekiz ay dışarda kaldıktan sonra Bengal'e döndük, bu serüvenden pek hoşlanmıştım. İngiltere'de bizim halkımızın her zaman, kumpanyaların Hindistan'a yolladığı görevlilerin, genellikle orada kalan tüccarların nasıl böyle büyük kazanç sağladıklarına, kimi zaman altmış bin, yetmiş bin, yüz bin İngiliz lirasıyla birden yurda döndüklerine şaşırdığını görüyordum.

Oysa bunda şaşılacak hiçbir şey yoktu; hele İngiliz gemilerinin rahatça girip çıktıkları yerleri, limanları, bütün bu yerlerde dışardan gelen malların ne büyük ilgi gördüğünü, buralardan da dışarıya götürülebilecek ne çok mal bulunduğunu göz önünde bulundurursak, bu kazançlara hiç şaşmamamız gerekirdi.

Uzun sözün kısası, çok güzel bir yolculuk yapmıştık; daha ilk denememizde öyle çok para kazanmış, daha da fazla kazanmanın yollarını öğrenmiştik ki, yirmi yaş daha genç olsam buralarda yerleşmeye aklım yatacak, zengin olmak için başka yerler aramanın gereği kalmayacaktı. Ama bütün bunlar iki otuzuna varmış, yeterince zengin, para kazanmaktan çok dünyayı gezip görme tutkusuyla yurdundan ayrılmış bir adamın ne işine yarayabilirdi? Artık bu tutkuma, tedirgin bir tutku diyordum; çünkü işin gerçeği de buydu; yurdumdayken dışarı çıkma özlemiyle tedirginlik duyuyordum, şimdi dışardayken de, yurduma dönmek için can atıyordum. Bütün bunlar benim neme yarar diyordum; zenginlikse yeterince zengindim; daha fazla para kazanmak tutkusuyla da yanıp tutuşmuyordum; dolayısıyla bu yolculuğumun sağladığı kazanç beni yeni işlere yöneltebilecek bir etken olamazdı; ayrıca kendimi, bu yolculuktan hiçbir şey kazanmamış sayıyordum; çünkü yurduma gideceğim yerde, dönüp dolaşıp yola çıktığım yere gelmiştim; gözüm, tıpkı Hz. Süleyman'ın dediği gibi "gördükleriyle doymuyor", daha dolaşmak, daha görmek istiyordum; yeryüzünün daha önce görmediğim, sık sık da sözü edildiğini işittiğim bir kesiminde bulunuyordum; elimden geldiği ölçüde, daha başka yerler de görmek, sonra yeryüzünün görülmeye değer her yanını gördüm diyebilmek istiyordum.

Ama yol arkadaşımla düşüncelerimiz ayrılıyordu; bunu kendi düşüncelerimin üstünlüğünde diretmek için söylemiyorum; çünkü onun düşüncelerinin daha doğru, ticaret uğraşının amaçlarına daha uygun olduğu su götürmez bir gerçek-

ti; bir tüccar ticaret için serüvene atıldı mı, yapacağı en akıllıca şey, elinden geldiğince çok para kazanabileceği işlere el atmaktır. Benim yeni arkadaş işin para yönünü düşünüyordu, kendi deyimiyle bir kazanç görürse, postacı beygiri gibi her zaman aynı hana gidip gelmekten bıkmayacaktı; öte yandan benim düşüncem ise gördüğü bir şeyi bir daha görmek istemeyen çılgın bir başıboş çocuğun düşüncesini andırıyordu.

İş bununla bitse gene iyiydi; yurduma yakın olmak için gönlümde büyük bir sabırsızlık, hangi yolu tutacağım konusunda da uçarı bir kararsızlık vardı; ben bu düşünceler içinde bocalarken, hep iş ardında koşan arkadaşım, Baharat Adaları'na bir yolculuk yapmamızı, Manilla dolaylarından karanfil yükleyip getirmemizi ileri sürdü; gerçekte buralarda Felemenkliler ticaret yapıyordu; ama adalar genellikle İspanyollarındı; gerçekte pek uzaklara gitmemekle birlikte Batavia, Seylan gibi büsbütün onların boyunduruğu altında olmayan yerlere uğradık; başlıca güçlük, beni bu işlere sokabilmek olduğu için bu yolculuğa hazırlanmamız çok uzun sürmedi; bununla birlikte yapacak başka bir şey olmadığından, bu işteki kazancın da büyüklüğünü anladığımdan, bunun daha sevimli, benim için yaşamanın en tatsız türü olan işsiz güçsüzlükten daha yararlı bir şey olduğuna kesinlikle inanmıştım. Böylece bu yolculuğa da karar verdim; Borneo'ya, adını unuttuğum daha birçok adaya uğrayarak çok başarılı bir yolculuktan sonra, beş ay içinde Bengal'e dönük; çoğu karanfille hindistan cevizi olan yükümüzü Acem tüccarlarına sattık; hepsini alıp körfeze götürdüler; bu işten bire beş kazanmış, bir hayli para edinmiştik.

Kazancımızı hesaplarken, arkadaşım gülümseyerek sözü tatlılıkla benim tembellik huyuma da dokundurup "Söyle şimdi, aylak adamlar gibi işsiz güçsüz dolaşmaktan, putataparların bilgisizliklerine, anlamsızlıklarına bakarak zaman yitirmekten bu daha iyi değil mi?" dedi. "Elbette dostum" de-

dim, "ben de aynı düşüncedeyim; ben de artık tüccarca ilkeleri benimsemeye karar verdim; yalnız sırası gelmişken şunu da söyeyeyim ki, ben tembelliğimden bir silkinip de işe dört elle bir sarıldım mı, şu yaşlı durumumda, seni yoruncaya dek dünyanın dört bucağına sürüklerim, o zaman ne olduğumu anlarsın; çünkü sarıldığım işi öyle sıkı tutarım ki, seni bir an bile rahat bırakmam."

Her neyse, bu düşüncelerle sözü uzatmayalım; bundan kısa bir süre sonra Batavia'dan bir Felemenk gemisi geldi; bu bir Avrupa ticaret gemisi değil, iki yüz tonluk kıyı ticaret gemisiydi; gemiciler, dediklerine göre öyle hastaymışlar ki, kaptanın denize açılmak için yeter sayıda adamı yokmuş; böylece Bengal'de kaldı; anlaşılan yeterince para kazanmış olduğu ya da başka nedenlerden dolayı Avrupa'ya gitmek istediği için gemisini satılığa çıkardı. Bu haber, ortağım işitmeden kulağıma çalındı; gemiyi almayı çok istiyordum, dolayısıyla eve gidip arkadaşıma düşüncemi açtım; biraz düşündü taşındı; çünkü iyice ölçüp biçmeden iş yapan bir adam değildi; bir süre düşündükten sonra, "Biraz fazlaca büyük; ama istiyorsan alalım" dedi; böylece gemiyi satın aldık, kaptanla anlaşarak parasını ödedik, gemi bizim oldu. Bu iş bittikten sonra, geminin adamlarını da tutmaya, elimizden gelirse bunları kendi adamlarımıza ekleyerek işlerimizi yürütmeye karar verdik; ama gündelik değil de, kazançtan pay alarak çalışan bu adamlar ansızın izlerini yitirdiler, bir tanesini bile bulamadık; bir hayli aradık taradık, en sonunda karadan Moğol ülkesinde büyük bir kent olan Agra'ya gittiklerini, oradan Surrat'a, sonra da deniz yoluyla Basra'ya gideceklerini işittik.

Onlarla birlikte gitmek fırsatını kaçırmaktan duyduğum üzüntüyü hiçbir şeyden duymamıştım; böyle bir gezi, böyle arkadaşlar benim için hem eğlenceli hem de güvenilir bir şey olacak, büyük tasarıma da çok uygun düşecekti; hem dünyayı görmüş hem de yurduma yaklaşmış olacaktım; ama bir-

kaç gün sonra bunların ne biçim adamlar olduklarını öğrendiğim zaman gitmediğime çok sevindim; heriflerin durumu bildiğimden bambaşkaymış; kaptan dedikleri adam gerçekte geminin topçusuymuş; bir ticaret yolculuğu sırasında karada Malayalıların saldırısına uğramışlar, kaptan ölmüş, bu on bir gemici de gemiyi alıp kaçırmaya karar vermişler; ikinci kaptanla daha beş kişiyi karada bırakarak Bengal Körfezi'ne gelmişler; sonrasını ileride göreceğiz.

Neyse, onlar gemiyle nasıl gelmiş olursa olsunlar, bu işte bizim bir suçumuz yoktu; ama bizim de durumu yeterince incelemediğimizi açıkça belirtmem gerekir; çünkü gemicilere hiçbir şey sormamıştık; sormuş olsaydık nasıl olsa birbirlerini, belki de kendi kendilerini yalancı çıkaracak bir yolda konuşacaklar, biz de işin içinde bir bit yeniği olduğundan kuşkulanacaktık; ama herif bize Emanuel Clostershoven ya da buna benzer bir ada yazılı –sanıyorum uydurma olan– bir satış senedi gösterip bunun kendi adı olduğunu söylemiş, biz de bir şey dememiştik; biraz da gözümüz kapalı iş yapmıştık, daha doğrusu içimize bir kuşku girmemiş, hemen pazarlığı bitirmiştik.

Sonra birtakım İngiliz, Felemenk gemicileri tutup karanfil, vb. ticareti için güneydoğuya, Filipin, Malaka Adaları'na ikinci bir yolculuğa karar verdik; sonradan anlatacağım daha birçok olağanüstü şey varken, öykümü şimdi ufak tefek olaylarla doldurmak istemiyorum; bu ülkede, ticaret için liman liman dolaşıp büyük kazançlar sağlayarak tam altı yıl kaldım; şimdi son yılda, ortağımla birlikte yukarıda adı geçen gemiyle Çin'e bir yolculuk yapıyorduk; ama önce Siyam'a uğrayıp pirinç yüklemek niyetindeydik.

Bu yolculuğumuzda ters rüzgârlar yüzünden Malaka Boğazı'nda, adalar arasında uzun bir süre çalkandık; bu güçlükten sıyrılır sıyrılmaz gemimizin su yaptığını gördük; ama epeyce çabaladıksa da, suyun girdiği deliği bulamadık.

Bu bizi bir limana sığınmak zorunda bıraktı, ortağım buraları benden daha iyi bildiği için kaptana Kamboç Irmağı'na girmesini söyledi; çünkü geminin yükünü üzerime almak istemediğimden, Thompson adlı İngiliz ikinci kaptanı, kaptan yapmıştım; ırmak Siyam'a uzanan büyük bir koyun ya da körfezin üzerindeydi.

Oradayken, yiyecek içecek almak için sık sık karaya çıkıyorduk; bir gün yanıma bir İngiliz geldi; aynı ırmağın yukarısına doğru Kamboç kenti yakınlarına giden bir İngiliz-Hindistan kumpanyasının topçubaşısıymış; ne diye geldiğini bilmiyorduk; ama İngilizce konuşarak yaklaştı, "Efendim" dedi, "siz bana yabancısınız, ben de size, sizi pek yakından ilgilendirecek bir çift sözüm var."

Kendisine bir süre gözlerimi ayırmadan baktım, ilkin tanır gibi oldumsa da tanıyamadım; "eğer beni yakından ilgilendiriyor, sizi ilgilendirmiyorsa bunu bana söylemenizin amacı nedir?" dedim. "Beni böyle bir şey yapmaya yönelten neden, içinde bulunduğunuz büyük tehlikedir, anladığıma göre sizin bundan haberiniz bile yok" dedi. "Benim için hiçbir tehlike yoktur" diye karşılık verdim, "yalnız gemim su yapıyor, deliği bulmak için yarın gemiyi karaya çekmek istiyorum." "Ama geminiz su yapsın yapmasın, delik bulunsun bulunmasın, size söyleyeceğim şeyi işitir işitmez, yarın sabah geminizi karaya çıkarmaktan daha akıllıca bir davranış yolu seçersiniz; Kamboç kentinin bu ırmağın on beş mil yukarısında olduğunu, beride de iki büyük İngiliz gemisiyle bir Felemenk gemisinin bulunduğunu biliyor musunuz?" dedi. "Varsın olsun, bana ne?" dedim. "Size ne olur mu? Sizin durumunuzdaki bir adamın, bir limana gireceği zaman önce orada hangi gemiler olduğunu, o gemilerle başa çıkabilecek durumda olup olmadığını araştırması gerekmez mi? Kendinizi onlarla eşit güçte gördüğünüzü hiç sanmam" dedi. Sözlerine büyük ilgi duyuyor, ama ne demek istediğini de anlamadığım için şaşırıyor-

dum. Kendisine kısaca, "Lütfen ne demek istediğinizi açıklayınız; İngiliz ya da Felemenk gemileriden ne diye korkmam gerektiğini bir türlü anlamıyorum; ben buraya kaçak gelmiş bir adam değilim, bana ne diyebilirler ki?" dedim.

Yarı öfkeli, yarı hoşnut bir görünüşü vardı; bir süre durakladı, sonra gülümseyerek "Peki efendim" dedi, "kendinizi güven altında duyuyorsanız, bildiğiniz yolu seçiniz; ne yazık ki, alınyazınız güzel bir öğüt karşısında gözlerinizi bağlıyor; ama şunu kesinlikle biliniz ki, hemen şimdi denize açılmazsanız, suların ilk yükselişinde insan dolu beş büyük sandalın saldırısına uğrayacaksınız, yakalanırsanız korsanlık suçundan asılacaksınız, suçun ayrıntıları daha sonra incelenecek; size bunca önemli bir haber getirdiğim için beni daha iyi karşılayacağınızı umuyordum." "Hiçbir hizmete ya da bana iyilik eden bir adama karşı değerbilmez bir davranış göstermek istemem; ancak bana neden böyle bir şey yapmak istediklerini bir türlü anlayamadım; ama yitirilecek zaman olmadığını söylediğiniz için, hemen şu an gemiye dönüp, gemiciler suyu boşaltabilirlerse ya da suyu durdurmadan gidebilirsek, çabucak denize açılacağım. Yalnız bütün bunların nedenini öğrenmeden mi gideyim? Durumu biraz aydınlatmaz mısınız?" dedim.

"Size ancak bütün olayın belli bölümünü anlatabilirim," dedi, "yanımda bir Felemenkli gemici var, kalanını da onun anlatması için kendisini kandırmaya çalışacağım; yalnız zamanımız çok dar. Durum kısaca şudur: İşin başlangıcını siz de yeterince biliyorsunuzdur sanırım; bu gemiyle Sumatra'da bulunuşunuz, orada kaptanınızla üç adamını Malayalıların öldürmesi, sizin ya da sizinle birlikte gemide bulunanların, gemiyi alıp kaçırmanız, o zamandan beri korsanlıkla uğraşmanız, bütün olayın kısa özetidir; korsan olarak yakalanacağınızdan hiç kuşkunuz olmasın, kısa bir yargılamadan sonra hepiniz asılacaksınız; çünkü biliyorsunuz ticaret gemileri korsanları bir ele geçirirlerse, yasaları filan dinlemezler."

"İşte şimdi anlaşıldı ne demek istediğin, teşekkür ederim" dedim, "senin anlattığın türden bir şey yapmış olduğumuzu sanınamakla birlikte buraya iyi niyetle, dürüstçe geldiğine inandığımız, dediğine göre bize karşı birtakım düzenler hazırlandığı için, sözünü tutup tetik davranacağım." "Hayır efendim" dedi, "tetik davranınayı falan bir yana bırakın, en iyi savunma tehlikeden uzaklaşmaktır; kendi canınızı, adamlarınızın canını düşünüyorsunuz, sular kabarmadan denize açılınız; hem önünüzde denizin yükselme saatleri varken, onlar buraya inmeden siz adamakıllı uzaklaşırsınız; çünkü onlar sular yükselince gelecektir; yirmi millik yolları olduğu için, yolun uzunluğunu da hesaba katmadan gelgitle en az iki saate yakın zaman kazanabilirsiniz; ayrıca gemiyle değil, sandalla geleceklerinden sizi açık denizde kovalamayı göze alamazlar; hele hava rüzgârlı olursa."

"Peki" dedim, "bana büyük bir iyilik ettiniz, bu iyiliğinize karşılık sizin için ne yapabilirim?" "Belki hiçbir şey yapmak istemezsiniz efendim; çünkü söylediklerimin doğruluğuna inanmamış olabilirsiniz; yalnız benim size bir önerim var; İngiltere'den buraya geldiğim gemide on aylık alacağım var, benimle birlikte olan Felemenkli'nin de yedi aylık alacağı var; bunu bize öderseniz, sizinle birlikte geliriz; bundan başka bir şey vermeseniz de istemeyiz. Ama hem sizi hem geminizi hem de bütün adamlarınızı kurtardığımıza sizi inandırabilirsek, o zaman istediğimizi vermeyi insanlığınıza bırakıyoruz" dedi.

Bunu hemen kabul ettim, iki adamla birlikte çabucak gemiye gittim; geminin bordasına yaklaşır yaklaşmaz, gemide olan ortağım kıç güverteye gelerek büyük bir sevinçle, "Heey! Suyu kestik, suyu kestik! "diye bağırdı, "Oh oh! Tanrı'ya şükürler olsun, öyleyse hemen demir alalım" dedim. "Demir mi alalım! Anlayamadım, bir şey mi oldu?" dedi. "Soru sormanın sırası değil, herkesi iş başına çağır, bir dakika bile gecikmeden demiri kaldır" dedim. Şaşırmış kalmıştı, bununla birlikte he-

men kaptanı çağırdı, demirin kaldırılması için buyruk verdi; sular daha tam yükselmemiş olmakla birlikte karadan esen tatlı bir meltemle açıldık; sonra ortağını kamaraya çağırarak durumu kendisine uzun uzadıya anlattım, iki adamı da çağırttım, gerisini de onlar anlattılar; konuşmamız hayli uzun sürmüştü, daha sözümüz bitmeden kamaranın kapısına bir gemici geldi; kaptanın, kendisini gemimizin kovalandığını bize bildirmekle görevlendirdiğini söyledi; "Kovalanıyor muyuz?" dedim, "Kim kovalıyor, neyle?" Gemici, "beş çektirme ya da büyük sandal; içleri adamla dolu" karşılığını verdi. "Peki" dedim, "demek ki söylenenler doğruymuş." Sonra bütün gemicilerin yukarıya çağrılması buyruğunu verdim, gemimizi ele geçirip hepimizi korsanlıktan tutuklamak gibi bir tasarının varlığından söz ettim, bizimle mi kalacaklarını yoksa karşıdakilere mi katılacaklarını sordum. Hepsi bir ağızdan ölünceye dek bizden ayrılmayacaklarına söz verdiler. Sonra kaptana, onlarla kavga için en iyi yolun ne olacağını sordum; çünkü kanımızın son damlasına dek karşı koymaya kararlıydım; kaptan, en iyi yolun büyük toplarımızla onları elimizden geldiğince uzakta bırakmak, sonra tüfeklerimizle uzun süre ateşe tutmak olduğunu söyledi. "Bu çabalarımız boşa çıkarsa, o zaman bordalamaya çalışırız, belki bölmelerimizi kırıp içeri girmeye aletleri yoktur" dedi.

Bu arada topçu, baş toplarıyla kıç toplarını güverteyi ateş düzenine sokmak üzere, başa kıça çevirmek, bunları küçük misket kurşunlarıyla, eski demir parçalarıyla, elde bulunan buna benzer şeylerle doldurmak buyruğunu almıştı; böylece kavgaya hazırlandık; ama bütün bu süre içinde, rüzgâr oldukça sert estiğinden epeyce denize açılmıştık; uzaktan, bizi kovalayan beş çektirmenin tam takım yelkenle ardımızdan geldiklerini görebiliyorduk.

Bunlardan İngiliz olduklarını dürbünlerimizle anladığımız ikisinin, ötekileri geçerek iki mil önde geldikleri, bize

hayli yaklaştıkları görülüyordu; bunun üzerine ilk olarak kurusıkı bir top attık, bir dostluk bayrağı çekerek görüşme isteğiyle onlardan karşılık bekledik; ama atış alanımıza girinceye dek bizi sıkıştırmaya devam ettiler. Hiçbir karşılık vermedikleri için beyaz bayrağı indirerek kırmızı bir bayrak çektik, bir top daha attık. Hiç aldırmadan, gemide bulunan seslenme borusuyla konuşabileceğimiz yakınlığa sokuldular; kendilerine seslenerek uzak durmalarını, canlarını tehlikeye atmamalarını söyledik.

Bana mısın demediler, bizi gene sıkıştırıyorlar, geminin kıçına yanaşarak kıç omuzluğuna çıkmaya çalışıyorlardı. Bize kötülük etmeye iyice kararlı olduklarını, arkalarından gelmekte olanların desteğine güvendiklerini görünce, sandallarının bordaya alınması, sonra hemen beş topun ateşlenmesi komutunu verdim; topun biri öyle güzel nişan almıştı ki, en gerideki sandalın kıçını uçurarak içindekileri yelkenleri indirmek, batmamak için sandalın baş ucuna koşmak zorunda bıraktı; böylece bir sandalın işi görülmüştü; ama en öndeki sandalın bizi gene sıkıştırmakta olduğunu görerek özellikle ona ateş etmek üzere toplarımızı hazırladık.

Bu arada gerideki üç sandaldan birinin ötekileri geçerek parçaladığımız sandala yanaştığını, sonra da adamları aldığını gördük; en öndeki sandala gene seslenerek bir barış görüşmesi yapmayı ileri sürdük, bizden ne istediklerini sorduk; ama karşılık alamadık, hep kıçaltımıza sokulmak için çabalıyordu. Bunun üzerine büyük bir usta olan bizim topçu iki baş topunu doldurtarak bir daha ateş etti, ama toplar boşa gittiği için sandaldakiler çığlık atarak, şapkalarını sallayarak yaklaşmaya devam ettiler; topçu çabucak hazırlanarak bir daha ateş etti; güllenin biri sandalı vuramamakla birlikte adamlar arasına düştü, bir hayli de zarar verdi. Yalnız biz buna önem vermeyerek gemiyi gene bocalattırdık, kıç omuzluğunu onlardan yana çevirerek üç el daha ateş edince sandalın parçalandığını gör-

dük; özellikle dümeni ile kıçüstünün bir parçası darmadağın olmuştu; işi temize bağlamak için topçu, üzerlerine iki el daha ateş açtı; vurup vurmadığını bilemiyoruz; ancak sandalın batmakta olduğunu, adamların da denize döküldüklerini gördük; bunun üzerine elden gelirse, bu adamlardan kimisini yakalamak, boğulanları kurtarmak, sonra hepsiyle birlikte geri dönmek üzere bordamızdaki sandallardan birini denize indirttim; çünkü öbür kayıkların yaklaşmaya başladıklarını görüyorduk; bizim sandaldaki adamlar, buyruğu yerine getirerek üç kişi yakaladılar; bunlardan biri hemen hemen boğulmak üzereymiş, onu kurtarabilmek bir hayli zamanı gerektirdi; bizimkiler gemiye döner dönmez, bütün yelkenlerimizi kaldırdık, apar topar denize açıldık; öteki üç kayığın da ilk ikincinin yanına vardıkları zaman bizi kovalamaktan vazgeçtiklerini gördük.

Nedenini bilmiyorsam da, korktuğumdan daha büyük olan bu tehlikeden kurtulduktan sonra, yolumuzu değiştirmeye, nereye gittiğimizi de hiç kimseye sezdirmemeye önem verdim; böylece doğuya açılarak gerek Çin'e gerekse Avrupalıların alışveriş yaptıkları öbür kıyılara giden Avrupa gemilerinin geçtiği yolun iyice dışına çıktım.

Denize açıldıktan sonra o iki gemiciyle gene konuşmaya başladık; önce bütün bu işlerin anlamının ne olabileceğini sorduk; Felemenkli, bize gemiyi satan herifin, dediğimiz gibi, gemiyi alıp kaçan hırsızdan başka biri olmadığını söyleyince, durum aydınlandı. Sonra adını şimdi anımsayamadığım kaptanın yanındaki üç gemiciyle birlikte Malaka kıyılarında nasıl öldürüldüğünü, kendisinin de daha başka dört kişiyle nasıl ormana kaçtığını; Çin dönüşü o kıyılardan geçen bir Felemenk gemisine yüzerek gidip kurtuluncaya dek nasıl uzun süre dolaştıklarını; bu Felemenk gemisinin su için sandalını karaya gönderdiğini, kendisinin sandalın bulunduğu yere inmeyi gözüne kestiremediğini, ama sandal geceleyin daha uzak bir yerden su almak üzere yerini değiştirince, kendisini aldıklarını anlattı.

Sonra Battavia'ya gittiğini, gemiden kaçan iki adamın da oraya gelerek herifin gemiyi alıp kaçtığını, Bengal'de bir korsan çetesine sattığını, gemiyi alan korsanların da çok değerli eşyalarla yüklü bir İngiliz, iki de Felemenk gemisini vurduklarını kendisine anlattıklarını söyledi.

Bu son bölüm doğrudan doğruya bizi ilgilendiriyordu; ama gerçekten çok uzaktı; gene de ortağımın pek haklı olarak belirttiği gibi, bütün bu uydurmalardan dolayı bize öyle diş bilemişlerdi ki, ellerine düşseymişiz kendimizi savunmaya kalkışmamız, özellikle yargıçlarımız bu bizi suçlayan kişiler olacağından, azılı öfkelerinin, düşmanlıklarının amansız buyruklarından başka bir şey beklememiz pek boş olacakmış; dolayısıyla ona kalırsa, hiçbir yere uğramadan, doğruca geldiğimiz yere, Bengal'e gitmemiz gerekiyordu; çünkü orada sözümüzü dinletebilir, gemi limana geldiği zaman nerede bulunduğumuzu, gemiyi kimden aldığımızı ancak orada tanıklarıyla gösterebilirdik; hepsinden önemlisi, yargıçlar önüne çıkmak zorunda bırakılırsak, haklı bir davranış göreceğimize güvenebilir, önce asılıp sonra yargılanmazdık.

Ben de başlangıçta bir süre ortağımla aynı düşüncedeydim; ama sonra biraz daha ciddi düşününce, Malaka Boğazı'nın ters yanına düştüğü için, Bengal'e gitmemizin çok tehlikeli bir şey olduğunu söyledim; her yana haber verilmişse, gerek Battavia'daki Felemenklilerin gerekse başka yerlerdeki İngilizlerin dört bir yandan yolumuzu keseceklerini, kaçarken tutuklanacak olursak suçu üzerimize almış sayılacağımızı, o zaman bizi yok etmek için başka nedenler aramalarına gerek kalmayacağını belirttim; İngiliz gemicinin de düşüncesini sordum, o da benim düşünceme katıldığını, bizi yüzde yüz yakalayacaklarını söyledi.

Bu tehlike, hem ortağımın hem de gemicilerin gözünü biraz korkuttu; bunun üzerine hemen, başlangıçta tasarladığımız gibi Tonkin'e, Çin kıyılarına giderek orada gemiyi elden

çıkarmaya, sonra orada bulabileceğimiz yerli gemileriyle geri gelmeye karar verdik. Bu, güvenliğimiz bakımından en iyi yöntem olarak benimsendi; böylece alışılmış yoldan elli mil doğusuna doğru dümen kırdık.

Bununla birlikte gene birtakım sakıncalar baş gösterdi; birincisi rüzgârdı; karadan ayrıldıktan sonra doğudan, güneydoğudan eserek sürekli olarak hep karşımızdan vuruyor, böylece yolumuz uzuyordu; kumanyamız da uzun bir yolculuğa yetecek gibi değildi; daha kötüsü, sandallarıyla ardımıza takılan İngiliz, Felemenk gemilerinden kimisinin bu yolu tutarak bizden önce varmış olması tehlikesi vardı; onlar olmasa bile, Çin'e giden birtakım başka gemilerin olayı öğrenmiş olmaları, aynı öfkeyle ardımıza takılabilecekleri de göz önünde bulundurulması gereken bir noktaydı.

Büyük bir tedirginlik içindeydim; çektirmelerden son kurtuluşum da sayılmak üzere, daha önce hiçbir zaman böylesine büyük bir tehlikeye düştüğümü sanmıyorum; çünkü başıma her türlüsü gelmişti ama, hırsızlıktan kovalanmamıştım; hırsızlıktan çok daha hafif olan eğrilik, düzenbazlık suçlarını bile işlediğimi kimse söyleyemezdi. Ben kendi kendimin baş düşmanıydım ya da daha doğru bir deyimle kendimden başka hiç kimsenin düşmanı değildim. Ama şimdi akla gelebilecek en utanç verici bir duruma düşmüştüm; suçsuz olmakla birlikte suçsuzluğumu gösteremiyordum. Yakalanacak olsam, en kötü bir suçu işlemekle suçlanacaktım; hiç değilse, bu suç benimle alışverişi olan kimseler arasında en kötü suç olarak görülüyordu.

Bu yüzden büyük bir rahatsızlık duyuyor, nereye, nasıl, hangi limana gideceğimi bilmemekle birlikte kaçıp kurtulma özlemiyle yanıyordum. Başlangıçta benden çok üzülen ortağım, beni böyle yıkılmış görünce avutmaya, yüreklendirmeye başladı; o kıyılardaki birçok limanı anlatarak Cochinchina kıyısına ya da Tonkin limanına gitmek istediğini söyledi;

oradan da bir zamanlar Portekizlilerin elinde olan, birçok Avrupalı ailenin bulunduğu, özellikle Çin'e giden misyoner papazların uğradığı Macao kasabasına gitmek istiyordu.

Oraya gitmeye karar verdik; bir sürü karışık, çapraşık yollardan geçerek, bir hayli de yiyecek sıkıntısı çektikten sonra bir sabah erkenden kıyıyı gördük; başımızdan geçen durumu, kaçmamış olsaydık karşılaşacağımız tehlikeleri düşünerek karaya çıkıp çıkamayacağımızı, gemimizin sandalıyla dolaşıp bir gemi bulup bulamayacağımızı öğrenmek için, suları bizi kaldıracak derinlikte olan bir ırmağa girmeye karar verdik. Bu mutlu karar gerçekten de bizim kurtuluşumuz oldu; çünkü Tonkin körfezinde hiçbir Avrupalı gemi görmedikse de, ertesi sabah iki Felemenk gemisi geldi; ne bayrağı ne de rengi bulunan, ama bence Felemenk gemisi olan bir üçüncüsü de Çin'e doğru dümen tutarak kıyının iki mil açığından geçti. Öğleden sonra aynı yoldan iki İngiliz gemisinin daha geçtiğini gördük; böylece her iki yoldan da düşmanlarca sarıldığımız sonucuna vardık. Bulunduğumuz yer ıssız, uygarlıktan uzak bir yerdi; insanlarının işi gücü, geçim yolu hırsızlıktı; gerçi onlarla biraz yiyecek almaktan başka hiçbir işimiz olmadı ama, bu küçük alışveriş sırasında bile, kötülüklerinden kendimizi güçlükle koruyabildik.

Burada küçük bir ırmak içinde bulunuyorduk; ülkenin en kuzey sınırından da birkaç mil uzaktaydık; sandalımızla kuzeye doğru, Tonkin körfezine uzanan bir burna çıktık; bütün kıyıları, daha doğrusu yukarıda dediğim gibi, düşmanlarla çevrildiğimizi bu çıkıntıdan gördük. Arasına düştüğümüz halk, bu kıyılarda oturan insanların en barbarıymış; başka bir ulusla alışverişleri olmadan, balıkla, yağla, buna benzer ilkel şeylerle yaşıyorlardı; barbarlıklarının derecesi, alışkanlıklarından birinin, buraya bir kaza sonucu sürüklenen gemilerin bütün adamlarını tutsak etmelerinden, köle yapmalarından anlaşılabilir; aşağıda anlatacağım rastlantı yüzünden, az kalsın bu iyiliklerine biz de uğrayacaktık.

Gemimizin su yaptığını, suyun girdiği deliği bulamadığımızı, Siyam Körfezi'ndeki İngiliz, Felemenk gemilerine yakalanacağımız sırada nasılsa suyun kesildiğini yukarıda anlatmıştım; bununla birlikte geminin durumunu pek güven verici görmediğimiz için, hazır buradayken karaya çekip, pek fazla olmayan yükünü de boşaltmaya, teknenin dibini yıkamaya, temizlemeye, elimizden gelirse su yapan delikleri de bulmaya karar verdik.

Böylece geminin yükünü hafiflettikten, topları, taşınabilecek öbür şeyleri bir yana yığdıktan sonra, teknenin dibini görebilmek için gemiyi yan yatırmaya çalıştık; ama sonradan gemiyi karaya çekme düşüncesinden vazgeçtik; bu işe uygun bir yer de bulamamıştık.

Daha önce böyle bir şeyle hiç karşılaşmamış olan yerli halk, bizi seyretmek için kıyıya toplanıyordu; geminin böyle yan yatmış olduğunu görünce, öbür yanda sandal içinde, teknede çalışmakta olan adamlarımızı karadan göremedikleri için, hemen kazaya uğradığımız, gemimizin karaya sürüklendiği sonucuna varmışlar.

Durumu böyle sanınca, hiç şüphesiz gelip gemiyi yağma etmek, bizi de orada bulabilirlerse tutsak edip köle olarak krallarına ya da her ne ad veriyorlarsa başlarına –çünkü bunların yöneticisinin kim olduğu konusunda hiçbir bilgimiz yoktu– götürmek için kimisinde onar kimisinde de sekizer kişi bulunan on on iki sandalla iki üç saat içinde çevremizi sarıverdiler.

Geminin yanına gelip de çevresinde dolaşmaya başladıklarında, hepimizin, her denizcinin nasıl yapıldığını çok iyi bildiği üzere, geminin tekne altını yıkamakla, kazıyıp ziftlemekle, delikleri tıpalamakla uğraştığını gördüler.

Bir süre durup uzun uzun baktılar; biz de biraz şaşırmıştık, niyetlerinin ne olduğunu anlayamıyorduk; ama güvende olmak için, bu duraklamadan yararlanarak kimimiz geminin

içine girdik, kimimiz de gerekirse kendilerini savunabilsinler diye iş başındakilere silahla cephane getirmeye gittik; bu hazırlık hiç de yersiz olmamıştı; çünkü aralarında çeyrek saat görüştükten sonra, anlaşılan geminin gerçekten kazaya uğramış olduğu, bizim de elbirliğiyle gemiyi ya da sandallarımızla kendi canlarımızı kurtarmaya çalıştığımızı düşünmüşler, silahlarımızı sandallara indirdiğimizi görünce de, bu çabayla birtakım eşyalarımızı kurtarmak istediğimiz sonucunu çıkarmışlar; bunun üzerine artık kendi ellerinde olduğumuzu düşünerek savaş hattına geçip bizimkilerin üstüne saldırdılar.

Bizimkiler böylesine bir kalabalığı görünce korkmaya başladılar; kavgaya elverişli bir durumda bulunmadığımız için, seslenerek ne yapmaları gerektiğini bizden sordular. Borda iskelerindeki adamları hemen aşağıya geminin içine

inmelerini, sandaldakilerin de dolaşarak gemiye çıkmalarını söyledim; biz de içerideki birkaç kişiyle, var gücümüzle gemiyi doğrultmaya çalışıyorduk; ama ne bordadakiler ne de sandaldakiler kendilerine verilen bu buyruğu yerine getirmeye zaman bulamadan Cochinchinliler saldırmış, sandallarından ikisi bizimkilere yanaşarak bizim adamları tutsak etmeye kalkışmışlardı.

İlk el attıkları adam iriyarı bir delikanlı olan bir İngiliz gemicisiydi, elinde bir misket tüfeği vardı, ama tüfeği hiç kullanmadan sandala bırakıverdi; bu davranışının büyük bir budalalık olduğunu düşünmüştüm; ama o işini benden daha iyi biliyormuş; heriflerden birini sıkıca yakalayarak kendi sandalından bizim sandala çekti, iki kulağından kavradığı gibi kafasını sandalın ıskarmoz yuvasına öyle bir çarptı ki, herif hemen can verdi; bu arada onun yanında duran bir Felemenkli de misketi aldı, dipçiğiyle bizim sandala girmek isteyenlerden beşini yere serdi; ama bu iş, düştükleri durumun tehlikesini kavramadıkları için korku nedir bilmeyen otuz kırk kişiye karşı koymalarına yetmedi; herifler, içinde ancak beş adam bulunan bizim sandala atlamaya başladılar. Bu arada bir rastlantı, bizimkilerin kesin bir üstünlük kazanmalarını sağlayarak bizi de kahkahalarla güldürdü; o da şuydu:

Bizim marangoz geminin teknesini ziftlemeye, suyu kesmek için kalafatladığı tahtalarla tekne dibindeki delikleri kapamaya çalışıyordu; sandalının içinde biri kaynar ziftle, biri de reçine, donyağı, yağ ile dolu iki kazan vardı; ustalar bunları kalfatlama işinde kullanıyorlardı; marangoza yardım eden gemicinin elinde de kocaman bir demir kepçe vardı, bu kepçeyle, çalışan öbür adamlara zift yetiştiriyordu; düşmanlardan ikisi sandalın baş oturağına, tam bu delikanlının bulunduğu yere girdiler; bizimki bunları hemen bir kepçe dolusu kaynar ziftle karşıladı, herifler yarı çıplak oldukları için ziftle öyle yandılar, öyle haşlandılar ki, danalar gibi böğürerek yanığın acısından

kendilerini denize attılar. Bunu gören marangoz, "Çok iyi ettin Jack, biraz daha yolla" diye bağırdı, kendisi de ilerleyerek zift kepçelerinden birini kapıp zift kazanına daldırdı; arkadaşıyla birlikte heriflerin üstüne öyle çok kaynar zift yağdırdılar ki, kısa bir süre içinde üç sandalda da, acınacak duruma düşmemiş, yanmadık haşlanmadık tek adam kalmadı; öyle bağrışıyorlar, öyle uluyorlardı ki, daha önce bundan daha kötü ya da buna benzer bir ses hiç işitmemiştim; çünkü çekilen bir acının her insanı bağırttığı doğal bir gerçekse de, ulusların tıpkı konuşmaları gibi birbirlerinden bambaşka bir yolda ağlayıp bağrıştıkları, dikkate değer bir gözlemdir. Bu yaratıkların bağırmasına ulumadan daha iyi bir ad veremeyeceğim; böyle bir sese hiçbir ad ulumadan daha uygun düşmez; çünkü Languedoc ormanlarında işittiğimi söylediğim kurt ulumalarına bundan daha çok benzeyen hiçbir ses işitmedim.

Bütün yaşamım boyunca kazandığımız hiçbir yengiden böylesine hoşlanmamıştım; çünkü bu benim için yalnız umulmadık, şaşırtıcı bir şey olmakla, önemli bir tehlikenin atlatılmasıyla kalmadı, bizim gemicilerden birinin elleriyle öldürdüğü adam bir yana, hiç kan dökmeden üstünlük kazandık; onun da ölümüne çok üzülmüştüm; çünkü kendi savunmam için bile olsa, hak sandıkları, daha iyisini bilmedikleri bir işi yapmaya geldiklerini bildiğim zavallı vahşileri öldürmeye gönlüm katlanmıyordu; böyle bir şeyi zorunluluk haklı gösterebilirse de, doğada kötülüğü hoş gösterebilecek hiçbir şey yoktur; ama gene de kendi varlığımız için insan soydaşlarımızı öldürmemizi zorunlu kılan bu yaşamın acı bir şey olduğunu düşünüyordum; şimdi de bu düşüncedeyim; şimdi bana kötülük etmek isteyen bir adamı öldürmektense, birçok acıya katlanmayı yeğ görürüm. Yaşamanın değerini görebilen her aklı başında adamın, hiç olmazsa konuyu ciddi olarak düşündüğü zaman, benim bu görüşümü benimseyeceği inancındayım.

Neyse biz gene öykümüze dönelim; bütün bu işler olurken gemideki öbür adamları yöneten ortağımla ben, büyük bir ustalıkla gemiyi doğrultmuştuk; toplar da yerlerine yerleştirilince, topçu üzerlerine ateş edebilmesi için, bizim sandalı bir buyruk verip oradan çektirmemi istedi. Topçuyu gene çağırdım, kendisinin yardımına gereklik kalmadan marangozun bu işi becerebileceğini, ateş etmek yerine bir kazan daha zift kaynatmasını, gemideki aşçının bu konuda kendisine yardım edeceğini söyledim. Ama düşmanlarımız ilk saldırılarında karşılaştıkları şeyden öyle korkmuşlardı ki, bir daha gelmediler; uzakta bulunan birkaçı da geminin doğrulduğunu, yüzdüğünü görünce, aldanmış olduklarını, durumun düşündükleri gibi olmadığını anlayarak vazgeçtiler. Böylece bu şenlikli kavgadan da yakayı sıyırdık; iki gün önce gemiye biraz pirinç, birtakım kökler, ekmek, on altı tane de kocaman domuz almış olduğumuz için, burada daha fazla kalmamaya, ne olursa olsun yolumuza devam etmeye karar verdik; çünkü ertesi gün belki bizim zift kepçesinin bile yıldıramayacağı sayıda haydutun saldırısına uğrayacağımız apaçık bir şeydi.

Böylece o akşam bütün eşyamızı gemiye aldık, ertesi sabah yola çıkmaya hazırlandık; bu arada karadan oldukça uzakta demirli bulunduğumuzdan, durumumuzun hem savaşmaya hem de istediğimiz an yelken açmaya elverişli olduğunu düşünerek gelecek herhangi bir saldırıya pek önem vermiyorduk. Ertesi gün, gemideki bütün işlerimizi bitirmiş, su alan yerleri de onarmış olarak yelken açtık; Tonkin Körfezi'ne gitmek niyetindeydik; çünkü oradaki Felemenk gemilerinin başına gelenleri öğrenmek istiyorduk. Ama biraz önce oraya birçok geminin gitmiş olduğunu gördüğümüz için körfeze giremedik; tıpkı Akdeniz'de İngiliz, Felemenk gemilerinin Cezayir korsan gemilerinden korktukları gibi, biz de İngiliz, Felemenk gemilerinin korkusuyla kuzeydoğuya yönelerek Formoza Adası'na doğru gittik.

Denize açılınca, sanki Manilla ya da Filipin Adaları'na gidiyormuşuz gibi kuzeydoğuya yol aldık; bunu Avrupa gemilerinden birinin yoluna düşmemek için yapıyorduk; sonra 22 derece 30 dakika enlemine varıncaya dek hep kuzeye gittik; böylece doğru Formoza Adası'na geldik, su ile yiyecek almak için demirledik; buranın halkı çok iyi, uygar insanlardı, bize canla başla yardım ettiler, pazarlık edip de uyuştuğumuz her şeyde büyük bir doğruluk gösterdiler, dürüst davrandılar; oysa öbür uluslardan böyle bir şey görmemiştik; bu belki de bir zamanlar Felemenkli Protestan misyonerlerin buradaki çabalarının bir iziydi; çünkü gözlemlerimde her zaman rastladığım üzere, Hıristiyan dini, girdiği her yerde insanları uygarlaştırıyor, onları etkilemek çabasında olsun olmasın, görgülerini arttırıyordu.

Oradan da, bizim Avrupa gemilerinin alışılmış yolu üzerinde bulunan bütün Çin limanlarını geçtiğimizi anlayıncaya dek Çin kıyılarını aynı uzaklıktan izleyerek hep kuzeye yol aldık; Avrupalıların eline düşmekten, özellikle bu yerlerde, var gücümüzle kaçınmaya kararlıydık; çünkü bu durumda onlara bir yakalanırsak yandığımız gündü; onların eline geçmektense İspanyol Engizisyonu'nun eline düşmek bence çok daha iyi bir şeydi.

Artık otuzuncu enlem derecesine geldiğimiz için ilk rastladığımız ticaret limanına girmeye karar verdik; gemiyi karaya doğru çevirdiğimizde, iki millik yerden, içinde bizim Avrupalı bir gemi olduğumuzu anlayarak hizmetimize koşan bir Portekizli yaşlı kılavuz bulunan bir kayık geldi; buna çok sevinerek kılavuzu gemiye aldık; bunun üzerine nereye gideceğimizi bile sormadan, geldiği kayığı geri yolladı.

Yaşlı adamın bizi istediğimiz yere götürebileceğini düşünerek Çin'in en kuzey limanı olan Nankin'e gitmekten söz ettim; yaşlı adam oraları çok iyi bildiğini söyledi; ama gülerek Nankin'de ne yapacağımızı sordu.

Kendisine, orada yükümüzü satarak çini tabaklar, ham ipek, çay, ipekli kumaşlar almak, sonra da geldiğimiz yoldan geri dönmek istediğimizi söyledim. Bu iş için Macao'nun en iyi liman olduğunu, afyonumuza orada iyi alıcı bulabileceğimizi, paramızla da her türlü Çin eşyasını en az Nankin'deki kadar ucuza alabileceğimizi söyledi.

Yaşlı adamı, böyle direnerek söylediği sözünden caydıramayınca, bizim yalnız tüccar değil, aynı zamanda soylu kişiler olduğumuzu, Pekin'e gidip Çin hakanlarının ünlü saraylarını da görmek istediğimizi söyledim. "Öyleyse Ningpo'ya gitmelisiniz, oradan denize akan büyük bir ırmaktan beş mil uzunluğunda bir kanala girersiniz. Bu kanal deniz taşıtlarının geçmesine elverişlidir, Çin ülkesinin göbeğine kadar uzanır, bütün ırmakları keser, kemerler, bentler yardımıyla birçok dağ aşarak Pekin kentine varır; uzunluğu iki yüz yetmiş mildir" dedi.

"Peki, sayın Portekizli, ama bizim işimiz şimdi bu değil. Önemli olan, senin bizi Nankin'e götürüp götürmeyeceğin, sonra ordan da Pekin'e gidip gidemeyeceğimizdir" dedim. "Evet" diye karşılık verdi, bunu kolayca yapabileceğini, az önce aynı yoldan oraya büyük bir Felemenk gemisinin de gitmiş olduğunu söyledi. Bu haber beni biraz sarstı. Bir Felemenk gemisi en korktuğumuz şeydi; Felemenk gemisi kılığında gelmediği sürece, şeytandan bile daha çok korku duymuyorduk; bir Felemenk gemisinin bizim yıkımımız demek olacağını, buralarda yolculuk yapan gemilerin çok büyük, bizden kat kat üstün güçte olduklarını bildiğimiz için, onlarla başa çıkabilecek durumda da değildik.

Yaşlı kılavuz, Felemenk gemisi sözünü işitir işitmez biraz bozulduğumu, şaşaladığımı görünce, "Felemenklilerden korkmayınız efendim, sizin ulusunuzla savaş halinde olduklarını sanmıyorum" dedi. "Hayır" dedim, "doğru, ama böyle ıssız, yasaların ulaşamayacağı yerlerde insanların neler ya-

pacağı bilinmez de..?" "Neden" dedi, "siz korsan değilsiniz ki, neniz var korkacak? Onların böyle kendi işinde gücünde tüccarlara dokunmayacakları apaçık bir şey."

Bu sözü işitince gövdemde yüzüme çıkmayan kan kaldıysa, yaradılışın damarlara koyduğu kapakçıkların engel olmasındandır; çünkü bu sözle, anlatılamayacak ölçüde allak bullak olmuştum. Bunu gizlemek de elimde olmadığı için, yaşlı adam durumumu kolayca anlamıştı.

"Efendim" dedi, "sözlerimden rahatsız olmuş gibi görünüyorsunuz, gönlünüz hangi yolu dilerse onu seçin, ben de size elimden gelen hizmeti göstermekten geri kalmam." "Evet" dedim, "şu anda nereye gideceğimize karar veremediğim için tedirginim; biraz da korsanlarla ilgili sözleriniz bende kuşku uyandırdı; umarım ki bu denizlerde korsan yoktur; çünkü görüyorsunuz gerek gücümüz gerekse adamlarımızın sayısı onlarla başa çıkmamıza elverişli değil."

"Tasalanmayınız efendim" dedi, "on beş yıldan beri bu sularda hiç korsanlık olduğunu görmedim, yalnız işittiğime göre bundan bir ay önce Siam körfezinde bir korsanlık olayı geçmiş; o korsan gemisinin de güneye gittiğinden hiç kuşkunuz olmasın; hem bu iş için yeterince güçlü bir gemi de değilmiş; özel olarak yapılmamış; kaptanıyla adamlarını Sumatra Adası'nda ya da o dolaylarda Malayalılar öldürmüşler, sonra birkaç azılı gemici gemiyi aldıkları gibi kaçmışlar."

Hiçbir şeyden haberim yokmuş gibi, "Ne!" dedim, "kaptanı mı öldürmüşler?" "Hayır" dedi, "kaptanı öldürdüklerini bilmiyorum; ama sonra gemiyi alıp kaçtıkları için herkes bunların kaptanı Malayalıların eline verdiklerine, Malayalıların da kaptanı öldürdüklerine, belki de bunların öldürdüğüne inanıyordu." "Öyleyse" dedim, "tıpkı kaptanı öldürdükleri gibi kendileri de ölümü hak etmişlerdir." "Evet" dedi, "hak etmişler, bir İngiliz ya da Felemenk gemisinin eline geçerlerse cezalarını görecekleri yüzde yüz; çünkü İngilizlerle Felemenkliler bu azılıları ele geçirecek olurlarsa hiç soluk aldırmamaya karar vermişlerdi."

"Ama" dedim, "siz korsanların bu denizlerden uzaklaştıklarını söylüyorsunuz, bu durumda onları nasıl ele geçirebilecekler?" "Evet, doğru" dedi, "böyle diyorlar; ama kaptanla birlikte dışarda bırakılan Felemenklilerden birkaçı gemiyi Siyam körfezinde Kamboç ırmağında görmüşler; orada İngiliz, Felemenk ticaret gemileri varmış, az kalsın yakalayacaklarmış; hele öndeki sandallara arkadakiler iyi yardım edebilselermiş yakalayacakları kesinmiş; ama korsanlar iki sandal kendilerine yaklaşır yaklaşmaz üzerlerine ateş açmışlar, öbür sandallar yetişemeden bunları darmadağın edip sonra denize açılmışlar, ötekiler de artık kovalayamamış; böylece gemi kaçıp kurtulmuş; ama hepsi gemiyi öyle iyi tanıyorlar ki, görür görmez yakalayacaklarından hiç kuşkuları yok, nerde rastlarlarsa rastlasınlar ne gemicilere ne de kaptana aman vermeyerek hepsini asacaklarına ant içmişler."

"Nasıl!" dedim, "haklı haksız demeyip hepsini öldürecekler mi, önce asıp sonra mı yargılayacaklar?" "Aman efendim!" dedi, "böyle uğursuz herifler için öyle uzun uzadıya işlemlerin ne gereği var, hepsini sırt sırta bağlayıp denizin dibine yollayıverirsiniz olur biter; daha iyi bir davranışı da hak etmiş değildirler."

Yaşlı adamın iyice avucumda olduğunu, bize kötülük

edemeyeceğini biliyordum; onun için hemen sözünü keserek, "Öyleyse Senyör" dedim, "bizim geriye Macao'ya İngiliz, Felemenk gemilerinin gittikleri öbür ülkelere değil de Nankin'e götürmenizi istememizin gerçek nedeni de bu ya! Şunu bil ki, bu İngiliz, Felemenk kaptanları, bu kendini beğenmiş, kinci, aşağılık herifler ne hakla adaletin ne olduğunu bilirler ne de Tanrı'nın, Doğa'nın buyruğu olan yasaları tanırlar. Yetkilerini bilmeyip üstünlük duygularına yenilerek hırsızlara ceza vereceğiz diye katillik ederler; yalan yanlış suçlamalarla herkesi hor görmeyi, hiç sorusuz yargı vermeyi üstlerine görev sayarlar. Bir gün belki onları bu davranışlarından dolayı sorguya çekecek olursam, o zaman hakkın, adaletin nasıl uygulandığını, bir suçu işlediği konusunda kesin kanıtlar bulunmadıkça hiç kimseye ceza verilemeyeceğini kendilerine gösteririm."

Bu arada yaşlı kılavuza, onların saldırdıkları geminin bu gemi olduğunu, sandallarıyla tutuştuğumuz kavgada nasıl budalaca, ödlekçe davrandıklarını bütün ayrıntılarıyla anlattım. Gemiyi nasıl satın aldığımızı, Felemenkli gemicinin bize nasıl iyilik ettiğini söyledim. Türlü nedenlerden dolayı gemicilerin kaptanlarını Malayalılara öldürttüklerinin, gemiyi alıp kaçtıklarının gerçekliğine inandığımı, ancak korsanlık yaptıkları söylentisinin bütünüyle uydurma olduğunu; bize saldırıp kendimizi savunma zorunda bırakmadan önce bu işin ne derece doğru olduğunu anlayıp dinlemeleri gerektiğini, kendimizi savunmak için öldürdüğümüz adamların kanından gene onların sorumlu olduklarını da ekledim.

Yaşlı kılavuz bu anlattıklarıma çok şaşırdı, kuzeye gitme isteğimizde çok haklı olduğumuzu belirtti, bize bir akıl öğretmiş olmak için gemiyi Çin'de satmamız gerektiğini, orada başka bir gemi satın alabileceğimizi ya da yaptırabileceğimizi söyledi; "bunun gibi iyi bir gemi bulamasanız da, alacağınız gemi sizi bütün eşyanızla birlikte Bengal'e ya da başka bir yere götürmeye yeter" dedi.

Dönüşümüz için bir gemi ya da bu gemimize bir alıcı bulabileceğimiz bir limana gelirsek, öğütlerini tutacağımı söyledim; Nankin'de gemiye yeter sayıda alıcı bulabileceğimi, dönüşümüz için de bir Çinli mavnasının işimizi görebileceğini, gerek bu gemiyi satmakta gerekse ötekini almakta bana yardımcı olabileceğini belirtti.

"Peki ama Senyör" dedim, "gemiyi çok iyi tanıdıklarını söylüyorsunuz; bu durumda sizin öğüdünüzü dinlersem birtakım dürüst, suçsuz insanların başlarını korkunç bir belaya sokmuş, göz göre göre öldürülmelerine yol açmış olmaz mıyım? Çünkü nerede yakalarlarsa yakalasınlar, bu geminin o gemi olduğunu görerek içindeki adamları suçlayacaklar, belki de bu dürüst, suçsuz insanları öldürecekler." "Bunun da önüne geçebilmenin bir yolunu bulurum" dedi, "çünkü bu dediğiniz kaptanların hepsini çok iyi tanıdığım, buradan geçerlerken hepsini göreceğim için, gemicilerin başlangıçta gemiyi alıp kaçmışlarsa da korsanlığa giriştiklerinin doğru olmadığını; özellikle şimdi gemide bulunanların gemiyi kaçıranlar olmadıklarını; işin iç yüzünü bilmediklerinden bu gemiyi ticaret için aldıklarını söyleyerek gerçeği kendilerine anlatırım, bu konuda çok haksız olduklarını da ne yapar yapar kabul ettiririm; bana inanacaklarına, hiç olmazsa daha düşünceli davranmaya çalışacaklarına güvenim var." "Peki" dedim, "onlara benden bir mektup götürür müsün?" "Evet" dedi, "bu mektubun sizden olduğunu, bu işin benim başımın altından çıkmadığını gösterebilmem için, kendi elyazınızla yazarsanız götürürüm." Kendi elimle yazmaya hazır olduğumu söyledim, kâğıt, kalem, mürekkep alarak çektirmelerle üzerimize saldırmalarının dayandığı uydurma nedeni, bu saldırının haksızlığı, zorbalığı üzerine uzun uzun yazdım; sonunda da kaptanlarının bu yapılan işten utanmaları gerektiğini, ayrıca bir gün İngiltere'ye geldiklerinde sağ kalır da kendilerini orda görürsem, ülkemin yasaları da daha

yürürlükteyse, bu işin kendilerine çok pahalıya oturacağını söyledim.

Bizim yaşlı kılavuz bunu birkaç kez okudu, bu dediğimi gerçekten yapıp yapmayacağımı sordu; günün birinde bunu yapmak fırsatının elime geçeceğini bildiğim için ölünceye dek dediğimden dönmeyeceğimi söyledim. Ama yaşlı kılavuz bu mektubu yerine ulaştıramadı; çünkü bir daha geri dönmedi. Bütün bunları konuşurken, bir yandan da Nankin'e doğru yol alıyorduk; on üç gün yolculuktan sonra o koca Nankin körfezinin güneydoğusunda bir yere demir attık; bu arada iki Felemenk gemisinin önümüz sıra gittiğini, ellerine düşme tehlikesi geçirdiğimizi bir rastlantıyla öğrendiğimi de belirtmeliyim. Durumu gene ortağımla görüştüm, o da en az benim kadar kararsızdı, ne olursa olsun en güvenilir yerin kara olduğuna inanıyordu; ama ben bu derece şaşkınlık içinde değildim, yaşlı kılavuzdan işimizi doğrudan doğruya Çinlilerle görmek için, gemiyi yanaştırabileceğimiz, düşman tehlikesinden uzak bir koy ya da liman olup olmadığını sordum. Güneye doğru kırk iki mil gidersek Kin-Çang adında, Makao'dan Çinliler arasında Hıristiyanlığı yaymak üzere gelen misyoner papazların çoğunlukla uğradıkları küçük bir liman olduğunu, Avrupa gemilerinin bu limana hiç gelmediğini, oraya gitmeye karar verirsem daha sonra ne yapacağımı karaya çıkınca düşünebileceğimi; ancak doğrusunu söylemek gerekirse, ara sıra Çin malları almak için gelen Japon tüccarları için kurulan pazarlar bir yana, bu limanın bir ticaret yeri olmadığını belirtti.

Hepimiz oraya dönme düşüncesinde birleştik; sözü geçen limanın adını belki de yanlış söylüyorum; burası gibi daha birçok yerin adını yazdığım küçük bir cep defteri, sırası gelince anlatacağım üzere, kazaya uğrayarak ıslandığı için, buranın adını da doğru dürüst hatırlayamıyorum; ama rastladığımız Çin, Japon tüccarlarının buraya yukarda da söylediğim gibi Kin-Çang'dan başka bir ad verdiklerini işitmedim.

Oraya gitmeye hepimiz kararlı olduğumuzdan, ertesi gün su getirmek için iki kez karaya gidip geldikten sonra demir aldık; bu iki gidişimizde de insanlar bize çok iyi davrandılar, yiyecek, sebze, kökler, çay, pirinç, av kuşları gibi birçok satılık şey getirdiler; ama parasız hiçbir şey yoktu.

Rüzgâr ters yönden estiği için limana beş günden önce gelemedik; burası tam istediğimiz gibi bir yerdi; sağ salim karaya ayak basabildiğime çok seviniyordum; ortağım da ben de, çıkarlarımıza aykırı bile olsa, bir daha bu uğursuz gemiye ayak atmamaya kararlıydık; şimdiye dek başımdan geçen türlü durumlar içinde, insanı hiçbir şeyin sürekli korku içinde bulunmak gibi temelden sarsmadığını açıkça söylemem gerekir. Kutsal Kitap'taki, "İnsan korkusu bir tuzaktır" sözü ne doğru söylenmiş; korku ölümdür; ruhu öyle sıkıştırıyor, eziyor ki, insanda dirlik diye bir şey kalmıyor; hayvanca ruhlar çöküyor, insana acılar karşısında destek olan, en çetin durumlara göğüs germesini sağlayan güç bütünüyle silinip gidiyor.

Kafamızdaki türlü kuruntular, İngiliz, Felemenk kaptanlarını, doğruyu dinlemekten, dürüst insanlarla alçakları ayırt etmekten, hiç yoktan uydurulmuş söylentilerle yolculuğumuzun gerçek amacını, gelişmesini dinlemekten yoksun nitelikte kişiler olarak gösteriyordu; oysa bizim aklı başında her adamı korsan olmadığımıza inandıracak kanıtlarımız vardı; gemideki mallarımız, gittiğimiz yol, çekinmeden ötede beride görünmemiz şu ya da bu limanlara girip çıkmamız, birçok davranışımız, görgümüz, gücümüz, adamlarımızın sayısı, silahlarımızla cephanemizin azlığı, yiyeceğimizin sınırlı oluşu gibi şeylerin hepsi, bizim korsan olmadığımıza herkesi inandırmaya yeterdi; gemideki afyonla öbür mallar geminin Bengal'de bulunmuş olduğunu açıkça gösterebilirdi; gemideki bütün adamların adlarını tek tek bildiklerini söylemiş olan Felemenkliler bizim, İngilizlerden, Portekizlilerden, Hintlilerden derleme karışık bir topluluk olduğumuzu, gemimizde iki ki-

şiden başka Felemenklinin bulunmadığını görebilirlerdi; buna benzer birçok nokta, eline düşebileceğimiz herhangi bir kaptana, bizim korsan olmadığımızı açıkça anlatmaya yeterdi.

Ne var ki korku, o kör, olumsuz tutku başka bir yönde işliyor, bizi olmadık kuruntulara saplıyor, kavrayışımızı bocalatıyor, aklımıza belki de hiçbir zaman olmayacak bin türlü yıldırıcı şey getiriyordu. İlkin, İngiliz, Flemenk gemilerindeki gemicilerin, korsan adından tiksindiklerine, kayıklarını vurup kaçtığımız için, herkesin de anlattığı gibi, bize büyük bir kin duyduklarına; hiçbirimizi konuşturmadan, korsan olsak da olmasak da hepimizin boynunu vuracaklarına iyice inanmıştık; ellerinde öyle çok kanıt vardı ki, bize kendimizi savunma hakkı tanıyacaklarını hiç sanmıyorduk. Birincisi, gemi o gemiydi, bir zamanlar bu gemide çalışmış olan aralarındaki gemiciler, bunu kesinlikle biliyorlardı; ikincisi, Kamboç ırmağında bizi yargılamaya geleceklerini işittiğimiz zaman, sandallarıyla çatışmış, kaçmıştık; dolayısıyla bir korsan olmadığımıza inansak da, onların bizi korsan olarak gördüklerinden hiç kuşkumuz yoktu; her zaman söylediğim gibi, durum tersine dönüp onlar benim yerimde, ben de onların yerinde olsaydım, belki ben de bu kanıtların doğruluğuna inanmaya yönelir, suçlu olup olmadıklarına kulak asmadan hepsini kırar geçirirdim diye düşündüğüm de oluyordu.

Ama ne olursa olsun, gene de korkuyorduk; gerek ben gerekse ortağım, ipler, serenler, başka deyimle darağaçları, kavga, ele geçmek, ölmek, öldürülmek gibi korkulu düşler görmekten uyuyamıyorduk; bir gece düşümde Felemenklilerin gemiye çıktıklarını, gemicilerinden biriyle boğuştuğumu görürken, öfkeyle yumruğumu kamaranın duvarına öyle bir vurmuştum ki, elim ağırca yaralanmış, parmak boğumlarım kırılmış, parmaklarımın eti de ezilip kesilmişti; yalnız uykudan fırlamakla kalmamış, iki parmağımın da gittiğinden korkmuştum.

Başka bir korkum da, ellerine düşersek çekeceğimiz işkenceydi; aklıma Amboyna'nın öyküsü geliyor. Felemenklilerin bu yurttaşımıza yaptıkları gibi bize de işkence edeceklerini düşünüyordum; belki de işkencenin etkisiyle adamlarımızdan kimisi işlemedikleri suçları bile üzerlerine alacaklardı; hem kendilerinin hem de bizlerin korsan olduğumuzu söyleyecekler, onlar da bunu yeter kanıt sayarak hepimizi ölüm cezasına çarptıracaklardı; bunu dört beş bin İngiliz lirası değerindeki gemimizle yüklerimize el koymak için de yapabilirlerdi.

Bütün bunlar hem beni hem de ortağımı gece gündüz rahatsız edip duruyordu; kaptanların bize böyle davranmaya yetkileri olmadığını, kendilerine tutsak düşersek bizi öldüreceklerinden, işkence ettiklerinden dolayı sorumlu tutulacaklarını, ülkelerine döndükleri zaman sorguya çekilebileceklerini düşünmüyorduk; böyle bir şey beni kandıramıyordu; çünkü biz öldükten sonra ülkelerine döndükleri zaman sorguya çekilmeleri, cezalandırılmaları neye yarardı?

O zamanlar, geçmiş yıllardaki değişik yaşantılarım üstüne düşündüğüm şeyleri anmadan geçemeyeceğim; ardı arkası kesilmeyen bin bir sıkıntı içinde tam kırk yılımı geçirerek herkesin imrendiği bir sonuca, rahata, bolluğa eriştikten sonra, gönüllü olarak, bile bile birtakım yeni sıkıntılara atıldığımı, gençliğimde bin bir tehlike atlatmışken, gerçekte işlemediğim, işlemeyi de aklımdan bile geçirmediğim bir suçtan dolayı böyle uzak, ıssız, suçsuzluğunun bir korunma sağlamadığı bir yerde, bu yaşımda asılmayı düşünmek çok gücüme gidiyordu.

Sonra da dinle ilgili birtakım düşüncelerim oluyordu; bunu, ulu Tanrı'nın bana uygun gördüğü bir durum olarak görüyor, böylece boyun eğmek zorunluluğunu duyuyordum; çünkü insanlara karşı suçsuz isem de, Yaratıcı'ma karşı suçsuz olmaktan çok uzaktım; onun için bana açık seçik görünen öbür günahlarımı düşünüyor, inceliyordum; Tanrı'nın bu cezayı onlara karşılık olarak vermiş olabileceğini, Tanrı'nın isteyerek

gönderdiği bir cezaya, sözgelişi bir gemi kazasına karşı nasıl boyun eğecektiysem, bunu da öyle kabullenmem gerektiğini düşünüyordum.

Ara sıra da doğal gözüpekliğim kendini gösteriyordu; böyle acıma duygusundan yoksun, katı yürekli bir avuç alçağın eline düşerek barbarca bir davranış görmemeye kesin kararlar veriyordum; beni yakaladıkları zaman etimle kendilerine bir şölen çekeceklerini kesinlikle bildiğim insan yiyen vahşilerin eline düşmeyi, bana gösterecekleri barbarlıklarla, insanlıkdışı işkencelerle gözlerini bürüyen öfkeyi, kini doyuracak olan böylelerinin eline düşmekten yeğ görüyordum; vahşilerle olan çatışmalarımda her zaman kanımın son damlasına dek çarpışma kararındaydım; bu herifler vahşilerden daha korkunç olduklarına, daha doğrusu bunların eline düşmek, vahşilere yem olmaktan çok daha kötü bir şey olduğuna göre, aynı şeyi neden bunlara karşı da yapmayacaktım? Çünkü vahşiler işlerini biliyorlar, insanı ölmedikçe yemiyorlardı; tıpkı bizim danalara yaptığımız gibi onlar da yiyecekleri insanı ilkin boğazlıyorlardı; oysa bu heriflerin ölüm işkencesini bile gölgede bırakan yöntemleri vardı. Bu düşünceler ne zaman kafama takılsa, gözümün önüne getirdiğim bir kavganın heyecanıyla sıtmalar geçiriyordum; kavgaya tutuşmuşum gibi kanım kaynıyor, gözlerim kıvılcımlanıyordu; ne yapıp yapıp ellerine düşmemeye karar vermiştim; ama en sonunda direnme gücüm kesilir de karşı koyamayacak duruma gelirsem, gemiyi içindeki bütün eşyayla birlikte havaya uçurarak onlara pek az övünme payı bırakmak istiyordum.

Denizdeyken bu düşüncelerin içimizde doğurduğu tedirginlik, şaşkınlık ne denli büyük, ne denli ağırsa kendimizi karada gördüğümüz zaman duyduğumuz sevinç de o derece büyük oldu; ortağım bir düş gördüğünü söyledi; düşünde, arkasındaki büyük bir yükü bir tepeye çıkaracakmış, bir ara yükü artık taşıyamaz duruma gelmiş; ama Portekizli kılavuz

yetişerek arkasındaki yükü almış, tepe gözden yitmiş, önünde alabildiğine uzanan bir düzlük açılıvermiş. Gerçekten de böyle olmuş, hepimiz omuzlarından bir yük kalkmış adamlara dönmüştük.

Bana gelince, benim de yüreğimden artık daha fazla taşıyamayacağım bir yükün ağırlığı kalkmıştı; yukarda da dediğim gibi, bir daha bu gemiyle denize açılmamaya karar vermiştik. Karaya çıktığımız zaman, artık dostumuz olan yaşlı kılavuz bize bir ev, eşyamız için de bir satış yeri buldu; bu arada bu ikisinin de aşağı yukarı aynı şey olduğunu söylemeliyim; bu, kamışlardan yapılmış, çevresi de bu ülkede sayıları pek az olmayan hırsızlara karşı gene kamışla çevrilmiş küçük bir kulübe ya da ev, bir de buna bitişik büyük evdi; bununla birlikte buranın yöneticileri bize bir bekçi vermişlerdi, elinde baltalı kargı türünden bir yarım mızrak taşıyan bir nöbetçi kapımızda nöbet tutuyordu; biz de ona bir ölçek pirinçle günde aşağı yukarı üç peni tutan bir para veriyorduk; böylece mallarımız güven altındaydı.

Burada kurulması gelenek olan pazarın zamanı çoktan geçmişti; bununla birlikte ırmakta üç dört Çinli mavna ile Çin'den satın aldıkları eşyalarla yüklü iki Japon gemisi, kıyıda da daha dönmemiş olan iki Japon tüccarı bulduk.

Portekizli kılavuzun ilk işi bizi bir süreden beri Hıristiyanlığı yaymak üzere orda bulunan üç Katolik papazıyla tanıştırmak oldu; ama bu misyonerlerin pek iyi çalışmadıklarını, pek aşağılık Hıristiyanlar yarattıklarını düşündük; her neyse, bu bizim işimiz değil. Bunlardan biri Fransız'dı, adı da Baba Simon'du; şen, davranışı rahat, sözü savı çekilir bir adamdı, ötekiler gibi ciddi, çatık kaşlı değildi. Öbürlerinden biri Portekizli, biri de Cenevizli'ydi; ama Baba Simon ince, cana yakın, çok hoş bir adamdı; öbür ikisi daha çekingen, sert, ağır görünüyorlar, nerde bir fırsatını bulurlarsa yerliler arasına sokularak onlarla ciddi ciddi konuşmaya çalışıyorlar-

dı; çoğunlukla bu adamlarla yiyip içiyorduk, konuşmalarımızın konusu, Çinlilere Hıristiyan dininin aşılanmasıydı; ama bu, dinsizleri gerçekten İsa yoluna getirme, onlara İsa adını, Kutsal Meryem'e hiç anlamadıkları bir dilde yalvarmayı, haç çıkarmayı öğretme işinden çok uzaktı; bununla birlikte misyoner diye adlandırdığımız bu din adamları, bu insanların kurtulması gerektiğine, kendilerinin bu konudaki görevlerine yürekten inanmışlardı; bu bakımdan, yalnız böyle yerlerde yaşamanın sıkıntılarına, yol yorgunluğuna katlanmakla kalmıyor, çoğunlukla bu görev uğruna ölümün ta kendisiyle, en ağır işkencelerle de karşı karşıya geliyorlardı; onun için, sağlanan başarı, yapılan iş konusunda düşüncemiz ne olursa olsun, bu insanların bin bir tehlikeye göğüs gererek, hiçbir çıkar gözetmeden gösterdikleri çabaları değerlendirmemek katı yüreklilik olurdu.

Neyse, biz öykümüze dönelim; bu Fransız papazı Baba Simon, anlaşılan baş misyonerin buyruğuyla Çin hakanının başkenti Pekin'e gitmekle görevlendirilmiş; ama kendisiyle birlikte gidecek başka bir papazın Macao'dan gelmesini bekliyordu; kendisine her rastlayışında bu yolculuğa beni de çağırıyor, bana bu koca imparatorluğun göz kamaştırıcı yönlerinin yanı sıra, dünyanın en büyük kentini de göstereceğini söylüyordu; "Sizin Londra'yla bizim Paris'i yan yana koysak, gene de böyle büyük bir kent olamaz" diyordu. Bu dediği kent Pekin'di; çok büyük, son derece kalabalık bir kent olduğunu açıkça söylemeliyim; ama böyle şeylere başkalarından ayrı gözle baktığımdan, bu yolculuğumu daha ayrıntılı anlatırken bu konudaki düşüncemi birkaç sözle anlatacağım.

Önce bizim misyonerden söz edelim; bir gün kendisiyle birlikte yemek yiyorduk, çok keyifliydik, onunla birlikte gitmeye ufak bir eğilimim vardı, o da hem beni hem ortağımı bir hayli sıkıştırıyor, bin bir dereden su getirerek bizi kandırmaya çalışıyordu. Ortağım kendisine, "Baba Simon" dedi,

"neden bizim de sizinle gelmemizi böyle çok istiyorsunuz? Biliyorsunuz ki biz Protestanız, siz bizi sevmezsiniz, yoldaşlığımızdan da pek tat almazsınız." "Belki bir gün siz de Katolik olursunuz" dedi, "benim burdaki işim puta tapanları Hıristiyan yapmak, ama kim bilir, belki sizi de Katolik yaparım." "Desenize Baba Simon bize bütün yol boyunca din öğütleri verip duracaksınız" dedim. "Sizi bıktırmam" dedi, "dinimiz bizi görgüden ayırmaz; ayrıca bulunduğumuz yer göz önünde bulundurulursa bir bakıma yurttaş sayılırız; gerçi siz Protestansınız ben Katoliğim, ama eninde sonunda hepimiz Hıristiyan değil miyiz? Hiç olmazsa görgülü insanlarız, birbirimizi sıkmadan konuşabiliriz." Bu son sözleri çok hoşuma gitti, Brezilya'da bıraktığım papazı hatırlamaya başladım; bununla birlikte Baba Simon'un kişiliği onunkine pek yaklaşamazdı; gerçi Baba Simon ağırbaşlılıktan yoksun bir adam değildi ama, kendisinden uzun uzun söz ettiğim öbür papazın dine köklü bağlılığı, içten inancı, özden sevgisi onda yoktu.

Kendisiyle gitmemiz için ardımızı bırakmıyordu; ama ilkin yapılacak başka işlerimiz vardı; bu arada hem gemiyi hem de mallarımızı elden çıkarmak istiyorduk, yalnız bu işi yapabileceğimizden kuşkulanmaya başlamıştık; çünkü pek az alışveriş olan bir yerde bulunuyorduk; bir gün nerdeyse Kilam ırmağına, Nankin'e yelken açmak üzereydim. Ama Ulu Tanrı'nın durumumuzla benim düşündüğümden de daha yakından ilgilendiği apaçık görülüyordu; bundan yüreklenerek, ne olursa olsun bu dolaşık durumdan kurtulacağıma, gene yurduma dönebileceğime inanmaya başladım; zaman zaman bunu düşünüyor, ama tutulması gereken yolu bir türlü kestiremiyordum. Dediğim gibi, Tanrı'nın yardımıyla biraz yolumuz açılmaya başladı; ilk olay, yaşlı kılavuzun bize ne gibi mallarımız olduğunu soran bir Japon tüccarını getirmeseydi; adam önce bütün afyonumuzu aldı, çok iyi de para verdi; paramızı külçe altın olarak ödedi; bunlardan kimisi kendi ülke-

lerinin parası, kimisi de onar on ikişer dirhemlik çubuklardı. Japon tüccarıyla bu işi yaparken aklıma belki gemimizi de alır düşüncesi geldi, kılavuza bunu da teklif etmesini söyledim; adam ilkin omuz silkti; ama birkaç gün sonra misyoner papazlardan biriyle yanıma geldi, onun aracılığıyla bana söylenecek bir sözü olduğunu belirtti; bu da şuydu; gemiyi satın alacağını (ya da bizim böyle bir şey ileri süreceğimizi) düşünmeden bizden birçok mal almış, böylece gemiyi almaya parası kalmamıştı; gemideki adamları, gemide işlemek üzere bırakacak olursam, gemiyi kiralayıp Japonya'ya oradan da başka bir mal yükleyerek Filipin Adaları'na göndermek istiyordu, parayı da Japonya'ya gitmeden önce ödeyecek, Filipinler'den dönüşte gemiyi satın alacaktı. Bu öneriye kulak kabartmaya başladım, kafamda gene başıboş dolaşma özlemi esiyor, onlarla birlikte gitmek, Filipin Adaları'ndan güney denizlerine inme düşüncesinden kendimi alamıyordum; böylece Japon tüccarına bizi Filipinler'e değin kiralayıp orada serbest bırakıp bırakamayacağını sordum; bunu yapamayacağını, çünkü sonra Filipinler'den mal getiremeyeceğini, ama bu isteğimi dönüşte Japonya'da yerine getirebileceğini söyledi; bununla birlikte kendim de gitmek istediğim için bu öneriyi göz önüne aldım; ama benden daha düşünceli olan ortağım, kaypak, zorba, hain bir halk olan Japonların, onlardan daha da kaypak, daha da hain olan Filipinler'deki İspanyolların, üstelik de denizin tehlikelerinden söz ederek beni bu işten caydırdı.

Ama işlerimizdeki bu ardı arkası kesilmez değişiklikleri bir sonuca bağlamak için, ilk yapılacak şey hem kaptanla hem de gemicilerle konuşmak, Japonya'ya gitmeye gönülleri olup olmadığını anlamaktı; ben bu işle uğraşırken, yeğenimin bana yoldaşlık etsin diye bıraktığı delikanlı yanıma geldi, bu yolculuğun çok iyi olacağını düşündüğünü, bize büyük çıkarlar sağlayacağını, bu işe girişirsem sevineceğini, ben gitmesem bile, kendisine izin verirsem bir tüccar olarak ya da uygun göreceğim başka bir görevde kendisinin gitmek istediğini, İngiltere'ye döndüğünde beni orada sağ bulacak olursa, kazancının tam hesabını vereceğini, benim de istediğim oranda pay alabileceğimi söyledi.

Bu delikanlıdan ayrılmayı hiç istemiyordum; ama gerçekten de yabana atılamayacak kazanç umutlarını, bu işi, tanıdığım herhangi bir adamdan daha iyi başarabilecek bir genç olduğunu göz önüne alınca gitmesine gönlüm yattı; kendisine ilkin ortağımla görüşeceğimi, ne düşündüğümü ertesi gün açıklayacağımı söyledim; bu konuda ortağımla görüştük, ortağım cömertçe bir öneride bulundu; bana, "bunun uğursuz bir gemi olduğunu biliyorsunuz, ikimiz de bir daha bu gemiye binmemeye karar vermiş durumdayız, sizin delikanlı böyle bir işe girişmek istiyorsa, gemideki payımı kendisine bırakmaya hazırım, ne isterse yapsın; sağ kalır da İngiltere'de karşılaşırsak, geminin sağladığı kazancın yarısını bize versin, öbür yarısı da kendisinin olsun" dedi.

Adamımla hiçbir ilgisi bulunmayan ortağımın ona böyle bir iyilik yapması karşısında ben eli kolu bağlı kalamazdım; bütün gemiciler de onunla birlikte gitmeyi istediklerinden geminin yarısını ona verdik; öbür yarısının da hesabını vereceği konusunda kendisinden bir senet aldık, Japonya'ya gitti, Japon tüccarı ona karşı çok dürüst, çok iyi davranmış, Japonya'da kendisini koruyarak karaya çıkması için izin almış; bu izin çoktandır hiçbir Avrupalı'ya verilmiyormuş; parayı da hiç ek-

siksiz ödemiş, gemiye Çin, Japon malları yükleyerek yanına bir adam katıp Filipinler'e yollamış; orada İspanyollarla alışveriş yapmış, dönüşte birçok Avrupa malı, karanfil, bir hayli başka baharat getirmiş; tüccar hem gemiye iyi bir kira ödemiş hem de bizimki artık gemiyi satmak istemediğinden kendisinin biraz parasına, birlikte getirdiği baharatına karşılık, ona yeni mallar almakta yardımcı olmuş; bizim delikanlı bu malları gene Manilla'daki İspanyollara götürmüş, orada yükünü çok iyi bir paraya satmış. Maniala'da iyi bir çevre kazandığından, gemisinin serbest bir ticaret gemisi olduğunu onaylatmış; Manilla valisi Amerika'ya, Meksika kıyılarındaki Accapulco'ya gitmek üzere gemiyi kiralamış, orada karaya çıkarak Meksika'da dolaşması, sonra bütün adamlarıyla birlikte bir İspanyol gemisine binip Avrupa'ya gitmesi için kendisine bir izin belgesi vermiş.

Accapulco'ya iyi bir yolculuktan sonra varıp gemiyi orada satmışlar; karadan yolculuk iznini almış oldukları için Porto Bello'ya gitmiş, oradan da her nasılsa bir yolunu bulup bütün parasıyla puluyla birlikte Jamaica'nın yolunu tutmuş; yedi sekiz yıl sonra, son derece zengin bir adam olarak İngiltere'ye dönmüş; sırası gelince bundan söz edeceğim, şimdi gene kendi özel işlerimize dönüyorum.

Gemimizden, gemicilerden ayrılmak üzere olduğumuz için, şimdi artık ilk işimiz, Kamboç ırmağında bize kurulan tuzağı tam zamanında haber vererek bizi kurtaran iki adama ne gibi bir iyilik yapabileceğimizi düşünmek olmuştu. Bu adamların bize pek büyük hizmet ettikleri, çok şeyi hak ettikleri bir gerçekti; bu arada bunların da gerçekte bir çift uğursuz herif olduklarını, bizlerin gerçekten korsan, gemiyi alıp kaçmış kişiler olduğumuzu düşünmekle birlikte bize kurulan tuzağı haber vermekle kalmamış, bizimle birlikte korsanlık yapmak umuduyla gelmişlerdi; sonradan biri, bize katılmasında tek nedenin, korsanlık yapma umudu olduğunu açıkça söyledi; gene de bize az hizmetleri olmadı; dolayısıyla ken-

dilerinden elimden geleni esirgemeyeceğime söz verdiğim için, önce her birinin daha önceki gemilerden olan alacaklarını, İngiliz'in on dokuz, Felemenkli'nin yedi aylık paralarını ödedim; ayrıca her birine biraz altın para verdim, çok hoşnut kaldılar; sonra, geminin topçusu hem ikinci kaptan hem de sayman olduğu için, İngiliz'i gemiye topçubaşı, Felemenkli'yi de lostromo yaptım; buna ikisi de çok sevindiler; ikisi de yaman denizciler, babayiğit adamlar olduklarından canla başla hizmet ettiler.

Şimdi Çin kıyılarında bulunuyorduk; parama güvenerek türlü yoldan yurduma dönebileceğim Bengal gibi bir yerde kendimi tutsak, yurdumdan uzak duyarken, şimdi neler duymazdım artık. Yurdumdan binlerce mil uzaktaydım, dönüş için her türlü umuttan yoksundum.

Bütün umudumuz, bulunduğumuz yerde dört ay sonra başka bir pazarın kurulacağıydı; o zaman biz de bu ülkenin mallarından birçok şey alacak, belki bizi mallarımızla birlikte istediğimiz yere götürebilecek Tonkin'den gelme bir Çin mavnası ya da gemisi satın alabilecektik; bu düşünce çok aklıma yattığı için beklemeye karar vermiştim; ayrıca bir İngiliz ya da Felemenk gemisi gelecek olursa, belki mallarımızı yükleme fırsatını bularak kendimizi Hindistan'a, yurdumuza daha yakın bir yere atabilecektik.

Bu umutlarla burada kalmaya karar verdik; ama zaman geçirmek için ülkenin içine doğru birkaç yolculuk yaptık; ilkin on günlüğüne, görülmeye değer bir kent olan Nankin'e gittik; nüfusunun bir milyon olduğunu söylüyorlardı; ama ben buna inanmadım. Düzenli kurulmuş, birbiriyle dikine kesişen bütün caddeleri dümdüz, derli toplu görünüşü olan bir kentti.

Yalnız, bu yerlerin yoksul insanlarını, tezgâhlarını, yaşama biçimlerini, yönetimlerini, dinlerini, zenginliklerini, tantanalarını (kimilerinin dediği gibi), bizimkilerle karşılaştır-

manın, benim yazmak için vereceğim, benden sonrakilerin de okumak için harcayacakları zamana değmeyeceği düşüncesindeydim.

Bu insanların büyüklüğü, zenginliği, debdebesi, törenleri, yönetimi, tezgâhları, ticareti, töreleri karşısında duyduğumuz şaşkınlığın, bunların gerçekte şaşılacak, eşine rastlanmaz şeyler olmasından değil de, eskiden bu ülkelerde görülen barbarlık, kabalık, bilgisizlik konusunda gerçek bir bilgimiz olduğu için, buralarda böyle şeylerle karşılaşmayı ummadığımızdan doğması ilgi çekici bir noktadır.

Yoksa Avrupa'nın koca yapıları yanında bunların saraylarının, yapılarının sözü mü olur? İngiltere'nin, Hollanda'nın, Fransa'nın evrensel ticareti yanında bunların ticareti nedir ki? Bizim kentlerimizin zenginliği, gücü, şenliği, gözkamaştırıcı düzeni, sonsuz değişikliği yanında bunların kentleri nedir? Bizim büyük donanmalarımız, ticaret filolarımız yanında bunların birkaç mavna ya da sandalla işleyen limanlarının ne önemi vardı? Yalnız bizim Londra'nın, bunların koca imparatorluğundan daha fazla ticareti vardır. Seksen toplu bir İngiliz, Felemenk ya da Fransız kaptanı Çin'in bütün gemilerini yok edebilir. Ama dediğim gibi, bunları vahşilerden biraz daha ileri, puta tapan, barbar uluslar olarak bildiğimiz, kendilerinden böyle şeyler beklemediğimiz için, varlıkları, ticaretleri, yönetimlerinin, ordularının gücü bizi şaşırtıyor, gerçekten de bunları gözümüzde büyütmemize yol açıyor, yoksa ortada bunca büyük olan hiçbir şey yoktur; çünkü gemileri için dediğim şey, orduları, askerleri için de doğrudur. Savaş alanına iki milyon kişi gönderebilirlerse de, imparatorluklarının bütün savaş gücü önlerine geleni yakıp yıkmaktan, kendi kendilerini de açlıktan kırmaktan öteye geçemez. Flander'da çevresi iyi berkitilmiş bir kenti kuşatsalar ya da iyi eğitim görmüş bir orduyla savaşsalar, Alman zırhlı süvarilerinden ya da Fransız süvarilerinden bir bölük, bütün Çin süvarileriyle başa

çıkabilir. Piyadelerden bir milyon kişi, bizim kuşatılamayacak bir yerde mevzilenmiş bir piyade birliğimiz karşısında, bire yirmi bile olsalar, gene de tutunamaz. Otuz bin İngiliz ya da Alman piyadesiyle on bin Fransız süvarisinin bütün Çin ordularını dize getireceğini söylesem, hiç de aşırı konuşmuş olmam. Bizim çevresi berkitilmiş kentlerimiz, kentlerin savunmasını, saldırılarını düzenleyen mühendislerimizin ustalığı da öyle; Çin'de bir Avrupa ordusunun saldırılarına karşı bir ay bile dayanabilecek bir kent kalesi yoktur; öte yandan bütün Çin orduları, Dunkirk gibi bir kenti, açlıktan boyun eğmek zorunda kalmadığı sürece, hiçbir zaman dize getiremezler, on yıl sürecek bir kuşatmayla bile dize getiremezler. Gerçi tüfekleri var ama, kendileri beceriksiz, hantal, silah kullanma bilgisinden yoksun; barutları var ama etkisiz. Savaş alanında ne bir düzenleri ne saldırı ya da çekilme konusunda bir bilgileri ne de eğitimleri var; bu yüzden yurda dönüşümde bizim insanlarımızın Çin'in zenginliğinden, büyüklüğünden, yüceliğinden hayranlıkla söz ettiklerini işitince gerçekten şaşırdığımı söylemeliyim; çünkü onların, aşağılık bir sürü, bilgisiz bir köleler kitlesi, ancak böyle bir sürüyü yönetebilecek bir hükümete boyun eğmiş kimseler olduklarını gözlerimle görerek öğrenmiştim; kısacası (konudan nasıl olsa uzaklaşmış bulunuyorum), buralar Moskova'dan böyle akla sığmaz derecede uzak olmasaydı, Moskoflar da hemen hemen bunlar gibi, kaba, yontulmamış, kötü yönetimli bir sürü olmasalardı, yeni yetişmekte, dünyaca büyük önem kazanmakta olduğunu işittiğim Moskof Çarı da savaşçı İsveçlilere saldıracak yerde buraya bir sefer yapsaydı, bire karşı altı olan gücüyle İsveçlilere Narva'da yenileceğine, şimdi rahatlıkla Çin İmparatoru olabilirdi. Avrupalılarla karşılaştırılınca, bunların büyüklüğü gibi, denizcilikleri, ticaretleri, tarımları da yetersiz, derme çatma şeylerdir; bilgileri, öğrenimleri, bilim alanındaki ustalık dereceleri de öyle; küreleri, daireleri, matematik konusunda yarım

yamalak bir bilgileri var; ama bilgileri incelenince, en üstün bilginlerinin bile dar görüşlü kimseler oldukları anlaşılır. Gökteki yıldızların deviniminden başka hiçbir şey bilmiyorlar; öyle kalın kafalı, öyle bilgisiz adamlar ki, güneş tutulunca bir büyük ejderhanın güneşe saldırdığına, onu alıp kaçıracağına inanıyor, ejderhayı ürkütmek için, bizim arı oğullarını toplarken yaptığımız gibi, ellerine geçirdikleri bütün tencerelerin dibini döğmeye, bütün davulları çalmaya başlıyorlar.

Bütün bunlar, yolculuğumun öyküsünde konudışı olarak anlattığım tek şeydir; onun için artık ülkelerden, ülkelerin insanlarından daha fazla söz etmeyeceğim; bu ne benim işim ne de böyle bir şeye niyetim var; benim niyetim ancak, eşine rastlanmaz nitelikteki bir başıboş yaşayışta karşılaştığım, belki benden sonra geleceklerin de bir daha eşini işitmeyecekleri, türlü değişiklikleri, yaşantıları anlatmaktır; dolayısıyla bundan sonra göreceğim önemli yerlerden, zorunlu olduğum ölçüde söz edeceğim. Nankin'den döndüğümüz için şimdi Çin'in,

yanılmıyorsam tam göbeğinde, otuzuncu kuzey enlem derecesi üzerinde bulunuyorduk; bir hayli övgüsünü işittiğim, Baba Simon'un uzun süre beni gitmeye zorladığı Pekin'i görmeyi gerçekten kafama koymuştum; kendisiyle birlikte gidecek öbür misyoner Macao'dan gelince, en sonunda gidip gitmeyeceğimizi kararlaştırmak, gideceksek zamanını seçmek gerekti; bu işi ortağıma, bütünüyle onun oyuna bıraktım; ortağım gitmemize karar verdi, biz de yol hazırlıklarına başladık. Bir yolunu bularak yolculuğa çok iyi başladık; çünkü Mandarinlerden birinin eşliğinde dolaşma izni almıştık; bu Mandarinler bulundukları bölgenin bir bakıma genel valisi, baş yöneticisiydiler; büyük bir önemleri vardı; halktan çok saygı görüyor, ara sıra da halkı adamakıllı soyuyorlardı; çünkü geçtikleri yerlerdeki insanlar bunların yanındaki bütün o kalabalığın yiyeceğini içeceğini vermekle sorumluydular. Mandarin'le birlikte dolaşırken özellikle dikkatimi çeken şey, Mandarin'in bölgesinde gerek kendimiz gerekse atlarımız için yeter ölçüde yiyecek almakla birlikte Mandarin'in kâhyası ya da kilercibaşısının bütün bunların parasını, piyasa fiyatı üzerinden hepimizden toplamasıydı; bu durumda Mandarin'in eşliğinde yolculuk etmek bize gösterilmiş büyük bir iyilik olmakla birlikte çok büyük ayrıcalık değil, tam tersine, onun çıkarına olan bir şeydi; çünkü daha bizden başka, aynı koşullar altında yolculuk yapan otuz kişi vardı; bu, Mandarin'in çıkarına bir şeydi diyorum;

çünkü halk bu yiyecekleri parasız veriyor, o ise bunlara karşılık bizim bütün paramızı alıyordu.

Pekin'e giderken yirmi beş gün, halkı son derece kalabalık olmakla birlikte çok kötü işlenmiş, çalışmalarıyla çok övünüyorlarsa da tarımı, ekonomisi yaşama biçimiyle yürekler acısı yerlerden geçtik; yürekler acısı diyorum; çünkü yaşamasını bilen bizler oralarda yaşamak ya da oralardaki yaşayışı kendi yaşayışımızla karşılaştırmak zorunda kalırsak, bu sonuca varırız; ama başka bir yaşama biçimi tanımayan bu zavallı aşağılık yaratıklar için durum hiç de öyle değildi. Kibirleri son derece büyüktü, kibirlerinden daha büyük olan tek şeyleri yoksulluklarıydı; ama bu da çektikleri sıkıntıyı artırmaktan başka bir şeye yaramıyordu; Amerika'nın baldırı çıplak yerlilerinin bile bunlardan daha mutlu yaşadıklarını söylemeliyim; çünkü onlar hiçbir şeyleri olmadığı gibi, hiçbir şey de istemiyorlardı; oysa bunlar hem kibirli, saygısız hem de çoğunlukla dilenci, ekmek parasından yoksun insanlardı; gösteriş düşkünlükleri anlatmakla bitmezdi, bu nitelikleri özellikle giyimlerinde, yapılarında, birçok uşak, köle kullanma özentilerinde göze çarpıyordu; kendilerinden başka hiç kimseyi beğenmemeleri, son derece gülünç bir şeydi.

Sonraları Tataristan çölleriyle bozkırlarında çok daha severek dolaştığını açıkça söyleyebilirim; bununla birlikte yolları iyi döşeli, bakımlı, gezginler için çok elverişliydi; ama beni, böyle son derece kaba, bilgisiz bir ulusun böylesine kibirli, kendini bilmez, saygısız olması kadar rahatsız eden hiçbir şey yoktu; çünkü o ünlü üstünlüklerinden iz görünmüyordu. Arkadaşım Baba Simon'la ben bu insanların dilenci kibriyle sık sık eğlenmekten kendimizi alamıyorduk. Sözgelişi Nankin'den on mil uzakta, bir köy efendisinin evi yanından geçerken, aşağı yukarı iki mil boyunca, evin efendisiyle birlikte yolculuk etme onuruna eriştik. Bu adamın durumu gösterişle yoksulluğun karışımı olan eksiksiz bir Don Kişot'luktu.

Bu kirli paslı Don Kişot'un giyimi, uzun yenleri, hemen hemen her yanından sarkan saçakları, oymaları, yırtmaçları, püsküllleriyle soytarıların kirli açık renk bir bezden yapılma elbiselerini andırıyordu; üzerinde bir kasabınkini aratmayacak ölçüde yağlı kadife bir yeleği vardı; bu da onun yüceliğinin, son derece kirli olmasını gerektirdiğini gösterir gibiydi.

Atı, İngiltere'de şöyle 30-40 şiline satılan türden, miskin, cılız, cansız bir beygirdi; bu zavallı hayvanı sürmek için, iki yanında birer köle yaya yürüyordu. Elinde bir kırbaç vardı; köleler hayvanın sağrılarına vururken, o da var gücüyle kafasına vuruyordu; ardında on on iki uşağıyla yanımızdan geçti; sorduğumuzda, kentten yarım mil ötemizdeki köyüne gitmekte olduğunu söylediler. Bu kibar bozuntusu adam önde, biz arkada yolumuza ağır ağır devam ediyorduk; biraz dinlenmek için bir köyde bir saatlik bir mola verdik, bu adamın kır evinin yanından geçerken, kendisini kapısı önünde küçük bir açıklığa oturmuş yemek yerken bulduk; burası bahçe gibi bir yerdi; ama herifi dışardan kolayca görebiliyorduk; biz baktıkça büyük kıvanç duyacağını söylediler.

Gölge veren, palmiye ağacı gibi bir ağaç altına oturmuş, arkasında da ağacın altında kocaman bir şemsiye açılmıştı; böylece o yan iyice görünüyordu. Kendisi kocaman, şişman bir adam olduğundan büyük bir koltuğa yayılmış oturuyor, yemeğini de iki cariye getiriyordu; hizmetlerini Avrupa'da hiçbir soylu kişinin kabul edemeyeceği iki cariyesi daha vardı; çünkü bunlardan biri kaşıkla beyefendiyi besliyor, öteki de zât-i âlilerin sakalıyla kadife yeleğine düşen yemek artıklarını topluyordu; bu şişman, kaba herif, kralların, imparatorların bile, hizmetçilerin elleriyle rahatsız olmaktansa kendilerinin görecekleri bu doğal işler için, ellerini kullanmanın kendisini alçaltacağını sanıyordu.

Bu süreyi insanların kendini beğenmişliğinin onlara ne acılar çektirdiğini, böyle aşırı kibirli bir yaradılışın sağduyu

sahibi bir kimse için ne ezici bir şey olduğunu düşünmekle geçirdim; kendisine, acıdığımız ya da kızdığımız için değil de hayran kaldığımız için baktığımızı sanan bu zavallı yaratığı bırakarak gene yolumuza koyulduk; yalnız Baba Simon bu köy kibarının ne gibi güzel şeylerle beslendiğini öğrenmek merakına düştü, bunları tatmak onuruna da eriştiğini söyledi; herifin yediğini, İngiltere'de bir köpeğe versek güç yerdi sanırım; bir tencere dolusu bol sarınısaklı pirinç, küçük bir torba karabiber, misk gibi kokan, hardal tadında, buralarda yetişen, bizim zencefile benzer başka bir ot hep bir arada karıştırılınış, bu bulamacın içine küçük bir parça koyun haşlaması atılmıştı; az ötede dört beş uşağı daha dinelen zâti âlilerinin yediği yemek işte buydu; uşaklarını da kendi yedikleriyle besliyor idiyse, baharat bir yana, zavallılar gerçekten çok kötü durumda olmalıydılar.

Bizim birlikte yolculuk ettiğimiz Mandarin'e gelince, bir kral gibi saygı görüyordu; çevresinde hep soylu kişiler bulunuyor, öyle bir debdebeyle çalım satıyordu ki, kendisini ancak uzaktan, pek az görebiliyordum; ama dikkatimi çeken şey, buyruğu altındaki kimselerin bütün atlarının, İngiltere'deki araba beygirlerinden bile daha aşağı olmasaydı; yalnız bir sürü uydurma takımlarla, koşumlarla, pelerinlerle örtülmüş oldukları için insan aldanıyor, cılız mı besili mi oldukları sezilmiyordu; sözün kısası, atların başlarıyla bacaklarından başka hiçbir yerlerini göremiyorduk.

Artık keyfim yerindeydi, daha önce sözünü ettiğim sıkıntılar, şaşkınlıklar geçmişti; hiçbir kaygım, düşüncem olmadığı için bu yolculuk bana daha çok kıvanç veriyordu; başımdan bir kaza falan da geçmedi, yalnız küçük bir dereyi geçerken atım düştü, ben de dereye yuvarlandım, su derin değildi ama, tepeden tırnağa ıslandım; bu olayı, gerektiğinde hatırlayayım diye birçok yerin, insanın adını yazmış olduğum cep defterimin ıslanmasından dolayı anıyorum; sonra da dikkat etmedi-

ğim için defterin yaprakları küflenmiş, sözcükler, yolculukta uğradığım yerlerin adları, ne yazık ki bir daha hiç okunamayacak bir duruma gelmişti.

En sonunda Pekin'e vardık; yanımda kaptan yeğenimin bana uşak olarak verdiği, çok bağlı, çok çalışkan delikanlıdan başka kimse yoktu; ortağımın da kendi akrabasından olan bir uşağından başka kimsesi yoktu. Portekizli kılavuza gelince, Çin sarayını o da görmek istediğinden, birlikte gelebilmesi için yol paralarını biz vermiştik; bu ülkenin dilini anladığı, iyi Fransızca, azıcık da İngilizce bildiği için çevreyle anlaşmamızda aracılık yapıyor, gerçekten de her yerde işimize yarıyordu. Pekin'e geleli bir haftadan fazla olmamıştı, bir gün gülerek yanımıza geldi, "Ah Senyör Ingles" dedi, "gönlünüzü sevinçle dolduracak bir şey söyleyeceğim size." "Gönlümü sevinçle mi dolduracak? Hayrola. Bu ülkede beni öyle son derece sevindirecek ya da üzecek hiçbir şey görmüyorum." dedim. Kırık dökük İngilizcesiyle, "Evet, evet, sizi sevindirmek, beni üzmek için bir şey" dedi; üzecek bir şey demek istiyordu. Bu, merakımı daha da artırdı. "Sizi neden üzecekmiş?" dedim. "Çünkü yirmi beş gün yolculuktan sonra beni buraya getirdiniz, şimdi de bırakacaksınız, yapayalnız geri döneceğim. Bulunduğum limana gemisiz, atsız, parasız pulsuz nasıl gideceğim?" Konuşmaları arasında kullandığı kırık dökük Latince sözlerle bizi pek eğlendiriyordu; sözgelişi paradan "peccune" diye söz ediyordu.

Sözün kısası, orada Polonyalı tüccarlarla Moskof tüccarların büyük bir kervanı bulunduğunu, dört beş hafta sonra karadan Moskova'ya gitmek üzere hazırlık gördüklerini, bizim onlarla birlikte gitme fırsatını kaçırmayacağımızı, kendisini de tek başına geri dönmesi için yapayalnız bırakacağımızı çok iyi bildiğini söyledi. Bu habere biraz şaşırdığımı söylemeliyim; içimi kolay kolay anlatamadığım, daha önce hiç duymamış olduğum bir sevinç kapladı, bir süre yaşlı adama tek söz

bile söyleyecek gücü kendimde bulamadım; ama en sonunda "Bunu nereden öğrendiniz, doğru olduğunu iyice biliyor musunuz?" diye sordum."Evet" dedi, "bu sabah, onlarla birlikte bulunan, eski tanıdıklarımdan bir Ermeni'ye ya da sizin deyimle bir Rum'a rastladım; son gördüğümde Tonkin'e gitmek üzere Ejderhan'dan gelmişti; ama niyetini değiştirmiş, önce bu kervanla Moskova'ya, sonra da Volga üzerinden Ejderhan'a gidecekmiş. "Peki dostum" dedim, "sizi yalnız bırakacağımı düşünerek tasalanmayın; bu iş benim İngiltere'ye dönmem için bir yol olursa, siz de bir daha Macao'ya dönerseniz, suç sizin olur." Sonra ne yapacağımızı anlamak için birlikte gittik, ortağıma kılavuzun verdiği habere ne diyeceğini, bunun işine gelip gelmediğini sordum; Bengal'deki bütün işlerini çok iyi örgütlediğini, bu bakımdan ben nasıl istersem öyle yapmaya hazır olduğunu, parasını taşınmaya değer, işlenmiş işlenmemiş Çin ipeklilerine yatırabilirse İngiltere'ye severek gidebileceğini, sonra kumpanyanın gemileriyle Bengal'e gidebileceğini söyledi.

Buna karar verdikten sonra, bizim Portekizli kılavuz da Moskova'ya ya da İngiltere'ye gelmek isterse, masraflarını çekeceğimiz konusunda anlaştık; böyle bir şeyden daha fazlasını bile yapsak, bu adama karşı hiç de cömertçe davranmış sayılmazdık; çünkü bize yaptığı hizmetler çok daha fazlasına değerdi; bu adam bizim yalnız denizde kılavuzumuz olmakla kalmamış, karada da simsarlığımızı yapmış, Japon tüccarını bulmasıyla cebimize yüzlerce lira girmişti. Böylece konuyu aramızda konuştuk, kendisine, hizmetleri karşılığında hak ettiği bir iyilik yapmak istediğimiz, her zaman işe yarayan bir adam olduğundan yanımızdan ayrılmasını da istemediğimiz için, benim hesabıma göre, 175 İngiliz lirası tutarında altın para verdik, eşyasını taşıyacak bir atın giderleri dışında, hem kendisinin hem de atının bütün masraflarını ödemeyi de kararlaştırdık.

Bunu aramızda görüştükten sonra, kararımızı bildirmek üzere kendisini çağırdık; kendisini tek başına geri dönmesi için yapayalnız bırakacağımızdan yakınmış olduğunu, ama bizim böyle bir şey yapmamaya karar verdiğimizi; kervanla Avrupa'ya giderken onu da birlikte götürmek istediğimizi söyledim. Başını salladı, bunun uzun bir yolculuk olacağını, ne oraya gidebilecek ne de orada geçinebilecek parası bulunduğunu belirtti. Bunda haklı olduğunu, ama kendisi için bir şeyler yapmayı düşündüğümüzü, bununla bize yaptığı hizmetlerden hoşnutluğumuzu belirtmek istediğimizi, kendisine ne büyük bir borçluluk duyduğumuzu anlayacağını söyledim; sonra ona burada vermeyi kararlaştırdığımız şeyi, bunu borcumuz karşılığı yaptığımızı, isterse kendisini birlikte Moskova'ya, oradan da Londra'ya götürebileceğimizi, götüreceği malların masrafı dışında, bütün giderlerini yükleneceğimizi anlattım.

Bunu sevinerek kabul etti, bizimle dünyanın öbür ucuna bile gitmeye hazır olduğunu söyledi; kısacası, hepimiz bu yolculuğa hazırlanmaya başladık; bununla birlikte tüccarların da bizim gibi görülecek birçok işi olduğu için, beş hafta yerine dört ay bilmem kaç günlük bir süre bekledik.

Pekin'den, bizim takvime göre şubatın başında çıktık; ortağımla yaşlı kılavuz bıraktığımız birtakım malları yoluna koymak için, ilk yanaştığımız limana gitmişlerdi. Ben de Nankin'den tanıdığım, kendi işleri için Pekin'e gelmiş bir Çin tüccarıyla Nankin'e giderek oradan doksan parça iyi kumaş, kimisi altın sırmayla işlenmiş iki yüz parça ince ipekli kumaş aldım, ortağım dönünceye dek bunların hepsini Pekin'e taşıdım; ayrıca bir hayli ham ipekle daha başka şeyler aldık, bütün yükümüzün değeri üç bin beş yüz İngiliz lirasını buluyordu; çay, değerli kumaşlar, üç deve yükü Hindistan cevizi, karanfil ile birlikte yalnız bizim mallarımız, kendi binekle-rimizden başka on sekiz deve yükü tutmuştu; iki üç yedek

at, iki yiyecek yüklü at ile birlikte develerimizle atlarımızın sayısı yirmi altıydı.

Kervanımız çok büyüktü; yanılmıyorsam üç yüzle dört yüz arası atımız, her durum göz önünde tutularak iyice silahlanmış yüz yirmi adamımız vardı; çünkü doğudaki kervanların Arapların saldırısına uğraması gibi, buradakiler de Tatarların saldırısına uğruyordu; bununla birlikte Tatarlar, hem Araplar gibi tehlikeli değildiler hem de üstünlük kazandıkları zaman onlar gibi barbarlık etmiyorlardı.

Kervanda türlü uluslardan insan vardı; ama çoğu Moskof'tu; çünkü içlerinden kimileri Litvanyalı olmakla birlikte altmıştan fazlası Moskovalı ya da Moskova tüccarıydı; bizi özellikle sevindiren bir şey de, kervanda beş İskoçyalı'nın bulunmasıydı; bunların, işlerini çok iyi bilen zengin adamlar oldukları görülüyordu.

Bir gün yolculuk ettikten sonra, sayıları beş kişi olan kılavuzlar, bütün mal sahiplerini, tüccarları, daha doğrusu uşaklardan başka bütün yolcuları, kendi deyimleriyle büyük toplantıya çağırdılar; bu büyük toplantıda, yolda hayvanlara ot, saman almak, kılavuzları da sevindirmek, gerekirse yeni hayvan almak için ortak bir sandık kuruldu, herkes bu sandığa belli bir para yatırdı. Burada, kendi deyimleriyle seferi düzenlediler, bir saldırı karşısında komuta edecek adamları seçtiler, sırasıyla herkese bir komuta görevi verdiler; sırası gelince anlatacağım üzere, bu hazırlık hiç de gereksiz değildi.

Ülkenin bu yanlarındaki yollar çok kalabalıktı, çömlekçilerle, topraktan Çin işi çanak çömlek yayanlarla doluydu; yolda giderken bir ara yanıma, bizi güldürmek için her zaman bir şeyler bulan Portekizli kılavuz geldi, bana bütün ülkede eşine en az rastlanan bir şey göstereceğini, bunu gördükten sonra, Çin üzerine çok kötü şeyler söyleyecek olsam bile, burada dünyanın daha başka hiçbir yerinde göremeyeceğim bir şeyle karşılaştığımdan söz edebileceğimi söyledi. Dediğini öğrenmek

için büyük bir sabırsızlık duydum. Sonunda bunun Çin işinden yapılma bir ev olduğunu söyledi, "Peki" dedim, "bunların yapılarının gereci, harcı hep kendi ülkelerinin malı değil mi? Öyleyse hepsi de Çin işi sayılır, ne dersin?" "Hayır hayır, öyle değil" dedi, "demek istediğim, sizin İngiltere'deki deyiminizle bütünüyle çiniden ya da bizim deyimle porselenden yapılmış bir ev". "Ha, bak bu olabilir" dedim, "ne büyüklükte? Bir kutuya konarak deveyle taşınabilir mi? Taşınabilirse satın alalım." Yaşlı kılavuz ellerini havaya kaldırarak, "Deveyle mi?" dedi, "Ne diyorsunuz? İçinde otuz kişilik bir aile oturuyor."

Bu evi görmeyi gerçekten merak etmiştim; ama yanına gittiğim zaman şundan başka bir şey olmadığını anladım; tahtadan yapılmış, İngiltere'de bizim ahşap diye adlandırdığımız türden bir evdi, yalnız sıvası gerçekten çiniden, daha doğrusu Çin çanak çömleklerinin yapıldığı topraktandı.

Güneşin bütün ısısını yansıtan dışı, sırlanmış, bütünüyle bembeyaz, İngiltere'deki bütün Çin tabakları gibi mavi resimli, pişirilmiş gibi sert, çok güzel görünüyordu. İçine gelince, bütün duvarlar kaplama yerine İngiltere'de bizim mutfak çinisi dediğimiz dört köşe, sert, sırlı tuğlalarla kaplıydı; bunların hepsi de, altın yaldızla karışık birçok olağanüstü renkle, son derece güzel resimlerle çok güzel çinilerdi; ama aynı topraktan yapılmış oldukları için, öyle bir incelikle birbirlerine yapıştırılmışlardı ki, bitiştikleri yeri görmek çok güçtü; odaların tabanları da aynı düzende yapılmıştı, hem de en az İngiltere'nin kimi bölgelerinde, özellikle Lincoln, Nottingham, Leicester illerinde görülen toprak tabanlar gibi taş sertliğinde, dümdüzdü; ama aynı çinilerle döşenmiş birkaç küçük oda dışında, bu taban çinileri pişirilmiş değildi; tavanlar, daha doğrusu evdeki bütün sıvalar, aynı topraktandı; çatı ise gene aynı tuğlalarla kaplanmıştı, yalnız bunların rengi koyu parlak siyahtı.

Bu gerçekten de çiniden yapılma bir evdi, böyle adlandırılması da yerindeydi; yolcu olmasaydım bu evin ayrıntılarını

iyice incelemek için burada birkaç gün kalabilirdim; çünkü bahçede bütünüyle pişirilmiş porselen toprağından yapılma çini kaplı çeşmeler, balık havuzları, ağaçlı yolların yanlarında dizi dizi heykeller bulunduğunu söylediler.

Çinicilik Çin'in başlıca özelliklerinden biri olduğu için, bunda çok ileri gittikleri bir gerçektir; ancak bu konuda öyle inanılmayacak şeyler söylediler ki, bunların doğru olmadığını bildiğim için anlatmadan geçeceğim. Özellikle bir çini ustasının, direkleriyle, takımlarıyla, yelkenleriyle, elli kişi taşıyabilecek büyüklükte, topraktan bir gemi yaptığını söylemişlerdi; bir de bunun denize indirilerek Japonya'ya bir yolculuk yaptığını söylemişlerdi, beni bağışlayın ama, uydurma olduğunu bildiğim için gülüp geçtim, hiçbir şey söylemedim.

Bu garip görünüşlü ev, beni kervandan aşağı yukarı iki saat alıkoydu; bu yüzden kervancıbaşı benden üç şilin ceza aldı; Çin Seddi'nin içinde yolculuğumuzun üçüncü günü olduğunu, dışındaki yolculuğumuzun üçüncü gününde böyle bir şey olursa dört kat daha fazla ceza alacağımı, ayrıca büyük kuruldan bağış dilemem gerekeceğini söyledi; ben de bundan böyle düzeni bozmayacağıma söz verdim; çünkü hep bir arada bulunmamızın, hepimizin güvenliği bakımından son derece gerekli bir şey olduğunu sonradan ben de anladım.

İki gün sonra, Tatarlara karşı yapılmış olan büyük Çin Seddi'ni geçtik; yalçın kayalardan, hiçbir düşmanın tırmanamayacağı geçit vermez uçurumlardan, dağlardan tepelerden aşan bu duvarlar gerçekten büyük bir işti. Uzunluğunun bin İngiliz miline yakın olduğunu söylediler; ama duvarın dirseklerini, girintilerini, çıkıntılarını saymazsak, kuşattığı ülkenin çevresi beş yüz mil kadar tutar, yüksekliği dört kulaç vardı, eni de kimi yerlerde çok kalındı.

Düzeni bozmadan, duvarları uzaktan yakından, öteden beriden, gözümün görebileceği ölçüde incelemek için aşağı yukarı bir saat oyalandım; bir saat diyorum; çünkü kervanımızın kapıyı geçmesi, böyle bir süreyi aldı; bu seddi dünyanın harikalarından sayan kervan kılavuzu, bu konuda benim düşüncemi çok merak ediyordu; "Tatarların girmesini engellemek için olağanüstü bir şey bu" dedim; ne demek istediğimi anlamadı, övgü olsun diye söylüyorum sandı; ama yaşlı Portekizli güldü, "Senyör Inglese, çok renkli konuşuyorsunuz" dedi; "Nasıl renkli, ne demek istiyorsunuz?" dedim. "Çünkü sözlerinizin bir yanı ak bir yanı kara, bir yanı şen bir yanı acı; ona bu duvarın Tatarların girmesini engellemek için olağanüstü bir şey olduğunu söylüyorsunuz; ben de bu sözünüzden bunun Tatarlardan başkasını engelleyemeyeceği anlamını çıkarıyorum; sizi anlıyorum Senyör Inglese, çok iyi anlıyorum; ama Çinli, sözünüze işine geldiği gibi bir anlam verdi."

"Evet" dedim, "bu duvarın bizim ülkeden gelecek iyi bir topçu birliği ya da iki lağımcı bölüğü olan bir istihkam birliği karşısında dayanabileceğini sanıyor musun? Bir ordunun on gün içinde, savaş düzeniyle girebileceği bir gedik açıp bütün bu duvarları darmadağın ederek taş üstünde taş bırakmayacağını düşünebiliyor musun?" dedim. "Evet, biliyorum" dedi. Çinli, ne dediğimi öğrenmek için üsteledi, bunu kendisine bir kaç gün sonra söyleyebileceğimi belirttim; çünkü o zaman ülkelerinden çıkmış olacaktı, hemen sonra da

kendisi bizden ayıracaktı; ama sözlerimi öğrendiği zaman, yolun sonuna dek somurttu, bir daha hiçbir molada Çin'in güçlülüğü, büyüklüğü üstüne öyküler anlatmadı.

Northumberland'da Romanlıların yaptığı ünlü yuvaları andıran Çin Seddi adındaki bu koca hiçi geçtikten sonra çevre ıssızlaşmaya başladı; Tatarların akınlarına, yağmalarına uğrayan halk, dört bir yanı berkitilmiş kentlerde, kasabalarda yaşıyorlardı; Tatarlar büyük ordularla hırsızlığa çıktıklarından, açık kırlarda silahsız yaşayacak hiç kimse, karşılarında tutunamazdı.

İşte buralara varınca, kervandan ayrı gitmemenin gerekliliğini anlamaya başladım; çünkü birçok Tatar yığınının ortalıkta kol gezdiğini görüyorduk; ama yakından gördüğüm zaman, böyle düzensiz, savaş eğitiminden yoksun, bayağı bir sürünün Çin İmparatorluğu'nu nasıl ele geçirebileceğine şaşırmaktan kendimi alamadım.

Atları cılız, açlıktan kemikleri sayılan, eğitilmemiş, hiçbir işe yaramaz şeylerdi; kendileriyle ilk karşılaşmamızda da, ülkenin daha yırtıcı olan iç kesimlerine vardığımızda da, bu durum aynıydı; kervanın o günkü kılavuzu, içimizden on altı kişiye, kendi deyimiyle avlanma izni vermişti; bu av, koyun yakalamaktan başka bir şey değildi; bununla birlikte bu yaratıklar şimdiye dek gördüğüm türleri arasında en yırtıcı, en çevik şeyler olduğundan bu iş av sayılabilirdi; yalnız çok uzağa kaçamıyorlar, kovalamaya başladığınız an yüzde yüz vurabiliyordunuz; çünkü evcil koyunlar gibi, otuzu kırkı bir arada sürü olarak dolaşıyorlar, kaçarken de hep birlikte kaçıyorlardı.

Bu garip avın ardından koşarken, yazgımızda Tatarlarla karşılaşmak da varmış; onlar da bizim gibi koyun mu avlıyorlardı, yoksa başka bir av mı kovalıyorlardı bilmem; ama bizi görür görmez içlerinden biri, daha önce hiç işitmediğim, bir daha işitmek istemeyeceğim barbarca sesi kulaklarımı tırma-

layan keskin bir boru çaldı; hepimiz bunu arkadaşlarını toplamak için çaldığını düşündük; gerçekten de böyleymiş; çünkü bir çeyrek saatten daha az bir zamanda bir mil ötemizde kırk elli kişi birden toplanıverdi; neyse ki biz bu arada hazır durumdaydık.

O sırada aramızda bulunan İskoçyalı Moskova tüccarlarından biri, boru sesini işitir işitmez, hiç zaman yitirmeden saldırmaktan başka çıkar yol olmadığını söyledi, bizi bir sıraya dizerek kararımızı sordu; ardından gitmeye hazır olduğumuzu söyledik; bunun üzerine atını doğruca onlardan yana sürdü; Tatarlar hiçbir düzen almadan, almayı da denemeden karmakarışık bir sürü halinde bakakaldılar; ama bizim ilerlediğimizi görür görmez, oklarını yağdırmaya başladılar; neyse ki, oklar hiçbirimize değmedi; anlaşılan, nişanda değil, uzaklıkta aldanmışlardı; çünkü okların hepsi az ilerimize düştü; bununla birlikte öyle iyi nişan almışlardı ki, yirmi yarda daha ileride olsak, aramızdan birçoğu, ölmese bile yüzde yüz yaralanırdı.

Hemen durduk, aradaki uzaklık büyük olmakla birlikte ateş ettik, onların oklarına karşı kurşun yağdırarak, bizim İskoçyalı'nın buyruğu üzere yalın kılıç üzerlerine saldırdık. Gerçi bu İskoçyalı bir tüccardı ama, bu işte öyle gözüpek, öyle yiğit, öyle de korkusuz davrandı ki, hiçbir kavgada ondan yeterli bir komutan görmedim desem yalan olmaz. Tatarların yanına gelir gelmez, tabancalarımızı yüzlerine boşaltıp geri

çekildik, akla sığmaz bir çabuklukla kaçtılar; yalnız sağ yanımızda üç kişi kalmış, el işaretleriyle ötekileri yanlarına çağırıyorlardı; ellerinde kılıç gibi bir şey vardı, yayları da arkalarında asılıydı. Bizim yiğit komutan, hiç kimseye kendisiyle birlikte gelmesini söylemeden, dört nala üzerlerine gitti, içlerinden birini tüfeğinin dipçiğiyle yere düşürdü, ikincisini tabancasıyla temizledi, üçüncüsü de kaçınca kavga böylece sona erdi. Ama bunun kötü bir sonucu da oldu, kovaladığımız koyunların hepsi kaçtı. Bizden ne bir yaralı ne de ölü vardı; Tatarlardan ise beş kişi ölmüştü, yaralananların sayısını bilmiyorduk; ama bildiğimiz tek şey, tüfeklerimizin gürültüsünden son derece korkmuş olmaları, bir daha da üzerimize gelmeyi göze alamamalarıydı.

Bu sırada hep Çin topraklarında bulunuyorduk, onun için Tatarlar sonradan gördüğümüz gibi azgınlık gösteremiyorlardı; ama beş gün sonra alabildiğine geniş bir çöle girdik, bunu geçmek üç gün üç gecemizi aldı; sularımızı büyük deri kırbalarda taşımak, geceleri de Arabistan çöllerinde yapıldığını işittiğim gibi, bir yerde konaklamak zorunda kalıyorduk.

Bu toprakların kimin olduğunu sordum; buraların bir tür sınır olduğunu, sahipsiz ülke diye adlandırıldığını, gerçekten Karahatay'ın ya da Büyük Tataristan'ın topraklarına girdiğini, ama genellikle Çin'in bilindiğini söylediler; soyguncuların saldırısına karşı hiçbir düzen alınmadığından, burası bütün

dünyanın en kötü çölü olarak tanınıyordu; bununla birlikte daha önümüzde geçilecek büyük bir kesimi uzanıyordu.

Başlangıçta içimde büyük bir korku uyandırdığını söylemem gereken bu çölü geçerken, iki üç yerde küçük Tatar topluluklarına rastladık; ama hepsi kendi işlerinde görünüyorlardı, bize bir kötülük niyetleri yoktu; bize bir diyecekleri olmayınca, biz de tıpkı şeytan görmüş gibi, onlara hiçbir şey demeden geçip gitmelerine göz yumuyorduk.

Bununla birlikte, bir yerde onlardan bir küme iyice yanımıza sokularak bakmaya başladılar; ne yapacaklarını mı, yoksa bize saldırıp saldırmayacaklarını mı düşünüyorlardı bilmiyoruz; ama bizi geçerek bir süre ilerlemelerinden sonra, aramızdan kırk kişiyi art gözcü olarak ayırdık, kervan şöyle böyle yarım mil yol alıncaya dek hazır durumda bekledik; uzaklaşmalarından bir süre sonra bizi beş okla selamladıklarını gördük; oklardan biri bir ata rastlayarak zavallı hayvanı sakat etti; bir baytarın yokluğunu çekerek hayvancağızı ertesi gün yolda bırakmak zorunda kaldık; daha birçok ok atmalarını, okların hemen önümüze düşmesini bekliyorduk; ama oralarda bir daha ne Tatar gördük ne de ok.

Bundan sonra aşağı yukarı bir ay daha yürüdük; gerçi gene Çin İmparatorluğu topraklarında bulunuyorduk; ama çoğunlukla Tatar akınlarına karşı çevresi berkitilmiş köylerden geçen yollar başlangıçtaki gibi iyi değildi. Buralardaki kasabalardan birine vardığımız zaman (Naum kasabasına varışımızdan bir buçuk gün önceydi) bir deve satın almak istedim; birçok kervan bu yoldan geçtiği, çoğunlukla da bu kervanlara gerekli olduğu için, satılık develer, atlar bulunuyordu. Bana bir deve almasını söylediğim adam gidip bir deve getirecekti; ama işgüzarlık bu ya, ben de onunla birlikte gitmek istedim. Gideceğimiz yer köyden iki mil dışardaymış, anlaşılan develerle atları bir çobanın güdümünde otlatmak için orada bulunduruyorlarmış.

Gerçekte biraz değişiklik istediğim için, bizim yaşlı kılavuzla yaya olarak gittik. Oraya vardığımız zaman bu yerin, harçsız olarak kuru kuruya örülmüş taş bir duvarla çevrili ağıl gibi bir şey olduğunu, kapısında da Çinli bir bekçinin nöbet tuttuğunu gördük. Pazarlıkta uyuşarak bir deve satın aldıktan sonra geri döndüm; benimle birlikte giden Çinli de deveyi çekiyordu. Ansızın önümüze beş Tatar atlısı çıkıverdi, bunlardan ikisi Çinli'yi yakalayarak deveyi elinden alırken, öbür üçü de silahsız olduğumuzu görüp yaşlı kılavuzla benim üzerimize yürüdüler; çünkü yanımda bir kılıçtan başka silah yoktu, tek bir kılıç da üç atlıya karşı pek zavallı bir savunma aracıydı. En önce gelen, kılıcıma davrandığımı görünce olduğu yerde durakladı. (Çünkü çok ödlek oluyorlardı); ama ikincisi solumdan gelerek kafama bir şey indirdi, neye uğradığımı anlayamadım; yere yığılıp kalmış olduğumdan kendime geldiğim zaman da olup bitenlere, nerede bulunduğuma şaşırmıştım. Yalnız benim hiç şaşmaz yaşlı kılavuzun cebinde bir tabanca varmış (böylece Ulu Tanrı görünmez tehlikelere karşı da bizi gözetliyordu); bu tabancadan ne benim haberim vardı ne de Tatarların; haberleri olsaydı bize saldırmaya yeltenemezlerdi sanırım; ama korkaklar tehlikenin bulunmadığı yerde her zaman yiğit kesilirler.

Yaşlı dostum beni yerde görünce, büyük bir gözüpeklikle bana vuran herifin üzerine yürümüş; bir eliyle silahını kavramış, öteki eliyle de herifi var gücüyle kendine doğru çekerek tabancasını kafasına boşalttığı gibi, hemen oracıkta yere sermiş; sonra hemen, yukarıda bizi durdurduğunu söylediğim Tatar'ın üzerine atılmış; bunu öyle bir çeviklikle yapmış ki, adam bir daha davranmaya fırsat bulamamış; bizim kılavuz yanından hiç eksik etmediği kılıcını bir savurmuş, adama rast getirememekle birlikte atın başını yandan yaralamış, kulaklarından birini koparark yüzünden büyük bir parça uçurmuş; yarasının acısıyla kuduran zavallı hayvan, binicisini dinlememiş, kaçmış, Tatar'ı bizim kılavuzun erişemeyeceği ölçüde

uzaklara götürmüş, sonra şaha kalkarak Tatar'ı yere atmış, kendisi de onun üzerine düşmüş.

Bu arada deveyi elinden kaçıran, yanında silahı da bulunmayan Çinli gelmiş; bununla birlikte Tatar'ın yerde olduğunu, atının da onun üstüne kapaklandığını görünce o yana doğru koşmuş, Tatar'ın yanındaki baltalı kargıyı andıran, tam bir baltalı kargı da olmayan çirkin, biçimsiz silahı kaptığı gibi, beynini dağıtmış. Ama bizim yaşlı kılavuz daha üçüncü Tatar'la uğraşmak zorundaymış. Tatar'ın umduğu üzere kaçmadığını, korkudan gelip kavgaya da girişmediğini, orada kazık gibi dikilip durduğunu görünce, bizimki tabancasını doldurmaya koyulmuş; ama Tatar tabancayı görünce, anladığından mı anlamadığından mı bilmiyorum, ardına bakmadan kaçmaya başlamış, er meydanını da bizim kılavuza, sonradan kendisine taktığım adla bizim kahramana bırakmış.

O sırada ben de biraz ayılmaya başladım; ilkin kendimi tatlı bir uykudan uyanıyor sandım; yukarıda da dediğim gibi, nerede bulunduğuma, neye uğradığıma, nasıl olup da yerde yattığıma şaşıyordum; kısacası, biraz sonra neremde olduğunu tam bilemediğim bir ağrı duydum, elimi başıma götürdüm, elim kanlandı; başımda bir acı duydum, sonra belleğim yerine geldi, her şeyi hatırladım.

Hemen sonra yerimden fırlayarak kılıcıma davrandım; ama görünürlerde düşman kalmamıştı. Yerde ölü bir Tatar'ın yattığını, atının da başucunda sessizce dinelmekte olduğunu gördüm; az öteye bakınca kurtarıcım olan o kahramanı gördüm; Çinli'nin ne yaptığını görmeye gitmiş, elinde hançeriyle geri dönüyordu; ölmüş olmamdan korktuğu için, beni ayakta görünce koşarak yanıma geldi, büyük bir sevinç içinde boynuma sarıldı, yaramın nerede olduğunu aramaya başladı; ama önemli bir şey değildi, yalnız başım yarılmıştı; sonraları, yaranın olduğu yerden başka hiçbir yerimde rahatsızlık duymadım, yara ise iki üç gün içinde iyileşmişti.

Bu yengiden büyük bir kazancımız olmadı; çünkü bir deve yitirmiş, at kazanmıştık; işin garibi, köye geldiğimiz zaman adam devenin parasını istemeye başladı; vermemek için direttim. Oradaki Çin yargıcının önüne çıktık; doğruyu söylemek gerekirse yargıç büyük bir dürüstlükle yan tutmadan davrandı; iki yanı da dinledikten sonra, benimle birlikte deveyi almaya giden Çinli'ye kimin uşağı olduğunu sordu. Çinli, "Ben uşak değilim, ama bu yabancıyla gittim" dedi. Yargıç, "Kimin isteğiyle gittin?" diye sordu, Çinli, "Bu yabancının" dedi. Yargıç, "Öyleyse o sırada sen onun uşağıydın, deve de uşağına teslim edilmekle kendisine teslim edilmiş sayılır, dolayısıyla devenin parasını ödemek zorundadır" diye karar verdi.

Durum öyle açıktı ki, söyleyecek tek sözüm bile yoktu; bu dürüst yargılamaya, doğru karara hayran olduğumdan devenin parasını seve seve ödedim, başka bir deve aldırmak için adam gönderdim; ama aldırmak için diyorum, bir daha kendim gidip almaya hiç niyetim yoktu; aldığım ders bana yeterdi.

Naum kenti Çin İmparatorluğu'nun bir sınırıdır; buraya berkitilmiş, duvarlarla çevrili bir kent diyorlar; bu bakımdan Karahatay'da sayıları birkaç milyonu bulan Tatarların bütün okları yaylarıyla bu duvarları deviremeyeceklerini çekinmeden söyleyebilirim; ancak toplarla bir saldırı karşısında da bunun sağlamlığını ileri sürmek, bu işten anlayanları üstümüze güldürmek olur.

Dediğim gibi bu kente varmak için daha iki günlük yolumuz vardı; o sırada yolda bulunan bütün yolcularla kervanlara kendilerine koruyucular gönderilinceye dek oldukları yerde beklemeleri için haber geldi; bu haber bize de ulaştı; çünkü kentin otuz mil ötesindeki yollarda sayıca on bine varan bir Tatar çetesi görülmüştü.

Yolcular için bu kötü bir haberdi; bununla birlikte vali uyanık davranmıştı, bize koruyucu gönderileceğini işitince

çok sevindik; gerçekten de iki gün sonra, solumuzdaki Çin kışlalarından birinden iki yüz Çin askeri gönderildi, üç yüz asker de Naum'dan geldi, bunlarla yolumuza hiç korkmadan devam ettik; Naum'dan gelen üç yüz asker önümüzde, öbür iki yüz de ardımızda yürüyordu; bizim adamlar eşyalarla develerin yanına sıralanmış, bütün kervan da ortada ilerliyordu; bu düzenle, herhangi bir kavgaya karşı tam hazırlıklıydık; gelecek olurlarsa on bin Moğol Tatarıyla bile başedebileceğimizi sanıyorduk; ama ertesi gün Tatarlar görünür görünmez işler bambaşka oldu.

Sabah erkenden; Çangu adlı yeri güzel bir kasabadan çıkmış, sallarla geçmek zorunda olduğumuz bir ırmağın kıyısında bulunuyorduk; Tatarlarda düşünce diye bir şey olsaydı kervan ırmağı geçtiği, arkadaki koruyucuların da geri kaldığı bir sırada saldırırlardı, ama gözükmediler.

Üç saat sonra, çölün içine on beş on altı mil girdiğimiz zaman, öteden kalkan bir toz bulutunu görünce düşmanın yakınımızda olduğunu anladık; gerçekten de yakınımızdaydı; çünkü dört nala üzerimize doğru geliyorlardı. Bir gün önce çok yüksekten atan öndeki Çinli askerler çekinmeye, dönüp dönüp arkalarına bakmaya başladılar; bir askerin arkaya bakması kaçacağının en sağlam belirtisidir. Bizim yaşlı kılavuz da benimle aynı düşüncedeymiş, yakınımda olduğu için, "Senyör Inglese" diye seslendi, "Bu herifleri biraz yüreklendirmek gerek, yoksa hepimizin yıkımına yol açacaklar. Çünkü Tatarlar gelince hiç duracağa benzemiyorlar." "Ben de senin gibi düşünüyorum, ama ne yapabiliriz?" dedim. "Yaptık bile!" dedi, "onları yüreklendirmek için bizim adamlardan ellisini her iki kanada dağıttık; aralarında korkusuz adamları görünce, bunlar yiğitçe döğüşürler, yoksa hemen geri dönüp kaçmaya başlarlar" dedi. Hemen bizim kervancıbaşının yanına gittim, durumu anlattım, o da bu konuda tam bizim gibi düşünüyordu; bizden elli kişiyi sağ kanada elli kişiyi sol kana-

da gönderdik, geri kalanları da yedekte bıraktık, öbür iki yüz kişiyi de kendi kendilerine bir düzen alıp develeri korumakla görevlendirdik; yalnız, gerekirse son elli kişiye yardımcı olmak üzere yüz kişi göndereceklerdi.

Uzun sözün kısası, Tatarlar yaklaştılar, sayıları da hayli kabarıktı; kaç kişi olduklarını kestiremiyorduk ama, en azından on bin kişiyle geldiklerini düşündük. Önce Tatarlardan bir küme ilerledi, durumumuzu anlamak için önümüzden çaprazlama geçti; ateş alanımıza girdiklerinden bizim komutan iki kanada, çabucak ilerleyerek birer yaylım ateş açmaları için buyruk verdi, ateş edildi. Tatarlar, öyle sanıyorum ki, nasıl selamlandıklarını ötekilere anlatmak üzere geri çekildiler; gerçekten de bu selam midelerini bulandırdı; çünkü bir süre duraklayıp düşündükten sonra soldan gerilemeye başlayarak niyetlerinden vazgeçtiler, bir daha da bize hiç dokunmadılar; bu bizim çok hoşumuza gitmişti; çünkü durumumuz onlarla döğüşmeye hiç de elverişli değildi.

Bundan iki gün sonra Naun ya da Naum kentine vardık; valiye, yardımından dolayı teşekkür ettik, aramızda yüz kurona yakın para toplayarak bizi korumak üzere gelen askerlere verdik. Burada bir gün kaldık; gerçekte burası dokuz yüz asker barındıran büyük bir kışlaydı; bunun nedeni, bir zamanlar Moskof sınırının buraya şimdikinden daha yakın bulunmasıymış; ama Moskoflar ülkenin (kentin iki yüz mil batısında bulunan) bu kesimini bomboş, işe yaramaz bir durumda bırakarak çekilmişler; bunda özellikle, buraların çok ıssız, savunulması için asker göndermeye elverişsiz yerler olmasının da payı varmış; çünkü gerçekte burası Moskova'dan iki bin mil uzaklıktaydı.

Bundan sonra birçok büyük ırmak, birini ancak on altı günde aşabildiğimiz iki korkunç çöl geçtik; buralar yukarıda dediğim gibi sahipsiz ülke diye adlandırılıyordu. 13 Nisan'da Moskof ülkesi sınırlarına vardık. Moskof Çarı'nın rastladığı-

mız ilk kenti ya da kalesi mi, kasabası mı, her nesi ise Argun ırmağının batısındaki Argun adlı yerdi sanıyorum.

Kendi deyimimle Hıristiyan bir ülkeye, hiç olmazsa Hıristiyanlarca yönetilen bir ülkeye böyle kısa bir zamanda varmış olmaktan büyük sevinç duyuyordum; çünkü Moskoflar benim gözümde Hıristiyan adına lâyık değillerse de, Hıristiyan olmaya özeniyorlar, bu yola da inanmışlar. Bu, benim gibi dünyayı dolaşan, düşünce yetisinden de yoksun olmayan başka kimselerin de yüzde yüz yaşayacakları bir sevinçtir; demek istediğim, Tanrı adının, Kurtarıcı'nın tanındığı, bilindiği, tapıldığı bir ortamda yetişmenin; insanların büyük bir budalalıkla Tanrı'yı unutup şeytana taptıkları, taşlar, kütükler önünde yere kapandıkları, canavarlara, nesnelere, korkunç biçimli hayvanlara, heykellere, canavar resimlerine tapındıkları bir ülkede doğmuş olmamanın sevincini onlar da duyacaktır. Geçtiğimiz yerler arasında, piramitlerle, putlarla, tapınaklarla dolu olmayan, insanları kendi elleriyle yapılmış nesnelere tapmayan tek kent, tek kasaba görmedik.

Şimdi artık hiç olmazsa Hıristiyanca bir tapınmanın yürürlükte olduğu, insanların İsa önünde diz çöktüğü bir ülkeye gelmiştik. Bizim kahraman İskoçyalı'nın yanına sokulup eline sarılarak "Tanrı'ya şükürler olsun ki, gene Hıristiyanlar arasına geldik" dedim. Bu sözüme güldü, "böyle çabuk sevinme dostum, Moskofların Hıristiyanlığı garip türden bir Hıristiyanlıktır; yolculuğumuzda birkaç ay sonra, buralarda Hıristiyanlığın adından başka pek az izi olduğunu göreceksin" dedi.

"Ne de olsa puta tapmaktan, şeytanlara tapmaktan iyidir" dedim. "Ama şunu bilin ki, kışlalardaki askerlerle yol üzerindeki kasabalardan birkaçının halkı dışında, bu ülkenin binlerce millik toprakları üstünde, en bilgisiz türden dinsiz insanlar yaşar" dedi; gerçekten de dediği doğru çıktı.

Yerkürenin yüzölçümünden bir şey anlıyorsam, şimdi dünyanın başka hiçbir yerinde görülmeyen genişlikte top-

raklara ayak basmıştık; çünkü doğudan denize en az bin iki yüz mil, batıdan Baltık Denizi'ne en az iki bin mil, bu denizi bırakıp da daha ilerlere gidecek olursak Fransız, İngiliz kıyılarına üç bin mil; güneyden Hint ya da Acem denizine sağlam beş bin mil, kuzeyden Buz Denizine sekiz yüz mil uzaklıktaydık; birtakım adamların söylediklerine inanacak olursak, kuzeydoğuda kutba dönünceye dek deniz yokmuş, kara kuzeybatıya doğru uzanıyor, Amerika kıtasıyla birleşiyormuş; ama bunda bir yanlışlık olduğuna ilişkin elimde kanıtlar var.

Moskof ülkesine girdiğimizde uzun bir süre hiçbir anılmaya değer kente rastlamadık; şundan başka da dikkatimizi çeken bir şey olmadı: Birincisi, bütün ırmaklar doğuya akıyordu, kervanımızda bulunan haritalardan anladığıma göre bunların hepsinin Amur ya da Gamur adlı koca ırmakla birleştiği apaçık bir şeydi. Bu ırmak da doğal akış yönüne göre, doğu denizine ya da Çin Okyanusu'na dökülüyor olmalıydı. Bu ırmağın ağzının üç ayak çapında, yirmi otuz ayak boyunda canavar sazlarla, kamışlarla kaplı olduğunu söylediler, ama doğrusunu isterseniz, ben buna inanmadım; buralarda ticaret yapılmaması, bu yerlerin tek sahibi olan Tatarların da hayvancılıktan başka işle uğraşmaması yüzünden bu ırmak üzerinde hiçbir ulaştırma çabası görmedim; işin garibi, hiç kimsenin merak edip de kayıkla ırmağın ağzına gittiğini ya da ağzından içeriye doğru gemiyle geldiğini işitmedim. Ama bu ırmağın yaklaşık olarak altmış derece kuzey enleminde doğuya aktığı, o bölgenin bütün akarsularını toplayarak aynı enlem derecesinde boşalacak bir deniz olduğu kesindi.

Amur ırmağı nasıl doğuya akıyorsa, bunun birkaç mil kuzeyinde de kuzeye akan birkaç önemli ırmak vardı; bütün bu ırmakların suları, Çinlilerin yeryüzündeki ilk Tatarlar diye andıkları en kuzeydeki Moğol Tatarlarının adından dolayı Tantarus diye adlandırılan büyük ırmağın sularıyla karışıyor-

du; bizim coğrafyacılar bu Moğol Tatarlarının Kutsal Kitap'ta adı geçen Goglar ile Magoglar olduğunu ileri sürerler.

Bu ırmakların, daha anacağım başka ırmaklarla birlikte kuzeye doğru akması bu toprakları kuzeyden de bir okyanusun çevirdiğini apaçık gösteriyordu; bu durum da, bu karanın uzanarak Amerika ile birleştiği ya da kuzey okyanusu ile doğu okyanusu arasında bir bağ bulunduğu düşüncesinin, mantığa ne aykırı olduğunu göstermeye yeter. Ama bu benim o zamanki gözlemim olduğu için, bir daha sözünü etmeyeceğim, sırası gelince anlatırım. Kolay, hoş bir yolculuktu. Arguna ırmağına doğru ilerliyorduk; birçok yerde elinden geldiğince kentler, kasabalar kurmuş, buralara imparatorluklarının en uzak köşelerine asker yerleştiren Romalılar gibi büyük karakol kışlaları yapmış olan Moskof Çarı'na özellikle sonsuz borçluluk duyduk; Romalıların Britanya'da tüccarların güvenliği, yolcuların barındırılması için böyle şeyler yaptıklarını okumuştum; burada da öyleydi; çünkü her nereye gittikse, askerlerle vali Rus, dinleri de Hıristiyan olmakla birlikte, yerli halk, putlara, güneşe, aya, bütün gökcisimlerine tapınan insanlardan kuruluydu; iş bununla da bitmiyordu; bizim Amerikalılar gibi insan eti yememeleri bir yana, puta tapanlar arasında bunlardan daha barbarını görmemiştim.

Bu konuda birtakım örneklere Moskof ülkesine ilk giriş yerimiz olan Arguna ile Ruslarla Tatarların birlikte oturdukları Nortziuskoy kenti arasında rastladık; buralar çoğunlukla çöllerle, ormanlarla kaplı olduğundan bu yolculuk bizim yirmi günümüzü aldı. Nortziuskoy'un yakınındaki bir köyün yaşayışını gidip görmek istedim; bu çok kaba, çekilmez bir yaşayıştı; sanıyorum o gün büyük bir kurban yortusuymuş; çünkü ağaçtan yapılmış, şeytanı yansıtabilecek bir şeyin yapılabileceğini aklımız alabilirse, en az şeytan kadar korkunç bir putu çıkarmış, koca bir ağaç kütüğünün üstüne dikmişlerdi; bu putun başı dünyadaki hiçbir yaratığın başına benzemiyor-

du; kulakları keçi boynuzu gibi büyük, sivri, gözleri kocaman, burnu kıvrık bir koç boynuzu gibi, ağzı da papağan gagasını andıran korkunç dişleriyle bir arslanınki gibi dört köşeli, yayık bir ağızdı; düşünebileceğiniz en kirli bir biçimde giydirilmişti; üstünde kılları dışa gelmek üzere koyun postundan bir cüppe, başında iki boynuzun delip çıktığı bir Tatar külahı vardı; yüksekliği altı ayağı buluyordu; ama kolları bacakları, öbür üyeleri yoktu.

Bu bostan korkuluğu köyün dışına yerleştirilmişti; yanına geldiğim zaman, giyimlerinden erkek mi kadın mı olduklarını kestiremediğim, başlarıyla gövdeleri de birbirlerine bezeyen on altı on yedi yaratık gördüm. Hepsi de bu biçimsiz, korkunç kütüğün çevresinde yere kapanmıştı. Hiç kımıldamadıklarını görünce ilkin onları da, bu put gibi ağaçtan yapılmış sandım; ama biraz yakınlarına gittiğim zaman hepsi ayağa kalkarak köpekler gibi ulumaya başladı, sanki kendilerini rahatsız etmişiz gibi oradan uzaklaştılar. Putun biraz ötesinde, kurutulmuş olan koyun, sığır derilerinden yapılma bir çadır ya da kulübenin kapısında üç kasap duruyordu; daha doğrusu ben bunları kasap sanmıştım; yakınlarına gittiğim zaman ellerinde uzun bıçaklar olduğunu, çadırın ortasında da kesilmiş üç koyunla bir genç boğa ya da öküz bulunduğunu gördüm. Anlaşılan, bunlar bu anlamsız kütük parçası puta sunulan kurbanlar, bu üç adam da onun rahipleriydi; yerlere

kapanmış on yedi zavallı yaratık da bu adakları getiren, kütüğe tapınan kimseler olmalıydı.

Doğrusu onların bu korkuluğa böyle budalaca, bönce tapınmaları beni hiçbir şeyin üzemeyeceği ölçüde üzmüştü; Tanrı'nın bunca üstünlükler bağışlamış, yaradılışta bile bütün öteki varlıklardan ayrı olarak ruhla, düşünceyle donatmış, ruhunu kendisine tapınması için yeteneklerle süslemiş olduğu en yüce, en üstün yaratığın, böyle kendi yaptığı, kendi kuruntularıyla korkunçlaştırdığı, bezlerle paçavralarla süslenmiş kuru bir nesneye tapacak ölçüde budalalığa gömülmesi üzücü bir şeydi; bu, şeytanın cehenneme yönelttiği korkunç bir bilgisizliğin etkisiydi; şeytan, bu yaratıkların Tanrı'ya tapınmalarını çekemediğinden, bunları öyle acı, saçma, iğrenç, kaba şeyler yapmaya kandırmıştı ki, dünyanın sonu sanırdınız.

Ama bütün bu şaşkınlığımın, üzüntümün ne anlamı vardı? Durum gözlerimin önündeydi, böyle bir şeyin olamayacağını düşünmeye, şaşırmaya yer yoktu; şaşkınlığım öfkeye dönüştü, bu puta ya da canavara –artık ne ad verirseniz verin– saldırdım, elimdeki kılıçla ortadan ikiye ayırdım, külah boynuzlardan biri üstünde sallandı kaldı, yanımda bulunan adamlarımızdan biri de putun üzerindeki koyun postu cübbeyi çekip attı; bu sırada köyün içinden korkunç bir yaygara, bir uluma koptu, iki üç yüz kişinin çığlığı kulaklarımı tırmaladı; kimisinin elinde oklarla yaylar olduğu için güçlükle kaçıp kurtulduk; ama o andan sonra, buraya bir daha gelmeye karar verdim.

Yollar çok kötü olduğundan, son geçtiğimiz çölde uzun süre yürümelerinden dolayı atlarımızın birçoğu topalladığından, birkaç yeni at bulmak istediğimiz için, buraya dört mil uzaklıktaki bir kasabada üç gece kalmıştım; böylece tasarımı gerçekleştirme fırsatını bulmuştum. Tasarımı, yiğitliğine, yukarıda da söylediğim gibi, gözlerimle tanık olduğum İskoçyalı Moskova tüccarına açtım. Gördüğüm şeyleri, insan ya-

radılışının böyle alçalmasına o zamandan beri nasıl kızmakta olduğumu anlattım, yanıma iyi silahlanmış dört beş kişi alabilirsem bu korkunç, iğrenç putu gidip bozmaya, bunun kendi kendisini kurtarmaya bile gücü olmadığını, tapılmaya, kurbanlar sunulmaya değer bir şey olmadığını köylülere göstermeye karar verdiğimi söyledim.

İskoçyalı güldü, "Bu çabanız iyi bir şey olabilir, ama bundan kazancınız ne olacak?" dedi. "Yüce Tanrı'nın, bu şeytanın tanınmasıyla zedelenen onurunun öcünü almak" dedim. "Onlar sizin ne demek istediğinizi, Tanrı'nın ne olduğunu anlamadıkça, böyle bir öcü nasıl alabilirsiniz? İnanın ki sizinle kavga ederler, döverler hepinizi, çünkü bunlar özellikle putlarına inanç konusunda hiç şakaya gelmezler" dedi. "Bu işi gece yapıp, neden yaptığımızı da kendi dillerinde yazarak oraya bırakamaz mıyız?" dedim. "Yazmak mı?" dedi, "bu beş ulusun içinde bir harfin ne olduğunu bilecek, gerek kendi dillerinde gerekse herhangi dilde tek harf okuyacak bir kişi bile yoktur." "Korkunç bir bilgisizlik!" dedim, "Ama gene de içimde bu işi yapmaya büyük bir istek var. Belki böyle bir şeyden birtakım sonuçlar çıkarmaya çalışarak bu korkunç nesnelere tapmanın ne aşağılık bir iş olduğunu görürler." "Dinleyin efendim" dedi, "bu işi yapmak için böylesine köklü bir istek duyuyorsanız, yapınız. Ancak bu vahşi ulusların Moskof Çarı'nın baskısıyla yöneltildiklerini, böyle bir şey yapacak olursanız binlercesinin Nertsinkay valisine başvurup haklarını arayacaklarını, vali kendilerini yatıştıramazsa onda dokuz başkaldıracaklarını, bunun da ülkedeki bütün Tatarlarla yeni bir savaşa yol açacağını düşünmelisiniz."

Bu sözlerin kafamı bir süre düşüncelerle doldurduğunu söylemeliyim; ama bu işi yapmayı kafama takmıştım artık; bütün gün, tasarımı gerçekleştirme düşüncesiyle tedirgin oldum. Akşama doğru kentin çevresinde gezinirken İskoçyalı tüccara

rastladım, benimle konuşmak istedi. "Sanıyorum ki sizi hayırlı bir tasarınızdan alıkoydum, dolayısıyla o zamandan beri çok üzgünüm; çünkü ben de tıpkı sizin gibi, putlardan, puta tapanlardan nefret ederim" dedi. "Gerçekten de tasarımı gerçekleştirmeme engel oldunuz; ama bu konudaki düşüncelerimi kafamdan silemediniz; burada alıkonulup onların eline teslim edileceğimi bilsem bile, gene de buradan ayrılmadan önce bu işi yapacağım." "Hayır, hayır, böyle canavar bir halkın eline teslim edilmekten Tanrı sizi korusun; Moskoflar da böyle bir şey yapmazlar; çünkü bu sizi düpedüz öldürtmek olur" dedi. "Neden" dedim, "bana ne yaparlar ki?" "Ne mi yaparlar? Bunların inançlarını tıpkı sizin tasarladığınız gibi çiğneyen bir Rus'a ne yaptıklarını anlatayım bakın; kaçmasın diye adamcağızı bir okla topal ettikten sonra anadan doğma soymuşlar, o koca putun tepesine oturtup çevresine toplanmışlar, gövdesinde ok saplanmadık tek yer kalmayıncaya dek ok atmışlar, sonra da puta kurban etmek üzere gövdesindenki oklarla birlikte yakmışlar" dedi. "Bu gene aynı put muydu?" diye sordum. "Evet, ta kendisi" dedi. "Öyleyse ben de size bir olay anlatayım" dedim. Madagaskar'da bizim adamların yaptıklarını, orada bir köyü nasıl yakıp yağmaladıklarını, bir adamımızı astıkları için kadınları, erkekleri, çocukları nasıl öldürdüklerini baştan sona anlattım, sözümü bitirdiği zaman, "aynı şeyi bu köyde de yapmamız gerek" diye ekledim.

İskoçyalı anlattıklarımı büyük bir ilgiyle dinledi; ama bu köyde de aynı şeyi yapmamız gerektiğini söylediğim zaman, "Çok yanılıyorsunuz" dedi, "çünkü bu, o köy değildir, o köy buradan hemen hemen yüz mil ilerdedir, ama put aynı puttur, çünkü bu putu ülkenin her yanına taşır dururlar." "Öyleyse bu put, cezasını çekmeli, bu gece sağ kalırsam çekecektir de" dedim.

Sözün kısası, kararlı olduğumu görerek tasarımdan hoşlandı, yalnız gitmememi, kendisinin de benimle birlikte gele-

ceğini, yanında da yurttaşı olan yiğit bir adamı götüreceğini söyedi, "o da tıpkı sizin gibi, böyle şeytanca işlere duyduğu öfkeyle tanınır" dedi; uzun sözün kısası, Kaptan Richardson adındaki İskoçyalı arkadaşını getirdi; ona gördüğüm olayı, kısaca ne yapmak istediğimi anlattım, kelleyi koltuğa almak pahasına da olsa, benimle gitmeye hazır olduğunu söyledi; böylece üçümüz gitmeye karar verdik. Otağıma da bizimle gelmesini söyledim, ama o bu işe yanaşmadı; benim savunmam için her an, her türlü yardıma hazır olduğunu, ancak böyle serüvenlerin kendi işi olmadığını belirtti; böylece biz üçümüz, bir de benim uşağım, işe girişmeye, tasarımızı o gece, geceyarısına doğru son derece gizlilik içinde gerçekleştirmeye karar verdik.

Bununla birlikte sonradan birtakım düşüncelerle bu işi bir gece sonraya ertelemek istedik; çünkü kervanımız sabahleyin yola çıkacağı için, yönetim sınırları içinde bulunmayacağımızdan valinin, bu işten dolayı bizi köylülere karşı hiçbir yüküm altına girmeye zorlayamayacağını düşünüyorduk. İşe karar vermekte olduğu gibi, kararı uygulamakta da gözüpek bir adam olan İskoçyalı, köylüler bizi görürlerse kim olduğumuzu anlamasınlar diye hem bana hem kendisine hem de arkadaşına birer Tatar elbisesi ya da koyun postu, birer Tatar külahı, birer de yay ile oklar getirdi.

Bütün gece, birtakım patlayıcı nesnelerle, elimize geçirebildiğimiz barut, ispirto gibi maddeleri karıştırmakla uğraştık; bir çömleğin içine de epeyce katran koyarak karanlık bastıktan bir saat sonra işimize yollandık.

Oraya geceleyin saat on bire doğru vardık; köylülerin, putlarının karşılaşacağı tehlikeden en ufak bir kuşku bile duymadıklarını gördük; bulutlu bir geceydi, bununla birlikte ay, ortalığı putun gene tam eski yerinde durduğunu görmemize yetecek ölçüde aydınlatılıyordu. Bütün köylülerin uykuda olduğu anlaşılıyor, yalnız ilk görüşte kasap sandığı-

mız o üç rahibin bulunduğu büyük kulübe ya da çadırda bir ışık görünüyordu; biraz yaklaşınca seslerinden beş altı kişi olduklarını düşündüğümüz birkaç adamın, içerde bir şeyler konuştuklarını işittik; bunun üzerine, putu ateşe verirsek bu adamların hemen dışarı çıkıp bu nesneyi yanmaktan kurtarabileceklerini düşündük, böyle bir durumda ne yapacağımızı kestiremedik; bir ara putu uzağa götürüp orada ateşlemeyi düşündük; ama el atınca, yerinden kımıldatamayacağımızı anlayarak bunun da çıkar yol olmadığını gördük. İkinci İskoçyalı kulübeyi ateşe vermemizi, herifler dışarı çıkarken kafalarını parçalamamızı ileri sürdü; ama ben buna yanaşmadım; zorunlu kalmadıkça bu adamları öldürmek istemiyordum. İskoçyalı tüccar, "Öyleyse ne yapacağımızı ben size söyleyeyim. Onları tutsak etmeye çalışalım, ellerini arkalarına bağlayıp şuraya dikerek putlarının yanışını kendilerine gösterelim" dedi.

Yanımızda, yanıcı maddeleri bağlamakta kullanmak için yeterince sicim, urgan vardı; bu durumda, elimizden geldiği ölçüde az bir gürültüyle, ilkin içerdeki adamlara saldırmaya karar verdik; ilk işimiz kapıyı çalmak oldu; bu iş tam istediğimiz sonucu verdi, putun rahiplerinden biri kapıya geldi; hemen kıskıvrak yakaladık, ağzını tıkadık, ellerini arkasına bağladık, bir gürültü yapmasın diye putun yanına götürerek ayaklarını da bağlayıp yere bıraktık.

Bir başkası olup bitenleri anlamak için dışarı çıkar diye iki kişi de kapı ağzını tuttuk; ama üçüncü arkadaşımız dönünceye dek bekledik; içerden hiç kimsenin çıkmadığını görünce, kapıyı bir daha usulca çaldık; hemen iki kişi daha çıktı, onları da öteki gibi yaptık, yalnız bunları putun yanında birbirlerinden uzak yerlere bırakmak zorunda kaldık; geri geldiğimiz zaman iki kişinin daha kapıya çıktığını, bir üçüncüsünün de arkalarında, kapının içinde durduğunu gördük; bu iki kişiyi hemen yakalayıp bağladık, bu arada üçüncü de içeri doğru

gidiyor, bağırıyordu; bizim İskoçyalı tüccar onun arkasından içeri daldı, önceden hazırladığımız pis kokulu bir tütsüyü ateşleyerek aralarına fırlattı; bu sırada son bağladığımız iki herifle uğraşan öbür İskoçyalı'yla benim uşak da, bakalım putları kendilerini kurtarabilecek mi görsünler diye onları putun yanına götürüp elleri ayakları bağlı olarak bırakmışlar; sonra hemen yanımıza geldiler.

İçeriye attığımız tütsü bütün kulübeyi yoğun bir dumanla doldurup da içerdekiler boğulacak duruma gelince, mum gibi yanar bir maddeyle dolu bir deri torba attık, ardından kendimiz de içeri daldık; içerde ancak dört kişi almıştı, ikisinin erkek, ikisinin de kadın olduğu görülüyordu, bunların birtakım şeytanca tapınmalarla uğraşmakta olduklarını düşündük. Ölüm derecesinde korkmuş görünüyorlardı; aptallaşmış, tir tir titriyorlar, dumandan dolayı konuşamıyorlardı da.

Uzun sözün kısası, bunları da ötekiler gibi yakalayıp hiç gürültüsüzce bağladık; daha doğrusu, ilkin hepsini kulübeden ya da evden dışarı çıkardık; çünkü onlar gibi biz de dumanın etkisine dayanamayacak durumdaydık. Bunu yaptıktan sonra hepsini bir arada putun yanına götürdük; sonra putla işimize giriştik; önce cüppesinin her yanına, birlikte getirdiğimiz zift, içyağıyla karışık kükürt gibi şeyleri sürdük; sonra gözlerini, kulaklarını, ağzını tıka basa barutla doldurduk, külahının üstüne de kocaman bir patlayıcı fişek koyduk, taşıdığımız bütün yanıcı şeyleri üzerine yığdık; yanmasına yardım edecek başka bir şey de bulabilir miyiz diye çevremize bakarken, bizim uşak kulübede bir yığın kuru saz ya da kamış bulunduğunu hatırladı; İskoçyalılardan biriyle koşarak kucak dolusu getirdiler; bunu yaptıktan sonra tutsaklarımızın ellerini ayaklarını, ağızlarındaki bağları çözdük, hepsini getirip o koca canavar tanrılarının önüne bıraktık, putu ateşe verdik.

Putun gözlerindeki, kulaklarındaki, ağzındaki barutlar patlayıncaya dek çeyrek saat orada kaldık, alevler arasında çıtırtılarla çöktüğünü görüyorduk; kısacası, koca put küçük bir kütük parçasına dönünceye dek bekledik; üzerine kuru otlar da koyarak iyice yanıp kül olmasını sağladıktan sonra gitme hazırlığına başladık; ama bizim İskoçyalı "Gitmeyelim. Sonra bu zavallı, aşağılık herifler üzüntüden kendilerini ateşe atar putla birlikte yanarlar" dedi. Kuru otların da yanıp bitmesini beklemeye karar verdik, sonra onları orada bırakıp çekip gittik.

Sabahleyin gene yolculuk arkadaşlarımızın arasındaydık, hepsi de harıl harıl yol hazırlığıyla uğraşıyorlardı; herkes yorgun olduğu için, bizim bir yere gittiğimizi anlamak şöyle dursun, yataklarımızdan çıkmış olabileceğimizi bile hiç kimse düşünmedi.

Ama işin sonu başka türlü çıktı; ertesi gün yalnız bu köyden değil, daha yüzlerce köyden büyük bir köylü kalabalığı kentin kapılarına dayanmışlar, rahiplerine gösterilen hor davranıştan, kendi deyimleriyle büyük tanrı Cham-Chi-Thaungu'nun yakılmasından dolayı Rus valisinden büyük bir azgınlıkla zarar ödeneği istemişler; Nertsinskaylılar ilkin büyük bir korku geçirmişler; çünkü Tatarların en azından otuz bin kişi oldukları, birkaç güne kalmadan yüz bini bulacakları söyleniyormuş.

Rus valisi Tatarları yatıştırmak için elçiler göndermiş, elinden geldiğince tatlı diller dökmüş. Olaydan hiç haberi bulunmadığını, kışlalardan dışarı bir kişi bile çıkmamış olduğu için bunu askerlerin yapmış olamayacağını söylemiş; kimin yaptığını söyleyebilirlerse, suçluları ders olsun diye en ağır cezaya çarptıracağına söz vermiş. Tatarlar büyük bir onurla, güneşte oturan büyük Cham-Chi-Thaungu'ya bütün ülke taptığı için, böyle bir şeyi ancak Hıristiyan gâvurlarının yapmış olabileceğini –anlaşılan Hıristiyanları böylè adlandırıyorlarmış–, bununla birlikte hem onlara hem de hepsi Hıristiyan gâvuru olan Ruslara savaş açtıklarını söylemişler.

Vali sabırla dinlemiş, Çar kendisine ele geçirilen ülkelerin güzellikle, tatlılıkla yönetilmesi için buyruk verdiğinden, Tatarlara bir savaş kozu vermek istememiş; en sonunda, bu sabah Rusya'ya doğru giden bir kervan olduğunu, belki de bu işi onların adamlarının yaptığını; isterlerse, kervanın arkasından adam gönderip soruşturacağını söylemiş. Tatarlar bu sözlerle biraz yatışır gibi olmuşlar, vali de arkamızdan durumu anlatmaları için adam çıkarmış; bu işi bizim kervandan biri yapmışsa hemen kaçmasını, yapanlar bizdense de değilse de var hızımızla uzaklaşmamızı, bu arada kendisinin de Tatarları elinden geldiğince uzun bir süre oyalayacağını söylemiş.

Valinin bu davranışı, çok dostça bir davranıştı; bununla birlikte haber kervana ulaştığında, bu konuda hiç kimsenin bilgisi yoktu; bizim suçluluğumuzdan ise şüphelenen çıkmadı; kervancıbaşı, valinin sözünü tuttu, hiçbir yerde mola vermeden iki gün iki gece sürekli yol gittik, sonra Plothus adlı bir köye geldik; ama burada da uzun süre kalmadık, Moskof Çarı'nın başka bir ili olan, güven altında bulunacağımız, Jarawena'ya doğru ilerledik; şunu da belirtmeliyim ki, burada iki üç gün yolculuktan sonra, sırası gelince anlatacağım, ıssız, adsız bir çöle girmeye başladık; orada kalmış

olsaydık, hepimizin yok olacağı kesin bir şeydi. Plothus'tan çıktığımızın ikinci günüydü, adamlarımızdan kimisi arkamızdan çok uzaklardan kalkan toz bulutlarını görerek kovalandığımızdan kuşkulandılar; artık çöle girmiş, Schaks-Oser adlı büyük bir gölün yanından geçmiştik; batıya doğru giderken gölün öbür kıyısında kuzeye yol alan birçok atlı göründü; anlaşılan bizim de gölün o kıyısına gideceğimizi sanmışlardı, neyse ki bunu görünce güneye yöneldik; onları iki gün görmedik; çünkü bizi hep önlerinde sanarak Udda ırmağına dek o hızla gitmiş olacaklar; bu ırmak kuzeyde bir hayli genişliyordu; ama bizim geçtiğimiz yeri oldukça dar, üstelik de sığdı.

Üçüncü gün ya yanıldıklarını anlamışlar ya da bizim gidiş yolumuzu öğrenmiş olacaklar ki, akşam karanlığına doğru, sel gibi üzerimize gelmeye başladılar. Neyse ki gece için çok elverişli bir yerde konaklamıştık; çünkü daha başlangıcında da olsak, önümüzdeki çölün beş yüz mili aştığını bilmiyor, ancak iki gün daha yolculuktan sonra varabileceğimiz Jarawena kentinden başka hiçbir yerde yatabileceğimizi ummuyorduk. Bununla birlikte çölün bu kesiminde birtakım ağaçlıklar, Udda ırmağına akan küçük dereler vardı; geceleyin uğrayabileceğimiz herhangi bir saldırıyı düşünerek konak yerimizi iki küçük sık ormanlığın arasında dar bir boğaza kurmuştuk.

Dördümüzden başka hiç kimse ne için kovalandığımızı bilmiyordu; ama çölde böyle kalabalık sürüler halinde dolaşmak bu Moğol Tatarlarının huyu olduğundan, kervanların da her gece yarısı ordularına karşı tetikte bulunmaları alışılmış bir şeydi; onun için kovalanmamız, buralarda rastlanmayan bir olay değildi.

Ama bizim bu geceki konak yerimiz, bütün yolculuğumuzdakilerin en iyisiydi; çünkü tam iki ormanın arasında bulunuyorduk, önümüzden de küçük bir dere akıyordu; ar-

kamızla önümüzden başka hiçbir yerden saldırıya uğrayamaz, kuşatılamazdık; denklerimizi, develeri, atları bir sıraya dizerek derenin bizden yana olan kıyısına yerleştirmeye, arkamızı da devirdiğimiz birkaç ağaçla kapamaya dikkat etmiştik.

Böylece gece için düzenimizi almıştık; ama düşman, daha biz tam yerleşmeye kalmadan bastırıverdi; yalnız bizim umduğumuz gibi hırsızlık için gelmemişlerdi; üç elçi göndererek rahiplerine karşı hor davranan, tanrıları Cham-Chi-Thaungu'yu da ateşe veren adamların yakılmak üzere kendilerine teslimini istediler; bu dedikleri yapılırsa, hiçbir şeyimize dokunmadan çekip gideceklerini, yoksa hepimizi diri diri yakacaklarını söylediler. Bu haber üzerine bizimkiler aptallaştılar, kimin yüzünde suç izi var diye birbirine bakmaya başladılar; ama kimse ağzını açmadı, yapan da belli değildi. Kervancıbaşı, bunu bizimkilerin yapmadığına kesinlikle inandığını, bizim kendi işimizde gücümüzde tüccarlar olduğumuzu, hiç kimsenin kılına bile dokunmadığımızı, bu kötülüğü işleyenlerin bizden olmadığını, düşmanlarını başka yerde arayıp bizi rahatsız etmemelerini, saldıracak olurlarsa kendimizi savunacağımızı belirten bir haber gönderdi.

Tatarlar böyle bir karşılıkla yatışacağa benzemiyorlardı; içlerinden büyük bir kalabalık, sabahleyin tan ağarırken konak yerimize doğru geldiler; ama bizi böyle beklemedikleri bir durumda görünce, önümüzdeki dereden ileri geçmeyi göze alamadılar, orada durup sayılarının çokluğuyla, içimize gerçekten büyük bir korku saldılar; çünkü en azından on bin kişi görünüyorlardı. Oradan bir süre baktılar, sonra korkunç bir ulumayla oklarını üzerimize yağdırdılar; ancak biz buna karşı yeterince hazırlıklıydık; denklerimizin arkasına sığındık, tek adamımızın bile burnu kanamadı.

Bir süre sonra sağımıza doğru kaydıklarını görerek arka-

dan geleceklerini düşündük; Moskofların hizmetinde olan Jerawenalı kurnaz bir kazak –bu onların kendilerine verdikleri addı– bir ara kervancıbaşına seslenerek, "Ben şimdi gidip bunların hepsini Siheilka'ya gönderirim" dedi; Siheilka arkamızda, güneye doğru en az dört beş günlük yolculukla varılabilecek bir yerdi. Okuyla yayını aldı, Nertsinska'ya geri dönüyormuş gibi doğruca arka yandan çıkıp gitti; sonra dolanıp büyük bir çember çizerek kendilerine uzun bir şey anlatmak için özel olarak gönderilmişçesine, Tatar ordusuna yaklaştı; Cham-Chi-Thaungu'yu yakan adamların, Hıristiyanların kendi deyimiyle gâvurların kervanıyla Siheilka'ya gittiklerini, orada Tonguzların tanrısı Şal-Isar'ı da yakmak niyetinde olduklarını söyledi.

Kendisi de Tatar olduğu için, dillerini çok iyi bildiğinden bu yalanı öyle güzel anlatmıştı ki, hepsi de inandı, büyük bir hızla Siheilka'ya yollandılar; Siheilka'ya, güneye doğru beş günlük yolculuktan sonra varılıyordu; üç saate kalmadan hepsi gözden ıraklaştılar, ne olduklarını bir daha işitmedik; Siheilka denen yere gidip gitmediklerini de öğrenemedik.

Böylece Moskofların bir kışlası bulunan Jarawena kentine sağ salim vardık; kervan, son günlerdeki çetin yürüyüşümüzden dolayı çok yorulmuştu, geceleri de doğru dürüst dinlenememiştik; onun için burada beş gün dinlendik.

Bu kentten sonra yirmi üç günlük yürüyüşle geçebildiğimiz korkunç bir çöle girdik. Geceleri daha rahat edebilmek için buradan birkaç çadır edindik; kervancıbaşı da suyumuzla yiyeceğimizi taşımamız için bu çevrenin arabalarından on altı tane aldı; bu arabaları her gece konak yerimizin çevresine sıralayarak savunmamızda da kullanıyorduk; böylece Tatarlar gelirse, sayıları çok fazla olmadıkça bize hiçbir kötülük yapamayacaklardı.

Bu uzun yolculuktan sonra gene dinlenmek isteyeceğimiz pek iyi anlaşılabilir; çünkü bu çölde ne bir ev ne bir ağaç gör-

müştük, bir çalıya bile pek az rastlanıyordu; buraların deyimiyle birçok samur avcısına rastladık. Bunlar Moğol Tatarları, burası da Moğol ülkesinin bir kesimiydi; bu Tatarlar küçük kervanlara sık sık baskın yaparlarmış; ama biz hepsine bir arada rastlamadık. Avladıkları samur derilerini görmeyi çok istiyordum; ancak bizim yanımıza gelmedikleri, biz de kervandan ayrılmayı göze alamadığımız için hiçbiriyle konuşamadık.

Bu çölü geçtikten sonra oldukça şenelmiş bir yere geldik; başka deyimle Moskof Çarı'nın buyruğuyla gerek yolcuların gerekse ülkenin Tatar akınlarından korunması için buralarda karakol kışlaları kurulmuştu, yoksa Tatarlar yolcular için büyük tehlike yaratabilirlerdi. Moskof Çarı kervanlarla tüccarların korunması konusunda öyle sıkı buyruklar vermişti ki, Tatarların ortalıkta dolaştığı işitilir işitilmez, bu kışlalardan hemen koruyucu birlikler çıkarılıyordu.

İskoçyalı tüccarın tanışı olan Adinskoy valisini görmeye gittiğimizde, bir tehlike görüyorsak bize elli asker verebileceğini söylemişti.

Avrupa'ya yaklaştığımız ölçüde daha iyi insanlar, daha uygar ülkeler bulabileceğimizi sanıyordum; ama iki yönden de yanıldığını gördüm; çünkü daha Tonguz ulusunun arasından geçecektik; Tonguzlarda da puta tapma vardı, üstelik bu konuda ötekilerden daha da aşırıydılar; yalnız, ülkeleri Moskofların eline geçmiş, kendileri de bir hayli sindirilmiş oldukları için pek tehlikeli değildiler; ama kalabalıkları, puta tapmaları, çoktanrılı oluşları yönünden yeryüzünde bunlardan daha aşırı tek ulus yoktur. Giyimleri hayvan postundandı, evleri de hayvan postundan yapılmıştı; kadınlarıyla erkeklerini ne giyimlerinden ne de hep birbirlerine benzeyen sert yüzlerinden ayırt edebiliyordunuz. Kışın ortalık karla örtülü olduğu zaman, yeraltında birbirine açılan kovukları olan kubbe gibi evlerde oturuyorlarmış.

Tatarların nasıl koca bir köy ya da bütün ülke için bir Cham-Chi-Thaungu'ları varsa, bunların da her kulübede, her kovukta bir putları vardı; ayrıca yıldızlara, güneşe, suya, kara, kısacası anlayamadıkları ya da pek az anladıkları her şeye tapınıyorlar, hemen hemen her öğeye, seyrek rastlanan her nesneye kurban sunmaya yelteniyorlardı.

Ama öykümü ilgilendirmeyen insanlarla ülkelerden daha fazla söz etmeyeyim. Bu ülkede özellikle ilgimi uyandıran hiçbir şeye rastlamadım; buralar da bence son anlattığım dört yüz millik çölün bir devamıydı; öbür yarısı da geçebilmek için on iki gün yolculuk yapmamızı gerektiren başka bir çöldü; bu çölde ne ev ne ağaç ne de bir çalı vardı; yiyeceğimizi, ekmeğimizle suyumuzla birlikte yanımızda taşımak zorunda kalmıştık. Bu çölden çıktıktan, iki günlük bir yolculuktan sonra Yenisey ırmağı üzerinde bir Moskof kışla kenti olan Janezay'a vardık; bu ırmağın Avrupa'yı Asya'dan ayırdığını söylüyorlar; ama işittiğime göre bizim haritacılar bunu kabul etmiyorlarmış; her ne olursa olsun, burası, geniş Moskof İmparatorluğu'nun bir ili sayılan, bununla birlikte yüzölçümü bütün Alman İmparatorluğu'na eşit olan eski Sibirya'nın doğu sınırıdır.

Ama buralarda da, Moskof kışlaları dışında büyük bir bilgisizlik, ilkellik göze çarpıyordu; Obi ırmağı ile Yenisey ırmağı arasındaki bütün ülkenin puta taptığını, halkın da tıpkı en uzak yerlerdeki Tatarlar gibi, daha önce ne Asya'da ne

de Avrupa'da rastladığım ölçüde barbar olduğunu gördüm. Moskof yönetiminde olmak bu insanların uyanmasına, Hıristiyanlık konusunda aydınlanmasına bir şey katmamıştı; bu düşüncemi kendileriyle konuşma fırsatını bulduğum Moskof yöneticilerine de açtım; haklı olduğumu, ancak bunun kendi görevleri olmadığını; eğer Çar, Sibiryalı, Tatar ya da Tonguz uyruklarını Hıristiyanlaştırmayı düşünse, buralara asker değil din adamı göndereceğini; ne yazık ki Çarlarının insanları uyruğuna almaya, onları Hıristiyanlaştırmaktan daha çok önem verdiğini üzülerek belirttiler.

Bu ırmaktan büyük Obi ırmağına dek ekilip biçilmemiş yaban bozkırlarından geçtik; buraların çorak olduğunu söyleyemem; ancak insanları, yönetimleri çorak; yoksa gerçekte çok güzel, verimli iyi yerler. Rusya'dan gönderilenler dışında, buralarda rastladığımız insanların hepsi puta tapıyorlardı; çünkü burası, daha doğrusu Obi ırmağının iki yakası, ölüm cezasına çarptırılmayan ağır suçluların sürgün edildikleri yerdi; bunlar buraya bir geldiler mi, bir daha da kolay kolay kurtulamıyorlardı.

Sibirya'nın başkenti Tobolski'ye varıncaya dek kendimle ilgili olarak anlatacağım hiçbir şeye rastlamadım; şimdi sözünü edeceğim bir durumdan dolayı Tobolski'de bir süre beklemek zorunda kaldım.

Yolculuğa çıkalı hemen hemen yedi ay olmuştu, kış da hızla yaklaşmaktaydı; bu durumda ortağımla kafa kafaya verip ne yapacağımızı düşündük, Moskova'ya değil, İngiltere'ye gideceğimiz için, bize en uygun yolu araştırdık. Kışın kar üzerinde Ren geyiklerinin çektiği kızaklarla yolculuk yapabileceğimizi söylemişlerdi; gerçekten de bunların, bütün ayrıntılarıyla anlatılsa kolay kolay akla sığmayacak böyle kızakları vardı; Ruslar bu kızaklarla kışın, yazın yaptıklarından daha çok yolculuk yapıyorlardı; çünkü bu kızaklar gece gündüz koşabiliyordu. Kar donuyor, bütün çevreyi, dağları,

tepeleri, ırmakları, gölleri dümdüz kaplıyor; taş gibi katılaşan bu yüzeyin altında ne olduğunu bile düşünmeden, kızaklarını koşturuyorlardı.

Ama ben böyle bir kış yolculuğu yapacak durumda değildim; Moskova'ya değil, İngiltere'ye gidelim diyordum, iki yolum vardı: Ya kervanların gittiği yoldan Jeroslaw'a, oradan da batıya doğru Narva'ya, Finlandiya körfezine, sonra da karadan ya da denizden, Çin mallarımı çok iyi kazançla satabileceğim Danzig'e gidebilirdim ya da kervandan Dwina üzerindeki küçük bir kasabadan ayrılarak oradan gemiyle altı günde Arch-Angel'e, sonra da İngiltere'ye, Hollanda'ya ya da Hamburg'a geçebilirdim.

Ama kışın bu iki yol da tehlikeliydi; çünkü Danzig'e gidecek olsam Baltık donmuş olurdu, geçemezdim; kara yolundan gitmek ise Moğol Tatarları arasından geçmekten daha az tehlikeli bir iş değildi.

Ekim ayında Arch-Angel'e gitsem, bütün gemileri gitmiş, yazın burada, kışın Moskova'da oturan bütün tüccarları da göçmüş bulacaktım; böylece bütün kış yiyecek sıkıntısı çekerek bomboş bir kasabada, azgın bir soğuğa katlanmak zorunda kalacaktım; bunları göz önünde bulundurarak kervandan ayrılmayı, kışı bulunduğum yerde, Sibirya'da altmış derece kuzey enlemindeki Tobolski kentinde geçirmek üzere hazırlıklara başlamayı uygun gördüm. Burada hiç olmazsa, karda kışta üç şeyin sıkıntısını çekmeyeceğimi kesinlikle biliyordum; ülkede hiç eksilmeyen bol yiyecek, yeterince odun kömürle sıcak bir ev, çok iyi bir de arkadaş çevresi; sırası geldikçe bunları daha uzun anlatacağım.

Artık şimdi sevgili adamın ikliminden başka bir iklimde bulunuyordum; orada sıtmaya tutulduğum zaman dışında, üşümek nedir bilmemiştim; tam tersine, sırtımdaki giyeceklere bile güçlükle katlanabiliyor, yemek pişirmek, öbür işlerimi görmek için ancak evin dışında ateş yakabiliyordum; şimdi

ise ayaklarıma dek inen, kolları sıkıca düğmeli, sıcak tutsun diye içi kürkle kaplı kalın uzun elbiselerim, üç de kürklü yeleğim vardı.

Sıcak bir eve gelince, burayı gördükten sonra bizim İngiltere'deki evin her odasını açık ocaklarda ateş yakarak ısıtma yöntemini hiç beğenmedim; çünkü ateş geçer geçmez odanın havası dışarının havasıyla aynı olur. Kentin göbeğinde güzel bir eve yerleşerek altı odanın ortasına fırın gibi bir ocak yaptırdım; kocaman bir sobayı andıran bu fırının bir ucunda dumanı çeken baca, aşağı ucunda da ateşin konacağı ağzı vardı; ateş görünmüyor, ama tıpkı İngiltere'de büyük hamamlardaki gibi, bütün odalar eşit derecede sıcak oluyordu.

Böylece bütün odaların havası aynı oluyor, aynı sıcaklık korunuyordu; dışarısı nasıl soğuk olursa olsun, evin içi her zaman sıcaktı; ama ateşin yüzünü görmüyorduk; dumandan yana da hiçbir sıkıntımız olmadı.

Bütün bunların en garibi, buz denizinin hemen yakınında, Nova Zembla'dan birkaç derece içerde, Avrupa'nın en kuzey ülkelerine oranla hayli barbar sayılacak bu yerde, çok iyi bir arkadaş çevresiyle karşılaşmam oldu.

Daha önce de belirttiğim gibi, burası Moskova'nın bütün siyasi suçlularının sürgün edildiği bir yer olduğundan, soylu kişilerle, prenslerle, albaylarla, kısacası soylu tabakadan, kibarlardan, tüccarlardan, ordudan, saraylılardan her türlü insanla doluydu. Ünlü Prens Galiozen, yaşlı general Robostiski, birtakım başka önemli adamlar, soylu hanımlar da bunlar arasındaydı.

Burada kendisinden ayrıldığım İskoçyalı tüccarın aracılığıyla bu kişilerden, kimisi en önemli dereceden olmak üzere, birçoğuyla tanıştım; burada geçirdiğim uzun kış gecelerinde sık sık bana konukluğa geldiler; bir gece Moskof Çarı'nın eski bakanlarından sürgün Prens ... ile konuşurken, söz benim durumuma geldi. O bana Rus İmparatorluğu'nun büyüklü-

günden, yüceliğinden, gücünden söz ederek çok güzel şeyler anlatıyordu; sözünü kestim, uyruklarımın sayısı bunca kabarık, ülkem bunca geniş değilse de, Rus Çarı'ndan daha büyük, daha güçlü bir prens olduğumu söyledim; prens biraz şaşırır gibi oldu, gözlerini yüzüme dikerek ne demek istediğimi anlamaya çalıştı.

Kendisine, konuyu biraz açıkladığım zaman şaşkınlığının sona ereceğini söyledim; önce, uyruklarımın malları ile canları üzerinde kesin söz sahibi olduğumu, bütün ülkemde gerek benden gerekse yönetimimden hoşnut olmayan tek kişinin bile bulunmadığını anlattım. Başını salladı, bu konuda gerçekten Moskof Çarı'nı geçmiş olduğumu belirtti. Krallığımdaki bütün toprakların kendi öz malım olduğunu, gönüllü uyruklarımın da yalnız ortakçılarım değil, gönüllü ortakçılarım olduklarını, benim için kanlarının son damlasına dek döğüşeceklerini, başka hiçbir zorba yöneticinin –çünkü böyle olduğumu kabul ediyordum– uyruklarınca benim kadar sevilmediğini, öte yandan benim kadar da korku salmadığını söyledim.

Onları bir süre bu yönetim bilmeceleriyle oyaladıktan sonra konuyu açtım, adadaki yaşayışımı, gerek kendimi gerekse buyruğum altındakileri nasıl yönettiğimi, tıpkı kitabımda yazdığım gibi, uzun uzadıya anlattım. Hepsi, özellikle prens, anlattıklarıma büyük ilgi duydular; prens bir iç çekerek yaşamanın gerçek büyüklüğünün kendi başımıza buyruk olmakta bulunduğunu, böyle bir yaşamayı Moskof Çarı olmaya bile değişmeyeceğini; sürgün olarak geldiği bu yerde, Çar'ın sarayında eriştiği en yüksek yetkilerde bile bulduğu mutluluklardan daha büyük bir mutluluk duyduğunu, insan bilgeliğindeki büyüklüğün, kendimizi içinde bulunduğumuz duruma uydurmakta, dışımızdaki en büyük fırtınaların baskısı altında bile, içimizi serinkanlı tutabilmekte olduğunu söyledi. Buraya ilk geldiği zaman, kendinden önce gelenler

gibi, o da saçını başını yolmuş, üstünü başını parçalamış, ama çok geçmeden kafası, onu çevresindeki nesneleri, kendi iç dünyasını incelemeye yöneltmiş. İnsan kafasının, evrensel yaşamı, bu dünyanın gerçek mutlulukla ne az ilgisi bulunduğunu düşünmeye başladığı an, dışardan küçük bir yardımla, kendisinin amaçlarına, isteklerine uygun, bütünüyle gönül doyurucu bir mutluluğu kendi kendine yaratabileceğini; dünyanın bize verebileceği şeylerin ancak solumamız için hava, geçimimiz için besin, sıcak kalabilmemiz için giyim, sağlığımız için eylem özgürlüğü olduğunu; bir zamanlar kendisinin de tattığı, bugün başkalarının tatmakta olduğu büyüklük, yetki, zenginlik, dünya kıvançları gibi şeylerin bizim hoşumuza giden pek çok yönleri varsa da, bütün bunların gerçekte tutkularımız, açgözlülüğümüz, gururumuz, kendimizi beğenmişliğimiz, şehvetimiz gibi en kaba duyguları karşıladığını; bu duyguların insan kötülüğünün ürünleri olduğunu, her türlü suçun tohumlarını bunların taşıdığını, bilge kişileri, gerçek Hıristiyanları yoğuran erdemlerin hiçbiriyle de ilişkisi bulunmadığını; şimdi, bir zamanlar her türlüsünü tattığı bu bayağı mutluluklardan uzak kalınca, bunların karanlık yön-

lerini görmeye fırsat bulduğunu; artık insanı gerçekten bilge, zengin, büyük yapan, gelecekte üstün bir mutluluk sağlayan şeyin yalnız erdem olduğuna kesinlikle inandığını; bu bakımdan bu sürgün yerinde, geride bıraktıkları bütün yetkilerin, zenginliğin sahibi olan düşmanlarından çok daha mutlu olduklarını söyledi.

"Hayır efendim" dedi, "ben bunları, kimilerinin alçalma olarak gördükleri, içinde bulunduğum şu durumun etkisiyle söylüyor değilim; bildiğim bir şey varsa, efendimiz Çar beni bağışlayıp çağırsa, bütün o eski büyüklüğümü, yetkilerimi geri verse bile, gene de dönmeyeceğimdir. Nasıl ruhum gövdenin hapishanesinden kurtulup da yarın öbür dünyada yüce mutluluğu tattığı zaman, gökleri bırakıp insanların kirli işleriyle, bayağı düzenleriyle uğraşmak için, şimdi içinde bulunduğu şu etle kandan kafese dönmek istemezse, ben de geri dönmeyeceğim."

Bunları öyle sıcak bir davranışla, yüzünden de okunan öyle bir heyecanla anlattı ki, söylediklerinin içten gelen şeyler olduğu apaçık görülüyordu; içtenliğine şüphe yoktu.

Ona, dediğim gibi, önceleri kendimi bir anlamda prens sandığımı, ancak şimdi kendisinin yalnız bir prens değil, aynı zamanda büyük bir fatih olduğunu anladığımı söyledim; çünkü bütün tutkularını yenmiş, kendi kendine kesinlikle egemen olmuş, iradesini kafasının buyruğu altına sokmuştu; bu da bir kenti ele geçirmekten elbette daha büyük bir işti. "Ama sayın efendim" dedim, "size bir soru sorabilir miyim?" "Buyrun, sorunuza bütün gönlümle hazırım" dedi. "Özgürlüğünüzün kapısı açılsaydı, bu sürgünlükten kurtulmak istemez miydiniz?" diye sordum.

"Bakın" dedi, "bu çok ince bir soru, içten bir yanıt verebilmek için birtakım noktaların açıkça belirlenmesi gerek; sonra bütün içtenliğimle size yanıt vermeye çalışacağım. Bu sürgünlükten kurtulursam, dünyanın en büyük sevincini

duymamı sağlayacak iki şey vardır; birincisi, yakınlarıma kavuşmak, ikincisi de biraz daha sıcak bir iklim; ama sarayın debdebesini, ünü, büyüklüğü, bakanlığın yüz türlü girdi çıktısını, zenginliği, eğlenceyi, bir saray adamının çılgınlıklarını hiç aramadığıma kesinlikle inanabilirsiniz; efendimiz bana şu dakikada, yitirdiğim her şeyi geri vereceğini bildirecek olsa, inan olsun ki bu çorak bozkırı, bu çölleri, bu donmuş gölleri Moskova saraylarına değişmem."

"Ama efendim" dedim, "belki yoksun bırakıldığınız şey, yalnız sarayın eğlenceleri, yetkileriniz, içinde bulunduğunuz varlıklı durum değil, aynı zamanda birtakım yaşama kolaylıklardır; belki de bütün mallarınıza el konmuş, varınız yoğunuz yağma edilmiştir; elinizde bırakılanlar, belki de yaşamanın en temel gereksinmelerini bile karşılamaya yetmeyecektir."

"Evet" dedi, "beni bir lord ya da prens olarak görürseniz, iş öyle. Gerçekten de böyle bir durumdayım; ama şimdi beni yalnız bir insan, ötekilerden hiçbir fazlalığı olmayan bir insan olarak görürseniz, hastalığa, rahatsızlığa uğramadıkça, hiçbir sıkıntıya düşmeyeceğimi, yokluk çekmeyeceğimi anlarsınız. Konuyu tartışmaya düşürmemek için, buradaki durumumuza bir göz atalım; burada, ileri gelenlerden beş kişi varız, her şeyden elimizi eteğimizi çekmiş, tam birer sürgün gibi yaşıyoruz; kazaya uğrayıp batan zenginliğimizden kurtardığımız ufak tefek bir şey, bizi geçinebilmek için avcılık yapmak zorunluluğundan kurtarıyor. Ama buradaki askercikler de hiçbir yardım görmeden tıpkı bizim gibi yaşıyorlar; ormanlara gidiyorlar, tilki yakalıyorlar, samur yakalıyorlar, bir aylık çalışmaları bir yıl yaşamalarına yetiyor; buradaki yaşayış da pek masraflı olmadığı için, bize her gerekeni elde etmekte hiç sıkıntı çekmiyoruz; dolayısıyla sorunuzdaki güçlük, bizim için söz konusu değildir."

Bu gerçek büyük adamla aramızda geçen çok ilgi çekici konuşmanın bütün ayrıntılarını vermeye yerim olmayacak;

her konuda geniş bir bilgiye, din duygusuna, sonsuz bir bilgeliğe dayanan düşünceleri, dünyadan duyduğu tiksintinin, tıpkı dediği gibi, çok büyük olduğunu gösteriyordu; anlatacağım öyküden de anlaşılacağı üzere, sonuna dek hep böyle kaldı.

Sekiz aydır buradaydım, korkunç bir kara kış sürmekteydi, soğuk öyle dondurucuydu ki, kürklere sarınmadan çevreme bakamıyordum; daha doğrusu yüzümde de kürkten, biri görmek biri de soluk almak için iki deliği bulunan bir maske vardı. Gördüğümüz gün aydınlığı, bizim hesaplara göre, tam üç ay boyunca günde beş saatten, sonraları da altı saatten fazla değildi; yalnız yerler sürekli olarak karla kaplı, hava da açık, hiçbir zaman karanlık değildi. Atlarımız yeraltında barınıyor (daha doğrusu açlıktan kırılıyor), hem bize hem de atlarımıza baksınlar diye tuttuğumuz üç uşağın ise el parmaklarıyla ayak parmaklarına donup düşmesinler diye sık sık bakmak, ilaç yapmak zorunda kalıyorduk.

Gerçi evler, duvarları kalın, pencereleri küçük, camları da iki kat olduğu için oldukça sıcaktı; başlıca yiyeceğimiz, mevsiminde kurutulmuş ya da salamura edilmiş geyik etiydi; ekmeğimiz iyi, ama peksimet gibi fırınlanmıştı; kurutulmuş türlü türlü balığımız, biraz koyun etimiz, çok iyi bir et sayılabilecek manda etimiz vardı. Bütün bu kışlık yiyecekler yazdan hazırlanmış, güzelce salamura edilmişti. İçkimiz konyak yerine suyla karıştırılmış rakı, yemekte de şarap yerine bal şerbetiydi; hepsi de gerçekten çok tadımlıydı. Her havada hiç çekinmeden dışarıya çıkan avcılar çok semiz taze karaca, ara sıra da ayı getiriyorlardı; ama biz bu ikinciden pek hoşlanmıyorduk. Yukarıda andığım dostlarımıza sunacak epeyce çayımız vardı; sözün kısası, oldukça güzel, tatlı günler geçiriyor, iyi yaşıyorduk.

Artık mart gelmişti, günler gitgide uzuyor, hava hiç olmazsa çekilir bir hale geliyordu; öbür yolcular kendilerini karda taşıyacak kızaklarını, yolculuk için gerekli şeyleri hazırlamaya başlamışlardı; ama ben, dediğim gibi, Moskova'ya

ya da Baltık'a değil, Arch-Angel'e gitmeyi kararlaştırdığımdan, hiç yerimden kımıldamadım; çünkü güneyden buralara gelecek gemilerin, mayıstan, hazirandan önce yola çıkmadıklarını, oraya ağustos başında bile gitsem hemen hazır bir gemi bulacağımı biliyordum; dolayısıyla öbür yolcular gibi acelem yoktu. Uzun sözün kısası, birçok kimsenin, daha doğrusu bütün yolcuların benden önce ayrıldıklarını gördüm. Anlaşılan, bunlar ticaret yapmak, kürk götürüp karşılığında dükkânlarına mal getirmek için Moskova'ya gidiyorlardı; aralarında Arch-Angel'e gidenler de vardı; ama buraya dönüşte sekiz yüz mil yol gelmek zorunda olduklarından, hepsi de benden önce yola çıkmışlardı.

Kısacası, mayısın ikinci yarısında ben de hazırlığımı yapmaya başladım; bu işi yaparken, Çar'ın Sibirya'ya sürmüş olduğu bu insanların, buraya geldikten sonra istedikleri yere gitmekte özgür bırakılmışken, bunların neden dünyanın daha uygun gördükleri bir yerine gitmediklerini düşündüm, kendilerini böyle bir şeye girişmekten alıkoyan engelleri araştırmaya başladım.

Ama bu konuda, yukarda sözünü ettiğim eski hakanla görüşünce şaşkınlığım sona erdi; bana şunları söyledi: "Önce bulunduğumuz yeri, sonra da ne durumda bulunduğumuzu, özellikle buraya sürülmüş olan adamların topunu göz önüne alınız, burada çevremiz demir parmaklıklardan, kilitlerden daha sağlam engellerle kapatılmıştır; kuzeyde hiçbir geminin geçmediği, hiçbir kayığın yüzmediği yol vermez bir deniz; gemimiz kayığımız olsa bile nereye gideceğimizi bilemeyiz; öbür yolların herhangi birinden geçmek için Çar'ın topraklarında binlerce mil katetmemiz gerekir; buralarda valilerle kışlalardaki askerlerin yaptıkları yollar dışında tek geçit yoktur; dolayısıyla ne bu yollardan gizlice geçilebilir ne de başka bir yol bulunabilir; durum böyleyken bu işe girişmek boşuna bir çaba olur.

Gerçekten hemen sustum, bunların tıpkı Moskova kalesinde kilit altındaymışlar gibi sıkı bir hapishanede bulunduklarını anladım; ama bu eşsiz insanın kaçıp kurtulmasına yardımcı olmayı, ne pahasına olursa olsun onu götürmeyi düşündüm. Bir akşam kendisine bu düşüncemi açtım; burada çevresinde bekçi bulunmadığından kendisini kaçırmanın benim için çok kolay olacağını, Moskova'ya değil, Arch-Angel'e gideceğimi, bir kervanla yola çıkacağım için çöllerdeki kasabalarda yatmak zorunda kalmayarak canımızın istediği yerde konaklayabileceğimizi, önümüze hiçbir engel çıkmadan kolayca Arch-Angel'e varabileceğimizi, orada kendisini hemen bir İngiliz ya da Flemenk gemisine yerleştirerek yanımda sağ salim götürebileceğimi anlattım; masraflarına gelince, kendisi daha iyi bir duruma erişinceye dek hepsini karşılamanın benim görevim olduğunu söyledim.

Gözlerini bana dikmiş, söylediklerimi can kulağıyla dinliyordu; bu sözlerin onda son derece heyecan uyandırdığını da yüzünden okuyordum; rengi ikide bir değişiyor, gözleri kızarıyor, yüreğinin kuş gibi çırpındığı yüzünden anlaşılıyordu; öyle ki, sözlerimi bitirdiğim zaman bir yanıt vermesi gerekirken, bir an donup kalmıştı; bu bir anlık duraklamadan sonra kalktı, boynuma sarıldı, "Ah" dedi, "biz ne mutsuz, ne zavallı insanlarız. En büyük dostluğumuz bile bize tuzak oluyor, birbirimizi ayartıyoruz! Sevgili dostum! Öneriniz öyle içten, öyle iyi, bir çıkar gözetmekten öyle uzak, benim durumum için de öyle uygun düşünülmüş ki, buna karşı hem şaşkınlık hem de büyük bir borçluluk duymasaydım, dünyayı pek az anlamış olurdum. Dünyadan tiksindiğimi size sık sık söylediğim zaman, buna inanmış mıydınız? Burada kazandığım mutluluğun, dünyanın bana verebileceği, benim için yapabileceği her şeyin ötesinde olduğunu ileri sürdüğüm zaman bu sözleri yürekten söylediğime inanmış mıydınız? Efendimiz Çar'ın bağışıyla gene saraya çağrılacak olsam bile dönmeye-

ceğimi söylediğim zaman içtenliğime inanmış mıydınız? Benim dürüst bir insan mı yoksa palavracı ikiyüzlü adamın biri mi olduğuma inanıyorsunuz?" Sanki vereceğim yanıtı bekler gibi durakladı; ama gerçekte heyecandan tıkandığı için durakladığını hemen anladım; sözlerine devam edemiyordu. Bu adama olduğu gibi, bu duruma da şaşırdığımı açıkça söylemeliyim, özgürlüğünü seçmesi için birtakım savlar ileri sürdüm. Bu önerimi kurtuluşu için göklerin açtığı bir kapı, her şeye yeterli yüce Tanrı'nın, kendisini dünyaya yararlı kılacak bir çağrısı olarak görmesini diledim.

Bu arada biraz toparlanmıştı, "Bunun göklerden inen bir çağrı değil de, gerçekte benim için bir tuzak olmadığını nerden biliyorsunuz? Aldatıcı renkler altında bir kurtuluş, bir mutluluk gibi görünen, beni sonuma götürecek bir tuzak. Burada ben, eski, bayağı büyüklüğüme dönme özleminin ayartmalarından uzağım; oysa oralarda insan yaradılışında sürmekte olan gurur, tutku, açgözlülük, büyüklük, tantana tohumlarının içimde yeniden çimlenip beni egemenlikleri altına almayacaklarına güvenim yok; ruhunun özgürlüğüne sahip olduğunu gördüğünüz şu mutlu tutsak, o zaman bütün bir kişisel özgürlük içinde, kendi duygularının zavallı bir tutsağı olacaktır. Sevgili dostum, düşüncemin özgürlüğü, yarın öbür dünyada göreceğimi umduğum, elden kaçırmaktan da çok korktuğum gelecek mutluluğum pahasına, aldatıcı bir özgürlük ardında koşmaktansa, bırakın yaşamanın suçlarından uzak olarak bu mutlu hapishanede kalayım; çünkü altı üstü ben de etten yoğrulmuş bir varlığım, bir insanım, basbayağı bir insan; her insan gibi ben de duygularıma yenilebilirim. Ne olur hem dostum hem de ayartıcım olmayın!" dedi.

İlkin şaşırmıştım, şimdi de sesim soluğum kesildi, tek söz bile söyleyemeden yüzüne baktım, gördüğüm bu durum karşısında hayran olmuştum, ruhundaki çatışma öyle büyüktü ki, bu son derece soğuk havada kan ter içinde kalmıştı, kafa-

sını dinlemek istediğini anladım; bu konuda düşünüp taşınmasını, kendisini gene de bekleyeceğimi belirten bir iki söz söyledim, sonra kendi odama çekildim.

İki saat sonra odanın kapısında birinin bulunduğunu işittim, kapıyı açmaya gidiyordum; ama o kendisi açıp içeriye girdi. "Sevgili dostum" dedi, "beni hemen yenmiştiniz; ama şimdi kendimi toparladım; önerinizi kabul etmeyişimi yanlış anlamayınız; inanın ki sizin iyiliğinizi görmüyor değilim, bunun için de size ne büyük bir borçluluk duyduğumu belirtmeye geldim; ama kendi kendimi yendiğimi umuyorum."

"Efendim"" dedim, "umarım ki Tanrı'nın çağrısına karşı koymuş olmuyorsunuz." "Bakın" dedi, "bu çağrı gökten inmiş olsaydı, aynı güç beni bu çağrıyı kabule de yöneltirdi; ama ben kabul etmeyişimin Tanrı'dan olduğunu umuyor, buna kesinlikle inanmış bulunuyorum; beni özgür bir adam olarak değilse bile dürüst bir adam olarak bırakacağınıza sonsuz sevinçliyim."

Artık bu durumda söyleyecek hiçbir şeyim kalmamıştı; ancak bu işte kendisine yürekten hizmet etmekten başka hiçbir amaç gütmediğimi belirttim. Beni büyük bir coşkuyla kucakladı, bundan son derece duygulandığına, bana karşı her zaman borçluluk duyacağına inanmamı diledi; ayrıca armağan olarak çok güzel samurlar verdi; bu durumdaki bir adamdan böyle bir şeyi almak gerçekten ağırıma gidiyordu, almak istemezdim ama, ona karşı konulamazdı.

Ertesi sabah uşağımı biraz çay, iki parça Çin kumaşı, dört küçük çubuk Japon altını ile kendisine yolladım; bu armağanların değeri, İngiltere'ye gittiğim zaman iki yüz İngiliz lirasına yakın tutacak samurların değerinden çok daha azdı. Çay ile kumaşların bir parçasını –sanıyorum seyrek rastlanan bir şey olduğu için–, altın çubuklardan üzerinde güzel bir Japon sikkesi bulunan birini alıkoymuş, ötekileri geri vererek uşağıma benimle görüşmek istediğini söylemiş.

Yanına gittiğimde, aramızda geçenleri bildiğimi, bir daha bu konuyla kendisini üzmememi söyledi; ancak kendisine böyle bir iyilik teklifinde bulunduğuma göre, aynı şeyi kendisinin pek yakından ilgilendiği, bana adını vereceği bir adam için de yapıp yapamayacağımı sordu; büyük bir saygı duyduğum, kurtulmasına aracı olmaktan da büyük mutluluk duyacağım kendisinden başka bir kimse uğruna aynı şeyi yapmaya pek eğilim duymadığımı, ama adamın adını verirse bu konuda düşüncemi söyleyeceğimi, söylediğimden hoşlanmazsa bana kırılmamasını anlattım. Bunun kendi oğlu olduğunu, benim onu gördüğümü sanmadığını, onun da Obi ırmağının öbür yanında, burdan iki yüz mil ötede sürgün bulunduğunu, isteğini kabul edersem, hemen buraya getirebileceğini söyledi.

Hiç çekinmeden, isteğini yerine getirmeye hazır olduğumu belirttim; teklif ettiğim şeyleri kendisi için yapmayı tasarlamış olduğumu, ancak kendisine bir hizmette bulunamayacağını gördüğümden, saygını oğluyla ilgilenmekle göstereceğimi söyledim; ama bunları burada uzun uzun anlatmak sıkıcı olur. Ertesi gün oğluna haber gönderdi, yirmi gün içinde oğlu da haberi götüren de geldi; birlikte altı yedi beygir yükü çok güzel kürkler getirmişti; bunların değeri hayli yüksek tutuyordu.

Atları kente sokan uşaklar genç efendilerini geceye dek kent dışında bıraktılar; geceleyin tanınmadan bizim eve geldiğinde, babası beni kendisiyle tanıştırdı; kısacası, yolculuğumuzla ilgili her şeyi görüştük, anlaştık.

Epeyce samur, kara tilki postu, güzel kakımlar, bunlara benzer başka kürkler satın almıştım; bunları, Çin'den getirdiğim birtakım eşyaları, özellikle karanfil, hindistan cevizi gibi şeyleri satmaktan kazandığım parayla almıştım; kalanını da Arch-Angel'de, Londra'da kazanabileceğimden çok daha iyi bir paraya sattım. Kazancı pek seven, işi de tüccarlık olan ortağım, yaptığımız ticaretten dolayı burada kaldığımıza çok sevindi.

Haziran başında bu uzak yerden, öyle sanıyorum adı dünyada pek az işitilmiş bu kentten ayrıldım; gerçekte burası bütün ticaret yollarından öyle uzaktı ki, bu durumda adı çok anılsa şaşırmak gerekirdi. Topu topu otuz iki atla deveden küçük bir kervan yapmıştık, bunlardan on biri genç konuğumunsa da, hepsini benim diye tanıtıyordum; yanıma eskisinden daha çok uşak almıştım, genç lord da kâhyam olarak biliniyordu; kendimin ne türden bir büyük adam olarak görüldüğümü bilmiyordum, öğrenmeye de çalışmadım; önümüzde şimdiye dek geçtiğimiz çöllerin en kötüsü, en büyüğü uzanıyordu; gerçekten de en kötüsüydü; çünkü yollar yer yer hendeklerle dolu, yer yer de çok engebeliydi; bu yolculuğun anılabilecek en iyi yönü de, korkulacak Tatar akınlarından, hırsız çetelerinden uzak olduğumuzu, Obi ırmağından bu yana geçmediklerini, hiç olmazsa pek seyrek geçtiklerini düşünmemizdi; ama iş umduğumuz gibi çıkmadı.

Bizim genç lordun Moskof, daha doğrusu Sibiryalı çok bağlı bir uşağı vardı; buraları karış karış bilen bu uşak bizi özel yollardan geçirerek büyük yollar üzerindeki Tumen, Soly-Kamskoi gibi kentlere kasabalara uğramamamızı sağlıyordu; çünkü buralarda Moskof karakolları yolcuları sıkı sıkıya denetliyorlar, sürgündekilerden hiçbiri Moskova'ya kaçmasın diye sıkı aramalar yapıyorlardı; ama kentlere uğramaktan böyle sakınmamız, bizi hep çöllerin ortasından gitmek, kentlerde çok rahat geceleyeceğimiz yerde, bozkırda çadırlarımızda yatmak zorunda bırakıyordu. Genç lord bu duruma çok üzülüyor, yol üzerinde bir kente rastladığımız zamanlar bizim bozkırda yatmamızı istemiyor, kendisi uşağıyla birlikte ormanlarda kalıyor, sonra kararlaştırdığımız bir yerde buluşuyorduk.

Bu bölgede Avrupa ile Asya arasında sınır olan Kama ırmağını geçerek Avrupa yakasındaki ilk büyük kente, başka deyimle Kama ırmağı üzerindeki büyük Soloy-Kamaskoy'a vardık; artık buralarda halkın davranışında, törelerinde, di-

ninde, çalışmasında apaçık bir değişiklik göreceğimizi umuyorduk; ama bizim geçtiğimiz yeri iki yüz mil olmakla birlikte başka kesimlerde yedi yüz mile yaklaşan büyük bir çölü aşmak zorunda kaldığımız için, uzun bir süre, geçtiğimiz yerlerle Moğol Tataristan'ı arasında pek az ayrım görebildik; halkın çoğunluğu puta tapıyordu, Amerika yerlilerinden biraz daha inceydiler; evleri, kasabaları putlarla doluydu; yukarda andığım kentlerle yakınlarındaki köyler bir yana bırakılırsa, çoğunlukla barbarca bir yaşama yolları vardı; o kentlerde de halk, kendi deyimleriyle Rum Kilisesi'ne bağlı Hıristiyanlardı; ama dinleri kör inançlarla öyle karışmıştı ki, birçok yönden bunları büyücülerden ayırt etmek pek güçtü.

Ormanı geçerken, akla gelebilecek bütün tehlikelerden yukarda da söylediğim gibi kurtulduğumuzu sanırken, az kalsın bir hırsız çetesinin baskınına uğrayacak, hem malımızdan hem de canımızdan olacaktık; bunların hangi ülkeden geldiklerini, Ostiachi göçebe çeteleri mi, Obi ırmağı dolaylarının vahşi Tatarları mı, yoksa Sibirya samur avcıları mı olduklarını bir türlü kestiremedim. Hepsi de atlıydı, okla yay taşıyorlardı, önce sayıları kırk elli kişiyi buluyordu; iki tüfek atımı yakınımıza sokuldular, hiçbir şey sormaksızın çevremizi atlarıyla iki kez dolanarak dik dik baktılar; en sonunda yolumuza çıktılar; bunun üzerine biz de develerimizin önünde bir sıraya dizildik, topu topu on altı kişiydik; bu düzeni aldıktan sonra durduk, genç lordun uşağını, kim olduklarını anlasın diye yanlarına gönderdik; efendisi bu uşağın oraya gitmesini herkesten çok istiyordu; çünkü bunların kendi ardından gönderilmiş Sibirya askerleri olmasından korkuyordu; adamcağız eline bir barış bayrağı alarak yanlarına gitti; ama onların dillerinden, lehçelerinden birçoğunu konuşmakla birlikte söylediklerinden tek söz anlayamadı; yalnız, işaretlerinden yanlarına fazla sokulmasını istemediklerini, yoksa kendisini vuracaklarını anlamış; dönüşte, giyimlerine bakılırsa bunların Kalmuk Tatarları ya da Çerkez çeteleri olabilecekleri-

ni, bunca kuzeye geldiklerini daha önce hiç işitmemekle birlikte büyük çölde birçoklarına daha rastlanabileceğini söyledi.

Bu sözler bize iç rahatlığı vermekten çok uzaktı; ama başka çıkar yolumuz da yoktu; aşağı yukarı bir mil solumuzda, yola çok yakın bir yerde, sık bir ağaç kümesi vardı; hemen bu ağaçlığa doğru giderek orada elimizden geldiğince savunma düzenine girmeye karar verdim; birincisi, bu ağaçların bizi onların oklarından epeyce koruyabileceğini, ikincisi de üstümüze toplu olarak saldıramayacaklarını düşünüyordum; gerçekte bunu bizim Portekizli yaşlı kılavuz ileri sürmüştü; bu adamın en üstün özelliği tehlike zamanlarında ataklığı, bizi yönetmesi, yüreklendirmesi, hemen en öne atılmasıydı; var hızımızla ilerleyerek küçük ormanı ele geçirdik; Tatarlar ya da hırsızlar –çünkü bunlara ne ad vereceğimizi bilemiyorduk– oldukları yerde durarak bize engel olmaya kalkışmadılar; ağaçlıklara vardığımız zaman burasının bizim yararımıza olarak bataklık, kaygan bir yer olduğunu gördük; bir yanında büyük bir pınar vardı, eşit büyüklükte başka bir pınarla birleştikten sonra aşağılarda Wirtska adını alan oldukça büyük bir ırmağın başı ya da kaynağı oluyordu; bu kaynağın çevresinde yetişmiş olan ağaçlar, sayıları iki yüzü geçmemekle birlikte hayli kocaman, çok da sıktı; böylece bu ağaçlar arasına girer girmez kendimizi güven altında duyduk; düşmanlarımız atlarından inip yaya olarak gelmedikçe bize saldıramazlardı.

Ama bizim Portekizli, düşmanın işini daha da güçleştirmek için, yılınadan yorulmadan büyük ağaç dalları kesti; gövdeden tam ayırmayıp bir ağaçtan ötekine asılı bıraktığı bu dallarla hemen hemen bütün çevremizi saran bir siper yaptı.

Burada düşmanın saldırısını bekleyerek bir süre kaldık; ama yerlerinden kımıldamıyorlardı; sonunda, gece bastırmadan iki saat önce doğruca üzerimize geldiler; iyice görmüyorduk, yalnız aynı türden daha başka atlılarla birleştikleri anlaşılıyordu; böylece seksene yakın atlı olmuşlardı; aralarında

birtakım kadınların da bulunduğunu sanıyorduk. Bulunduğumuz ormanın yarım tüfek menzili yakınına sokuldukları zaman, bir el kurusıkı ateş ettik, Rus diliyle bizden ne istediklerini sorarak açık durmalarını söyledik; bizim ne dediğimizi anlamadıkları, kolay kolay aşamayacakları bir siper altında bulunduğumuzu bilmedikleri için iki kat bir öfkeyle saldırdılar; bizim yaşlı kılavuz hem istihkamcımız hem de komutanımızdı; tüfek menziline girmelerini beklememizi, ancak öldürücü bir kesinlikle nişan almamızı istiyordu; biz de komutayı bütünüyle kendisine bıraktık; ama ateş komutunu vermekte öyle gecikti ki, ateş ettiğimiz zaman düşmandan bir kaç kişi burnumuzun dibine sokulmuş durumdaydı.

Öyle keskin nişan aldık –ya da Tanrı'nın yardımıyla kurşunlarımız öyle doğru gitti ki–, on dört kişiyi öldürdük, atlarıyla birlikte birçoğunu da yaraladık; çünkü herbirimiz tüfeklerimizi en azından iki üç kurşunla sıkılamıştık.

Ateşimizle allak bullak olarak aşağı yukarı çeyrek mil gerilediler; bu arada tüfeklerimizi yeniden doldurduk, uzakta kaldıklarını görerek ağaçlıklardan dışarı fırlayıp binicilerinin ölmüş olduğunu düşündüğümüz dört beş at yakaladık; ölülere yakından bakınca bunların Tatar olduklarını anladık; ama hangi ülkeden geldiklerini, nasıl olup da böyle uzaklarda bulunduklarını bir türlü kestiremedik.

Bir saat sonra gene saldırmaya niyetlenerek nereden girebileceklerini anlamak için küçük ormanın çevresini dolandı-

lar; ancak bizim her an tetikte oduğumuzu görerek geri döndüler, biz de o gece bu yerden ayrılmamaya karar verdik.

O gece pek az uyuduğumuzu, gecenin çoğunu durumumuzu pekiştirmekle, ormanın çevresindeki girilebilecek gedikleri kapamakla geçirdiğimizi anlamışsınızdır. Günün ağarmasını bekledik; ama sabah kötü bir haberle birlikte geldi; çünkü gözünü yıldırdığımızı sandığımız düşman en az üç yüz kişi daha artmış, sanki bizi kuşatmak ister gibi, on bir on iki çadır kurmuştu; açık havaya kurdukları bu konak yeri bizden aşağı yukarı üç çeyrek mil ötedeydi. Bunu görünce gerçekten şaşırıp kalmıştık; artık hem kendimin hem de bütün mallarımın sonunun geldiğine inanıyordum. Yabana atılacak değerde olmamakla birlikte mallarımın gitmesi, bunca güçlükleri, engelleri atlattıktan sonra, kurtulmayı umduğumuz yerler neredeyse görünmek üzereyken, bu son günlerimde böyle barbarların eline düşmek kadar gözümü korkutmuyordu; ortağıma gelince, öfkeden kuduruyordu; mallarını yitirmenin kendisi için ölüm demek olduğunu, aç kalmaktansa ölümü yeğ gördüğünü, kanının son damlasına dek çarpışacağını söylüyordu.

Dengi bulunmaz bir yiğit olan genç lord da sonuna dek savaşmaktan yanaydı; bizim yaşlı kılavuz ise, bulunduğumuz durumda hepsine karşı koyabileceğimiz düşüncesindeydi. Böylece günü ne yapacağımızı tartışmakla geçirdik; ama akşama doğru düşmanlarımızın daha da arttığını gördük; anlaşılan av ardında koşan öbür arkadaşlarına burada buldukları yağmayı habercilerle bildirmişlerdi; ertesi sabah daha da çoğalmayacaklarını bilmiyorduk; bunun üzerine Tobolski'den getirdiğimiz adamlara, geceleyin bunlardan kurtulmak, belki de bir kente sığınıp yanımıza bizi koruyacak askerler almak için özel bir yol bulunup bulunmadığını sormaya başladım.

Genç lordun uşağı olan Sibiryalı, onlardan kaçmayı, çarpışmamayı düşünüyorsak, bizi kuzeye Petru kentine doğru giden bir yoldan götürebileceğini, bu işi Tatarlara sezdirmeden

yapmanın sudan kolay olduğunu, ancak kendisine söylediğine göre efendisinin kaçmak değil, çarpışmak istediğini belirtti. Kendisine, efendisinin yanlış anladığını, onun salt kavga etmiş olmak için kavgaya girişmeyecek ölçüde akıllı bir insan olduğunu, kaçınılmaz bir zorunluluk olmadıkça on yedi on sekiz kişinin beş yüz kişiyle çarpışamayacağını efendisinin benden iyi bileceğini, kaçmamız için bir umut görüyorsa, bunu hemen bu gece denemekten başka çıkar yolumuz olmadığını söyledim. Efendisi kendisine buyruk versin, bu işi başaramazsa canını vermeye hazır olduğunu belirtti. Genç lordun bu konuda hemen buyruk vermesini kendisiyle gizlice konuşarak sağladık, hemen bu işin uygulaması için hazırlığa giriştik.

Önce, ortalık kararmaya başlar başlamaz konak yerimizde büyük bir ateş yaktık; Tatarlar bizi gene orda sansınlar diye ateşin bütün gece sürmesi için düzen aldık; karanlık çöker çökmez, başka deyimle yıldızlar belirir belirmez (çünkü kılavuzumuz daha önce yola çıkmak istemiyordu) atlarımızla develerimizin hepsini önceden yüklemiş olduğumuzdan, kılavuzumuzun ardına düştük; kılavuzun, göz alabildiğine dümdüz uzanan bu yerlerde demirkazık yıldızıyla yol bulduğunu hemen anladım.

İki saatten daha uzun bir süre yol gittikten sonra, ortalık biraz daha aydınlanmaya başladı; gerçi önceleri de gece karanlık sayılmazdı, ama şimdi ay yükselmeye başlamıştı; kısacası, ortalık istediğimizden daha fazla aydınlandı; sabahın saat altısına dek aşağı yukarı kırk mil yol gitmiştik; yalnız, gerçekte atlarımızda da hayır kalmamıştı. Kermazinskoy adlı bir Rus köyüne vardık, orada dinlendik, o gün Kalmuk Tatarlarıyla ilgili hiçbir şey işitmedik; karanlıktan yaklaşık olarak iki iki buçuk saat önce gene yola koyulduk; önceki gibi hızlı gitmemekle birlikte ertesi sabahın sekizine dek yol aldık; saat yedi sıralarında Kirtza adlı küçük bir ırmaktan geçerek, Rusların oturduğu, oldukça kalabalık, Ozomoys adında geniş bir kasabaya geldik; orada birçok Tatar sürüsünün çölde dolaştı-

ğını, ama şimdi onların tehlikesinden uzak olduğumuzu öğrenerek, inanın ki çok sevindik. Bu kasabada kendimize birkaç yeni at almamız gerekti, yorgun olduğumuz için de beş gün kalıp dinlendik; ortağımla, bizi buraya getiren bu iyiliksever Sibiryalıya on pistol değerinde bir şey vermeyi kararlaştırdık.

Beş gün sonra Witzogda ırmağı üzerindeki Veuslima'ya geldik; Dwina ırmağı üzerinden yedi günde Arch-Angel'e gidebileceğimiz için Tanrı'ya şükür kara yolculuğumuz sona ermişti. Buradan haziranın üçüncü günü Lawrenskoy'a geldik, kendimiz için bir yelkenli, eşyalarımız için de iki yük kayığı tutarak yedi haziranda yola çıktık, Tabolska'da kaldığımız sekiz ay bir kaç günü de sayarsak, bir yıl, beş ay üç gün yolculuktan sonra on sekiz haziranda hepimiz sağ salim Arch-Angel'e vardık.

Gemilerin gelmesini beklemek için burada altı hafta kalmamız gerekti; bir Hamburg gemisi bütün İngiliz gemilerinden bir ay önce gelmeseydi, daha da çok bekleyecektik; bizim mallar için Hamburg'un da Londra'yı aratmayacak bir pazar olabileceğini düşünerek hepimiz bu gemiye binmeye karar verdik; mallarımızı gemiye yükledikten sonra, tabii genç kâhyamı da bunların bekçiliği için gemiye gönderdim; böylece bizim genç lord kendini kolaylıkla gizleme fırsatını buldu, orada kaldığımız süre boyunca da gemiden dışarı çıkmadı; çünkü orda bulunan birtakım Moskof tüccarlarının kendisini tanıyıp ele verecekleri kesin bir şeydi.

Aynı yılın yirmi ağustosunda Arch-Angel'den yelken açtık, olağanüstü bir durumla karşılaşmadan eylülün on üçünde Elbe ırmağına girdik. Burada ortağımla ben gerek Çin gerekse samur, vb. gibi Sibirya mallarımız için çok iyi bir pazar bulduk; kazancımızı paylaştığımız zaman, çektiğimiz bunca zararlardan, yaptığımız harcamalardan sonra, benim payıma 3475 İngiliz lirası, 17 şilin, 3 yeni düştü; yalnız bu arada Bengal'de aldığım altı yüz İngiliz lirası değerindeki elmasları da saydığımı belirtmeliyim.

Genç lord burada bizden ayrıldı, kendisini koruyacak birini bulmayı umduğu Viyana sarayına gitmek için Elbe üzerinden yola çıktı; oradan babasının sağ kalan dostlarıyla da mektuplaşabilecekti. Ayrılırken kendisine gösterdiğim iyilikten, prens babasına candan davranışımdan dolayı bin bir teşekkür etmeyi de unutmadı.

Sonuç olarak Hamburg'da dört aya yakın bir süre kaldıktan sonra, karadan Hague'a geldim, oradan da bir posta gemisine binerek on yıl dokuz ay ayrılıktan sonra, Ocak 1705 sonunda Londra'ya vardım.

Yetmiş iki yıl, çok karışık bir yaşam sürdükten; bir köşeye çekilmenin, son günlerimi barış içinde geçirmenin mutluluğunu öğrendikten sonra, kendimi daha fazla yormamaya kararlı olarak şimdi bütün yolculuklarımın en uzununa hazırlanıyorum.

İKİNCİ KİTABIN SONU

DOĞAN KARDEŞ ▪ İLKGENÇLİK

"Sağ olarak karaya ayak basabilmiştim; gözlerimi yukarıya kaldırarak daha birkaç dakika önce hiçbir umut yokken şimdi kurtulmuş olmamdan dolayı Tanrı'ya şükrettim. Böyle, mezarın eşiğinden dönercesine kurtulan bir ruhun yaşayacağı coşkunluklarla sevinçleri gerçeğe uygun olarak anlatmak başarılabilecek bir şey değildir sanırım; boynuna ip geçirilmiş de tam asılmak üzere olan bir caniye suçunun bağışlandığı bildirilecek olursa, şaşkınlıktan kendini yitirip yüreği durmasın diye, gerektiğinde kan alacak bir cerrahın o anda hazır bulundurulması yasasına hiç şaşmıyorum artık:

Apansız gelen sevinçler, acılar gibi, sarsar ilkin."

"Issız Ada": her çocuğun... ve çocuk kalmakta ısrarlı
her büyüğün vazgeçemediği tek düş;
"Issız Ada": uçsuz bucaksız bir serüven...
ve tüm zorluklarına karşın sınırsız özgürlük;
"Issız Ada": bir tek kişilik ütopya!

Önce Robinson'un, sonra Robinson ile Cuma'nın,
en son, orada yerleşmeyi seçen bir avuç insanla
Ada'nın hikâyesi!

İllüstrasyonlar: Grandville

MEB Onaylı 100 Temel Eserden Biri

ISBN 978-975-08-1639-0

30 TL